

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-SARJA N:o 28

HARRY VENOJA

TAKAVARIKKO

RIKOSPROSESSIOIKEUDELLINEN TUTKIMUS

AKATEEMINEN KIRJAKAUPPA
JAKAJA

SUOMALAISEN
LAKIMIESYHDISTYKSEN
JULKAISUJA
A-SARJA
N:o 28

SUOMALAISEN LAKIMIES-
YHDISTYKSEN JULKAISUJA

A-SARJA

N:o 28

HARRY VENOJA

TAKAVARIKKO

RIKOSPROSESSIOIKEUDELLINEN TUTKIMUS

DIE BESCHLAGNAHME

Eine strafprozessrechtliche Untersuchung

ZUSAMMENFASSUNG

JAKAJA AKATEEMINEN KIRJAKAUPPA

TAKAVARIKKO

RIKOSPROSESSIOIKEUDELLINEN TUTKIMUS

KIRJOITTANUT

HARRY VENOJA

LAKITIEEENKANDIDAATTI, VARATUOMARI,
LAINSÄÄDÄNTÖNEUVOS

*Yliopistollinen väitöskirja, joka Helsingin Yliopiston
Lainopillisen Tiedekunnan suostumuksella esitetään
julkisesti tarkastettavaksi luentosalissa n:o 12 keski-
viikkona lokakuun 22 päivänä 1947 kello 12.*

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

V A M M A L A 1 9 4 7

TYRVÄÄN KIRJAPAINO

OY

ISBN 978-951-855-794-7 (PDF)

ALKUSANAT.

Rikosprosessioikeutta koskeva tieteellinen tutkimustyö on maassamme jäänyt suhteellisen vähäiseksi. Professori, akatemiankansleri *O. Hj. Granfeltin* perusteellisten tutkimusten lisäksi voidaan mainita vain muutamia monografioita, joissa on laajemmin käsitelty rikosprosessioikeudellisia kysymyksiä. Prosessioikeudellista tutkimustyötä on maassamme kylläkin suoritettu, mutta se on kohdistunut etupäässä siviiliprosessiin. Käsillä olevan teoksen tarkoituksena on osaltaan täydentää niukkaa rikosprosessioikeudellista kirjallisuuttamme.

Tutkimuksen kohteeksi on teoksessa valittu takavarikko. Kun yleisiä sitä koskevia säännöksiä ei ole Suomen oikeudessa, on tehtäväksi jäänyt tavanomaisen oikeuden ja erikoislainsäädäntöön sisältyvien säännösten perusteella selvittää niitä periaatteita, mitkä sanottuun instituuttiin nähden ovat voimassa. Työn suorittamisessa on toisinaan ilmaantunut vaikeuksia lähinnä sen vuoksi, että monet tärkeät kysymykset eivät aikaisemmin ole joutuneet Suomen oikeustieteessä käsittelyn alaisiksi. Useilla aloilla on sen vuoksi jouduttu suorittamaan eräänlaista uutisraivaajan työtä. Arvosteltaessa siinä saavutettuja tuloksia on pidettävä myös mielessä, että teos on kirjoitettu sota-aikana.

Saattaessani tutkimukseni tulokset nyt julkisuuteen muistelen erityisellä kaipauksella etevää opettajaani, Lainopillisen tiedekunnan dekaania, professori *Bertil Sjöströmiä*, joka huolimatta vaikeasta sairaudestaan opasti ja rohkaisi minua neuvoillaan ja joka myös on auttanut aiheen valinnassa. Hänen kuolemansa jälkeen on professori *Tauno Tirkkonen* auliisti ohjannut työtäni, mistä lausun hänelle parhaimmat kiitokseni. Erityistä kiitollisuutta tunnen lisäksi akatemiankansleri *Granfeltia* kohtaan hänen minulle antamistaan arvokkaista neuvoista. Kun tutkimukseni laadusta johtuen olen joutunut perehtymään erinäisiin rikosoikeudellisiin kysymyksiin, olen saanut monia hyödyllisiä ajatuksia niissä seminaariharjoituksissa, joita

professorien *Bruno A. Salmialan* ja *Brynolf Honkasalon* johdolla on pidetty yliopistossa. Sen ohella olen heille kiitollinen heiltä muuten saamistani työtäni koskevista neuvoista. Vielä haluan kiittää Tukholman korkeakoulun rikosoikeuden professoria *Ivar Aggea*, oikeusneuvosmies *B. C. Carlsonia*, virkatoveriani, lainsäädäntöneuvos *Jaakko Enäjärveä* ja tullihallituksen kanneviskaalia, lakitieteenkandidaatti *Veikko Saraojaa* heidän työtäni kohtaan osoittamastaan harastuksesta. Kiitän myös niitä kirjastojen virkailijoita Suomessa ja ulkomailla, joita tutkimukseni vuoksi olen joutunut vaivaamaan.

Työni valmistumista on ollut omiaan helpottamaan se taloudellinen tuki, jota olen tutkimustani varten saanut *Helsingin Yliopistolta*, *Alfred Kordelinin Säätiöltä*, *Alexander von Humboldt-Säätiöltä* ja *Bertel Fellmanin lahjoitusrahastolta*. Näitä, samoin kuin *Suomalaista Lakimiesyhdistystä*, joka on avustanut teokseni julkaisemista, pyydän niinkään kiittää.

Helsingissä, helmikuussa 1947.

Harry Venoja.

SISÄLLYSLUETTELO.

<i>Alkusanat</i>	VII
<i>Sisällysluettelo</i>	IX
<i>Kirjallisuusluettelo</i>	XVII
<i>Lyhennyksiä</i>	XXXI

JOHDANTO.

A. Rikosprosessista ja sen kohteesta	1
Rikosprosessin tavanmukainen määritelmä, s. 1. Rikos- ja siviilipro-	
sessin välisiä eroja, s. 2. Rikosprosessin kohteen ja määritelmän tar-	
kastelua, s. 4. Aggen teoria, s. 5. Palmgrenin mielipide, s. 6. Tirk-	
kosen kanta, s. 8. Palmén mielipide, s. 10. Yhteiskuntareaktioiden	
käytännön laajentuminen, s. 10. Turvaamistoimenpiteet, s. 11. Alasen	
mielipide, s. 11. Aggen kanta, s. 12. Nuoret rikoksentekijät, s. 13.	
Uuden opin tarkastelua, s. 14.	
B. Vastaaajan asema ja velvollisuudet rikosprosessissa	15
Bülowin oppi prosessioikeussuhteesta, s. 15. Wreden ja Granfeltin mie-	
lipiteet, s. 16. Prosessuaalisen velvollisuuden merkitys, s. 17. Viral-	
lisuusperiaate, s. 18. Akkusatorinen ja inkvisitorinen prosessimuoto,	
s. 19. Editiovelvollisuus, s. 20. Sitä koskeva rajoitus, s. 23. Vastaaajan	
velvollisuus myötävaikuttaa aineellisen totuuden selvittämiseksi proses-	
sissa, s. 24.	

I. LUKU.

Rikosprosessuaalisista pakkokeinoista yleensä	23
---	----

A. Yleisiä näkökohtia.

1. Prosessuaalisen pakon ja rikosprosessuaalisten pakkokeinojen luonne.

Pakon ja prosessuaalisten pakkokeinojen käsitteestä yleensä, s. 26. Pakkokeinot siviiliproessissa, s. 27. Eksekutiivinen ja vahvistuspakko, s. 28. Välitön ja välillinen pakko, s. 29. Preventiivinen pakko, s. 30. Repressiivinen pakko, s. 31. Henkilöön kohdistuva ja esinekohtainen pakko, s. 31. Muita jakoja, s. 32. Jaolla pakko- ja varokeinoihin ei olennaista merkitystä, s. 33. Rikosprosessuaaliset prosessin kulun turvaamista tarkoittavat syyt ovat määrääviä rikosprosessissa käytettävillä pakkokeinoille, s. 34. Granfeltin ja Wrede-Tirkkosen mielipiteet, s. 34. Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen ja rangaistuksen välisiä eroja, s. 35. Niiden ja turvaamistoimenpiteiden välinen ero, s. 36. Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käsite, s. 37.

2. Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen suhde hallinto-oikeudellisiin pakkokeinoihin.

Hallinto-oikeudelliset pakkokeinot eli n.s. hallintopakko, s. 37. Rikosprosessuaalisten ja hallinto-oikeudellisten pakkokeinojen välillä ei ole periaatteellista eroa, s. 38.

B. Pakkokeinojen tarve rikosprosessissa.

Pakkokeinojen tarve rikosprosessissa on laajempi kuin siviiliprosessissa, s. 39. Rikoksesta epäillyn tai syytetyn saaminen prosessiin on välttämätöntä eri syistä, nim. identifioimistarkoituksessa, s. 39, rikoksen subjektiivisen puolen selvittämiseksi, s. 39, teon motiivien selville saamiseksi, s. 40. Kontumasiaalimenettely rikosprosessissa, s. 40. Pakon käyttö todistajia vastaan, s. 43, asiantuntijoita vastaan, s. 43, asianomistajaa vastaan, s. 44. Pakon kohdistuminen esineisiin, s. 44. Mille elimelle pakkokeinojen käyttö rikosprosessissa kuuluu, s. 46. Ulkomaisen oikeuden kanta, s. 46. Suomen oikeuden kanta, s. 46. Yhteinen tunnusmerkki rikosprosessuaalisille pakkokeinoille on pätevä epäluulo rikoksesta, s. 47. Edellytykset pakkokeinojen käyttämiselle, s. 47. Rikoksentekijän tapaaminen verekseltä tai pakosalta, s. 48.

C. Yleiskatsaus rikosprosessuaalisiin pakkokeinoihin Suomen oikeudessa.

1. Henkilöön kohdistuvat pakkokeinot.

Vangitseminen, s. 48. Eroavaisuudet sen sekä siviili- ja hallinto-oikeudellisen vangitsemisen välillä, s. 49. Kiinniotaminen ja pidättäminen, s. 49. Vangitsemisesta on erotettava pakkokeinona käytetty vankeus, s. 51. Nouto, s. 51. Sakko ja uhkasakko, s. 53. Matkustamiskielto, s. 54.

2. Esinekohtaiset pakkokeinot.

Niiden luonne, s. 55. Henkilöön kohdistuva etsintä ja katsastus, s. 55. Kotietsintä, s. 57. Tarkastuksen käsite, s. 58. Takavarikko, s. 59.

II LUKU.

Katsaus takavarikkosäännösten kehitykseen Ruotsi—Suomen oikeudessa ja oikeudenkäyntilaitosten uudistusehdotuksissa ..

60

A. Ruotsi-Suomen oikeudessa.

Ruotsi-Suomen rikosprosessi oli alkuaan akkusatorista, s. 60. Myöhemät muutokset, s. 61. Rikosprosessin luonne 1734 vuoden laissa, s. 62. Yleisiä säännöksiä pakkokeinoista ei 1734 vuoden lakiin sisälly, s. 63. Pakkokeinoista on siinä voimassa hajanaisia määräyksiä, s. 63. Takavarikko ei ollut erityisenä prosessuaalisena instituuttina vaikkakin muuten tunnettu, s. 66. Takavarikosta oli määräyksiä erikoislainsäädännössä, s. 66. Takavarikko ja täytäntöönpanon turvaamistoimenpiteet, s. 69. Tulli- ja väkijuomatakaravarikko, s. 71. Erikoistuomioistuimet tullirikos- ja aksisiasioiden käsittelyä varten, s. 71. Takavarikko-osuudet, s. 73. V. 1699 asetus takavarikko-osuuksista, s. 74. Takavarikkoa koskevat säännökset ja syyttäjälaitos, s. 75. Tullisäännösten valvominen, s. 76. Takavarikkoasioiden käsitteleminen, s. 77. Todistelumenettely, s. 78. Takavarikoidun omaisuuden myyminen, s. 79. Tullilainsäädännön kehitys, s. 80.

B. Oikeudenkäyntilaitosten uudistusehdotuksissa.

1. Ruotsissa.

Lakikomitean ehdotukset, s. 80. V:n 1839 ehdotus yleiseksi rikoslainsi, s. 80. Takavarikkoa koskevat säännökset, s. 81. Takavarikkomenettely, s. 81. Lainvalmistelukunnan ehdotus v:lta 1849, s. 82. Siinä ensi kerran mainittu takavarikon yleiset tarkoitukset, s. 82. Uuden lainvalmistelukunnan ehdotus v:lta 1884, s. 83. Lisätyn lainvalmistelukunnan ehdotus v:lta 1887, s. 84. V:n 1920 ehdotus laiksi poliisitutkinnasta rikosasioissa sekä vangitsemisesta y.m., s. 84. Prosessikommision ehdotus v:lta 1926, s. 85. Ruotsin pakkokeinolaki v:lta 1933, s. 86. Prosessilakivalmistelukunnan ehdotus v:lta 1938, s. 87. Takavarikkosäännöstö Ruotsin uudessa oikeudenkäymiskaaressa, s. 88.

2. Suomessa.

Wreden komitean ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi ja sen takavarikkoa koskevat säännökset, s. 90. Lainvalmistelukunnan ehdotukset v:lta 1908, 1909, 1911 ja 1912, s. 92. Söderholmin komitean ehdotus v:lta 1918, s. 92. Granfeltin ja Heinonkosken ehdotus oikeudenkäyntimenettelyn osittaisiksi parannuksiksi, s. 93. Granfeltin ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi v:lta 1923, s. 93. Sitä tarkastamaan asetetun komitean ehdotus v:lta 1925, s. 94. Asiantuntijain lausunto, s. 94. Lainvalmistelukunnan ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi v:lta 1927, s. 94. Saman tarkistettu ehdotus v:lta 1929, s. 95. Lainvalmistelukunnan ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi v:lta 1937, s. 95. V:n 1939 luonnos, s. 95. Takavarikkoa koskevat säännökset ehdotuksessa eräistä rikosasioissa käytettävistä pakkokeinoista v:lta 1937, s. 96. Säännökset vastaavanlaisessa ehdotuksessa v:lta 1939, s. 97.

III LUKU.

Takavarikkosäännöstö ulkomaisessa oikeudessa 98

Takavarikkoa koskevilla ulkomaisilla oikeussäännöstoillä on yhteisiä tunnusmerkkejä, s. 98. Ranskan rikosprosessioikeuden vaikutus muiden maiden oikeuteen, s. 98. Takavarikkosäännöstö Englannin oikeudessa, s. 99, Skotlannin oikeudessa, s. 99, Pohjois-Amerikan Yhdysvaltojen oikeudessa, s. 99, Ranskan oikeudessa, s. 100, Saksan oikeudessa, s. 103, Itävallan oikeudessa, s. 104, eräissä Sveitsin kanttooneissa, s. 105, Italian oikeudessa, s. 105, Norjan oikeudessa, s. 107, Tanskan oikeudessa, s. 108, Ruotsin oikeudessa, s. 110.

IV LUKU.

Takavarikon käsite 112

A. Toimenpiteitä, jotka käsitteellisesti on erotettava takavarikosta.

Rikosprosessuaalisen takavarikon suhde siviiliprosessuaaliseen takavarikkoon, s. 112. Yhteisiä tunnusmerkkejä, s. 113. Vakuuden asettaminen, s. 114. Erotusperusteet, s. 114. Myymis- ja hukkaamiskielto,

s. 115. Hallinnollinen takavarikko, s. 117. Tarvikkeiden säännösteleminen yleistä kulutusta varten, s. 117. Painotuotteisiin kohdistuvia toimenpiteitä, s. 119. Muita rajoittavia määräyksiä, s. 119.

B. Takavarikko selvityksen hankkimiseksi rikosasiaan.

Tarkoitukset, joita varten esine yleensä voidaan takavarikoida, s. 120. Millaisia esineitä voidaan takavarikoida, s. 120. Takavarikon korvaavia toimenpiteitä, s. 120. Tuleeko esinettä, jotta sen takavarikoiminen olisi mahdollista, voida pitää todistuskeinona, s. 121. Ulkomainen oikeus, s. 121. Vastasyitä, s. 122. Takavarikoimiseen ei voida ryhtyä, jos sama tarkoitus on lievemmillä keinoilla saavutettavissa, s. 122.

C. Takavarikko konfiskatiovaateen turvaamiseksi.

Takavarikolla konfiskation yhteydessä suuri merkitys käytännössä, s. 123. Konfiskatio rikoksen seuraamuksena, s. 125. Konfiskation oikeudellista luonnetta koskevia teorioja, s. 126. Konfiskatiota koskevat määräykset lainsäädännössä, s. 129. Konfiskatioprosessi, s. 131. Sen oikeudellinen luonne, s. 132.

D. Takavarikko restitution varmistamiseksi.

Kirjallisuudessa ei restitutiota aina ole otettu huomioon takavarikon eräänä tarkoituseränä, s. 135. *Wrede-Tirkkosen* kanta, s. 135. *Sundström-Salmialan* mielipide, s. 135. RVA 12 §, s. 135. Ulkomainen oikeus, s. 136. Restitutiovaade yleensä ratkaistava samassa prosessissa kuin rikosasiakin, s. 137. Ennakkokysymysten käsittely, s. 137. Oikeudella on valta erottaa restitutiokysymys eri prosessissa käsiteltäväksi, s. 137. Ruotsin oikeuden kanta, s. 138. Restitution aineellisoikeudelliset edellytykset, s. 138. RK 49: 2 tulkintaa, s. 139. *Rabeniuksen* ja *Caloniuksen* kanta, s. 139. *Palménin* teoria, s. 139. *Chydeniuksen* kanta, s. 139. *Wreden* mielipide, s. 139. Voidaanko restitutiovaade ulottaa omaisuuteen, joka on tullut rikoksella viedyn esineen sijaan, s. 139. RL 32: 1:n säännöksen tarkastelua, s. 139. *Forsmanin* ja *Sundström-Salmialan* mielipide, s. 139. *Serlachius-Särkilahden* ja *Honkasalon* kanta, s. 140. Rahat ja muut paljousesineet restitution objektina, s. 140. Restitutio RVA 12 §:n edellyttämässä tapauksessa, s. 141. Takavarikon määritelmä, s. 142.

V LUKU.

Takavarikkoonotto-oikeus 143

I. TAKAVARIKON OBJEKTI.

A. Yleistä.

Takavarikkoonotto-oikeus ja sen objekti, s. 143.

B. Takavarikkoonotto-oikeuden laajuus.

Takavarikkoonotto-oikeus yleensä ahtaasti tulkittava, s. 143. Takavarikkoonotto-oikeus ja säilytysesineet, s. 144.

C. Asiakirja takavarikon objektina.

1. Lainsäädäntöuudistukset.

Asiakirjan määritelmä, s. 144. Historiallista katsausta, s. 145.

2. Voimassa oleva oikeus.

Asiakirja ja rikoksen laatu, s. 148. Sinetöidyn asiakirjan takavarikoiminen, s. 148. Liikekirjeenvaihto ja kirjanpitoasiakirjat, s. 148.

3. Takavarikkoonotto-oikeuden rajoituksia.

a. Yleisiä periaatteita.

Ulkomainen oikeus, s. 149. Oikeudenkäyntilaitoksen ja muut lainsäädäntöehdotukset, s. 151. Voimassa oleva oikeus, s. 152. Tapaukset, joissa takavarikkoonotto-oikeutta ei ole, s. 153. Lääkärintarkastuskertomukset, s. 153.

b. Postilähetyksiin ja sähkösanomiin kohdistuvat rajoitukset.

Ruotsin lainsäädäntöehdotukset, s. 155. Suomen ehdotukset, s. 157. Voimassa oleva oikeus, s. 157. *Granfeltin* mielipide, s. 158. Lainsäädännöstä *de lege ferenda*, s. 158.

D. Muita takavarikon objekteja.

1. Väkijuomatakararikko.

Väkijuomatakararikon luonne, s. 160. Takavarikon objekti. Väkijuomatakararikon mukana, s. 161. Pääasiallinen kuorma tai lasti, s. 161. Kuljetusneuvot, s. 162. Tulkintaa, s. 162.

2. Tullitakararikko.

Tullitakararikon luonne, s. 163. Fiskaalisten näkökohtien merkitys, s. 163. Tullitakararikon objekti, s. 164. Tullirikokset, s. 165. Kuljetusneuvot, s. 165.

3. Painotuotteen takavarikko.

Painotuotteen takavarikon luonne, s. 165. Painotuotteen takavarikon laajuus, s. 166. *Alexandersonin*, v. *Lisztin* ja *Schwarze-Appelius-Wulffenin* mielipiteet, s. 166. *Sundström-Salmialan* kanta, s. 166. Painotuotteen takavarikon luonne on kahdenlainen, tosiasiallinen eli varsinainen ja kieltoperäinen eli epävarsinainen, s. 166. Laatat ja laitteet, s. 167. Takavarikon oikeussuoja, s. 167.

4. Säännöstelytakavarikko.

Säännöstelytakavarikon luonne, s. 167. Sen objekti, s. 168. Kuljetusneuvot, s. 168. Pääasiallinen kuorma tai lasti, s. 168.

II. TAKAVARIKKOONOTTO-OIKEUDEN SUHDE SEN PERUSTANA OLEVAAN RIKOKSEEN.

Takavarikkoonotto-oikeus on periaatteessa riippumaton siitä, millainen sen perustana oleva rikos on, s. 169. Poikkeuksia, s. 169.

III. TAKAVARIKKOONOTTO-OIKEUDEN SUHDE TERTIUKSEEN.

Ulkomainen oikeus, s. 170. Takavarikkoonotto-oikeus ja editiovelvollisuus, s. 171. v. *Hippelin* y.m. teoria, s. 171. *Löwe-Rosenbergin* y.m. mielipide, s. 171. Takavarikkoonotto-oikeus on periaatteessa riippumaton siitä, kenen hallussa takavarikoitava esine on, s. 172. Kysymyksen tarkastelua eri takavarikkokategorioita silmällä pitäen, s. 172.

IV. TAKAVARIKON MERKITYS OMISTUSOIKEUDEN SIIRTYMISSELLE KONFISKATIOTAPAUKSISSA.

Esineen konfiskoiminen aiheuttaa muutoksen sen omistusoikeussuhteessa, s. 174. Siviiliprosessuaalisten tuomioiden tarkastelua, s. 174. Rikosprosessissa annetun tuomion vaikutus, s. 175. Aiheuttaako omistusoikeuden muutoksen tuomio vai sen ulkopuolella oleva oikeusfakta, s. 175. Willgrenin mielipide, s. 175. Kysymyksen ratkaisu, s. 175. Tuomion oikeusvaikutus luettava ex tunc, s. 176.

V. TAKAVARIKKOONOTTO-OIKEUDEN LAKKAAMINEN.

Takavarikkoonotto-oikeus lakkaa yleensä samalla kuin se rikosprosessuaalinen tarkoitus, jonka vuoksi siihen on ryhdytty, s. 179. Edellyttääkö takavarikkotoimenpiteen kumoaminen lainvoimaista päätöstä? s. 179. Kysymyksen tarkastelua, s. 179. Lainsäädäntöehdotukset, s. 181. Takavarikkotoimenpiteen alistaminen oikeuden ratkaistavaksi, s. 182. Näkökohtia *de lege ferenda*, s. 183.

VI LUKU.

Yksityinen henkilö takavarikon toimittajana	185
Takavarikkoonotto-oikeus kuuluu yleensä viranomaisille, s. 185. Tapaukset, joissa yksityinen henkilö voi suorittaa takavarikon, s. 185. Etsintä, s. 185. Kiinniotaminen, s. 185. RVA 12 §, s. 186. Esineen ottaminen tunnustodisteeksi, s. 187. Takavarikko ja retentio-oikeus, s. 190.	

VII LUKU.

Takavarikkoviranomaiset	191
-------------------------------	-----

A. Yleisiä näkökohtia.

Vangitsemisviranomaista on pidettävä myös takavarikkoviranomaisena, s. 191. Samoin viranomaista, jolla on oikeus toimittaa etsintä, s. 191.

B. Varsinaiset takavarikkoviranomaiset.

Vangitsemisviranomaiset, s. 192. Poliisimiehen takavarikkoonotto-oikeus, s. 193. Takavarikkoonotto-oikeus SäännöstelyRL:n mukaan, s. 194. Virallinen syyttäjä, s. 195. Poliisiviranomaiset takavarikkoviranomaisina erikoislainsäädännön mukaan, s. 197. Poliisiviranomaisen käsite, s. 197. Oikeuskansleri ja oikeusasiamies, s. 197.

C. Takavarikkoviranomaiset eräissä tapauksissa.

1. Väkijoumalainsäädäntö.

Takavarikkoviranomaiset väkijoumalainsäädännön mukaan, s. 198.

2. Tullilainsäädäntö.

Takavarikkoviranomaiset tullilainsäädännön mukaan, s. 199.

3. Painovapauslainsäädäntö.

Takavarikkoviranomaiset painovapauslainsäädännön mukaan, s. 201.

4. Säännöstelylainsäädäntö.

Takavarikkoviranomaiset säännöstelylainsäädännön mukaan, s. 203.

5. Eräitä erikoistapauksia.

Tuomioistuin takavarikkoviranomaisena, s. 206. Valtioneuvosto takavarikkoviranomaisena, s. 207.

D. Takavarikkoviranomaisen yleinen ja erityinen kelpoisuus.

Yleinen kelpoisuus johtuu virka-asemasta, s. 208. Erityinen kelpoisuus, s. 208. *Granfeltin* mielipide, s. 208. *Honkasalon* kanta, s. 209.

E. Takavarikkoviranomaisen alueellinen toimivalta.

Takavarikkoviranomaisen toimivalta ja velvollisuudet rajoittuvat yleensä määrättyyn alueeseen, s. 209. Poikkeuksia, s. 211.

F. Takavarikkoviranomainen ja todistajanaolovelvollisuus.

Takavarikkoviranomaiseen on sovellettava OK 17:11 säännöstä, s. 212. Saako ilmiantaja-takavarikoitsija todistaa? s. 213. Todistajanaolovelvollisuus säännöstelytakavarikoissa, s. 214.

VIII LUKU.

Takavarikkomenettely 215

A. Yleisiä näkökohtia.

Takavarikon toimittamisen eräänä edellytyksenä on, että esineeseen voidaan päästä käsiin ja ottaa se haltuun, s. 215. Takavarikkotoimenpide on pyrittävä supistamaan mahdollisimman vähän haittaa tuottavaksi, s. 216. Miten takavarikko toimitetaan, s. 217. Vakuus takavarikon aiheuttamista kuluista ja vahingosta, s. 217. Myymis- ja hukkaamiskielto takavarikon korvaavana toimenpiteenä, s. 218. Ruotsin oikeuden kanta, s. 218. Näkökohtia *de lege ferenda*, s. 219. Takavarikoitava esine on otettava viranomaisen huostaan, s. 220. Takavarikoitua esinettä ei voida uudelleen takavarikoida, s. 220. Takavarikoidun esineen hoito, s. 221. Menettely, jos esine on helposti pilaantuvaa, arvoltaan alenevaa tai kallishoitoista, s. 221. Asiantuntijan käyttäminen, s. 221. Lueteloimisvelvollisuus, s. 222. Esineen arvioiminen, s. 222. Takavarikoitavan esineen omistajalle tai hänen edustajalleen on varattava tilaisuus olla toimituksessa saapuvilla, s. 222. Onko takavarikoimistilaisuudessa laadittava pöytäkirja, s. 223. Todistus takavarikosta, s. 223. Postilähetysten ja sähkösanomien takavarikoiminen, s. 223. Provisorinen takavarikko, s. 223. Vaaditaanko takavarikon suorittamisen pätevyyteen, että se toimitetaan todistajain läsnä ollessa, s. 224. Onko takavarikosta ilmoitettava muulle viranomaiselle, s. 225.

B. Oikeusturva.

Yleistä muutoksenhakuoikeutta takavarikkoviranomaisen päätöksestä ei ole Suomen oikeudessa, s. 226. Takavarikko on tavallaan hallinto-toimi, joten siihen voidaan soveltaa, mitä hallintotoimiin nähden yleensä on voimassa, s. 226. Valitus hallinto-oikeudellisena muutoksenhaku-keinona, s. 226. Sen ero hallinnollisesta kantelusta, s. 227. N.s. prosessuaalinen kantelu, s. 227. *Ståhlbergin* kanta, s. 227. Oikeussuojan antaminen hallintoviranomaisen takavarikkotoimenpidettä vastaan käsitteellisen hallinnollisen kantelun, s. 228. Oikeussuojan antaminen takavarikkoasiassa, joka muun asian yhteydessä on saatettu tuomioistuimen tutkittavaksi, s. 228. Voidaanko tuomioistuimen päätökseen, jolla esine

- on takavarikoitu tai vaatimus takavarikon peruuttamisesta hylätty, erikseen hakea muutosta? s. 229. Tuomioistuimen ja hallintoviranomaisen päättävältä takavarikon voimassapysymiseen nähden, s. 229. Muutoksenhaku hallintoviranomaisen päätöksestä, jolla takavarikko on kumottu, s. 230. Menettely, milloin tertius väittää takavarikoidun esineen kuuluvan itselleen, s. 230.
- C. *Tuomioistuimen takavarikkoa koskevan päätöksen täytäntöönpano.* Täytäntöönpano, kun takavarikko on päätetty kumota, s. 231. *Wrede-Tirkkosen kanta*, s. 231. *Tryggerin ja Alexandersonin* mielipiteet, s. 231. *Kallenbergin teoria*, s. 231. Vertailua, s. 232.
- D. *Menettely takavarikoituun omaisuuteen nähden.* Menettely takavarikoituun omaisuuteen nähden, kun takavarikko kumotaan, s. 233. Takavarikoitua esinettä ei saa pidättää yksityisoikeudellisesta saatavasta, s. 234. Esineen tuotosta on tehtävä tilitys, s. 234. Varojen sijoitus, s. 235. Omaisuuden myyminen huutokaupalla, s. 235. Omaisuuden pidättäminen valtion käyttöön, s. 235. Menetetyksi tuomittua omaisuutta koskevia määräyksiä erikoislainsäädännössä, s. 236. Julkisen ja yksityisen edun loukkaus, s. 236.

IX LUKU.

Takavarikkoviranomaisille suoritettavat hyvitykset (n.s. takavarikko-osuudet) 239

Korvauksen suorittamisessa viranomaisille tai yksityisille rikosten selvittämiseksi voidaan soveltaa kahta menettelyä, *osuusjärjestelmää* tai *palkintojärjestelmää*, s. 239. Aikaisemmat olot maassamme, s. 239. Missä asioissa hyvityksiä nykyään viranomaisille suoritetaan, s. 240. Hyvityksen suorittaminen tulli- ja väkijuomalakirikosasioissa, s. 241. Voidaanko Tullin päätökseen, joka koskee hyvitystä, hakea muutosta, s. 243. Hyvitysten suorittaminen säännöstelyrikosasioissa, s. 243.

KIRJALLISUUSLUETTELO.

- Abrahamsson, P.*: Swerikes Rijkes Lands-Lag, andra gången med Anmärckningar uplagd. Stockholm 1726.
- Agge, Ivar*: Ett par spörsmål angående målsäganderätt vid konkursförbrytelser, JFT 1937 s. 265 ss.
- » — Frihetsberövande som förvaltningsrättsligt tvångsmedel. FT 1938 s. 186 ss.
- » — Homosexualitetens straffbarhet. SvJT 1943 s. 500 ss.
- » — Kompendium i straffrätt för propedeutiska kursen. Stockholm 1940. (Straffrätt)
- » — Något om processföremålet och dess bestämmande enligt svensk straffprocessrätt, Festskrift för Otto Hjalmar Granfelt, Helsingfors 1934, s. 18 ss.
- » — Några anmärkningar om den enskilda åtalsrättens utveckling och ställning i viktigare nutida rättssystem. JFT 1934 s. 137 ss.
- » — Några anmärkningar rörande skadeståndstalan i brottmål. SvJT 1936 s. 241 ss.
- » — Straffprocessens konstruktion och brottmålsutslagens rättskraft. SvJT 1937 s. 617 ss.
- » — Straffprocessrätt. I 2 uppl., II. Uppsala 1936—1938. (Straffprocessrätt)
- » — Studier över det straffrättsliga reaktionssystemet I. Stockholm 1939. (Reaktionssystemet)
- Alanen, Aatos*: Rangaistus ja turvaamistoimenpiteet. Helsinki 1926. (Rangaistus)
- » — Todistusvelvollisuudesta rikosprosessissa erikoisesti silmälläpitäen todistusvelvollisuutta hätävarjelusasioissa. DL 1926 s. 169 ss.
- Alanko, Sakari*: Rikostutkimus I. 2 pain. Helsinki—Vammala. 1941.
- Alexanderson, Nils*: Föreläsningar öfver den svenska tryckfrihetsprocessen. Uppsala & Stockholm 1907.
- » — Lausunto NJA I 1920 s. 570 ss.
- Allfeld, Philipp*: Lehrbuch des Deutschen Strafrechts. 8 Aufl. Leipzig—Erlangen 1922.
- Andersson, Nils*: Om behandling af kriminell ungdom. Förhandlingar vid kriminalkongressen i Stockholm. Stockholm 1912.
- Annuaire de Législation Française*, publié par la Société de Législation Comparée contenant le texte des principales lois votée en France en 1933. Paris 1934.
- Anttila, Inkeri*: Loukatun suostumus oikeudenvastaisuuden poistavana perusteena. Rikosoikeudellinen tutkimus. Yliopistollinen väitöskirja. Vammala 1946.
- Archbold's Pleading, Evidence & Practice in Criminal Cases*. 26th ed. Julkaissut John Jervis. London 1922. (Archbold's criminal pleading)
- Arnell, Isr.*: Swerikes Stadz-Lagh. Stockholm 1730.
- Baldwin, Simeon E.*: The american judiciary. New York 1914.

- Beckman, Nat.*: Äldre Västgötalagen. Uppsala 1924.
- Beling, Ernst*: Deutsches Reichsstraßprozessrecht. Berlin und Leipzig 1928. (Reichsstraßprozessrecht)
- » — Die Vornahme von Untersuchungen am lebenden menschlichen Körper als Prozessmassregel. ZStW Band 15, s. 471 ss.
- » — Grundzüge des Strafrechts. 11 Aufl. Tübingen 1930. (Grundzüge)
- » — Informativprozesse. Giessen 1907. (Informativprozesse)
- » — Strafprozess. ZStW Band 31, s. 737 ss.
- Binding, Karl*: Grundriss des Deutschen Strafprozessrechts. 5 Aufl. Leipzig 1904. (Grundriss)
- » — Strafrechtliche und strafprozessuale Abhandlungen II. München und Leipzig 1915. (Abhandlungen)
- Birkmeyer, Karl*: Deutsches Strafprozessrecht. Vorlesungen. Berlin 1898.
- Bädrnhielm, Gösta*: Lärobok i rättskunskap för blivande landsfiskaler IV. 2 uppl. Lund 1927.
- van Calker, Fritz*: Strafrecht. Grundriss zu Vorlesungen und Leitfaden zum Studium. 4 Aufl. München 1933. (Strafrecht)
- C(arlson), B. C.*: Eräs poliisimiesten oppikirja. Helsingin Sanomat 15/4 1941.
- Carpentier, Etienne*: Les Cinq Codes. Paris 1942.
- Carter, A. T.*: A history of english legal institutions. 3 rd ed. London 1906.
- Chydenius, Wilhelm*: Finsk kontraktsrätt II. 2 uppl. Helsingfors 1925.
- Code d'instruction criminelle*, toimittanut *Henry Bourdeaux*. 33 éd. Paris 1935.
- Cuche, Paul*: Précis de droit criminel. 12 éd. Paris 1927.
- Dahlgren, F. A.*: Glossarium öfver föräldrade eller ovanliga ord och talesätt : svenska språket. Lund 1914—1916.
- Doerner, Karl*: Die Strafprozessordnung. 3 Aufl. Berlin und Leipzig 1935.
- Doerr, Friedrich*: Strafprozessordnung und Gerichtsverfassungsgesetz nebst ergänzenden Gesetzen. 16 Aufl. München und Berlin 1936.
- Dohna, Alexander, Graf zu*: Das Strafprozessrecht. Berlin 1929.
- » — Das Strafverfahren. Berlin 1913.
- Donnedieu de Vabres, H.*: Supplément au Traité élémentaire de droit criminel et de Législation Pénale Comparée. Paris 1940.
- » — Traité élémentaire de droit criminel et de Législation Pénale Comparée. Paris 1937.
- Ehdotukset Oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi*. Laatinut sitä varten asetettu komitea. I—IV. 1899—1900. Helsinki 1901. (Ehdotus 1900)
- Ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi*. Laatineet O. Hj. Granfelt ja O. J. Heinonkoski. Komiteamietintö N:o 10 1920. Helsinki.
- Ehdotus uudeksi rikoslaiaksi*. I. Yleinen osa. II Rikokset. (Allan Serlachius) Helsinki 1920—1922.
- Ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi v. 1923*. Laatinut professori Otto Hjalmar Granfelt. Helsinki 1925. (Ehdotus 1923)
- Ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi*. Professori Otto Hjalmar Granfeltin laatimaa ehdotusta tarkastamaan asetetun komitean mietintö. Helsinki 1925. (Ehdotus 1925)
- Ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi*. Asiantuntijalausunto (A. Cederberg, J. F. Selin ja J. Stenström). Turku 1925. (Lausunto 1925)

- Ehdotus* Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta 1927. KKO:n lausunto 1928. (Lausunto 1928)
- Ehdotus* Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta (Luonnos 10. 6. 1939). Helsinki. (Luonnos 1939)
- Ehrström, Karl Gustaf*: Om företrädet emellan akkusations- och inquisitions-förfarandet i brottmålsprocessen. Akademisk Afhandling. Helsingfors 1854.
- Ekelöf, Per Olof*: Kompendium över den nya rättegångsbalken. Uppsala 1943.
- Ekström, F. W.*: Privaträttens allmänna läror. Helsingfors 1921—1925.
- Ellilä, Reino*: Ehdollisesta tuomiosta rikoksen reaktiomuotona ja rikollisuuden vastustamiskeinona. Antti Tulenheimolle omistettu juhlaulkaisu, s. 117 ss. Helsinki 1939.
- » — Päänäkökohtia etsintää ja takavarikkoa koskevien säännöksiä uudistamisessa. Suomen poliisilehti 1941 s. 315 ss.
- Engströmer, Thore*: Vittnesbeviset. Uppsala 1911.
- Erich, G.*: Die Strafprozessordnung des Königreichs Italien. Berlin 1913. (Sammlung Ausserdeutscher Strafgesetzbücher XLII)
- Exner, Franz*: Die Theorie der Sicherungsmittel. Abhandlungen des kriminalistischen Instituts an der Universität Berlin. Berlin 1914.
- Fahlbeck, Erik*: Förvaltningsrättsliga studier. Stockholm 1938.
- Fahlcrantz, G.*: Om rättegångsväsendet i England. Stockholm 1885.
- Feisenberger, Albert*: »Beschlagnahme» teoksessa »Handwörterbuch der Rechtswissenschaft», 1 s. 646. Berlin und Leipzig 1926.
- » — Strafprozessordnung und Gerichtsverfassungsgesetz. Berlin und Leipzig 1926. (Strafprozessordnung)
- v. Fieandt, K.*: Henkeen ja ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistuvien rikosten jaoitteluperusteista. LM 1935 s. 285 ss.
- Fleiner, Fritz*: Institutionen des Deutschen Verwaltungsrechts. 8 Aufl. Tübingen. 1928.
- Flintberg, Jacob Albrecht*: Lagfarenhets-Bibliotek. IV—V. Stockholm 1801—1803.
- Forsman, Jaakko*: Anteckningar enligt föreläsningar i »Straffprocessen».
- » — Anteckningar enligt föreläsningar öfver straffrättens allmänna läror, utgivna af Lars Wasastjerna. 3 uppl. Helsingfors 1914.
- » — De särskilda brotten. I 2 uppl., II 3 uppl. Helsingfors 1917.
- Frank, Reinhold*: Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich. 18 Aufl. Leipzig 1931.
- Förslag till Allmän Criminallag*. 2 Uppl. Stockholm 1839.
- Förslag till lag angående polisundersökning i brottmål samt häktning m.m.* Bihang till Svenska riksdagens protokoll 1922. 3 saml. Nr 80. Ks. myös Promemoria angående lagstiftning om vissa straffprocessuella tvångsmedel. Bilaga II. Stockholm 1932.
- Förslag till Rättegångs-Balk*. Stockholm 1849.
- Förslag till rättegångsbalk av Kungl. Maj:t den 14 februari 1941 godkänt såsom grundval för processlagberedningens fortsatta verksamhet.* SOU 1941: 7. Stockholm 1941. (Förslag 1941)
- Förslag angående rättegångsväsendet*. 1918.
- Förstärkta lagberedningens betänkande angående hufvudrunderna för en ny rättegångsordning*. Stockholm 1887.
- Garraud, R.—Garraud, Pierre*: Précis de droit criminel. 15 éd. Paris 1934.

- Gattie, V. R. M.*: Stephen's Commentaries on the laws of England 17th ed. Edward Jenks. Vol. IV. Crimes and criminal procedure. London 1922.
- Gerland, Heinrich*: »Bemerkungen zu den Veröffentlichungen der englischen Studienkommission der Internationalen kriminalistischen Vereinigung, 1. Liepmanns Summarisches Strafverfahren, Gerichtssaal 74, s. 492 ss. Stuttgart 1909.
- » — Der deutsche Strafprozess. Mannheim—Berlin—Leipzig 1927. (Strafprozess)
- » — Deutsches Reichstrafrecht. Berlin und Leipzig 1922. (Reichstrafrecht)
- » — Die englische Gerichtsverfassung I—II. Eine systematische Darstellung. Leipzig 1910. (Gerichtsverfassung)
- Glaser, Julius*: Handbuch des Strafprozesses. I—II. Leipzig 1883—1885. Systematisches Handbuch der Deutschen Rechtswissenschaft.
- Goldschmidt, James*: Der Prozess als Rechtslage. Eine Kritik des prozessualen Denkens. Berlin 1925.
- » — Strafen (Haupt- und Nebenstrafen) und verwandte Massregeln unter Berücksichtigung der den Inhalt der Strafe bestimmenden Grundsätze des Strafvollzugs. Vergleichende Darstellung des Deutschen und Ausländischen Strafrechts. Allgemeiner Teil. IV band. Berlin 1908. S. 81 ss. (Strafen)
- Granfelt, O. Hj.*: Adhäsionsprincipen. Valda juridiska uppsatser, s. 37 ss. Helsingfors 1944.
- » — Alustus JFT 1918 s. 290 ss.
- » — Alustus JFT 1925 s. 283 ss.
- » — Arvostelu teoksesta Bo Palmgren: Målsägandens åtalsrätt. JFT 1939 s. 566 ss.
- » — Arvostelu teoksesta E. Kallenberg: Svensk Civilprocessrätt. Föreläsningar. JFT 1918 s. 131 ss.
- » — Arvostelu teoksesta Emil Stang: Rettergangsmåten i straffesaker. JFT 1942 s. 357 ss.
- » — Arvostelu teoksesta: Kaarlo Juho Ståhlberg 80 v. SvJT 1945 s. 633 s.
- » — Carl Allan Särkilähti (Serlachius) in memoriam. TFR 1936 s. 147 ss.
- » — Kort framställning av Finlands civilprocessrätt. Helsingfors 1927. (Civilprocessrätt)
- » — Den materiella processledningen vid underdomstol i vanliga tvistemål enligt gällande finsk och svensk rätt. 2 uppl. Helsingfors 1930. (Processledning)
- » — Lärobok i straffprocessrätt. Första häftet. Helsingfors 1925. (Lärobok)
- » — Officialprincipen och dess tillämpning på materiellträttslig grund i vanliga tvistemål anhängiga vid underdomstol enligt gällande finsk och svensk rätt. JFT 1912 s. 319 ss.
- » — Påkallad lagändring. JFT 1930, s. 337 ss.
- » — Rättegångsreformen i Finland. En skisserad framställning av reformförslagens domstolsorganisation. SvJT 1937 s. 578 ss.
- » — Rätten att »anhålla» för brott. Straffprocessuellt reseförbud. JFT 1925 s. 379 ss.
- » — Sammandrag av föreläsningar i straffprocessrätt. 2 uppl. Helsingfors 1915. (Sammandrag)
- » — Straffprocessrätt. Föreläsningar. I—II. Helsingfors 1908—1910. (Föreläsningar)

- Granfelt, O. Hj.*: Straffrättslig häktning. Straffprocessuellt reseförbud. 5 uppl. Helsingfors 1937. (Häktning)
- » — Straffverkställigheten. 2 uppl. Helsingfors 1939.
- » — Valda juridiska uppsatser. Helsingfors 1944. (Valda uppsatser)
- Granfelt, O. Hj.—Castrén, U. J.*: Yleisen alioikeuden, maanjako-oikeuden ja väli-miestuomioistuimen ratkaisuja, pöytäkirjoja ja prosessitoimia. 2 pain. Helsinki 1924.
- Grottenfelt, Julius*: Kommentar till strafflagen. Allmänna delen. Helsingfors 1913. (Kommentar)
- » — Om målsegarebrottets begrepp enligt finsk straffrätt. Akademisk afhandling. Wiborg 1887.
- Hagerup, Francis*: Den norske Straffeprocess. I—II. 2 udg. Kristiania 1904—1905. (Straffeprocess)
- Hagerup, Francis—Paulsen, P. I.*: Den norske civilproces I. 3 udg. 1918. Kristiania.
- » — Laerebog i Straffeprocesset. 2 udg. Oslo 1930.
- Hagströmer, Johan*: Svensk Straffrätt. Första bandet. Uppsala 1901—1905.
- Hakkila, Esko*: Lakiasiaien käsikirja. Porvoo—Helsinki 1936.
- » — Suomen tasavallan perustuslait. Porvoo 1939. (Perustuslait)
- Hakulinen, Y. J.*: Suomalais-ruotsalais-saksalainen lakikielen sanakirja hakemistoinen. Helsinki 1944. (Sanakirja)
- » — Tertiuksen tavara konfiskatio-objektina. DL 1927. S. 215 ss.
- Hartmann, Adolf*: Die Strafrechtspflege in Amerika. Berlin 1906.
- Hasselrot, Berndt*: Några Spörsmål ang. Vindikationsrätt och Arbetsbeting. Malmö 1926.
- Hassler, Åke*: Förberedande undersökning i brottmål med särskild hänsyn till frågan om vilka myndigheter däri böra medverka. Kristiania 1922. (Förberedande undersökning)
- » — Föreläsningar över den svenska kriminalprocessen I. Lund 1930. (Föreläsningar)
- » — Förfarandet i brottmål före domsförhandling i positiv rätt och de lege ferenda. Lund 1923. (Förfarandet)
- » — Ny fransk lagstiftning om tvångsmedel i brottmål. SvJT 1933 s. 478 ss.
- » — Svensk exekutionsrätt I—II. Lund 1938—1940. (Exekutionsrätt)
- Hedenskog, Oskär*: Om offentlig åtalsrätt. Lund 1896.
- Herlitz, Nils*: Några anteckningar om förvaltningsrättens tvångsmedel. Festskrift tillägnad Erik Marks von Würtemberg s. 264 ss.
- Hermanson, R. F.*: Inhemsk förvaltningsrätt. Anteckningar, utgifna af Hj. Nyqvist. Helsingfors 1898.
- Herzenzon, A. A. etc.*: Ugolovnoe pravo. Osobennaja tsast. Moskva 1939.
- v. Hippel, Robert*: Der deutsche Strafprozess. Lehrbuch. Marburg 1941. (Strafprozess)
- » — Lehrbuch des Strafrechts. Berlin 1932 (Strafrecht)
- » — »Über Grenzen der Beschlagnahme«. ZStW Bd 47 s. 523 ss.
- v. Holtendorff, Fr.*: Handbuch des deutschen Strafprozessrechts I. Berlin 1879.
- Honkasalo, Brynolf*: Erinäiset rikokset. Hämeenlinna 1944.
- » — Lisiä oppiin asiantuntijoista prosessissa. DL 1928. S. 346 ss. DL 1929 s. 37 ss.

- Honkasalo, Brynolf*: Nimismies rikostutkijana ja virallisena syyttäjänä. Lahti 1946. (Nimismies rikostutkijana)
- » — Nulla poena sine lege. Helsinki 1937.
- » — Suomen rikosoikeuspolitiikka kahtena viimeisenä vuosikymmenenä. LM 1939 s. 377 ss.
- » — Vahvistuskanneoikeudesta ja sen edellytyksistä Suomen oikeuden mukaan I. Aineelliset edellytykset. Helsinki 1928.
- » — Valtiosalaisuuksien ilmaiseminen. LM 1940 s. 48 ss.
- Hurwitz, Stephan*: Den danske Strafferetspleje. København 1937—1940. (Strafferetspleje)
- » — Konfiskation i anledning af begaaede Lovovertraedelser. København 1930. (Konfiskation)
- Höchst*: Lehrbuch des französischen Strafprozessrechts. Paris 1850.
- Ignatius, Kaarlo*: Virallisen syyttäjistön kehittyminen, organisatiooni ja syyte-oikeus. Rikosprosessioikeutta koskeva tutkimus. Helsinki 1900.
- Inha, Aarne*: Vähäsen virallisen syyttäjän jäävillisyydestä. LM 1919 s. 186 ss.
- Inhulsen, C. H. P.*: Das englische Strafverfahren. Berlin 1936.
- Jellinek, W.*: Verwaltungsrecht. Berlin 1928 (Kohlrausch u. Kaskel, Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft XXV)
- Jenks, Edward*: A short history of english law. London 1912.
- Jotuni, Olavi*: Eri asioille eri nimet. Poliisimies 1945 s. 187 ss.
- » — Eräitä ajatuksia hallinnan oikeusturvasta poliisin kannalta katsottuna. DL 1942 s. 80 ss.
- » — Julkisoikeudellinen hätävarjelus. Poliisimies 1945 s. 5 ss., s. 28 ss., s. 95 ss.
- » — Vangitsemisesta, pidättämisestä ja kiinniottamisesta. Poliisimies 1945 s. 142 ss.
- Jusleen, Johan*: Samling Af Kongl. Maj:ts BREF. Andra uppl. Stockholm 1787.
- Kahn, Willy*: Die Beschlagnahme nach den §§ 94 ff Strafprozessordnung. Diss. 1927 Speyer.
- Kaila, Martti*: Käsitteestä täyttä ymmärrystä vailla. LM 1934 s. 71 ss.
- » — Onko murhaan syyllistyneiden pakollinen mielentilan tutkiminen ennen tuomion langettamista suotavaa? LM 1942 s. 410 ss.
- » — Rikoksenuusijain sielullisesta rakenteesta. LM 1938 s. 17 ss.
- Kallenberg, Ernst*: Grundfrågor angående domen i tvistemål. SvJT 1944 s. 353 s.
- » — Lausunto NJA I 1920 s. 574 ss.
- » — Svensk civilprocessrätt. I 2 uppl. Lund 1923. II 2 uppl. Lund 1926.
- » — Ytterligare några anmärkningar angående domen i tvistemål. SvJT 1945 s. 259 ss.
- Kanton St. Gallen* Strafrechtspflege. Herausgegeben von der Staatskanzlei Januar 1942.
- Kanton Zürich* Gesetz betreffend den Strafprozess (Strafprozessordnung) Neudruck auf den 1. Januar 1942.
- Karnov, M.—Hurwitz, Stephan*: Samling af Danmarks Love 1938. København 1938. (Karnov-Hurwitz)
- Kekomäki, Paavo*: Rikollisuuskysymyksemme ja suuri yleisö. LM 1933 s. 169 ss.
- » — Straffbalk eller skyddsbalk? LM 1947 s. 159 ss.
- Kenny, Courtney Stanhope*: Outlines of criminal law. 11 ed. Cambridge 1922.
- Kinberg, Olof*: Första internationella kriminologiska kongressen. SvJT 1938 s. 719 ss.

- Kisch, Guido*: Der deutsche Arrestprozess. In seiner geschichtlichen Entwicklung. Wien—Leipzig 1914. (Arrestprozess)
- Kisch, Wilhelm*: Beiträge zur Urteilslehre. Leipzig 1903.
- Kjerschow, P.*: Almindelig borgerlig straffelov. Oslo 1930.
- Kleinfeller, Georg*: Lehrbuch des Deutschen Zivilprozessrechts. 3 Aufl. Berlin 1925.
- Kohler, J.*: Studien aus dem Strafrecht. I—VI. Mannheim 1890—1897.
- Kongl. Stadgar* (Förordningar) Bref och Resolutioner Ifrån Åhr 1528 in til 1701 Angående Justitiae och Executions-Årender. Stockholm 1706.
- Korkeimman oikeuden lausunto lainvalmistelukunnan ehdotuksesta Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi*. Helsinki 1928. (Lausunto 1928)
- Kreüger, J.*: Försök att framställa den svenska kriminalprocessens utveckling. Stockholm 1884.
- von Kries, August*: Lehrbuch des Deutschen Strafprozessrechts. Freiburg i.B. 1892.
- Kungl. Maj:ts proposition N:o 80 till riksdagen angående huvudgrunderna för en rättegångsreform*. Bihang till riksdagens protokoll 1931. 1 saml. 67 häft. (N:o 80) Stockholm 1933. (Proposition 1931)
- » — proposition N:o 5 till riksdagen med förslag till rättegångsbalk. Bihang till riksdagens protokoll 1942. 1 saml. Nr 5. Stockholm 1941. (Proposition 1941)
- Kuuskoski, Reino*: Terveystenhoitolautakunnan määräämä uhkasakko ja sen tuomitseminen. Maalaiskunta 1944, s. 17 ss.
- Kytömaa, Ensio*: Kurinpidon oikeudellisesta luonteesta. Juhlajulkaisu: Kaarlo Juho Ståhlberg 80 v., s. 472 ss. Vammala 1945.
- Köhler, August*: Deutsches Strafrecht. Allg. Teil. Leipzig 1917.
- Lagrådets utlåtande över processkommissionens betänkande angående rättegångs- väsendets ombildning*. SOU 1928: 19. Stockholm 1928.
- Lainvalmistelukunnan ehdotukset oikeudenkäyntilaitoksen uudistukseksi*. 1908—1909. I—III. Helsinki 1909. (Ehdotus 1909)
- » — ehdotus Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta. Helsinki 1927. (Ehdotus 1927)
- » — ehdotus Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta. Helsinki 1929. (Ehdotus 1929)
- » — ehdotus Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta. Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1937 N:o 16. Helsinki 1937. (Ehdotus 1937)
- » — ehdotus Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle laiksi eräistä rikosasioissa käytettävistä pakkokeinoista. Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1937 N:o 9. Helsinki 1937. (PakkokeinoLE 1937)
- » — ehdotus Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle laiksi eräistä rikosasioissa käytettävistä pakkokeinoista. Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1939 N:o 7. Helsinki 1939. (PakkokeinoLE 1939)
- » — mietintö painovapauslainsäädännöstä. Lainvalmistelukunnan julkaisuja N:o 5. Helsinki 1945.
- Lehto, Reino R.*: Valmistavasta tutkinnasta rikosasioissa. DL 1932 s. 1 ss. 1932 s. 252 ss.

- Lehto, Reino R.*: Vilpitön mieli kolmannen miehen suojana irtaimen esineen luovutuksessa erityisesti silmälläpitäen kauppakaaren 11: 4 ja 12: 4 §:ssä lausuttujen oikeusperiaatteiden kehitystä. DL 1927 s. 393 ss.; 1928 s. 52 ss.
- Leloir, M. Georges*: »Loi du 7 février 1933 sur les garanties de la liberté individuelle» julkaisussa *Annuaire de législation française*, publié par la société de législation comparée contenant le texte des principales lois votée an France en 1933. Paris 1934. (*Annuaire de législation française*)
- v. Liszt, Franz*: Das deutsche Reichs-Pressrecht. Berlin und Leipzig 1880. Lehrbücher des Deutschen Reichsrechtes.
- » — Esitelmä SvJT 1916 s. 100.
- v. Liszt, Franz—Schmidt, Eberhard*: Lehrbuch des Deutschen Strafrechts. 26 Aufl. Berlin und Leipzig 1932. (Lehrbuch)
- Lohsing, Ernst*: Österreichisches Strafprozessrecht. 3 Aufl. Wien 1932.
- Löfgren, Harry*: Rikoksen motiivista. DL 1933 s. 205 ss.
- Löwe-Rosenberg*: Die Strafprozessordnung für das Deutsche Reich. Kommentar. 18 Aufl. Berlin—Leipzig 1929.
- Manzini, Vincenzo*: Trattato di procedura penale e di ordinamento giudiziario I—II. Milano—Torino—Roma 1920.
- Mayer, Max Ernst*: Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts. Lehrbuch. Heidelberg 1915.
- Mayer, Otto*: Deutsches Verwaltungsrecht I—II. Systematisches Handbuch der Deutschen Rechtswissenschaft. Leipzig 1895—1896.
- Merikoski, V.*: Suomen julkisoikeuden oppikirja. I—II. Porvoo—Helsinki 1944—1946.
- » — Valtionapujärjestelmä hallintovalvonnalla kannalta. Vammala 1938. (Valtionapujärjestelmä)
- Merkel, A.*: Lehrbuch des Deutschen Strafrechts. Stuttgart 1889.
- Merkel, Paul*: Amtsbetrieb oder Parteibetrieb im künftigen Strafprozess. Festgabe für Dr. Karl Güterbock. Berlin 1910.
- Merkel, Adolf*: Allgemeines Verwaltungsrecht. Wien und Berlin 1927.
- Metzger, Edmund*: Deutsches Strafrecht, Ein Grundriss. Berlin 1938. (Grundriss)
- » — Strafrecht. Ein Lehrbuch. 2 Aufl. München und Leipzig 1933. (Strafrecht)
- Mittermaier, C. J. A.*: Das englische, schottische und nordamerikanische Strafverfahren. Erlangen 1851.
- Modée, R. G.*: Utdrag Utur alle ifrån 1729 års utkomne Publique Handlingar, Placater, Förordningar, Resolutioner Och Publikationer. Stockholm 1718—1794. (Modée)
- Morizot-Thibault, Charles*: De l'instruction préparatoire. Paris 1906.
- Mothes, Rudolf*: Die Beschlagnahme nach Wesen, Arten und Wirkungen. Leipzig 1903.
- Munch-Petersen, H.*: Den danske Retspleje V. 2 Udg. København 1926.
- Nehrman, Ehrenstråle, David*: Inledning till Then Svenska processum criminalem. Stockholm och Uppsala 1759.
- » — Inledning till then Svenska processum civilem. Stockholm och Uppsala 1751.
- » — Föreläsningar öfwer Straffbalken. Painamattomat. (Tukholman knk. kirjas-tossa)

Nissen, Adolph: Die Einziehung. Festgabe zum Doctor-Jubiläum des Herrn geheimen Rates Professors Dr. Joh. Jul. Wilhelm von Planck in München, s. 83 ss. Strassburg 1887.

Nordström, J. J.: Bidrag till den svenska samhälls-författningens historia. I—II. Helsingfors 1839—1840.

Nya lagberedningens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. I—IV. Stockholm 1884.

Nya lagberedningens förslag till lag angående vissa bestämmelser om rättegången i brottmål. Stockholm 1884. Bihang till riksdagens protokoll vid lagtima riksdagen i Stockholm år 1886. Andra samlingen. 2:dra afdelningen. Första Bandet.

Olivecrona, Karl: Om civildomens arter. Festskrift för professorn, jur.utdr. Otto Hjalmar Granfelt, Helsingfors 1934, s. 102 ss.

— » — Civildomens innebörd. SvJT 1944 s. 721 ss.

— » — Domen i tvistemål. Lund 1943.

— » — Straffprocessrätt. Anteckningar efter professor K. Olivecronas kurs höstterminen 1937. Lund 1938. (Straffprocessrätt)

— » — Ännu några ord om domen i tvistemål. SvJT 1945 s. 804 ss.

Ollinen, Ilmo: Kiinteistön pakkohuutokaupasta Suomen oikeuden mukaan silmälläpitäen erityisesti ulosotto-prosessuaalisia kysymyksiä. I. Valmistavat toimenpiteet ennen myytäväksi tarjoamista. Yliopistollinen väitöskirja. Helsinki 1938.

Paasikivi, J. K.: Lainkäytön kehittämisestä veronkanto- ja finanssikontrolliasioissa vanhemman ruotsalais-suomalaisen oikeuden mukaan. Kompetenssikysymys. Yliopistollinen väitöskirja. Helsinki 1901.

Palme, W. A.: Något om straffdoms subjektiva rättskraft. JFT 1930 s. 15 ss.

— » — Om det fortsatta brottet enligt gällande straff- och straffprocessrätt i Finland. Åbo 1943.

— » — Till frågan om talan om vinnande av konstitutiv dom enligt gällande rätt i Finland. Festskrift för professorn, jur.utdr. Otto Hjalmar Granfelt, Helsingfors 1934, s. 363 ss. (Konstitutiv dom)

Palmgren, Bo: Målsägandens åtalsrätt. Helsingfors 1939.

Parker, Lewis R.—Parker, Amasa J. R.: The Code of criminal procedure of the State of New York. 21st ed. New York 1921.

Petrén, Alfred: Åtgärder för bekämpande av homosexualitetens samhällsfarliga yttningar. SOU 1941: 3. Stockholm 1941.

Peurakoski, J. O.—Rautapää, Hugo: Asetus toimenpiteistä metsän hävittämisen ehkäisemiseksi 2 päivältä marraskuuta 1917 sekä siihen kuuluvat hallinnolliset määräykset. Porvoo 1921.

Pfenninger, H. F.: Die Staffberechtigten in der Geschichte. ZSchwR 1919 Bd 32.

Pitkänen, Leevi—Saraoja, Veikko: Tullilaki ja -asetukset selityksineen. Helsinki 1942.

Pitkänen, Leevi: Tullirikokset, niiden selvittäminen ja käsittely. Helsinki 1940.

Posse, Johan August: Bidrag till svenska lagstiftningens historia. Stockholm 1850.

Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. I—II. SOU 1926: 31—32. Stockholm 1926. (Processkommissionen)

Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk I—II. SOU 1938: 43—44. Stockholm 1938. (Processlagberedningen)

- Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m.m.* I—II. SOU 1944: 9—10. Stockholm 1944.
- Promemoria* angående lagstiftning om vissa straffprocessuella tvångsmedel. SOU 1932: 29. Stockholm 1932. (Promemoria)
- Rautiala, Martti*: Puolisoiden velkasuhteet avioliittolain mukaan. I. Avioliiton aikana. Yliopistollinen väitöskirja. Vammala 1945.
- Renton, Robert Wemyss—Brown, Henry Hilton*: Criminal procedure according to the law of Scotland. Edinburgh 1909.
- Ropponen, Y.*: Poliisikäsikirja I. 2 pain. Porvoo 1931.
- Rosenfeld, E. H.*: Der Reichs-Strafprozess. Ein Lehrbuch. 4—5 Aufl. Berlin 1912.
- Roux, J.-A.*: Cours de droit criminel français. I—II. 2 éd. Paris 1927.
- Sainio, Viljo*: Yksityismetsälain soveltamisesta johtuvia tulkintakysymyksiä. LM 1931 s. 301 ss.
- Salomonsen, Olaf*: Den norske Straffprocesslov med Kommentar. I—II. 2 utg. Oslo 1925.
- Saraoja, V.*: Takavarikko-osuuksista. Tullilehti 1944 s. 118 ss., s. 149 s., s. 177 ss.
- Schlyter, D. C. J.*: Glossarium ad Corpus Iuris Sueo. — Gotorum Antiqui (Ordbok till Samlingen af Sweriges Gamla Lagar). Lund 1877.
- Schlyter, K.*: Straff och skyddsåtgärder i nordisk rätt. JFT 1937 s. 12 ss.
- » — Straffbalk eller skyddsbalk? Stockholm 1946.
- » — Selostus. TSA 1936 s. 72.
- Schmedeman, Joh.*: Kongl. Stadgar/ Förordningar/ Bref och Resolutioner Ifrån Åhr 1528 in til 1701 Angående Justitiae och Executions-Åhrender. Stockholm 1706.
- Schrevelius, Fredrik*: Lärobok i Sveriges allmänna nu gällande civilprocess. Lund 1853.
- Schwarz, Otto*: Strafprozessordnung mit den wichtigsten Nebengesetzen und dem Kriegsverfahrensrecht. 9 Aufl. München und Berlin 1940.
- Schwarze, F. O., von—Appelius, H.—Wulffen, Erich*: Reichs-Pressgesetz. 5 Aufl. München, Berlin und Leipzig 1914.
- Schönke, Adolf*: Zivilprozessrecht. Eine systematische Darstellung. Berlin 1938.
- Serlachius-Särkilähti, Allan*: Alkoholikysymys yhteiskunnallis-eettillisenä lainsäädäntöprobleemina. LM 1922 s. 190 ss., LM 1923 s. 49 ss.
- » — Epämääräiset rangaistustuomiot. LM 1907 s. 8 ss.
- » — Lääkärin todistamis- ja vaitiolovelvollisuus. LM 1913 s. 36 ss.
- » — Suomen rikosoikeuden oppikirja II. Helsinki 1912.
- » — Turvaamistoimenpiteet Schweitsin uudessa rikoslainehdotuksessa. LM 1905 s. 207 ss.
- » — »Uudet taivaanrannat» rikosoikeudessa. LM 1911 s. 139 ss.
- » — Uusi uhri kieltolain alttarille. LM 1923 s. 184 ss.
- » — Yhä yltävä rikollisuus. LM 1925 s. 143 ss.
- Serlachius, Julian*: Sakrätten enligt gällande finsk rätt. 3 uppl. Helsingfors 1916.
- Serlachius, Allan—Salmiala, B. A.—Honkasalo, Brynolf*: Suomen rikosoikeuden oppikirja I. Yleiset opit. 4 pain. Hämeenlinna 1945.
- Siara, Georg*: Strafprozessuale und polizeiliche Beschlagnahme. Diss. Emsdetten (Westf.) 1936.
- Sibeth, Richard*: Die polizeiliche Beschlagnahme. Diss., Hameln a.d. Weser. 1926.

- Sjöström, Bertil*: Ennakkokysymyksiä käsittelemisestä alioikeudessa. LM 1925 s. 156 ss.
- » — Eräät rikosasioissa käytettävät pakkokeinot. Helsinki 1946. (Pakkokeinot)
- » — Katsaus velallisen omaisuuteen kohdistuvien täytäntöönpanon turvaamistoi-menpiteiden historialliseen kehitykseen Ruotsin-Suomen oikeudessa. Hel-sinki 1934. (Katsaus)
- » — Ns. törkeän rikoksen käsitteestä. Pieni lisä kysymyksen selvittelyyn. Juh-lajulkaisu: Kaarlo Juho Ståhlberg 80 v., s. 104 ss. Helsinki 1945.
- » — Oikeudenkäyntilaitoksemme uudistamisesta. LM 1938 s. 131 ss.
- » — Om formell processledning vid underrätt i vanliga tviste- och brottmål enligt finsk rätt. Helsingfors 1925. (Processledning)
- » — Om rättegångsreformen i Finland. SvJT 1940 s. 246 ss.
- » — Om tredskodom enligt finsk och svensk civilprocessrätt. Akademisk afhand-ling. Helsingfors 1916.
- » — Otto Hjalmar Granfelt som processualist. Festskrift för professorn, jur. utr. dr Otto Hjalmar Granfelt. Helsingfors 1934, s. 1 ss.
- » — Prosessuaalisesta menettelystä vapaus- ja sakkorangaistuksen täytäntöön-panossa. LM 1917 s. 1 ss.
- Skarstedt, Sigfrid*: Om straffprocessuella tvångsmedel enligt svensk rätt I—II. Lund 1895—1896.
- Skeie, Jon*: Den norske straffprocess I—II. Oslo 1939.
- Smith, William*: Äldre svenskt tullväsen. Lund 1934.
- Stang, Emil*: Rettergangsmåten i straffesaker. Oslo 1941.
- Stein, Friedrich-Jonas, Martin*: Die Zivilprozessordnung für das Deutsche Reich I—II. 14 Aufl. Tübingen 1928—29.
- Stiernman, And. Anton*: Samling utaf Kongl. Bref/Stadgar och Förordningar etc. Angående Sveriges Rikes commerce, politie och oeconomie I—VI, 1747—75. Stockholm.
- Stjernberg, Nils*: Den positiva straffrättens allmänna del. Första häftet. Uppsala 1920.
- » — Lausunto. Förhandlingar vid kriminalkongressen i Stockholm. Stockholm 1912. (Förhandlingar)
- Stockholms stads tänkeböcker 1514—1520. (Stockholms stadsböcker från äldre tid. Andra serien. Tänkeböcker 5.) Stockholm 1933.
- Strafflagberedningens utlåtande med förslag till lagstiftning angående åtgärder mot homosexualitetens samhällsfarliga yttringar. SOU 1941: 32. Stockholm 1941.
- Ståhlberg, K. J.*: Julkisen oikeuden lakikirja. Helsinki 1939.
- » — Lisäyksiä ja muutoksia edelliseen. Helsinki 1936. (Lisäyksiä)
- » — Suomen hallinto-oikeus. Yleinen osa. 2 pain. Helsinki 1928.
- Sundström-Salmiala, Bruno A.*: Asianajajan salassapitovelvollisuudesta. DL 1921 s. 489 ss.
- » — Eräitä painovapausprosessia koskevia tulkintakysymyksiä. DL 1924 s. 129 ss., s. 176 ss.
- » — Sakon ja valtiolle menetetyksi tuomitun tavarain arvon suorittamisesta an-netun takauksen sitovaisuudesta. JFT 1926 s. 205 ss.
- » — Sotatuomioistuinprosessioikeus. Porvoo 1925.

- Tarjanne, Tapio*: Asianosaisseuraanto Suomen siviiliprosessissa. Yliopistollinen väitöskirja. Helsinki 1929.
- » — Kirjoituksia ja lausuntoja. Vammala 1943.
- » — Vastaaajakäsitteestä rikosprosessioikeudessamme. LM 1927 s. 1 ss.
- Tegengren, Ernst*: Öfversikt af bränvinslagstiftningen för Finland. JFT 1901 s. 260 ss., s. 408 ss.
- Thwaites, Charles*: A guide to criminal law & procedure. 11 th ed. London 1910.
- Thyrén, Johan C. W.*: Principerna för en strafflagsreform I. Lund 1910.
- Tigerstedt, Robert*: Väkijuomakysymys. Porvoo 1922.
- Tirkkonen, Tauno*: Arvostelu Bo Palmgrenin teoksesta: Målsägandens åtalsrätt. LM 1940 s. 120 ss.
- » — Asialegitimaatio- (asiavaltuus-) käsitteestä. LM 1945 s. 176 ss.
- » — Lisiä oppiin asianomistajasta rikosprosessissa. LM 1934 s. 177 ss.
- » — Oikeudenkäyntilaitoksen kokonaisuudistus Ruotsissa. LM 1942 s. 137 ss.
- » — Oikeusvoimasta. Sen luonne ja subjektiivinen ulottuvaisuus Suomen siviiliprosessioikeudessa. Yliopistollinen väitöskirja. Helsinki 1933. (Oikeusvoimasta)
- » — Prosessioikeuden johtavista periaatteista. Juhlajulkaisu: Kaarlo Juhon Ståhlberg 80 v., s. 422 ss. Vammala 1945.
- » — Reformatio in pejus-kiellosta. LM 1936 s. 217 ss.
- » — Rikosasiassa annetun tuomion sitovasta vaikutuksesta siviiliprosessimenettelyssä. LM 1934 s. 113 ss.
- » — Rikosprosessi. Iso Tietosanakirja XI. Helsinki 1936 s. 127.
- » — Rikosprosessimenettelyn kohteesta. LM 1941 s. 512 ss.
- » — Rikosprosessin yleinen oikeudellinen luonne. LM 1946 s. 150 ss.
- » — Rikosprosessioikeuden asiallisesta sovellutusalaista. LM 1945 s. 8 ss.
- » — Tuomionpurku. Prosessioikeudellinen tutkimus. Vammala 1937.
- Torp, Carl*: Den danske Strafferets almindelige Del. København 1905.
- Trygger, Ernst*: Kommentar till utsökningslagen. Upsala 1904. (Kommentar)
- » — Lausunto NJA I 1920 s. 570 ss.
- » — Om sakkunnige. NJA 1889 II N:o 17.
- » — Svensk straffprocessrätt. Upsala 1926. (Straffprocessrätt)
- Tulenheimo, Antti*: Allan Särkilahti. LM 1936 s. 1 ss.
- » — Kuolleita suurmiehiä, Frans von Liszt. LM 1919 s. 161 ss.
- » — Rangaistuksen olemus, tarkoitus ja oikeutus. LM 1919 s. 261 ss.
- » — Valmistavasta tutkinnasta rikosasioissa Suomen oikeuden mukaan. LM 1911 s. 187 ss.
- Tullilehti-Tullbladet*: Suomen tullivirkamiesliiton äänenkannattaja. Organ för Finlands tulltjänstemannaförbund.
- Tuominen, Uuno*: Viinankäyttö ja sen vastustaminen vapaudenajalla. Porvoo 1928.
- Ugglas, af Samuel*: Samling Af Kongl. Maj:ts Bref Och Förklaringar. II. Stockholm 1794.
- Ullmann, Emanuel*: Lehrbuch des Deutschen Strafprozessrechts. München 1893. (Deutsches Strafprozessrecht)

- Ullmann, Emanuel*: Lehrbuch des österreichischen Straffprocessrechts. 2 Aufl. Innsbruck 1882. (Österreichisches Strafprozessrecht)
- Undén, Östen*: Svensk sakrätt. I 2 uppl. Lund 1946.
- Uppström, Wilhelm*: Öfversigt af den svenska processens historia. Stockholm 1884. (Öfversigt)
- » — Öfversigt af straffprocessrätten enligt främmande och svensk rätt. Stockholm 1884. (Straffprocessrätten)
- Utdrag ur Åbo stads dombok 1626—1632. IV. Helsingfors 1887.
- Utdrag Utur alle ifrån den 7. Decemb. 1718 utkomme Publique Handlingar, Placater, Förordningar, Resolutioner och Publicationer. Stockholm 1742.
- Utlåtande*, i anledning af Anmärkningar wid Förslaget till Allmän Criminallag, af Lagcommiteen. Andra Uppl. Stockholm 1840.
- Wach, Adolf*: Handbuch des Deutschen Civilprozessrechts. Bd. I. Leipzig 1885.
- Weidlich, Karl*: Die englische Gerichtsverfassung in der amtlichen Darstellung des Home Office. ZStW 30. Berlin 1910.
- » — Die englische Strafprozesspraxis und die deutsche Strafprozessreform. Berlin 1906. (Strafprozesspraxis)
- » — Die Polizei als Grundlage und Organ der Strafrechtspflege in England, Schottland und Irland. Berlin 1908. Beiträge zur Reform des Strafprozesses. Band II. Heft 3. (Die Polizei)
- » — »I. Gesamtreform und Einzelreform im Hinblick auf England, ZStW 28 s. 496 ss.
- Verkko, Veli*: Suomalaisen kansanluonteen kielteisistä ilmauksista menneinä vuosisatoina. Valvoja 1944 s. 176 ss.
- Vidal, Georges-Magnol, Joseph*: Cours de Droit Criminel et de Science Pénitentiaire. 7 éd. Paris 1928.
- Willgren, Karl*: Förvaltningsrättens allmänna läror. Helsingfors 1925. (Förvaltningsrätten.)
- » — Om rätt att idka gårdfarihandel enligt finsk förvaltningsrätt. Akademisk afhandling. Helsingfors 1891. (Gårdfarihandel)
- Vincent, Howard—Mathews, Charles*: The police code. 15th ed. London 1912.
- Voionmaa, Väinö*: Yhteiskunnallinen alkoholikysymys. Porvoo 1925.
- Wrede, R. A.*: Arvostelu Sigfrid Skarstedtin teoksista »Straffprocessuella tvångsmedel» I, II, JFT 1897 s. 509 ss.
- » — Finlands gällande civilprocessrätt. Bd. I. 3 uppl. Helsingfors 1922, Bd. II. 4 uppl. redigerad av O. Hj. Granfelt. Tammerfors 1943. Bd. III. Tammerfors 1929.
- » — Grunddragen av sakrätten enligt Finlands lag. I—II. Helsingfors 1925—1926. (Sakrätten)
- » — Suomen oikeus- ja yhteiskuntajärjestys. 2 pain. Porvoo—Helsinki 1945.
- » — Till frågan om läkares tystnadsplikt. JFT 1891 s. 113 ss.
- » — Ulosottotoimi. Luentoihin perustuvia muistiinpanoja. Julkaissut Hjalmar Nyqvist. Suomentanut Esko Hakkila. Porvoo 1927.
- » — Valda juridiska uppsatser, Helsingfors 1924. (Valda uppsatser)

Wrede, R. A.—Sjöström, Bertil: Suomen prosessioikeus pääpiirteittäin. 2 pain. Porvoo—Helsinki 1936. (Wrede-Sjöström)

Wrede, R. A.—Sjöström, Bertil—Tirkkonen, Tauno: Suomen prosessioikeus pääpiirteittäin. 3 pain. Porvoo—Helsinki 1946. (Wrede-Tirkkonen)

Yttranden i anledning av processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. SOU 1927: 15. Stockholm 1927.

LYHENNYKSIÄ.

A	= Asetus
AAseA	= A ampuma-aseista ja ampumatarpeista, 27/1 1933 (34/33).
AAseL	= L ampuma-aseista ja ampumatarpeista, 27/1 1933 (33/33).
AlkuperäL	= L kiellosta käyttää tavaroissa väärää alkuperää tai lajia osoittavia merkintöjä, 8/2 1924 (40/24).
ApteekkitavaraL	= Apteekkitavaralaki, 5/12 1935 (374/35).
DJZ	= Deutsche Juristenzeitung.
DL	= Defensor Legis.
ElintarvikeL	= Elintarvikelaki, 3/7 1941 (526/41).
EpäsiveellJulkEhkL	= L epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä, 28/1 1927 (23/27).
FT	= Förvaltningsrättslig Tidskrift.
GS	= Gerichtssaal.
HO	= Hovioikeus.
JFT	= Tidskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland.
JO	= Justitieombudsman (Ruotsi).
JärjTehostL	= L järjestyksen ja turvallisuuden tehostamisesta, 17/3 1933 (93/33).
KaivosL	= Kaivoslaki, 24/3 1943 (273/43).
Kalastussääntö	= Kalastussääntö, 23/7 1902- (31/02).
KasvinsuojeluL	= Kasvinsuojelulaki, 5/6 1925 (202/25).
KHO	= Korkein hallinto-oikeus.
KieltoL	= Kieltolaki, 1/6 1922 (158/22).
KirkkoL	= Kirkkolaki, 6/12 1869 (30/69).
KKO	= Korkein oikeus.
KO	= Kihlakunnanoikeus.
KpHuviA	= A julkisista huveista kaupungeissa ja kauppaloissa, 23/1 1931 (33/31).
L	= Laki.
LennätinL	= L lennätinlaitteista, 23/12 1919 (150/19).
LiipeäkiiviA	= A liipeäkiiven kaupasta kotitaloustarkoituksiin, 26/7 1940 (403/40).
LM	= Lakimies.
LuonnonsuojeluL	= Luonnonsuojelulaki, 23/2 1923 (71/23).
Lvk	= Lainvalmistelukunta.
LRS	= Lov om rettergangsmaaten i straffesaker, 1/7 1887 (Norja).
MaalkonstJ	= Johtosääntö maalla oleville poliisikonstaapeleille, 28/11 1898 (48/98).
MallasjuomaL	= L miedon mallasjuoman tehdasmaisesta valmistuksesta ja myynnistä, 24/4 1931 (142/31).
MargariiniivalmisteL	= Margariiniivalmistelaki, 19/8 1932 (240/32).
MargariiniveroL	= L margariiniivalmisteista ja rehuaineista suoritettavasta verosta; 20/12 1934 (490/34).
MetsäL	= Metsälaki, 3/9 1886 (29/86).
MetsästysA	= A metsästyslain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta, 5/7 1934 (303/34).
MetsästysL	= Metsästyslaki, 6/4 1934 (146/34).

Mom.	= Momentti.
MoottorialusL	= L nopeakulkuisista moottorialuksista, 17/7 1925 (256/25).
MyrkkyA	= Myrkkyasetus, 12/7 1946 (555/46).
NJA	= Nytt juridiskt arkiv.
NRT	= Norsk Retstidende.
NuorRikL	= L nuorista rikoksenteikijöistä, 31/5 1940 (262/40).
OO	= Senaatin oikeusosasto.
PainoL	= Painovapauslaki, 4/1 1919 (1/19).
PakkokeinoLE 1937	= Lainvalmistelukunnan ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi eräistä rikosasioissa käytettävistä pakkokeinoista. Lainvalmistelukunnan julkaisuja N:o 9 1937.
PakkokeinoLE 1939	= Lainvalmistelukunnan ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi eräistä rikosasioissa käytettävistä pakkokeinoista. Lainvalmistelukunnan julkaisuja N:o 7 1939.
PassiA	= A Suomen kansalaisten ulkomaanpasseista, 16/6 1938 (239/38).
PatenttiL	= Patenttilaki, 7/5 1943 (387/43).
PoliisiA	= A poliisitoimesta Suomessa, 14/2 1925 (57/25).
RadioL	= L radiolaitteista, 17/1 1927 (8/27).
RaittiuslautakuntaA	= A raittiuslautakunnista ja raittiuspoliiseista, 15/4 1932 (110/32).
RangMäärL	= L rangaistusmääräyksestä, 25/5 1934 (228/34).
RehuaineL	= L rehuaineiden ja lannoitteiden valmistuksesta, maahan-tuonnista ja kaupasta, 23/5 1929 (196/29).
RGES	= Reichsgerichtin ratkaisut rikosasioissa.
RiitOL	= Riita-asiain oikeudenkäyntilaki.
RikOL	= Rikosasiain oikeudenkäyntilaki.
RangK	= Rangaistuskaari.
RK	= Rikoskaari.
RL	= Rikoslaki, 19/12 1889.
RO	= Raastuvanoikeus.
RPL	= Lov om Rettens Pleje, 11/4 1916 (Tanska).
RTA	= A rangaistusten täytäntöönpanosta, 19/12 1889.
Ruotsin PakkokeinoL	= Lag om vissa tvångsmedel i brottmål, 12/5 1933.
RVA	= A Suomen uuden yleisen rikoslain voimaantulamisesta ja siitä, mitä sen johdosta on vaarinoitettava, 19/12 1889.
RäjähdysaineA	= A räjähdysaineista, 7/3 1925 (93/25).
SiementavaraL	= L siementavarain maahan tuonnista, maasta viennistä ja kaupasta, 9/4 1937 (148/37).
SMetsäL	= L suojametsistä, 11/8 1922, (196/22).
SokeriveroL	= L sokerista suoritettavasta valmisteveroista, 3/11 1939 (378/39).
SotatilaL	= L sotatilasta, 26/9 1930 (303/30).
SOU	= Statens offentliga utredningar (Ruotsi).
StandardisoimisL	= Standardisoimislaki, 6/3 1942 (197/42).
StGB	= Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich, 15/5 1871.
StPO	= Strafprozessordnung, 1/2 1877 (Saksa).
SuojametsäL	= L suojametsistä, 11/8 1922 (196/22).
SvJT	= Svensk Juristtidning.
SäännöstelyRL	= L säännöstelyrikosten rankaisemisesta, 30/12 1943 (1064/43).
SäännöstelyvaltuusL	= L talouselämän säännöstelemisestä poikkeuksellisissa olois-sa, 6/5 1941 (303/41).
TekijäL	= L tekijänoikeudesta henkisiin tuotteisiin, 3/6 1927 (174/27).
TerveysS	= Terveystieteiden sääntö, 2/12 1927 (336/27).
TfR	= Tidskrift för Retsvidenskap.
Tleimaa	= A tavaraleimain suojelemisesta, 11/2 1889 (3/89).
TSA	= Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund.
Tullih	= Tullihallitus.

TullihallintoA	= A tullihallinnosta, 19/1 1940 (26/40).
TulliL	= Tullilaki, 8/9 1939 (271/39).
TulliS	= Tullisääntö, 8/9 1939 (275/39).
TupakkaveroL	= L tupakkavalmisteverosta, 9/12 1938 (382/38).
UfR	= Ugeskrift for Retvaesen.
UK	= Ulosottokaari.
UL	= Ulosottolaki, 3/12 1895.
UVA	= A uuden ulosottolain voimaanpanemisesta ja siitä mitä sen johdosta on vaarinotettava, 3/12 1895.
ValokL	= L oikeudesta valokuviin, 3/6 1927 (175/27).
VirvoitusjuomaveroL	= L virvoitusjuomaverosta, 21/6 1940 (311/40).
VN	= Valtioneuvosto.
Vp	= Valtiopäivät.
VäkijL	= L väkijuomista, 9/2 1932 (45/32).
YMetsäL	= Yksityismetsälaki, 11/5 1928 (161/28).
ZPO	= Zivilprozessordnung für das Deutsche Reich, 30/1 1877.
ZSchwR	= Zeitschrift für Schweizerisches Recht.
ZStW	= Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft.

JOHDANTO.

A. Rikosprosessista ja sen kohteesta.

Rikosprosessi määritellään tavallisesti selittämällä sillä ymmärrettävän sellaista lailla järjestettyä menettelyä, jonka tarkoituksena on valtion rangaistusvaateen toteuttaminen, mikä tapahtuu siten, että tuo vaade vahvistetaan ja pannaan täytäntöön. Rikollisen teon suorittamisen johdosta syntyy tämän käsityksen mukaan valtiolle oikeus ryhtyä rangaistustoimenpiteisiin rikkojaa vastaan sillä tavalla ja siinä laajuudessa kuin aineellinen rikosoikeus määrää. Rikosprosessi merkitsisi siis menettelyä, jonka tarkoituksena on rikosoikeuden soveltaminen yksityistapaukseen. Se käsittäisi ne normit, joiden mukaisessa menettelyssä selvitetäisiin, onko valtiolle syntynyt rangaistusvaade, ja vahvistettaisiin, minkälatuinen se on. Näin vahvistettu rangaistusvaade toteutettaisiin sitten rangaistuksen täytäntöönpanomenettelyssä. Jotkut kirjailijat tahtovat nimenomaan korostaa rikosprosessin merkitystä oikeusjärjestyksen ylläpitäjänä: rikosprosessilla annetaan oikeussuojaa valtiovallan ylläpitämisen ja rikoksen johdosta järkyttyneen oikeusjärjestyksen ennalleen saattamiseksi rangaistusvaateen vahvistamisella ja toteuttamisella. Kaikille näille mielipiteille on ominaista, että ne kiinnittävät huomion rangaistukseen yksinomaisena tai ainakin pääasiallisena yhteiskunnan reaktiomuotona ja määrittelevät rikosprosessin sen mukaisesti.^{1,2}

¹ *Granfelt*, Föreläsningar, ss. 2 ja 239; *Sama*, Lärobok, s. 1 s.; *Sama*, Sammandrag, s. 1 ss.; *Sama*, Valda uppsatser, s. 38; *Sama*, JFT 1925 s. 285; *Sjöström*, Processledning, ss. 1, 11; *Sama*, LM 1917, s. 2 s.; *Tulenheimo*, LM 1911, s. 190; *Alanen*, DL 1926, s. 169; *Tarjanne*, LM 1927, s. 1; *Wrede*, Civilprocessrätt I, s. 37; *Sama*, Suomen oikeus- ja yhteiskuntajärjestys, s. 362; *Ignatius*, s. 27; *Kallenberg* I, s. 5 s.; *Hassler*, Förfarandet, s. 1 ss.; *Wrede-Tirkkonen*, ss. 4, 227, 265; *Trygger*, Straffprocessrätt, s. 5; *Kleinfeller*, s. 4; *Beling*, Reichsstrafprozessrecht, s. 1 ss.; *Hagerup-Paulsen*, Civilprocess, s. 11; *Hagerup-Paulsen*, s. 1; *Wach*, s. 78; *Munch-Petersen* V, s. 3; *von Kries*, s. 1 ss.; *Ullmann*, Deutsches Strafprozessrecht, s. 1 ss.; *Birkmeyer*, s. 1; *Rosenfeld*, s. 30 ss.; *Löhsing*, s. 1; *Uppström*, Straffprocessrätten, s. 1; *Manzini* I, s. 12 (»Mentre

Mainittuun rikosprosessin luonnetta koskevaan teoriaan on uusimassa oikeustieteessä kohdistettu verrattain ankara kritiikki. On väitetty, että käsitys rangaistusvaateesta rikosprosessin kohteena ei vastaa sitä kehitystä, mikä rikosoikeudessa on tapahtunut varsinkin viimeisinä vuosikymmeninä. Oppi rikosprosessin objektista on sen vuoksi joutunut uudelleen muodostelun alaiseksi ja tuloksena tästä tarkastelusta on ollut, että rikosprosessikin on tahdottu määritellä toisin kuin aikaisemmin. Kun sillä seikalla, miten kysymys rikosprosessin kohteesta ratkaistaan, on merkitystä pyrittäessä selvittämään myös niitä probleemeja, jotka johtuvat tutkittavanamme olevasta aiheesta, on syytä seuraavassa lähemmin tarkastaa sanottuja mielipiteitä.

Aluksi on kiinnitettävä huomiota eräisiin rikos- ja siviiliproessin välisiin eroavaisuuksiin. Jo *Nehrman*³ erotti toisistaan molemmat

l'oggetto del processo penale e' una pretesa punitiva dello Stato, nascente da un reato, quello del processo civile e' generalmente la pretesa ad una prestazione di diritto privato). Sanottuihin kirjailijoihin on luettava myös *v. Hippel*, *Strafprozess*, s. 3, jonka mukaan »*Strafprozess ist das rechtlich geregelte Verfahren zur Durchführung des materiellen Strafrechts mittels Ermittlung und Aburteilung des einer strafbaren Handlung Beschuldigten*». Rikosprosessin tarkoituksena on hänenkin mukaan siis aineellisen rikosoikeuden toteuttaminen yksityistapauksessa. *Gerland*, *Strafprozess*, s. 4, määrittelee rikosprosessin hiukan toisin, hän ei puhu valtion rangaistusvaateesta vaan rankaisuvollisuudesta, »*Strafpflicht*». Tavanmukaisesta jonkin verran eroavan määritelmän on esittänyt *Sundström-Salmiala*, *DL* 1924, s. 338, ja Sotatuomioistuinprosessioikeus, s. 9. Hänen mielipiteensä mukaan rikosprosessimenettelyssä toteutetaan valtion rankaisuoikeus tai muu julkinen tai yksityinen asiallinen oikeus, joka välittömästi perustuu rikokseen tai tekoon, joka, jos sen tekijä olisi rikosoikeudellisesti syyntakeinen, olisi rikoksena pidettävä. *Sundström-Salmiala* on täten tahtonut laajentaa yleisesti omaksuttua rikosprosessin määritelmää. Eräät muutkin kirjailijat, kuten *Granfelt*, *Lärobok*, s. 17 s.; *Sama*, *Föreläsningar*, s. 331; *Sama*, *Straffverkställigheten*, s. 22 s.; *Tarjanne*, *LM* 1927, s. 1 s.; *Granfelt & Castrén*, s. 81 s.; *Wrede-Tirkkonen*, s. 232; *Grottenfelt*, *Kommentar*, s. 73 ja *Kallenberg I*, s. 28 viite 1, ovat viitanneet siihen, että rikosprosessuaalisessa järjestyksessä on käsiteltävä rikosperustasta johtuva yksityisoikeudellinen vaade tai kasvatus- ja turvaamistoimenpiteeseen ryhtyminen syyntakeetonta henkilöä vastaan tämän teon johdosta, jota syyntakeisen tekemänä olisi pidettävä rikoksena. Vrt. vielä *Tirkkonen*, *LM* 1946, s. 153.

² Rikosprosessioikeus liittyy läheisesti aineelliseen rikosoikeuteen ja useat ulkomaiset kirjailijat käsittelevätkin niitä samoissa teoksissa; rikosprosessioikeus käsitellään tällöin eräänlaiseksi »muodolliseksi rikosoikeudeksi»; ks. esim. *Bennecke-Beling*, s. 9; *Ullmann*, *Österreichisches Straffprocessrecht*, s. 2 s.; *Vidal-Magnol*, ss. 1 ja 747; *Kenny*, s. 1 ss. ja 324 ss.

³ *Nehrman*, *Proc. Civilem*, s. 13. Vanhemmista kirjailijoista ks. myös *Schrevelius*, s. 13.

prosessilajit selittäen jälkimmäisen olevan kysymyksessä, milloin kantaja vaati hänelle lain tai sopimuksen nojalla tulevaa suoritusta. Jos asia koski rangaistuksella kiellettyä tekoa, jonka johdosta esitettiin rangaistusvaatimus, oli kysymys rikosprosessista. Oikeustieteessä voidaan katsoa varsinkin sen mielipiteen saaneen kannatusta, jonka mukaan siviiliprosessin avulla annetaan oikeussuojaa yksityisoikeudellisille intresseille.⁴ Siviiliprosessi alkaa tuomioistuimessa tapahtuvalla menettelyllä, rikosprosessi useimmiten hallintoviranomaisen toimeenpanemalla valmistavalla tutkinnalla. Vain siinä tapauksessa, ettei sellaista katsota tarpeelliseksi, rikosprosessikin alkaa välittömästi tuomioistuimessa.⁵ Siviiliprosessissa on asianosaisilla tavallisesti valta vapaasti määrätä niistä yksityisistä oikeussuhteista, joita prosessi koskee, mutta rikosprosessissa annetaan oikeussuojaa yleensä yksityisen tahdosta riippumatta.⁶ Rikosprosessissa on lisäksi valtion merkitys oikeussuojan antamisessa ja asian johtamisessa aineellisesti oikeaan ratkaisuun huomattavasti suurempi kuin siviiliprosessissa. Se tarkoitus, mihin jälkimmäisellä pyritään, voidaan yleensä saavuttaa ilman oikeudenkäyntiäkin ja useimmiten täytetäänkin yksityisoikeudellinen vaatimus vapaaehtoisesti prosessin muodostaessa viimeisen keinon oikeusturvan myöntämiseksi. Sitä vastoin niitä toimenpiteitä, joihin rikos antaa aihetta, ei ylipäänsä voida toteuttaa vapaaehtoisuuden tietä, ja itse tuomion eksekutiokin tapahtuu säännön-

⁴ Ks. tästä erityisesti *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta, s. 4 ss., ja siinä mainittua laajaa kirjallisuutta; *Sama*, LM 1946, s. 151.

⁵ *Hassler*, Föreläsningar, s. 1; *Sama*, Förfarandet, s. 3 ss.; *Granfelt*, Lärobok, s. 11; *Wrede-Tirkkonen*, s. 229; *Tirkkonen*, LM 1946, s. 161. Toista mieltä ovat *Tulenheimo*, LM 1911, s. 192 ss. ja *Lehto*, DL 1932, s. 252 s., jotka katsovat, että valmistava tutkinta rikosasiassa ei ole prosessia. Kysymyksen lähempään tarkasteluun ei tässä ole aihetta.

⁶ *Wrede-Tirkkonen*, ss. 61, 233; *Tirkkonen*, LM 1946, s. 156; *Granfelt*, Processledning, s. 47 s.; *Wrede*, Civilprocessrätt I, s. 66 ss.; *Granfelt*, Civilprocessrätt s. 14 s.; *Tirkkonen*, Ståhlberg-juhlaulkaisu, ss. 423, 433. Siviiliprosessissa voimassa oleva dispositiivinen periaate eli yksityisen oikeus määrätä hänelle tulevasta oikeussuojasta on pidettävä erillään käsittelymenettelystä, joka viimeksi mainittu ei johdu siviiliprosessin olemuksesta tai tarkoituksesta tai sanotusta periaatteesta vaan tarkoituksenmukaisuussyistä, ks. *Tirkkonen*, m.t., s. 425. Siinä mainitun kirjallisuuden lisäksi ks. *Granfelt*, JFT 1918, s. 136 s., jossa niinkään korostetaan mainittujen tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien merkitystä. Rikosprosessissa vallitsevaan offisiāliperiaatteeseen on katsottu kuuluvan m.m. sen, että syytteen tultua nostetuksi asianosaisilla ei ole valtaa määrätä prosessin objektista eikä menettelystä, ks. *Sjöström*, m.t., s. 14 ss.; *Tirkkonen*, m.t., s. 434.

mukaisesti julkisen viranomaisen toimesta.⁷ Valtion merkitys rikosprosessissa tulee näkyviin erityisesti siinä, että milloin henkilö on havaittu syylliseksi rikolliseen tekoon, häneen on sovellettava niitä yhteiskuntareaktioita, jotka lain mukaan tuosta teosta johtuvat, mutta jos hänet todetaan siihen syyttömäksi, on yhtä tärkeätä, että henkilö vapautetaan syytteestä. Perusteettomasti annettu syylliseksi julistava tuomio on näet valtion kannalta vielä haitallisempi kuin väärin edellytyksiin nojautuva vapauttava tuomio. Rikosprosessissa on sen vuoksi vallalla n.s. *favor defensionis*-periaate, s.o. epäselvissä tapauksissa syytetty on mieluummin vapautettava kuin tuomittava.⁸

Rikos- ja siviiliprosessin välinen ero tulee selvästi myös näkyviin, jos lähemmin tarkastelemme rikosprosessin k o h d e t t a.⁹ Kirjallisuudessa on, varsinkin viime aikoina, huomautettu, että rikosprosessia koskeva tutkimus on sen objektia selvittäessään käyttänyt hyväkseen sellaisia konstruktioita ja käsitteitä, jotka prosessioikeustiede

⁷ Wrede-Tirkkonen, s. 228; Tirkkonen, LM 1946, s. 155; Processkommissionen II, s. 3 s.; Kleinfeller, s. 1, huomauttaa, että liike-elämä ja taloudellinen menestys yhteiskunnassa perustuvat kansalaisten tekstissä esitetynlaiseen oikeusriitoja välttävään suhtautumiseen. Skarstedt I, s. 3 s., lausuu, että prosessi ainakin säännönmukaisissa tapauksissa on *conditio sine qua non* valtiolle, jotta rangastusta voitaisiin käyttää; yksityisoikeudellisen vaateen toteuttamiselle se taas on lain viimeinen keino.

⁸ Wrede-Tirkkonen, s. 228 s.; Hurwitz, Strafferetspleje, s. 43; Hagerup-Paulsen, s. 1 s.; Tulenheim, m.t., s. 193; Graf zu Dohna, Strafprozessrecht, s. 1. Tirkkonen, LM 1946, s. 154 ja s. 158, huomauttaa, miten *favor defensionis*-periaate on omiaan lieventämään sitä alistettua asemaa, jossa syytetty Suomen rikosprosessioikeuden mukaan valtiovaltaan nähden on. Samasta säännöstä ovat ilmauksena myös OK 23 luvun 3 ja 4 §:n määräykset vapauttavan tai lievimmän mielipiteen merkityksestä. Skarstedt, I s. 24, lausuu: »Straffprocessen skall således äfven från den processöppnande partens, d.v.s. statsrepresentantens, standpunkt tjäna såsom ett medel lika mycket att ådagalägga obefintligheten af en straffrättighet som att konstatera statens verkligen förhållandenvarande straffrätt. En utgång, som ådagalägger obefintligheten af en straffbefogenhet, är af lika mycket värde för samhället som den motsatta utgången». Vrt. vielä Honkasalo, Nulla poena sine lege, s. 19, joka viittaa siihen, että rikosprosessin luonteessa ilmenee aina kahden vastakkaisen intressin vaikutus: toinen vaatisi, että prosessi olisi mahdollisimman tehokas aineellisen totuuden selvittämiseksi, toinen taas, että prosessi sisältäisi riittävästi takeita yksilöllisen vapauden suojaksi. Kehitys on kulkenut viimeksi sanotun intressin viitoittamalla tavalla.

⁹ Eräistä eroavaisuuksista rikos- ja siviiliprosessin välillä, varsinkin kysymyksen ollessa n.s. prosessuaalisesta pakosta ja pakkokeinoista, vrt. jäljempänä I lukua, s. 27 ss.; vrt. myös Skarstedt I, s. 5 ss.

aluksi on kehittänyt siviiliprosessin alalla. Pitämällä rangaistusvaadetta rikosprosessin objektina on esikuvaksi otettu yksityisoikeudellinen vaade tai yksityisoikeudellista laatua oleva intressi siviiliprosessissa.¹⁰ Uudemmassa oikeustieteessä on kysymystä rikosprosessin objektista käsitelty erittäinkin Agge. Hän lausuu, että siviili- ja rikosprosessin välillä on olemassa suuri ero, kun on puhe tuomioistuimen tehtävän muodostamisesta, sillä vaikkakin tuomioistuimen aina on luotava itselleen käsitys niistä eri konkreettisista faktoista, joihin oikeusseuraamukset liittyvät, osoittautuu sen toiminta varsin erilaiseksi molemmissa prosessilajeissa niin hyvin näiden faktojen luonteeseen kuin mainitun käsityksen saamista koskevaan menettelyynkin nähden.¹¹ Rikosprosessi suo tuomioistuimelle huomattavasti enemmän vapautta kuin siviiliprosessi määrättäessä faktoihin liittyviä oikeusseuraamuksia, niin niiden lajiin kuin määriinkin nähden; t.s. se rangaistus, mihin henkilö voidaan tuomita, tai se toimenpide, johon häneen nähden muutoin voidaan ryhtyä, ei ole rikosprosessissa riippuvainen syyttäjän vaatimuksesta samalla tavoin kuin siviilioikeudellisten seuraamusten laajuus siviiliprosessissa riippuu kantajan vaatimuksista. Aggen kannan mukaan rikosprosessissa annettu tuomio sisältää eräänlaisen sosiaalipoliittista toimintaa tarkoittavan momentin,¹² mikä on riippuvainen yksityistapaukseen liittyvistä seikoista ja rikoksen tehneen henkilön persoonasta.¹³

¹⁰ Tirkkonen, LfM 1941 s. 513 ja LfM 1946 ss. 150 ja 154; Palmgren, s. 48.

¹¹ Agge, Festschrift för Granfelt, s. 18 ss.; Sama, SvJT 1937, s. 618 ja s. 625 s. — On syytä huomauttaa, että kun Agge tekstissä selostetuin tavoin on pyrkinyt selvittämään eroa rikos- ja siviiliprosessin välillä, hän on voimakkaasti korostanut niiden tilanteiden monivaihteisuutta, joista väitettyjen oikeusseuraamusten laji ja sisältö siviiliprosessissa riippuvat. Kuitenkin rikosprosessissakin oikeusseuraamusten määrittämiselle relevantit tapahtumat voivat olla sängen moninaiset.

¹² Kun Agge (Festschrift för Granfelt, s. 19 viite 1; vrt. Agge, Straffprocessrätt I, s. 6) lausuu, että koska rangaistus yhteiskunnan reaktiona on perustavaa laatua rikoksen käsitteelle ja sen vuoksi näyttää olevan puolustettavissa nimitys »straffprocess» nykyään joskus esiintyvän termin »kriminallprocess» sijaan, niin on huomattava, että viimeksimainittu nimitys näyttää olleen vallitsevana varhaisempina aikoina, vrt. myös Agge, JFT 1934 s. 137 ss. ja Sama, Straffrätt, s. 1 ja viite 1; Binding, Grundriss, s. 4; Birkmeyer, s. 1. Hurwitz, Strafferetspleje, s. 10, viittaa siihen, että nimitys kriminallprocessi on muistutus inkvisitorisesta järjestelmästä (knytter sig en Reminisçens af et forladt inkvisitorisk System); kuitenkin Hurwitz itsekin käyttää sitä, milloin se on »naturligt og praktisk af fremstillingsmaessige Grunde», ks. Strafferetspleje, s. 9 s. ja s. 30. Uudemman ajan kirjailijoista käyttää termiä myös esim. Hassler, Föreläsningar, toisinaan myös Granfelt, Lärobok, s. 1, JFT 1925 s. 286; JFT 1940 ss. 228 ja 232 sekä 1942 s. 358; vrt. myös v. Hippel, Straf-

Agge tulee sen vuoksi siihen tulokseen, että rikosprosessissa on todettava, onko syytetty syyllistynyt määrättyyn tekoon. Sitten kun tällainen selvitys on saatu, tuomioistuimen tulee todettu syyllisyys ja muut seikat huomioon ottaen määrätä se kriminaalipoliittinen toimenpide, johon asiassa on ryhdyttävä.¹⁴ Rikosprosessilla on *Aggen* mielestä näin ollen ymmärrettävä laissa säädettyä tuomioistuimessa tapahtuvaa menettelyä, jonka perusteella henkilön syyllisyys määrättyyn rikolliseen tekoon ratkaistaan ja ne yhteiskunta-reaktiot määrätään, joita lain mukaan on syylliseen sovellettava.¹⁵ — Ulkomaisista kirjailijoista on *Aggen* kannalla *Hurwitz*.¹⁶

Aggen esittämiä ajatuksia ovat kotimaisista tutkijoista asettuneet puoltamaan *Palmgren*, *Tirkkonen* ja *Palme*. *Palmgren*¹⁷ on korostanut, miten useat rikos- ja rikosprosessioikeudellemme tunnusomaiset seikat varsinkin varhaisempina aikoina ovat olleet omiaan luomaan sellaisen käsityksen, jonka mukaan rangaistusvaadetta oli pidettävä rikosprosessin objektina. Yksityisen saamisvaatimukseen verrattavissa oli esim. vaatimus määräsuuruiseen sakkoon tuomitsemisesta jonkin vähäisen rikoksen johdosta ja muistakin rikoksista seurasi tavallisesti laissa määrältään tarkoin ilmaistu rangaistus. Rikoksen-tekijän persoonaan ei kiinnitetty huomiota.¹⁸ Vanhempi rikosoikeu-

prozess, s. 2 viite 3; *Beling*, Reichsstrafprozessrecht, s. 2 s.; *Kallenberg* I, s. 28 viite 1. — Eräät kirjailijat käyttävät toisinaan myös nimitystä »brottmålsprocess»; ks. *Hassler*, Förberedande undersökning, s. 7, *Agge*, Straffprocessrätt I, s. 11, *Skarstedt* I, ss. 74, 93, 193, *Grottenfelt*, Kommentar, s. 73, *Granfelt*, Föreläsningar, s. 199.

¹³ Vrt. vielä *Agge*, SvJT 1937, s. 619, joka lausuu tuomarin tehtävästä yhteiskuntareaktion määräämisessä tehdyn rikoksen johdosta: »I samma mån som straffrätten i sig upptager nya och allt finare nyanserade former för ingrepp mot den brottslige av förbättrande eller oskadliggörande art, kommer domarens uppgift på denna punkt alltmer att skilja sig från hans traditionellt uppfattade funktion i civilprocessen, nämligen att på grundval av de genom parternas verksamhet förbragta fakta säga vad som är rätt, d.v.s. att konstatera den av privaträttsordningen mera bestämt fixerade och genom kändens yrkanden till kvalitet och kvantitet avgränsande rättsföljden». Vrt. myös *Sama*, SvJT 1936, s. 244.

¹⁴ *Agge*, SvJT 1937, s. 618; *Sama*, Straffprocessrätt II, s. 48 ss.; vrt. myös *Binding*, Abhandlungen, s. 308, joka lausuu, että rikosprosessin päätehtävänä on »Die Feststellung der durch den Angeschuldigten begangenen Missetat».

¹⁵ *Agge*, Straffprocessrätt I, s. 1.

¹⁶ *Hurwitz*, Strafferetspleje, s. 300.

¹⁷ *Palmgren*, s. 49 ss.

¹⁸ *Palmgrenin* kannan selvittämiseksi viitattakoon esim. 1734 vuoden lain RK:n säännöksiin, joiden mukaan m.m. useat pahoinpitelyt oli tarkoin »taksoitettu»; *Forsman*, Straffrättens allmänna läror, s. 351.

temme ja osittain voimassaoleva rikoslakimme ovat pitäneet henkilöitä vain eräänlaisina tyyppi-ihmisinä, jotka tekevät määrättyjä laissa mainittuja rikoksia ja tuomitaan siinä olevan asteikon mukaiseen rangaistukseen. Nykyään sitä vastoin tahdotaan rikos nähdä ilmauksena rikollisen ottamasta asenteesta, hänen suuremmasta tai pienemmästä asosialisuudestaan sekä hänen tarpeestaan saada oikeaa, huoltoa tai eristämistä. Rikosoikeuden alalla tapahtunut kehitys on senvuoksi johtanut siihen, että on alettu yhä enemmän kiinnittää huomiota itse rikoksen tekijään. Tutkimalla syytetyn persoonallisia olosuhteita, hänen fyysillistä ja henkistä terveyttään, taipumuksiaan, elintapaansa ja menneisyyttään pyritään luomaan kokonaisuuksena hänen asosialisuudestaan ja hänen mahdollisuuksistaan sopeutua jäsenenä yhteiskuntaan. »Det processmaterial, som hänför sig till gärningen, måste sålunda i processen kompletteras med processmaterial, som hänför sig till gärningsmannen», lausuu *Palmgren*.¹⁹ Rikosprosessin tehtävää ja esinettä koskevan uudelleenmuodostelun seurauksena on *Palmgrenin* mielestä myös ollut, että vastakohtaisuus inkvisitorisen ja akkusatorisen menettelyn välillä on tasoittunut korostettaessa sitä vuorovaikutusta yhteisen päämäärän saavuttamiseksi, jonka tulee olla tunnusomaista tuomioistuimelle ja asianosaisille prosessissa.

Huomioon ottaen edellä sanotun tuomioistuimelle nykyään kuuluvan valintavallan rikoksesta johtuvaan yhteiskuntareaktioon nähden, laajat rangaistuslatitudit ja täytäntöönpanoviranomaisten mahdollisuuden vaikuttaa muodostelevasti rangaistukseen *Palmgren* katsoo, ettei rikosprosessissa enää voida puhua valtion subjektiivisesta rankaisuoikeudesta rangaistusvaateen muodossa, jonka olemassaolo, laji ja suuruus olisivat ennakolta määrättyjä, samaan tapaan kuin siviiliprosessissa edellytetään olevan laita esim. yksityisoikeudelliseen saamisvaatimukseen nähden. Rikosoikeuden kerrotunlaisesta uudelleen muodostelusta johtuu, että rikosprosessilla on *Palmgrenin* mielestä lyhyesti sanoen käsitettävä niiden toimenpiteiden määräämistä, joihin on ryhdyttävä tehdyn rikoksen johdosta. Prosessinesinettä ei tarvitse ilmaista asettamalla henkilö syytteeseen määrätyn lainkohdan mukaan eikä prosessin esineen määrääminen edellytä rangaistuksen laatua tai suuruutta koskevan kysymyksen ratkaisemista.²⁰

¹⁹ *Palmgren*, s. 51. Vrt. myös v. *Fieandt*, LM 1935, s. 289 ss.

²⁰ *Palmgren*, s. 50; *Sama*, JFT 1940 s. 126.

Myöskin *Tirkkonen* on asettunut kannattamaan edelläesitettyjä *Aggen* ja *Palmgrenin* kehittämiä mielipiteitä.²¹ *Tirkkonen* on samalla tuonut esiin kokonaan uusia näkökohtia, joiden on katsottava puoltavan nyt esitettyjä ajatuksia. Siten *Tirkkonen* on kiinnittänyt huomiota erityisesti tuomion oikeusvoimaprobleemiin ja korostanut, että kysymystä tuomion oikeusvoiman laajuudesta ja asianosaisen muutoksenhakuoikeudesta eräissä tapauksissa ei voida tyydyttävästi selvittää hyväksymällä vallitseva käsitys rikosprosessin objektista. Sitä vastoin uuden opin soveltamisesta johtuu, että tuomiossa todetut tosiseikat — tai se, että eräiden tosiseikkojen olemassaoloa ei ole voitu todeta — joutuvat laajassa määrin oikeusvoimavaikutuksen piiriin.²²

Mikäli on kysymys muutoksenhaun sallittavuudesta, on seurauksena teon eikä rangaistusvaateen pitämisestä rikosprosessin objektina, että syytetylle on myönnettävä muutoksenhakuoikeus aina, milloin tuomiossa on todettu syytetyn tehneen syytteessä mainitun teon, joka täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistön, siis myös, milloin syyte on hylätty esim. rikoksen subjektiiviseen puoleen kuuluvan edellytyksen

²¹ Ks. *Tirkkonen*, LM 1940 s. 130, LM 1941 s. 512 ss. ja LM 1945 s. 195; *Wrede-Tirkkonen*, s. 227 viite 2. *Tirkkonen* on jo aikaisemmin, LM 1934 ss. 182–183, esittänyt tavallista rikosprosessin määritelmää koskevasta kannasta eroavan mielipiteen kiinnittämällä huomiota sellaisiin tapauksiin, joissa ei ole kysymys rangaistusvaateesta. — Vrt. erityisesti LM 1934 s. 117 s., jossa *Tirkkonen* huomauttaa, että harkittaessa kysymystä rikostuomion oikeusvoiman objektiivisesta laajuudesta on oikeusvoimavaikutuksen katsottu ulottuvan paljon laajemmalle kuin vain kysymykseen valtion rangaistusvaateen olemassaolosta.

²² *Tirkkonen*, LM 1941, s. 516 ja s. 519. Milloin tuomio on syypääksi julistava, tulevat *Tirkkosen* mukaan oikeusvoimasta osallisiksi myös tuomiossa vahvistetut rikokseen lain mukaan liittyvät oikeudelliset seuraamukset, olivatpa ne rangaistuksen luontoisia tai turvaamistoimenpiteisiin luettavia. *Tirkkonen* on lisäksi korostanut, että rikoksen oikeudellisten seuraamusten vahvistamiseen tavallisesti sisältyy myös konstitutiivinen momentti, joka ilmenee varsinkin silloin, kun tuomioistuin rangaistus-tuomiossa täsmentää sellaisen rikosoikeudellisen tai turvaamistoimenpiteiden piiriin kuuluvan seuraamuksen, jonka laatu ja määrä on laissa olevien rajojen puitteissa jätetty lainkäyttäjän harkintaan; vrt. myös *Agge*, SvJT 1937, s. 632. — On kuitenkin syytä toisaalta huomata, että positiivinen oikeutemme tuntee useita tapauksia, joissa sama tai toinen oikeusinstanssi tai hallintoviranomainen voi muuttaa rikosoikeudellisia reaktioita tarkoittavaa lainvoimaista päätöstä, joten oikeusvoimavaikutus ei aina esiinny voimakkaana tällaisiin reaktioihin nähden; niinpä esim. RL 7: 8 edellyttämässä tapauksessa myöhemmin ilmitulleen rikoksen käsittelevä tuomioistuin voi purkaa ennen toimitetun rangaistusten yhdistämisen, ja määrätä sen yhdistetyn rangaistuksen, jolla aikaisemmin tuomitut ja uudella päätöksellä vahvistetut rangaistukset on sovittava, ks. *Honkasalo*, Nimismies rikostutkijana, s. 43 s. Vrt. myös *Agge*, SvJT 1937, s. 626.

puuttumisen takia. Uuden opin mukaan voidaan puolustaa myös mielipidettä, jonka mukaan syytetyllä on oikeus hakea muutosta negatiivisesti vapauttavaan tuomioon, jos hän vaatii, että asiassa olisi ollut annettava positiivisesti vapauttava ratkaisu. *Absolutio a b i n s t a n t i a*-tapaukseen nähden pitää edellä sanottu niinikään paikkansa.²³ *Tirkkonen* on lisäksi korostanut, että selvittämällä kysymys prosessin objektista voidaan helpottaa sen ratkaisemista, onko tuo objekti identtinen jonkin aikaisemman prosessin kohteen kanssa, millä seikalla on merkitystä *l i t i s p e n d e n s*- ja *r e s j u d i c a t a*-kysymyksiä tutkittaessa. Identtisyysproblemaa tarkastettaessa on huomio kiinnitettävä tosiasiakompleksiin eikä tekoon liittyviin oikeudellisiin seuraamuksiin.²⁴ Vihdoin on prosessin objektin yksilöimisellä merkitystä *k a n t e e n m u u t o s k y s y m y s t ä* tarkastettaessa, koska Suomen rikosprosessioikeuden mukaan kanteen muuttaminen ei ole mahdollinen ylemmässä oikeudessa ja se seikka, onko kanteenmuutos tapahtunut, riippuu siitä, onko ylemmässä tuomioistuimessa tapahtuvan käsittelyn objektina oleva teko identtinen alioikeusmenettelyn objektina olevan teon kanssa vai ei.²⁵

²³ Ks. *Tirkkonen*, LM 1941 s. 516 ja viite 7 sekä siinä mainittua kirjallisuutta. Vrt. erityisesti myös LM 1936 s. 382 (KKO 1936 Sel. 51) selostettua oikeustapaa: syytetty, jonka oikeus oli julistanut syylliseksi rikokseen, mutta jota vastaan tehty syyte oli vanhentumisen johdosta hylätty, valitti ylemmässä oikeudessa siitä, että hänet oli julistettu syylliseksi. Valitus tutkittiin ja lausunto syyllisyydestä poistettiin. — Vastaavasti täytynee katsoa, että *reformatio in pejus*-tapauksissakin muutoksenhaku voi joskus olla mahdollinen, ks. OO:n päätös 21. 11. 1908, jossa mainitussa tapauksessa henkilön, jota ei ymmärrystä vailla olevana voitu tuomita rangaistukseen, muutoksenhaku hyväksyttiin. JFT 1910, s. 142 ss. ja *Tirkkonen*, LM 1936 s. 239 viite 44 ja *Sama* LM 1940 s. 132; ks. myös Lainopillisen yhdistyksen keskustelukysymystä JFT 1940 s. 124 ss., jossa keskusosasto äänestyksen jälkeen katsoi, että henkilö, jota RL 3:3 nojalla ei ole voitu tuomita rangaistukseen, voi hakea päätökseen muutosta ja vaatia, että hänet tuomitaan rangaistukseen. Vrt. vielä Ruotsin oikeudenkäyntilaitoksen kokonaisuudistukseen nähden *Tirkkonen*, LM 1942 s. 161 viite 2 ja *Sama*, LM 1941 s. 518 viite 10.

²⁴ *Tirkkonen*, LM 1941 s. 517 ja viite 8, erityisesti siinä mainitut *Aggen* kirjoitukset. Nojautuen *Aggeen* (*Festskrift för Granfelt* s. 30 ss.) *Tirkkonen* m.m. huomauttaa, että kun itse teko »luonnollisessa mielessä» on prosessin objektina, ei asianomistaja eikä syyttäjä voi muodostaa kannetta sellaiseksi, että se rajoittaisi tuomioistuimen harkintavallan koskemaan rikollista tekoa vain määrättyssä rikosoikeudellisessa katsannossa. Niinikään on syyteoikeuden järjestelyyn tuollaisella teolla merkitystä, sillä RVA 16:stä ilmenee, että jos sama teko käsittää useampia rikoksia ja joku niistä on virallisen syytteen alainen, on sellainen syyte toisistakin rikoksista tehtävä, vaikka ne muutoin olisivatkin siitä erotetut.

²⁵ *Tirkkonen*, LM 1941 s. 518.

Rikosprosessin tarkoitusta silmällä pitäen ei *Tirkkosen* mielestä kuitenkaan riitä rikollisen teon ja siihen liittyvä rikoksen tekijän toteaminen, vaan lisäksi on ennen kaikkea huomioon otettava niiden oikeudellisten seuraamusten määrääminen, jotka teosta lain mukaan johtuvat. Rikosprosessilla on siten ymmärrettävä lailla järjestettyä menettelyä, jossa määrätään eli vahvistetaan ne toimenpiteet, joihin on ryhdyttävä tapahtuneen rikoksen johdosta. *Tirkkonen* asettuu täten rikosprosessin määritelmään nähden *Palmgrenin* kannalle.²⁶

Myöskin *Palme*²⁷ on asettunut puoltamaan edellä esitettyjä mielipiteitä. *Palme* on kiinnittänyt huomiota erityisesti teon merkitykseen prosessissa. Siten hänen mielestään voimassa olevan rikosprosessioikeuden mukaan prosessisubjektin toiminta kohdistuu väitettyyn rikolliseen tekoon. Sitä tarkoittaa asianosaisten suorittama todistelu samoin kuin tuomioistuimen prosessinjohto, minkä ohessa tuomioistuimen on ratkaisussaan todettava, onko tuo teko tullut toteennäytetyksi vai ei ja myönteisessä tapauksessa, mihin seikkoihin nähden se on tullut todistetuksi.²⁸

Pyrkiessämme ratkaisemaan kysymyksen rikosprosessin objektista ja tehtävästä on mielestämme edellä esitetyn lisäksi kiinnitettävä huomiota siihen valtavaan yhteiskunnalliseen kehitykseen, mikä valitusajasta lähtien on tapahtunut valtion tehtävien hoidossa. Valtio on ottanut itselleen m.m. laajassa määrin erilaisia huoltotehtäviä.²⁹ Uudempi oikeustiede ja erittäinkin kriminologia on alkanut kiinnittää huomiota rikokseen erityisesti sosiaalisena ilmiönä, jota vastustettaessa on turvauduttava varsinkin preventiivisiin toimenpiteisiin. Mikäli rangaistustakin on käytettävä, on tehtäväksi muodostumassa parannuskelpoisten rikollisten palauttaminen yhteiskuntaan

²⁶ *Tirkkonen*, LM 1941 s. 520 ja LM 1946 s. 151 ss. — Aikaisemmin *Tirkkonen* on ollut rikosprosessin objektiin ja käsitteeseen nähden vallitsevan mielipiteen kannalla, ks. LM 1934 s. 117 ss. ja Iso Tietosanakirja XI 1936 s. 127 (vrt. kuitenkin edellä viite 21).

²⁷ *Palme* on rikosprosessin määritelmään nähden aikaisemmin ollut vallitsevan mielipiteen kannalla, ks. JFT 1930 s. 20 s. ja s. 26.

²⁸ *Palme*, Om det fortsatta brottet, s. 136 s.

²⁹ *Honkasalo*, Nulla poena sine lege, s. 24. — Suomessa annettiin v. 1936 uudet huoltolait, jotka tulivat voimaan seuranneen vuoden alusta ja joilla järjestettiin sellaiset tärkeät alat kuin lasten- ja alkoholistihoito ja uusittiin irtolaishuolto. Sosiaalisen huollon alaan seljettiin kuuluvan sellainenkin elämäntapa, joka aikaisemmin konstrui rikoksen (RL 20: 10s).

ja parantumattomien aineiden saattaminen yhteiskunnalle vaarattomiksi.³⁰

Ilmauksena tämän kehityksen vaikutuksesta voidaan mainita ensiksikin ehdollisen rangaistustuomion käytäntöön ottaminen, jonka mukaan tuomiossa lausuttu seuraamus pannaan täytäntöön vain määrättyjen edellytysten vallitessa.³¹ Siihen verrattavissa on se rauhanvakuusjärjestelmä, joka esim. Englannissa on ollut jo kauan käytännössä ja jonka mukaan rauhantuomari voi pakottaa jonkun, kun kysymyksessä on lievä rikkomus (n.s. *misdemeanour*), tuomitsematta häntä rangaistukseen, antamaan vakuuden hyvästä käytöksestä (*for good behaviour*).³² Tähän kehitykseen vaikuttaa myös turvaamistoimenpiteiden laajentunut käyttö.³³ Tässä ei ole syytä ryhtyä tarkemmin pohtimaan eroa rangaistuksen ja turvaamistoimenpiteiden välillä. *Alanen*³⁴ huomauttaa viimeksimainituista, että ne tarkoittavat kaikkia sellaisia rikollisuuden ehkäisemiseksi käytettyjä keinoja, joita ei voida pitää rangaistuksina, niinkuin pahantapaisten lasten kasvatusta, rikollisten ja yhteiskunnalle vaarallisten mielisairaiden hoitoa, irtolaiskäsittelyä j.n.e. Turvaamistoimenpiteillä ahtaammassa mielessä tarkoittaa *Alanen* sellaisia rangaistuksen ulkopuolelle lankeavia rikollisuuden ehkäisemistoimenpiteitä, joihin valtiovallan taholta ryhdytään laissa määrätyn rikosteen johdosta. Tässä todettakoon vain, että sekä rangaistukseen että turvaamistoimenpiteisiin sisältyy kärsimystä ja että molemmat ovat sukua toisilleen, mutta että rangaistuksen selvin tunto-merkki on siinä, että sen tarkoituksenakin on tuon kärsimyksen aiheuttaminen. Ne ovat tässä mielessä, kuten *Agge*^{34a} lausuu, »nära beslåktade och med varandra intimt sammanhängande former av

³⁰ Vrt. (v. *Liszt*) SvJT 1916, s. 100; *Granfelt*, Tfr 1936, s. 149; *Thyrén*, s. 17 ss.; *Tulenheimo*, LM 1919, s. 161 s.; *Sama*, LM 1936, s. 2 ss.

³¹ *Ellilä*, Tulenheimon juhlaulkaisu, s. 117, huomauttaa, että rangaistusta ei enää pidetä ainoana tehokkaana rikollisuuden torjumiskeinona, vaan että sen rinnalla tai asemesta on ryhdytty käyttämään kasvatusta ja suojaamistoimenpiteitä. Ehdollisen tuomion oikeusinstituutti tarjoaa kriminaalipolitiikan vaatimuksia hyvin vastaavan sekä rangaistuksen yleis- ja erityisestävää vaikutusta tehokkaasti yhteensopeuttavan järjestelmän.

³² *Mittermaier*, s. 125 s.; *Weidlich*, Strafprozesspraxis, s. 22; *Sama*, ZStW 30 s. 671; *Jenks*, s. 151; *Serlachius-Särkilähti*, LM 1905, s. 219 s.; *Serlachius-Salmiala-Honkasalo*, s. 34.

³³ Samoin *Tirkkonen*, Ståhlberg-juhlaulkaisu, s. 439.

³⁴ *Alanen*, Rangaistus, s. 63.

^{34a} *Agge*, Reaktionsystemet, s. 198.

reaktion mot i huvudsak enahanda samhällsönda». Rangaistuksen tarkoituksena on vaikuttaa aina kahtaalle, rangaistavaan itseensä ja ympäristöön; turvaamistoimenpiteeseen ryhdyttäessä pidetään silmällä lähinnä sen alaiseksi joutuvaa.³⁵ Sen vuoksi rangaistus aina edellyttää rikosta, kun taas turvaamistoimenpide on mahdollinen siinäkin tapauksessa, ettei rikosta ole tapahtunut. Turvaamistoimenpiteet jakaantuvat *Aggen* mielestä postdeliktisiin ja predeliktisiin, joista ensisimainittuja käytetään kysymyksen ollessa rikoksesta in concreto. Sellaiset reaktiomuodot kuin rikosten tekijäin pakkokasvatus, säilytys ja internoiminen tulisivat kuulumaan postdeliktisiin turvaamistoimenpiteisiin. Predeliktisiä taas olisivat esim. irtolaisuuden ja kerjäämisen vastustaminen ja se pakko, jota käytetään elatusvelvollisuuden täyttämiseksi.³⁶ Kysymykseen, onko lainkaan syytä pitää erillään rangaistuksen ja turvaamistoimenpiteiden käsitteitä vai olisiko niiden annettava sulautua laajempaan eri yhteiskunnallisia toimenpiteitä käsittävään kategoriaan, näyttää olevan vastattava edellisen vaihtoehdon mukaisesti, varsinkin kun reaktiomuotojen yhteenliittämistä tuskin on yritetty minkään maan rikoslaisissa, vaikkakin Neuvostoliiton rikosoikeus on tässä kohden edistynyt sangen pitkälle.^{37, 38, 39} Ilmauksena siitä sosiaalisesta luonteesta, joka

³⁵ *Serlachius-Särkilähti*, LM 1911, s. 147 s. Rangaistuksen kahtaalle vaikuttavasta tarkoituksesta ks. myös *Tulenheimo*, LM 1919 s. 267 ss.

³⁶ Elatusvelvollisuuden täyttämistä on Norjan ja Neuvostoliiton oikeudessa pidetty siinä määrin tärkeinä etuina yhteiskunnan kannalta, että sen laiminlyöminen on kriminalisoitu, ks. Norjan rikoslain (*Almindelig borgerlig straffelov*) 219 § ja *Kjershow*, s. 550 ss.; *Herzenson*, s. 199 ss.; vrt. *Serlachius-Särkilähti* ehdotusta erinäisiä rikoksia koskevaksi osaksi 22:5, jossa on ehdotettu vankeusrangaistus määrättäväksi elatusvelvollisuutensa laiminlyöväälle eräissä tapauksissa; *Honkasalo*, LM 1939 s. 378.

³⁷ Ks. *Agge*, *Reaktionssystemet*, s. 198 s. ja erityisesti s. 208 s.; *Sama*, *Straffrätt*, s. 1 ss.; *Serlachius-Särkilähti*, LM 1911, s. 145 ss. *Agge* huomauttaa vielä, että turvaamistoimenpiteet kohdistuvat edellytyksiltään ja vaikutuksiltaan tulevaisuuteen, rangaistus taas menneisyyteen, s.o. rikokseen. Samoin *Tirkkonen*, LM 1946, s. 163. Vrt. myös *Schlyter*, JFT 1937 s. 30.

³⁸ Vrt. *Exner*, s. 228, joka lausuu, että turvaamistoimenpiteellä on olennaisesti erikoisestävä tarkoitusperä, mutta että se vaikuttaa samalla yleisestävästi, sikäli kuin tämä on mahdollista päätarkoituksen ohella.

³⁹ Internoimistoimenpiteistä pohjoismaisessa lainsäädännössä ks. *Honkasalo*, *Nulla poena sine lege*, s. 51 ss. Ruotsin oikeuden osalta mainittakoon kuitenkin, että Ruotsissa on nykyään voimassa 18/6 1937 annettu *Lag om förvaring och internering i säkerhetsanstalt*. Turvaamistoimenpiteihin kuuluvat m.m. se pakkotyö, josta säädetään n.s. *trokarilaissa* (L eräiden väkijoumalakeja vastaan tehdyistä rikoksista tuomittujen henkilöiden pitämisestä yleisessä työssä, ann. 9/1 1934 (9/34) ja

on tunnusomaista uudemmalle lainsäädännölle, voidaan pitää myös niitä säännöksiä, joita Suomessa on sovellettava nuoria rikoksentekejiä koskevassa menettelyssä. NuorRikL 2 §:n mukaan virallinen syyttäjä on näet oikeutettu harkintansa mukaan määrätyissä tapauksissa jättämään syyttämättä nuorta rikoksentekeijää ja niinikään on lain 3 §:n mukaan oikeudella valta eräissä tapauksissa olla tuomitsematta häntä rikoksesta rangaistukseen. Sosiaalisia näkökohtia on niinikään pidetty silmällä säädettäessä, että nuoret rikoksentekeijät voidaan määrätä kärsimään rangaistustaan erityisessä nuorisovankilassa.⁴⁰

A samalta päivältä), ja pakkotyö, johon *SäännöstelyRL:n* nojalla ammattimaisesta tai ansiotarkoituksessa tapahtuneesta tavanomaisesta säännöstelymääräysten rikkomisesta tuomittu on pantava (L eräiden säännöstelyrikoksista tuomittujen henkilöiden pitämisestä pakkotyössä, ann. 22/6 1945 (598/45) ja A 29/11 1945 (1199/45). Sellaisen toimenpiteen alaiseksi voi joutua myös omaisuusrikoksista tuomittu henkilö (L eräiden omaisuusrikoksista tuomittujen henkilöiden pitämisestä pakkotyössä, ann. 18/10 1945 (1035/45). Nämät lait on säädetty määräaikaisiksi. »Trokarilaki» ja omaisuusrikoksista pakkotyöhön tuomittuja koskeva laki on 14/12 1946 ann. laeilla (855/46 ja 856/46) säädetty olemaan voimassa vuoden 1948 loppuun. Jälkimmäistä lakia vastaava laki annettiin itse asiassa jo 31/7 1942 (627/42) ja säädettiin olemaan voimassa vuoden 1943 loppuun; sen samoin kuin »trokarilainkin» voimassaoloaikoja on sitten jouduttu jatkamaan. Säännöstelyrikoksista tuomittujen henkilöiden pitämisestä pakkotyössä annettu edellä mainittu laki taas on voimassa yhtä kauan kuin SäännöstelyRL on joidenkin säännöstelymääräysten rikkomisen osalta noudatettava.

Se seikka, että armahduksia on myönnetty eräissä edellä mainittuja seuraamuksia koskevissa asioissa, ei mielestämme osoita, etteivätkö nuo seuraamukset olisi luonteeltaan turvaamistoimenpiteitä eikä rangaistuksia; armahdusinstituutti ei nimittäin tässä kohden muodosta mitään ratkaisevaa perustetta (vrt. myös jäljempänä s. 129 armahdusinstituutin soveltamista konfiskatioasioissa). — L:lla vaarallisista rikoksenuusijoista 27/5 1932 (180/32) voidaan n.s. vaaralliselle rikoksenuusijalle määrätä rikoksesta seuraamukseksi vapaudenmenetys, joka aikaan nähden on epämääräinen. Tällaista vapaudenmenetystä on teoreettisesti pidettävä turvaamistoimenpiteenä, ks. *Serlachius-Salmiala-Honkasalo*, s. 35 (in fine) ja *Tirkkonen*, LM 1946, s. 163. Harkittaessa kysymystä rangaistus- tai turvaamistoimenpiteiden vaikutuksesta rikoksentekeijöihin on arvokasta valaisua tuonut *Kaila*, LM 1934 s. 71 ss.; *Sama*, LM 1938 s. 17 ss.; *Sama*, LM 1942, s. 410 ss. Turvaamistoimenpiteitä lähellä ovat epämääräiset rangaistustuomiot (indeterminate sentences), jollaisia esim. Amerikassa on ollut käytännössä jo viime vuosisadalla, tavallisesti siinä muodossa, että pisimpänä ja lyhimpänä aikana ovat ne ajat, joiksi rangaistus henkilölle yleensä voidaan määrätä. Ks. niistä *Serlachius-Salmiala-Honkasalo*, s. 34 ss.; *Thyrén*, s. 49; *Serlachius-Särkilähti*, LM 1907 s. 8 ss.; *Sama*, LM 1911 s. 149 ss.; *Hartmann*, s. 250 ss.

⁴⁰ Ks. NuorRikL 15 ja 16 §. *Stjernberg*, *Förhandlingar*, s. 40, huomauttaa, että useampien rikosten johdosta, kuin on ollut laita tähän asti, olisi rangaistusten sijaan

Uutta oppia rikosprosessimenettelyn kohteesta ei voitane vielä pitää lopullisesti kehitettynä, vaikkakin sen avulla on mahdollista selittää eräitä sellaisia rikosprosessuaalisia ilmiöitä, joihin nähden vallalla olevan käsityksen mukaisen selityspäätteen soveltaminen tuottaa vaikeuksia. Joskus on uuden opin nojalla tehty ehkä liian pitkällekin meneviä johtopäätöksiä.⁴¹ Mielestämme ei kuitenkaan voitane yhtyä siihen väitteeseen, että rikosprosessin kerrotunlaisen konstruktion hyväksyminen edellyttäisi, että koko rikosoikeus ja sen käyttö muodostaisivat itse asiassa eräänlaisen suojelujärjestyksen, joka vain vähäisessä määrin eroaisi yhteiskunnan muista suojelutoimenpiteistä.⁴² Uuteen oppiin perustuvista rikosprosessin määritelmistä saatettaneen sitä vastoin sanoa, että niille on ominaista eräänlainen epämääräisyys sen johdosta, etteivät ne sisällä viittausta mihinkään rikoksesta johtuvaan yhteiskuntareaktioon. Tämä saattaisi antaa aihetta otaksumaan, että eri reaktiomuodot kilpailisivat keskenään, mikä ei vastaisi todellisuutta, koska tärkein niistä tulisi edelleenkin olemaan rangaistus.

On siis todettava, että Suomen oikeutta silmällä pitäen voidaan sekä vallalla olevan mielipiteen mukaista että uuden opin kehittämää rikosprosessin konstruktiota vastaan esittää muistutuksia. Edellinen on saanut alkunsa valistusajan synnyttämästä oikeudellisesta ajattelusta ja se on merkinnyt kylläkin huomattavaa edistysaskelta oikeudenhoidossa, koska rangaistuksen käyttö oli rajoitettava tarkoin määrättyihin tapauksiin.⁴³ Niin kuin edellä on osoitettu, on kuitenkin se kehitys, mikä rikoslainsäädännön ja kriminologian alalla myöhemmin

sovellettava kasvatustoimenpiteitä. Ilmauksena siitä, että nykyään valtiossa on alettu kiinnittää huomiota sopivien menettelytapojen ja reaktioiden löytämiseen teon tekijöitä silmällä pitäen, mainittakoon myös lasten tuomioistuimet; ks. niistä *Andersson*, s. 13; *Hartmann*, s. 263 ss. Siinä ehdotuksessa eräiden rikosten rangaistusmääriä koskeviksi muutoksiksi, minkä *Schlyter* on valmistanut Ruotsissa, on esitetty, että tuomioistuim voi, kun on kysymys homoseksuaalirikoksista, eräissä tapauksissa vapauttaa rangaistuksesta. »Härigenom blir det möjligt att taga hänsyn till sådana fall, där den homosexuella icke bör reagera i form av straff», TSA 1936 s. 72; vrt. myös SvJT 1943 s. 474; *Agge*, SvJT 1943 s. 500 ss.; *Petrén*, s. 19 ss.; *Strafflagsberedningens utlåtande*, s. 13 ss.; *Schlyter*, *Straffbalk eller skyddsbalk* ja sen johdosta *Kekomäki*, LM 1947 s. 159 ss.

⁴¹ Niinpä kun on esitetty sellainen väite, että rangaistusvaateen saa esittää vasta ylemmässä oikeudessa, ei tätä käsitystä voida pitää hyväksyttävänä, ks. *Tirkkonen*, LM 1941 s. 521 ja LM 1940 s. 132 s.; vrt. *Palmgren*, s. 161 s.

⁴² Vrt. *Granfelt*, JFT 1939, s. 566.

⁴³ *Honkasalo*, *Nulla poena sine lege*, s. 20.

on tapahtunut, antanut aihetta sanotun opin tarkistamiseen. Ver-ratessamme vallalla olevaa mielipidettä ja uutta oppia toisiinsa näyt-tää mielestämme etusija olevan annettava jälkimmäiselle.^{44,45} Sen lisäksi, mitä edellä on sanottu, puoltaa näet tällaisen tuloksen hyväk-symistä silmällä pitäen tutkimustamme niménomaan se, ettei esineen menetetyksi julistamista eli konfiskatiota, jota tarkoittava vaade tur-vataan takavarikkoonotolla ja käsitellään rikosprosessuaalisessa jär-jestyksessä,⁴⁶ voimassa olevan oikeutemme mukaan ole katsottava rangaistukseksi vaan turvaamistoimenpiteeksi.⁴⁷ Menettelyä konfis-katioasioiden ratkaisemisessa ei sen vuoksi voida selittää rangaistus-vaadeteorian nojalla, mutta kylläkin turvautumalla uuteen oppiin rikosprosessin konstruktioista.

B. Vastaaajan asema ja velvollisuudet rikosprosessissa.

Sitten kun Bülow⁴⁸ oli vuonna 1868 esittänyt kuuluisan oppinsa siviiliproessista oikeussuhteena, on hänen käsityksensä yleensä saa-nut kannatusta oikeustieteen tutkijain keskuudessa. Bülowin mu-kaan prosessioikeussuhde on kolmijäseninen ja -osainen, tuomiois-

⁴⁴ Kun rikosprosessin tarkoituksena siis on toimia siten, että kussakin tapauk-sessa syytettyyn sovelletaan oikeaa yhteiskuntareaktiota, asettaa tämä suuria vaa-timuksia tuomarille kriminaalipoliittisessa suhteessa. Vrt. tästä Kinberg, SvJT 1938 s. 721, jonka mukaan I kansainvälisessä kriminologisessa kongressissa Roomassa 1938 tuomarin tehtävistä rikosten vastustamisessa lausuttiin m.m., että tuomarin tulee auttaa rikollisuutta vastaan käytävää taistelua yksilöimällä toimenpiteensä tut-kinta-, tuomio- ja täytäntöönpanomenettelyssä ja että hänen sen vuoksi tulee saada vastaavaa koulutusta kriminologiassa.

⁴⁵ Voitaisiin harkita, eikö uutta oppia olisi siten täydennettävä, että rikosproses-sin määritelmässä huomioitaisiin rikollisesta teosta johtuvana mahdollisena reaktio-muotona nimenomaan rangaistus sen aseman vuoksi muihin reaktiomuotoihin näh-den; vrt. Hurwitz, Strafferetspleje, s. 10: »Strafferetsplejen kan foreløbig bestemmes som den Del af Retsplejen, hvis Genstand er Sager angaaende Straf eller andre beslaegtede Følger af strafbare Handlinger».

⁴⁶ Tirkkonen, LM 1945, s. 28; vrt. myös Oikeuskanslerin kertomusta 1929 s. 129 s. Niin kuin jäljempänä (s. 134) osoitetaan, on myös esim. Saksan rikosprosessioikeu-dessa voimassa, että rikosprosessuaalisessa järjestyksessä on käsiteltävä eräät konfis-katiovaateet, joiden yhteydessä ei ole kysymys rangaistuksesta, vaan esineen julis-tamisesta menetetyksi tai käyttämättömyyteen saatettavaksi (n.s. objektives Straf-verfahren).

⁴⁷ Ks. tästä jäljempänä (IV luku, s. 128).

⁴⁸ Bülow, Die Lehre von den Prozesseinreden und die Prozessvoraussetzungen.

tuimen ja asianosaisten sekä viimeksimainittujen välinen suhde. Mielipidettä on vastustanut varsinkin *Goldschmidt*,⁴⁹ joka on asettunut sille kannalle, että prosessi ei ole oikeussuhde, vaan oikeustila (*Rechtslage*). Käsitystä ei hyväksy myöskään *Wrede*.⁵⁰ *Wrede* on sitä mieltä, että prosessi ei luo mitään oikeuksia ja velvollisuuksia asianosaisten kesken ja että ne oikeudet ja velvollisuudet, joita asianosaisella voi olla tuomioistuimeen nähden, eivät ole sellaisia, että ne edellyttäisivät oikeussuhteen olemassaoloa hänen ja tuomioistuimen välillä. *Wrede* on kuitenkin toisaalta huomauttanut, että oikeussuhde voidaan käsittää ahtaammassakin mielessä kuin yleensä on laita. Jos näin menetellään, niin *Wrede* omaksuu kannan, joka olenaisesti on sama kuin *Granfeltin*. *Granfelt*⁵¹ taas on sitä mieltä, että prosessi ei tosin itsessään ole oikeussuhde, mutta että se luo sellaisen. Tähän käsitykseen on *Granfelt* johtunut tarkoin syvennyttyään niihin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, jotka prosessin johdosta syntyvät. Tärkeätä on tässä yhteydessä todeta, että siviiliprosessia koskevat lainsäädännökset määräävät sen aseman, mikä toisaalta tuomioistuimella ja toisaalta yksityisillä oikeusturvan vaatijoilla eli asianosaisilla on sen aikana ja eri vaiheissa.⁵² Määrittelemällä oikeussuhteen »oikeudellisesti säännöstellyksi elinsuhteeksi»,⁵³ johon sisältyy tavallisesti vaikkakaan ei välttämättömästi »ein Korrelatverhältnis von Rechtsanspruch und Rechtspflicht», on *Tarjanne*⁵⁴ katsonut prosessioikeussuhteen olevan kolmijäsenisen ja kolmiosaisen, mutta siitä huolimatta yhtenäisen, asteettain kehittyvän oikeussuhteen tuomioistuimen ja asianosaisten välillä.

Käsitys prosessista oikeussuhteena on yleensä hyväksytty myös rikosprosessissa.⁵⁵ Prosessioikeussuhteen sisällyksen muodostavat

⁴⁹ *Goldschmidt*, Der Prozess als Rechtslage.

⁵⁰ *Wrede*, Civilprocessrätt I, s. 291 ss.

⁵¹ *Granfelt*, Processledning, s. 2 ss., eritt. ss. 8, 9, 12, 15; *Wrede*, Civilprocessrätt I, s. 287; *Sjöström*, Festskrift för Granfelt, s. 2. *Granfelt* on prosessioikeussuhdekonstruktion nähden sillä kannalla, että prosessioikeussuhde käsittää vain tuomioistuimen ja kumpaisenkin asianosaisen välisen, mutta ei viimeksimainittujen välistä suhdetta, jonka kannan on hyväksynyt myös m.m. *Hellwig*.

⁵² *Tarjanne*, Asianosaisseuraanto, s. 1 s.

⁵³ Vrt. *Honkasalo*, Vahvistuskanneoikeudesta, s. 1 s.

⁵⁴ *Tarjanne*, m.t., s. 3 ss.

⁵⁵ *Binding*, Grundriss, s. 4 s.; *Graf zu Dohna*, Strafprozessrecht, s. 45 ss.; *Sama*, Strafverfahren, s. 42 s.; *Ullmann*, Deutsches Strafprozessrecht, s. 10; *von Kries*, s. 4 ss.; *Bennecke-Beling*, s. 7 ss.; *Birkmeyer*, s. 5 ss.; *v. Hippel*, Strafprozess, s. 7 ss. Vrt. myös *Hurwitz*, Strafferetspleje, s. 13 viite 11, ja *Beling*, Informativprozesse, s. 5

prosessisubjektien lakiin perustuvat keskinäiset prosessuaaliset oikeudet ja velvollisuudet, lausuu *Ullmann*.⁵⁶ Rikosprosessin luonteen oikeussuhteena määrittelee *Birkmeyer*⁵⁷ lausumalla sille olevan tunnusomaista, että se on oikeudellisesti järjestetty suhde. Jollekin henkilöiden väliselle oikeussuhteelle taas on ominaista, että se edellyttää molemminpuolisia oikeuksia ja velvollisuuksia.⁵⁸ Rikosprosessi on jatkuvasti kehittyvä oikeussuhde, sillä tämän kehityksen aikana syntyy yhtenäisestä prosessisuhteesta uusia oikeussuhteita: »einmal erzeugt, immer wieder durch neue Rechtsakte beeinflusst».⁵⁹

Mikäli asianosaisilla on katsottava olevan prosessissa oikeuksia ja velvollisuuksia, voitaisiin siitä ehkä päätellä, että prosessi on oikeussuhde.⁶⁰ Tarkemmin määriteltynä voimme sanoa jonkin velvollisuuden prosessissa olevan kysymyksessä, milloin sen täyttämättä jättäminen ei aiheuta vain erinäisiä haittoja asianosaiselle, esim. jonkin oikeuden menettämisen, vaan kun seurauksena nimenomaan on erityisiä pakkotoimenpiteitä. *Birkmeyer*⁶¹ lausuu tästä sattuvasti: »Die Vornahme einer Handlung stellt sich als Recht dar, wenn ihre Nichtvornahme keine weitere Folge hat, als den Ausschluss mit dieser Handlung — — —; als Pflicht, wenn die Nichtvornahme

ss. Vastustavalla kannalla on *Gerland*, s. 6 s. Hänen käsityksensä mukaan prosessi on »eine Summe durch einheitliche Zwecksetzung zusammengehaltener Rechtshandlungen bestimmter Prozesssubjekte, ein historischer Vorgang, der als solcher in seinen Einzelheiten rechtlich normiert ist.»

⁵⁶ *Ullmann*, Deutsches Strafprozessrecht, s. 10.

⁵⁷ *Birkmeyer*, s. 5.

⁵⁸ Vrt. *Honkasalo*, Vahvistuskanne-oikeudesta I, s. 5, joka huomauttaa, että vaikkakin yleinen käsitys on, että oikeussuhde aina on oikeussubjektien välinen oikeutus- ja velvoitusuhde, se voi olla myös oikeussubjektin ja esineen välinen suhde. Rikosprosessin oikeussuhteena määrittelee tekstissä esitetyn tavoin myös *von Kries*, s. 4, (»ein Verhältnis gegenseitiger Rechte und Pflichten»). *Beling*, Reichsstrafprozessrecht, s. 102, taas puhuu »prosessisuhteesta» (Prozessverhältnis). *Belingin* mukaan se on »dasjenige Rechtsverhältnis, kraft dessen der Kläger darauf Anspruch hat, dass an die Prüfung des Vorliegens der Strafklagerechtsvoraussetzungen im engeren Sinne herangetreten werde, während bei seinem Fehlen die Klage ohne weiteres der Ablehnung verfallen ist. Dass ein so aufgefasstes Prozessverhältnis dann zugleich auch Grundlage und Rahmen für den ganzen Prozessverlauf abgibt, ist wohlverständlich; es ist das Grund-Rechtsverhältnis, das alle einzelnen prozessualen Rechte und Pflichten aus sich entlässt.»

⁵⁹ *Bennecke-Beling*, s. 7; *von Kries*, s. 5; *Birkmeyer*, s. 7; vrt. *Granfelt*, Processledning, s. 2 ss.

⁶⁰ Vrt. *Granfelt*, Processledning, s. 5 ss.

⁶¹ *Birkmeyer*, s. 6. Vrt. myös *Skarstedt* I, s. 15.

einen *Zwang* zur Vornahme, den Eintritt irgend welcher über die bloße Präklusion hinausgehender Nachteile für den Säumigen nach sich zieht — — —».⁶² Jos pidämme silmällä siviiliprosessia, niin on huomattava, ettei *Wredellä*, vaikkakaan hän ei täysin hyväksy prosessioikeussuhdekonstruktiota, ole voinut kieltää, etteikö asianosaisilla olisi siviiliprosessissa esim. editiovelvollisuutta.⁶³ Ulkomaisessa siviiliprosessissa koskevassa kirjallisuudessa on myös paljon kiistelty vastaajan prosessiintulovelvollisuudesta.⁶⁴ Siviiliprosessiin nähden on kuitenkin todettava, että jollei asianosainen ryhdy määrättyyn toimeen, asia saatetaan tavallisesti muutoinkin ratkaista erinäisin hänelle haitallisista seuraamuksista (ks. tästä jäljempänä s. 28).⁶⁵

Erityisesti rikosprosessissa on asianosaisilla, varsinkin syytetyillä, katsottava olevan erityisiä velvollisuuksia.⁶⁶ Kysymys kaipaakin kuitenkin tarkempaa selvittelyä. Olemme edellä rikosprosessin käsitettä tarkastellessamme voineet todeta, että rikosprosessin tarkoituksena on sellaisiin toimenpiteisiin ryhtyminen, jotka tehty rikos aiheuttaa. Jotta valtio voisi päästä niihin päämääriin, joihin se rikosprosessilla pyrkii, on rikosprosessissa olennaisesti voimassa n.s. virallisuusperiaate. Sen mukaan on valtiotavallan asiana oikeudenkäynnin aloittaminen. Sillä on myös valta määrätä, miten laajalti asia on saatettava tuomioistuimen tutkittavaksi ja missä muodossa tämän tutkinnan tulee tapahtua.⁶⁷ Viralli-

⁶² Vrt. myös *Kallenberg V*, s. 1108. *Graf zu Dohna*, *Strafprozessrecht*, s. 115 ss., ja *Sama*, *Strafverfahren*, s. 119 ss., käsittelee asianosaisille kuuluvien velvollisuuksien täyttämistä (*Erzwingung prozessualer Pflichten*) oikeuspakkoa koskevassa luvussa.

⁶³ *Wrede*, *Civilprocessrätt I*, s. 290. Vrt. *Granfelt*, *Processledning*, s. 40 s.

⁶⁴ Ks. siitä *Wrede*, m.t., s. 287 ja siinä mainittua kirjallisuutta.

⁶⁵ Eräät kirjailijat, m.m. *Schönke*, s. 5, ja *Stein-Jonas I*, s. 1119, eivät tämän vuoksi käytäkään siviiliprosessissa yksinomaaisesti velvollisuus-sanaa vaan myös käsitettä »taakka» (*Last*). Ks. erityisesti myös *Goldschmidt*, m.t., s. 252: »Umgekehrt liegt der Partei, welche genötigt ist, durch Vornahme einer Prozesshandlung einen prozessualen Nachteil und in letzter Linie ein ungünstiges Urteil abzuwenden, eine prozessuale Last ob», ks. myös s. 335 ss.

⁶⁶ Rikos- ja siviiliprosessin välisistä eroavaisuuksista prosessioikeussuhteen kannalta ks. *Bennecke-Beling*, s. 8 s.

⁶⁷ *Wrede-Tirkkonen*, s. 233; *Granfelt*, *Sammandrag*, s. 4; *Sama*, *Lärobok*, s. 5; *Tirkkonen*, *Ståhlberg-juhlajulkaisu*, s. 433 s.; *Sjöström*, *Processledning*, s. 14 ss. Ulkomaiseen kirjallisuuteen perehtyessä on, niinkuin *Tirkkonen*, m.t., s. 436, on korostanut, välttämätöntä selvittää, minkä sisällyksen kysymyksessä oleva tutkija on asianomaiselle käsitteelle antanut, vrt. esim. *Birkmeyer*, s. 65; *Beling*, *Reichsstrafprozessrecht*, s. 32; *Hurwitz*, *Stafferetspleje*, s. 33.

suusperiaate sisältää myös sen, että oikeus rikosten syytteeseen saatamiseen kuuluu julkiselle viranomaiselle valtiovallan orgaanina. Mahdollista on, että tämä tehtävä kuuluisi tuomioistuimelle,⁶⁸ mutta kehitys on johtanut siihen, että erityisen orgaanin, syyttäjäviranomaisen, asiaksi on tullut tarpeellisiin toimenpiteisiin ryhtyminen tehdyn rikoksen johdosta.

Onko käsiteltävänämme olevan probleemin ratkaisu riippuvainen siitä, millainen prosessimuoto jossakin maassa on vallitseva? Kirjallisuudessa on m.m. *Skarstedt*⁶⁹ väittänyt, että inkvisitorisessa prosessissa vastaaja olisi vain tutkimusobjekti. Hänellä ei olisi muuta prosessivelvollisuutta kuin velvollisuus saapua oikeuteen. Akkusatorisessa prosessissa vastaajalla sitä vastoin olisi asianosaisen asema.⁷⁰ Lienee kylläkin myönnettävä, että inkvisitorisessa prosessissa, sen alkuperäisessä muodossa, vastaaja oli vain tutkimusobjekti,⁷¹ mutta myöhemmän ajan inkvisitorisessa oikeudenkäynnissä vastaajalla on katsottava olevan prosessisubjektin asema. Todistuksena siitä, että vastaajaa Suomen oikeuden mukaan on voitu pitää tutkimusobjektina, voitaneen ehkä mainita OK 17:37 säännös, joka oikeutti tuomarin suurissa rikosasioissa kovanpuoleisella vankeudella pakottamaan vastajan tunnustukseen, milloin sitovia aiheita ja seikkoja oli vastaajaa vastaan. Tämä säännös, joka on jäänyt pois käytännöstä,⁷² voitaneen ehkä kuitenkin tulkita sitenkin, että se osoittaa vastaajankin olevan velvollinen myötävaikuttamaan aineellisen totuuden selville saamiseksi prosessissa.⁷³

⁶⁸ Vrt. OK 4:1:ään sisältyvää periaatetta.

⁶⁹ *Skarstedt* I, s. 8 ss.

⁷⁰ Inkvisitorisesta ja akkusatorisesta prosessimuodosta tarkemmin jäljempänä s. 61. On huomattava, että Englannissa ei inkvisitorinen järjestelmä ole koskaan saanut jalansijaa, ei edes valmistavassa tutkinnassa, mutta kylläkin monessa muussa maassa, ks. Ehdotus Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle esitutkintalaiksi ja laiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen muuttamisesta (Lvk:n julkaisu N:o 2 1947) ja *Merkel*, s. 92. *Merkel* lausuu Saksan oloihin nähden asiasta: »Wir Deutsche sind seit Jahrhunderten an den Inquisitionsprozess gewöhnt und erfreuen uns seit langer Zeit einer fürsorglichen amtlichen Bevormundung in allen Rechtsangelegenheiten».

⁷¹ *Agge*, *Straffprocessrätt* I, s. 9.

⁷² *Granfelt*, *Sammandrag*, s. 67; *Wrede-Tirkkonen*, s. 318 s.

⁷³ Ilmauksena tällaisesta totuuden selville saamisyrittämisestä voitaneen pitää myös OK 17:29:ään sisältyvää säännöstä valalla puhdistautumisesta, milloin asiassa on esitetty puoli näytöstä. Sanotun valan voi tuomari OK 17:30 mukaan velvoittaa tekemään muissa kuin hengen asioissa, jos julkinen ja todennä-

Olipa kysymys akkusatorisesta tai inkvisitorisesta prosessimuodosta, niin on vastaajalla ensiksikin se velvollisuus, että hänen on saatava oikeuteen (n.s. inställepplikt).⁷⁴ Niinkuin jäljempänä (s. 51) osoitetaan, kehittyi käytäntö jo ennen 1734 vuoden lakia sellaiseksi, että vastaaja, joka ei saapunut oikeuteen, noudettiin sinne. Se, että asianosaisilla, siis vastaajallakin, on oikeudenkäynnissä erityisiä velvollisuuksia prosessin saattamiseksi aineellisesti oikeaan tulokseen, käy myös ilmi, jos tarkastelemme n.s. asiakirjain esiintuomise- eli editiovelvollisuutta (editio documentorum). Suomessa ei kirjoitettuun lakiin tosin sisälly mitään yleisiä säännöksiä asiasta, mutta sen on katsottava olevan meilläkin tunnettu tieteenopin ja käytännön kehittämänä. Sen sijaan on editiovelvollisuus, niinkuin jäljempänä osoitetaan, yleensä voimassa ulkomaisessa oikeudessa kirjoitetun lain nojalla. Editiovelvollisuus koskee sellaisen velvollisuuden saattamista tehoisaksi, johon asianosainen tai muu henkilö ei muutoin ryhdy.⁷⁵ Ulkomaiden oikeudessa liittyvät editiovelvollisuus ja takavarikkoonotto-oikeus läheisesti toisiinsa: monessa maassa, niinkuin Saksassa, Norjassa ja Tanskassa, muodostaa m.m. takavarikkoonotto-oikeus sen keinon, jota käytetään, kun editiovelvollinen on laiminlyönyt velvollisuutensa (ks. tästä jäljempänä s. 170).⁷⁶

Editiovelvollisuus on Suomen oikeuden mukaan voimassa sekä siviili- että rikosprosessissa. Siviiliprosessissa voidaan siihen nähden erottaa ensiksikin yleiset ja erityiset edellytykset. Yleisiä edellytyksiä ovat: 1. että asiakirja on sen hallussa, johon editiovaatimus kohdistetaan, ja 2. että asiakirja sisältää asiaan vaikuttavia tietoja. Erityiset edellytykset ovat joko aineellisoikeudelli-

köisiin syihin nojautuva huhu on noussut tai asianosaista vastaan on sitovia seikkoja ja aiheita. Puhdistusvala on mahdollinen sekä rikos- että siviiliasioissa, ja sitä voivat käyttää molemmat asianosaiset, vaikkakin käytännössä aikaisemmin vallitsi sellainen käsitys, että vain vastaaja voitiin määrätä tekemään tällainen vala, ks. *Wrede Civilprocessrätt II*, s. 164 s.; *Wrede-Tirkkonen*, ss. 163, 320; *Montgomery, JFT* 1867, s. 1 ss.; *Granfelt, Sammandrag*, s. 95. *Granfelt, Processledning*, s. 39 s., huomauttaa aivan oikein, että mistään valantekovelvollisuudesta ei voida puhua, sillä jos asianosainen ei tee valaa, ei pakkokeinoihinkaan häneen nähden ryhdytä. Asianosainen saa kärsiä vain haitan siitä, että puuttuva todistelu katsotaan näytetyksi.

⁷⁴ *Stang*, s. 43, ja jäljempänä s. 40.

⁷⁵ *Graf zu Dohna, Strafprozessrecht*, s. 116, ja *Sama, Strafverfahren*, s. 120.

⁷⁶ Editiovelvollisuuden ja takavarikkoonotto-oikeuden välisistä suhteista tehdään jäljempänä, s. 171, selkoa.

sia tai prosessioikeudellisia. Asianosaisella on oikeus vaatia vastapuolelta tai tertiukselta asiakirjan esiintuomista, jos hän omistaa sen joko kokonaan tai osaksi taikka jos hänellä muulla yksityisoikeudellisella perusteella olisi oikeus saada se vireillä olevasta oikeudenkäynnistä huolimattakin.⁷⁷ Näin on laita myös siinä tapauksessa, että asiakirja on laadittu hänen ja haltijan yhteiseksi eduksi tai koskee heille yhteistä oikeussuhdetta, joten sitä sisällyksensä puolesta voitaisiin pitää heille yhteisenä asiakirjana, n.s. *documenta communia*.⁷⁸ Prosessioikeudellisella perusteella editiovelvollisuus koskee vain asianosaista. Tämä on velvollinen, jos tuomioistuin tai vastapuoli vaatii, näyttämään asiakirjan, johon hän itse on asiassaan nojautunut.⁷⁹ Siviiliprosessuaalisen editiovelvollisuuden täyttämiseksi on mahdollista pakkokeinona käyttää uhkasakkoa.⁸⁰

Rikosprosessuaaliseen editiovelvollisuuteen nähden eroavat mielipiteet jonkin verran toisistaan. *Wrede*⁸¹ on, tarkemmin perustelematta kantaansa, katsonut editiovelvollisuuden rikosprosessissa olevan paljon laajemman kuin siviiliprosessissa eli yhtä laajan kuin muidenkin katselmusesineiden esittämisvelvollisuuden. *Granfelt*⁸² taas on sitä mieltä, että sanottu velvollisuus on

⁷⁷ *Wrede*, Civilprocessrätt II, s. 137 ss.; *Granfelt*, Processledning, s. 40.

⁷⁸ *Wrede*, Civilprocessrätt II, s. 137; *Granfelt*, m.t., s. 40; *Kallenberg*, II, s. 851 ss.

⁷⁹ *Wrede*, Civilprocessrätt II, s. 137 s.; *Wrede-Tirkkonen*, s. 158 s.; vrt. *Granfelt*, Civilprocessrätt, s. 52 s.; *Sama*, Processledning, s. 40 s.; *Kallenberg* II, s. 848 ss. Saksan siviiliprosessioikeudessa vastapuoli on editiovelvollinen, milloin todistevalvalla puolella on oikeus, siviililakikirjan säännösten nojalla, vaatia asiakirja luovutettavaksi tai esitettäväksi (ZPO 422 §). Riippumatta siviilioikeuteen nojautuvasta esiintuomisvaatimuksesta on vastapuoli lisäksi editiovelvollinen sellaiseen hänen hallussaan olevaan asiakirjaan nähden, johon hän prosessissa on todistusten esittämiseksi viitannut (ZPO 423 §). Editiovelvollisuus tulee kysymykseen myös tertiuksen osalta, nim. siinä tapauksessa, että hän prosessiasianosaisena olisi editiovelvollinen (ZPO 429 §), *Stein-Jonas* I, s. 1119 ss. ja s. 1127; *Schönke*, s. 215 s.

⁸⁰ *Wrede*, Civilprocessrätt II, s. 139; *Granfelt*, Processledning, s. 40; *Granfelt-Castrén*, s. 95 ss.; *Kallenberg* II, s. 876 s.

⁸¹ *Wrede-Tirkkonen*, s. 317.

⁸² *Granfelt*, Sammandrag, s. 93 s. — Ruotsissa on *Hassler* (ennen Ruotsin uuden oikeudenkäymiskaaren antamista ks. *Föreläsningar*, s. 112) asettunut sille kannalle, ettei rikosprosessuaalinen editiovelvollisuus olisi tunnettu Ruotsin oikeudessa. Vrt. *Agge*, Straffprocessrätt I, ss. 66 ja 69 sekä II s. 111 ja *Processkommissionen* II, s. 108.

yhtä laaja kuin siviiliprosessissakin. *Granfeltin* käsityksen mukaisesti voidaan rikosprosessuaalisessa editiovelvollisuudessa siten erottaa yleiset ja erityiset edellytykset. Viimeksi mainitut ovat, vastaavasti siviiliprosessuaaliseen editiovelvollisuuteen nähden, aineellisoikeudellisia ja prosessioikeudellisia. Aineellisoikeudellisella perusteella on mahdollista velvoittaa asiakirja luovuttamaan, jos sillä, joka luovutusta vaatii, on aineellinen oikeus asiakirjaan tai jos asiakirjan tarkoituksena on määrätyn oikeussuhteen järjestäminen, jossa editiota vaativa on oikeusintressentinä. Prosessioikeudellisella perusteella saa asiakirjan esittämistä vaatia se, joka todistelutarkoituksessa on antanut jäljennöksen asiakirjasta.⁸³ Rikosprosessuaalisen editiovelvollisuuden täyttämiseksi voidaan käyttää erilaisia pakkokeinoja, uhkasakkoa ja vankeuttakin mutta myös muita, esim. etsintää, mikäli edellytykset viimeksi mainittuihin ryhtymiselle ovat olemassa.⁸⁴

Wrede on, esittäessään edellä sanotun mielipiteensä, perustanut sen siihen, että asiakirja on eräs katselmuksobjektin laji, n.s. *esine-*

⁸³ Vuoden 1945 valtiopäiville annettuun eduskunnan käsiteltävänä olevaan hallituksen esitykseen N:o 137 todistelumenettelyn uudistamisesta sisältyy säännöksiä myös asiakirjan esiintuomisvelvollisuudesta. Yleisenä periaatteena lausutaan siinä (12 §), että se, jolla on asiakirja hallussaan, on velvollinen, kun voidaan olettaa, asiakirjalla olevan merkitystä todisteena asiassa, tuomaan sen oikeuteen. Huolimatta esityksen perusteluissa olevasta maininnasta, että esitykseen sisältyvät editiovelvollisuutta koskevat säännökset koskisivat vain riita-asioita, on edellä mainittu yleinen periaate sovellettavissa myös rikosasioihin, nim. ainakin mikäli on kysymys asianomistajasta. Sitä vastoin säännöstä ei ole sovellettava syytettyyn eikä häneen läheisessä (lakiehdotuksen 20 §:stä selviävässä) suhteessa olevaan henkilöön. Editiovelvollisuutta koskeviin säännöksiin on otettu toisaalta eräitä tärkeitä rajoituksia. Asianosainen tai häneen mainitussa läheisessä suhteessa oleva henkilö ei ole velvollinen esittämään asiakirjaa, joka sisältää asianosaisen ja tuon henkilön tahi sanotussa suhteessa olevien henkilöiden välisen tiedonannon. Huomattava on myös säännös, että esiintuomisvelvollisuutta ei ole sellaisessa tapauksessa, jolloin todistajalla lakiehdotuksen mukaan olisi oikeus kieltäytyä kertomasta seikkaa tai vastaamasta kysymykseen tahi antamasta lausumaa tai milloin todistaja ei voisi näin tehdä saattamatta syytteen vaaraan itsensä tai häneen läheisessä suhteessa olevan henkilön. Jos asiakirjan haltija hänen ja asianosaisen välisen oikeussuhteen nojalla tai muuten lain mukaan on velvollinen luovuttamaan asiakirjan tai sallimaan toisen saada siitä tiedon, on sama velvollisuus voimassa myös prosessissa (13 §). Pakkokeinoista editiovelvollisuuden täyttämiseksi mainittakoon, että oikeus voi, jos katsoo tarpeelliseksi, velvoittaa sen, jonka on esiintuotava, asiakirja, uhkasakolla täyttämään velvollisuutensa. Oikeudella on myös valta määrätä, että asiakirja on ulosottomiehen toimesta oikeuteen tuotava.

⁸⁴ *Granfelt*, Sammandrag, s. 94; *Granfelt-Castrén*, s. 98 ss.

todiste,⁸⁵ ja että viimeksi mainittua koskeva esiintuomisvelvollisuus on, *Wreden* käsityksen mukaan, paitsi asianosaisilla myös kolmannella henkilöllä. *Wreden* kannan tueksi voidaan esittää, että rikosprosessissa kysymykseen tulevan julkisen intressin vuoksi jokaisen henkilön, tertiuksenkin, on myötävaikutettava prosessin tarkoituksen saavuttamiseksi. Voitaneenko näin laajaa editiovelvollisuutta nimenomaisten lainsäännösten puuttuessa presumoida, on kuitenkin jonkin verran vaikeata sanoa. Periaatteellisesti se nähdäksemme on kylläkin puollettavissa. Sekä *Wreden* että *Granfeltin* mielipiteitä vastaan näyttää kuitenkin olevan syytä tehdä tärkeä huomautus. Rikosprosessuaalista editiovelvollisuutta ei mielestämme voida ulottaa niin laajalle, että vastaajan olisi esiintuotava asiakirja, joka paljastaisi hänen oman syyllisyytensä selvitettävänä olevaan rikokseen, jollaiseen tulokseen sanotut mielipiteet näyttävät johtavan. Materiaalisen totuuden periaate vaikuttaa kylläkin, että jokainen henkilö, vastaajakin, on velvollinen myötävaikuttamaan aineellisen totuuden selvittämiseksi, mutta tätä vaatimusta ei, nimenomaisten säännösten puuttuessa ja OK 17:37 säännöksenkin jäätyä pois käytännöstä, nähdäksemme saa johtaa niin pitkälle, että vastaaja voitaisiin jopa pakollakin velvoittaa selvittämään syyllisyytensä. »N e m o t e n e t u r s e a c c u s a r e».⁸⁶ Ulkomaisessa oikeudessa, jossa editiovelvollisuudesta on nimenomaisia määräyksiä, on yleensä katsottu, ettei sanottu velvollisuus koske vastaajaa.⁸⁷ Tässä esitetyn kannan tueksi voitaneen viitata myös siihen, että Suomen oikeuden mukaan todistajakaan RL 17:3 mukaan ei ole velvollinen todistamaan siitä, mikä voi saattaa hänet itsensä syytteenalaiseksi. Tällaista salaa-mista ei ole katsottava vain anteeksi annettavaksi vaan suorastaan

⁸⁵ *Wrede-Tirkkonen*, s. 314 ss.

⁸⁶ »No man is bound to give evidence against himself», *Goldschmidt*, m.t., s. 340; vrt. myös *Agge*, *Straffprocessrätt* I, s. 66.

⁸⁷ Ks. tästä jäljempänä s. 170. *Beling*, *Reichsstraßprozessrecht*, s. 508, lausuu, että koska asianomaiselta vaaditaan ei vain »ein pati, sondern ein facere, eine tätige Förderung der Strafrechtspflege», niin on tällaisen pakon käyttö ahtaammin rajoitettu kuin takavarikon. »Er entfällt nicht nur da, wo eine Beschlagnahmepflicht nicht besteht, sondern auch bei Bestehen einer solchen insoweit, als der Betroffene nicht aussagepflichtig ist (also kein Herausgabezwang gegen den Beschuldigten und zeugnisweigerungsberechtigte Dritte)»; vrt. myös *Stang*, s. 43: »Siktete har ingen plikt til å si sannheten og kan derfor ikke straffes for falsk forklaring for retten (strfl. § 167)».

oikeudenmukaiseksi teoksi, joten esim. yllytystä siihen ei voitaisi rangaista. Vieläkin pitemmälle on lainsäätäjä mennyt ottaessaan SäännöstelyRL 11 §:n 2 momenttiin säännöksen, jonka mukaan henkilö, joka on toiminut säännöstelyn vastaisella tavalla, voidaan kutsua todistajaksi ja häntä valalla kuulustella. Sen nojalla, mitä hän on todistajana kertonut, ei hänelle voida vaatia rangaistusta tai muuta seuraamusta. Toinen asia on, ettei sillä seikalla, miten laajalti syytetty on editiovelvollinen, käytännössä ole sanottavaa merkitystä, koska esineen saamiseksi prosessiin voidaan käyttää muita keinoja, esim. takavarikkoa.

Rikosprosessin saattamiseksi sen tarkoittamaan tulokseen sisältyy Suomen oikeuteen, niinkuin yleensä muidenkin maiden lainsäädäntöön, säännöksiä erilaisista pakkokeinoista, niinkuin vangitsemisesta, noudosta, sakosta ja uhkasakosta, matkustamiskiellosta ja etsinnästä, joita jäljempänä luonnehditaan sikäli kuin on katsottu tarpeelliseksi tähän tutkimukseen sisältyvää pääkysymystä, takavarikkoa, koskevien periaatteiden selvittämiseksi. Se seikka, että vastaaja on määrättyjen edellytysten vallitessa velvollinen alistumaan tällaisten pakkokeinojen alaiseksi, osoittaa niinkään mielestämme, että hän ainakin periaatteessa itsekin on velvollinen myötävaikuttamaan aineellisen totuuden selville saamiseksi prosessissa.⁸⁸ Niinkuin jäljempänä (s. 44) osoitetaan, on asianomistajakin, eräissä tapauksissa, velvollinen alistumaan eräisiin pakkokeinoihin, jollei hän muutoin täytä hänelle kuuluvia velvoituksia. Voinemme näin ollen todeta, että Suomen oikeuden mukaan asianosaisilla on rikosprosessissa määrättyjä velvollisuuksia, joilla pyritään prosessin tarkoituksen saavuttamisen edistämiseen.⁸⁹ Eräänä

⁸⁸ Vrt. Saksan oikeuteen nähden StPO 136 §: »Die Vernehmung soll dem Beschuldigten Gelegenheit zur Beseitigung der gegen ihn vorliegenden Verdachtsgründe und zur Geltendmachung der zu seinen Gunsten sprechenden Tatsachen geben»; *Goldschmidt*, s. 340. Vrt. myös *Löwe-Rosenberg*, s. 355, joka katsoo säännöksen osoittavan, ettei vastaaja ole velvollinen antamaan lausuntoa häneen kohdistetun syytteen johdosta, mutta että jos hän siihen taipuu, tapahtuu se ensi sijassa hänen puolustukseksi. Mutta täten edistetään juuri aineellisen totuuden selville saamista.

⁸⁹ Vrt. *Agge*, *Straffprocessrätt II*, s. 61 s., joka lausuu Ruotsin oikeuden osalta, että rikosprosessissa syntyy asianosaisille prosessuaalisia velvollisuuksia, joiden täytäntöönpanon turvaamiseksi voidaan käyttää erinäisiä sanktioita, niinkuin sakkoja, uhkasakkoa, noutoa ja vieläkin ankarampaa rikosprosessuaalista pakkoa.

niistä keinoista taas, joihin valtiovalta säattaa turvautua mainitun päämäärän saavuttamiseksi ja jonka alaiseksi m.m. vastaajankin on alistuttava, tulee kysymykseen takavarikko, jota koskevien säännösten ja periaatteiden selvittäminen on seuraavan esityksen tehtävänä.

I LUKU.

RIKOSPROSESSUAALISISTA PAKKOKEINOISTA YLEENSÄ.

A. Yleisiä näkökohtia.

1. Prosessuaalisen pakon ja rikosprosessuaalisten pakkokeinojen luonne.

Kun prosessin tarkoituksena on oikeussuojan antaminen valtio-vallan taholta yksityisoikeudellisille intresseille tai ryhtyminen valtio-vallan toimesta niihin rankaisu- tai muihin toimenpiteisiin, joihin rikollinen teko antaa aihetta, merkitsee tämä, että prosessitoiminnan tulee olla toteutettavissa myös pakolla, milloin esteitä sen säännön-mukaiselle kululle on olemassa. Pakolla yleensä tarkoitamme jonkun taivuttamista väkivaltaa tai uhkausta käyttäen menettelemään toisen tahdon mukaan, tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin.¹ Prosessuaalinen pakko on kuitenkin määriteltävä jonkin

¹ Vrt. *Forsman*, De särskilda brotten I, s. 113; *Serlachius-Särkilähti*, Oppikirja II, s. 65 ss., huomauttaa, että kun on kysymys pakottamisen oikeutuksesta, on tarkastettava, onko pakotuskeino oikeudenmukainen, onko se, johon toinen on pakotettu, lainmukaista vai ei, ja onko lainmukaista käyttää tuota pakotuskeinoa sen aikaansaamiseksi, jota on tavoiteltu. Mutta vaikka edellä olevat ehdot on täytetty, ei siitä vielä seuraa, että pakon käyttö kaikissa muissa tapauksissa olisi oikeuden-vastaista. *Ståhlberg*, Suomen hallinto-oikeus, s. 349, ja *Sama*, Lisäyksiä, s. 129, erottaa suoranaista ja välillistä pakkoa (vrt. tästä jäljempänä), ja huomauttaa, että edellisessä on pakkoa harjoittavan tahto yksin vaikuttamassa; tällöin ulkonainen väkevämpi voima kokonaan johtaa pakonalaista estäen tätä toteuttamasta omaa tahtoaan. Välillisessä pakossa taas toisen tahto vaikuttaa uhkauksen kautta, jolla jonkin pahan, joko oikeuden menettämisen tai välittömän pakon, pelko muodostuu taivuttavaksi motiiviksi. Rangaistuskin in abstracto on välillistä pakkoa, oikeussäännöllä tehostettua kärsimystä rangaistushallalla varustetun käskyn tai kiellon rikkomisesta; in concreto se merkitsee rikkojalle suoranaista pakkoa, jonka tarkoituksena on turvata oikeushyviä riistämällä rikoksentekijältä rikoksentekomahdollisuus taikka

verran toisin. Prosessin täytäntöön saattaminen voi näet joutua ristiriitaan yksilön oikeudellisten etujen kanssa, mistä johtuu, että jos viimeksi mainittujen loukkaamattomuus pysytetään täysin voimassa, voi käydä niin, ettei prosessin tarkoitusta lainkaan saavuteta. Prosessin saattamiseksi oikeaan tulokseen voi esim. olla tarpeellista, että jokin esine otetaan takavarikkoon tai henkilön kotirauhaa häiritään tahi hänen henkilökohtaista vapauttaan rajoitetaan. Pakosta ja pakkokeinoista prosessissa on sen vuoksi puhe, milloin konfliktin sattuessa oikeusjärjestyksen tunnustaman ja suojaaman yksityisen edun ja sen julkisen intressin välillä, joka vaatii prosessin häiriintymättömyyden toteuttamista, ensiksimainittu etu saatetaan tarvittaessa pakolla väistymään julkisen intressin tieltä.² Pakkokeinoista prosessissa voi olla kysymys siis ainoastaan silloin, kun tarkoitetaan sellaisten prosessitoimintaa haittaavien esteiden poistamista, jotka nojautuvat oikeudelliseen perusteeseen, mutta ei muunlaisten prosessin kulkua ehkä häiritsevien esteiden saattamista tehottomiksi.

Silmällä pitäen prosessuaalista pakkoa on olemassa tärkeä ero siviili- ja rikosprosessin välillä. Kun jälkimmäisessä vallitsee poikkeuksettomasti aineellisen totuuden periaate, joka ei sisällä vain sitä, että syylliseksi havaittu vastaaja³ on saatettava rangaistuksen tai muun rikoksesta johtuvan seuraamuksen alaiseksi, vaan myös sen, ettei ketään syyttömästi tuomita,⁴ aiheutuu tästä, niinkuin edellä (s. 15 ss.) on osoitettu, että vastaaja itsekin on velvollinen myötävaikuttamaan prosessin tuloksen selvittämiseen. Rikosprosessin historia osoittaa, että pakkoa on laajassa määrin käytetty varsinkin silloin, kun inkvisitorinen prosessijärjestelmä jossakin maassa on ollut voimassa. Tällöin mentiin niinkin pitkälle, että katsottiin vastaaja selitysvolliseksi, vieläpä velvolliseksi antamaan juuri sellaisen lausunnon, kuin asianomainen viranomais- tai viranomais- häneltä vaati,⁵ minkä tarkoituksen

hänen tahtoansa pelottaen ja parantaen koettaa saada hänet lainkuuliaisiksi. Vrt. myös *Forsman*, *Straffrättens allmänna läror*, s. 290, ja *Herlitz*, *Festskrift tillägnad Erik Marks von Würtemberg*, s. 265, jonka viimeksi mainitun mukaan välillisen pakon tavallisin muoto on se, että menettelytapa, jota ei pidetä suotavana, kriminalisoidaan.

² *Hassler*, *Föreläsningar*, s. 86; *Wrede-Tirkkonen*, s. 286.

³ Vastaajalla rikosprosessissa tarkoitamme seuraavassa sekä rikoksesta ilmiannettua että syytettyä.

⁴ Ks. edellä rikosprosessin käsitteestä s. 4.

⁵ Tarkoitus on ollut saada vastaaja tunnustamaan, mikä on muodostanut inkvisitorisen prosessin »*regina probationum*».

toteuttamiseksi kehitettiin m.m. tehokas kidutuskeinojen järjestelmä. Siviiliprosessissa taas on pakon tarve huomattavasti vähäisempi kuin rikosprosessissa.⁶ Siviiliprosessissa ei näet vallitse aineellisen totuuden periaate niin voimakkaana kuin rikosprosessissa, vaikkakin pyrkimyksenä siinäkin on mahdollisimman oikean tuloksen saavuttaminen.⁷ Käytännössä on siviiliprosessissa kuitenkin usein ratkaiseva totuus siinä laajuudessa, jossa asianosaiset ovat halunneet saattaa sen voimaan.⁸ Siviiliprosessissa ei esim. ole mitään todellista oikeudellista tarvetta pakottaa vastaajaa saapumaan oikeuteen, vaan siinä voidaan soveltaa n.s. kontumasiaalimenettelyä.

Prosessuaalinen pakko voidaan luonteensa mukaan jakaa eri tavoin. Jakoperusteen vaihdellessa voi määrätynlainen pakko käsittää jonkin toisen jakoperusteen mukaista pakkoakin. Prosessuaalinen pakko voidaan ensiksikin jakaa eksekutiiviseen ja vahvistuspaktoon. Edellisellä turvataan tuomion täytäntöönpano, olipa kysymys siviilituomioon kuuluvasta suorituksesta tai rangaistuksen taikka muun rikoksesta johtuvan toimenpiteen täytäntöönpanosta. Vahvistuspakolla taas pyritään varmistamaan prosessin häiriintymättömän kulku. Sen avulla koetetaan saada asianosaiset ja muut henkilöt,

⁶ Hassler, m.t., s. 90. Siviiliprosessissa on mahdollista välttää pakkokeinoihin turvautumista sen johdosta, että siinä voidaan uhata tuomitsemisella laiminlyöjän vahingoksi; ks. myös Agge, Straffprocess I, s. 30. Pakko siviiliprosessissa tulee kysymykseen lähinnä vain todistajanaolovelvollisuuden täyttämiseksi sekä eräiden provisoristen varokeinojen niinkuin siviiliprosessuaalisen takavarikon ja matkustamiskiellon muodossa. Hallintoasioissa taas on pakon käyttö verraten yleistä. Tässä korostettakoon erityisesti sitä seikkaa, että teettäminen laiminlyöjän kustannuksella on myös hallintoasioissa tavallista. Sanottu keino, josta saksalaisessa kirjallisuudessa on käytetty nimitystä »Ersatzvornahme» tai »Ersatzausführung», tulee luonnollisesti kysymykseen asioissa, joissa suoritus ei edellytä henkilökohtaista myötävaikutusta; ks. Merkl, s. 284; Fleiner, s. 220. Kun täten kiertoteitse pyritään tavoiteltuun tulokseen, on sitä pidetty ilmauksena pyrkimyksestä pakkoa välttävään toimintaan. Merkl lausuu siitä, että se on »ein Symptom der die neueste Gesetzgebung unverkennbar beherrschenden Tendenz nach zwangvermeidenden Umwegen».

⁷ Kuitenkin on niissä siviiliasioissa, joissa mainittu periaate on vallalla, pakkokeinojen käyttö laajempaa kuin muissa siviiliasioissa. Kysymykseen voivat tulla varsinkin uhkasakko ja vankeus, ks. Granfelt, JFT 1912, s. 328 s.

⁸ Skarstedt I, s. 20. Vrt. Tirkkonen, Oikeusvoimasta, s. 16 ss. Hassler, m.t., s. 91, väittää aineellisen totuuden periaatteen rikosprosessissa johtuvan virallisuusperiaatteesta. Molempia periaatteita täytynee kuitenkin pitää itsenäisinä ja johtuvina valtion tehtävästä oikeusjärjestyksen ylläpitäjänä; vrt. Granfelt, Lärabok, s. 6; Sama, Föreläsningar, s. 11; Sama, Sammandrag, s. 5.

joiden myötävaikutus prosessissa on tarpeen, avustamaan prosessin tarkoitusta, positiivisesti siten, että heidät saadaan antamaan tietoja tai esineitä, joilla voi olla merkitystä mainitussa suhteessa, tai negatiivisesti niin, että heitä estetään hävittämästä todisteita tai muutoin vaikeuttamasta prosessin tuloksen saavuttamista.⁹

Toisen jakoperusteen mukaan prosessuaalinen pakko on välitöntä, fyysillistä, asianomaiseen suoranaisesti kohdistuvaa, tai välillistä, psyykkillisesti vaikuttavaa.¹⁰ Viimeksimainitun tarkoituksena on sielullisen pakottamisen avulla taivuttaa asianomainen suorittamaan määrätty toimi tai jättämään se tekemättä.¹¹ Germaaninen oikeus on aina antanut suuren arvon henkilökohtaiselle vapaudelle, joten se on varsin vastahakoisesti suhtautunut välittömään pakkoon prosessivelvollisuutensa laiminlyönyttä henkilöä kohtaan.¹² Eksekutiivisesta pakosta, joka samalla käsittää välitöntä pakkoa, mainittakoon esim. UL 3: 30 säännös, jonka nojalla ulosottomiehellä on oikeus, mikäli täytäntöönpanoa varten on tarpeen, avauttaa lukkoja ja ovia, tarkastaa huoneita ja säilytyspaikkoja sekä käyttää, jos häntä vastustetaan, niin paljon väkivaltaa, kuin vastustuksen mur-

⁹ Hassler, m.t., s. 87.

¹⁰ Agge, *Straffprocessrätt* I, s. 31; *Ståhlberg*, Lisäyksiä, s. 129; *Granfelt*, *Sammandrag*, s. 62; *Willgren*, *Förvaltningsrätten*, s. 470; *Skarstedt* I, s. 185; *Wrede-Tirkonen*, s. 287; *Herlitz*, m.t., s. 265; *Fleiner*, s. 221 s.

¹¹ Ks. edellä viite 1; *Skarstedt* I, s. 227; *Agge*, m.t., s. 31.

¹² Vastaajaan, joka haluttiin saada tuomioistuimeen, sovellettiin muinaisgermaanisessa oikeudessa »mannitio» tai »admallatio» nimistä toimenpidettä. *Lex Sali-can* mukaan »mannitio» oli yksityisen toimittama määrämuotoihin sidottu kehoitus vastaajalle saapua, sittenkun useampia öitä (tavallisesti neljätoista) oli kulunut, tuomioistuimeen selvittämään rikosta. Jollei hän saapunut, tuomittiin hänet sakkoon (Busse). Kun vastaajaa useampia kertoja (tavallisesti kuusi kertaa) oli kehoitettu saapumaan oikeuteen, määrättiin hänet tulemaan saapuville *strudis legitima* nimisellä eli sillä uhalla, että hänen omaisuudestaan heti ulosmitattiin varallisuutta laissa säädetty tai edellä sanottuja sakkoja vastaava määrä. Jollei tällainenkaan pakko tehonnut vastaajaan, voitiin hänet julistaa rauhattomaksi eli määrätä oikeus-yhteisön ulkopuolelle joko välittömästi tai sitten kun vieläkin kerran häntä oli *admallatio*lla kehoitettu saapumaan oikeuteen. *Lex Salica* sääti tästä: »Si quis ad mallum venire contempserit, tunc ad regis praesencia ipsum mannire debet. — Tunc si ille qui admallatus est ad nullum placitum venire voluerit, tunc rex eum extra sermonem suum ponat». Vain kun oli kysymys *verekseltä* tapahtuneesta rikoksesta, oli asianomistajalla vanhemman germaanisesta oikeuden mukaan valta ulkonaista pakkoa käyttäen turvata henkilön saapuville saaminen tuomioistuimeen *ligare*-menettelyllä; ks. *Skarstedt* I, s. 58 ss.; vrt. myös *Sjöström*, *Om tredsdom*, s. 23 viite 4.

tamiseksi on tarpeen.¹³ Välillisen eksekutiivisen pakon muotoja, joista ulosotonhaltija määrää, ovat uhkasakko ja vankeus sekä UL 3:33:ssa mainittu vala. Uhkasakon ja vankeuden tarkoituksena on koettaa saada positiivinen suoritus velvoitetun itsensä toimesta taapahtuvaksi tai varmistaa tämän passiivisuus jossakin suhteessa (UL 3:4 ja 5). Välillinen pakko on ollut siviiliprosessissa aikaisemmin käytännössä kuin välitön, mutta uudemmassa prosessissa se on yhä suuremmassa määrin joutunut väistymään viimeksimainitun tieltä. Nykyään sitä sovelletaan miltei yksinomaan sellaisissa tapauksissa, joissa välittömällä pakolla ei voida päästä tuloksiin, niinkuin kysymyksen ollessa sellaisesta positiivisesta suorituksesta, jota muut kuin tuomiossa siihen velvoitettu ei voi saada aikaan, tai määrättyjen tekojen tekemättä jättämisestä.¹⁴ Eksekutiivisen pakon soveltamisesta rikosprosessissa mainittakoon esimerkkeinä vangitseminen ja takavarikko, jotka samalla sisältävät välitöntä pakkoa. Niitä voidaan myös käyttää vahvistuspakkona.

Kun rikosprosessissa valtion intressi vaatii aineellisen totuuden selville saamista, jota varten on tarpeellista prosessiaineiston kerääminen mahdollisimman tarkasti, ja vastaaja usein pyrkii hävittämään sanottua aineistoa,¹⁵ tulee valtiolla olla valta ennakolta, preventiivisestikin, ryhtyä käyttämään pakkokeinoja. Vastajan tahto prosessivelvollisuuden täyttämiseen on monasti niin vähäinen ja halu sen läiminlyömiseen siinä määrin voimakas, että valtio ei tarvitse preventiivisen pakon käyttämiseen edes tukea sellaisesta epäilyllyn toimenpiteestä, josta jotenkin todennäköisesti voi päätellä hänellä olevan aikomuksen olla vapaaehtoisesti täyttämättä velvollisuuttaan.¹⁶ Preventiivinen pakko tulee näin ollen kysymykseen myös

¹³ Täytäntöönpanon turvaamiseksi hän on siis oikeutettu myös toimittamaan etsinnän, mutta sitä ei ole syytä nimittää, kuten *Wrede*, Civilprocessrätt III, s. 122, lausuu, kotietsinnäksi, koska kysymyksessä ei ole rikosprosessuaalinen pakkokeino.

¹⁴ *Wrede*, Civilprocessrätt III, s. 50. Aikaisemmin paljon käytettyjä välillisiä pakkokeinoja ovat olleet esim. rauhattomaksi julistaminen ja velkavankeus, *Wrede* m.t., s. 224; *Hassler*, m.t., s. 89; *Sama*, Exekutionsrätt I, s. 10. — *Agge*, JFT 1934, s. 138 viite 1, huomauttaa, että sitten kun rauhattomaksi julistaminen rangaistuksena oli menettänyt merkityksensä, säilyi se kauan prosessuaalisena, erityisesti eksekutiivisena pakkokeinona.

¹⁵ v. *Holzendorff* I, s. 307; *Gerland*, s. 239; *Beling*, Reichsstrafprozessrecht, s. 495; *Skarstedt* I, s. 230; *Granfelt*, Häktning, s. 16, s. 33 ss.

¹⁶ *Skarstedt* I, s. 45.

jo valmistavassa tutkinnassa, jolloin vastaajan käyttäytymisestä ja suhtautumisesta velvollisuuksiinsa ei voida mitään päättää.¹⁷ Siviiliprosessissa on preventiivisen pakon tarve vähäisempi.¹⁸ Preventiivinen pakko saa erityistä merkitystä sen johdosta, että sen yhteydessä voi olla välttämätöntä kajota henkilökohtaiseen vapauteen, niin kuin on laita noutoon ja vangitsemiseen nähden.¹⁹ Kun preventiivisen pakon käyttö sisältää mahdollisuuden yksilön oikeuksien aiheuttamaan tai liialliseen loukkaamiseen, on yhteiskunnan toiselta puolen täytynyt suunnitella keinoja hyvityksen antamiseksi sellaisen toimenpiteen alaiseksi joutuneelle. Tällaisia keinoja ovat esim. korvauksen tai vahingonkorvauksen suorittaminen, vapauden menetyksen huomioon ottaminen rangaistusta määrättäessä y.m.²⁰ Preventiivinen pakko voi liittyä niin hyvin varsinaiseen prosessiin kuin eksekutioonkin.

Prosessuaalinen pakko voi olla paitsi preventiivistä myös repressiivistä eli sellaista, jota käytetään velvollisuuden rikkomisen sattuessa.²¹ Tuomion täytäntöönpano merkitsee aina repressiivistä pakkoa, mutta sitä käytetään myös vahvistusmenettelyn yhteydessä, esim. milloin joku on noudettava tuomioistuimeen tai valmistavaan tutkintaan. Repressiivisen pakon käyttö on yleisempää rikosprosessissa kuin siviiliprosessissa. Preventiivisen ja repressiivisen pakon ei tarvitse olla toisiaan poissulkevia, vaan voivat ne esiintyä rinnakkain.²²

Prosessuaalinen pakko voidaan vielä jakaa henkilöön kohdistuvaan ja esinekohtaiseen riippuen siitä, kohdistuuko se henkilöön vai esineeseen.²³ Henkilöeksekutiolla on menneinä aikoina ollut suuri merkitys. Sen tyypillinen muoto on ollut siviili-

¹⁷ Hassler, m.t., s. 97; vrt. myös Agge, Staffprocessrätt I, s. 30 s.

¹⁸ Siviiliprosessissa ilmenee preventiivistä pakkoa, milloin kysymys on tuomion tai siviiliprosessuaalisen takavarikon tahi hukkaamis- taikka matkustamiskiellon täytäntöönpanosta.

¹⁹ Milloin sama tarkoitus, johon vapaudenriiston käsittävällä pakkokeinolla pyritään, on saavutettavissa lievemmillä toimenpiteillä, on niitä ensin käytettävä, ks. Agge, FT 1938, s. 187.

²⁰ Skarstedt I, s. 46 s. Ks. L valtion vastuunalaisuudesta virkamiehen aikaansaamasta vahingosta, ann. 18/5 1927 (142/27). Vrt. myös RL 3:11. Tutkimusvankeus voi kokonaankin korvata rangaistuksen, KKO 1920 Tieto 932.

²¹ Hassler, m.t., s. 88, Agge, Staffprocessrätt I, s. 30.

²² Honkasalo, Nimismies rikostutkijana, s. 41.

²³ Hassler, m.t., s. 89; Gerland, s. 239; Agge, m.t., s. 31; Manzini II, s. 256.

prosessin alalla bysättning (velkavankeus)-niminen toimenpide.²⁴ Nykyään siviiliprosessuaalisessa vahvistusmenettelyssä ovat uhkasakko ja toisinaan nouto sekä täytäntöönpanossa matkustamiskielto kysymykseen tulevia henkilöeksekution muotoja. Rikosprosessissa sitä käytetään laajassa mitassa eksekutiassa, mutta myöskin vahvistusmenettelyssä. Voi kuitenkin olla mahdollista, että jokin pakkokeino, niinkuin kotietsintä, kohdistaa vaikutuksensa sekä henkilöön että esineeseen.²⁵

Prosessuaalisen pakon kategorioihin nähden on oikeustieteellisessä kirjallisuudessa paljon hajanaisuutta. Niinpä *Gerland*²⁶ puhuu todisteiden ja rangaistuksen turvaamistoimenpiteistä, *Beling*²⁷ prosessia turvaavista ja *v. Holzen-dorff*²⁸ rikosprosessuaalisista turvaamistoimenpiteistä. Näitä termejä on kuitenkin pidettävä liian epämääräisinä tai ahtaina, koska, niinkuin edellä on osoitettu, prosessin säännönmukaisen kulun varmistaminen edellyttää muidenkin toimenpiteiden kuin todisteiden saamisen turvaamista ja täytäntöönpanotoimenpiteenä taas voi tulla kysymykseen muukin seuraamus kuin rangaistus.

Silmällä pitäen niitä keinoja, joiden avulla pakkoa prosessissa saatetaan käyttää, voidaan puhua n.s. pakkokeinoista.²⁹ Oikeustieteelli-

²⁴ Bysättning kohdistui alkuaan myös omaisuuteen, ks. *Wrede*, *Civilprocessrätt* III, ss. 10 ja 224; *Sjöström*, *Kätsaus*, s. 3.

²⁵ *Hassler*, m.t., s. 89, on esittänyt sen mielipiteen, että esim. kotietsintä käsittää pakkokeinon, jota ei voida pitää henkilökohtaisena eikä reaalisena, mutta joka lähenee ensiksimainittua. Tämä lieneekin oikein, vaikkakin kotietsinnän tarkoituksena voi olla myös vain esineen talteensaaminen esim. jostakin varastosta (tullitakavarikko). *Agge* taas lausuu, m.t., s. 31, että henkilöön kohdistuva etsintä käsittää henkilökohtaisen pakkokeinon, mikä mielipide ei ole yhtäpitävä vallitsevan terminologian kanssa, se kun pitää ratkaisevana sitä tarkoitusta, mikä pakolla on, s.o. henkilön saamista viranomaisen luo tai määrätyn todistusaineiston hankkimista tai turvaamista. Vrt. myös *Agge*, m.t., s. 76, jossa hän selittää, että kotietsinnässä pakko ei kohdistu siihen henkilöön tai esineeseen, joka on viime sijassa tiedustelun objektina, vaan sitä välillistä estettä vastaan epäillyn kiinniottamiseksi, esineen takavarikoimiseksi tai määrätyn esineen tai paikan tutkimiseksi, minkä kotirauhan antama suoja muodostaa.

²⁶ *Gerland*, *Strafprozess*, s. 238 ss.

²⁷ *Beling*, *Reichsstrafprozessrecht*, s. 495 s.

²⁸ *v. Holzen-dorff*, *Handbuch*, s. 307.

²⁹ Voidaan esittää harkittavaksi, onko terminologiselta kannalta oikein käyttää nimitystä pakkokeino vai pakkotoimi. Jälkimmäisen sanonnan on omaksunut Ehdotus 1937, s. 119, pakkokeinonimityksen *Wrede-Tirkkonen*, s. 286; *Alanko* s. 77,

sessä kirjallisuudessa on tehty ero pakko- ja varokeinojen välillä. Ensiksimmäinnettuihin on katsottu kuuluvan vangitseminen, nouto, sakko ja uhkasakko; jälkimmäisiin takavarikko, koti- ja muun suljetun säilytyspaikan etsintä sekä henkilöön kohdistuva tarkastus ja katsastus.³⁰ Myönnettävä kylläkin on, että erityisesti viimeksimainittujen osalta varmuusnäkökohdilla on merkitystä, mutta pohjimmaltaan nekin käsittävät pakkoa.³¹ Mainitulla jaolla ei sen vuoksi voitane katsoa olevan olennaista merkitystä. Nähtävästi ovat sen hyväksymiseen vaikuttaneet enemmän siviiliprosessuaaliset kuin rikosprosessuaaliset instituutit.³² Rikosprosessuaalisia ilmiöitä ja säännöstöjä tutkittaessa on muulloinkin käynyt ilmi, että toisinaan on liian yksipuolisesti pidetty silmällä siviiliprosessua-

PakkokeinoLE 1937 ja PakkokeinoLE 1939. Kun pakkokeinonimitys on käytännössä vakiintunut, on esityksessä se säilytetty.

³⁰ Niin Wrede-Tirkkonen, s. 286 s.; Wrede, Suomen oikeus- ja yhteiskuntajärjestys, s. 388 s.; Granfelt, Sammandrag, s. 62; Sama, Lärobok, s. 12; Tirkkonen, LM 1934, s. 178; Alanko, ss. 12, 77, 106; Ehdotus 1937; Sjöström, LM 1938 s. 153.

³¹ Vrt. Hassler, m.t., s. 101, viite 26. Vaikkakin edellä esitetyn mukaisesti katsonne, ettei olisi käytettävä nimitystä varo- vaan pakkokeinot, ei tämä merkitse, että pakko olisi joka suhteessa määräävänä tällaiselle toimenpiteelle; vrt. hallintopakossa esiintyvään teettämiseen veloitettun kustannuksella, »Ersatzvornahme» (edellä s. 28). Huomautettuaan, että tällainen toimenpide tarkoittaa pyrkimystä pakon välttämiseen, vaikkakin se kuuluu hallintopakkoon, Merkl, s. 285, lausuu: »Der Zwang — als Wesenszug alles Rechtes — wird zwar nicht aufgehoben, aber doch gewissermassen aufgeschoben; als wirkliche ultima ratio zurückgestellt. In Einrichtungen nach Art der Ersatzausführung kommt der Gedanke zum Ausdruck, dass der Zwang nicht Selbstzweck, sondern blosses — unter Umständen gewiss unvermeidliches — Mittel zum Zwecke von Staat oder Recht ist. Der Rechtszwang ist nicht dazu da, angewendet zu werden, sondern durch die Gewissheit seiner Anwendung im Falle des Ungehorsams den Verpflichteten zum Gehorsam zu motivieren». — Munch-Petersen V, s. 135, käyttää nimitystä »Sikringsmidler» silloinkin, kun on kysymys esim. vangitsemisesta; Munch-Petersen lausuu: »I første Raekke hører herunder (Personlige Sikringsmidler) de Retsmidler, der gaar ud paa at sikre en mistaenkt eller sigtet Persons Tilstedevaerelse». Takavarikko taas kuuluu Munch-Petersenin mielestä ryhmään »Midler til at sikre eller fremskaffe Bevis». Beling, Reichsstrafprozessrecht, s. 495 ss., puhuu prosessia turvaavista toimenpiteistä (Prozesssicherungsmassnahmen), joihin kuuluvat m.m. takavarikko ja etsintä. Binding, Grundriss, s. 117, käyttää nimitystä »Sistierung der zum Prozesse nötigen Personen und Beweismittel», samoin Birkmeyer, ss. 483, 497. Jako pakko- ja varokeinoin ei senkään vuoksi ole täsmällinen, että varmuusnäkökohdilla on merkitystä ei vain varo- vaan myös »pakkokeinoinhinkin» nähden, ks. jäljempänä s. 113.

³² Vrt. esim. siviiliprosessuaalista takavarikkoa jäljempänä, s. 113.

aalisia esikuvia.³³ PakkokeinoLE:ssa 1939 ja Ruotsin PakkokeinoL:ssa ei mainitunlaista erotusta olekaan tehty, vaan niissä puhutaan vain pakkokeinoista.³⁴

Niinkuin edellä on osoitettu, ovat rikosprosessin häiriintymättömän kulun turvaamista tarkoittavat syyt määrääviä rikosprosessissa käytettävälle pakolle. Voidaan kuitenkin esittää harkittavaksi, muodostavatko mainitut prosessuaaliset seikat yksinään riittävän pohjan pakkokeino-oikeudelle vai eikö se joissakin tapauksissa edellytä itse aineelliseen oikeuteen perustuvaa valtuutusta. Niinpä esim. vangitsemiseen nähden on esitetty eri mielipiteitä siitä, onko sen oikeusperustana pidettävä yksinomaan rikosprosessuaalista tarkoitusta vai sen ohella myös aineellisrikosoikeudellisia seikkoja. Viimeksimainitulla kannalla on m.m. *Granfelt*.³⁵ *Granfelt* lähtee siitä, että niin hyvin vangitseminen kuin rangaistuskin johtuvat valtion oikeudesta puolustautua rikollista vastaan. Sellainen rikos, josta seuraa vapausrangaistus, osoittaa tekijässään siinä määrin asosiaalista mielenlaatua, että yhteiskunnan on pakko suojella itseään rikollisen toiminnan mahdollista jatkumista vastaan riistämällä rikolliselta hänen henkilökohtainen vapautensa. Kun tavallisesti lyhyempi tai pitempi aika kuluu, ennen kuin tuomio rikoksesta annetaan, ja vapauden menetys seuraa välttämättömästi itse teosta, johtuu tästä, että rikoksen aiheuttamaan yhteiskunnan puolustukseen ja suojeluun on jo väliaikaisestikin ryhdyttävä. Kuitenkaan ei *Granfeltin* mielestä vangitseminen aina ole rikosoikeudellisista syistä tarpeen. Voi näet olla tapauksia, joissa yhteiskunnan etu ei vaadi rikoksentekijän vapauden menettämistä, vaikka rikoksesta seuraakin vapausrangaistus. Puhtaasti rikosprosessuaaliset seikat, s.o. vastaajan jo tapahtunut tai odotettavissa oleva prosessuaalisten velvollisuuksien laiminlyöminen, voivat näet vaatia hänen vangitsemistaan. Samalla kannalla kuin *Granfelt* on myös *Wrede-Tirkkonen*.³⁶

Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa esiintyy kuitenkin toinenkin mielipide, jonka mukaan pakkokeinojen oikeusperustana on pidettävä yksinomaan prosessuaalista tarkoitusta, nim. rikospro-

³³ Vrt. edellä s. 4.

³⁴ Ruotsalaiset kirjailijat käyttävät nimitystä pakkokeino, ks. esim. *Hassler*, edellä viite 31; *Olivecrona*, *Straffprocessrätt* I, s. 24; *Agge*, m.t., s. 29.

³⁵ *Granfelt*, *Häktning*, s. 11 ss.

³⁶ *Wrede-Tirkkonen*, s. 291 s.

sessin häiriintymätöntä toteuttamista.³⁷ Vaikka rikosprosessuaalisilla pakkokeinoillakin saattaa olla suuri yleispreventiivinen vaikutus,³⁸ on niiden ja rangaistuksen välillä huomattavia eroavaisuuksia. Rangaistus liittyy normien rikkomiseen, pakkokeinoilla taas pyritään määrättyjen velvoitusten täyttämiseen. Pakkokeinot tulevat kysymykseen myös vain konkreettisissa yksityistapauksissa, silloinkin, kun tarkoitetaan välillistä pakkoa.³⁹ Armahdusinstituutin soveltaminen ei juuri ole ajateltavissa pakkokeinoihin,⁴⁰ ei myöskään sääntö ne bis in idem. Samaa pakkokeinoja voidaan päin vastoin käyttää niin usein kuin rikosprosessuaalinen tarkoitus vaatii.⁴¹ Rangaistuksen ja pakkokeinon välillä on olemassa tärkeä ero myös siinä, että rangaistus edellyttää rikosentekijässä syyllisyyttä, mutta pakkokeinoihin turvautuminen ei välttämättä ole sellaisesta perusteesta riippuvainen. Monet pakkokeinot, niinkuin takavarikko ja vangitseminen, saattavat olla oikeutettuja jo silloin, kun rikoksen subjektiivinen puoli on vielä selvittämätön, kun vain objektiivisesta puolesta on olemassa todennäköisiä syitä. Toisaalta johonkin pakkokeinoon turvautuminen voi olla laitonta asianomaisten intressien vähäpätöisyyden vuoksi. Kun pakkokeino on erotettava rangaistuksesta, on niiden käyttäminen rinnakkainkin katsottava periaatteellisesti mahdolliseksi.⁴²

³⁷ Hassler, m.t., s. 190; Sjöström, SvJT 1940, s. 258. Vaikka Granfelt tahtoo löytää vangitsemiselle perusteen myös aineellisen rikosoikeuden piiristä, näyttää hän pitävän vangitsemista lähinnä pakkokeinona, ks. Sammandrag, s. 62; se seikka, että Granfelt käyttää nimitystä: »rikosoikeudellinen vangitseminen», jonka jo on väitetty (Hassler, m.t., s. 189 viite 31) osoittavan, että Granfelt pitäisi vangitsemista väliaikaisena vapausrangaistuksena, osoittaa mielestämme vain eroa eri vangitsemismuotojen (rikosoikeudellisen, siviili- ja politiaoikeudellisen) välillä; vrt. Skarstedt II, joka käyttää nimitystä »Straffprocessuell häktning».

³⁸ Vrt. Agge, Reaktionsystemet, s. 116 ss., joka katsoo, että rikosprosessilla on tärkeä yleispreventiivinen merkitys erittäinkin moraali- ja pelotusnäkökohtia silmällä pitäen. Viimeksi mainitut seikat ilmenevät Aggen mielestä selvästi esim. vangitsemissännöksissä. Sama, JFT 1937 s. 268 s.

³⁹ Vrt. Ståhlberg, m.t., s. 354; Fleiner, s. 216; Herlitz, m.t., s. 267 s.

⁴⁰ Vrt. Naumanns Tidskrift 1884, s. 267, ja siinä mainittua oikeustapausta; vrt. kuitenkin Fahlbeck, s. 79.

⁴¹ Vrt. Fahlbeck, s. 79.

⁴² Vrt. Fahlbeck, s. 52. Ettei kuitenkaan Suomen oikeuden mukaan esim. hallinto-oikeudellista uhkasakkoa voida määrätä rangaistuksenalaisesta teosta, vaikkakaan sanottua kantaa ei ole käytännössä johdonmukaisesti noudatettu, ks. Kuuskoski, Maalaiskunta, 1944 s. 17 ss.; Ståhlberg, m.t., s. 359.

Sitä oikeustieteellisessä kirjallisuudessa esiintyvää käsitystä, jonka mukaan eräät rikosprosessuaalisiin pakkokeinoihin sisältyvät toimenpiteet itse asiassa olisivat rangaistusluontoisia, on asettunut puoltamaan myöskin *Skarstedt*. Tarkastellessaan prosessivelvollisuutensa rikkoneelle vastaajalle määrättävän sakon ja uhkasakon oikeudellista luonnetta *Skarstedt* lausuu, että ne ovat rangaistuksia, n.s. e k s e k u t i i v i s i a r a n g a i s t u k s i a.⁴³ *Skarstedt* myöntää kuitenkin, että sanotunlaisella toimenpiteellä on toisaalta selvästi pakkokeinon luonne; se on »ett i straffmedlets form klädt tvångsmedel».⁴⁴

Rikosprosessuaaliset pakkokeinot on erotettava paitsi rangaistuksista myös n.s. turvaamistoimenpiteistä. Niinkuin edellä (s. 11) on osoitettu, tarkoitetaan viimeksi mainituilla yleensä kaikkia sellaisia rikollisuuden ehkäisemiseksi käytettyjä keinoja, joita ei voida pitää rangaistuksina. Niitä sovelletaan joko rikoksen johdosta yksinomaan tai liittyvät ne rikokseen tai muihin tekijöihin, jotka ilmaisevat vaaraa mahdollisesta rikoksen teosta tai siitä, että asianomainen muutoin tulisi käyttäytymään asosiaalisesti. Pakkokeinoja taas ei käytetä edellä sanottuihin tarkoituksiin, vaan niillä pyritään tehostamaan prosessivelvollisuuksien täyttämistä ja poistamaan oikeudelliseen perusteeseen nojautuvia prosessitoimintaa haittaavia esteitä.⁴⁵

Pyrkiessämme määrittelemään rikosprosessuaalisen pakkokeinon käsitteen on pidettävä mielessä sitä edellä korostettua ominaisuutta, joka on kaikille rikosprosessuaalisille pakkokeinoille yhteinen, nim. rikosprosessuaalista tarkoitusta, jonka toteuttaminen voi vaatia yksi-

⁴³ *Skarstedt* I, s. 102 ss.; vrt. *Granfelt*, *Processledning*, s. 32 ss.

⁴⁴ »Eksekutiiviset rangaistukset» muistuttavat hallintoviranomaisten määrättäviä »kurinpitörangaistuksia». Viimeksimainittujen johdosta on syytä huomauttaa, että uusimmassa hallinto-oikeudellisessa kirjallisuudessa on saatettu kysymyksenalaiseksi »kurinpitörangaistuksen» käsite ja tahdottu korvata se »kurinpitokeinolla» m.m. sen vuoksi, ettei sekaannusta rikosoikeudelliseen rangaistukseen nähden synntyisi. Ks. *Kytömaa*, *Ståhlberg*-juhlajulkaisu, ss. 475 ja 483 ss. — *Kallenberg*, I: 5 ss. 1109 ja 112 sekä II: 3 455 ss., pitää sakkoja, joihin vastaaja Ruotsissa voidaan tuomita esteettömästi poissaolosta alioikeudessa Ruotsissa 6/10 1882 ann. A:n mukaan pakkokeinona eikä rangaistuksena. Sitä vastoin hänen mielestään sakoilla OK 12: 2:ssa mainitussa tapauksessa on rangaistuksen luonne. *Fahlbeck*, s. 16 viite 24, jonka mielestä sakkoja edellisessäkin tapauksessa on pidettävä rangaistuksena, huomauttaa, että niillä ilmeisesti on sama luonne molemmissa tapauksissa. *Granfelt*, *Sammandrag*, s. 71, lausuu, että p.o. sakkoja käytetään »som tvångs-straff och -medel»; *Sama*, JFT 1930, s. 337 s.

⁴⁵ Vrt. myös *Sjöström*, SvJT 1940, s. 258.

tyisten oikeudellisten etujen syrjäyttämistä. Sen mukaisesti tarkoitamme rikosprosessuaalisella pakkokeinolla toimenpidettä, jolla oikeusjärjestyksen suojaama yksityinen etu saatetaan vaadittaessa pakollakin väistymään rikosprosessuaalisen edun tieltä rikosprosessin turvaamiseksi ja johtamiseksi objektiivisesti oikeaan tulokseen.⁴⁶

2. Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen suhde hallinto-oikeudellisiin pakkokeinoihin.

Rikosprosessuaaliset pakkokeinot liittyvät läheisesti hallintoasioissa käytettäviin pakkokeinoihin. Julkisen vallan nojalla annetaan hallintotarkoituksia varten erilaisia säännöksiä, määräyksiä tai päätöksiä, joita asianomaiset ovat velvolliset noudattamaan ja joiden tottelemiseen heidät pakotetaan, jolleivät he hyvällä siihen taivu. Hallintomääräyksen täytäntöönpano tai muun hallintotoimen⁴⁷ voimaansaattaminen voi olla turvattu rangaistuksin tai rangaistuksenluontoisin uhkasakoin. Kun ne kuitenkin eivät aina ole riittäviä hallintotarkoituksen saavuttamiseksi, käytetään hallinnon alalla pakkokeinoja, jotka muodostavat n.s. hallintopakon.⁴⁸ Monet näistä pakkokeinoista ovat samoja, joita sovelletaan siviili- ja

⁴⁶ Samaan tapaan määrittelee myös *Hassler*, m.t., s. 99, rikosprosessuaalisen pakkokeinon käsitteen; tarpeetonta kuitenkin on, kuten *Hassler* tekee, määritelmässä viitata rikoksesta johtuvan epäluulon olemassaoloon, koska se sisältyy rikosprosessuaaliseen intressiin. *Skarstedt* ei anna mitään yleistä rikosprosessuaalisia pakkokeinoja koskevaa määritelmää ja käsittelee varsin laajasti eräitä pakkokeinoja, toisia taas, niinkuin esim. takavarikkoa ja kotietsintää, ei juuri lainkaan. *Skarstedtille*, jonka esitys myös eräissä muissakin suhteissa antaa aihetta huomautuksiin (ks. esim. *Wrede*, JFT 1897, s. 509 ss., ja *Hassler*, *Förfarandet*, s. 110 viite 2, *Sama*, *Föreläsningar*, s. 219 viite 38), tulee kuitenkin ansio siitä, että hän ensimmäisenä pohjoismaissa on tieteellisesti selvittänyt rikosprosessuaalisia pakkokeinoja koskevia kysymyksiä.

⁴⁷ Hallintotoimista ja niiden jaosta ks. *Ståhlberg*, Suomen hallinto-oikeus, s. 314 ss.; *Willgren*, m.t., s. 84 s.; *Merikoski* II, s. 26 ss.

⁴⁸ *Ståhlberg*, m.t., ss. 321, 352; *Willgren*, m.t., s. 468 ss.; *Merikoski* II, s. 114 ss.; *Hermanson*, s. 429 ss.; *Herlitz*, m.t., s. 265 ja viite 1; *Fahlbeck*, s. 7 s.; *Mayer* I, s. 271 ss.; *Merkel*, s. 279 ss., s. 286 ss.; *Fleiner*, s. 214 ss.; *W. Jellinek*, s. 321 ss.; *Agge*, FT 1938, s. 186.

rikosprosessissakin.⁴⁹ Kun hallinnolliset tarkoitukset ovat varsin moninaiset, johtuu siitä, että hallintopakoon sisältyy sellaisiakin toimenpiteitä, joita ei käytetä rikosprosessuaalisiin tarkoituksiin.^{50, 51}

Rikosprosessuaalisten ja hallinto-oikeudellisten pakkokeinojen välillä ei siis oikeastaan ole olemassa mitään periaatteellista eroa, mutta edellisten vaikutusala on suppeampi kuin hallinto-oikeudellisten pakkokeinojen. Edellisillä pyritään turvaamaan rikosprosessin häiriintymätön kulku, jälkimmäisillä saavuttamaan määrätty hallinto-oikeudellinen tarkoitus, varsinkin jonkin hallinnon alaan kuuluvan tehtävän suorittaminen.⁵² Sitä vastoin tuo ero ei ole etsittävässä siitä, keitä vastaan pakko kohdistetaan. Rikosprosessuaalisia pakkokeinoja voidaan näet käyttää sekä fyysillisiä että juridisia henkilöitä vastaan.⁵³

⁴⁹ Siviili- ja rikosprosessuaalisten pakkokeinojen on katsottu käsittävän itse asiassa hallintotoimintaa, vaikkakaan niistä ei tehdä selkoa hallinto- vaan prosessi-oikeudessa, *Ståhlberg*, m.t., s. 350.

⁵⁰ Hallintopakossa erotetaan tavallisesti välitön ja välillinen pakko, vrt. *Merkel*, s. 286 s. (*Merkel* käyttää eräissä tapauksissa myös nimitystä »Vollstreckungszwang»); *Meyer I*, s. 346; *Herlitz*, m.t., s. 265 ss.; *Merikoski II*, s. 116; *Fahlbeck*, s. 7. *Ståhlberg*, m.t., s. 356 ss., erottaa hallintopakossa välilliset pakkokeinot, teettämisen laiminlyöjän kustannuksella, välittömät pakkokeinot ja pakkolunastuksen. Ensimmäiset käsittävät *Ståhlbergin* mukaan m.m. uhkasakon, vankeuden (UL 3:4) ja virantoimituseron. Teettäminen laiminlyöjän kustannuksella esiintyy hallinnon alalla varsinkin, milloin on kysymys yleisten rasitusten suorittamisesta, niinkuin sotilasmajoitus- ja sotilaskyyditysasioista, kyyti- ja tienteokovelvollisuuden täyttämisestä, terveydenhoidon valvonnasta y.m. Välittömät pakkokeinot, jotka voivat kohdistua joko varallisuuteen tai henkilöön, taas ovat moninaiset; niihin kuuluvat *Ståhlbergin* mukaan julkisten saatavain ulosotto, takavarikko ja virka-apu, nouto, kiinniottaminen, vangitseminen, yleinen työ, kasvatuslaitoksessa pitäminen, henkilöön kohdistuva etsintä ja asevoiman käyttäminen. — Paitsi edellä lueteltuja voidaan mainita välillisistä pakkokeinoista vielä esim. valtionavustuksen kieltäminen, jota on pidettävä erittäin tehokkaana toimenpiteenä velvoituksen suorittamiseksi, ks. *Herlitz*, m.t., s. 265 ss. *Merikoski*, Valtionapujärjestelmä, s. 198 ss., ja *Merikoski II*, s. 125 s., käyttää siitä nimitystä »painostuskeino». Hallintopakosta ja sen jaoituksesta ks. myös *Merikoski II*, s. 114 ss.

⁵¹ Siihen kysymykseen, edellyttääkö hallinto-oikeudellisen pakkokeinon käyttäminen jonkin oikeudellisen velvollisuuden syrjäyttämistä, vai ei ja johon kysymykseen nähdessä on esitetty eri mielipiteitä, ei tässä ole syytä tarkemmin puuttua, ks. *Willgren*, m.t., s. 438; *Fleiner*, s. 216; *Herlitz*, m.t., s. 265.

⁵² Vrt. *Fahlbeck*, ss. 11, 23, 80.

⁵³ Vrt. *Willgren*, m.t., s. 469. Esim. uhkasakon käyttö pakkokeinona niskoittaa levaa kuntaa tai muuta juriidista henkilöä vastaan on mahdollinen, ks. *Ståhlberg*, m.t., s. 357; *Merikoski*, Valtionapujärjestelmä, s. 199; KHO 1918 Tieto 79: kunta vel-

B. Pakkokeinojen tarve rikosprosessissa.

Edellä on voitu todeta, että pakkokeinojen tarve on rikosprosessissa huomattavasti suurempi kuin siviiliprosessissa. Tehtävänämmä on nyt yksityiskohtaisesti selvittää, millainen tämä tarve on ja missä muodoissa voimassa olevassa oikeudessaamme se tunnetaan. Tällöin on aluksi kiinnitettävä huomiota siihen, että prosessin johtamiseksi aineellisesti oikeaan tulokseen on välttämätöntä, että eräät henkilöt ja esineet voidaan viivytyksettä saada prosessiin.⁵⁶ Tällaisista henkilöistä on lähinnä mainittava vastaaja, jonka joutuminen henkilökohdaisesti prosessiin on välttämätöntä ensiksikin identifioimistarkoituksen vuoksi eli sen toteamiseksi, onko kysymys oikeasta syytetystä tai rikoksesta epäilystä, jottei väärä henkilö joutuisi tuomituksi tai täytäntöönpano kohdistuisi sellaiseen henkilöön.⁵⁷ Vaikkakaan tuomioistuimien ei voi pakottaa vastaajaa antamaan asiassa lausuntoa,⁵⁸ on hänen läsnäolonsa kuitenkin asian selvittämiseksi tarpeellinen prosessissa.⁵⁹ Edelleen rikoksen subjektiiviseen puoleen kuuluvat seikat saattavat olla sellaisia, että niiden vuoksi vastaajan on saavuttava tutkivan viranomaisen luo tai oikeuteen. Näin on laita esim. pyrittäessä selvittämään, onko teko luettava tekijän syyksi tahallisenä vai tuottamuksellisenä,⁶⁰ onko henkilöllä ollut rikoksen tun-

voitettiin uhkasakolla maksamaan kansakoulunopettajan palkka; *Merikoski II*, s. 114 s.; *Fahlbeck*, s. 71 ss.

⁵⁶ v. *Hippel*, *Straffprozess*, s. 438 s.; *Hagerup*, *Straffeprocess II*, s. 349; *Hagerup-Paulsen*, s. 330 s.; *Birkmeyer*, s. 484 ss.; s. 497; v. *Holzendorff I*, s. 307.

⁵⁷ Ks. esim. oikeuskanslerin kertomuksia 1920 III s. 32, 1923 I s. 10, III ss. 33 ja 75; 1924 I s. 10 s. Esim. v. 1925 tehtiin oikeuskanslerin virastosta KKO:een alistuksia, jotka johtuivat väärän henkilön tuomitsemisesta rangaistukseen, 25. Tällaisia alistuksia on myöhemminkin tehty.

⁵⁸ Vrt. edellä s. 23; Oikeuskanslerin kertomus 1926, ss. 55—56; *Skarstedt I*, s. 24; v. *Hippel*, s. 276; *Wrede-Tirkkonen*, s. 240.

⁵⁹ *Skarstedt I*, s. 24 s. ja siinä mainittu *Geyerin* huomautus: »Das Princip der Unmittelbarkeit fordert, dass der Angeklagte von den erkennenden Richtern selbst gesehen werde, denn schon seine Persönlichkeit und sein Benehmen, auch wenn er sich in Schweigen hüllt, ist eine wichtige Kenntnisquelle».

⁶⁰ Siihen kysymykseen nähden, milloin RL rankaisee tuottamuksellisen rikoksen, on esitetty eri mielipiteitä; *Serlachius-Särkilähti-Honkasalo*, s. 111, on lausunut sen käsityksen, että kustakin rikoksesta on erikseen päätettävä, onko se tuottamuksellisenakin rangaistava; *Forsmanin*, *Straffrättens allmänna läror*, s. 198, mukaan taas tuottamuksellinen teko rangaistaan vain, milloin RL niin määrää. Vrt. Hallituksen esitystä Eduskunnalle N:o 132/1943 Vp. laiksi väestön toimeentuloa vaaran-

nusmerkistään ehkä kuuluva tarkoitus tai aikomus⁶¹ sekä varsinkin syyntakeisuuskysymystä ratkaistaessa. Vastaajan läsnäolo prosessissa on välttämätön vielä siitä syystä, että teon motiivien selville saaminen ja käsityksen muodostaminen hänen persoonallisuudestaan yleensä on tärkeää sen seikan selvittämiseksi, millainen seuraamus hänelle on rikoksesta määrättävä.^{62, 63} Näin ollen ovat pakkokeinot välttämättömiä hänen saamiseen prosessiin.

Yleiseksi säännöksi voidaankin sen vuoksi asettaa, että asiaa ei saa tuomioistuimessa ratkaista, jollei vastaaja ole saapuvilla.⁶⁴ Rajoitetussa määrin on *kontumasiaalimenttely* rikosprosessissa kuitenkin mahdollinen. Eri maissa on lainsäädäntö tässä kohden erilainen.⁶⁵ Suomessa voi syytetty OK 15:1 mukaan (A:ssa

tavien rikosten rankaisemisesta (SäännöstelyRL), jonka 2 §:n 3 mom:iin oli otettu erityinen säännös säännöstelymääräysten rikkomisen tai noudattamatta jättämisen rankaisemisesta tuottamuksellisinakin. Lakivaliokunta kuitenkin poisti säännöksen, koska voimassa ollutta vastaavaa lakia näytti käytännössä tulkitun siten, että säännöstelyrikos luonteensa vuoksi yleensä oli rangaistava silloinkin, kun se tapahtui tuottamuksesta. *Alanko*, s. 23, huomauttaa, että rikostutkinnassa on selvitettävä m.m., onko tekijä rikosta tehdessään ollut vähentyneen syyntakeisuuden tilassa vai onko hän esim. väitetyt hätävarjeluksen asemesta sitä liioitellut.

⁶¹ Kysymyksessä voi olla motiivi tai vain tahallisuuden tunnusmerkki; miten laita on, riippuu ratkaisusta in casu; ks. *Löfgren*, DL 1933, s. 205 ss. ja siinä mainittua kirjallisuutta.

⁶² Vrt. *Agge*, Reaktionssystemet, s. 141, joka huomauttaa siitä individuaaliprevention johtavasta periaatteesta, että yhteiskunnan reaktio on lajiin ja laatuun nähden määrättävä huomioon ottaen rikollisen persoonan ja toimenpiteen tarkoitus. — Vrt. myös Ehdotusta 1937 RikOL 76 §, jossa valmistavan tutkinnan toimittaja expressis verbis veloitetaan hankkimaan selvitystä sellaisista asianhaaroista, jotka saattavat aiheuttaa ehdollisen rangaistustuomion käyttämisen. Ks. vielä *Lehto*, DL 1932, s. 263.

⁶³ Erityisen tärkeäksi on henkilön läsnäolo katsottava, milloin on kysymys nuorista rikoksentekijöistä, koska virallinen syyttäjä voi eräissä tapauksissa luopua vaatimasta hänelle rangaistusta ja tuomioistuin tuomitsemasta häntä rangaistukseen, ks. NuorRikL 2 ja 3 §.

⁶⁴ *Granfelt*, Sammandrag, s. 126; *Wrede-Tirkkonen*, s. 240; *Tarjanne*, LM 1927, s. 10.

⁶⁵ Siten *Saksan* oikeuden mukaan tuomioistuin voi ryhtyä pääkäsittelyyn haasteen saanutta, mutta poisjäänyttä syytettyä vastaan, jos siitä teosta, joka on tutkinnan kohteena, seuraa vain sakkoa, vankeutta tai konfiskatio, joko yksinään tai toistensa ohella. Muutoksenhakukeinona syytetyllä, joka on tuomittu poissaolevana, on »Wiedereinsetzung in den vorigen Stand»; ks. StPO 232 § 1 mom. ja 235 §. Tuomioistuin voi kuitenkin aina määrätä syytetyn pakolla tuotavaksi oikeuteen, 236 §; ks. myös 277 §, jonka mukaan kontumasiaalimenettely on mahdollinen vain, jos on kysymys teosta, josta seuraa sakko tai konfiskatio; v. *Hippel*, s. 276 viite 4. — *Tanskan* oikeuden mukaan tuomioistuin voi käsitellä asian ja antaa siinä tuomion,

7/9 1901) tosin vastata asiamiehen kautta lainkohdan edellyttämissä tapauksissa, mutta on velvollinen tulemaan henkilökohtaisesti saapu-

1) jos syytetty on vältellyt oikeudenkäyntiä syytekirjelmän tiedoksiannon jälkeen, 2) jos syytetty, joka on ollut saapuvilla oikeudessa asiaa esiinhuudettaessa, on poistunut oikeuspaikalta ilman tuomioistuimen lupaa — molemmissa tapauksissa kontumasiaalimenettely on mahdollinen riippumatta rangaistuksen suuruudesta ja siitä, onko syytetty antanut luvan asian käsittelemiseen hänen poissaolostaan huolimatta vai ei —, 3) kun havaitaan, ettei voi olla kysymys ankarammasta kuin kuuden kuukauden vankeusrangaistuksesta ja syytetty on suostunut asian käsittelyyn, ja 4) kun on syytä luulla, että asian käsitteleminen johtaa syytetyn vapauttamiseen. Muutoksenhakukeinona, kun asia on ratkaistu syytetyn poissaolosta huolimatta, on Tanskan oikeudessa »*Genoptagelse*», RPL 847 ja 987 §, *Hurwitz*, *Strafferetspleje*, s. 484 s., *Karnov-Hurwitz*, s. 1252. — Norjan rikosprosessilain säännökset ovat hyvin samanlaiset kuin Tanskan. Siten Norjassakin voidaan asia ottaa käsiteltäväksi tai sen käsitteilyä jatkaa syytetyn poissaolosta huolimatta aina, milloin voidaan pitää selvänä, että syytetty tulee vapautettavaksi syytteestä eikä syytetyn läsnäoloa katsota tarpeelliseksi asian selvittämiseksi. Eräissä tapauksissa, kun kysymys on rikollisesta teosta, voidaan niinkään, jos ei pidetä syytetyn läsnäoloa tarpeellisena asian selvittämiseksi, samanlaisin edellytyksin ottaa asia käsiteltäväksi tai jatkaa sen käsitteilyä syytetyn poissaolosta huolimatta, jos hän on suostunut siihen, taikka, vaikkei syytetty ole suostunutkaan, kun ei ole syytä otaksua, että hännellä on laillinen este poissaoloonsa. Kontumasiaalimenettely on mahdollinen vielä siinä tapauksessa, että syytetty on vältellyt oikeudenkäyntiä, sitten kun hänelle on annettu tieto syytteestä, niin myös, jos syytetty poistuu oikeuspaikalta ilman tuomioistuimen lupaa, mikäli häntä on kuultu ja molemmissa tapauksissa katsotaan, että syytetyn läsnäolo ei ole tarpeellinen asian selvityksen vuoksi. Kontumasiaalituomio perustuu Norjassakin n.s. *eremodiciu*m-menettelyyn, s.o. esitettyjen tosiseikkojen materiaalliseen harkintaan. Vain mikäli kysymys on poliittarikkomuksista, voidaan syytetyn poissaoloa pitää rikoksen tunnustamisena, jollei mikään seikka ole tätä vastaan. Muutoksenhakukeinona, kun asia on ratkaistu syytetyn poissaolosta huolimatta, on Norjan oikeudessa »*Gjenopptag*». LRS 309—311, 374, 377, 414 ja 415 §, *Stang*, s. 243 ss., *Salomonsen* I, s. 376 ss., II, s. 149 ss., *Skeie* I, s. 376 s.; *Skarstedt* I, s. 32 s. — Ruotsissa on kontumasiaalimenettely mahdollinen Ruotsin konkurssilain 220 §:n mukaan, kun konkurssivelallinen, jota syytetään rikollisesta menettelystä velkojaa kohtaan, on paennut, ja virkamiestä vastaan Ruotsin RL 25:19 nojalla. Sen mukaan virkamies, joka ilman lupaa tai ilmoitettua estettä on ollut poissa virantoimituksesta ja jota ei voida tavata oikeuteen kutsuttavaksi tai tuotavaksi, on pantava viralta, jollei hän saavu kolmen kuukauden kuluessa, sitten kun kutsu on ollut yleisissä sanomalehdissä. Englannin oikeuden mukaan tarvitsee syytetyn olla saapuvilla pääkäsitellyssä vain, kun on kysymys n.s. *felony*-rikoksista, mutta tosiasiallisesti ei kontumasiaalimenettelyä enää käytetä, *Weidlich*, *Strafprozesspraxis*, s. 43. (Englannin oikeudessa on vanhaan tehty ero *treason*-, *felony*- ja *misdemeanour*-rikosten välillä. *Gattie*, s. 5 s. lausuu tästä jaottelusta: »In ordinary language, the expression crimes means such acts or defaults as are subjects of indictment, a term dealt with hereafter; ordinarily it does not include those breaches of the law that are punishable

ville, jos oikeus sitä vaatii.⁶⁶ Kontumasiaalimenettely on kuitenkin eräissä tapauksissa Suomen oikeuden mukaan mahdollinen. Siten virkamies voidaan eräin edellytyksin tuomita in contumaciam (OK 11:10 L:ssa 29/5 1918). Vähäisiin rikoksiin nähden, s.o. sellaisiin yleisen alioikeuden käsiteltäviin, joista ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai vankeutta kuusi kuukautta, sekä mikäli on kysymys poliisijärjestyksen, kunnallisen tai muun järjestyssäännön tahi laillisesti vahvistetun uhkasakkokiellon rikkomisesta, on voimassa, että milloin virallisen syytteen alaisesta mainitun laatuudesta rikoksesta vaaditaan rangaistukseksi sakkoa eikä, jos omaisuutta, sen arvoa tai rikoksen tuottamaa taloudellista hyötyä samalla vaaditaan valtiolle menetettäväksi, sen määrä ole viittätuhatta markkaa suurempi, voidaan asia ratkaista rangaistumääräyksin tai syytetyn poissaolosta huolimatta oikeuden päätöksellä sillä tavoin kuin RangMäärL:ssa on säädetty.⁶⁷ Myös 4/2 1768 ann.

merely on summary conviction before one or more Justices of the Peace, although these latter are doubtless »offences», and are so called. When the word »crime» is understood in this more limited sense (namely, in the sense of an indictable offence), then crimes consist either of treasons, felonies, or misdemeanors. Treasons are crimes which are more particularly directed against the safety of the monarch and the State. Felonies are those crimes which are such by Common law or have been made such by statute. Misdemeanors are all indictable offences which are not treasons or felonies». Ero felony- ja misdemeanor-rikosten välillä on usein vaikeasti tehtävissä eikä sen tarvitse riippua rangaistuksen suuruudesta; toinen jako koskee raskaammanlaatuisia rikoksia »indictable offences» ja lievemmänlaatuisia, summaarisesti käsiteltäviä »not indictable offences», ks. *Weidlich*, m.t., s. 3 s.; *Inhulsen*, s. 6; *Jenks*, s. 150 ss.; *Thwaites*, s. 5 ss.)

⁶⁶ Eräistä poikkeuksista rikosasiain oikeudenkäyntiä ja rangaistusten täytäntöönpanoa koskevista yleisen lain säännöksistä 13/5 1942 annetun lain (395/42) 2 §:n (L:ssa 21/4 1944) mukaan syytetty voi vastata asiamiehen kautta, vaikka rikoksesta seuraisi ankarampikin rangaistus kuin OK 15:1:ssä on edellytetty; mainitun poikkeuslain voimassaoloaika on 30/12 1946 ann. L:lla (918/46) pidennetty vuoden 1947 loppuun, mutta asetuksella voidaan määrätä, että sen soveltaminen on jo sitä ennen lakkaava.

⁶⁷ Mainitun lain 1 ja 7 § (1 § L:ssa 10/3 1944 (157/44)). — Mikäli on kysymys rikoksista säännöstelymääräyksiä vastaan, voidaan rangaistumääräystä soveltaa tai asia ratkaista oikeuden päätöksellä syytetyn poissaolosta huolimatta, jos vaadittu rangaistus on sakkoa ja valtiolle menetettäväksi vaaditun omaisuuden arvo korkeintaan viisituhatta markkaa, ks. SäännöstelyRL 17 §. Sitä vastoin Suomessa ei voitane pitää mahdollisena sellaista menettelyä kuin Ruotsissa, vrt. *Hassler*, *Föreläsningar*, s. 92, ja *Skarstedt I*, s. 43 viite 1, että vähäisissä rikosasioissa tuomitaan rangaistukseen, kun syytetty on haasteeseen merkinnyt tunnustavansa rikoksen, vaan Suomessa on tavallista, että poliisi maaseudulla edustaa valtakirjan nojalla syytet-

knk. kirjeessä HO:lle annettiin valta »utan något föregångit hörande» tuomita alituomari sakkoihin laiminlyönnistä lähettää HO:lle säädetyssä ajassa tuomiokirjain tallekappaleet. *Skarstedt* on vielä esiintuonut, että oikeudenkäyntijärjestystä vastaan tehdyistä rikkomuksista tuomittaisiin vastaajaa kuulematta.⁶⁸ Milloin rikosasiassa on kysymys vain vahingonkorvauksesta, lieenee sellainen menettely joskus käytännössä ollut mahdollinen, että asia on ratkaistu vastaajan läsnäolosta riippumatta.⁶⁹ Erikoislainsäädännöstä mainittakoon, että tulli-, väkijuomalaki- ja säännöstelyrikosasioissa kysymys konfiskatiosta voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, kun takavarikoidun tavaran haltija tai omistaja laillisesti haastettuna ei saavu vastaamaan eikä näytä laillista estettä.⁷⁰

Myös muutakin henkilöä kuin rikoksesta epäiltyä tai syytettyä kohtaan voidaan rikosprosessissa käyttää pakkoa. Niin on laita todistajiin ja asiantuntijoihin nähden. Niskottelevasta todistajasta säädettiin OK 17:3:ssa (A:ssa 7/9 1901), että häntä on sakotettava ja että oikeuden on pantava hänelle määräpäivä ja sakon uhka. Jollei todistaja sittenkään saavu oikeuteen, voidaan hänet viranomaisten toimesta tuoda sinne.⁷¹ Pakon käytöstä asiantuntijoita kohtaan on huomattava, että asiantuntijalla ei ole sellaista yleistä velvollisuutta esiintyä oikeudessa kuin todistajalla, mutta havainnoista, jotka asiantuntija on tehnyt toimeksiannon perusteella, hän on velvollinen kertomaan.⁷² Tällainen velvollisuus on myös viranomaisella, joiden

tyä; vrt. KKO 1939 Tieto 316, jossa oli harkittavana kysymys poliisiviranomaisten velvollisuudesta syytetyltä vastaanottamansa avoimen asianajovaltakirjan perusteella edustaa häntä rikosjutussa myöskin sen jälkeen, kun juttu oli siirretty toiseen oikeudenkäyntitilaisuuteen ja syytetty oli määrätty joko itse tai asiamiehen edustamana silloin tulemaan saapuville sakon uhalla.

⁶⁸ *Skarstedt* I, s. 40 viite 1.

⁶⁹ Tähän soveltuvaa oikeustapausta ei ole tiedossamme; *Wrede-Tirkkonen*, s. 344.

⁷⁰ Ks. tästä jäljempänä s. 131 ss.

⁷¹ Kun syytetty on ollut poissa tuomioistuimen istunnosta ja asian käsittely on siirretty, on hänen asiansa hankkia selvitys uudesta istuntopäivästä. Todistajiin nähden sitä vastoin on katsottava, että heille on annettava istuntopäivä tiedoksi. Niinpä kun alioikeuteen haastetuille, mutta tulematta jääneille todistajille, jotka, sitten kun oikeus oli velvoittanut heidät määrättyinä päivinä sakon uhalla sinne saapumaan, eivät olleet saapuville tulleet, ei ollut väitettykään annetuksi tietoa mainitulla tavalla määrätystä päivästä, julistettiin oikeuden, joka oli tuominnut todistajat sanottuun uhkasakkoon, menetelleen siinä virheellisesti. K.S:n päätös 7/5 1892. T. 1892—1893 s. 63.

⁷² *Honkasalo*, DL 1929, ss. 42 ja 44.

on esiinnyttävä asiantuntijoina heidän toimintaansa koskevissa asioissa. Mikäli velvollisuus asiantuntijana esiintymiseen yleensä on olemassa, voitaneen sen täyttämiseksi käyttää samoja pakkokeinoja kuin niskottelevaa todistajaakin kohtaan.⁷³

Milloin prosessiin on ryhdytty yksityisen henkilön, asianomistajan aloitteesta, vaikuttaa rikosprosessissa vallitseva pyrkimys aineellisen totuuden saavuttamiseen, että hänkin on velvollinen myötävaikuttamaan asian selvittämiseksi ja että oikeudella sen vuoksi on valta pakollakin noutaa asianomistaja oikeuteen, milloin se asian selvittämiseksi näyttää tarpeelliselta.⁷⁴ Toinen asia on, että asianomistaja oman etunsa vuoksi tavallisesti saapuu vapaaehtoisesti tutkintaviranomaisten luo ja tuomioistuimeen.⁷⁵ Käytäntö Suomessa on kuitenkin vakiintunut sellaiseksi, että asianomistaja voidaan noutaa oikeuteen, jos prosessin tarkoitus vaatii hänen läsnäoloaan eikä hän sinne muutoin saavu.

Pakkokeinojen tarve prosessissa aiheuttaa, että prosessuaalinen pakko saattaa kohdistua paitsi henkilöihin myös sellaisiin esineisiin, joilla on merkitystä prosessin tarkoituksien saavuttamiseksi. Mitä enemmän rikosprosessi muodostuu akkusatoriseksi ja kuta voimakkaammin rajoitetaan rikoksesta epäillyn käyttämistä todistuskeinona, sitä tärkeämmäksi muodostuu tarve saada valaisua kulloinkin selvitetävänä olevaan asiaan muilla tavoin. Tästä johtuu, että pak-

⁷³ *Honkasalo*, m.t., s. 44 s. Toisin *Trygger*, NJA 1889 II N:o 17, s. 11, joka on sitä mieltä, että noutoa ja vankeutta ei voida käyttää asiantuntijaan nähden kuin siinä tapauksessa, että asiantuntija on velvollinen kertomaan tekemistään tosiasiavainnoista. Vrt. Ehdotus 1937 RiitOL 132 §, jonka mukaan niskottelevaa asiantuntijaa kohtaan voidaan käyttää samoja pakkokeinoja kuin todistajista on säädetty, mikäli henkilö on velvollinen esiintymään asiantuntijana sitoumuksen tai lain nojalla.

⁷⁴ *Skarstedt I*, s. 10 s., esittää, että prosessinaloitteen tehnyttä vastaan ei voida käyttää pakkoa. Praksis katsoo, että asianomistaja voidaan noutaa oikeuteen yleensä aina, milloin prosessin tarkoituksen katsotaan sitä vaativan. Näin myös *Hassler*, *Föreläsningar*, s. 94, vaikkakin väärin sikäli, että *Hassler* katsoo mainitun oikeuden johtuvan virallisuusperiaatteesta, vaikka sen lähtökohtana on pidettävä materiaallisen totuuden periaatetta. — Englannissa vaikuttaa aineellisen totuuden periaate siinä määrin voimakkaasti, että siellä voidaan asianomistajalta riistää vapauskin prosessin kulun turvaamiseksi; ks. *Inhulsen*, s. 68. — Asianomistajan velvollisuudesta saapua oikeuteen ks. vielä Lainopillisen Yhdistyksen keskustelukysymystä JFT 1889 s. 161 ja s. 278 sekä JFT 1890 s. 344.

⁷⁵ 1734 vuoden lain RangK 1:1 määräsi rangaistuksen asianomistajalle, joka ei pannut syytteeseen häntä vastaan tehtyä törkeää rikosta. OK 24:1:ssä säädettyjä seuraamuksia, uhkasakkoa ja että asia kuitenkin ratkaistaan, voitiin käyttää asianomistajaakin vastaan laiminlyönnin sattuessa.

koa joudutaan käyttämään prosessin ulkopuolella olevia henkilöitä kohtaan, joiden kautta tai välityksellä voidaan saada selvitystä asiaan.⁷⁶ Ottamalla myös prosessin kannalta tarpeellisia esineitä talteen estetään niiden hukkaaminen ja hävittäminen sekä varmistetaan tarvittavan prosessiaineiston säilyminen. Eräissä tapauksissa voi olla tarpeellista, että omaisuutta otetaan talteen sen varalta, että menetettäväksi tuomittava omaisuus ei enää ole tallella silloin, kun tuomio annetaan. Sellainen talteenotto tarkoittaa rikosprosessuaalisten intressien ohella jo eksekution turvaamista.⁷⁷ Esinekohtaisten pakkokeinojen tarve voi vielä aiheuttaa, että kotirauhan suojaamisessa huoneistoissa ja muissakin paikoissa on toimitettava etsintöjä tai että

⁷⁶ Hässler, m.t., s. 95.

⁷⁷ Jos on varottava, että se, jolta rikoksen tuottama hyöty tai omaisuuden arvo voidaan tuomita valtiolle menetetyksi, pakenemalla tai kätkemällä tahi hävittämällä omaisuuttaan taikka muulla tavoin koettaa päästä suorittamasta sitä määrää, minkä hän saattaa joutua valtiolle menettämään, on SäännöstelyRL 12 §:n mukaan ulosotonhaltijalla tai oikeudella valta määrätä hänen omaisuuttaan pantavaksi siviili-prosessuaalisen takavarikon taikka myymis- ja hukkaamiskiellon alaiseksi niin paljon, että sen voidaan katsoa arvoltaan vastaavan menetetyksi tuomittavaa määrää. Vrt. *Tanskan* oikeuteen nähden RPL 794 §, jonka mukaan oikeus voi, kun syyte on nostettu, mutta syytetty on jäänyt saapumatta istuntoon, valtionsyyttäjän vaatimuksesta ja syytetyn puolustajaa kuultuaan määrätä otettavaksi takavarikkoon (painostuskeinoksi) sen omaisuuden, minkä syytetty valtakunnassa omistaa tai voi saada (ks. myös 1002 §), ja RPL 797 §, joka sallii syytetyn esineitä panna takavarikkoon asiasta aiheutuvien kustannusten ja korvausvaatimusten vakuudeksi; takavarikon objekteina on siis määrätty esine, mutta ei omaisuus kokonaisuutena, ks. *Hurwitz*, *Strafferetspleje*, s. 741 ss. *Norjan* oikeudessa on vastaavanlaisen toimenpiteen edellytyksenä voimassa, että henkilö on tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen tai että häntä pätevän epäluulon nojalla epäillään rikoksesta, jonka käsittely kuuluu »Lagmandsretille», ja josta voi tulla sellainen rangaistus, ja hän pakenemalla karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa tai asian käsittelyä taikka kun hän oleskelee ulkomailla ja vaatimuksesta huolimatta kieltäytyy saapumasta valtakuntaan; ks. myös LRS 462 §. *Norjan* oikeudessa on tunnettu syytetyn omaisuuden takavarikoiminen myös siinä tapauksessa, että halutaan saada turvatuksi varallisuusrangaistuksen, vahingonkorvauksen, kustannusten y.m. suoritus, johon syytetty voidaan tuomita, ks. LRS 459 §; *Salomonsen* II, s. 341 ss.; *Stang*, s. 92 ss.; *Skeie* I, s. 300 ss. *Saksan* oikeudessa on vastaavanlaisia säännöksiä olemassa; yksityisiä syytetyille kuuluvia esineitä voidaan ottaa takavarikkoon, jos tuomari harkitsee sellaisen toimenpiteen tarpeelliseksi raharangaistuksen suorittamiseksi ja kustannusten korvaamiseksi, mutta jollei sellainen toimenpide ole toteutettavissa, on syytetyn valtakunnassa oleva omaisuus otettava takavarikkoon. Niinikään voidaan syytetyn koko omaisuus takavarikoida, jotta hänen saamisensa prosessiin voitaisiin varmistaa; ks. StPO 283, 284, 290, 433 ja StGB 93 §. *Löwe-Rosenberg*, s. 716; *Beling*, m.t., s. 503 s.; v. *Hippel*, m.t., s. 455, s. 653 s.; *Gerland*, s. 276 ss.

henkilön ruumiillista koskemattomuutta on pakko loukata tai että pakko-toimenpiteet ulotetaan koskemaan esineitä, joita henkilö pitää mukanaan.

Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on herättänyt mielenkiintoa kysymys siitä, mikä elin voi määrätä pakkokeinojen käytöstä rikosprosessissa. Ulkomailla on verrattain yleinen se käsitys, että pakko-oikeus kuuluu periaatteessa vain tuomioistuimelle. »Die Gerichte und insbesondere die Strafgerichte müssten zur Sicherung der Erreichung der Prozesszwecke mit einer tiefgreifenden Zwangsgewalt (Gerichtszwang) ausgerüstet werden», lausuu *Glaser*.⁷⁸ Tuomioistuin voi tämän mielipiteen mukaisesti käyttää kaikkea sitä pakkovaltaa, mikä on välttämätöntä prosessiin kuuluvien tehtävien suorittamiseksi, vieläpä hätätilassa murtaa tehdyn vastarinnankin. Tehtävänsä suorittamiseen tuomioistuin ei tarvitse mitään erityistä valtuutusta. Niinikään on sellainen järjestely mahdollinen, että hallintoviranomaisen pakkokeinojen käyttö on tuomioistuimen kontrolloimaa siten, että niitä voidaan käyttää ylipäänsä vain sen suostumuksella.⁷⁹

Suomen oikeuden kannalta sanottua käsitystä ei voitane pitää oikeana. Niinkuin edellä (s. 3) on osoitettu, käsittää rikosprosessi sekä valmistavan tutkinnan että varsinaisen menettelyn tuomioistuimessa. Kun valmistavan tutkinnan toimittaminen kuuluu hallintoviranomaisille ja pakkokeinoja tarvitaan tavallisesti juuri sanotussa tutkinnassa, on katsottu olevan syytä antaa hallintoviranomaisille valta määrätä pakkokeinoista. *Skarstedtkin*,⁸⁰ vaikkei hän katsokaan valmistavan tutkinnan kuuluvan prosessiin, myöntää yhteiskunnalla olevan oikeuden pakkokeinoihin ryhtymiseen jo valmistavan tutkinnan asteella. Näin ollen pakkokeinojen käyttö ei ole mikään yksinomaisesti tuomioistuimelle kuuluva valta vaan prosessuaalinen apukeino, joka on muidenkin prosessiin osallistuvien elimien käytettävissä. Se seikka, mille elimelle, tuomioistuimelle vai muulle viranomaiselle, se on annettu, on vain tarkoituksenmukaisuuskysymys. Oikeusturvallisuutta koskevat syyt voisivat kylläkin puoltaa sen luovuttamista tuomioistuimelle, mutta silloin tulisi valmistavaa tutkintaakin koskevien toimenpiteiden kuulua sille.

⁷⁸ *Glaser*, II, s. 273; *Binding*, Grundriss, s. 118.

⁷⁹ *Glaser*, m.t., s. 274. Vrt. myös StPO 94 §, jonka mukaan oikeus takavarikon suorittamiseen kuuluu periaatteessa tuomioistuimelle. Vrt. *Siara*, s. 4; *Hagerup-Paulsen*, s. 332; *Hagerup*, Straffproces II, s. 350.

⁸⁰ *Skarstedt* I, s. 49 ss.

Yhteinen tunnusmerkki kaikille rikosprosessuaalisille pakkokeinoille on, että on olemassa p ä t e v ä e p ä l u u l o rikoksesta.⁸¹ Eräisiin pakkokeinoihin, kuten kotietsintään nähden, tämä on expressis verbis säädetty. RVA 20 §:ssä määrätään vangitsemisen edellytyksenä, että jotakuta epäillään rikoksesta epäluulon perustuessa sellaisiin syihin, että oikeus saattaa pitää hänen rikollisuuttaan todennäköisenä.⁸² RVA 13 §:ssä taas säädetään kotietsinnän pitämisen edellytyksenä m.m., että joku »syystä pitää epäluuloa» taikka tietää, missä varastettua tai muuta rikoksen kautta häneltä vietyä tavaraa on. RVA 14 §:ssä on kotietsinnän edellytyksenä, että jotakuta »todennäköisillä perusteilla» epäillään lainkohdassa mainitusta rikollisesta menettelystä.⁸³ Tämän epäluulon voimakkuudesta lausuu Hassler,⁸⁴ että sitä ei voida yleisellä säännöllä määritellä, mutta että mikäli syyllistä ei ole tavattu verekseltä tai pakosalta, on rikoksen todenperäisyydestä hankittava se selvitys, mikä ilman viivytyksestä aiheutuvaa haittaa voidaan saada, ennenkuin pakkokeinoja käytetään. Jo *Nehrman*⁸⁵ kiinnitti huomiota siihen, että ennen kuin etsintään ryhdyttiin, täytyi olla olemassa rikosta koskevia epäluuloja: »Ty som sådana ransakningar ofta ske af illvilja och förorsaka slagsmål, böra the ej af sielftagen macht anställas, ej eller utan sådane liknelser, och sedan then som sitt bortmiste, förut wist, hwad och hurudant thet vara mände, som han söker».

Millainen selvitys rikoksesta on vaadittava, jotta pakkokeinoin voitaisiin turvautua? Selvityksestä täytyy käydä ilmi, että määrätyn rikostunnusmerkistön toteuttava teko on tapahtunut.⁸⁶ Tunnusmerkistö on kielto- tai käskynormin ilmenemismuoto.⁸⁷ Rikostutkintaa

⁸¹ Hassler, *Föreläsningar*, s. 98; *Hagerup-Paulsen*, s. 332; *Stang*, ss. 77, 85, 89; vrt. myös *Skeie I*, s. 276.

⁸² *Wrede-Tirkkonen*, s. 288; *Alanko*, s. 89; *Granfelt*, *Häktning*, s. 33.

⁸³ Vrt. myös JärjTehostL 2 § ja VNp 30/12 1943 kansanhuollon alaan kuuluvista tarkastuksista ja etsinnöistä (1065/43) 4 ja 5 §; J.O. 1917 s. 172 ja 1927, s. 47 ja Ruotsin PakkokeinoL 1, 12 ja 18 §; PakkokeinoLE 1939 1, 14, 22 ja 23 §; Ehdotus 1937 RikOL 114 §; Processlagberedningen II, s. 328.

⁸⁴ Hassler, m.t., s. 98.

⁸⁵ *Nehrman*, *Processum criminalem*, s. 94.

⁸⁶ *Skeie I*, s. 290; Hassler, m.t., s. 98; *Alanko*, s. 22.

⁸⁷ Kysymys tunnusmerkistöstä kuuluu aineelliseen rikosoikeuteen eikä sitä ole syytä tässä tarkemmin käsitellä; ks. sitä koskevaan esitykseen nähden erityisesti *Anttila*, s. 14 ss., ja siinä mainittua kirjallisuutta. *Agge*, JFT 1937, s. 270, on huomauttanut vaikeuksista, mitkä kohtaavat, kun on kysymys relevanttien faktojen soveltamisesta määrätyn rikostyyppin käsittäväksi kokonaisuudeksi; tutkittaessa ja

suoritettaessa on tärkeätä olla selvillä tunnusmerkistöistä, jotta välttyttäisiin pitämästä rikoksena sellaista tekoa, jolla ei ole rikoksen ominaisuuksia. Mutta vaikka teon luonne olisikin tunnettu, on vielä huomattava, että jollakin pakkokeinolla saattaa olla omat erityiset edellytyksensä, jotta sitä voitaisiin käyttää.⁸⁸

Sen, että rikoksenteijä tavataan verekseltä tai pakosallta, on lainsäädännössä yleensä katsottu oikeuttavan pakkokeinojen käyttöön. Niinpä RVA 12 §:ssä on takavarikon toimittamisen edellytyksenä, että rikoksenteijä on tavattu verekseltä, ja RVA 20 §:n mukaan sellainen seikka on vangitsemisen eräs edellytys. Tuollainen tapahtuma korvaa siis pätevän epäluulon rikoksesta. Epätietoisuutta ei tällöin saa olla siitä, että rikos on tapahtunut eikä yleensä siitäkään, että asianomainen henkilö on tekoon syyllinen.⁸⁹ Epäselvyyttä voi herättää kysymys siitä, mitä ymmärretään käsitteillä »verekseltä» ja »pakosalla». Rikoksenteijä voitaneen katsoa tavatun verekseltä ei vain, kun hänet on yllätetty itse teossa, vaan silloinkin, kun hänet on tavattu tekopaikalla tai sen läheisyydessä heti teon jälkeen ja silloin on ryhdytty välittömästi takaa-ajoon ja sitä keskeytymättä jatkettu.⁹⁰ Käsitteellä »pakosalla» taas tarkoitettaneen samaa kuin RVA 20 §:ssä mainitulla »karkuun lähtemisellä».⁹¹

C. Yleiskatsaus rikosprosessuaalisiin pakkokeinoihin Suomen oikeudessa.⁹²

1. Henkilöön kohdistuvat pakkokeinot.

Henkilöön kohdistuvista pakkokeinoista tärkein ja yksilön oikeuksiin syvimmin vaikuttava on vangitseminen. Se saattaa tulla

sovellettaessa rangaistuskäskyjä on usein kiinnitettävä huomiota tunnusmerkistön ulkopuolella oleviin seikkoihin kuten rangaistuskäskyn tarkoitukseen, sen intressin laatuun, jota halutaan suojella, j.n.e.

⁸⁸ Niinpä esim. vangitsemiseen ei riitä vain, että rikos on tapahtunut, vaan vaaditaan lisäksi, että se on sellainen kuin RVA 20 §:ssä säädetään.

⁸⁹ Ks. Hassler, m.t., s. 282.

⁹⁰ Näin Honkasalo, Erinäiset rikokset, s. 35.

⁹¹ Granfelt, Häktning, s. 33 ss. ja s. 46; vrt. Hassler, m.t., s. 282 ja viite 20.

⁹² Seuraavan esityksen tarkoituksena ei ole yksityiskohtaisesti tarkastaa rikosprosessuaalisia pakkokeinoja vaan antaa niistä vain yleiskuva. Tällainen selvitys on tarpeellinen, jotta takavarikon asema pakkokeinojärjestelmässä kävisi riittävän selväksi.

kysymykseen myös siviiliprosessissa, jolloin sen tarkoitus on välillinen, nimittäin pakottaminen tekemään jotakin, esim. vala.⁹³ Myös voidaan mainita siviilioikeudellinen ja politia- eli hallinto-oikeudellinen vangitseminen. Ensiksi sanottua käytetään pakkokeinona yksityisoikeuksien turvaamiseksi. Hallinto-oikeudellisen vangitsemisen edellytyksenä on vaarallinen toiminta tai elämänlaatu tahi vaarallinen pysyväinen taikka ohimenevä mielen-tila ja sen tarkoituksena yleisen järjestyksen ja turvallisuuden tai muiden yleisten etujen suojaaminen.⁹⁴ Rikosprosessuaalisella vangitsemisella taas ymmärretään fyysillistä, suoranaisesti vaikuttavaa pakkokeinoja, jolla rikoksesta epäillyltä rikosprosessuaalisessa tarkoituksessa riistetään vapaus. Vangitseminen voi olla tarpeen henkilön identiteetin selville saamiseksi tai sen vuoksi, että asianomaisen läsnäolo valmistavassa tutkinnassa ja oikeudenkäynnissä voitaisiin varmistaa. Sen avulla voidaan myös estää asianomaista hävittämästä todisteita taikka muutoin vaikeuttamasta rikoksen selvittämistä, minkä lisäksi vangitseminen vielä hyödyttää eksekutiota.⁹⁵ Pääsäännös vangitsemisesta on RVA 20 §:ssä, mutta varsinkin poikkeuksellisten olojen johdosta siitä on annettu määräyksiä muussakin lainsäädännössä.⁹⁶

Vangitsemiseen liittyvät läheisesti kiinniottoaminen ja pidättäminen. Ne eivät ole itsenäisiä pakkokeinoja, vaan luonteeltaan valmistelutoimenpiteitä.⁹⁷ Edellinen on tavallisesti tarpeen, jotta voitaisiin toimittaa pidättäminen, tutkia vangitsemisen edelly-

⁹³ Ks. *Wrede-Tirkkonen*, s. 288.

⁹⁴ *Ståhlberg*, Suomen hallinto-oikeus, s. 394; *Merikoski II*, s. 132 ss.

⁹⁵ Vrt. *Hassler*, m.t., s. 101; *Gerland*, s. 255; *Birkmeyer*, s. 488; *Hurwitz*, *Straffprocesspleje*, s. 652 s.; *Skeie I*, s. 276; *Agge*, *Straffprocessrätt I*, s. 32 ss.; *Granfelt*, *Häktning*, s. 19; *Skarstedt II*, s. 3 ss.; *Wrede-Tirkkonen*, s. 288.

⁹⁶ Vrt. esim. SäännöstelyRL 19 §, jonka mukaan vangitseminen on aina toimittava, jos joku tuomitaan kuritushuoneeseen tai yli kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen. Muissakin tapauksissa voidaan vastaaja sanotun lain mukaan vangita, jos oikeus katsoo syytä siihen olevan. Ks. myös *SotatilaL* 5 §. Niinikään 11/10 1941 ann. L:ssa rangaistuksen enentämisestä eräissä tapauksissa sodan aikana (722/41), jonka lain voimassaoloaika päättyi 1945 vuoden lopussa (L 22/12 1942 (1015/42)), oli vangitsemisesta määräyksiä, jotka poikkesivat vangitsemista koskevista yleisistä säännöksistä. Ks. myös *Granfelt*, *Häktning*, s. 20 s.; *Wrede-Tirkkonen*, s. 294. Mainittakoon, että esim. Englannin oikeudessa, toisin kuin mannermaisessa oikeudessa, varsinainen rikosprosessimenettely (the ordinary procedure) usein aloitetaan vangitsemisella, ks. *Weidlich*, *Strafprozesspraxis*, s. 7 s.

⁹⁷ *Wrede-Tirkkonen*, s. 288 s.; *Hassler*, m.t., s. 100, s. 274 ss.; *Alanko*, s. 77; *Agge*, *Straffprocessrätt I*, s. 33; *Skarstedt II*, s. 174 ss.; *Granfelt*, *Häktning*, s. 20 s.; *Jotuni*, *Poliisimies 1945*, s. 5 ss., s. 142 ss., s. 187 ss.

tyksiä tai toteuttaa vangitsemismääräys taikka saattaa tuomittu rangaistustaan kärsimään. Pidättämisellä tarkoitetaan vapauden riistämistä rikoksesta epäillyltä rikostutkinnan sitä vaatiessa panemalla hänet säilyyn niin pitkäksi ajaksi, kunnes vangitseminen voi tapahtua tai henkilö voidaan laskea vapaaksi. Yhteistä kiinniottamiselle, pidättämiselle ja vangitsemiselle on, että niitä, toisin kuin eräitä muita pakkokeinoja, esim. takavarikkoa, voidaan käyttää vain rikoksesta epäiltyä vastaan. Näihin toimenpiteisiin ryhdytään etupäässä valmistavassa tutkinnassa, mutta muihin kuin vangitsemiseen vain harvoin tuomioistuimenmenettelyssä.⁹⁸ Kun henkilö on pidätetty, on asia viivytystä tarkoin tutkittava. Jos tutkinta johtaa hänen vangitsemiseensa, ilmoitus siitä on viipymättä tehtävä tuomioistuimelle ja pöytäkirja niin joutuisasti laadittava, että tuomioistuin RVA 26 §:n säättämässä ajassa voi ryhtyä asian käsittelyyn.⁹⁹ Kysymys siitä, miten kauan pidättäminen voi jatkua, on epäselvä. Voimassa olevaan oikeuteemme ei sisälly siitä nimenomaista säännöstä. Kun vapaus on kallisarvoinen oikeushyvä, olisi pyrittävä siihen, että pidättämiseen turvaudutaan vain, milloin lailliset edellytykset sen käyttämiselle ovat olemassa. Tutkinta olisi sen vuoksi koetettava saattaa mahdollisimman pian siihen vaiheeseen, että epäilty joko julistetaan vangituksi tai päästetään vapaaksi.^{100, 101}

⁹⁸ Samoin *Hassler*, m.t., s. 100. Vrt. *Granfelt*, JFT 1925, s. 380.

⁹⁹ PoliisiA 11 ja 13 §.

¹⁰⁰ Vrt. *Alanko*, s. 78 ss.; *Granfelt*, JFT 1925, s. 379; *Sama*, Häktning, s. 20 ss.; *Carlson*, Helsingin Sanomat 15/4 1941; *Honkasalo*, Nimismies rikostutkijana, s. 15. Oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotuksen mukaan (Ehdotus 1937 RikOL 91 §) pidättäminen saisi kestää enintään kolme vrk.

¹⁰¹ Pidättämistä koskeva säännöstö, erittäinkin, mikäli on kysymys pidättämisaian pituudesta, joutui vilkkaan huomion kohteeksi Eduskunnassa syksyllä 1946 valtiollista poliisia koskeneessa välikysymyskeskustelussa. Siinä esitettiin useiden tunteutujen oikeusoppineittemme käsitys asiasta. Yhteistä näille lausunnoille voitaneen katsoa olleen, että todettiin pidättämisen pituutta koskevan nimenomaisen säännöksen puuttuvan oikeudestamme, mutta että pidättämisaika yleensä oli oleva rajoitettu. *Merikosken* ja *Kairan* mukaan kysymys saattoi yleensä olla vain muutamista päivistä. *Granfelt*, jonka lausuntoon *Tirkkonen* yhtyi, lausui, että pidättäminen ei saanut kestää pitempää aikaa kuin »asiallisen harkinnan mukaan voitiin katsoa riittävän selvityksen hankkimisen vaativan. Niin pian kuin sellainen oli olemassa, vangitsemiseen oikeutetun viranomaisen tuli määrätä kantansa kysymykseen, oliko pidätetty vangittava vai eikö, minkä jälkeen asia, jos vangitsemiseen päädyttiin, laillisessa järjestyksessä oli saatettava tuomioistuimeen. Pidättämisvaltaa sai käyttää vain, kun kyseessä oli rikos, joka lain mukaan saattoi aiheuttaa vangitsemisen eikä pitemmäksi aikaa kuin vangitsemispäätöksen teko välttämättömästi edel-

Pidättäminen on käytännön tarpeen kehittämä pakkokeino, mutta on saanut nimenomaan lainsäädännöllisen tunnustuksen PoliisiA:ssa.¹⁰² Pidättämisinstituutin tarpeellisuus ei johdu vain siitä, että rikosprosessi on aikojen kuluessa yhä enemmän muodostunut akkusatoriseksi ja valmistava tutkinta sen mukaan tehostunut ja saanut entistä enemmän merkitystä, vaan myös pyrkimyksestä saada koko rikosasiassa saatavissa oleva todistusaineisto yhdellä kertaa oikeudelle esitetyksi.

Vangitsemiseen kuuluvaksi on oikeustieteellisessä kirjallisuudessa usein luettu myös pakkokeinona käytetty vankeus (häkte).¹⁰³ Vangitsemisella ja tällaisella vankeudella on kuitenkin eri edellytykset, joten ne itse asiassa on erotettava toisistaan. Vankeutta käytetään aina välillisenä pakkokeinona määrätyn prosessuaalisen velvollisuuden täyttämiseksi. Voimassa olevan oikeuden mukaan se tulee kysymykseen kahdessa tapauksessa, nim. muuntorangaistuksena varojen puuttuessa pakkokeinona tuomitun sakon tai määrätyn uhkasakon suorittamiseen, ja todistajaa vastaan, joka niskottelee todistajanaolovelvollisuutensa täyttämässä (OK 17:5 (A:ssa 7/9 1901)). Aikaisemmin sitä voitiin käyttää myös silloin, kun syytetty »suurissa rikosasioissa» kieltäytyi tunnustamasta, siitä huolimatta, että häntä vastaan oli esitetty erinäistä näyttöä (OK 17:37). Tämä menettely on kuitenkin joutunut pois käytännöstä.¹⁰⁴

Henkilökohtaisiin pakkokeinoihin kuuluu myös nouto eli tuominen, joka on erotettava vangitsemisesta. Sanottua pakkokeinoa käytetään, kun henkilö, joka on kutsuttu viranomaisen luo, niskottelee. Nouto on käytännön kehittämä, mutta sitä koskevat sään-

lytti. Tämä merkitsi, että pidättäminen ei saanut tapahtua ennen kuin selvillä oltiin siitä, että vangitsemista aiheuttava rikos tosiaan oli kysymyksessä.» (Pöytäkirjat. 1946 vuoden valtiopäivillä, s. 1848 ss.). *Ståhlbergin* lausunnossa (Mainitut pöytäkirjat, s. 1872) esitettiin m.m.: »Mitään määräaikaa, jonka pidättäminen enintään saisi jatkua, ei ole säädetty. Se on ilmeisesti pidetty tarpeettomana ja vähemmän asianmukaisenakin, kun kerran on selvää, että Suomen oikeuden mukaan pidätetyn asia on ratkaistava heti ja viipymättä, niin että pidätys päättyy irtipäästämiseen taikka vangitsemiseen tai muuhun erityiseen toimenpiteeseen.»

¹⁰² Ks. tästä *Jotuni*, Poliisimies 1945, s. 144. Pidättämisen ja kiinniottamisen välillä eroa ei ole lainsäädännössä eikä kirjallisuudessa aina riittävästi otettu huomioon, ks. *Sama*, m.t., s. 188 ss.; vrt. myös JFT 1910 s. 482. Lvk on v. 1946 laatinut ehdotuksen vangitsemista, pidättämistä ja kiinniottamista koskevien säännösten uudistamisesta.

¹⁰³ *Granfelt*, Sammandrag, s. 67; *Wrede-Tirkkonen*, s. 295.

¹⁰⁴ Ks. edellä s. 19.

nökset otettiin 1734 vuoden lakiin.¹⁰⁵ Ennen sanotun lain antamista *Nehrmanin*¹⁰⁶ mukaan voitiin rikollinen noutaa oikeuteen, jos rikos oli törkeä, samoin pienemmissä rikosasioissa asianomaisen säädystä ja oloista riippuen, mutta vähäisissä rikosasioissa voitiin haastettu tuomita in contumaciam. *Skarstedt*¹⁰⁷ huomauttaa tämän johdosta, että *Nehrman*, vaikka hän viittaakin eroon »törkeän rikosasian» ja »pienemmän asian» välillä, ei ole pitänyt silmällä varsinaista vapaudenriistoa (vangitsemista) eikä sen vuoksi ole tarkoittanut vetää rajaa niiden tapausten välillä, jolloin rikollinen voitiin vangita, ja niiden välillä, jolloin hänet voitiin laskea vapaalle jalalle. »Upphåmmandet skulle endast vara en utaf nödvändigheten af svarandens hörande betingad åtgärd, framkallad genom hans ådagalagda pliktstridighet och medförde icke vidare ingrepp uti svarandens frihet än som af nämnda ändamål betingades». Noutoa ei käsitetty alkuaan varsinaisesta vapaudenriistosta tai vangitsemisesta asiallisesti eroavaksi, vaan se oli eräs laji vangitsemista. *Skarstedtin* mukaan on tähän vaikuttanut se epämääräisyys, mikä ennen 1734 vuoden lakia vallitsi vangitsemisoikeuden edellytyksiin nähden. Tämän epämääräisyyden johdosta kehittyi näet juuri vähäisissä rikosasioissa, joihin nähden vangitsemisoikeus saattoi herättää epäilyksiä, nouto eli provisorinen vapaudenriistoa koskeva pakkokeinon muoto.¹⁰⁸

Rikoksesta epäillyn tai syytetyn noutoa koskevat perussäännökset ovat OK 11:10:ssä (L:ssa 29/5 1918), milloin nouto tapahtuu tuomioistuimen määräyksestä, ja PoliisiA 11 §:ssä, mikäli kysymys on poliisiviranomaisen suorittamasta noudosta. OK 11:10 mukaan pitää syytetyn rikosasiassa heti saapua vastaamaan oikeuden käskyn saatuaan; jollei hän tule, on hänet tuotava oikeuteen. Kuitenkin voi tuomioistuin vähäisissä asioissa¹⁰⁹ määrätä hänelle uhkasakon. Niskottelevan todistajan tuomisesta oikeuteen on säädetty OK 17:3:ssa (A:ssa 7/9 1901).¹¹⁰ PoliisiA 11 §:n mukaan on poliisiviranomai-

¹⁰⁵ Vrt. jäljempänä, s. 64. *Skarstedt* I, s. 76; *Wrede-Tirkkonen*, s. 295.

¹⁰⁶ *Nehrman*, *Processum civilem*, s. 11 kap. 9 §. Ks. *Skarstedt* I, s. 76.

¹⁰⁷ *Skarstedt* I, s. 77 s.

¹⁰⁸ *Skarstedt* I, s. 78. — *Wrede-Tirkkonen*, s. 295, huomauttaa, että 1734 vuoden laissa nouto esiintyy käsitteellisesti erotettuna vangitsemisesta, johon se aikaisemmin, molempien esiintyessä ainoastaan käytännössä, usein sekoitettiin.

¹⁰⁹ Ks. jäljempänä s. 53.

¹¹⁰ Erikoislainsäädännöstä, joka koskee rikoksesta epäillyn noutamista kuulusteltavaksi, mainittakoon esim. TulliL 125₂ ja 129 §.

sen luo tapahtuvan noudon edellytyksenä, että henkilön kuulustelu poliisiviranomaisen edessä on rikoksen tai muun pätevän syyn takia tarpeellinen ja ettei asianomainen ole noudattanut poliisin kutsua saapua kuulusteluun siinä poliisipiirissä, missä hän oleskelee. Käytännössä poliisiviranomaisen vain harvoin on pakko ryhtyä noutoon, koska kuulusteluun saapumista koskevaa kutsua yleensä noudatetaan.¹¹¹ Sellaiselta henkilöltä, joka noudetaan tuomioistuimeen tai poliisiviranomaisen luo, riistetään vapaus sinä aikana, jona hän on noudon alainen.¹¹² Sen johdosta, että aineellisen totuuden selville saaminen voi kärsiä siitä, että asianomainen joutuu noutotoimenpiteen kohteeksi, on sen aiheutonta käyttämistä pyrittävä välttämään. Viivytyksettä toimitettavan kuulustelun tapahduttua kuulusteltu on päästettävä lähtemään, jollei jokin erityinen seikka vaadi uutta kuulustelua toimitettavaksi.¹¹³

Henkilöön kohdistuvia pakkokeinoja ovat lisäksi s a k k o ja u h k a s a k k o, joita käytetään henkilön taivuttamiseksi suorittamaan jokin prosessuaalinen velvollisuus. Ne tulevat kysymykseen vain tuomioistuimenmenettelyssä ja eroavat toisistaan siinä, että sakkoon tuomitaan välittömästi lain perusteella ja että sen suuruus määrätään lain osoittaman asteikon puitteissa, kun taas uhkasakon oikeus asettaa sen varalle, ettei syytetty täytä jotakin velvollisuutta. Niskottelun jatkuessa on asianomainen siihen tuomittava. Toinen eroavaisuus on siinä, että sakko on tuomittava päiväsakkoina, mutta uhkasakko pakkokeinona on sekä määrättävä että tuomittava määrämärkoin.¹¹⁴ Sekä sakkoa että uhkasakkoa käytetään syytettyä vastaan, joka haasteen saatuaan laillista estettä ilmoittamatta jää oikeuteen saapumatta. Niitä saadaan käyttää »vähemmissä asioissa», s.o. milloin kysymys on sakolla sovitettavasta rikoksesta, pienemmästä asianomistajarikoksesta tai rikosasiasta, jossa asianomistaja ajaa ainoastaan yksityisoikeudellista vaadetta.¹¹⁵ Niitä käytetään myös henkilöä vastaan, joka on kutsuttu oikeuteen todistamaan tai antamaan valaistusta johonkin asiaan, mutta joka on laiminlyönyt sinne saapumisen.¹¹⁶ Täl-

¹¹¹ Alanko, s. 104.

¹¹² Vrt. Skarstedt I, s. 158.

¹¹³ Honkasalo, Nimismies rikostutkijana, s. 14.

¹¹⁴ OK 11: 10 (L:ssa 29/5 1918) ja 12: 2 (A:ssa 7/9 1901).

¹¹⁵ Wrede-Tirkkonen, s. 298; Granfelt, Sammandrag, s. 71, lukee tällaiseksi rikokseksi myös politiarikoksen.

¹¹⁶ Ok 17: 3 (A:ssa 7/9 1901).

löin on sovellettava samaa menettelyä kuin syytetyn niskotellessakin. Uhkasakkoa käytetään lisäksi esteettömän poissaolon varalta asiaa siirrettäessä, milloin syytetty »vähemmissä» asioissa on ollut oikeudessa saapuvilla tai hänellä on ollut laillinen este poissaoloonsa, milloin todistaja, joka on oikeudessa saapuvilla, kieltäytyy täyttämästä todistajanvelvollisuuttaan tai kun oikeus velvoittaa jonkun täyttämään jotakin.^{117, 118}

Henkilöön kohdistuvana pakkokeinona on mainittava vielä matkustamiskielto, josta siviilioikeudellisena instituuttina säädetään UL 7:10:ssä. Rikosprosessuaalisena pakkokeinona matkustamiskielto on kehittynyt poliisiviranomaisten luoman käytännön nojalla. Tämä käytäntö on sittemmin saanut tukea passilainsäädännöstä. Kun ulkomaanpassia pyytävän tulee esittää selvitys esteettömyydestään, merkitsee esteettömyystodistuksen epäminen matkustamiskieltoa. Täten passiviranomaiset joutuvat toimimaan myös rikosprosessuaalisten tarkoitusten hyväksi. Pakkokeinoja käytetään aiotun tai jo nostetun syytteen yhteydessä oikeudenkäynnin turvaa-

¹¹⁷ OK 11: 10 (L:ssa 29/5 1918), OK 17: 5 (A:ssa 7/9 1901) sekä OK 16: 6 ja 24: 1, (viimeksimainittu A:ssa 7/9 1901).

¹¹⁸ *Wrede-Tirkkonen*, s. 298 s.; *Granfelt*, Sammandrag, s. 71 s. Uhkasakon ylärajaan nähden on esitetty eri mielipiteitä; *Granfelt*, m.t., s. 71 s. ja JFT 1930, s. 337 ss. ja *Wrede* (*Wrede-Sjöström*, s. 290) katsovat, ettei p.o. tapauksissa saisi käyttää suurempaa kuin kaikkiaan 1000 markan suuruisia uhkasakkoa. Toista mieltä ovat *Tirkkonen* (*Wrede-Tirkkonen*, s. 298) ja *Ailio*, DL 1932 s. — Hallintoasioissa on uhkasakon käyttö hyvin tavallista, paljon tavallisempaa kuin oikeusasioissa. Tällöin on erotettava uhkasakko pakkokeinona rangaistuksenluontoisesta uhkasakosta. Viimeksimainitut perustuvat yleiseen oikeussäännökseen ja ovat seurauksena säännöksen tai määräyksen rikkomisesta. Niitä tavataan asetuksissa, mutta myös eräät hallintoviranomaiset voivat säätää niitä turvatakseen sellaisten paikallisten säännösten noudattamisen, joita ne antavat toimivaltansa rajoissa, erittäinkin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden voimassa pitämiseksi. Uhkasakon käyttö pakkokeinona hallintoasioissa on myös hyvin tavallista. UVA 11 §:n mukaan LH:n käskyjä virka-asioissa pitää jokaisen totella ja LH:lla on valta, milloin näkee syytä olevan, määrätä uhkasakkoja ei vain yksityisille henkilöille vaan myös kunnallisille yhdykskunnille. Usein LH määrää uhkasakkoja myös kunnanvaltuuston tai kunnallislautakunnan esimiehille. Muutkin viranomaiset kuin LH voivat määrätä uhkasakkoja. Uhkasakosta ulkomaisessa oikeudessa käytetään eri nimityksiä, kuten *Zwangs-* tai *Exekutivstrafe*, *Ungehorsams-*, *Vollstreckungs-*, *Beugestrafe*, *Tvangsbøder*, *Geldstrafe*, *bøde*, *dagsbøder* (ks. *Fahlbeck*, s. 18 ja viitteet 27 ja 28); *Ståhlberg*, Suomen hallinto-oikeus, s. 351 s., s. 356 ss.; *Merikoski* II, s. 116 ss.

miseksi, osittain eksekution vuoksi, estämään tuomittua pakenemalla vetäytymästä täytäntöönpanosta.^{119, 120}

2. Esinekohtaiset pakkokeinot.

Toisen huomattavan pakkokeinoryhmän muodostavat ne pakkokeinot, jotka kohdistuvat esineeseen. Esineeksi on tällöin katsottava myös kotirauhan suojaamat huoneistot ja keho eli elävän ihmisen ruumis.¹²¹ Näille pakkokeinoille on ominaista, että niiden tarkoituksena on sellaisten esineiden talteenotto, joilla voi olla merkitystä rikoksen selvittämiseksi tai joista voidaan olettaa, että ne joutuvat konfiskation tai restitution alaisiksi. Toisinaan varmuuden saaminen rikoksenteijän henkilöllisyydestä on aiheena niiden käyttöön. Puheenaolevat pakkokeinot tulevat kysymykseen valmistavassa tutkimuksessa, milloin yksinään, milloin toisten pakkokeinojen ohella. Joitakin niistä, niinkuin esim. takavarikkoa, käytetään kuitenkin myös tuomioistuinmenettelyssä.

Tähän pakkokeinoryhmään kuuluvat ensiksikin henkilöön kohdistuva etsintä¹²² ja katsastus. Niitä voitaneen

¹¹⁹ *Wrede-Tirkkonen*, s. 299 s.; *Granfelt*, JFT 1925, s. 382; *Alanko*, s. 105.

¹²⁰ Ehdotuksen 1937 mukaan (RikOL 103 §) on, jos on pelättävä, että se, jota päteillä syillä epäillään rikoksesta, mistä hänet voidaan vangita, pakenemalla koettaa välttää oikeudenkäyntiä ja tuomiota tai rangaistuksen täytäntöönpanoa, sillä viranomaisella, joka on oikeutettu päättämään vangitsemisesta, valta milloin vangitsemista paon estämiseksi ei katsota välttämättömäksi, kieltää häntä poistumasta kotipaikkakunnalta tai hänelle osoitetulta oleskelupaikkakunnalta uhalla että hänet, jos hän rikkoo kiellon tai niitä määräyksiä, jotka ehkä on annettu hänen silmälläpitoaan varten, heti vangitaan. PakkokeinoLE 1939 ei, enempää kuin Ruotsin PakkokeinoL:aan, sisällä määräystä rikosprosessuaalisesta matkustamiskiellosta. Ruotsin uudessa oikeudenkäymiskaarissa on matkustamiskiellosta erityinen luku (25 kap.); oikeus kiellon antamiseen on siinä laajempi kuin Suomen oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotuksessa sikäli, että matkustamiskiellon voi antaa tutkinnan johtaja, syyttäjä ja oikeus, mutta Suomen ehdotuksen mukaan vain vangitsemisviranomainen.

¹²¹ Samoin *Hassler*, m.t., s. 101.

¹²² *Wrede-Tirkkonen*, ss. 287 ja 301, ja Ehdotus 1937 käyttävät nimitystä henkilöön käypä etsintä, mitä kielellisesti ei voida pitää onnistuneena. Henkilöön käyvästä etsinnästä tai tarkastuksesta puhutaan myös tullilainsäädännössä (TulliL 20 §, TulliS 28 §), JärjTehostL 2 §:ssä, VNp:ssä kansanhuollon alaan kuuluvista tarkastuksista ja etsinnöistä (1065/43) 5 § ja PakkokeinoLE:ssä 1939. Usein esiintyvä nimitys on ruumiintarkastus (ks. *Wrede*, Suomen oikeus- ja yhteiskuntajärjestys, s.

tosin pitää henkilöön kohdistuvina pakkokeinoinakin, mutta kun niiden perimmäisenä tarkoituksena on päästä käsiksi esineisiin, jotka ovat tarpeellisia rikosprosessille, lienee ne luettava esinekohtaisiin toimenpiteisiin. Henkilöön kohdistuvan etsinnän tarkoituksena on sen selvittäminen, mitä jollakulla on mukanaan, jotta rikosprosessin kannalta tarpeelliset esineet voitaisiin ottaa talteen. Etsintä tulee kysymykseen, milloin on syytä epäillä vangitulla olevan mukanaan mainitunlaisia tai sellaisia esineitä, jotka voivat saattaa hänen kuljetamisensa tai säilyttämisenä vankilassa vaaran alaiseksi.¹²³ Positiivisten säännösten puuttuessa on mainittua säännöstä tulkittu käytännössä niin laajasti, että henkilöön kohdistuvaan etsintään on katsottu voitavan ryhtyä myös, kun henkilö on pidätetty kuulusteltavaksi, vaikkei vangitsemispäätöstä vielä ole tehty, jos vain asianomaista on syytä epäillä rikoksesta, joka on sellainen, että vangitseminen olisi sallittu.^{124, 125}

389; *Wrede-Tirkkonen*, s. 301.) Toisinaan on käytetty nimitystä henkilöön kohdistuva tarkastus, niin *Lehto*, DL 1932, s. 19 ja *Alanko*, s. 109 s., tai henkilöön käyvä tarkastus, *Merikoski II*, s. 134.

¹²³ RVA 33.

¹²⁴ *Wrede-Tirkkonen*, s. 301; *Granfelt*, Sammandrag, s. 73; *Alanko*, s. 108, huomauttaa, että poliisin suorittama valmistava tutkinta on saanut yhä enemmän ensisijaisen merkityksen aikaisemmin vallinneeseen menettelyyn nähden, jonka mukaan poliisin pääasiallisena tehtävänä oli rikollisten kiinniottaminen ja tuomioistuimen asiana muun ohella tutkinnan toimittaminen. Jotta poliisi kykenisi mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti tämän tehtävänsä hoitamaan, on poliisin oikeutta henkilöön kohdistuvan etsinnän suorittamiseen pidettävä välttämättömänä muulloinkin kuin RVA 33 §:ssä mainitussa tapauksessa. — Myös Englannin oikeudessa poliisin valta suorittaa henkilöön kohdistuvaa etsintää on verrattain laaja, vaikkei nimenomaisia säännöksiä tästä ole annettu, ks. *Weidlich*, Strafprozesspraxis, s. 30; *Inhulsen*, s. 17.

¹²⁵ Erikoislainsäädännöstä mainittakoon, että TulliL 20 §:n mukaan on tullimiehellä oikeus toimittaa henkilöön kohdistuva etsintä, jos katsotaan olevan perusteltua syytä epäillä, että tullialueelle saapuvalla matkustajalla on tavaraa piilotettuna vaatteisiinsa. Jos on aihetta, voidaan niinkään vapaasatamassa tai vapaavarastossa käynyt henkilö hänen poistuessaan sieltä tarkastaa, samoin henkilö, joka palvelee tai käy ulkomaanliikenteeseen käytettävällä aluksella, kun hän aluksen ollessa satamassa käy maissa, sekä matkustaja, joka poistuu tullialueelta vientikiellon voimassaoloaikana; *Alanko*, s. 109. — JärjTehostL 2 § mukaan on poliisimiehellä valta toimittaa henkilöön kohdistuva etsintä m.m., jos jotakuta todennäköisillä syillä epäillään siitä, että hänellä on aseita tai räjähdysaineita julkisissa tai yksityisissä huveissa taikka muissa niihin verrattavissa tilaisuuksissa, joihin väkeä kokoontuu, jollei ase ole hänelle niissä tarpeellinen viran tai toimen vuoksi, taikka jotakuta epäillään siitä syystä, että hän on tuonut mukanaan väkijuomia sanotunlaisiin tilaisuuksiin; samanlainen oikeus on poliisimiehellä myös, kun jotakuta todennäköisillä syillä epäillään

Pakkokeinoryhmään, jonka objektina on esine, kuuluu myös henkilöön kohdistuva katsastus, joka oikeastaan on eräs muoto henkilöön kohdistuvaa etsintää. Eräät tutkijat eivät teekään niiden välillä eroa.¹²⁶ Katsastuksella tarkoitetaan ihmisruumiin tarkastamista sen selville saamiseksi, onko siihen kätketty jotakin, jolla on merkitystä rikosprosessille. On syytä ottaa huomioon, että nämä molemmat pakkokeinot on erotettu toisistaan Ruotsin oikeudenkäyntilaitoksen uudistamista koskevissa ehdotuksissa ja että samoin on laita Ruotsin voimassa olevassa oikeudessa. Kun Suomen oikeudessa ei yleensä tällaista eroa ole tehty, täytynee katsoa, että katsastus voidaan suorittaa samoilla edellytyksillä kuin henkilöön kohdistuva etsintäkin.

Esineeseen kohdistuviin pakkokeinoihin kuuluu myös kotietsintä, jolla on, niinkuin jäljempänä (ks. s. 65) esitetään, syvät historialliset juuret. Se sisältää puuttumisen kotirauhan piiriin tarkoituksin päästä käsiksi esineisiin, jotka voivat antaa selvitystä rikoksesta tai jotka muusta syystä on otettava takavarikkoon, taikka myöskin asuntoon piilotettuna olevaan tai piiloutuneeseen rikosten tekijään. Alkuaan kotietsintä oli sallittu vain varkausrikoksen tapahduttua, mutta nykyään se on luvallinen RVA 13 ja 14 §:ssä mainittujen rikosten johdosta. Nämä rikokset lainsäätäjä on arvioinut sellaisiksi, että kotirauhan on väistyttävä niiden selvittämistä koskevan intressin tieltä. Sellaisen etsinnän saa panna toimeen sekä rikoksesta epäillyn että muun henkilön luona.¹²⁷ Erikoislainsäädännössä on kotietsintä sallittu eräissä muissakin tapauksissa.¹²⁸

ampumia-aseen tai ampumatarpeiden taikka räjähdysaineiden luvattomasta hallussapidosta.

¹²⁶ Sellaisia ovat m.m. *Granfelt*, m.t., s. 72 s.; *Wrede-Tirkkonen*, s. 301; *Wrede*, Suomen oikeus- ja yhteiskuntajärjestys, s. 389; *Alanko*, s. 106 ss.; *Hassler*, m.t., s. 102. — Lainsäädännöstä, jossa mainittua erotusta ei ole tehty, ks. esim. TulliL 20 §, SäännöstelyRL 9 § (vrt. myös kansanhuoltoministeriön kiertokirjettä N:o 162/1942 ja Ruotsin PakkokeinoL 18 §).

¹²⁷ Vrt. myös jäljempänä s. 66. Ehdotuksen 1937 RikOL 114 §:n mukaan voidaan kotietsintä pitää henkilön luona, jos häntä todennäköisillä syillä epäillään rikoksesta, josta saattaa tulla vankeutta yksi vuosi tai enemmän taikka kuritushuonetta. 115 §:n mukaan voidaan etsintä toimittaa muunkin henkilön luona, jos sellaisesta rikoksesta epäilty, kuin 114 §:ssä mainitaan, on otettu kiinni toisen luona, jota ei epäillä sen rikoksen osallisuudesta, taikka jos hän siellä on tehnyt rikoksen taikka verekseltä tavattuna on takaa-ajettaessa sinne paennut tahi jos todennäköisillä perusteilla voidaan päättää hänen siellä oleskelevan tai piileskelevän, samoin, jos todennäköisillä perusteilla voidaan olettaa, että takavarikoi-

Esinettä koskevan etsinnän ja »tarkastuksen» käsitteet eivät Suomen oikeudessa ole selvästi määriteltyjä ja voivat antaa aihetta erilaisiin tulkintoihin. Tavallisesti niitä pidetään samaa merkitsevinä. Kirjallisuudessa on katsottu, että mitä kotietsinnästä on säädetty, on voimassa myös n.s. suljetun säilytyspaikan etsintään nähden.¹²⁸ HM 11 §:n mukaan kotietsinnästä on säädettyä lailla. Henkilöön kohdistuvasta etsinnästä tai katsastuksesta ei HM:ssa puhuta, mutta kun sen 6 §:n mukaan kansalaisen henkilökohtainen vapaus on oleva turvattu, on pidettävä selvänä, että tähän oikeushyvään puuttumisestakin on säädettyä lailla. Niinikään on kirjesalaisuus, joka sisältää esim. postipakettien loukkaamattomuudenkin, HM 12 §:n mukaan suojattu, joten senkin syrjäyttäminen on mahdollista vain eduskuntalain nojalla. Kun poikkeuksellisten olojen johdosta on annettu määräyksiä kansanhuollon alalla suoritettavista pakkotoimenpiteistä, on edellä sanotut periaatteet kylläkin otettu sikäli huomioon, että SäännöstelyRL 9 §:ssä on annettu valtuus toimittaa laissa tarkoitettujen määräysten valvontaa varten ja sanottujen määräysten rikkomisten selville saamiseksi »tarkastuksia sekä koti- ja muita etsintöjä». Tarkastuksen ja etsinnän välillä edellytetään kuitenkin olevan ero, sillä lainkohdan mukaan etsintä on toimitettava todistajan läsnä ollessa, kun taas tarkastuksessa tarvitsee todistajan olla saapuvilla vain niissä tapauksissa, joissa se hankaluudetta käy päinsä, ja mikäli se hen-

tava esine on muun kuin 114 §:ssä mainitusta rikoksesta tai sen osallisuudesta epäillyn luona. Vrt. PakkokeinoLE 1939 14 §. Ruotsin PakkokeinoL 12 §:ssä säädetään, että kotietsintä voidaan toimittaa sen luona, jota syystä epäillään sellaisen rikoksen tekemisestä, josta lain mukaan voi seurata pakkotyötä tai vankeutta; toisen kuin rikoksesta epäillyn luona voidaan kotietsintä toimittaa, jos rikoksesta voi seurata pakkotyötä, ja rikos on siellä tehty tai rikoksesta epäilty otettu siellä kiinni tai muutoin on olemassa erityinen syy edellyttää, että takavarikoitava esine siellä tavaataan tai muuta selvitystä rikoksesta saadaan. Ruotsin uusi oikeudenkäymiskaari (28 luvun 1 §) sisältää vastaavanlaisen säännöksen; edellytyksenä yleensä on, että on tehty sellainen rikos, josta seuraa vapausrangaistus.

¹²⁸ Ks. esim. TulliL 118 ja 119 §, TulliS 143 §; VäkiJL 59 (L:ssa 24/3 1933). — PakkokeinoLE 1939 14 § 2 mom:n sanonta, että kotietsinnästä voimassaolevat määräykset koskevat myös etsintää, »joka toimitetaan suljetussa säilytyspaikassa», on soveltumaton, koska tällaisen tarkastuksen objektina voi olla esim. matkatavara; ks. Wrede-Tirkkonen, s. 303; Alanko, s. 115.

¹²⁹ Granfelt, Sammandrag, s. 76; Wrede-Tirkkonen, s. 303; Hassler, m.t., s. 102, erottaa vain koti- ja henkilöön kohdistuvan etsinnän. Täten jää määrittelemättä sellainen etsintä, joka kohdistuu esim. varastohuoneisiin y.m. sellaisiin paikkoihin, joita kotirauha ei suojaa. Vrt. tämän johdosta Granfelt, JFT 1934, s. 240 s.

kilö, jonka intressiä tarkastus koskee, sitä vaatii. Säännöstä laadittaessa on nähtävästi ajateltu, ettei sen tarkoittama toimenpide tule kohdistumaan välittömästi johonkin henkilöön. Tarkastuksen on edellytetty tapahtuvan sellaisissa paikoissa, niinkuin myymälöissä, varastohuoneissa ja eläinsuojissa, joita kotirauhan rikkomisesta rangais-
tuksen säätävä RL 24:1 ei sanamuotonsa mukaan koske.¹³⁰

Esinekohtaisista pakkokeinoista on lopuksi mainittava t a k a v a r i k k o. Sitä käytetään sekä valmistavassa tutkinnassa että tuomio-
istuinmenettelyssä, vaikkakin ehkä enemmän ensiksi mainitussa, ja sen tarkoituksena on päästä käsiksi esineisiin, jotka voivat olla selvi-
tyksenä rikosasiasta tai joiden voidaan olettaa joutuvan konfiskoi-
duiksi taikka jotka on rikoksella joltakin viety. Seuraavassa tarkas-
telemme yksityiskohtaisesti tätä pakkokeinoä, jolla muiden rikospro-
sessuaalisten pakkokeinojen joukossa on tärkeä merkitys.

¹³⁰ Tähän ajatukseen nojautuu SäännöstelyRL:n perusteella annettu VNp kan-
sanhuollon alaan kuuluvista tarkastuksista ja etsinnöistä 30/12 1943 (1065/43, ks. sen
1, 2, 4 ja 5 §), mutta epäselvyyttä sanottuihin käsitteisiin nähden ei siinäkään ole
täysin voitu välttää.

II LUKU.

KATSAUS TAKAVARIKKOSÄÄNNÖSTÖN KEHITYK- SEEN RUOTSI—SUOMEN OIKEUDESSA JA OIKEU- DENKÄYNTILAITOSTEN UUDISTUS- EHDOTUKSISSA.

A. Ruotsi—Suomen oikeudessa.

Ruotsi—Suomen rikosprosessi oli alkuaan akkusatorista. Sellai-
sena se pysyi 15 vuosisadalle saakka, jolloin se varsinkin kanonisen
oikeuden vaikutuksesta alkoi muuttua yhä suuremmassa määrin ink-
visitoriseksi.¹ Alkuaan pidettiin rikosta vain asianomistajan oikeu-
den loukkauksena, mistä johtui, että tuomitut sakotkin joutuivat hä-
nelle. Sen vuoksi myös oikeudenkäynti perustui yksityisen syyttee-
seen, mutta myöhemmin yleinen syyttäjältä alkoi esiintyä toissi-
jaisesti ja eräistä rikoksista virallinen syyttäjä saattoi ajaa asianomista-
jasta riippumattakin syytettä.^{2,3} 1734 vuoden laki sisältää sekä akku-
satorisia että inkvisitorisia piirteitä, viimeksimainittuja erittäinkin

¹ *Granfelt*, *Föreläsningar*, ss. 29, 84, 178, 183; *Kreüger*, s. 45; *Palmgren*, s. 27. — *Ehrström*, s. 6, huomauttaa, että rikosprosessi on ylipäänsä kaikkialla ollut alkuaan akkusatorista ja että vasta kehittyneimpien yhteiskuntaolojen vallitessa on syntynyt inkvisitorinen prosessimuoto. Viimeksi mainitusta ks. myös *Pfenninger*, s. 100 ss.

² Vrt. RangK 1: 1; *Grottenfelt*, *Om mälsegarebrottets begrepp*, s. 3; *Kreüger*, ss. 45, 48, 149; *Palmgren*, s. 20; *Hedenskog*, ss. 7, 12; *Hassler*, *Förfarandet*, s. 70; *Ignatius*, s. 76; *Grottenfelt*, m.t., s. 29 ss. Tuomarinohjeet, joiden arvellaan syntyneen 1500-luvulla, sisältävät sekä akkusatorisia että inkvisitorisia piirteitä; m.m. kidutus on niiden mukaan eräissä tapauksissa sallittu, ks. *Granfelt*, *Föreläsningar*, ss. 84, 163 ja 175. — Muinaisgermaanisissa prosessissa kuului syyttäjältä kokonaan asianomistajalle, ks. siitä tarkemmin *Skarstedt* I, s. 59 ss.

³ Syyttäjälaitos oli jo 1700-luvulla lopullisesti siten järjestetty, että valtion syyttäjälaitokset muodostivat yhtenäisen kokonaisuuden, jonka ylin johto kuului v. 1713 perustetulle oikeuskanslerinvirastolle. Kun syyttäjälaitoksesta annettiin hallinnollisesti eikä lainsäädäntöteitse määräyksiä, ei 1734 vuoden laissakaan tällaisia määräyksiä ole, ks. *Granfelt*, *Föreläsningar*, s. 170 s.; *Ignatius*, s. 102; Proposition 1931, s. 15.

milloin on kysymys n.s. törkeistä rikoksista.⁴ Myöhemmin on kehitys rikosprosessin alalla pyrkinyt jälleen akkusatorisen menetelmän omaksumiseen.⁵

⁴ *Forsman*, *Straffprocess*, s. 12; *Granfelt*, *Lärobok*, s. 9; *Palmgren*, s. 42, huomauttaa, että akkusatoristen ja inkvisitoristen periaatteiden suhde on sanotussa laissa sellainen, että eri mielipiteitä on lausuttu siitä, kumpi periaate on ollut vallitsevana. Akkusatorinen ja inkvisitorinen prosessimuoto voitaneen lyhyesti luonnehtia lausumalla edelliselle olevan ominaista, että prosessialoite ei kuulu tuomarille vaan tuomioistuimen ulkopuolella olevalle henkilölle (*»nemo iudex sine actore»*); tuomari ei myöskään voi oikeudenkäynnin alettua määrätä sen jatkumisesta eikä ryhtyä toimenpiteisiin prosessimateriaalin hankkimiseksi. Tuomaria sitoo niinikään sääntö: *»ne eat iudex ultra petita partium»*. Inkvisitorisessa rikosprosessissa taas tuomarin asiana on aloitteen tekeminen prosessin alkamiseksi ja huolehtiminen sen jatkamisesta samoin kuin todisteiden hankkimisesta. Tuomari voi myös itsenäisesti arvostella todisteiden arvon sekä harkita kysymystä, mihin rikokseen syytety on katsottava tehneen itsensä syyppäksi ja millaiseen rangaistukseen hänet siitä on tuomittava, vieläpä jättää asian vastaisuuden varaan. Ks. tästä sekä akkusatoristen ja inkvisitoristen aineiden suhteesta 1734 vuoden laissa, *Sjöström*, *Processledning*, s. 20 ss.; *Granfelt*, *Föreläsningar*, s. 25 ss.; *Olivecrona*, *Straffprocessrätt*, s. 3; vrt. myös *Trygger*, *Straffprocessrätt*, s. 28 ss., erittäinkin s. 42. Inkvisitorisen periaatteen asemasta ja historiasta ks. *Tirkkonen*, *Tuomionpurku*, s. 73 viite 58. — Akkusatorisen ja inkvisitorisen prosessin erosta ks. vielä *Skarstedt I*, s. 8 s., ja *Ehrström*, ss. 4, 5, 35 ja 36 sekä s. 38, joka viimeksimainittu huomauttaa, että harkittaessa menetelmän paremmuusastetta ratkaisevaksi kriteerioksi asetetaan tuomarin asema prosessissa. Vrt. myös *Hedenskog*, s. 11. Ulkomaisessa kirjallisuudessa on p.o. menetelmien johdosta vallinnut erimielisyyttä; ks. *von Kries*, s. 275 viite 1; *Glaser*, *Handbuch I*, s. 23 ss.; *Hurwitz*, *Strafferetspleje*, s. 34 eritt. viite 16; *Palmgren*, s. 22. Onpa lausuttu, että sanottujen menetelmien vastakohtaisuus ei kelpaa teoreettiseksi jakoperusteeksi, vaan että se iskusanan tavoin kuvaa rikosprosessimenettelyssä esiintyviä vastakkaisia tendenssejä *»dels formelt med Hensyn til Funktionsdelningen, dels materielt med Hensyn til Sigtedes Beføjelser som Processsubjekt»*, näin *Hurwitz*, *Strafferetspleje*, s. 36; ks. myös *Tirkkonen*, *Ståhlberg-juhlajulkaisu*, s. 436. *Tirkkonen* on aivan oikein huomauttanut, että sanotusta erimielisyydestä huolimatta on syytä säilyttää mainitut käsitteet Suomen prosessi-oikeustieteessä, mutta että ryhdyttäessä ulkomaisen kirjallisuuden nojalla tutkimaan jonkin normijärjestelmän kantaa menetelmiä koskevassa kysymyksessä, on pidettävä mielessä, minkä sisällyksen asianomainen tutkija on sanotuille käsitteille antanut; vrt. myös *Sama*, m.t., s. 435 viite 31.

⁵ *Granfelt*, *Lärobok*, s. 9; *Sama*, *Föreläsningar*, s. 29; *Palmgren*, s. 47. — Niistä maista, joissa rikosprosessi nykyään erityisen selvästi on akkusatorista, on mainittava Englanti. Sen oikeudenkäyntimenettely on suullista, välitöntä, puhdasta asianosaisprosessia, jossa syytetyllä (*defendant*) on täydellisen asianosaisen asema. Mikäli mahdollista vältetään syyllisyyesarvostelman lausumistakin ennen asian ratkaisemista. Ominaista Englannin rikosprosessimenettelylle edelleen on, että se säännömukaisesti alkaa henkilön pidättämisellä (*arrest*); toisin on laita n.s. summaarisessa oikeudenkäynnissä, (*summary jurisdiction*), josta huo-

1734 vuoden lakiin perustuva rikosprosessi on toisaalta varsin kehittymätöntä eikä sitä riittävän selvästi erotettu siviiliprosessista.⁶ Molempia prosessilajeja koskevat pääperiaatteet ovat näet yhteisiä ja vain vähäisessä määrin tulee oikeudenkäynnin ulkonaisessa menettelyssä näkyviin prosessien eroavaisuus. Laki liittyy vanhempaan oikeuskäsitykseen ja muodostaa voimassa olleen oikeuden koonnan.⁷ Prosessin kehittymättömyyttä osoittaa muun muassa se, että mitään uusia prosessioikeudellisia säännöstöjä ei sanotulla lailla luotu, vaikkakin oikeudenkäymiskaareen sisältyy runsaasti erikoismääräyksiä, jotka kohdistuvat vain rikosprosessiin ja ovat osittain vielä nykyään-

iehtivat poliisituomioistuimet (Police Courts), Lontoon Cityssä kuuluisat Mansion House ja Guildhall. Pääkaupungin poliisituomioistuimissa toimivat tuomareina palkatut lakimiehet, maaseudulla etupäässä palkkaa nauttimattomat maallikkotuomarit, n.s. rauhantuomarit (Judges of Peace) (Skotlannin rikosprosessissa on summaarisen lainkäytön vastakohtana »Solemn Jurisdiction». Nämä prosessilajit »are distinguished mainly by the course of procedure which is followed in the trial of a case, and the measure of punishment which follows conviction», ks. *Renton-Brown*, s. 4). — Yleisestä kannevallasta huolehtivaa pohjoismaiselle oikeudelle ominaista virallista syyttäjää ei Englannin oikeus (toisin Skotlannin ja Irlannin oikeus) tunne, lukuun ottamatta eräitä raskaammanlaatuisia rikoksia, vaan syyttäjänä voi esiintyä kuka tahansa. Sosiaalisesti heikkojen tukemiseksi on olemassa lukuisia yhdistyksiä, jotka asianajajiensa avulla esiintyvät kantajina. Ks. *Weidlich*, *Strafprozesspraxis*, s. 2, s. 7 ss., ss. 11, 17; *Sama*, *Die Polizei*, s. 57; *Inhulsen*, ss. 10, 25, 49, 66; *Glaser I*, s. 130 ss.; *Mittermaier*, s. 75 s.; *Ignatius*, s. 74. Myös Amerikassa rakentuu rikosprosessi akkusatoriselle periaatteelle sisältäen paljon Englannin rikosprosessille ominaisia piirteitä, ks. *Baldwin*, s. 226 ss.

⁶ Mainittakoon, että vielä niin myöhään kuin 1800-luvun alussa vastustettiin molempien prosessilajien erottamista toisistaan viittaamalla m.m. siihen, »att den tillgänglighet för hvarje samhällsmedlems fattning, hvarigenom Sweriges lag hitills utmärkts framför de fleste lagstiftningar, bör, såsom ett heligt arf från våra förfäders lagstiftningswished, oförändrad bibehållas», ks. *Lagkommitteens Utlåtande*, s. 161. Toisaalta oli molempien prosessilajien erottamiseen toisistaan jo paljon ennen 1734 vuoden lakia kiinnitetty huomiota, vaikkakaan toimenpiteet asiassa eivät johtaneet mihinkään suurempiin tuloksiin. Ks. myös *Granfelt*, *Valda uppsatser*, s. 41 ss.; *Skarstedt I*, s. 75 viite 1.

⁷ *Hassler*, *Förfarandet*, s. 65. *Hassler* viittaa siihen, että rikosprosessin erikoisluonne oli kylläkin täysin selvillä jo 1600-luvun juristeille ja että koontaan sisältyvä oikeuskäsitys edusti itse asiassa jo osittain vanhentunutta oikeustilaa. Toisaalta on huomattava, että koonnasta huolimatta vastakohtaisuudet eräillä aloilla, esim. rikosoikeudessa, olivat varsin suuret; siten ei esim. RK ja RangK nojaudu mihinkään yhtenäiseen rangaistusjärjestelmään, vaan eri rikosten rangaistusmäärät osoittavat suurta epätasaisuutta, ks. *Palmgren*, s. 40; *Uppström*, *Öfversigt*, s. 159; *Engströmer*, s. 135.

kin voimassa olevan oikeuden pohjana.⁸ Oikeudenkäymiskaari ei sisällä myöskään mitään yleisiä säännöksiä pakkokeinoista eikä esim. sellaisesta prosessuaalisesti tärkeästä instituutista kuin valmistavasta tutkinnasta. Niinkuin *Hassler* huomauttaa, johtuu tämä siitä käsityksestä, mikä lain valmisteluajana vallitsi rikosprosessin olemuksesta ja jonka mukaan vain tuomioistuinmenettely oli oikeudenkäyntiä. Asianomistajan asiana oli ryhtyä toimenpiteisiin rikoksen selvittämiseksi ja huolehtia eräissä tapauksissa valtiovallan edustajien kanssa asian valmistelusta ennen tuomioistuinmenettelyä. Tuomioistuimen taas ei tullut vain tuomita vaan toimia subsidiaarisesti aloitteen tekemiseksi varsinaisen rikostutkinnankin toimittamiseen.⁹

Mutta vaikka 1734 vuoden lakiin ei sisällykään yleisiä määräyksiä pakkokeinoista, on siinä siellä täällä aineellista oikeutta koskevissa osissa, erittäinkin rikos- ja rangaistuskaarissa, niitä tarkoittavia säännöksiä. Sellaisesta pakkokeinosta kuin vangitsemisesta ja kiinniottamisesta sisältyi määräyksiä m.m. RK 20:7:ään ja RangK 1 lukuun, osittain myös RakK:een.¹⁰ Nämä pakkokeinot ovatkin olleet jo varhain tunnetut.¹¹ Vangitsemisen ohella on mainittava

⁸ Tällaiset säännökset saattoivat kohdistua esim. tuomioistuinten ulkonaiseen organisaatioon, forumiin, haasteeseen ja poissaoloon tuomioistuimesta, puhdistusvalaan, oikeuteen käyttää oikeudenkäyntiavustajaa, todisteluun, sovintoon, tuomiota koskevaan äänestykseen, tuomion julistamiseen ja ilmoittamiseen, muutoksenhakukeinoihin ja alistamiseen y.m., ks. *Hassler*, m.t., s. 67 viite 1.

⁹ *Hassler*, m.t., s. 67 ss. ja s. 87 ss.; *Nehrman*, Proc. crim. V ja VI kapp. — Milloin rikostutkintaa koskevan valmistavan tehtävän laatu oli sellainen, että se edellytti pakon käyttämistä, ei yksityisellä ollut siihen kuitenkaan oikeutta muuta kuin RK 52 luvussa mainituissa tapauksissa, mutta hän saattoi kääntyä apua saadakseen viranomaisen puoleen. Eräissä erikoistapauksissa oli tutkinnan suorittamisesta annettu erityisiä määräyksiä. Nämä koskivat tappoa, jonka selvittämistä koskevasta menettelystä sisältyi säännöksiä jo Kristofferin maanlakiin (ks. sanotun lain »Drapmaal medh Wilia» 25 ja 26 luku; *Abrahamsson*, s. 759 s.; *Arnell*, s. 756; *Nordström* II, s. 391 ss.) ja 1734 vuoden lain RK 28:6:een, varastetun tavarain palauttamista kotietsinnän avulla ja lapsenmurhan selvittämistä. (Viimeksimainittuun nähden ks. Kongl. Hofrättens Bref, angående sätet til efterspanande i Städer och på Landet, samt undersökning derwid, då dödt Foster finnes, men obekant är, hwilken det framfödt och å löw lagt, 12/2 1755 (*Modée* VI, s. 3648; *Flinberg* V, s. 233, ilmoittaa kirjeen antamisajaksi 10/1 1754). — Rikostutkinnan toimittamista tarkoittava yleissäännös sisältyy OK 4:1:een.

¹⁰ Ks. RakK 15: 5 ja 28:14. Näiden ja vangitsemista koskevien säännösten tulkintaan nähden ks. *Hassler*, m.t., s. 111 ss., eritt. s. 117 ja *Skarstedt* II, s. 131.

¹¹ Jo maakuntalaeissa on säännöksiä, joiden mukaan asianomistaja sai ottaa kiinni verekseltä eräitä rikollisia, ks. *Hassler*, *Föreläsningar*, s. 179 s.; *Skarstedt* II, s. 121 ss. Vangitseminen oli alkuaan yksityistä säilytystä, mutta asianomistaja

nouto, jota tarkoittavat määräykset alkuaan kehittyivät käytännön nojalla perustanaan vangitsemissäännökset, mutta 1734 vuoden laissa on molemmat säännöt jo tarkoin erotettu toisistaan.¹² Uhkasakko oli tunnettu ainakin jo 1600-luvulla ja sitä käytettiin mitä erilaisimpiin tarkoituksiin.¹³ Ilman nimenomaista tukea laissa vakiintui näet sellainen käytäntö, että tuomioistuimet alkoivat määrätä uhkasakkoja syytetyille poisjäämisen varalta rikosprosessissa, mikä käytäntö sai legaalisen vahvistuksen vasta sitten, kun A:lla 7/9 1901 muutettiin OK 11:10 siten, että »vähemmissä asioissa» oikeus saattaa soveltaa syytettyyn nähden uhkasakkoa.¹⁴ Sakon ja uhkasakon käyttö sellaista todistajaa vastaan, joka oli kutsuttu oikeuteen saapumaan selvit-tyksen saamiseksi asiaan, mutta oli jäänyt tulematta, oli sitävastoin tunnettu jo 1734 vuoden laissa.¹⁵ Sama koski uhkasakon käyttöä oikeuteen saapunutta niskottelevaa todistajaa vastaan¹⁶ sekä niitä tapauksia, joissa henkilön oli täytettävä, mitä oikeus oli määrännyt hänen suoritettavakseen.¹⁷

Henkilöltä, joka vangittiin tai pidätettiin, voitiin saada haltuun esineitä, jotka rikollisella tavalla olivat joutuneet pois oikealta omis-tajalta. Mikäli kysymys oli varkaan kiinniotamisesta tai varastetun tavar-
an takaisin saamisesta, oli yksityisen ja viranomaisen käytettä-vissä myös sellainen pakkokeino kuin kotietsintä. Sitä koskeva sään-nös sisältyi RK 52:2:een.

saattoi luovuttaa rikollisen yleiseenkin säilyyn. Kiinniotamisesta oli m.m. 1600 luvulla voimassa, että sen, joka oli tehnyt »missgierning, särdeles liffsak», voi kiinni-ottaa kuka tahansa; jos hänet tavattiin verekseltä tai pakosalta tai jos rikos muu-toin oli ilmeinen, oli hänet kiinniotettava. (Vrt. *Abrahamsson*, s. 656 ss., s. 704, s. 743 s.; *Arnell*, s. 692 ss.; *Nordström* II, s. 424 ss.; *Kreüger*, s. 153). Erittäinkin oli kruununpalvelijoiden, viskaalien ja vahtien velvollisuus rangaistusseuraamuksen uhalla tuollaisissa tapauksissa ottaa kiinni rikollinen.

¹² *Skarstedt* I, ss. 64, 76, 79, 82; 1734 vuoden lain säätämisen jälkeenkin säilyi kuitenkin sellainen vanha käsitys, että nouto oli vangitsemiseen liittyvä pakon muoto, ks. *Flintberg*, Kongl. Bref till Svea Hofrätt 6/8 1760. *Flintbergin*, Lagfaren-hetsbibliotek Del. 4 s. 377, mukaan kuningas selitti kihlakunnantuomarin menetel-leen virheellisesti antaessaan noutaa käräjille aviolupauksin makaamisesta ilmianne-tun henkilön, koska rikosta ei ollut mainittu RangK 1:2:ssa (törkeät rikokset) tai OK 25:5:ssä (alistettavat asiat); *Wrede-Tirkkonen*, s. 295; *Granfelt*, *Föreläsningar*, s. 188 ss.

¹³ *Wrede*, *Valda uppsatser*, s. 187 s.

¹⁴ Ks. edellä, s. 53; *Skarstedt* I, s. 93; *Wrede-Tirkkonen*, s. 297.

¹⁵ OK 17:3.

¹⁶ OK 17:5.

¹⁷ OK 16:6 ja 24:1.

Kotietsintä pakkokeinona on ollut jo varhain tunnettu.¹⁸ Sitä ei rajoitettu koskemaan vain tapauksia, joista säädettiin RK 52:2:ssa, vaan sitä voitiin käyttää myös, kun rikollisia, varsinkin etsintäkuulutettuja¹⁹ ja karkulaisia,²⁰ etsittiin tai kun rikollisella tavalla vietyä omaisuutta oli saatava takaisin tahi muutoin hankittava selvitystä törkeämpiin rikosasioihin.²¹ Lainkohdassa mainittu luettelo etsinnän toimittamisen perusteista ei ole tyhjentävä, vaan sisältää vain esimerkkejä. Jos henkilö omin päin suoritti etsinnän ja löysi haetun tavarat, niin hän välttyi rangaistukselta.²² RK 52:3 ja 4:ssä annettiin vielä eräitä erikoismääräyksiä, jotka liittyivät kotietsinnän toimittamiseen. — Vaikkakin RK 52:2:ssa puhutaan vain yksityisen oikeudesta toimittaa kotietsintä, täytynee pitää selvänä, että myös viranomaisella, joka antoi luvankin etsinnän toimittamiseen, oli sama oikeus. Varsinkin 1700-luvulla annettiin runsaasti asetuksia, jotka koskivat etsintää

¹⁸ Jo maakuntaleissa on siitä säännöksiä, ks. esim. WGL I Tiufwa B V, II Tiufwa B XXX. Kristofferin maanlain *Tiufwa B* 13 luku sisälsi määräyksiä menettelystä varkausrikoksen tutkimisessa; jos varkaus oli tapahtunut, oli asianomistajan ilmoitettava naapureille, mitä hän oli menettänyt. Mikäli hänellä oli tieto, mihin omaisuus oli joutunut »Tha skal han thiit fara medh fyra mannom / och bedhas laghlika at ransaka». Kaupunkilain kotietsintää koskevien säännösten johdosta on Hassler, *Förfarandet*, s. 101, esiintunut, että se saattoi tapahtua vain »med Foghatans och Rådhmanna orlofwe». Huomattava on, että kaupunkilain *Tiuffwa B:n* 2 luvussa säädetään vaihtoehtoisesti, että asianomistaja saattoi »wädhia in til hans (s.o. talonomistajalle) med fyratighi Markum»; vrt. myös *Ehrström*, s. 11 viite 7; *Nordström* II, s. 437. — *Abrahamsson*, s. 812, mainitsee sen aikaisesta käytännöstä, että »ingen ransakan efter Tiufnad tillåtes i annars huus / med mindre / at antingen den / uti hwilkens huus Tiufnaden förmenes wara / det samtycker / eller at wederbörande Domare eller Befallningshafwande efter omständigheters beskaffenhet / finner skiäligt sådant / at bewillia / då den förrättas av wederbörande Cronobetiente». — Mainittakoon, että Englannissa, mikäli on kysymys tavanomaisesta oikeudesta, on kotietsintäoikeudelle nytkin vielä oleellista, että etsinnän objektina tulee olla varastettu tavara; etsinnän toimittamista varten annetaan n.s. *search warrant*. Sitä vastoin kirjoitettu laki myöntää kotietsinnän erityisissä tapauksissa; ks. jäljempänä, s. 99; *Inhulsen*, s. 17; *Thwaites*, s. 201.

¹⁹ KK 26/6 1682 (*Schmedeman*, s. 760); KK TII Landszhöfdingarna angående flycktige Dråpares fasttagande 7/1 1697 (ibm. s. 1479).

²⁰ Ks. Resolution på Städernas Besvär 7/7 1752, 50 § (*Modée V*, s. 3287 s.). — Kun oli päässyt valtaan sellainen tapa, että kotietsintöjä oli omavaltaisesti pantu toimeen rikoksentekijäin kiinnisaamiseksi, niin sellaisesta menettelystä ankarasti varoitettiin.

²¹ Ks. *Förbud* 27/9 1755 (*Modée VI*, s. 3881), Kongl. Maj:ts ytterligare *Påbud*, emot Caffée-drickande, 24/3 1768 (ibm IX s. 25).

²² *Hassler*, *Förfarandet*, s. 103.

(»Besiktningar och Visitationer») salakuljetuksen paljastamiseksi taikka luvattomasti maahan tuodun tai valmistetun paloviinan ja paloviinan valmistukseen tarkoitettujen välineiden löytämiseksi.²³

Vaikkakin siis Ruotsi-Suomen oikeuteen sisältyi useita pakko-keinoja, ei takavarikko erityisenä legaalisesti järjestettynä prosessioikeudellisena instituuttina ollut tunnettu. Maakuntalaeissa eikä myöskään maan- tai kaupunkilaeissa tai 1734 vuoden laissa ole siitä yleisiä säännöksiä. Mutta samoin kuin eräät muutkin prosessioikeudelliset säännöt, joista 1734 vuoden laissa ei mainita, itse asiassa jo olivat verrattain pitkälle kehittyneet, oli takavarikkokin tunnettu erikoislainsäädännössä ainakin jo 1600-luvulla.²⁴ 1734 vuoden laissakin on säännöksiä, joista voidaan päätellä, että puheena olevaan pakkokeinoon voitiin käytännössä turvautua. Siten RakK 17:3 mukaan on kalaveden omistajalla oikeus, jos joku tavataan verekseltä laittomasti kalastamasta, ottaa häneltä vene, nuotta ja verkot tahi muuta tunnustodisteeksi ja pantiksi, kunnes hän hyvitti

²³ Förordning om Lurendragerier, och in-practiceringar af utrikes Waror, 21/5 1739 k. 8 (*Modée* II, s. 1519); Kongl. Maj:ts Resolution och Förklaring uppå de allmänna Besvär, som Städerne uti Sverige och Finland igenom deras Fullmäktige wid denna sistförledne Riksdag andragit, 17/8 1762 31 § (*Modée* VII, s. 5327). Siinä luvattiin kieltää kotietsintöjen pitäminen salakuljetusta ja kiellettyjen tavaroiden luvaton maahantuontia koskevissa asioissa; Kongl. Maj:ts ytterligare Förordning til lurendrageriers hämmande, 18/4 1768 (*Modée* IX, s. 29 ss.). Siinä säädettiin m.m., että jollei etsittävää tavattu, seurasi rangaistus, jos joku ilman pätevää syytä ryhtyi sellaiseen toimenpiteeseen; Kongl. Maj:ts Förordning emot Lurendragerier eller förbudne Utrikes Warors införsel i Riket, 22/3 1770 (*Modée* IX, s. 294 ss.) palautti aikaisemman järjestyksen: jollei etsinnässä tavattu luvatonta tavaraa, rangaistiin, vaikka etsintään oli ollut pätevä aihekin (IX Art. 1 ja 2 §). Kongl. Maj:ts Förbud, emot Hus-visitationer, 16/7 1776 (*Modée* X, s. 622) kielsi tullivirkamiehiä toimittamasta kotietsintää. — Paloviinalainsäädännön turvaamista tarkoittavista etsinnöistä ja takavarikkotoimenpiteistä ks. Kongl. Maj:ts Förordning, ang. åtskilligt, som til förekommande af Swenskt brännewins-bränning och försälgning ytterligare kommer at i akt tagas, 21/12 1773 (*Modée* X, s. 231 ss.) 2 ja 3 §, Kongl. Maj:ts Kungörelse, angående brännewins-bränningens verkställande hädanefter för Des och Kronans räkning, samt om ytterligare widtagne författningar, til hämmande af en oloflig brännewins-tilverkning och försälgning, 14/9 1775 (*Modée* X, s. 487 ss.) 4 k., KB Til Regale Brännerie-Direktion, angående rätta förståndet af Kongl. Maj:ts Nådiga Förbud den 16 Julii 1776, emot Husvisitationer, 10/10 1776 (*af Ugglas* II, s. 56); *Hassler*, *Förfarandet*, s. 103.

²⁴ Vanhemman ajan kirjailijoista *Nehrman* ei anna mitään esitystä takavarikkosta. *Arnell* taas viittaa kaupunkilakia koskevan teoksensa sisällysluettelossa sen yhteydessä konfiskatioon ja selostaa runsaasti takavarikkoa koskevia erikoislainsäädäntöön kuuluvia säännöksiä.

asian. Laissa on yleisempikin säännös, jonka mukaan yksityisellä on valta ottaa itselleen esine, joka oli rikoksella häneltä viety, nim. RK 52:1 §:ssä, jota nykyään vastaa RVA 12 §. Sen mukaan saa jokainen, jolta rikoksella on viety omaisuutta, ottaa omansa takaisin irtaimelta tai tuntemattomalta henkilöltä taikka siltä, jonka varoo karkaavan taikka rikoksentekijältä verekseltään. 1734 vuoden lain mukaan oli siis myös viranomaisella katsottava olevan valta ottaa rikoksen kautta menetetty esine takavarikkoon, mitä oikeutta nähtävästi pidettiin itseltään selvänä, koska muussa tapauksessa tarkempia säännöksiä siitä olisi annettu kotietsintää koskevien säännösten yhteydessä.²⁵ Edellä mainittu RK 52:2:n kotietsintää koskeva säännös edellyttää selvästi esineen ottamista takavarikkoon. Ettei takavarikkoinstituuttia ollut 1734 vuoden laissa tarkemmin järjestetty, saanee osittain selityksensä siitä, että sanottu pakkokeino tulee käytännössä tavallisesti kysymyksen valmistavan tutkinnan yhteydessä, mutta kun inkvisitorinen vaikutus puheena olevassa laissa on huomattava, eivät valmistavaa tutkintaa koskevat periaatteet voineet päästä riittävästi kehittymään. Akkusatorisessa rikosprosessissa taas tuomarin tehtävä rajoittuu etupäässä prosessiaineiston vastaanottamiseen ja arvioimiseen tuomiokäsitteilyn ollessa prosessin tärkein osa. Valmistava selvitys ja aineiston kerääminen suoritetaan tavallisesti valmistavassa tutkinnassa, jossa myöskin usein joudutaan ratkaisemaan kysymys pakkokeinojen käytöstä.²⁶

²⁵ Hassler, Föreläsningar, s. 107.

²⁶ Hassler, Förfarandet, s. 12 s.; Lehto, DL 1932 s. 18; Ellilä, Poliisilehti 1941, s. 317 s. — Vaikkakin Englannin rikosprosessi on akkusatorista, ei siellä ole siihen tapaan järjestettyä valmistavaa tutkintaa kuin mannermaalla. Rauhantuomari (judge of the peace) käsittelee sinne ilmoitetut (charge sheet) asiat. Ne, joita ei summaarisesti käsitellä, siirretään tavanmukaista tuomioistuinkäsittelyä varten (committal tai commitment for trial) säännöllisiin tuomioistuihin (tavallisesti the Assizes- tai the Quarter Sessions-nimisiin). Sekä Englannin että Amerikan rikosprosessioikeudelle on ominaista syytetyn laskeminen vapaalle jalalle takuuta, »bail», vastaan; Baldwin, s. 233 s., lausuu tällaisesta menettelystä Amerikan oloja silmällä pitäen: »The essence of bail is that the prisoner should enter into an obligation, together with one or more others of pecuniary responsibility as his sureties, to appear whenever he may be called for in the course of the pending proceeding, on pain of forfeiting a certain sum of money. All our Constitutions forbid the taking of excessive bail. The sum should be large enough to give a reasonable assurance that he will not allow it to be forfeited. In fixing the amount, which in each case is left to the good judgment of the officer before whom it is taken, special regard should be had to the gravity of the offence, the nature of the punishment in case of conviction, and the means of the defendant or his friends.

Vaikkakaan 1734 vuoden laissa ei ole nimenomaisia takavarikkoa koskevia säännöksiä, oli se, niinkuin edellä on huomautettu, tunnettu jo ennen mainittua lakia. Kun varsinkin 1600-luvulla erikoislainsäädäntö rikosprosessin alalla sai suuren merkityksen, annettiin myös takavarikosta, erittäinkin takavarikoitsijoille tulevasta osuuksista asetuksissa tärkkoja määräyksiä. Takavarikkoa edellytettiin varsinkin niissä lukuisissa tapauksissa, joissa omaisuus jonkin rikoksen johdosta konfiskoitiin. Omaisuuden menettäminen pienenkin rikoksen johdosta oli tavallista. Tarkoituksena oli rikollisen rankaiseminen samalla kuin konfiskatio tarjosi sopivan keinon valtion tulojen kartuttamiseen. Konfiskatiota käytettiin joko yksinään tai siihen liitettiin jokin varsinainen rangaistus, tavallisesti sakko.²⁷

If too large an amount is demanded, the defendant can get relief on a writ of habeas corpus issued by some superior judge»; ks. myös *Weidlich*, *Strafprozesspraxis*, s. 10 s.; *Inhulsen*, s. 12. ss.; *Thwaites*, 152 ss.

²⁷ Konfiskatio, jonka oikeudellisesta luonteesta tulee jäljempänä, s. 126, puhe, on ollut keino, jota aikojen kuluessa on useinkin häikäilemättömästi käytetty, ks. *Forsman*, *Straffrättens allmänna läror*, s. 350; *Hurwitz*, *Konfiskation*, s. 7 ss. Vrt. myös *Wrede*, *Suomen-oikeus- ja yhteiskuntajärjestys*, s. 355. Konfiskatiosta sisälisivät määräyksiä m.m. 1734 vuoden RK 4: 1, 2 ja 8 (koko omaisuuden konfiskatio), 6: 1 (samoin); 21: 4 ja 5 (irtaimen omaisuuden konfiskatio); 22: 3 ja 4 sekä RakK 12: 4 (irtaimen esineen konfiskatio). — Oikeudellisten olojen ja varsinkin syyttäjälaitoksen kehittymättömyyden vuoksi on vaikea ennenkuin vasta 1600-luvulla ajatella takavarikkoonotto-oikeutta konfiskatiovaateen turvaamiskeinona; vrt. kuitenkin esim. Kung. JOHAN Then Tridies Förordning om Köphandelen 11/8 1580, *Schmedeman*, s. 77, jonka mukaan luvattomaan purjehdukseen itsensä syyppäaksi tehnyt menetti valtiolle (haffwe förwercket) aluksen ja tullikavalluksen suorittanut tavarun, minkä ohessa molempia sakotettiin 40 talarilla. — 1600-luvulta on sitä vastoin lukuisia asetuksia, joissa mainituissa tapauksissa voidaan edellyttää takavarikkotoimenpiteitä konfiskation yhteydessä; ks. esim. KÖNUNG. GUSTAVI ADOLPHI Stadga och Förbud om foglarnas skiutande, 26/3 1621, *Schmedeman*, s. 191, jossa kiellettiin ampumasta lintuja kruunun- tai verotiloilla pesimisaikana. Joka niin teki, menetti (skal mista) m.m. pyssynsä, minkä ohessa häntä rangaistiin vankeudella ja sakolla; joutsenen ampuja oli kuitenkin mestattava. Samana vuonna annetuissa Kustaa II Adolfin sota-artikloissa (KRijgz-Articlar, 15/7 1621, *Schmedeman*, s. 194) määrättiin kauppiat (»Marcatenter och Tappare») sulkemaan puotinsa heti, kun merkki saarnan alkamiseen annettiin; »Vnder Chorum» ei myöskään saanut myydä väkijuomia uhalla, että joka rikkoi näitä määräyksiä, menetti tavarastaan puolet pääprofossille ja toisen puolen hospitaalille, minkä lisäksi hänen oli istuttava yksi päivä kaularaudassa. — Profossilla tarkoitettiin syyttäjää tai eräänlaista poliisivirkamiestä, jonka tehtävänä oli valvoa lakien ja asetusten noudattamista ja ilmi-antaa rikoksia; ne vastasivat myöhemmän ajan maaviskaaleja; ks. *Granfelt*, *Föreläsningar*, s. 166 s.; *Nordström* II, s. 500; *Kreüger*, s. 152, s. 177 s; *Ignatius*, s. 98. —

Miten tärkeä merkitys konfiskatiolla oli lainkäytössä, selviää m.m. siitä, että Turun hovioikeuden perustamiskirjassa expressis verbis lausuttiin sanotulla tuomioistuimella olevan oikeuden konfiskatioiden suorittamiseen.²⁸

Rikosprosessuaalinen takavarikko on erotettava velallisen omaisuuteen kohdistuvista täytäntöönpanon turvaamistoimenpiteistä, jotka olivat jo varhain kehittyneet. Viimeksimainittuja oli *arrest*-nimisinä eräissä ulkomaisissa oikeusjärjestelmissä ja vanhemmassa ruotsalaisessa oikeudessa »*taksaetning*», »*bisaetning*» tai »*bysaetning*» sekä »*gotz wptaka*» nimisinä.²⁹ Vuonna 1669 annettussa täytäntöönpanosäännössä³⁰ oli tällaisen turvaamistoimenpiteen nimenä »*qw arsta d*»; henkilöön kohdistuvista turvaamistoimen-

Ks. myös KF emot wisse Win-Sorters införande i Riket, 7/12 1727, (*Modée I*, s. 742), jossa eräiden väkijumiin maahantuonti kiellettiin konfiskation ja 200 hopeataalarin sakon uhalla, ja KF huru med Timmer-Handeln i Dahl och Wermeland hädan-efter bör förhållas, 16/6 1729, (*Modée I*, s. 784), jonka mukaan rikkojalta konfiskoitiin tavara ja hänet tuomittiin kahdeksi vuodeksi pakkotyöhön. Samoin edellytettiin takavarikkoon 1600-luvun tärkeimmässä maakauppaa koskevassa plakaatissa v:ltä 1650, jossa takavarikkonimitystä ei tosin käytetä vaan sanaa *arrestera*; ks. DRottning CHRISTINAE Patent om förbud på landzköp/ och om handeln i Bergz-lagen, 31/10 1650, *Schmedeman*, s. 290: »Blifwer någon ther med befunnen och skäligen öfvertygat/ skal then samme af näste Stadz Borgmästare och Råd/ med Gouverneurens eller Landzhöfdingens assistance, antastas/ wid wederbörlig ort och ställe lagföras/ godzet/ han således handlar med/ arresteras, och ther han finnes och dömes brotzig/ plichta efter lagh och laga Stadgar/». — *Willgren*, Gårdfarihandel, s. 46 s., huomauttaa, että tässä, niinkuin 1734 vuoden lain KK 6:1 mainitussa tapauksessakin, edellytetään omaisuuden ottamista takavarikkoon. Kysymys siitä, oliko maakauppa rikos- vai siviiliasia, on ollut epäselvä; *Nehrman* on teoksessaan »Inledning till Then Swenska processum criminalen», s. 253 §. 10, lue- nut maakaupan rikoksiin »som röra then föreskrifna ordning wid hushållningen i Riket»; toisaalta *Nehrman* eräissä painamattomissa Tukholman kuninkaallisessa kirjastossa säilytettävissä luennoissaan pitää sitä siviiliasiana, ks. *Föreläsningar öfwer Straff-Balken* s. 32: »Forum för den som öfwer landskiöp är hwar han attraperas, är han misnöjd med underdomarens utslag får han ej wädia under lagman, än skiönt målet är civilt ...»; vrt. *Granfelt*, *Föreläsningar*, s. 222, joka huomauttaa, että maakauppaa pidettiin 1734 vuoden lain mukaan siviiliasiana, mutta myöhemmin rikosasiana. — 1700-luvun monet paloviina-asetukset sisältävät myös määräyksiä konfiskatiosta, ks. *Tegengren*, ss. 267, 276.

²⁸ »att citera, uptaga/ dömma/ resolvera, concludera, revidera, arrestera, confiscera och hwar namn meer sådant hafwa kan»/ — —, Fullmakt för Åbo Hoff-rätt, 15/6 1623, *Schmedeman*, s. 219.

²⁹ *Sjöström*, *Katsaus*, s. 2 ss.

³⁰ KÖngl. May:tz Stadga/öfver alla Executioner i gemeen, 10/7 1669, *Schmedeman*, s. 593.

piteistä käytettiin taas nimitystä »b i j s ä t t n i n g». ³¹ Rikosprosesuaalisen takavarikon ruotsinkieliseksi nimitykseksi vakiintui vähitellen »b e s l a g», vaikka mainittua sanaa käytettiin aikaisemmin muussakin mielessä, varsinkin tarkoittamaan siviiliprosessuaalista takavarikkoa. ³² »B e s l a g» sana esiintyy esim. 1667 vuoden merilaissa, jonka Skipmähla Balkin 11 luvun otsikkona on »Om Bijsättning eller Beslag af Gods (som kallas Arrester) och thera Borgan». ³³ Niinkuin *Sjöström* ³⁴ on osoittanut, ei omaisuusarestin teknillisenä nimityksenä siinä ole »Beslag af Gods» vaan »Bijsättning». Merilain Försäkringe Balkin 13 luvussa käytetään samoin sanaa »b e s l a g», kun alus tai tavara ulkomailla oli pidätetty. ³⁵

³¹ Sana »kvarstad» johtunee sanasta »qvarstada» (»qvaerstada») ja merkitsee samaa kuin qwarstående. — Eräissä Ruotsin maakuntalaeissa ja maanlaeissa on säännöksiä siitä, että riidan tulee »standa i quaerstadu» eli »quarstada»; omaisuutta ei saanut luovuttaa tai velkaa maksaa oikeudenkäynnin kestäessä. »Qvarsaetu tak» taas edellytti sellaista tapausta, että omistaja tapasi varastetun tai ryöstetyn esineen toiselta, jolloin se oli talletettava kolmannen miehen huostaan oikeudenkäynnin ajaksi; ks. *Sjöström*, m.t., s. 2 viite 3; *Schlyter*, Glossarium, s. 500. Vrt. myös Westgöta-Lagen I Piuuae B 8 (*Collin-Schlyter*, s. 56): »da skal bonde til takae bidiae man kuarsaetu firi diuf stolet...» ja *Beckman*, s. 86, jonka mukaan »En man må icke vägra »tak» utan att vara straffbar. Sedan skall ägaren bedja någon till »take» och om kvarstad för tjuvgods».

³² Niinpä määrättiin v. 1636 Tukholman kaupungille annetuissa privilegioissa (TRANSSUMPT af Drottning CHRISTINAE Privilegier för Stockholms Stad, 10/3 1636, *Schmedeman*, s. 227 § 25), että jotta purjehdus ja kauppatoimi kasvaisivat, mitään laivaa tai alusta, suurta tai pientä, ei saanut ottaa kuninkaan tai kruunun palvelukseen »i beslag eller arrest», paitsi suurimmassa hädässä ja kohtuullisesta korvauksesta. Tässä lienee ollut kysymys jonkinlaisesta pakko-otosta. Ks. myös jäljempänä s. 112 ja Åbo stads dombok IV, s. 164: »Sune Olofssons penningar hos Herman Stamer tagas i beslag, tills Jochim Timme utbekommit sin fordran hos Sune.»

³³ *Schmedeman*, s. 537.

³⁴ *Sjöström*, m.t., s. 11 s.

³⁵ Kvarstad sanan asemesta voitiin toisinaan käyttää myös sanoja rastera, rostera, rostering; ks. *Dahlgren*, s. 671. Stockholms stads tänkeböcker 1514—1520, V. s. 47: »Jtem samme tiidh sades her Jens Gudmunsson och Michel Niclisson til skipper Pouelz bodh, liggiendes i Simon bageres grend och staar pa stadzins tomt, ffor thet gel Pouel, Gudd hans siel nade, giorde i Lubeke then tiid han war theris skipper och theris skiip bleffther rosterat för hans geld skuldh, och ther medh skal her Jens och Mikel swara til tomtöre och til alt effter tall». Ks. myös Stockholms stads tänkeböcker. Ny följd 2 åren 1549—53 s. 116. Vrt. vielä *Wrede*, Valda uppsatser, s. 190, sekä *KOngl. May:tz Krögare och Gästgifware Ordning*, 29/8 1664 (*Schmedeman*, s. 376), jossa qvarstad ilmaisee retentio-oikeutta: »Skulle

Niinkuin edellä huomautimme, edellyttävät rikosprosessuaalista takavarikkoa ne lukuisat tapaukset, joissa rikoksen esine joutui konfiskoiduksi. Konfiskatioseuraamus liittyi mitä erilaisimpiin rikoksiin, mutta varsinkin tullirikoksiin ja paloviina-asetusten rikkomiseen.³⁶

Tarkastaessamme takavarikkosäännösten vaiheita on syytä sen lisäksi, mitä edellä on esitetty 1734 vuoden lain suhteesta siihen, kiinnittää huomiota nimenomaan tulli- ja väkijuomalainsäädäntöön. Tulli- ja väkijuomatakovarikot olivat näet varsin tavallisia ja niistä oli annettu myöskin asetuksia ja määräyksiä. Perehtymistä näihin takavarikkokategorioihin puoltaa se, että tällaisen tarkastelun avulla voidaan saada tärkeää valaisua takavarikkoinstituuttiin yleensä.

Edellä on jo huomautettu siitä, että varsinkin 1600- ja 1700-luvulla sai erikoislainsäädäntö huomattavaa jalansijaa. Tällöin tuli tavaksi perustaa myös erikoistuomioistuimia joitakin erikoisaloja varten.³⁷ Myöskin konfiskatio- ja aksiiisiasioiden käsittelyä varten perustettiin tällaisia tuomioistuimia. Ensimmäinen niitä koskeva asetus annettiin vuonna 1672.³⁸ Siinä määrättiin perustettaviksi kaikkiin valtakunnan kaupunkeihin säännöllisiä aksiiisioikeuksia, joissa oli käsiteltävä ja ratkaistava tullia tai aksiiisia koskevat riita-
suudet. Tärkeimmät asiat (»the saker som finnas af större värde / och hos them intet kunna afhielpas») oli aksiiisioikeudessa ensin tutkittava ja sen jälkeen lähetettävä päätarkastajalle eli ylijohantajalle

ock någon hög eller låg finnas som wille resa af utan giord betalning/ då hafwe Giästgifwaren och hans tilordnade/ rätt och macht/ at qwarsättia Giästens Godz eller Fahrtyg til dhess han hafwer betalt...»

³⁶ Pitkänen, s. 12, mainitsee, että alus, joka oli kulkenut purjehduksesta annettujen sääntöjen vastaisesti, takavarikoitiin. Tavallisesti alus tällaisissa tapauksissa myös julistettiin menetetyksi, ks. edellä s. 68 mainittu Kung JOHAN then Tridies Förordning om Köphandelen, 11/8 1580, ja Förordning, hwarefter Kiöpmän och Skeppare, som på Swerige och Finland handla och fara, sig i in- och ut-seglandet rätta skola, 28/7 1724; *Modée I*, s. 562-ss. (esim. 4, 5 ja 13 k).

³⁷ Tällaisia erikoistuomioita olivat m.m. poliisikamarioikeus, kyläioikeus, satamaioikeus, laivaoikeus, vuorioikeus, hallioikeus, postioikeus y.m.; ks. *Granfelt*, *Föreläsningar*, s. 159 ss.; *Lag-Commiteens Förslag till Allmän Criminallag*, s. 87; *Pitkänen*, s. 14.

³⁸ KÖngl. May:tz Förordning och Stadga öfwer Acciis Rätterne uti alla Städer kring om hela thes Rike och the ther underliggiande Provincier, hwar efter the sig uti alla Domar och Executioner förhålla och rätta skola, 2/5 1672, *Schmedeman*, s. 628; *Pääsikivi*, s. 197.

(General-Inspectoren),³⁹ jonka tuli hankkia kamarikollegion päätös ja lähettää se täytäntöön pantavaksi.

Päätarkastajan oli ilmoitettava kamarikollegiolle ja kamariviskaa-
lin oli pantava syytteeseen se, joka peruutti laillisen konfiskation tai
takavarikon vastoin määräyksiä ja ilman kamarikollegion hyväksy-
mistä.^{40, 41}

Tulli- ja aksiiisioikeuksien lainkäyttöä tarkastettaessa on mainit-
tava vielä vuonna 1681 annettu asetus aksiiisioikeuksista, jossa on
samanlainen määräys (10 kohta) syytteeseenpanosta takavarikon
aiheettoman peruuttamisen johdosta kuin 1672 vuoden asetuksessa-
kin,⁴² ja tärkeä prosessiasetus vuodelta 1689.⁴³ Sen mukaan tuli
kaikissa tapulikaupungeissa olla meritulli- ja kaikissa muissa kau-
pungeissa pikkutulli- ja aksiiisioikeuksia, joiden kokoonpanosta annet-
tiin tarkempia määräyksiä; se, jolla oli osaa takavarikossa (»som in-
tresserar i beslaget») ei saanut olla oikeuden jäsenenä. Näissä tuo-
mioistuimissa oli otettava käsiteltäviksi kaikki konfiskatioasiat, jotka
siihen asti oli käsitelty kamari- ja kauppakollegioissa, ja kaikki tullia
ja aksiiisia koskevat kavallukset. Takavarikoitsijoille oli maksettava
erityinen takavarikko-osuus. Jos joku suhtautui leväperäisesti

³⁹ Tarkastajista (inspector) ja päätarkastajasta eli ylijohantajasta (General In-
spector) ks. *Paasikivi*, s. 180.

⁴⁰ »Hwilka Actis-Rätter eller ock någon annan/ eho thet är/ sig understå
skulle/ någre confiscationer och beslag som råttmäteligen af betiente
giorde warda/ twärt emot Ordinantierne och utom Kongl. May:tz Cammar-Col-
legii godfinnande lösgifwa/ the samma skola igenom General-Inspectoren angifwas
hos Cammar-Collegium, och ther af Cammar-Fiscalen anklagas/ och sedan ther
öfwer en sådan resolution afwachta/ som med sielfwa sakzens beskaffenhet kan
öfwerens komma/ på thet Kongl. May:tz och Ständernes Interesse utan någon
afsaknad må blifwa beobachtat och befrämjat.» Asetuksen 10 kohta.

⁴¹ Tulli- ja konfiskatioasioiden hoitaminen aiheutti käytännössä paljon huolta
ja vaivaa ylemmille viranomaisille. Varsinkin näyttää kauppa- ja kamarikolle-
gion kesken vallinneen riitaa siitä, kumman elimen alaisia tullimiehet olivat sekä
kumman valvottaviin konfiskatioasiat kuuluivat. Sen vuoksi määrättiin, että kaik-
kien ison meritullin tullimiesten, minkä nimisiä he olivatkin, tuli lähinnä kunin-
gasta olla kamarikollegion ja eräissä suhteissa päätullinhoitajan alaisia erityisen
johtosäännön mukaan, ks. KB Till Commerce-Collegium angående stora Siötulls
betiäntes Jurisdiction och Confiscationerne, 1/5 1676, *Schmedeman*, s. 686.

⁴² Kongl. May:tz Förordningh och Stadga öfwer Accijs Rätterne, 28/4 1681,
Stiernman, s. 443 ss.

⁴³ Kongl. May:tz Förordning innehållandes 1. Then Process, som wid Rätte-
gängerne i Cammar- och Commerce Collegierne. 2. Uti Cammar Revisionen och
3. wid Tullarne och Accisen skal brukas; 29/11 1689, *Schmedeman*, s. 1250, *Paasikivi*,
s. 191, s. 199 ss.

konfiskatioihin ja takavarikkoihin, oli viime sijassa takavarikoitsijan ilmiannettava asia syytteeseen panoa varten.

Myöntämällä takavarikoitsijoille osuuksia takavarikoidusta omaisuudesta ja sakoista valtiovallan taholta yritettiin kiihottaa heitä tarkoin valvomaan voimassa olevien säännösten noudattamista. Takavarikko-osuuksien maksaminen sai alkunsa nähtävästi siten, että kun 1500-luvulla oli tullirikosten selville saamista varten järjestetty erityisiä ratsastavia vartiostoja, joiden nimenä oli »rote» tai »omridande rote» ja joiden tehtäviin erityisesti kuului valvoa, ettei rahaa tai muita kiellettyjä tavaroita viety maasta, ruvettiin niille suorittamaan hyvityksenä osa niiden pidättämistä tavaroista samalla kuin loppuosa tilitettiin viranomaisille.⁴⁴ Useilla muillakin tavoin pyrittiin innostuttamaan kansalaisia ryhtymään rikosten ilmisaamista ja selvittämistä tarkoitaviin toimenpiteisiin.⁴⁵ Takavarikko-osuuksien myöntämistä pidettiin niin tärkeänä, että siitä annettiin vuonna 1699 erityinen asetus.⁴⁶

⁴⁴ Smith, s. 179.

⁴⁵ Niinpä annettiin ilmiantajille osuuksia tuomituista sakoista, varsinkin tullirikoksia ja paloviinalainsäädännön rikkomista koskevissa asioissa, ks. KF om Luren-drägerier, och in-practiceringar af utrikes Waror, 21/5 1739 (*Modée* II, s. 1516 ss.) 2. kohta; KF emot Lurendrägerier eller förbudne Utrikes Warors införsel i Riket, 22/3 1770, (*Modée* IX, s. 294) art. III: 1. Paloviina-asetuksista ks. Förordning, angående en ny giord Författning med Brännewins-brännande, och en Consumtions-Accis erläggande därför, 7/9 1741 (*Modée* III, s. 1717 ss.) 10 kohta; Kongl. Maj:ts Förbud emot allt Swenskt och främmande Brännewins försälgning, samt Swenskt Brännewins tillwärfkande, 26/11 1756 (*Modée* VI, s. 4117 ss.) 3—5 k.; Kongl. Maj:ts Förbud emot all Bränwins bränning och försälgning i Städer och på Landet, tlls widare, 11/9 1772 (*Modée* X, s. 65 ss.) Siinä kiellettiin paloviinan valmistaminen ja myynti; Kongl. Maj:ts Kungörelse, angående brännewins-brännningens verkställande hädanefter för Des och Kronans räkning, samt om ytterligare widtagne Författningar, til hämmande af en oloflig brännewins-tilverkning och försälgning, 14/9 1775 (*Modée* X, s. 487 ss.). Viinanpoltto tuli valtion regaaliksi; Kongl. Maj:ts Kungörelse, angående regale brännewinsbrännningens inskränkning under nu warande spannemåls brist och dyrhet, 28/11 1785 (*Modée* XIII, s. 251 ss.) Useihin edellä mainittuihin asetuksiin sisältyi määräys, että ilmiantajan nimi salattiin, jos hän niin tahtoi; toisinaan luvattiin vapautus rangaistuksesta sellaiselle rikokseen osalliselle, joka ilmiantoi rikoksen ja tekijäkumppaninsa; joskus taattiin palkintoja rikoksen selville saattamisesta; toisinaan luvattiin ilmiantajalle, joka oli osallinen rikokseen, tavanmukainen osuus niihin sakkoihin, joihin rikoksenteikijä tuomittiin. Ks. myös *Tuominen*, s. 75.

⁴⁶ Förordning/ angående Fördelningen af Confiscationer, samt then Andel Beslagaren ther af bör tilkomma, 22/7 1699, *Schmedeman*, s. 1552 s. Asetus oli seuraavan sisältöinen:

Takavarikko-osuuksien määrä saattoi melkoisesti vaihdella. Toisinaan se oli esim. neljännes tai puolet, toisinaan kuusikymmentä sadalta, joskus kaksikolmannesta tavararan arvosta tai sakoista taikka molemmista.⁴⁷ Olipa tapauksia, joissa kaikki sakot menivät takavarikoitsijalle.⁴⁸

»Wij CARL & c. Giöre witterliget/ at såsom Wij med Missnöie måste förnimma/ thet så wäl på then ena/ som andra orten esomoftast stora Lurendrägerien före löpa med allehanda oförtullade warors inpracticerande, oachtat hward stränge och alftwar-samme Förordningar til thes hämmande tid efter annan äro utgångne och publicerade; Altså hafwe Wij til förekommande ther af/ i nåder for godt funnit at stadga och förordna/ som Wij ock här med i Kraft af thetta Wårt öpna Päbud i nåder stadga och förordne/ thet af the waror/ som tillätelige äro at föras/ och icke i Tullen angifwas/ utan förtigas eller undandöljas/ och alt therföre efter Seglations Ordinationen komma under Confiscation, må fuller hward Beslagarens del anlangar/ sådant förblifwa wid förra wanligheten/ så att Beslagaren behåller fierdeparten ther af för thes beslagare del. Men angående the förbudne warorne/ som intet äro tilstadde/ uti Wårt Rike at införas/ så wele Wij at ther med således skal förhållas; Nämligen Eho then wara må/ som någre förbudne waror/ ehwad namn the ock hafwa måge/ kan attrapera och beslå/ then samma skal få behålla halfwa Confiscation, eller halfparten af sielfwa Warans värde/ jämte halfparten af böterne/ dock skole sådane Confiscationer och Beslag altid först på Tul-Cammaren wederbörligen angifwas/ och ther sammanstädes afdömas.

Och som Wij för thet öfrige hafwe försport/ thet ett sådant bruk wid Tul-Camarne här i Riket skal wara inritat/ at när någon af Besökarne beslår något godz/ får then samma intet behålla hela sin andel/ som honom efter Ordningen tillkommer/ utan äro alle sådane Beslag emellan Beslagaren och the flere Besökare eller Tulbetiente fördelte; Så wele Wij här igenom en sådan sedwana aldeles hafwa uphäfwen/ och här med förordnat/ at här efter/ then Besökare eller eho thet wara må/ som någon Confiscation kan göra/ skal allena oafkortat få behålla sin Beslagare andel/ och intet wara förplichtat then samma med andra at dela. Thetta alla som wederböre/ hafwe sig hörsamligen at efterrätta. Til yttermera wisso hafwe Wij thetta med egen Hand underskrifwit/ och med Wårt Kongl. Sigill bekräfta låtit.»

⁴⁷ Takavarikko-osuus oli neljännes 29/11 1689 annetun asetuksen (ks. viite 43) mukaan. (Ks. myös viite 46). Purjehdusasetuksessa v:ltä 1724, Förordning, hwar efter Kiöpmän och Skeppare, som på Sverige och Finland handla och fara, sig i in- och ut-seglandet rätta skola, 28/7 1724, (*Modée*, s. 574, kohta 31), säädettiin, että kaikista konfiskatioista ja sakoista, mitkä määrättiin mainitun asetuksen nojalla, sai takavarikoitsija puolet, kuitenkin niin, että oli maksettava tavaramukainen centonaali Wadstenan sotilaskotikassaan sekä osuus tavararan myymisestä ynnä muista kustannuksista. V. 1729 annetun kansliakollegion päätöksen mukaan (Cancellia-Collegii Resolution angående Påst- Jagt- Skepparnes förhållande i anseende til otullade Warors in-practicerande, 21/10 1729, (*Modée* I, s. 789) takavarikko-osuuksien määrä oli puolet tavararan arvosta ja sakoista. V. 1799 salakuljetuksen ja tullikavalluksen ehkäisemisestä annetun asetuksen mukaan (Kongl. Maj:ts Nädiga Förordning, Til förekommande af Lurendrägeri och Tullförsnillning, 6/4 1799) sai takavarikoitsija puolet

Takavarikkoa koskevilla määräyksillä oli merkitystä myös yleistä syyttäjälaitosta silmällä pitäen. Kamarikollegion toimesta asetettiin erityisiä viskaaleja »Lands Fiscaler», joita koskevan ohjesäännön kamarikollegio antoi 3/12 1714. Sen mukaan tuli maaviskaalin, jonka toimipaikkana oli lääni, valvoa kruunun kameraalisia etuja sekä tar-kan tutkinnan jälkeen ja yhteistyössä maaherran kanssa syyttää rikoksista, jotka koskivat kruunun oikeutta. Hänen oli myös valvottava muiden kruununpalvelijain toimintaa, asetusten noudattamista ja pitää silmällä epäilyttäviä aineksia. Maaviskaalin tehtävät muodostuivat lopulta sellaisiksi, että hänellä oli yleinen valta maaseudulla selvittää rikoksia maaherran antamien määräysten mukaisesti. Maaviskaalien palkkausolot olivat kuitenkin varsin huonot, sillä heillä ei ollut vakinaista palkkaa. Mainittu vuonna 1714 annettu ohjesääntö myönsi heille kolmanneksen heidän syytteestään tuomituista sakoista ja eräitä korvauksia kustannuksista. Tästä johtui, että tehtäviin oli vaikea saada kunnollisia henkilöitä, mihin seikkaan oikeuskanslerikin virkakertomuksessaan vuonna 1726 kiinnitti huomiota, kuitenkin ilman tulosta.⁴⁹ Asetuksessa vuodelta 1739⁵⁰ annettiin heille oikeus saada rikoksentekijältä rikosasiassa ja hävinneeltä puolelta siviiliasiassa oikeudenkäyntikustannusten hyvitystä tuomarin harkinnan mukaan,⁵¹ mutta maaviskaalit olivat valittaneet, etteivät tuomarit välittäneet asetuksen määräyksistä. Jotteivät viskaalit me-

sakoista sekä kuusikymmentä sadalta tavarasta, (jolleivät tavarat olleet kiellettyjä, oli osuus puolet sakoista ja tavarasta). Puolet tavarasta ja sakoista myönnettiin esim. salakuljetusrikoksen estämisestä (KFörordning om Lurendrägerier, och in-practiceringar af utrikes Waror, 21/5 1739, 2 kohta (*Modée* II, s. 1516 ss.). Puolet sakoista ja kuusikymmentä sadalta takavarikoidusta tavarasta myönsi takavarikoitsijalle Kongl. Maj:ts Förordning emot Lurendrägerier eller förbudne Utrikes Warors införsel i Riket, 22/3 1770, (*Modée* IX, s. 294), 3 Art.; jos oli kysymys luvallisista tavaroista, oli osuus puolet sakoista ja tavarasta. Kaksikolmannesta sakoista myönsi takavarikoitsijalle Kongl. Maj:ts Kungörelse, angående brännewins-bränningens verkställande hädanefter för Des och Kronans räkning, samt om ytterligare widtagne författningar, til hämmande af en oloflig brännewins-tilverkning och försälgning, 14/9 1775, (*Modée* X, s. 487) 6 k.

⁴⁸ Ks. Kongl. Maj:ts ytterligare Påbud, emot Caffée-drickande, 24/3 1768 (*Modée* IX, s. 25 s.).

⁴⁹ Hassler, Förfarandet, s. 81.

⁵⁰ Förordning, angående Rättegångskostnad för Lands-Fiscalerne i Ämbetets-mål, och angående Reconvention, om de missbruka sine Ämbeten, 12/10 1739 (*Modée* II, s. 1601).

⁵¹ »doch ei i grofwe Missgiärnings-mål».

nettäisi haluaan täyttää velvollisuuksiaan, kuningas suostui⁵² esitykseen sen seikan korostamisesta, että viskaalien tuli saada, mitä mainitussa asetuksessa ja 25/4 1735 annetussa hovioikeudelle osoitetussa kirjeessä viskaalien oikeudesta sakkoihin ja takavarikoituun omaisuuteen oli määrätty.⁵³

Takavarikkosäännöstö ei ollut kuitenkaan kehittynyt vain siinä mielessä, että takavarikoitsijoille suoritettiin osuuksia konfiskoidusta tavarasta ja sakoista. Eräistä muistakin takavarikkoa koskevista tai siihen liittyvistä seikoista annettiin asetuksissa tai kirjeissä yksityiskohtaisia määräyksiä. Kun takavarikkojen toimittamiseksi oli tärkeätä pitää silmällä, ettei luvatonta tavaraa ollut liikkeellä, oli erityisiä henkilöitä asetettu tällaista tehtävää suorittamaan. Edellä⁵⁴ on jo huomautettu siitä ratsastavasta vartiostosta (»omridande rote»), joka antoi alun takavarikko-osuuksien myöntämistä koskevan järjestelmän syntymiselle. Maakauppaa taas valvoivat erityiset ratsastajat »u t r i d a r e», joita kaupungit palkkasivat ja maaherrat määräsivät tehtäviinsä.⁵⁵ 5/12 1724 annettu ohjesääntö ison meritullin virkamiehille sisälsi määräyksiä myös »r a n t a r a t s a s t a j i s t a» (»S t r a n d - R i d a r e»), joiden tuli »flitigt och oförsummeligen berida deras Districter, och tilse, at ei något oförtullat Gods wid Stranderne på förbudne ställen må in-practiceras».⁵⁶ Heidän tehtävänään oli myös tiedustella, oliko sellaista tavaraa rantojen tai merenniemiä varrella asuvilla, missä tarkoituksessa heillä oli oikeus suorittaa etsintöjä epäilyksen alaisissa huoneissa ja paikoissa sekä

⁵² KB Til samtliga Hof-Rätterna, angående Fiscalernes andel i böter och beslag, 22/8 1750, *Jusleen*, s. 257 ss.

⁵³ Vrt. *Hassler*, *Förfarandet*, s. 80 ss. *Hassler* ei mainitse vuoden 1735 kirjettä eikä selostaessaan vuoden 1739 asetusta esiintuo, että maaviskaaleille kuului osuus takavarikoituun omaisuuteen.

⁵⁴ Ks. s. 73.

⁵⁵ *Abrahamsson*, s. 544, lausuu niistä: »På det at Landzkiöp så mycket bättre må kunna upspanas/ efterlätes hwar Stad i Rijket hafwa sine wisse utridare/ en eller flere/ som Landzhöfdingen på hwar ort finner skiäligt/ hwilka lönas af Städerna/ och äro förpflichtade å Landzhöfdingens dem gifna fullmacht/ at efterslä och upspana alt olaga Landzkiöp/ och der de någon dermed beträda/ arrestera hans medhafwande godz/ och gifwa det sedan Landzhöfdingen och Borgmästare och Råd tilkiänna/ hwar på Borgmästare och Råd honom å wederbörlig ort och ställe lagföra».

⁵⁶ *Reglemente för Stora Siö-Tull-Betiänte*, så wäl som för Magistrats-Betiänterne, vid Städernes rättigheters i ackt tagande och uppbärande, 5/12 1724, 18 kohta.

ottaa tavara talteen ja viedä se kaupunkiin tai tullikamariin. Rajoilla suoritti vastaavanlaisia tehtäviä »Gräntze-Ridare».⁵⁷

Takavarikkoasioiden käsittelystä annettiin yksityiskohtaisia määräyksiä. Kirjeessä kauppakollegiolle vuodelta 1758⁵⁸ huomautettiin, että usein oli tullut valituksia siitä, että eräissä meritulli- ja aksiiisioikeuksissa kaupungeissa konfiskatiojuttujen ratkaisu viivästyi, mistä oli seurauksena, että syiden ja tietojen saaminen aikaa myöten kävi mahdottomaksi ja takavarikoidut tavarat pilaantuivat tai pahenivat. Koska meritulli- ja aksiiisioikeuksia koskevassa prosessiasetuksessa vuodelta 1689⁵⁹ oli määrätty, että asiat oli joutuisasti käsiteltävä ilman laajaa prosessimenettelyä (*Summario Processu*), niin oli ehdotettu kuninkaalle, että kaikki sanotuissa oikeuksissa käsiteltäviksi tulevat asiat olisi saatava ratkaistuiksi määrätyn ajan kuluessa. Jollei tämä ollut mahdollista, oli asiasta sanotun määrääjän kuluessa ilmoitettava kauppakollegiolle ilmoittamalla samalla viivästymisen syy. Kuningas ei kuitenkaan suostunut erityisen määrääjän säätämiseen, mutta korosti joutuisuuden ja huolellisuuden merkitystä puheenaolevien asiain käsittelyssä sekä väärinkäytösten sattuesssa syytteen nostamisen tärkeyttä asianomaisen viskaalin toimesta.

Takavarikkoja suoritettaessa sattui toisinaan, että takavarikoitsijan kimppuun hyökättiin ja pidätetty tavara yritettiin väkisin ottaa takaisin tai häntä kohdeltiin loukkaavin sanoin. Tällaisen tapauksen varalta oli määrätty ankaria rangaistuksia ja annettu tarkkoja määräyksiä siitä, missä tuomioistuimessa juttu oli käsiteltävä. Vuoden 1724 purjehdusasetuksessa oli takavarikoidun tavarantakaisin ottaminen tulliviranomaiselta kuolemanrangaistuksen uhalla kielletty.⁶⁰ *Nehrman*⁶¹ huomauttaa, että jos meritullimiehen kimppuun hyökättiin, kuului asian tutkiminen meritullioikeudelle, mutta hovioikeus tuomitsi siinä. Jos kysymys oli pikkutullinhoitajasta, tutki asian paikkakunnan tuomari, mutta valittaa sai hovioikeuteen. Knk. kirjeessä hovioikeuksille ja kamarikollegioille vuodelta

⁵⁷ Ohjesäännön 17 kohta.

⁵⁸ KB Til Commerce-Collegium, angående Confiscations-måls skyndesamma afgörande, 31/5 1758, *Jusleen*, s. 488 s.

⁵⁹ Ks. edellä s. 72.

⁶⁰ Ks. viite 47. Asetuksen 30 kohta; samanlainen määräys sisältyi A:een vuodelta 1768 (Kongl. Maj:ts ytterligare Förordning til lurendrägeriers hämmande, 18/4 1768, (*Modée IX*, s. 31); *Pitkänen*, s. 13.

⁶¹ *Nehrman*, Proc. Civilem, s. 71 § 30.

1745⁶² säädettiin, että jos konfiskatioasian yhteydessä oli loukattu tullivirkamiestä solvaavin sanoin (»med oqwädingsord») tai lyönnein ja iskuin, tuli aksiisioikeuden, jossa kaikki konfiskatiojutut oli ratkaistava, tutkia asia koko laajuudessaan ja ratkaistava se, mikäli kysymys oli konfiskatiosta. Tullivirkamieheen kohdistettua menettelyä koskevalta osalta taas oli asia siirrettävä varsinaiseen kaupunkioikeuteen, joka saattoi sitä vielä tutkia, jos syytä siihen oli. Sama koski sitä tapausta, että tullivirkamiestä oli kerrotuin tavoin kohdeltu, kysymyksen samalla koskematta myös konfiskatiota. Knk. kirjeessä hovioikeuksille vuodelta 1746⁶³ taas säädettiin, että jos tullimiehen kimppuun hyökättiin maaseudulla, oli asia kihlakunnanoikeuden tutkittava. Vielä annettiin hovioikeuksille ja kauppallegiolle ohjeita siitä, miten oli meneteltävä sellaisiin konfiskatioasioihin nähden, joiden yhteydessä tuli käsiteltäviksi väkivallan tekoja virkamiestä vastaan.⁶⁴

Takavarikkoasiain käsittelystä oli olemassa muitakin erikoissäännöksiä. Kruunulle oli näet tärkeätä, että sillä oli tieto meri-, tull- ja aksiisioikeuksissa käsiteltävistä konfiskatiojutuista, koska valtiolle tuli osuus menetetyksi julistetusta tavarasta, minkä vuoksi tehostettiin tiedonantomenettelyä tämänkaltaisissa asioissa; vasta jos kruunun edustajaa ei oikeuteen saapunut, saattoi se takavarikoitsijan ilmiannonsta ryhtyä käsittelemään niitä.⁶⁵ Todistelumenettelystä tuomioistuimessa oli voimassa, että tullimiesten ja tarkastusmiesten oikeuteen todistaa oli sovellettava OK 17:11 säännöksiä. Näin ollen he saivat todistaa, jollei muita todistajia ollut saatavissa, siitä väkivallastakin tai muusta sopimattomasta menettelystä, jota heihin oli kohdistettu virantoimituksessa. Tullipalvelija, joka esimiehensä käskystä oli avustanut tavaraa takavarikoitaessa, sai todistaa jutussa. Jos joku syyllistyi tull- tai aksiisikavallukseen tai yritykseen

⁶² KB til Hof-Rätterna, och Commerce Collegium, angående forum til brottmåls afdömande, som i små städer emot Tull-betjenta föröfwas, 13/3 1745, (*Jusleen*, s. 144 s.); vrt. myös KB Til samteliga Hof-Rätterna angående forum, hwarest the brottmål, som emot Tull-betjenta föröfwas, uptagas och afgöras skola, 26/2 1747, (*Jusleen*, s. 177 s.).

⁶³ KB Til samteliga Hof-Rätterna, angående brott, som föröfwas emot Tull-betjenta på landet, 14/11 1746, (*Jusleen*, s. 170 s.).

⁶⁴ KB Til Hof-Rätterna, och Commerce Collegium, huru med Confiscationsmål, när wäld tilkommer, förfaras bör, 12/11 1752, (*Jusleen*, s. 338).

⁶⁵ Transumt af Kongl. Majestets bref til Commerce Collegium, angående fata-lier til beswärs anförande öfwer Sjötulls-Rättens domar, 10/8 1738, (*Jusleen*, s. 40).

tuoda kiellettyjä tavaroita maahan ja jos hän kielsi teon, oli todisteiden puuttuessa takavarikon tehneiden tullipalvelijoiden todistus puoli todistusta. Jollei ollut muita seikkoja ja aiheita, jotka tullipalvelijoiden todistuksen ohella olivat täytenä todistuksena asiasta, tuli vastaajan puhdistautua valalla.⁶⁶ Tukholman kaupungin tarkastusmiehistä oli säädetty, että heillä oli virkatoiminnassaan oikeus todistaa niinkuin tulli- ja aksisivirkamiehilläkin, minkä vuoksi niiden, joita sanotut tarkastusmiehet ilmiantoivat jostakin rikoksesta, oli, jos he sen kielsivät, valallaan puhdistauduttava. Tarkastusmiesten tuli kuitenkin olla valantehneitä ja heidän oli, sikäli kuin oli mahdollista, hankittava itselleen puolueettomia todistajia, joilla ei ollut osuutta takavarikkoon.⁶⁷

Takavarikkomenettelyä koskevista erikoismääräyksistä mainittakoon vielä, että 1700-luvun alkupuolella annettiin määräyksiä takavarikoidun omaisuuden myymisestä huutokaupalla ja takavarikoitsijan oikeudesta takausta vastaan nostaa osuutensa huutokauppahinnasta.⁶⁸ Samalla säädettiin, että konfiskoidun omaisuuden omistaja sai takausta tai rahatalletusta vastaan ottaa haltuunsa pidätetyt tavarat. Kauppallegion päätöksellä konfiskoidun omaisuuden sai myydä huutokaupalla siitä huolimatta, että hävinnyt puoli haki ratkaisuun muutosta. Takavarikoitsija saattoi, jos hän halui, asianmukaista takausta vastaan nostaa osuutensa huutokauppahinnasta.

Niinkuin edellä esitetystä katsauksesta ilmenee, on varsinkin tullilainsäädännössä ollut säännöksiä, joissa on kosketeltu kysymyksiä, joilla takavarikkoinstituutin kannalta on yleisempääkin merkitystä. Tullilainsäädännön vaiheisiin ei tässä ole syytä laajemmin puuttua, vaan voitaneen pitää riittävänä, kun mainitsemme, että vuonna 1839 ann. A:n mukaan tullirikosasioita ei enää ollut käsiteltävä erikoistuomioistuimissa, vaan raastuvanoikeuksissa.⁶⁹ Sanottuna vuonna annettiin myös asetus salakuljetuksen ja tullikavalluksen ehkäisemi-

⁶⁶ *Flintberg*, IV, s. 508.

⁶⁷ *Flintberg* IV, s. 509; *Flintberg* viittaa Knk. kirjeeseen kamarikollegiolle 22/7 1735.

⁶⁸ *Förordning om confiscerade Warors lyftande emot Caution, samt deras för-auctionerande*, 27/10 1724, (*Modée* I, s. 575).

⁶⁹ *Förordning angående rättegången i mål rörande förbrytelser emot Hans Kej-serliga Majestäts utfärdade Nädiga Seglations-Ordning och Förordning, till förekom-mande af luredrejeri och tullförsnillning m.m.*, 28/5 1839.

sestä, johon sisältyi erityinen (4) luku takavarikoitsijoista ja heille kuuluvista oikeuksista.⁷⁰ Vuonna 1887 uusittiin tullilainsäädäntö perusteellisesti.⁷¹ Ajan mittaan ei tämäkään lainsäädäntö voinut tyydyttää kehityksen vaatimuksia, vaan oli ryhdyttävä valmistamaan uutta, joka erinäisten vaiheiden jälkeen valmistui noin puoli vuosisataa myöhemmin eli vuonna 1939. Silloin annettiin erityinen TulliL ja TulliS. Niiden säännöksistä, mikäli on kysymys takavarikosta, tehdään jäljempänä selkoa.

B. Oikeudenkäyntilaitosten uudistusehdotuksissa.

1. Ruotsissa.

Niinkuin edellä olevasta historiallisesta katsauksesta ilmenee, ei takavarikon käsittävä pakkokeino, vaikkakin se oli tunnettu jo varhaisempina aikoina ja 1734 vuoden laissakin, kuitenkaan ollut mikään yhtenäinen ja tarkoin järjestetty oikeudellinen instituutti. Vasta kun 1800-luvulla ryhdyttiin harkitsemaan keinoja oikeudenkäyntilaitoksen kokonaisuudistuksen toimeenpanemiseksi Ruotsissa, kohdistettiin huomio myöskin pakkokeinoihin sekä niitä koskevien yhtenäisten määräysten antamiseen. Pitämällä silmällä näitä määräyksiä tarkastamme seuraavassa puheena olevia uudistusehdotuksia, mitkä Ruotsissa ovat johtaneet niin pitkälle, että siellä oikeudenkäyntilaitoksen kokonaisuudistus on voitu toteuttaa ja sen yhteydessä vahvistaa pakkokeinojen asema uudessa järjestelmässä.

Oikeudenkäyntilaitoksen kokonaisuudistusta tarkoittaneet toimenpiteet saivat Ruotsissa alkunsa jo vuonna 1810, jolloin asetettiin erityinen l a k i k o m i t e a (lagkommittén) suunnittelemaan 1734 vuoden lain täydellistä revisiota.⁷² Sen toimesta ilmestyi ensin ehdotus oikeudenkäynnistä siviiliasioissa vuonna 1822, mikä tarkistettuna otettiin oikeudenkäymiskaaren ensimmäisenä osana vuonna 1826 julkaistuun ehdotukseen yleiseksi siviililaiksi. Vuonna 1839 ilmestyi

⁷⁰ Förordning, till förekommande af lurendrejeri och tullförsnällning, och huru med warers angifning, förtullning och transporterande, samt nederlags-gods i Finland förhållas bör, 28/5 1839.

⁷¹ Ks. A tullisäännöstä 30/12 1887 ja A samalta päivältä, koskeva rangaistusmääräyksiä eräistä rikoksista sanottua tullisääntöä vastaan.

⁷² Processkommissionen I, s. 3; Proposition 1931, s. 23 ss.; Förslag 1941, s. 262; Proposition 1941, s. 264; Tirkkonen, LM 1942, s. 137.

komitean toimesta tarkistettuna ehdotus yleiseksi rikoslaiksi, johon erityisenä osana liittyi myös ehdotus oikeudenkäymiskaareksi, mikäli oli kysymys oikeudenkäynnistä rikosasioissa.⁷³ Viimeksimainittu ehdotus sisälsi eräitä säännöksiä m.m. rikostutkinnan toimittamisesta. Yleisesti säädettiin näet, että milloin perusteellinen tutkinta oli tarpeen tietojen saamiseksi ennen syytteen nostamista, oli sellaiseen valmistavaan tutkintaan viivytyksettä ryhdyttävä. Tutkinnan toimeenpano kuului kuninkaan käskynhaltijalle, milloin se oli hänelle mahdollista. Muutoin oli maalla kruununvoudin ja kaupungissa kaupunginvoudin huolehdittava tutkinnasta, jollei erityistä poliisivirkamiestä ollut sen toimeenpanoa varten asetettu.⁷⁴ Ehdotukseen oli otettu myös säännöksiä pakkokeinoista, mutta ilman systemaattista järjestystä; niinpä esim. kotietsintää koskevat määräykset olivat todistelua koskevassa luvussa.⁷⁵ Takavarikosta ei ollut erityisiä määräyksiä, mutta ehdotuksen 6 luvun 37 §:ssä säädettiin, että mitä kotietsinnässä tai muutoin rikoksen tapahtuessa tai sen jälkeen tavattiin, »som till upplysning eller wedermäle om brottet eller gerningsmannen tjena kan», voitiin ottaa talteen oikeudessa esitettäväksi, kun rikos oli toteen näytettävä. Sitten kun talteenotettua esinettä oli mainitulla tavalla käytetty, oli omistajalla oikeus saada se takaisin, mikäli se lain mukaan ei ollut menetetyksi julistettava. Vaikkakaan säännöksessä ei nimenomaan mainita myös sellaisen esineen takavarikoimisesta, joka oli rikoksella joltakin viety, on katsottava sen koskevan sitäkin tapausta, sillä ehdotuksen 6 luvun 32 §:n mukaan kotietsinnän sai toimittaa silloinkin, kun joltakin oli rikoksella viety jokin esine; lisäksi näyttää ehdotuksen 10 luvun 51 § edellyttävän tällaisen esineen ottamista takavarikkoon.⁷⁶ Menetetyksi julistettavaan tavaraa nähden on *Hassler*⁷⁷ asettunut sille kannalle, että lakikomitea

⁷³ Förslag till Allmän Criminallag ja siinä »Rättegångs Balk. Senare Delen».

⁷⁴ Förslag till Allmän Criminallag, s. 60 ss. Säännökset rikostutkinnasta sisältyivät oikeudenkäymiskaaren 2 lukuun »Om upptäckande och åtal af brott», 16 ja 17 §; vrt. myös 15 §, jonka mukaan virallisen syyttäjän oli tarkoin tutkittava asia, jos nousi huhu rikoksesta, josta virallisen syyttäjän oli ajettava syytettyä, tai muutoin oli ilmaantunut aiheutta otaksua, että sellainen rikos oli tapahtunut.

⁷⁵ Ks. ehdotuksen 6 lukua »Om bewis». Vangitsemista koskevat säännökset olivat 10 luvussa, minkä ohessa 12 luvussa käsiteltiin pakkokeinoja, jotka kohdistuivat oikeuteen saapumatta jääneeseen henkilöön.

⁷⁶ Kotietsintää ei siis enää, niinkuin oli laita 1734 vuoden lain mukaan, rajoitettu koskemaan vain varkaudella vietyä omaisuutta; ks. p.o. ehdotuksen perustelua ja s. 129.

⁷⁷ *Hassler*, Föreläsningar, s. 108.

olisi tarkoittanut eri määräyksiä annettaviksi tällaisen omaisuuden takavarikoimisesta, koska edellä mainitussa säännöksessä ei mainita mitään sanotunlaisen omaisuuden talteen ottamisesta. Huomattava kuitenkin on, että ehdotuksen 10 luvun 51 §:ssä rinnastettiin menetyksi tuomittava esine rikoksella vietyyn esineeseen, joista molemmista säädettiin, että ne oli otettava takavarikkoon.⁷⁸

Niinkuin edellä esitetystä käy ilmi, ei 1839 vuoden ehdotuksessa yleisesti käytetä takavarikkonimitystä vaan puhutaan talteen ottamisesta (»taga i förwar»). Takavarikkoa koskevilla määräyksillä ei myöskään ole itsenäistä asemaa prosessijärjestelmässä. Näin ollen voidaan sanoa, että puheena oleva ehdotus ei vielä sisällä mitään yleistä takavarikkosäännöstöä.

Lakikomitean edellämainittujen ehdotusten johdosta tehtiin asian-
tuntijain taholta erinäisiä huomautuksia, minkä vuoksi komitea antoi asiasta erityisen lausunnon.⁷⁹ Siihen ei kuitenkaan sisältynyt mitään uutta käsiteltävänämme olevan aiheen kannalta.⁸⁰ Sitten kun vuonna 1841 oli asetettu lainvalmistelukunta (lagberedningen)⁸¹ tarkastamaan lakikomitean ehdotuksia, antoi se vuonna 1849 niihin perustuvan oman ehdotuksensa oikeudenkäymiskaareksi,⁸² johon sisältyivät samanlaiset takavarikkoa koskevat määräykset kuin lakikomitean ehdotukseenkin.⁸³ Lainvalmistelukunnan ehdotus on kuitenkin sikäli merkille pantava, että siitä ensi kerran selvästi ilmenivät ne tarkoitukset, joiden vuoksi esine yleensä voidaan takavarikoida: »Wisst gods, som påstås wara tillgripet eller förwerkadt, eller det, som till upplysning om brott

⁷⁸ »Wisst gods, som tillgripet eller förwerkadt är, eller annat, som i beslag tagas bör, må ock med qwarstad beläggas». Niinkuin ehdotuksen perusteluista, s. 148, käy ilmi, oli lakikomitea tässä ajatellut siviiliprosessuaalista takavarikkoa koskevia säännöksiä sovellettaviksi mainittua laatua olevaan omaisuuteen.

⁷⁹ Utlåtande, i anledning af Anmärkningar wid Förslaget till Allmän Criminnallag.

⁸⁰ Lausunnossa, s. 198, kosketeltiin m.m. eräitä kotietsinnän toimittamiseen liittyvien kysymysten johdosta tehtyjä huomautuksia.

⁸¹ Ks. viitettä 72.

⁸² Förslag till Rättegångs-Balk.

⁸³ Ks. 6 luvun 32 ja 38 § sekä 10 luvun 50 §. Ensiksimainitusta lainkohdasta, jonka mukaan kotietsinnän sai toimittaa m.m. silloin, kun joltakin oli rikoksella viety esine, oli kuitenkin jätetty pois se säännös, että etsinnän sai suorittaa ilman erityistä epäluuloa rikoksesta, jos henkilö aikaisemmin oli tehnyt samanlaisen rikoksen, minkä vuoksi kotietsintä oli tarpeellinen.

i förwar taget är, må ock med qwarstad beläggas».⁸⁴

Sitten kun vuonna 1875 asetettu uusi lainvalmistelukunta (nya lagberedningen) oli ryhtynyt vuonna 1880 suunnittelemaan yleistä prosessiuudistusta, valmistui sen toimesta erityinen periaatemietintö vuonna 1884,⁸⁵ jonka rikosasiainoikeudenkäyntiä koskevaan osaan⁸⁶ sisältyi takavarikkoa koskeva säännös. Se oli samanlainen kuin 1839 vuoden ehdotuksenkin (6:37), mutta viimeksi mainitussa käytetyt sanat »till upplysning eller wedermäle» oli vaihdettu sanaan »till bevis». Takavarikkomenettelyä koskevia säännöksiä kehitettiin, minkä lisäksi ehdotukseen otettiin yksityisten asiakirjojen ja postilähetysten sekä sähkösanomienkin takavarikoimisesta yksityiskohtaisia määräyksiä.⁸⁷ Takavarikkonimitystä ei tässäkään ehdotuksessa käytetä vaan sanontaa talteenotto (»taga i förwar») ja takavarikkoa koskevat säännöksetkin sisältyvät koti- ja henkilöön kohdistuvaa etsintää koskevaan lukuun.⁸⁸ Itsenäistä takavarikkosäännöstöä ei täten ole vielä puheena olevassa ehdotuksessakaan.

Vuonna 1884 oli erityiselle lisätylle lainvalmistelukunnalle (förstärkta lagberedningen) annettu tehtäväksi edellä mainitun periaatemietinnön nojalla antaa lausuntonsa uuden oikeudenkäyntijärjestyksen pääperusteista. Ennen lausunnon valmistumista uusi lainvalmistelukunta oli kuitenkin ryhtynyt valmistamaan lakiehdotusta eräiksi määräyksiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa,⁸⁹ mikä sisälsi säännöksiä m.m. syyteoikeudesta, vahingonkorvauskanteesta, valmistavasta tutkinnasta sekä pakkokeinoista. Takavarikkoa koskevat säännökset olivat siinä yleensä samanlaiset kuin uuden lainvalmistelukunnan edellä mainitussa mietinnössä ja sisältyivät osittain lukuun, jossa annettiin määräyksiä valmistavasta tutkinnasta, osittain vangitsemista y.m. koskevaan lukuun.⁹⁰ Ehdotukseen sisältyi myös nimenomainen säännös myymis- ja hukkaamis-

⁸⁴ Ks. 10 luvun 50 §, joka siis tässä kohden on täydellisempi kuin 1839 vuoden ehdotuksen 10 luvun 51 §.

⁸⁵ Nya lagberedningens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning.

⁸⁶ Ks. III osan V luvun 10 §.

⁸⁷ Ks. III osan V luvun 12 ja 13 §.

⁸⁸ Perusteluissa sitä vastoin puhuttiin takavarikosta, »beslag», ks. s. 204 s.

⁸⁹ Nya lagberedningens förslag till lag angående vissa bestämmelser om rättegången i brottmål.

⁹⁰ Ks. ehdotuksen 2 luvun 26 § ja 3 luvun 34 §.

kiellosta.⁹¹ Kirjeiden ja muiden postilähetysten sekä sähkösanomien ja kaupanpitokirjojen takavarikoimisesta otettiin ehdotukseen varsin yksityiskohtaisia säännöksiä.⁹² Tässäkään ehdotuksessa ei vielä takavarikkonimitystä varsinaisesti käytetä.⁹³

Edellä mainittu lisätty lainvalmistelukunta antoi vuonna 1887 uuden lainvalmistelukunnan periaatemietinnöstä⁹⁴ lausunnon, joka käsiteltävänämmen olevan aiheen kannalta kuitenkin ei sisältänyt mitään erityistä. Tärkeän vaiheen takavarikkosäännösten lainsäädännöllistä järjestämistä koskevassa kehityksessä muodostaa prosessikomission (processkommissionen) mietintö,⁹⁵ joka ilmestyi vuonna 1926. Sitä ennen on kuitenkin mainittava, että Ruotsin valtiopäivien esityksestä vuonna 1914 valmistettiin oikeusdepartementissa vuonna 1920 tutkittavanaamme olevan aiheen kannalta merkille pantava ehdotus laiksi poliisitutkinnasta rikosasioissa sekä vangitsemisesta y.m.⁹⁶ Tähän lakiehdotukseen, jossa perusteellisesti käsiteltiin valmistavaa tutkintaa sekä rikosprosessuaalisia pakkokeinoja ja josta Ruotsin lakineuvosto (lagrådet) antoi lausuntonsa,⁹⁷ sisältyi erityinen luku takavarikosta. Ehdotuksessa käytettiin myös takavarikkonimitystä ja siinä määriteltiin puheena oleva pakkokeino seuraavasti: »Påträffas föremål, som skäligen kan antagas på grund av brott förverkat eller genom brott någon avhant, eller föremål, som kan vara av betydelse för utredning angående brott, må sådant föremål kunna tagas i beslag eller sättas under förbud att säljas eller på annat sätt skingras».⁹⁸ Lakiehdotus sisälsi myös varsin yksityiskohtaisia

⁹¹ 3 luvun 34 §; ks. myös jo lainvalmistelukunnan ehdotusta (10 luvun 50 §).

⁹² 2 luvun 28—31 §.

⁹³ Ks. kuitenkin ehdotuksen perusteluja, s. 47.

⁹⁴ Förstärkt lagberedningens betänkande angående hufvudgrunderna för en ny rättegångsordning.

⁹⁵ Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. Osat olivat: I Domstolsförfattningen, II Rättegången i brottmål, III Rättegången i tvistemål.

⁹⁶ Förslag till lag angående polisundersökning i brottmål samt häktning m.m.

⁹⁷ Ks. Bihang till riksdagens protokoll vid lagtima riksdagen i Stockholm år 1922. 3 Saml. Första Kammaren N:o 80 s. 40. Lakineuvosto asettui yleensä puoltavalle kannalle ehdotukseen nähden; sen tärkeimmät huomautukset kohdistuivat kirjeiden ja muiden postilähetysten sekä sähkösanomien takavarikkoonottoa koskeviin määräyksiin sekä takavarikkomenettelyyn.

⁹⁸ Lakiehdotuksen 3 luvun 1 §.

säännöksiä takavarikon objektista, takavarikkoviranomaisista ja takavarikkomenettelystä. Takavarikkotoimenpiteeseen rinnastettiin esineen asettaminen hukkaamiskiellon alaiseksi. Mainitusta lakiehdotuksesta on sanottava, että se oli ensimmäinen täydellinen esitys takavarikkoa ja rikostutkinnan kannalta eräitä muitakin tärkeitä oikeusinstituutteja koskevista kysymyksistä⁹⁹ ja että sillä on ollut erityinen merkitys puheena olevan alan lainsäädännölliseksi järjestämiseksi.

Sanottua ehdotusta ei kuitenkaan esitetty valtiopäivien hyväksyttäväksi, mikä johtui prosessikomission vireillä olleesta oikeudenkäynnin kokonaisuudistusta koskevasta valmistelutyöstä, koska valmistavaa tutkintaa sekä pakkokeinoja koskevaa lainsäädäntöä ei katsottu voitavan sopivasti erottaa siitä. Vuoden 1922 valtiopäivillä joutui mainittu ehdotus lakineuvoston tekemien huomautusten johdosta jonkin verran muutettuna yksityisen aloitteen¹⁰⁰ johdosta valtiopäivien käsiteltäväksi, mutta valtiopäivät eivät sitä hyväksyneet.

Niinkuin edellä olemme huomauttaneet, sisältyi lainvalmistelukunnan jo vuonna 1849 laatimaan ehdotukseen rikosprosessuaalista takavarikkoa koskeva määritelmä, vaikkakin takavarikkoinstituutti esiintyi itsenäisenä ensi kerran vasta vuoden 1920 ehdotuksessa. Periaatteena kaikissa lainsäädäntöesityksissä oli ollut, että kysymys oli takavarikosta, luovutettiinpa esine rikostutkintaa varten vapaaehtoisesti tai pakolla. Tästä periaatteesta kuitenkin luovuttiin, kun prosessikomissio antoi edellä mainitun ehdotuksensa oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi. Sen mukaan oli takavarikko näet olemassa vain silloin, kun esine otettiin talteen haltijan kieltäytyessä vapaaehtoisesti luovuttamasta sitä.¹⁰¹ Miten prosessikomissio oli johtunut tällaiseen periaatteelliseen muutokseen, joka oli täysin vieras aikaisemmalle lainsäädäntötyölle Ruotsissa, ei käy selville ehdotuksen perusteluista,¹⁰² ilmeisesti se oli ta-

⁹⁹ Lakiehdotus jakaantui neljään lukuun, joista ensimmäisessä käsiteltiin m.m. valmistavaa tutkintaa ja pidättämistä, toisessa kiinniottamista, vangitsemista ja matkustamiskielloa, kolmannessa takavarikkoa ja hukkaamiskielloa ja neljännessä kotietsintää sekä henkilöön kohdistuvaa etsintää ja katsastusta.

¹⁰⁰ *Eliel Löfgrenin* aloite N:o 80, ks. edellä viitettä N:o 97.

¹⁰¹ Processkommissionen II, s. 113: »Föremål, som kan antagas vara av betydelse för utredningen angående brott eller genom brott avhånt någon eller på grund av brott förverkat, må tagas i förvar, när det finnes erforderligt. Utlämnas sådant föremål ej frivilligt av innehavaren, må det tagas i beslag enligt nedan upptagna regler».

¹⁰² Niissä lausutaan vain, että milloin esine, joka saattoi olla selvityksenä rikok-

pahtunut ulkomaisen oikeuden vaikutuksesta.¹⁰³ Ajatusta ei voida pitää onnistuneena, eikä se esiinnykään Ruotsin myöhemmissä takavarikkolainsäädäntöä koskevissa ehdotuksissa.¹⁰⁴

Vuoden 1931 valtiopäiville annettiin oikeudenkäyntireformin periaatteista esitys, jota tarkastaessaan valtiopäivät lausuivat, että pakkokeinoja rikosasioissa koskeva lainsäädäntö oli toteutettava esityksessä mainittujen suuntaviivojen mukaan yleisen oikeudenkäyntilaitosta koskevan uudistuksen yhteydessä. Jo seuraavan vuoden valtiopäivillä asia kuitenkin joutui uudelleen käsiteltäväksi kahden Ruotsin ensimmäisessä kamarissa tehdyn aloitteen johdosta.¹⁰⁵ Niiden johdosta valtiopäivät ilmoittivat, etteivät ne tosin luopuneet siitä käsityksestä, että näiden kysymysten täydellinen järjestely parhaiten tapahtui toteutettaessa parannettua syyttäjälaitosta ja uutta rikosasiainoikeudenkäyntijärjestystä, mutta että valtiopäivien mielestä ei ollut olemassa estettä jo nyt poistaa se tuntuva puute Ruotsin laista, että eräät rikosasioissa käytettävät pakkokeinot, m.m. takavarikko, olivat tarkemman oikeudellisen säännöstelyn tarpeessa. Valtiopäivät anoivat tämän vuoksi kuninkaalta selvitystä, missä määrin, odottamatta yleistä oikeudenkäyntiuudistusta, eräiden rikosprosessuaalisten pakkokeinojen järjestely oli toteutettavissa ja niiden ehdotusten pikaista esittämistä valtiopäiville, joihin selvitys saattoi antaa aiheutta.¹⁰⁶ Ruotsin oikeusdepartementissa valmistettiin tämän jälkeen vielä samana vuonna ehdotus eräiksi säännöksiksi rikosasioissa käytettävistä pakkokeinoista¹⁰⁷ sekä erinäisiksi Ruotsin rikoslain voimaannanoasetuksen muutoksiksi. Ehdotettu lainsäädäntö hyväksyttiin vuoden 1933 valtiopäivillä ja tuli voimaan samana vuonna.¹⁰⁸

sestä, rikoksella viety tai rikoksen johdosta menetetty, vapaaehtoisesti asetettiin viranomaisten käytettäväksi, »tarvas endast en i ordningens intresse given föreskrift, att föremålen böra, då så erfordras, tagas i förvar». Sitä vastoin oli takavarikko tarpeen, jollei esinettä täten vapaaehtoisesti luovutettu, ks. Processkommissionen II, s. 103.

¹⁰³ Vrt. jäljempänä, s. 98 ss.

¹⁰⁴ Prosessikommissionin ehdotus ei sisältänyt varsinaista lakitekstiä vaan perustelujen ohella vain yhteenvedon säädettävistä lainkohdista.

¹⁰⁵ *Eliel Löfgrenin* aloite N:o 56 ja *G. Brantingin* aloite N:o 254.

¹⁰⁶ Promemoria, s. 5 s.

¹⁰⁷ Utkäst till Lag med vissa bestämmelser om tvångsmedel i brottmål, Promemoria, s. 20 ss.

¹⁰⁸ Pakkokeinoja koskeva laki sai nimen: »Lag om vissa tvångsmedel i brottmål».

Laki nojautui pääasiallisesti vuoden 1920 ja prosessikomission ehdotuksiin. Siinä oli tarkkoja määräyksiä takavarikkoonotto-oikeudesta, takavarikkoviranomaisista ja -menettelystä. Takavarikkoonotto-oikeuden kannalta olivat tärkeitä rajoitukset, jotka koskivat kirjallisia tiedonantoja rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa tai lähisukulaistensa kesken. Takavarikon objektia silmällä pitäen oli laissa otettu huomioon m.m. mahdollisuus takavarikoida kirjeitä ja postilähetyksiä posti- ja sähkösanomatoimistosta.¹⁰⁹ Takavarikoimistoimenpiteen ohella oli harkittava, voitiinko sillä ajateltu tarkoitus saavuttaa myös määräämällä esine myymis- ja hukkaamiskiellon alaiseksi, jolloin viimeksi mainittua keinoa oli käytettävä.

Ruotsissa oli täten saatu suoritetuksi loppuun takavarikkoa ja eräitä muita rikosprosessuaalisia pakkokeinoja tarkoittava lainsäädäntö erillään oikeudenkäyntilaitoksen yleisestä uudistamisesta. Mainittu lainsäädäntö on myös siitä lähtien ollut voimassa. Tällä välin oli kuitenkin jatkunut oikeudenkäyntilaitosreformia koskeva työ, jonka yhteydessä kysymys pakkokeinoistakin joutui tarkastelun alaiseksi. Prosessikomission saatua valmiiksi edellä mainitun mietintönsä hankittiin siitä lausuntoja tuomioistuimilta ja muilta viranomaisilta sekä eräiltä henkilöiltä ja järjestöiltä.¹¹⁰ Sitten kun valtiopäivillä oli vuonna 1931 ollut tilaisuus, niinkuin edellä on huomautettu, lausua mielensä oikeudenkäyntilaitosuudistuksen pääperusteista, ja sanotun lainsäädännön uudistustyötä oli päätetty välittömästi jatkaa, annettiin sen suorittaminen erinäisten vaiheiden jälkeen vuonna 1932 erityiselle toimikunnalle, prosessilakivalmistelukunnalle (processlagberedningen), joka sai vuonna 1938 valmiiksi asiaa koskevan mietintönsä.¹¹¹ Siihen sisältyvään ehdotukseen uudeksi oikeudenkäymiskaareksi oli otettu myös esitys erityiseksi takavarikkoa koskevaksi luvuksi (27 luku).

Takavarikkoa tarkoittavat säännökset nojautuivat sanotussa ehdotuksessa olennaisesti Ruotsin PakkokeinoL:iin sekä prosessikomission

¹⁰⁹ Mainittakoon, että oikeusdepartementin laatimaan ehdotukseen oli otettu m.m. säännös, että milloin ilmaantui sellaista aihetta otaksua, että takavarikoitava kirje tai postilähetykset saapui posti- tai sähkösanomatoimistoon, voitiin antaa määräys sen pidättämisestä, kunnes kysymys takavarikon toimittamisesta oli ratkaistu; mainittua myöhempiin takavarikkosäännöstöä koskeviin ehdotuksiin sisältyvää säännöstä ei lakiin kuitenkaan otettu; vrt. lakiehdotuksen 2 §, Promemoria, s. 24.

¹¹⁰ Lausunnot ilmestyivät painettuina vuosina 1927 ja 1929; lakineuvosto antoi lausuntonsa v. 1928; ks. SOU 1927: 15, 1928: 19 ja 1929: 25; Proposition 1931, s. 155 ss.

¹¹¹ Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk, I—II.

ehdotukseen, vaikkakin samalla tehtiin eräitä muutoksia ja lisäyksiä. Niinpä lievennettiin PakkokeinoL:ssa olevaa takavarikkokieltä, mikäli kysymys oli kirjallisista tiedonannoista rikoksesta epäillyn ja hänen lähiomaisensa välillä, saattamalla takavarikko mahdolliseksi, milloin tiedonanto oli tullut tertiuksen tietoon.¹¹² Samalla täydennettiin lainkohtaa muissakin kohdin. Rajoitus, jonka mukaan posti- tai lennätinlaitoksen huostaan joutunut kirje, sähkösanoma tai muu lähetys saatiin vain siinä tapauksessa takavarikoida, että se oli lähtöisin rikoksesta epäillyltä tai tarkoitettu hänelle, poistettiin.¹¹³ Lakiin otettiin jo prosessikomission ehdottama ja PakkokeinoL:ia valmistettaessa suunniteltu, mutta viimeksi mainitusta poisjätetty säännös, jonka mukaan posti tai lennätinlaitokseen saapunut lähetys voitiin pidättää sen selvittämiseksi, oliko lähetys takavarikoitava vai ei.¹¹⁴

Prosessilakivalmistelukunnan ehdotuksesta antoi Ruotsin lakineuvosto vuonna 1940 lausuntonsa.¹¹⁵ Lakineuvoston ehdotuksesta täydennettiin eräitä takavarikkosäännösten kohtia. Niinpä ehdotettiin säädettäväksi, että takavarikko ei ollut mahdollinen vain, jos oli kysymys rikoksesta epäillyn ja hänen lähiomaisensa välisestä kirjallisesta tiedonannosta, vaan että sitä ei saanut suorittaa silloinkaan, kun tiedonanto oli epäillyn lähiomaisten keskeinen, mikäli tiedonanto ei ollut joutunut tertiuksen haltuun.¹¹⁶ Samalla täydennettiin posti- ja lennätinlaitokseen saapuvien lähetysten takavarikkoonottoa koskevia säännöksiä siten, että mainittuihin laitoksiin rinnastettiin r a u-

¹¹² Processlagberedningen I 27: 2 ja II s. 323 s.

¹¹³ Processlagberedningen I 27: 3, II s. 324.

¹¹⁴ Processkommissionen II s. 111; Promemoria, s. 24 s.; Processlagberedningen I 27: 9, II s. 325 s. PakkokeinoL:n mukaan takavarikkola ei ole käytettävä, jos sama tarkoitus saavutetaan julistamalla esine myymis- tai hukkaamiskiellon alaiseksi. Tuo määräys poistettiin sen johdosta, että uuden oikeudenkäymiskaaren 26 lukuun oli ehdotettu otettavaksi hukkaamiskielto erityisenä varokeinona sakkojen ja korvauksen maksamisen turvaamiseksi. Sen sijaan säädettiin myymis- tai hukkaamiskielto käytettäväksi siinä tapauksessa, että takavarikkoon julistettu esine jätettiin haltijansa huostaan (27:10). Lakiehdotukseen otettiin vielä säännöksiä eräistä merkittävästä rikostutkimuksen edistämistä tarkoittavasta toimenpiteestä. Takavarikko voi tulla kysymykseen vain irtaimien esineeseen nähden, mutta rikostutkimuksen kannalta saattoi olla tarpeellista, että rakennukseen tai huoneeseen tai sellaiselle alueelle, missä rikos oli tehty, voitiin kieltää pääsy. Kun myös määrätyn esineen siirron kieltäminen tai muut vastaavanlaiset toimenpiteet voivat olla tarpeen, otettiin näistäkin seikoista säännökset lakiehdotukseen (27:15).

¹¹⁵ Proposition 1941, s. 156 ss.; Förslag 1941, s. 156 ss.

¹¹⁶ Proposition 1941, s. 209; Förslag 1941, s. 209.

tatie- tai muu kuljetuslaitos.¹¹⁷ Niinikään selvennettiin rikoksesta epäillyn puhelinkeskustelujen kuuntelemista koskevia säännöksiä saattamalla asiantuntijalle tai muulle rikoksen selvittämiseen käytettävälle henkilölle mahdolliseksi tarkastaa takavarikko- viranomaisen antamien ohjeiden mukaisesti puhelinkeskusteluja koskevia merkintöjä.¹¹⁸ Sitten kun oikeusdepartementissa oli lakineuvoston lausunnon johdosta valmistettu uusi ehdotus oikeudenkäymiskaareksi, jossa takavarikkosäännöstöä vastaan tehty muistutukset yleensä oli otettu varteen,¹¹⁹ kuningas hyväksyi valtioneuvoston istunnossa 14/2 1941 tämän ehdotuksen prosessilakivalmistelukunnan jatkuvan työskentelyn perustaksi.¹²⁰ Ehdotus päätettiin sitten valtioneuvoston istunnossa 28/11 1941 esittää valtiopäiville.¹²¹ Ehdotuksen, jonka takavarikkoa koskeviin säännöksiin ei tehty muutoksia, hyväksyivät valtiopäivät vuonna 1942, minkä jälkeen se julkaistiin Ruotsin asetuskokoelmassa 18/7 1942 (740/42). Oikeudenkäymiskaaren voimaantulosta oli kuninkaan määrättävä valtiopäivien suostumuksella. Prosessilakivalmistelukunnan toimesta valmistui tämän jälkeen vuonna 1944 ehdotus laiksi uuden oikeudenkäymiskaaren voimaan saattamisesta ja ehdotukset erinäiseksi muuksi lainsäädännöksi.¹²² Uusi oikeudenkäymiskaari tulee voimaan 1/1 1948, jolloin Ruotsin PakkokeinoL lakkaa olemasta voimassa.

2. Suomessa.

Takavarikkosäännösten kehitys Suomessa on ollut samanlainen kuin Ruotsissa siinä, että se on liittynyt yleiseen oikeudenkäyntiuudistukseen.¹²³ Kun Suomessa vuonna 1892 asetettu erityinen ko-

¹¹⁷ Proposition 1941, s. 209 s.; Förslag 1941, s. 209 s.; vrt. myös väliaikaiseksi määrättyä lakia pakkokeinoista sodan tai sodanvaaran aikana 9/1 1940 (lag om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m.m. 2 §).

¹¹⁸ Proposition 1941, s. 210 ja Förslag 1941, s. 210.

¹¹⁹ Proposition 1941, s. 508; Förslag 1941, s. 506 s.

¹²⁰ Förslag till rättegångsbalk av Kungl. Maj:t den 14 februari 1941 godkänt såsom grundval för processlagberedningens fortsatta verksamhet. Proposition 1941, s. 262 s.

¹²¹ Kungl. Maj:ts proposition N:o 5 till riksdagen med förslag till rättegångsbalk.

¹²² Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m.m. I—II.

¹²³ Näistä uudistuksista ks. Granfelt, SvJT 1937, s. 578; Ehdotus 1900, s. 3 ss., s. 15 ss. ja s. 20 ss.; Luonnos 1939, s. 4.

mitea (*R. A. Wrede, Oskar Wilskman ja August Jusélius*) oli vuosina 1899 ja 1900 saanut valmiiksi laajan oikeudenkäyntilaitoksen kokonaisuudistusta tarkoittavan ehdotuksensa, otettiin siihen säännöksiä myös takavarikosta. Toisin kuin Ruotsissa sisältyi takavarikko selvästi muodosteltuna oikeusinstituuttina, vaikkakin etsintää koskevien säännösten yhteydessä.¹²⁴ Takavarikkoon voitiin näet ottaa esineet, jotka saattoivat olla todisteina rikosasiassa taikka jotka tuomioistuimen voitiin otaksua julistavan menetetyiksi, sekä niinkään se, mitä rikoksen kautta oli joltakulta viety.¹²⁵ Takavarikkoonotto-oikeuteen nähden ehdotuksessa tehtiin tärkeä erotus sen mukaan, oliko kysymys rikoksesta epäillystä vai muusta henkilöstä. Jälkimmäiseen nähden säädettiin näet editiovelvollisuus; henkilö oli velvollinen luovuttamaan esineen huostastaan ja jos hän kieltäytyi, saattoi oikeus uhkasakolla tai vankeudella pakottaa hänet siihen. Jollei hän kuitenkaan niistäkään välittänyt, raukesi asia, paitsi jos esineen saaminen oli erittäin tärkeä asian selvittämiseksi. Tällöin esine voitiin takavarikoida ja suorittaa sitä varten etsintä.¹²⁶ Säännöksellä tahdottiin siis suojella rikokseen syytöntä takavarikkotoimenpiteeltä. Tässä kohden ehdotus erosi ruotsalaisista esikuvista, joissa alusta lähtien oli omaksuttu se kanta, että esine voidaan takavarikoida, oli se kenen huostassa hyvänsä, kunhan edellytykset sen takavarikoimiseen muutoin olivat olemassa. Ehdotus sisälsi myös merkittävän takavarikkoonotto-oikeuden rajoituksen: se, jolla oli oikeus kieltäytyä asiassa todistamasta, ei ollut velvollinen antamaan pois esinettä, joka voi olla todisteena. Tätä säännöstä perusteltiin sillä, että koska rikokseen osallistumattoman henkilön velvollisuus antaa pois sellainen esine, jota voitiin käyttää ainoastaan todistuskeinona, nojautui samaan perusteeseen kuin todistamisvelvollisuuskin, ei sillä, jolla oli oikeus kieltäytyä asiassa todistamasta, voitu katsoa olevan velvollisuutta sellaisen esineen luovuttamiseenkaan.¹²⁷

Takavarikon objektiin nähden komitean ehdotus oli sikäli merkillepantava, että sen mukaan kirjeiden ja muiden asiakirjojen takavarikoiminen ei ollut mahdollista yhtä helposti kuin mui-

¹²⁴ Ehdotus 1900, RikOL 13 luku 136—145 §.

¹²⁵ Ehdotus 1900, RikOL 136 §.

¹²⁶ Ehdotus 1900, RikOL 137 ja 138 §.

¹²⁷ Ehdotus 1900, RikOL 138 §, perustelut s. 229 s.

den esineiden. Sen oikeussuojan huomioon ottaen, jonka alaisia tällaisten asiakirjojen tuli saada olla, säädettiin näet yleisesti, että takavarikkoonotto oli mahdollinen vain, jos kysymys oli raskaanpuoleisesta rikoksesta, s.o. rikoksesta, josta saattoi tulla vankeutta vähintään kaksi vuotta tai kuritushuonetta.¹²⁸ Ilmiannetulle tulevat tai häneltä lähtöisin olevat kirjeet ja muut lähetykset voitiin, edellä mainituin edellytyksin, takavarikoida postilaitoksesta, jos tuomari harkitsi olevan todennäköistä, että lähetyksen sisällyksellä oli tärkeä merkitys asiassa. Suomessa myös jo paljon varhaisemmin kuin Ruotsissa kiinnitettiin huomiota tällaisen lähetyksen pidättämiseen postilaitoksessa; siitäkin saattoi antaa määräyksen vain tuomari äsken mainittujen edellytysten vallitessa. Vain poikkeustapauksissa oli valtionsyyttäjä oikeutettu toimittamaan postilähetyksen takavarikon, mutta silloinkaan hän ei itse saanut avata lähetyksiä. Hänen oli myös viikon kuluessa hankittava toimenpiteelle tuomarin hyväksyminen.¹²⁹

Tämä ensimmäinen täydellinen takavarikkosäännöstöä koskeva ehdotus sisälsi takavarikkoonotto-oikeuden rajoituksen myös kirjeiden osalta; ilmiannetun ja hänen puolustajansa kesken vaihdettuja kirjeitä ei näet saanut ottaa takavarikkoon. Sitä vastoin ei vielä osattu kiinnittää huomiota siihen, että tuollaiseen rajoitukseen ei ollut syytä, mikäli tiedonanto jo oli tullut tertiuksen tietoon.¹³⁰

Ulkomaisten esikuvien mukaisesti oli määrätty, että takavarikkoviranomaisia olivat ensi sijassa tuomioistuin, alioikeuden puheenjohtaja tai ylisyöttäjä. Kuitenkin saattoi takavarikon suorittaa myös se, joka toimitti vangitsemisen, sekä alisyöttäjä tai poliisimestari, mikäli kysymys oli irtaimesta tai tuntemattomasta henkilöstä tahi kollusiovaarasta. Restitutioon oikeutettu sai itsekin ottaa esineen takaisin, jos hän tapasi rikoksentekijän verekseltä tai pakosalta.¹³¹

Takavarikkomenettelystä annettiin ehdotuksessa niin ikään yksityiskohtaisia määräyksiä.¹³² Niinpä voitiin takavarikko peruuttaa tai jättää kokonaan suorittamatta, jos esineen haltija sioutui vaadittaessa tuomaan esineen sekä, jos tarpeelliseksi harkittiin,

¹²⁸ Ehdotus 1900, RikOL 140 §.

¹²⁹ Ehdotus 1900, RikOL 141 §.

¹³⁰ Ehdotus 1900, RikOL 141 § 2 mom.

¹³¹ Ehdotus 1900, RikOL 137 §.

¹³² Ehdotus 1900, RikOL 140 ja 142 §.

asetti siitä vakuuden.¹³³ Mainittakoon myös, että sakkojen tai vahingonkorvauksen maksamisen vakuudeksi, jos kysymys oli suurista määristä, voitiin määrätä ilmiannetun irtainta omaisuutta siviiliprosessuaaliseen takavarikkoon tai julistaa hänen kiinteistönsä hukkaamiskiellon alaiseksi.¹³⁴

Sitten kun hovioikeudet ja eräät muut viranomaiset sekä Helsingin yliopiston lainopillinen tiedekunta olivat antaneet lausuntonsa komitean ehdotuksista ja lainvalmistelukunta vuonna 1904 oli saanut tehtäväkseen tarkastaa ehdotukset ja tehdä niihin mahdollisesti tarpeelliset muutokset, lainvalmistelukunta (*Karl Söderholm, Axel Charpentier ja Kaarlo Ignatius*) laati uudet ehdotukset vuosina 1908, 1909, 1911 ja 1912. Takavarikkoa koskeviin säännöksiin tehtiin niissä eräitä muutoksia, m.m. se olennainen muutos, että, mikäli esine oli tärkeä asian selville saamiseksi, voitiin se välittömästi ottaa takavarikkoon siltäkin, joka ei ollut rikokseen osallinen.¹³⁵ Lainvalmistelukunnan mielestä oli näet uhkasakon tai vankeuden käyttäminen tällaisen henkilön taivuttamiseksi luovuttamaan esine, jonka tiedettiin olevan hänen hallussaan, ja asian jättäminen silleen, jollei mainituista keinoista ollut apua, oikeudenkäytön kannalta hyödyttävä. Esineen takavarikoiminen jäi myös epävarmaksi, jos sen haltijalle varattiin tilaisuus, määräämällä hänelle uhkasakko, hävittää tai piiloittaa se. Jos esineen haltija kieltäytyi sitä antamasta, sai etsinnän panna toimeen, mutta jos haltija oli piiloittanut sen niin, ettei sitä etsinnässä voitu löytää, tuomioistuimien saattoi uhkasakolla tai vankeudella koettaa pakottaa hänet luovuttamaan sen. Samalla lainvalmistelukunta poisti komitean ehdotuksen, ettei se, jolla oli oikeus kieltäytyä asiasta todistamasta, ollut velvollinen antamaan pois esinettä, joka voi olla todisteena. Lainvalmistelukunnan mielestä kysymys ei näet ollut velvollisuudesta ilmaista, mitä henkilö tiesi, vaan velvollisuudesta oikeudelle luovuttaa totuuden selville saamiseksi välttämätön esine.¹³⁶ Takavarikoitavina asiakirjoina otettiin huomioon myös s ä h k ö s a n o m a t.¹³⁷

Vuonna 1918 oli erityinen komitea (*K. G. Söderholm, O. Hj. Granfelt ja B. A. Sjöström*) saanut tehtäväkseen laatia lainvalmistelukun-

¹³³ Ehdotus 1900, RikOL 142 § 2 mom.

¹³⁴ Ehdotus 1900, RikOL 143—145 §.

¹³⁵ Ehdotus 1909, III s. 34 126 §.

¹³⁶ Ehdotus 1909, III, perustelut s. 149.

¹³⁷ Ehdotus 1909, III 129 §, perustelut s. 150.

nan edellä mainittujen ehdotusten pohjalla ehdotuksen oikeuskäyntilaitoksen uudistamiseksi. Takavarikkoa koskeviin säännöksiin ei se tehnyt mitään olennaisempia muutoksia, vaan tyytyi suorittamaan lähinnä muodollisia korjauksia.¹³⁸ Uutta oli ehdotuksessa kuitenkin määräys siitä, että viralliset asiakirjat, jotka saattoivat olla rikoksen selvityksenä, oli ylisyyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä näille jätettävä, jollei asianomainen ministeri harkinnut valtakunnan turvallisuuden vaativan asiakirjan salassa pitämistä. Luovutusvelvollisuus koski myös julkisen viranomaisen huostassa olevia yksityisiä asiakirjoja, mikäli kysymys ei ollut sellaisesta tiedonannosta, joka sanotun ehdotuksen mukaan oli pidettävä salassa.¹³⁹ Vuonna 1920 valmistunut kahden asiantuntijan (*O. Hj. Granfelt* ja *O. J. Heinonkoski*) ehdotus osittaisiksi parannuksiksi oikeudenkäyntimenettelyyn ei myöskään vienyt asiaa eteenpäin, vaikkakin ehdotukseen otettiin säännöksiä m.m. valmistavasta tutkinnasta ja rikosasioiden käsittelystä.¹⁴⁰

Seuraavassa eli vuonna 1923 valmistuneessa *O. Hj. Granfeltin* laatimassa oikeudenkäyntilaitoksen uudistamista koskevassa ehdotuksessa, jossa palattiin aikaisempien ehdotusten kolmen eri lain, tuomioistuinlain, riita-asian oikeudenkäyntilain ja rikosasiain oikeudenkäyntilain säätämisen kannalle, perustuivat takavarikkoa sekä muita pakkokeinoja koskevat säännökset yleensä vuonna 1918 laaditun ehdotuksen säännöksiin eräin vähäisin muutoksin. Ehdotuksen mukaan asiakirjat, jotka voivat olla todisteina rikoksesta, voitiin takavarikoida, jos rikoksesta saattoi tulla vankeutta yksikin vuosi. Samoin täydennettiin säännöksiä oikeuttamalla myös raastuvanoikeus mää-

¹³⁸ Förslag angående rättegångsväsendet.

¹³⁹ Komitean ehdotus 1918, RikOL 12: 6.

¹⁴⁰ Ks. p.o. ehdotuksen 14 luvun 31–63 §. — Perusteluissa, s. 11 s. huomautettiin, että eräs tärkeimpiä syitä rikosprosessuaalisen menettelyn hitauteen Suomessa oli valmistavan tutkinnan epätydyttävä järjestely. Korjauksen aikaansaamiseksi oli tehtävä erotus ensiksi tapahtuvan rikospoliisille uskottavan perustavan tiedustelun ja sen lisättyä taitavuutta kysyvän, mutta myös psykologisesti tarkan tutkinnan välillä, jota uudenaikainen rikosoikeus vaati ainakin törkeisiin rikollisiin nähden ja joka näytti olevan uskottava henkilöille, joiden sekä yleissivistys että lainopilliset ammattitiedot saattoivat heidät kelpoisiksi johtamaan sellaista tutkintaa sekä sitten muodostelemaan, kehittämään ja ajamaan syytettyä. Syyteoikeus törkeissä rikosasioissa oli ehdotuksen mukaan jäävä erityisten, ainoastaan esitutkintojen toimittamista ja syytteiden ajamista varten asetettavien, tuomarin toimeen vaaditun pätevyyden omaavien, maaviskaaleiksi nimitettyjen virkamiesten asiaksi.

räämään ilmiannetulle kuuluvan irtaimen omaisuuden takavarikkoonpanosta tai hänen kiinteistönsä julistamisesta hukkaamiskiellon alaiseksi, jos sakkojen tai sen korvausvelvollisuuden määrä, mihin hänet voitiin tuomita, oli melkoinen.¹⁴¹ Ehdotusta tarkastamaan asetettu komitea (*E. W. Sopanen, H. A. Malmberg ja A. I. Björnvik*) ei vuonna 1925 ilmestyneessä ehdotuksessaan oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi tehnyt muutoksia takavarikkoa koskeviin säännöksiin. Siinä lausunnossa puheenaolevasta ehdotuksesta, jonka kolme asian tuntijaa (*A. Cederberg, J. F. Selin ja J. Stenström*) antoivat samana vuonna, ei myöskään ollut erityistä huomautettavaa näiden säännösten johdosta. Komitea ei kuitenkaan pitänyt ehdotusta siitä, että alisyyttäjä ja valmistavaa tutkintaa toimittava viranomainen saivat ilman ylisyyttäjän tai tuomioistuimen määräystä ottaa takavarikoitavan esineen siltä, joka oli julistettu vangituksi taikka oli irtain tai tuntematon sekä hankki pakoonlähtöä ja esineen mukaan viemistä tai muuten poistoimittamista,¹⁴² täysin tarkoituksenmukaisena, koska muissakin kuin sanotuissa tapauksissa saattoi olla erittäin vaarallista jättää takavarikoitava esine rikoksesta epäillyn haltuun. Komitean mielestä oli sen vuoksi viranomaisen takavarikkoonotto-oikeutta laajennettava, mutta samalla säädettävä, että ylisyyttäjän tai tuomioistuimen hyväksyminen takavarikkotoimenpiteelle oli hankittava lyhyen laissa määrätyn ajan kuluessa.¹⁴³

Oikeudenkäyntilaitoksen uudistustyö jatkui kuitenkin edelleen. Vuonna 1927 lainvalmistelukunta (*K. J. Ståhlberg ja C. G. Möller*) kerääntyneen aineiston perusteella valmisti ehdotuksen eduskunnalle annettavaksi esitykseksi oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta, jossa ei tehty mitään oleellisia muutoksia takavarikkoa koskeviin säännöksiin.¹⁴⁴ Ehdotuksen johdosta vuonna 1928 antamassaan lausunnossa KKO huomautti, että milloin henkilöllä lain mukaan oli oikeus kieltäytyä todistamasta, ei häntä voitu katsoa velvolliseksi antamaan

¹⁴¹ Ehdotus 1923, RikOL X: 4 ja 8.

¹⁴² Ehdotus 1925, RikOL 10: 2.

¹⁴³ Lausunto 1925, s. 51.

¹⁴⁴ Ehdotetut muutokset käsittivät etupäässä selvennyksiä vuoden 1925 ehdotuksen vastaaviin säännöksiin. Virallisten asiakirjojen luovuttamista koskevaan säännökseen (Ehdotus 1927 RikOL 104 §) tehtiin sellainen selvennys, että asia ei riippunut ministerin harkinnasta, jollei ollut kysymys salassa pidettävästä asiakirjasta. Se oli annettava ainoastaan, mikäli asianomainen ministeri ei harkinnut valtion turvallisuuden kannalta olevan siihen estettä. Edellä mainitussa lausunnossa vuodelta 1925 toivottua muutosta ei tehty.

huostastaan hänen ja rikoksesta epäillyn välisiä kirjeitä ja muita kirjallisia tiedonantoja. Tämän vuoksi KKO:n mielestä lakiin oli lisättävä säännös, että tällaisia kirjeitä ja tiedoksiantoja ei saanut, niin kauan kuin ne olivat sen henkilön huostassa, jolla oli oikeus kieltäytyä todistamasta, ilman hänen suostumustaan takavarikoida, jollei ollut syytä epäillä, että hän oli rikokseen osallinen.¹⁴⁵ Tällainen säännös otettiin siihen tarkistettuun ehdotukseen oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta, mikä vuonna 1929 valmistui lainvalmistelukunnan (K. J. Ståhlberg ja C. G. Möller) toimesta, mutta jossa takavarikkoa koskeviin säännöksiin ei tehty muita muutoksia.¹⁴⁶

Takavarikkoa sekä muita pakkokeinoja tarkoittava lainvalmistelu jatkui edelleen. Vuonna 1937 ilmestyi lainvalmistelukunnan (K. J. Ståhlberg ja H. A. Malmberg) toimesta jälleen ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi, mihin takavarikkoa koskevat säännökset sisältyivät samanlaisina kuin ne olivat vuoden 1929 ehdotuksessakin. Sitten kun sen johdosta erinäiset viranomaiset ja yhdistykset olivat antaneet lausuntonsa ja asia oli jätetty oikeusministeriön hoidettavaksi, joka sai käyttää apunaan asiantuntijoita, valmistui viimeksimainittujen (Onni Petäys, Wäinö Kannel ja B. A. Sjöström) toimesta vuonna 1939 asiasta luonnos uudeksi ehdotukseksi. Siinä m.m. laajennettiin takavarikkoviranomaisten toimivaltaa siten, että milloin takavarikoitava esine tavattiin henkilöltä, jota epäiltiin rikoksesta, saattoi esineen ottaa takavarikkoon edellyttäen, että henkilö oli julistettu vangituksi taikka että henkilö oli irtain tai tuntematon tai hankki pakoonlähtöä ja esineen mukanaan viemistä tai muutoin salaamista, ilman ylisyyttäjän tai oikeuden määräystä poliisimieskin, jos olosuhteet vaativat kiireellistä tointa.¹⁴⁷ Salassa pidettävän virallisen asiakirjan luovuttamisesta oli päättävä asianomainen ministeriö eikä ministeri.¹⁴⁸ Vielä selvennettiin säännöksiä, jotka koskivat sakon ja vahingonkorvauksen maksamisen vakuudeksi takavarikkoon otettavaa syytetyn omaisuutta, siten, että toimenpiteestä sai

¹⁴⁵ Lausunto 1928, s. 96.

¹⁴⁶ Ehdotus 1929, RikOL 107 §. — Muista muutoksista mainittakoon, että matkustamiskieltoa koskeva lainkohta poistettiin takavarikkoa ja etsintää koskevasta luvusta ja siirrettiin 8 lukuun, jossa käsiteltiin vangitsemista ja pidättämistä. Samalla selvennettiin sanottua pakkokeinoja koskevia säännöksiä.

¹⁴⁷ Ks. Luonnos 1939, 310 §.

¹⁴⁸ Luonnos 1939, 314 §.

päättää paikkakunnan alioikeus tai oikeuden puheenjohtaja yksinkin asianomaisten läsnäollessa.¹⁴⁹

Oikeudenkäyntilaitoksen kokonaisuudistuksiin sisältyvien ehdotusten lisäksi on yrityksistä takavarikkosäännösten lainsäädännölliseksi järjestämiseksi vielä mainittava pari lainvalmistelukunnan ehdotusta, nimittäin lakiehdotukset vuosilta 1937 ja 1939.¹⁵⁰ Ensiksi mainitussa ehdotuksessa¹⁵¹ ei anneta takavarikkoa yleensä koskevia määräyksiä, vaan ainoastaan postilähetysten ja sähkösanomien takavarikkoonotto-oikeudesta. Sellainen oikeus on ehdotettu annettavaksi, milloin jotakuta todennäköisin perustein epäillään rikoksesta, josta lain mukaan saattaa seurata kuoleman- tai kuritus-huonerangaistus, taikka tällaisen rikoksen rangaistavasta yrityksestä tai valmistelusta. Mikäli on syytä olettaa posti- tai lennätintoimipaikkaan saapuvan epäillyltä henkilöltä lähtöisin olevan tai sellaiselle henkilölle tarkoitetun sanotunlaisen lähetyksen, voidaan antaa määräys sen pidättämisestä sen saavuttua toimipaikkaan.¹⁵² Vaikka kysymys on jotenkin syvästi yksilön oikeuspiiriin koskettavasta toimenpiteestä, on takavarikkoviranomaisten piiri lakiehdotuksen mukaan varsin laaja. Tällaisia viranomaisia ovat m.m. valtiollisen poliisin ja rikostutkimuskeskuksen päälliköt, poliisiylitarkastaja ja poliisitarkastaja.¹⁵³ Posti- tai lennätintoimipaikan hoitaja voidaan velvoittaa antamaan asianomaiselle viranomaiselle tietoja jo perille toimitetusta lähetyksestä, mikäli lähetyksen toimittamisesta ei ole kulunut kolmea vuotta.¹⁵⁴ Ehdotukseen sisältyy myös oikeus puhelujen tarkkailemiseen.

¹⁴⁹ Luonnos 1939, 316 §. Ehdotuksessa 1927 RikOL 106 § oli palattu sille kannalle, että omaisuuden ottamisesta takavarikkoon hukkaamisen estämiseksi päätti sen paikkakunnan KO, jossa rikos oli tehty. — Mainittakoon myös, että etsintäoikeutta laajennettiin, mikäli oli kysymys pidätettävästä tai vangittavasta tahi kuulusteluun taikka oikeuteen noudettavasta henkilöstä, säätämällä, että tuollaisen henkilön tavoittamiseksi voitiin etsintä toimittaa joko etsityn kotona tai muualla, missä todennäköisin perustein voitiin arvella hänen olevan (320 ja 321 §). Lakitekstiin tehtiin niinkään muodollisia korjauksia.

¹⁵⁰ Sen jälkeen kun tämän teoksen käsikirjoitus oli valmistunut, on lainvalmistelukunta v. 1946 lopulla saanut valmiiksi ehdotuksen Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle laiksi rikosasioissa käytettävästä takavarikosta ja etsinnästä. Se sisältää 1939 vuoden ehdotuksen tarkistettuna.

¹⁵¹ Ehdotus Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle laiksi eräistä rikosasioissa käytettävistä pakkokeinoista.

¹⁵² PakkokeinoLE 1937 1 §.

¹⁵³ PakkokeinoLE 1937 2 §.

¹⁵⁴ PakkokeinoLE 1937 1 §.

Edellistä laajakantoisempi on lainvälmistelukunnan vuonna 1939 valmistunut ehdotus pakkokeinoista.¹⁵⁵ Ehdotusta valmisteltaessa on esikuvana käytetty Ruotsin PakkokeinoL:ia ja oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotuksia. Esine voidaan sen mukaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuim julistaa sen menetettyksi.¹⁵⁶ Toisaalta on siinä takavarikkoonotto-oikeuteen tehty verrattain pitkälle meneviä rajoituksia. Siten ei rikoksesta epäillyn ja hänen lähiomaistensa välisiä kirjallisia tiedonantoja saa takavarikoida ilman tällaisen omaisen suostumusta niin kauan kuin ne ovat omaisen hallussa, jollei ole syytä epäillä, että tämä on rikokseen osallinen tai jollei rikoksesta saata seurata kuolemanrangaistus tai kuritushuonetta kuusi vuotta tahi enemmän.¹⁵⁷ Vangitun tai syytetyn ja hänen puolustajansa kesken vaihdetut kirjalliset tiedonannot ovat niinkään suojatut takavarikkotoimenpiteeltä, vaikkapa ne olisivat joutuneet tertiuksen tietoonkin.¹⁵⁸ Postilähetysten ja sähkösanomien takavarikoimisen edellytykset ovat pääasiallisesti samat kuin vuoden 1937 ehdotuksessa.¹⁵⁹ Yleisenä takavarikkoviranomaisena on lakiehdotuksen mukaan vangitsemisviranomainen. Niinkuin vuoden 1937 ehdotuksessa on puheena olevassa ehdotuksessa otettu huomioon mahdollisuus rikoksesta epäillyn puhelinkeskustelujen tarkkailemiseen. Tämä tulee kysymykseen, milloin jotakuta todennäköisin perustein epäillä valtio- tai maanpetoksesta taikka RL 34 luvussa mainitusta yleisistä vaaraa tuottavasta rikoksesta, josta voi seurata kuoleman- tai kuritushuonerangaistus. Oikeus antaa määräys tarkkailutoimenpiteisiin ryhtymisestä ei lakiehdotuksenkaan mukaan kuulu oikeudelle, niinkuin Ruotsissa, vaan samoille viranomaisille, joilla on valta määrätä posti- tai lennätintointipaikkaan saapunut lähetys pidätettäväksi, kunnes kysymys sen takavarikoimisesta on ratkaistu.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Ehdotus Hallituksen esitykseksi Eduskunnalle laiksi eräistä rikosasioissa käytettävistä pakkokeinoista.

¹⁵⁶ PakkokeinoLE 1939 1 §.

¹⁵⁷ PakkokeinoLE 1939 1 §.

¹⁵⁸ PakkokeinoLE 1939 1 §.

¹⁵⁹ PakkokeinoLE 1939 2 §.

¹⁶⁰ PakkokeinoLE 1939 4 ja 13 §. Oikeuskin voi määrätä postilähetyksen pidättämisestä, mutta vain sen käsiteltävänä olevassa asiassa.

III LUKU.

TAKAVARIKKOSÄÄNNÖSTÖ ULKOMAISESSA OIKEUDESSA.

Takavarikkoa koskevilla ulkomaisilla oikeussäännöstoilla on paljon yhteisiä tunnusmerkkejä, vaikkakin järjestelmien yksityiskohtiin nähden on olemassa eroavaisuuksia. Säännösten yhdenmukaisuus on ymmärrettävissä, kun otetaan huomioon, että prosessioikeussysteemit ovat saaneet vaikutteita toisistaan. Varsinkin Ranskan rikosprosessioikeutta koskevat periaatteet ovat saaneet tunnustusta ja arvonantoa muuallakin mannermaalla ja sen kuuluisa rikosprosessilaki, *Code d'instruction criminelle*, on ollut useiden Euroopan maiden rikosprosessuaalisten uudistusten esikuvana.¹

Englannin² oikeudelle on tunnusomaista, että se on vuosisatojen aikana kehittynyt suureen täydellisyyteen säilyttämällä alkuperäisen tavanomaiseen oikeuteen nojautuvan luonteensa. Englannin rikosprosessiin sisältyy useita vanhanaikaisia piirteitä, mutta sille on annettava se tunnustus, että se on joutuisaa, varmaa ja kansanomaista. Se on verrattain puhdasta akkusatorista prosessia, jossa suullisuus-, julkisuus- ja välittömyysperiaatteet on voitu hyvin toteuttaa. Valmistavaa tutkintaa siinä mielessä kuin mannermaalla

¹ Vrt. seur. nähden *Löfgrenin* aloite N:o 80 vuoden 1922 valtiopäivillä Ruotsin ensimmäisessä kamarissa: *Förslag till lag angående polisundersökning i brottmål samt häktning m.m.*, Ruotsin valtiopäiväasiakirjat 1922 3 Saml., 1 Band, s. 203 ss.; *Ehdotus* 1900, s. 43 ss.; *Hassler*, *Förfarandet*, s. 29 ss.; *Glaser*, I s. 130 ss.; *Binding*, *Grundriss*, s. 11 ss.; *Granfelt*, *Föreläsningar*, s. 86 ss.; *Höchster*, s. 90 ss.; *Weidlich*, *Strafprozesspraxis*, s. 1.

² Seur. nähden ks. *Carter*, s. 205; *Gerland*, GS 74 s. 430; *Glaser* I, 134 ss.; *Weidlich*, *Die Polizei*, ss. 56, 65; *Sama*, *Strafprozesspraxis*, s. 3 ss., ss. 30, 33; *Sama*, ZStW 28 (1908) s. 491 ss.; *Inhulsen*, ss. 10, 59; *Fahlcrantz*, s. 1 ss.; s. 69 ss.; *Granfelt*, m.t., s. 87 ss.; *Hassler*, m.t., s. 31 ss.; *Ignatius*, s. 64 ss.; *Thwaites*, s. 136 ss.; *Gerland*, *Gerichtsverfassung* I, s. 1 ss.; *Mittermaier*, s. 1 ss.; s. 89 ss., s. 91 ss., s. 117, s. 143 ss.; s. 159 ss., erittäinkin s. 167 ss., s. 177 ja s. 179.

Englannin oikeus ei kuitenkaan tunne. Pakkokeinoista määrääminen kuuluu periaatteellisesti rauhantuomarille, (the judge of peace), poliisin, constable, suorittaessa tiedustelun ja osittain tutkinnankin. Poliisilla, joka toimii läheisessä yhteistyössä tuomioistuimen kanssa, on oikeus toimittaa takavarikko, seizure, tavallisesti erityisen määräyksen, warrant, nojalla.³ Mitään yhtenäistä takavarikkosäännöstöä ei Englannissa ole. Tavanomainen oikeus sallii vain rajoitetusti tällaisen pakkotoimenpiteen. Sitä paitsi on erinäisten lakien nojalla etsintä ja sen yhteydessä takavarikkokin luvallinen niiden tarkoittamissa tapauksissa. Käytännössä näyttävät poliisiviranomaisten valtuudet kuitenkin olevan nyt puheena olevissa suhteissa suuremmat.

Mitä edellä on sanottu Englannin oikeuden kannasta takavarikkoonotto-oikeuden osalta pitää paikkansa myös, kun on kysymys Skotlannin oikeudesta. Skotlannilla on kylläkin erikoislaatuinen kansallinen rikosprosessinsa, joka useissakin tärkeissä kohdin eroaa Englannin oikeudesta — m.m. valmistavaan tutkintaan ja syyttäjälaitokseen nähden — mutta pakkokeinoista määrääminen kuuluu sielläkin pääasiallisesti tuomarille. Poliisi, joka niin kuin Englannissa on Skotlannissakin korkealla tasolla, toimii periaatteellisesti vain määräyksen, search warrant, nojalla.⁴

Pohjois-Amerikan Yhdysvaltojen oikeus on monessa suhteessa verrattavissa Englannin oikeuteen, vaikkakin siihen sisältyy myös puhtaasti kansallisia piirteitä. Takavarikko voidaan sielläkin toimittaa yleensä vain tuomarin määräyksen, warrant, nojalla. Yleis-

³ *Archbold's criminal pleading*, ss. 505 [etsinnän toimittaja saa suorittaa myös takavarikon: the justice may grant a warrant to search for and seize the same (esineen)], 724—725, 755, 759; ks. myös s. 1597 »Search Warrants». On huomattava, että se Englannissa syvälle juurtunut periaate, jonka mukaan kodin rauha on säilytettävä koskemattomana, pitää paikkansa erityisesti poliisiasioissakin. Viranomaisen tunkeutuminen yksityisasuntoon on sallittu vain äärimmäisissä tapauksissa (extreme cases) ja silloinkin varsinaisesti pidättämistä, mutta ei todistusten hankkimista varten yleensä; sellaiset yleismääräykset (general warrants), jotka saattaisivat yleisen etsintäoikeuden mahdolliseksi, eivät ole sallittuja. Osittain tästä, osittain ehkä muistakin syistä, kuten m.m. syyttäjälaitoksen järjestelyssä ilmenivistä puutteellisuuksista, on väitetty johtuvan, että Englannissa silloin tällöin jää jokin törkeäkin rikos selvittämättä; vrt. *Ignatius*, s. 73 s.

⁴ *Renton-Brown*, ss. 31, 214, 308, 343, 421; *Hassler*, m.t., s. 35 ss.; *Mittermaier*, s. 182 ss.

määräykset, *general warrants*, eli määräykset, joissa ei olisi ilmoitettu, missä takavarikko tai etsintä on toimitettava, on kielletty liittovaltion perustuslaissa, mikäli kysymys on yleisistä tuomioistuimista (*federal courts*); osavaltioiden tuomioistuinta kielivät sellaisia määräyksiä antamasta niiden perustuslait. On kuitenkin sanottava, että käytännössä on poliisin toimivalta takavarikon toimittamista silmällä pitäen Amerikassakin verrattain laaja.⁵

Ranskan syyttäjäviranomaisista ovat *arrondissement* (piirikunta)-tuomioistuinten syyttäjät, *les procureurs de la République*, ja poliisituomioistuimissa (*les tribunaux de simple police*) palvelevat *les commissaires de police* niitä syyttäjiä, jotka etupäässä joutuvat toimimaan valmistavassa tutkinnassa. Ranskan laki lähti alkuaan siitä, että rikostutkinnasta ja syyttämisestä huolehtisivat eri viranomaiset. Tutkintatuomari, *le juge d'instruction*, toimii tutkivana viranomaisena erityisen määräyksen nojalla, mutta muuten tuomarina siinä tuomioistuimessa, johon hän kuuluu. Käytännössä on kehitys johtanut kuitenkin siihen, että syyttäjäviranomaiset (*le procureur de la République*) ovat ryhtyneet tehokkaalla tavalla ottamaan osaa itse rikostutkinnankin toimeenpanoon, samalla kun tutkintatuomarin asema on heikentynyt ja hänestä on tullut eräänlainen syyttäjän apulainen, joka suorittaa tämän määräämiä tehtäviä.⁶

Pakkokeinoista määrääminen kuuluu Ranskankin oikeuden mukaan periaatteessa tuomarille, vaikkakin virallinen syyttäjänkin voi eräissä tapauksissa sellaiseen ryhtyä. Takavarikkoa, *la saisie*, koskevat säännökset sisältyvät *code d'instruction criminelle*'n artikloihin 35—39 ja 87—90, joista osa on muutettu 7/2 1933⁷ ja 25/3 1935 annetuilla laeilla. Kun Ranskan rikosprosessilain 10 artiklassa oli myönnetty myös departementtien prefekteille ja Parisin poliisiprefektille laajalle ulottuva valta pakkokeinojen käyttöön,⁸ oli Rans-

⁵ Baldwin, s. 3 ss., s. 125 ss.; Parker, ss. 192, 345; Hartmann, s. 40 ss.; s. 93 ss.; s. 188 ss.; Mittermaier, s. 25 ss., s. 199 ss. ja eritt. s. 209 ss.

⁶ Hassler, m.t., s. 43 s.

⁷ Loi sur les garanties de la liberté individuelle; Leloir, *Annuaire de législation française*, s. 70; Garraud, *Précis*, s. 806.

⁸ Mainituissa artiklassa, sen alkuperäisessä muodossa, säädettiin näet, että sanottu viranomaiset »pourront faire personnellement, ou requérir les officiers de police judiciaire, chacun en ce qui le concerne, de faire tous actes nécessaires à l'effet de

kassa tehty 1870-luvulta lähtien yrityksiä mainitun oikeuden heikentämiseksi. Säännös saatiin 7/2 1933 ann. L:lla kumotuksi, mutta 25/3 1935 se eräin muodosteluin palautettiin. Nyt säädettiin, että prefektillä oli valta itse ryhtyä tai kehoittaa muita poliisiviranomaisia ryhtymään tarpeellisiin toimenpiteisiin vain kiireellisissä tapauksissa, *s'il y a urgence*, ja mikäli kysymyksessä olivat les crimes et délits contre la sûreté intérieure ou la sûreté extérieure de l'État.

Ranskan voimassa olevan oikeuden mukaan on virallisella syyttäjällä valta, kun kysymys on n.s. délit flagrant-rikoksista, toimittaa takavarikko ja kotietsintä, la perquisition. Yleisenä takavarikkoonotto-oikeuden edellytyksenä säädetään 37 artiklassa, että jos syytetyn asunnosta löydetään asiakirjoja tai esineitä, jotka voivat kelvata todisteiksi hänen syyllisyytensä tai syytömyytensä näyttämiseen, voi virallinen syyttäjä ottaa ne takavarikkoon. Hänellä on yksin oikeus eräiden muiden laissa mainittujen henkilöiden kanssa perehtyä sanottuihin asiakirjoihin jo ennen niiden takavarikkoon ottamista. Takavarikkoon otetut esineet on suljettava ja sinetöitävä, mikäli se on mahdollista. Muussa tapauksessa ne on pantava erityiseen säilytysastiaan tai kääreeseen, jonka virallinen syyttäjä varustaa sinetillään (38 § L:ssa 7/2 1933). Takavarikkomenettelystä on vielä säädetty,⁹ että takavarikkoon otettavat esineet on näytettävä syytetylle tai hänen edustajilleen, jotta he voisivat tarkastaa ne ja merkitä niihin nimensä. Jos he kieltäytyvät siitä, on asiasta tehtävä merkintä pöytäkirjaan (39 § Laeissa 7/2 1933 ja 25/3 1935). Jos syyttäjä ryhtyy kotietsintään, tulee sen tapahtua syytetyn läsnä ollessa, mikäli hänet on pidätetty. Jollei syytetty tahdo tai ei voi olla saapuvilla, etsintä on toimitettava hänen määräämänsä valtuutetun tai hänen määräämänsä kahden todistajan läsnä ollessa. Jollei niitä ole, on pakkokeinoon ryhdyttävä syytetyn kahden perheenjäsenen saapuvilla ollessa tai, toissijaisesti, syyttäjän määräämän kahden todistajan läsnä ollessa. Jos syytetty on vapaana, voi hän olla saapuvilla hänen asunnossaan toimitettavassa etsinnässä. Sellaisesta ei saa kuitenkaan etukäteen ilmoittaa syyte-

constater les crimes, délits et contraventions, et d'en livrer les auteurs aux tribunaux chargés de les punir — —».

⁹ 39 ja 87 art. (Laeissa 7/2 1933 ja 25/3 1935); Garraud, s. 807 ss.; Donnedieu de Vabres, s. 749; Hassler, SvJT 1933 s. 478 s.; vanhempaan oikeuteen nähden ks. Cuhe, s. 334; Roux, s. 295 ss.; Morizot-Thibault, s. 452 ss.; Vidal-Magnol, s. 941.

tylle. Etsinnän toimittamisesta sisältyy lakiin vielä muitakin oikeusturvallisuutta edistäviä säännöksiä (39 art. Laeissa 7/2 1933 ja 25/3 1935).

Vastaavanlaisia säännöksiä on voimassa, kun tutkintatuomari tutkintaa suorittaessaan toimittaa takavarikon (87 § Laeissa 7/2 1933 ja 25/3 1935 ja 88 § L:ssa 7/2 1933). Tutkintatuomari voi ottaa takavarikkoon tai määrätä takavarikkoon otettaviksi kaikki selvityksen saamiseksi asiaan tarpeelliset esineet. Niistä on laadittava luettelo ja ne on suljettava ja sinetöitävä, jos se on mahdollista. Muussa tapauksessa ne on pantava säilyyn astiaan tai kääreeseen, jonka tutkintatuomari varustaa sinetillään. Kotietsinnästä, milloin tutkintatuomari ryhtyy siihen, on annettu jotenkin samanlaisia säännöksiä kuin milloin syyttäjä sen toimittaa.

Takavarikoidun asiakirjan luvattomasta ilmoittamisesta sivullisille, olipa takavarikon suorittanut syyttäjä tai tutkintatuomari, on säädetty ankara rangaistus (38 ja 88 § art. L:ssa 7/2 1933).

Tutkintatuomari, joka tutkintaa suorittaessaan toimittaa takavarikon, kuuluu niihin viranomaisiin, joilla on valta ottaa takavarikoitavista asiakirjoista selkoa jo ennen niiden takavarikkoonottoa. Sitteen kun takavarikoidut kirjeet ja sähkösanomat on hänelle luovutettu sinetöityinä, on hänellä yksin oikeus perehtyä niihin. Sellaisten sähkösanomien ja kirjeiden sisällys, joiden takavarikko jää voimaan, on mahdollisimman pian kokonaan tai osittain ilmoitettava syytetylle tai muille asiallisille, jollei tiedoksianto vaikeuta tutkintaa.

Milloin joku katsoo takavarikkoon otetun esineen kuuluvan itselleen, on restitutiovaatimus esitettävä tutkintatuomarille. Jollei hän siihen suostu, on se tehtävä erityiselle viranomaiselle (*la chambre des mises en accusation*) (89 art. laeissa 7/2 1933 ja 25/3 1935).

Saksan takavarikkoonotto-oikeutta koskevat säännökset sisältyvät 1/2 1877 ann. rikosprosessijärjestykseen, pääasiallisesti sen 94—101 §:ään.¹⁰ Ensiksimainitussa lainkohdassa on säädetty, että sellaiset esineet, jotka voivat olla todistuskeinoina tutkintaa varten tai joutua konfiskoiduiksi, on otettava talteen tai niiden säilyminen

¹⁰ Ks. *Beling*, *Reichsstrafprozessrecht*, s. 504 ss.; *Gerland*, *Strafprozess*, s. 242 ss.; *Löwe-Rosenberg*, s. 269 ss.; *Birkmeyer*, s. 500 ss.; *Feisenberger*, s. 91 ss.; *Graf zu Dohna*, *Strafverfahren*, s. 122 ss.; *Sama*, *Strafprozessrecht*, s. 118 ss.; *von Kries*, s. 283 ss.; *v. Holtzendorff*, s. 307 ss.; *v. Hippel*, *Strafprozess*, s. 457 ss.; *Binding*, *int.*, s. 140 ss.; *Schwarz*, s. 105.

muulla tavoin varmistettava. Jos tällaiset esineet suosiolla luovutetaan viranomaisille, ei Saksan oikeuden mukaan ole kysymys takavarikosta. Sellainen syntyy vasta silloin, kun asianomainen henkilö kieltäytyy esinettä vapaaehtoisesti antamasta. Esine, joka on joltakin rikoksella viety, on, jollei tertijs ole siihen nähden esittänyt vaatimuksia, palautettava tälle tutkinnan jälkeen ja, jos mahdollista, ennen sitäkin oikeuden päätöstä odottamatta (111 §).

Saksan takavarikkosäännöstö käsittää myös *editio velvolisuuden*. Tämä merkitsee sitä, että se, jolla on mahdollisesti todistuskeinoksi soveltuva tai konfiskoitavaksi joutuva esine hallussaan, on velvollinen vaadittaessa esittämään sen viranomaiselle. Jollei hän noudata määräystä, hänet voidaan pakottaa siihen erinäisin keinoin (95 §). Toisaalta Saksan takavarikkoonotto-oikeuteen sisältyy huomattavia rajoituksia, mikäli kysymys on kirjallisista tiedonannoista syytetyn ja häneen läheisessä suhteessa olevien henkilöiden välillä. Sellaisia tiedonantoja ei näet voida ottaa takavarikkoon, jos ne tavataan viimeksimainituilta eikä heitä epäillä osallisuudesta rikokseen, sen suosimisesta tai rikoksentekijän tai esineen kätkemisestä (97 §). Takavarikosta päättäminen kuuluu tuomarille. Vain erittäin kiireellisissä tapauksissa voivat muut viranomaiset, nimittäin syyttäjä ja oikeuspoliisiviranomaiset,¹¹ määrätä siitä. Eräissä tapauksissa on takavarikko kuitenkin silloin kolmen päivän kuluessa alistettava tuomarin tai oikeuden hyväksyttäväksi (98 §).

Saksan oikeudessa on annettu yksityiskohtaisia määräyksiä myös kirjeiden ja muiden postilähetysten sekä sähkösanomien takavarikoimisesta. Tällöin on tehty ero sellaisten postilähetysten ja sähkösanomien välillä, jotka on suorastaan osoitettu syytetylle, sekä sellaisten välillä, joista voidaan otaksua, että ne on hänelle tarkoitettu tai että ne ovat syytetyltä lähtöisin. Edellisessä tapauksessa postilähetykset ja sähkösanomat voidaan ilman muuta takavarikoida postista tai lennätinlaitoksesta, jälkimmäisessä tapauksessa on takavarikoimisen edellytyksenä vielä se, että on olemassa asianhaaroja, joista voidaan päätellä noilla lähetyksillä ja sähkösanomilla olevan merkitystä asiaa selvitettäessä (99 §).¹² Tuomarilla on oikeus päättää tällaisen lähetyksen tai sähkösanoman takavarikkoon ottamisesta. Vain jos asia ei siedä viivytystä, on syyttäjänkin, jollei kysy-

¹¹ N.s. »Hilfsbeamte der Staatsanwaltschaft», ks. niistä tarkemmin Löwe-Rosenberg, s. 280 viite 4 b) ja Siara, s. 4 s.

¹² Löwe-Rosenberg, ss. 285, 287.

mys ole ainoastaan rikkomuksesta (Übertretung), siihen valta. Syyttäjän on kuitenkin luovutettava haltuunsa saamat esineet, kirjeet ja muut postilähetykset avaamattomina viivytyksettä tuomarille. Jollei tuomari kolmen päivän kuluessa vahvista syyttäjän tekemää takavarikkoa, se raukeaa (100 §). Vielä on säädetty (101 §), että postilähetysten ja sähkösanomien takavarikkoonotosta sekä avaamisesta ja pidättämisestä on ilmoitettava asianomaisille niin pian, kuin se tutkintaa haittaamatta voi tapahtua. Jos on katsottu tarpeettomaksi avata lähetystä, on se heti luovutettava asianomaiselle. Samoin on meneteltävä, jos lähetystä sen avaamisen jälkeen ei pidätetä. Se osa kirjeestä, jonka pidättäminen ei tutkinnan kannalta ole tarpeen, on ilmoitettava saajalle antamalla hänelle siitä jäljennös.

Takavarikosta on säännöksiä niinikään *Itävallan*¹³ oikeudessa, joka läheisesti liittyy Saksan oikeuteen. Itävallan oikeudellekin on ominaista *editio velvollisuus*. Sellainen esine, varsinkin asiakirja, jolla voi olla merkitystä rikosta selvittäessä, on vaadittaessa esitettävä viranomaiselle loukkaamatta kuitenkaan virkaan kuluva salaisuutta. Jollei tätä velvollisuutta täytetä, voidaan pakkokeinoja soveltaa. Postilähetykset voi ottaa takavarikkoon vain tutkintatuomari. Syyttäjällä on valta ainoastaan vaatia, että lähetykset on pidätettävä, kunnes oikeus on asian ratkaissut. Takavarikoidut postilähetykset saa vain tutkintatuomari syytetyn suostumuksella avata; jollei suostumusta ole tai sitä anneta, täytyy tutkintatuomarin hankkia *Ratskammerin* lupa. Viivästymisen vaara vapauttaa suostumusta hankkimasta. Takavarikkoon otettujen kirjeiden ja sähkösanomien sisällys on, mikäli se voi tapahtua tutkintaa haittaamatta, asianomaisille ilmoitettava joko näyttämällä alkuperäinen asiakirja tai antamalla siitä jäljennös. Jollei takavarikoidun lähetyksen avaaminen ole tarpeen, on se viivytyksettä toimitettava saajalle tai asianomaiselle laitokselle edelleen lähettämistä varten.

Vaikutteita alkuaan Ranskan ja myöhemmin Saksan sekä Itävallan oikeudesta ovat saaneet eräät *Sveitsin* saksalaiset kanttoonit, vaikkakin prosessimenettely niissä sittemmin on kansallisista oloista johtuen muovautunut yksinkertaisemmaksi kuin muissa maissa.¹⁴ Näistä kanttooneista mainittakoon *Zürich* ja *St.Gallen*, joista edelli-

¹³ *Lohsing*, s. 228 ss.; *Ullmann*, *Österreichisches Strafprozessrecht*, s. 422 ss.

¹⁴ *Hassler*, *Förfarandet*, s. 55.

sen rikosprosessilaki on annettu vuonna 1919 ja jälkimmäisen vuonna 1912 (tullut uusittuna voimaan vuoden 1942 alusta). Zürichin rikosprosessilain mukaan tulee tutkintaviranomaisen (*Untersuchungsbehörde*) ottaa takavarikkoon sellaiset esineet, jotka voivat olla todistuskeinoina. Jokaisella poliisiviranomaisella on myös velvollisuus ja jokaisella kansalaisella oikeus ottaa takavarikkoon esineitä, joista hän oman havaintonsa nojalla tai uskottavain henkilöiden ilmoituksen johdosta pätevin perustein otaksuu, että ne voivat edistää totuuden selville saamista rikosasiassa. Esineet on sitten viivytyksettä luovutettava tutkintaviranomaiselle (96 ja 97 §). Sen on merkittävä esineet niin selvästi, ettei sekaannusta voi syntyä. Esineistä on pidettävä luetteloa ja ne on huolellisesti säilytettävä. Todistus niiden vastaan ottamisesta on annettava (98 §).

Vain tutkintaviranomaisella on oikeus takavarikoida kirjeitä, sähkösanomia ja muita lähetyksiä, jotka on osoitettu syytetylle, tai ovat häneltä lähtöisin. Ilman syytetyn lupaa ei sellaista lähetystä saa avata, paitsi jos pätevin perustein voidaan otaksua, että se on lähtöisin rikostoverilta tai sellaiselle osoitettu tai että se muuten sisältää tietoja, joilla on merkitystä tutkinnalle.

Tutkintaviranomaisen ratkaisuun on muutoksenhaku (*Rekurs*) mahdollinen. Muutoksenhakuinstanssina on piirioikeus (*Bezirksgericht*) tai syytekamari (*Anklagekammer*). Niiden päätös asiassa on lopullinen.

St.Gallenin kanttoonin rikosprosessilain takavarikkoa koskevat säännökset ovat osittain samanlaiset, mutta niukemmat ja sisältyvät etsintää koskevaan lukuun (46—54 §).

Italian rikosprosessilaissa, joka on huomattavasti uudempi kuin monien muiden maiden vastaavat lait (ann. 27/2 1913), on omistettu erityistä huomiota takavarikolle, *sequestro*, ja etsinnälle *perquisizioni*. Niitä koskevat säännökset sisältyvät useihin eri lainkohtiin, varsinkin 233—244 §:ään.¹⁵ Takavarikkotoimenpiteen edellytyksenä on rikosprosessille tärkeän, materiaalsen todistusaineiston »varmistaminen» (*di assicurare al processo penale elementi materiali di prova*). Takavarikon objektina ovat *res instrumenta* ja *producta* sekä ylipäänsä kaikki esineet, joista voi olla hyötyä totuuden selville saamiseksi (*»nonché ogni altra*

¹⁵ *Manzini*, s. 255 ss. ja *Erich*, *Die Strafprozessordnung des Königreichs Italien*.

cosà che possa essere utile alla scoperta della verità») (166, 237 §). Takavarikosta päättäminen kuuluu yleensä tuomarille, il giudice, (98, 237 §), mutta sen voi suorittaa myös virallinen syyttäjä ja kiireellisissä tapauksissa oikeuspoliisiviranomainenkin.

Takavarikkomenettelystä on annettu varsin yksityiskohtaisia säännöksiä (170, 175, 242—246 §). Sen toimittavat asianomaiset viranomaiset, jotka tarvittaessa voivat turvautua järjestysvallan apuun. Mikäli mahdollista tulee toimituksessa olla kaksi todistajaa saapuvilla. Jos takavarikkoonpanon suorittavat omasta aloitteestaan tai valtuutettuina oikeuspoliisiviranomiset, ei heillä ole valtaa avata sinetöityjä papereita, kirjeitä, kuoria, paketteja, sähkösanomia tai asiakirjoja, vaan ne on avaamattomina jätettävä oikeusviranomaisille (170, 175 §). Takavarikkoon otettu esine suljetaan viraston sinetillä ja toimenpide varmennetaan tuomarin, virallisen syyttäjän tai oikeuspoliisiviranomaisen sekä toimituksessa läsnä olleiden muiden henkilöiden nimikirjoituksilla. Jollei tämä ole mahdollista, suljetaan esineet yhteen tai useampaan kääröön, jotka sinetöidään ja numeroidaan ja joihin asianomaiset viranomaiset merkitsevät nimensä. Takavarikkoon otetut esineet annetaan yleensä erityisen virkamiehen säilytettäväksi oikeuden kansliassa. Jollei esineitä voida siirtää tai jos niiden säilyttäminen itse paikalla tai muualla näyttää sopivalta, viranomainen tai oikeuspoliisiviranomainen voi määrätä, miten asiassa on meneteltävä (611 §). Milloin kysymys on asiakirjoista tai esineistä, jotka voivat muuttua kulutuksen vuoksi tai joita on vaikea säilyttää, tuomari voi otattaa asiakirjoista jäljennöksiä ja esineistä valokuvajäljennöksiä sekä liittää ne oikeusasiasiakirjoihin. Tuomari määrää myös, miten alkuperäiset asiakirjat ja edellä mainitut esineet säilytetään kansliassa, kunnes niitä tarvitaan oikeudenkäynnissä (243 §). Jos takavarikoidut esineet ovat arvoesineitä, rahoja, haltijapapereita tai obligatioita tai muita sellaisia arvopapereita, suoritetaan niiden tarkastus viivytyksettä oikeuden kansliassa.

Takavarikoida voidaan myös kirjeitä ja muita postilähettyksiä sekä sähkösanomia, jos on syytä epäillä niitä syytetyn lähettämiksi tai tarkoitetuiksi hänelle, vieläpä syytetyn ja puolustusasianajajan välinen kirjeenvaihtokin (238, vrt. kuitenkin 239 §). Tällaisen takavarikon voi suorittaa vain tuomari tai virallinen syyttäjä, mutta ei oikeuspoliisiviranomainen omasta aloitteestaan; viimeksi mainitulla ei myöskään ole valtaa avata postilähettyksiä. Jos asia on kiireellinen, on poliisiviranomaisen tiedoitettava asiasta oikeusviranomaiselle.

mutta hänellä on oikeus määrätä, että posti- tai lennätinviraston hoitajan on pidätettävä esineet, kunnes oikeusviranomaiset voivat ryhtyä takavarikkotoimenpiteisiin (170 §). Tuomarin tai virallisen syyttäjän määräyksestä oikeuspoliisiviranomaisella on oikeus suorittaa takavarikko posti- tai lennätinvirastossa, mutta tällöinkään hän ei saa avata takavarikoituja lähetyksiä, vaan on ne heti luovutettava tuomarille (237, 238, 278, 285, 293 §).¹⁶

Norjan oikeuden takavarikkoa koskevat säännökset sisältyvät Norjan 1/7 1887 ann. rikosprosessilakiin (212—220 §).¹⁷ Sen mukaan voidaan takavarikoida esine, jolla otaksutaan olevan merkitystä todistuskeinona tai jonka oletetaan joutuvan konfiskoiduksi, niin myös esine, jota loukattu voi vaatia itselleen (212, 220 §).¹⁸ Norjan oikeudessa ei tehdä eroa esineen vapaaehtoisen luovuttamisen ja vastoin asianomaisen tahtoa tapahtuvan toimenpiteen välillä, vaan vapaaehtoisesti tapahtunutta luovutustakin nimitetään takavarikoksi, mutta todellisuudessa on menettely erilainen riippuen siitä, asetetaanko esine vapaaehtoisesti viranomaisten käytettäväksi vai ei. Jollei joku nimittäin suosiolla luovuta hallussaan olevaa esinettä, vaaditaan sen takavarikkoon ottamiseksi oikeuden päätös, jossa on mainittava takavarikkojonoton peruste, tarkoitus ja esine. Kiireellisissä tapauksissa riittää toimenpiteeseen syyttäväviranomaisen määräys, mutta jollei sitäkään voida ilman vaaraa jättää odottamaan, takavarikko voidaan ilman muuta toimittaa. Molemmissa tapauksissa on takavarikosta kuitenkin viivytyksettä ilmoitettava oikeudelle, joka ratkaisee, onko se pysytettävä voimassa vai ei. Samoin on meneteltävä, kun se, joka on vapaaehtoisesti luovuttanut esineen, vaatii sitä takaisin (215 §).

Takavarikkoonotto-oikeuteen sisältyy sellainen rajoitus, että syytetyn ja eräiden hänen lähiomaistensa tai vaitiolovelvollisten välistä kirjeenvaihtoa ei voida takavarikoida (214 §).¹⁹ Editio velvollisuus on niinkään voimassa Norjan oikeudessa. Jos jollakulla on hallussaan esineitä, joilla voidaan otaksua olevan merkitystä todistuskeinoina, voi oikeus velvoittaa henkilön, mikäli hän on todista-

¹⁶ Italian rikosprosessilakiin on otettu myös säännöksiä, jotka tekevät mahdolliseksi puhelinkeskustelujen tarkkailemisen (*intercettazione telefonica*). Oikeutettuja suorittamaan tällaisen toimenpiteen ovat samat viranomaiset, jotka voivat toimittaa takavarikon (179, 238 §).

¹⁷ Skeie I, s. 247 ss.; s. 288; Salomonsen I, s. 246 ss.; Stang, s. 87 ss.; Hagerup II, s. 353 ss.; Hagerup-Paulsen, s. 332 ss.

¹⁸ Salomonsen I, s. 253; Stang, s. 87.

¹⁹ Stang, s. 88.

janaolovelvollinen, luovuttamaan ne viranomaisille. Jollei henkilö noudata oikeuden määräystä, voidaan häntä kohtaan käyttää samoja pakkokeinoja kuin niskottelevaa todistajaakin vastaan (216 §).

Takavarikkoviranomaisia ovat Norjan oikeuden mukaan oikeus, syyttäjä ja poliisiviranomainen. Milloin rikoksenteikijä saadaan kiinni verekseltä, voi takavarikon toimittaa jokainen, jolla on oikeus ottaa hänet kiinni.

Kirjeiden ja muiden postilähetysten sekä sähkösanomien takavarikoimisesta on Norjan laissa varsin yksityiskohtaisia säännöksiä. Vain oikeus voi määrätä posti- tai lennätinlaitoksesta takavarikoitaviksi kirjeitä ja muita postilähetyksiä sekä sähkösanomia, jos ne on osoitettu tai voidaan olettaa niiden olevan määrättyjä jollekin tai lähöisin joltakin, jota pätevin syin epäillään rikoksesta, mistä voi seurata ankarampi rangaistus kuin vankeutta kuusi kuukautta, ja todennäköistä on, että ne on takavarikoitava. Edellytyksenä on vielä todennäköisyys siitä, että lähetyksen sisällyksellä on merkitystä rikostutkinnan kannalta. Syytetyn ja hänen puolustajansa välistä kirjeenvaihtoa ei kuitenkaan voida takavarikoida. Kii-reellisissä tapauksissa on syyttäväviranomaisella oikeus velvoittaa posti- ja lennätinlaitos pidättämään takavarikoitavia lähetyksiä, kunnes oikeuden ratkaisu on saatu, kuitenkin enintään seitsemän päivää (217 §). Takavarikkomenettelystä on vielä mainittava, että kirjeitä tai muita postilähetyksiä sekä sähkösanomia ja muita pape-reita ei voi ilman asianomaisen suostumusta avata tai lukea muu kuin tuomari todistajan ja, mikäli mahdollista, syytetyn ja muiden asian-osaisten läsnä ollessa. Jollei papereita tämän johdosta voida heti takavarikoimistilaisuudessa tarkastaa, ne on pantava kääreeseen ja sen, joka johtaa toimitusta, sekä, jos niin vaaditaan, esineen haltuun-ottajan tai jonkun hänen puolestaan on se sinetöitävä (218 §).

Takavarikkoa koskevat säännökset *Tanskan*²⁰ oikeudessa, joka on saanut huomattavasti vaikutteita, Norjan rikosprosessioikeudesta, sisältyvät Tanskan 11/4 1916 ann. (muutoksineen uudelleen 1/10 1936 julaistun) oikeudenkäyntilain 745—754 §:iin. Tanskankin prosessilais-sa takavarikko tulee kysymykseen vain silloin, kun esinettä ei suosiolla luovuteta takavarikkoviranomaisille. Samoin on laita siinä tapauk-sessa, että esine, joka vapaaehtoisesti on annettu viranomaisille, vaa-ditaan takaisin. Takavarikoida voidaan esineet, joilla saatetaan olet-

²⁰ Hurwitz, Strafferetspleje, s. 728 ss.; Munch-Petersen V, s. 125 ss.

taa olevan merkitystä todistuskeinoina, sekä esineet, joiden voidaan olettaa tulevan konfiskoiduiksi tai jotka on rikoksella viety joltakulta, joka voi vaatia ne takaisin (745 §). Jos takavarikosta johtuisi syytömälle vahinkoa, ei esinettä ole otettava talteen, mikäli saavutettava tarkoitus muutoinkin on riittävästi turvattu ja asianomainen sitoutuu — joko vakuuden antamalla tai ilman sitä — vaadittaessa luovuttamaan, näyttämään tai mukaansa ottamaan esineen (747 §). Tanskankin takavarikkoonotto-oikeuteen sisältyy rajoitus, joka johtuu pyrkimyksestä suojella julkisuudelta sitä suhdetta, mikä vallitsee syytetyn ja eräiden määrättyssä asemassa häneen olevien henkilöiden välillä. Syytetyn ja tällaisten henkilöiden välisiä kirjallisia tiedonantoja ei näet voida ottaa takavarikkoon, niin kauan kuin ne ovat viimeksi mainittujen hallussa eikä heitä syytetä osallisuudesta rikokseen (745 §).

Päätöksen tekeminen esineen takavarikkoon ottamisesta kuuluu Tanskan oikeuden mukaan tuomarille. Jollei tällaista päätöstä ilman viivästymisestä johtuvaa vaaraa voida hankkia, on poliisiviranomaisella oikeus suorittaa väliaikainen takavarikko, mutta toimenpiteestä on viivytyksettä ja viimeistään kahdenkymmenenneljän tunnin kuluessa ilmoitettava tuomioistuimelle, joka ratkaisee, onko takavarikko pysytettävä voimassa vai ei. Samanlainen oikeus väliaikaisen takavarikon suorittamiseen on jokaisella, kun asianomainen tavataan rikosta tekemässä tai pakosalta. Tällöin takavarikoitu esine on, jollei sitä heti voida luovuttaa oikeudelle, viivytyksettä annettava poliisiviranomaiselle, joka sen johdosta ryhtyy tarpeellisiin toimenpiteisiin (746 §).

Editiovelvollisuus on tunnettu myös Tanskan oikeudessa (748—749 §). Mikäli näet jollakulla on hallussaan sellainen esine, joka saattaa olla takavarikon objektina, voi oikeus yleensä²¹ velvoittaa hänet näyttämään tai luovuttamaan esine joko oikeudelle tai, jos oikeus katsoo tarpeelliseksi, poliisiviranomaiselle. Samoin voi oikeus tai syyttjäviranomainen velvoittaa viranomaiset antamaan tietoja virka-asiakirjoista (*E m b e d s a k t e r*),²² jos niillä harkitaan olevan merkitystä asialle eikä niiden salassa pitäminen ole valtion edun kannalta välttämätöntä, minkä seikan asianomainen ministeri

²¹ Poikkeuksista, jolloin editiovelvollisuutta ei ole, ks. 748 § ja *Hurwitz*, *Strafferechtspleje*, s. 710 s.

²² Niiden käsitteeseen nähden ks. *UfR* 1926 s. 298 s. ja *Karnöv-Hurwitz*, s. 1236 viite 1882.

ratkaisee. Tuomioistuim voi myös määrätä, että viranomaisten hallussa olevat asiakirjat on, jos se on välttämätöntä, näytettävä tai luovutettava käytettäväksi, vaikkapa ne olisi annettu viranomaisten säilytettäväksi ehdolla, että niiden sisältö on pidettävä salassa. Mainittu oikeus on kuitenkin eräiden rajoitusten alainen (749 §).

Tanskan uudenaikaisessa prosessilaissa on annettu määräyksiä myös postilähetysten ja sähkösanomien takavarikoimisesta. Postilaitos voidaan oikeuden päätöksellä velvoittaa pidättämään ja luovuttamaan oikeudelle kirjeet tai muut lähetykset, jotka on osoitettu syytetylle tai joista voidaan otaksua, että ne on aiottu syytetylle tai ovat häneltä lähtöisin, mikäli rikos on sellainen, että sitä koskevan syytteen ajaminen kuuluu valtionsyyttäjälle (S t a a t s - a d v o k a t) ja asianhaaroista voidaan päätellä, että lähetykset on otettava takavarikkoon. Syytetyn ja hänen puolustusasianajajansa välisen kirjeenvaihdon takavarikoimiseen nähden on säädetty poikkeuksia. Pakottavissa tapauksissa on poliisiviranomaisellakin oikeus velvoittaa postilaitoksen virkamies pidättämään postilähetyksiä, kunnes oikeus on ratkaissut asian, enintään kuitenkin kolme päivää. Samoin voidaan lennätinlaitoksen virkamies velvoittaa pidättämään ja oikeudelle toimittamaan tai väliaikaisesti pidättämään sähkösanomia (750 §).

Siitä, miten on meneteltävä takavarikoituihin esineisiin nähden, sisältää Tanskan oikeus yksityiskohtaisia säännöksiä. Tällaiset esi- neet on ensiksikin mahdollisimman joutuisasti merkittävä luette- loon ja suljettava virkasinetillä tai muulla sopivalla tavalla. Niin ikään on syytetyllä samoin kuin sillä, jonka huostassa esine oli, oikeus tehdä esineeseen oma merkintänsä, ja heille on varattava tilaisuus, mikäli se on mahdollista ja voi tapahtua tutkintaa haittaamatta, olla saapuvilla merkintöjä poistettaessa. Sillä, jonka huostassa esine oli ollut, on valta vaatia todistus esineen luovuttamisesta (751 §).

Samoin kuin eräiden muiden maiden on Tanskankin oikeudessa voimassa sääntö, että postilähetykset ja sähkösanomat, joiden avaa- minen ei ole välttämätöntä tai joiden sisällyksellä ei ole merkitystä asian selvittämiseksi, tai se osa siitä, joka ei ole asiaan vaikuttava, on oikeuden toimesta toimitettava määräpaikkaansa. Niinikään on pidä- tettyjen lähetysten sisällyksestä ilmoitettava asianomaiselle niin pian kuin se voi tapahtua tutkintaa haittaamatta (753 §).

Ruotsin oikeudesta on edellä (s. 86 ss.) ollut jo puhetta. Tällöin on huomautettu, että se on saatettu varsin edistyneelle ja uudenai-

kaiselle kannalle ja että Ruotsin uuteen oikeudenkäymiskaareen sisältyvässä lainsäädännössä on omaksuttu periaatteita, joilla ei ole vastinetta muiden maiden oikeudessa.

IV LUKU.

TAKAVARIKON KÄSITE.

A. Toimenpiteitä, jotka käsitteellisesti on erotettava takavarikosta.

Ryhtyessämme lähemmin tarkastamaan rikosprosessuaalista takavarikkoa Suomen oikeudessa on aluksi pyrittävä määrittelemään sen käsite. Olemme edellä osoittaneet, että takavarikko on eräs rikosprosessuaalisen pakkokeinon muoto ja että sen tarkoituksena on, niinkuin muidenkin rikosprosessuaalisten pakkokeinojen, edistää rikosprosessin häiriintymätöntä kulkua. Ennenkuin yksityiskohtaisesti käymme selvittämään takavarikon käsitettä, on kuitenkin kosketeltava eroa takavarikon ja eräiden sitä muistuttavien toimenpiteiden välillä.

Aluksi on syytä tarkastaa rikosprosessuaalisen takavarikon suhdetta siviiliprosessuaaliseen takavarikkoon.¹ Niinkuin edellä historiallisessa katsauksessa (s. 70) olemme osoittaneet, ei näiden takavarikkomuotojen välillä alkuaan ollut eroa.² Takavarikkosäännöstöä koskevain lainsäädäntöehdotusten kehitystä seuratesamme olemme

¹ Suomenkielistä terminologiaa haittaa se, että sekä siviili- että rikosprosessuaalisesta takavarikosta käytetään samaa nimitystä, takavarikko, jota vastoin ne ruotsinkielessä voidaan ilmaista eri sanoin, »kvarstad» ja »beslag». Yrityksiä asian korjaamiseksi ei kylläkään ole puuttunut. Siten KKO siinä lausunnossaan, jonka se v. 1928 antoi lvk:n edellisenä vuonna valmistuneesta ehdotuksesta oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi, suositteli rikosprosessuaalista takavarikkoa koskevan sanan tilalle sanaa »talteenotto» ja takavarikoida sanan tilalle »talteenottaa». Vrt. *Tirkkonen*, LM 1942, s. 152. *Hakulinen*, Sanakirja, s. 375, on käyttänyt sanontoja »takavarikkoonotto» (= rikosprosessuaalinen takavarikko) ja »takavarikkoonpano» (= siviiliprosessuaalinen takavarikko). Tässä teoksessa käytetään takavarikko-sanaa merkitsemään rikosprosessuaalista takavarikkoa, jollei toisin ole sanottu.

² Siviiliprosessuaalinen takavarikko on ollut aikaisin tunnettu Ruotsin oikeudessa, ks. edellä II lukua. Ulkomaisissa oikeusjärjestelmissä kehittyi myös jo varhain täytäntöönpanon turvaamistoimenpiteitä arrest- ja sequestratio-nimisinä, ks. *Kisch*, Arrestprozess, s. 12 ss. ja 75 ss.; *Sjöström*, Katsaus, s. 2.

niinikään voineet todeta, että alkuaan ajateltiin rikosprosessuaaliseen takavarikkoon sovellettavan siviiliprosessuaalista takavarikkoa koskevia sääntöjä ja rikosprosessuaalista takavarikkoa tarkoittavaa toimenpidettäkin nimitettiin siviiliprosessuaaliseksi takavarikoksi.³ On sen vuoksi syytä tutkia, mitä yhteisiä ja mitä erottavia tunnusmerkkejä molemmilla tärkeillä takavarikkokategorioilla on.

Rikosprosessuaalinen takavarikko voidaan toimittaa, niinkuin jäljempänä osoitetaan, pääasiallisesti seuraavissa tapauksissa: selvityksen saamiseksi rikosasiaan, konfiskatiovaateen turvaamiseksi ja restitution varmistamiseksi. Samalla kun se on rikosprosessuaalinen pakkokeino, se sisältää vakuus- eli turvaamistoimenpidettä koskevan momentin, nimittäin esineen varmistamisen määrättyä oikeudellista tarkoitusta varten. Varmistus tapahtuu tavallisesti, vaikkakaan ei poikkeuksettomasti, siten, että esine erotetaan omistajansa tai haltijansa hallinnasta ja otetaan yleiseen säilyyn. Siviiliprosessuaalinen takavarikko on taas varsinaisesti juuri vakuustoimenpide, nimittäin sellainen, jonka tarkoituksena on turvata vaaheen toteuttaminen eli täytäntöönpano varsinaisessa mielessä.⁴ Sillä pyritään yksityisoikeudellisten intressien suojelemiseen interistimisellä eksekutiolla. Siviiliprosessuaalisella takavarikolla on sen vuoksi preventiivinen vaikutus velkojan intressissä vastaisuudessa tapahtuvan lopullisen eksekution hyväksi. Se samoin kuin rikosprosessuaalinen takavarikkokin kohdistuu vain irtaimeen esineeseen⁵ ja sekin toimitetaan siten, että esine erotetaan asianomaisen hallinnasta.⁶

Sekä rikos- että siviiliprosessuaalisella takavarikolla on eräitä toisiinsa verrattavia edellytyksiä. Yhteisenä tunnusmerkkinä molemmille voidaan pitää sitä, että toimenpiteisiin ryhtymisen tueksi on esitetty todennäköisiä syitä.⁷ Siviiliprosessuaaliseen takavarikkoon nähden merkitsee tämä, että hakijan on esitettävä selvitystä siitä, että hänellä on raha- tai tavarasaaminen toiselta tai että hän vaatii parempaa oikeutta määrättyyn omaisuuteen, joka on toisella henkilöllä.⁸ Rikosprosessuaalisen takavarikon toimittamiselle

³ Ks. edellä s. 82.

⁴ Wrede, Ulosottotoimi, s. 504; Sama, Civilprocessrätt III, s. 10, 224 ss.; Sjöström, m.t., s. 20; Wrede-Tirkkonen, s. 219; Hassler, Exekutionsrätt, s. 145.

⁵ UL 7:1; Wrede, Ulosottotoimi, ss. 505—507, 514, 517 ss., vrt. kuitenkin Sama, m.t., s. 515; Sama, Civilprocessrätt III, s. 226; Wrede-Tirkkonen, s. 219; Sjöström, m.t., s. 20; Granfelt, Sammandrag, s. 77.

⁶ Wrede, Ulosottotoimi, s. 517, s. 524.

⁷ Wrede, Ulosottotoimi, s. 518.

⁸ UL 7:1; Wrede, Ulosottotoimi, s. 517 s.; Sama, Civilprocessrätt III, s. 226 s.

samoin kuin rikosprosessuaalisille pakkokeinoille yleensäkin taas on ominaista, että on olemassa todennäköisiä syitä eli päteviä epäluuloja rikoksesta, joka antaa aiheen sanottujen keinojen käyttämiseen.⁹ Tähän liittyy läheisesti vaara siitä, että ilman takavarikkotoimenpidettä esine kätketään tai hävitetään, niin että on olemassa mahdollisuus, ettei se ole saatavissa täytäntöönpanoon tai oikeudenkäyntiin ryhdyttäessä.

Kun siviiliprosessuaalinen takavarikko on luonteeltaan vakuustoimenpide ja rikosprosessuaalista takavarikkoa voidaan mainitussa suhteessa siihen verrata, voi sattua, ettei niitä tarvita, jos saavutettava tarkoitus on toteutettavissa käyttämällä muita keinoja. Sellaisena on mainittava vakuuden asettaminen. Siviiliprosessuaaliseen takavarikkoon nähden, joka on myönnetty saatavan vakuudeksi, on *expressis verbis* säädetty (UL 7: 12), että se lakkaa, jos velallinen antaa pantin tai takauksen. Säännös on tulkittu siten, että vakuuden asettaminen saattaa tarpeettomaksi takavarikkotoimenpiteeseen ryhtymisen.¹⁰ Rikosprosessuaalisesta takavarikosta taas sisältyy erikoislainsäädäntöön määräyksiä, joiden nojalla esine voidaan luovuttaa takaisin omistajalle tai haltijalle hyväksyttävää vakuutta vastaan varzinkin, jos asianomaiselle muutoin aiheutuisi tuntuva haittaa ja prosessin kulku vakuutta käyttäen voidaan katsoa turvatuksi.¹¹ Esine voidaan joskus jättää ilman vakuuden asettamistakin haltijansa huostaan, jos menettely voi tapahtua ilman vaaraa ja se havaitaan muutoin soveliaaksi.¹² Toisaalta on harkittava, edellyttäisikö rikos- ja siviiliprosessuaaliseen takavarikkoon ryhtyminen vakuuden asettamista hakijan puolelta sen varalta, että hakijan vaatimus osoittautuisi perusteettomaksi ja olisi omiaan aiheuttamaan sen alaiseksi joutuneelle vahinkoa ja haittaa. UL 7: 16 mukaan on pantin tai takauksen asettaminen välttämätöntä vahingosta, mikä siviiliprosessuaalisesta takavarikosta voi vastapuolelle koitua.¹³ Kysymyksessä on siis yksityinen intressi, jonka loukkaamisella aiheutettu vahinko on korvattava. Rikosprosessuaalinen takavarikko voi sekin tapahtua yksityisen edun vuoksi — esim. restitutiotapauksissa —

⁹ Ks. edellä s. 47.

¹⁰ *Wrede*, Ulosottotoimi, s. 520.

¹¹ Ks. jäljempänä s. 217.

¹² Ks. Ruotsin uuden oikeudenkäymiskaaren 27: 10.

¹³ Määräys vakuuden asettamisesta sisältyi jo 1669 v:n täytäntöönpanosääntöön, ks. *Sjöström*, m.t., s. 14.

mutta siinä on kuitenkin yleensä ratkaisevana julkinen intressi. Aineellisen totuuden periaate rikosprosessissa näet vaikuttaa, että asianosainen, jopa kolmas mieskin, on velvollinen myötävaikuttamaan rikoksen selvittämiseksi (ks. edellä I lukua) ja että sellainen henkilö sen vuoksi voi joutua hänelle haitallisten seuraamusten alaiseksi olematta oikeutettu saamaan hyvitystä, vaikkei toimenpiteen tarkoittamaa tulosta saavutettaisikaan. Vain poikkeuksellisesti, varsinkin milloin on kysymys asianomistajarikoksen selvittämisestä, on voimassa, että hakijan on asetettava vakuus rikosprosessuaalisen takavarikon aiheuttamista kuluista ja vahingosta.¹⁴

Tästä rikos- ja siviiliprosessuaalisen takavarikon peruseroavaisuudesta johtuu eräitä muitakin tärkeitä eroja. Rikoksen selvittämistä voi yksityinenkin henkilö tehokkaasti edistää. Sen vuoksi hän myös voi eräissä tapauksissa ryhtyä rikosprosessuaaliseen pakkokeinoon, esim. toimittaa kotietsinnän tai takavarikon.¹⁵ Siviiliprosessuaalisesta takavarikosta päättäminen on taas kokonaan valtion viranomaisen, nimittäin tavallisimmin ulosotonhaltijan asia.¹⁶ Velallisen konkurssi ja hänen omaisuutensa ulosmittaus aiheuttavat myös aina siviiliprosessuaalisen takavarikon raukeamisen,¹⁷ mutta eivät sitä vastoin voi järkyttää rikosprosessuaalista takavarikkoa.¹⁸

Täytäntöönpanon turvaamistoimenpiteenä on siviiliprosessuaalisen takavarikon ohella huomattava myymis- ja hukkaamiskielto. Tätä säännöstöä ei mainita 1669 vuoden täytäntöönpanosäännössä, vaan se otettiin käytäntöön vasta 1734 vuoden laissa. Se on merkinnyt tuntuvaa edistysaskelta omaisuuden turvaamistoimenpiteiden kehityksessä aikaisempaan oikeuteen verraten.¹⁹ Hukkaamiskielto saattoi UK 8 luvun 6 §:n säännöksen mukaan kohdistua sekä kiinteään että irtaimen omaisuuteen samoin edellytyksin kuin

¹⁴ Ks. tästä jäljempänä s. 217. Rikos- ja siviiliprosessuaalisen takavarikon eräistä muista yhtäläisyyksistä ks. jäljempänä VIII lukua.

¹⁵ Ks. edellä s. 66 ja jäljempänä s. 185 ss.

¹⁶ UL 7:1. Siitä milloin muukin viranomainen kuin ulosotonhaltija voi myöntää takavarikon, ks. *Wrede*, Ulosottotoimi, ss. 515 ja 522.

¹⁷ *Wrede*, Ulosottotoimi, s. 547 ss.

¹⁸ Vrt. jäljempänä V lukua, s. 173 ss. Milloin takavarikko on toimitettu restitution varmistamiseksi, on esine kylläkin luovutettava oikealle omistajalle tai haltijalle.

¹⁹ *Sjöström*, m.t., s. 22.

takavarikkokin. Näin on laita UL 7 luvun säännöstenkin mukaan.²⁰ Hukkaamiskielto on takavarikkoa lievempi toimenpide, sillä sen alainen omaisuus jää haltijan hoitoon ja hallintaan, joten tämä voi sitä edelleen käyttää.²¹ Myymis- tai hukkaamiskiellolla voidaan edistää myös niitä päämääriä, joihin rikosprosessuaalisella takavarikolla pyritään. Tämän johdosta onkin Ruotsin PakkokeinoL 10 §:ssä säädetty, että esinettä ei saa ottaa (rikosprosessuaaliseen) takavarikkoon, milloin sillä saavutettava tarkoitus on toteutettavissa määrämällä esine myymis- tai hukkaamiskiellon alaiseksi.²² Takavarikkoa koskevat Ruotsin PakkokeinoL:n säännökset ovat soveltuvien osin voimassa mainittuun hukkaamiskieltoon nähden. Ruotsin uuteen oikeudenkäymiskaareen ei instituuttia ole otettu, mutta sitä vastoin sisältyy siihen (27: 10) määräys, jonka mukaan esineen omistajaa tai haltijaa on kiellettävä esinettä myymästä tai hävittämästä, milloin esine on jätetty hänen hallintaansa.²³

Myymis- ja hukkaamiskielto voi toisellakin tavalla tehokkaasti palvella rikosprosessuaalisia tarkoituksia. Käytännössä voi näet sattua, että rikoksenteikijä pelosta, että hänet tuomitaan maksamaan vahingonkorvausta tai menettämään valtiolle tai yksityiselle omaisuutta, ryhtyy sitä hävittämään tai salaamaan, niin ettei sitä täytäntöönpanon tapahtuessa ole saatavissa. Erityisesti poikkeuksellisten olojen johdosta voimassa olleen säännöstelyn aikana on tällainen ilmiö ollut havaittavissa. Eri maiden lainsäädännöissä onkin yleensä annettu säännöksiä mainitunlaisten väärinkäytösten estämiseksi. Ruotsin uuteen oikeudenkäymiskaareen on otettu erityinen luku (26 luku) hukkaamiskiellosta sekä siviiliprosessuaalisesta takavarikosta mainitussa tarkoituksessa ja samoin sisältyy eräiden muiden maiden niinkuin Saksan, Tanskan ja Norjan oikeuteen säännöksiä vastaavantilaisista toimenpiteistä.²⁴ Edellä²⁵ on myös jo osoitettu, että Suomenkin oikeuden mukaan voidaan eräässä tapauksessa, nimittäin säännöstelyrikosasioissa, käyttää siviiliprosessuaalista takavarikkoa ja

²⁰ Sjöström, m.t., s. 23; Wrede, Ulosottotoimi, s. 520. UL 7:2 mukaan voi kuitenkin ulosotonhaltija, vaikkakin hakija olisi pyytänyt takavarikkoa, antaa hukkaamiskiellon, jollei hän katso olevan täyttä syytä takavarikon myöntämiseen.

²¹ Wrede, Ulosottotoimi, s. 517; Sama, Civilprocessrätt III, s. 226; Sjöström, m.t., s. 23.

²² Ks. jäljempänä s. 218.

²³ Ks. jäljempänä s. 218 s.

²⁴ Ks. edellä s. 45 viite 77.

²⁵ Ks. edellistä viitettä.

myymis- tai hukkaamiskieltoa keinona rikos- ja ulosottoprosessuaalisten tarkoitusten toteuttamiseksi.

Rikosprosessuaalinen takavarikko on erotettava myös n.s. hallinnollisesta takavarikosta. Poliisi- tai muiden viranomaisten toimenpiteestä voidaan näet ottaa haltuun esineitä varsinaisessa hallinnollisessa tarkoituksessa, nim. yleisen järjestyksen ja turvallisuuden varmistamiseksi tai terveydellisten tahi siiveellisten olosuhteiden turvaamiseksi. Mitään yleisiä säännöksiä tällaisen hallinnollisen takavarikon toimittamisesta ei ole annettu.^{26, 27}

Hallinnollista takavarikkoa on jouduttu paljon käyttämään varsinkin poikkeuksellisten olojen johdosta. Kun valtiovallan on täytynyt antaa säännöstelymääräyksiä tarvikkeiden säännöstelemiseksi yleistä kulutusta ja luovutusta silmällä pitäen, on näiden määräysten noudattamiseksi jouduttu puuttumaan yksityisten omaisuutta koskeviin toimenpiteisiin. Suursodan jatkumisesta johduneet olot pakottivat valtiovallan näet säätämään erityisen lain, n.s. taloudellisen valtalin eli Säännöstelyvaltuus-L:n (L talouselämän säännöstelemisestä poikkeuksellisissa oloissa, ann. 6. 5. 1941) perustan aikaan saamiseksi väestön toimeentulon tur-

²⁶ Vrt. esim. LihantarkastusL 25/8 1922 (197/22) 10 §; TerveysS 27 §; nytemmin (L:lla elokuvien ennakotarkastuksesta 29/11 1945 (1175/45) ja L:lla elokuvien tarkastuksesta 29/11 1945 (1176/45) kumottu oikeusministeriön päätös, sisältävä valtion filmitarkastamon ohjesäännön 30/10 1935 (335/35) 6 §; EläintautiL 21/8 1937 (302/37) 3 ja 11 §.

²⁷ Eräissä maissa, niinkuin Saksassa, on hallinnollinen eli »poliisitakavarikko» ollut laajalti käytännössä. Ks. esim. RGES 15 s. 388 s. (sairaalan eläimen takavarikonotto saniteettisistä); tällaisesta »poliisitakavarikosta» sanotaan, s. 389 s.: »dass eine solche polizeiliche, nicht auf Grund der Bestimmungen der Straffprozessordnung angeordnete und ausgeführte, Beschlagnahme nicht an die Beobachtung besonderer Formen gebunden ist, sondern dass jede Handlung genügt, durch welche der Polizeibeamte den Willen kundgibt, die Verfügungsgewalt über den Gegenstand an sich zu nehmen und letzteren der amtlichen Verstrickung zu unterwerfen»; RGES 9 s. 121 ss. (elintarvikkeen takavarikko lähempiä tutkimuksia varten); RGES 22 s. 364 ss. — Saksassa on 1/6 1931 annetun poliisihallintolain (Polizeiverwaltungsgesetz) 14 §:n mukaan poliisin huolehdittava tarpeellisista toimenpiteistä yleisen rauhan, turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämiseksi; sen nojalla on poliisi myös voinut ryhtyä toimenpiteisiin »poliisitakavarikon suorittamiseksi»; ks. Siara, s. 11 ss. Jotkut saksalaiset kirjailijat, esim. Sibeth, s. 30, käsittää »poliisitakavarikon» niin laajassa mielessä, että siihen sisältyy tavallinen rikosprosessuaalinenkin takavarikko. Vrt. vielä oikeustapausta NRT 1924 s. 199, josta käy ilmi, että Norjan rikosprosessilain takavarikkoa koskevia säännöksiä voitiin soveltaa vain, jos kysymyksessä oli rikosprosessuaalinen tarkoitus.

vaamista tarkoittavalle lainsäädännölle. Tätä lainsäädäntöä on jouduttu pysyttämään jatkuvasti voimassa ja sitä sovellettaessa menetelmään siten, että VN on julistanut määrätyt maassa olevat ja siellä tuotettavat sekä ulkomailta saapuvat tarvikkeet kulutuksen ja luovutuksen säännöstelemiseksi »takavarikkoon». Tarvikkeet ovat yleensä jääneet haltijoilleen, joten tällainen »takavarikko» on merkinnyt vain heidän dispositiovaltansa rajoitusta. Mutta ne on voitu myöskin joissakin tapauksissa määrätä välittömästi luovutettaviksi valtiolle, jolloin tavallisesti kansanhuoltoministeriö on ratkaissut, mikä viranomainen tai elin valtion puolesta on toiminut luovutettavan tavarän vastaanottajana.

Sitä, joka jättämällä luovutusvelvollisuutensa täyttämättä tai muulla tavoin rikkoi säännöstelystä annettuja määräyksiä, voitiin rangaista erityisen lain mukaan, joka säädettiin samalla kertaa kuin SäännöstelyvaltuusL:kin ja nimikkeensä mukaan koski »väestön toimeentuloa vaarantavia rikoksia». Tämän lain perusteella joutuivat rangaistaviksi myös SotatilaL:n nojalla annettujen säännöstelymääräysten rikkomiset, minkä ohessa laki korvasi n.s. kiskurilain eli 25/9 1939 ann. L:n kohtuuttomien hintojen ehkäisemisestä. Säännöstelyn jatkuessa jouduttiin mainitun lainkin voimassaoloaikaa pidentämään, kunnes se, säännöstelyn kehittyessä yhä täydellisemmäksi, korvattiin n.s. säännöstelyrikoslailla (L säännöstelyrikosten rankaisemisesta, ann. 30/12 1943). Jo lakiin väestön toimeentuloa vaarantavien rikosten rankaisemisesta sisältyi säännöksiä myös omaisuuden takavarikoimisesta rikosprosessuaalisessa tarkoituksessa ja etsintöjen suorittamisesta, joita säännöksiä edelleen kehitettiin SäännöstelyRL:ssa ja sen nojalla 30/12 1943 ann. VNp:ssä kansanhuollon alaan kuuluvista tarkastuksista ja etsinnöistä. Toimenpide, jolla säännöstelynvastaisesti hankittu tavara on otettu talteen todistelutarkoituksessa tai sen julistamiseksi oikeudenkäynnissä menetetyksi, käsittää todellisen rikosprosessuaalisen takavarikon ja on sen vuoksi tutkimuksessamme tarpeellisessa määrin huomioon otettava.

Hallinnollisen takavarikon piiriin kuuluvat edelleen sellaiset pakkotoimenpiteet, joihin valtiovalta voi ryhtyä poikkeuksellisten olojen johdosta annetun muun kuin talouselämän säännöstelyä tarkoittavan lainsäädännön nojalla. Niihin kuuluvat eräät perustuslain

säättämisen järjestyksessä 6/10 1939 ann. Tasavallan Suojelulakiin²⁸ ja tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä säädettyyn SotatilaL:iin nojautuvat toimenpiteet. Molemmat lait ovat suoneet hallitusvallalle laajoja valtuuksia m.m. painovapauden rajoittamiseen.²⁹ SuojeluL:n nojalla 30/12 1946 ann. nykyään voimassa olevan A:n (898/46) mukaan voidaan painokirjoitus, joka sisältää sellaisia lausumia tai tietoja, että ne ovat omiansa vahingoittamaan Suomen suhteita muihin valtioihin taikka vaarantamaan valtakunnan ulkonaista turvallisuutta tai muita sen elinetoja, panna »takavarikkoon», jota tarkoittavan määräyksen antaa VN. Osittain SuojeluL:iin, osittain SotatilaL:iin ovat nojautuneet ne lukuisat asetukset, joilla tiedoitus-toiminta ja tiedoitus-toiminnan tarkastaminen ovat sota-aikana olleet järjestetyt ja jotka ovat myöntäneet sensuurille vallan estää ilman lupaa tai vastoin kieltoa painetun, monistetun tai valmistetun tuotteen julkaisemisen. Käytännössä tämäkin on usein merkinnyt eräänlaista »takavarikkoon ottoa».³⁰

Poikkeuksellisten olojen johdosta valtiovalta on joutunut myös toisinaan määräämään sellaisia rajoituksia, jotka liittyvät yksilön omaisuuden hallussapitoa tai käyttöä koskeviin oikeuksiin ja jotka niinkään on erotettava rikosprosessuaalisesta takavarikosta.³¹

²⁸ Tasavallan SuojeluL:n voimassaoloaikaa on erinäisiä kertoja pidennetty, viimeksi 30/12 1946 (897/46). Silloin eduskunta vilkkaan keskustelun jälkeen päätti pysyttää lain voimassa vain siihen saakka, kunnes kuukausi oli kulunut siitä, jolloin välirauhansopimuksen sijaan oli tehty lopullinen rauhansopimus. Laki ja sen nojalla annetut säännökset ja määräykset olivat kuitenkin lakkaavat viimeistään vuoden 1947 päättyessä.

²⁹ Ks. lvk:n mietintöä painovapauslainsäädännöstä (6/10 1945), Lvk:n julkaisuja N:o 5/1945.

³⁰ Ks. Lvk:n edellä mainittua mietintöä. »Takavarikko-oikeutta» on käytetty sekä yksityisiin painotuotteisiin että aikakautisiin julkaisuihin nähden. Tällainen toimenpide on kohdistunut joskus myös sanomalehtiin, esim. »Svenska Pressen» nimisen lehden numeroon 3/3 1943. Kun asian johdosta tehtiin eduskunnassa kysely, lausui eduskunnan täysi-istunnossa 2/4 1943 jaetussa vastauksessa silloinen pääministeri, että kysymys ei ollut painotuotteen takavarikoimisesta, vaan tiedoitus-toiminnan tarkastamisesta, sodan aikana ann. A:n edellyttämästä toimenpiteestä.

³¹ Vrt. esim. myöhemmillä VNp:illä korvattua VNp valokuvauskoneiden, kaukoputkien ja kompassien hallussapidon ja käytön rajoittamisesta eräissä tapauksissa, 22/6 1943 (539/43) 3 §. Sitävastoin se »haltuunotto», josta puhutaan SäännöstelyRL 9 §:ssä ja VNp:ssä 30/12 1943 (1065/43) kansanhuollon alaan kuuluvista tarkastuksista ja etsinnöistä on, kuten jäljempänä s. 194 s. osoitetaan, todellinen rikosprosessuaalinen takavarikko.

B... Takavarikko selvityksen hankkimiseksi rikosasiaan.

Valaistuumme täten eroa takavarikon ja eräiden muiden toimenpiteiden välillä ryhdymme seuraavassa lähemmin tarkastamaan takavarikon käsitettä. Se rikosprosessin kulkua edistävä tarkoitus, joka on ominaista takavarikolle, toteutetaan käytännössä siten, että viranomaisten tai toisinaan yksityistenkin toimesta otetaan esineitä talteen tai asetetaan muutoin viranomaisten määräysvallasta riippuvaisiksi.³² Takavarikolle on ominaista, että se tarkoitus, jonka vuoksi siihen ryhdytään, saattaa olla moninainen. Takavarikko voidaan näet yleensä toimittaa seuraavissa kolmessa tapauksessa: 1. selvityksen saamiseksi rikosasiaan, 2. sen johdosta, että voidaan olettaa tuomioistuimen julistavan esineen menetetyksi (*konfiskatio*) ja 3. sen takia, että esine, joka on joltakin rikoksella viety, voitaisiin palauttaa oikealle omistajalle tai haltijalle (*restitutio*). Takavarikolla voi toisinaan olla myös jokin muu tarkoitus. Niinpä painotuotteen takavarikolla tavallisesti pyritään painotuotteen levittämisellä tapahtuvan rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseen eli oikeusjärjestyksen suojelemiseen tällaisen toiminnan muodostamaa vaaraa vastaan.³³ Tavallisesti turvaudutaan takavarikkoon vasta siten, kun rikos on jo tapahtunut, mutta joskus on takavarikon tarkoituksena pidetty myös preventiivisiä näkökohtia, eli rikoksen ehkäisemistä.³⁴ Mainittujen eri tarkoitusten ei tarvitse olla eksklusiivisia, vaan takavarikko voi palvella niitä samanaikaisesti. Siten esim. konfiskoitava esine usein on myös selvityksenä rikosasiasta.³⁵

Takavarikkoon nyt puheena olevassa mielessä, jonka objektina on siirrettävä, specie-esine, voidaan joissakin tapauksissa verrata sellainen toimenpide, jolla eräät alueet tai paikat rauhoitetaan tai esineen siirto toiseen paikkaan kielletään. Tällöin on ajateltu esineitä, joita ei voida takavarikoida tai joiden takavarikoiminen voi tuottaa hankaluuksia tai haitata selvityksen saamista. Siten Saksan StPO 94 §:ssä oleva säännös, että esineet, milloin niitä ei oteta talteen, on »in anderer Weise sicherzustellen», on tulkittu siten, että jos esine, jonka talteenotto ei ole mahdollinen, sisältää rikostutkinnan

³² Vrt. Pitkänen, s. 71; Manzini, II s. 265, puhuu tällaisissa tapauksissa esineen paikallisesta varmentamisesta (*assicurazione locale*).

³³ Sundström-Salmiala, DL 1924, s. 197 ja siinä mainittu kirjallisuus; Häkklä, s. 1048; Hassler, Föreläsningar, s. 113 viite 22. Vrt. myös PakkokeinoLE 1937 1 §.

³⁴ Ks. PakkokeinoLE 1937 1 § ja perusteluja s. 3.

³⁵ Skeie I, s. 288; Sibeth, s. 26; Agge Straffprocessrätt I, s. 69.

kannalta arvokasta todistusaineistoa — esim. lattiassa verijälkiä — lainkohta oikeuttaisi antamaan esinettä koskevan käyttökiellon.³⁶ Selvästi on asia ilmaistu Ruotsin uudessa oikeudenkäymiskaaressa.³⁷ Sen mukaan voidaan rikosta koskevan selvityksen turvaamiseksi rakennus tai huone sulkea, kieltää pääsy määrätyle alueille tai jonkin esineen siirtäminen toiseen paikkaan tai ryhtyä muuhun vastaavanlaiseen toimenpiteeseen.

Takavarikkoonotto-oikeuden perustana on tarve päästä käsiksi esineisiin, jotka helpottavat rikoksen selvittämistä ja sen johdosta tapahtuvaa prosessia. Näin ollen voidaan todistelutarkoituksessa tapahtuvalle takavarikolle katsoa olevan tunnusomaista, että takavarikoida voidaan esine, joka saattaa edistää rikosasiaan tarpeellisen selvityksen hankkimista. Eri mieltä oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on ilmaantunut vain siitä, millainen asema esineellä tällöin tulee olla. Erään varsin yleisen mielipiteen mukaan täytyy esinettä, jotta sen takavarikoiminen olisi mahdollista, voida pitää todistena tai todistuskeinona.³⁸ Tällä kannalla ovat Saksan, Tanskan ja Norjan oikeudet, joissa se expressis verbis on ilmaistu laissa.³⁹ Todistuskeino on mielipiteen kannattajien mukaan käsiteltävä tosin laajassa mielessä, siten, että siihen kuuluvat: 1. rikostutinnan kohteena olevat asiakirjat; 2. esineet, joita on käytetty tai aiottu käyttää rikoksen tekemiseen tai joissa on jälkiä rikoksen suorittamisesta; 3. esineet, jotka ovat rikosta tehtäessä syntyneet tai vaihtuneet tai joita rikoksella on saatu; sekä 4. sellaiset esineet, jotka niiden toteamiseksi on esitettävä todistajien nähtäviksi.⁴⁰ Esinettä on pidettävä todistuskeinona silloinkin, kun sillä on vain välillisesti merkitystä rikostutkinnalle selvityksenä välittömistä todistuskeinoista.⁴¹ Toisaalta on katsottu, että todistuskeino on esine, joka on jossakin suhteessa tekoon ja siihen osallistuneeseen

³⁶ Näin Kahn, s. 42, ja Feisenberger, Beschlagnahme, s. 646. Norjan oikeuteen nähden Skeie I, s. 289. Vrt. DJZ 1904 s. 354.

³⁷ Rättegångsbalk 27: 15.

³⁸ Näin Wrede-Tirkkonen, s. 303; Ropponen I, s. 132; Ehdotus 1937 RikOL 104 § ja PakkokeinoLE 1939 1 §.

³⁹ Ks. Saksan oikeuteen nähden StPO 94 §, Tanskan oikeuteen nähden RPL 745 § ja Norjan oikeuteen nähden LRS 212 §.

⁴⁰ Löwe-Rosenberg, s. 271 muist. 4. Vrt. myös Gerland, s. 240, ja Hurwitz, Strafferetspleje, s. 731.

⁴¹ Salomonsen I, s. 247.

henkilöön.⁴² Käsituskanta johtaa siihen, että mikäli esineellä ei enää ole merkitystä todistuskeinona, s.o. jos tarpeelliset tiedot jo on hankittu muulla tavoin, ei takavarikkotoimenpiteeseen voida ryhtyä.⁴³

Mielipidettä, että esineen tulee olla todistuskeino, jotta se voitaisiin takavarikoida, on mielestämme pidettävä liian ahtaana. Kun takavarikkotoimenpiteeseen useimmiten on ryhdyttävä jo valmistavan tutkinnan vaiheessa, jolloin on tärkeitä, että viranomaisten käytettäväksi saadaan esineitä, jotka voivat helpottaa tutkimusten suorittamista, on tällaisetkin esineet voitava ottaa takavarikkoon riippumatta siitä, tullaanko niitä käyttämään myöhemmässä oikeudenkäynnissä todisteina vai ei. Tätä kantaa, joka on omaksuttu myös Ruotsin oikeustieteellisessä kirjallisuudessa ja lainsäädännössä, on mielestämme pidettävä Suomenkin oikeuden mukaisena.⁴⁴ Esineen takavarikoiminen voi edistää myös siihen saakka tuntemattomankin rikoksen selvittämistä.⁴⁵ Kun takavarikkotoimenpiteellä puututaan yksilön oikeuspiiriin ja siten saatetaan huomattavasti vaikeuttaa hänen toimintaansa — esim. elinkeinon harjoittamiselle tarpeellisten välineiden, niinkuin kirjanpitokirjojen, takavarikkoonotto voi haitata tätä toimintaa tai herättää yleisössä aiheetonta epäluuloa takavarikkotoimenpiteen alaiseksi joutunutta kohtaan — on yleiseksi periaatteeksi hyväksytty, ettei takavarikkoon saa ryhtyä, millöin sama tarkoitus on muilla, lievemmillä toimenpiteillä tai muutoin saavutettavissa.⁴⁶

⁴² Tähän nojautuen on Saksassa katsottu, että esim. lääkärin sairaskertomukset eivät muodostaisi todistuskeinoa eivätkä siis siitä syystä olisi takavarikonalaisia, *Löwe-Rosenberg*, s. 271 muist. 4 ja s. 277 muist. 9. Kysymys siitä, voidaanko lääkärin sairaskertomukset ottaa takavarikkoon, on Saksassa kiistanalainen. Tästä lähemmin jäljempänä s. 149 viite 19.

⁴³ *Salomonsen I*, s. 247. Ks. myös oikeustapausta NRT 1911 s. 342: kun katsottiin, ettei takavarikolla enää ollut merkitystä rikosoikeudellisessa tai rikosprosessuaalisessa suhteessa (myöhemmin saatujen tietojen johdosta), niin sitä koskeva pyyntö hylättiin. *Karnov-Hurwitz*, s. 1935 viite 1869. Ks. myös oikeustapausta UfR 1937 s. 162.

⁴⁴ Ks. esim. TulliL 123 §:n 3 mom. ja SäännöstelyRL 9 §:n 2 mom., joissa selvästi erotetaan esineen takavarikoiminen sen johdosta, että se voi tuottaa rikosta tutkittaessa selvitystä asiaan ja sen vuoksi, että se voi olla todistuskeinona; *Granfelt*, *Sammandrag*, s. 77 (vrt. kuitenkin s. 78, jossa puhutaan todistuskeinosta); *Alanko*, s. 115. *Hassler*, *Föreläsningar*, s. 115; *Olivecrona*, *Straffprocessrätt*, s. 20; *Agge*, *Straffprocessrätt I*, s. 68; *Promemoria*, s. 13; Ruotsin PakkokeinoL 1 §; *Rättegångsbalk* 27: 1.

⁴⁵ *Agge*, m.t., s. 68.

⁴⁶ Vrt. tässä suhteessa kiintoisaa oikeustapausta Oikeuskanslerin kertomuksessa v:lta 1938 s. 59 ss. Sitten kun Asunto-O.Y. Itä-Viertotie 67 nimiselle yhtiölle kuu-

C. Takavarikko konfiskatiovaateen turvaamiseksi.

Niinkuin edellä on mainittu, on takavarikon eräänä tarkoituksena konfiskatiovaateen turvaaminen. Takavarikoitavia ovat näet esineet, joista saatetaan olettaa, että oikeus julistaa ne rikoksen johdosta menetetyiksi eli konfiskoiduiksi. Tällä takavarikkokategoriolla on käytännössä suuri merkitys ja sitä koskevia säännöksiä on paitsi RL:ssa

luva hallinto-oikeus Helsingin kaupungin omistamaan tonttiin N:o 67 Hämeentien varrella ja yhtiön tontilla olevat rakennukset oli AEH:n hakemuksesta 26/6 1931 julistettu ulosmitatuiksi ja myyty 28/11 1931 toimitetulla pakkohuutokaupalla sekä KHL:n ja OM:n AEH:ta vastaan Helsingin kaup. RO:ssa nostama oikeudenkäynti, jossa he olivat vaatineet eräiden AEH:n mainitussa pakkohuutokaupassa valvomia saatavia vahvistettaviksi valvottuja määriä pienemmiksi, oli KKO:n 4/9 1936 antamalla tuomiolla lopullisesti ratkaistu, niin KHL oli Helsingin kaup. poliisilaitoksen rikospoliisiosastolle jätetyssä kirjoituksessa esiintunut, että AEH oli edellä mainitussa oikeudenkäynnissä vaatimalla eräiden Asunto-O.Y. Itä-Viertotie 67:n p.o. omaisuuteen kiinnitettyjen haltijavelkakirjojen korot velkakirjojen päiväämisistä saanut maksun myöskin asunto-osakeyhtiön Maakuntain Pankki Oy:lle 4/9 1930 tunnustaman AEH:lle siirretyn 800.000 markan määräisen velkakirjan sisällyksestä, vaikka tuon velkakirjan vakuudeksi pantatuilla, samaan omaisuuteen kiinnitettyillä, numeroilla 25—32 merkityillä haltijavelkakirjoilla oli etuoikeus vasta KHL:n ja OM:n saamisen vakuutena olleiden kiinnitettyjen haltijavelkakirjain jälkeen, joiden osalle pakkohuutokaupassa ei ollut kertynyt mitään, mihin tulokseen AEH oli päässyt siten, että hän oli oikeudenkäynnissä väittänyt Maakuntain Pankki Oy:lle maksaneensa myöskin sanotun 800.000 markan velkakirjan sisällyksen ja että asunto-osakeyhtiö oli viimeksi mainitulta pankilta saanut velaksi tuon velkakirjan määrän, mitä kuitenkin ei ollut tapahtunut. Kun AEH, joka oli ollut tietoinen näistä seikoista, oli KHL:n mielestä syyllistynyt petokseen, ja asian selvittäminen oli riippuvainen siitä, mitä Maakuntain Pankki Oy:n tili- ja muut asiakirjat osoittivat asunto-osakeyhtiön, eräiden hallituksen jäsenten ja AEH:n suhteista pankkiin, KHL oli pyytänyt rikospoliisiosastoa ottamaan nuo asiakirjat pankilta haltuunsa ja asiantuntijain avustuksella toimituttamaan tilintarkastuksen. Tämän vuoksi poliisilaitoksen rikospoliisiosaston johtajan apulainen varatuomari JBT oli pyytänyt Turun kaup. poliisilaitoksen rikososastoa k.o. rikoksen selvittämiseksi takavarikoimaan Kansallis-Osake-Pankista, johon Maakuntain Pankki Oy. oli sulautunut, viimeksi mainitun pankin Turun konttorin vv. 1930 ja 1931 kirjanpidon ja kirjeenvaihdon, minkä jälkeen Turun poliisilaitoksen rikososasto oli toimittanut pyydetyn takavarikoimisen ja ottanut haltuunsa Kansallis-Osake-Pankin Turun konttorista takavarikkopöytäkirjassa tarkemmin luetellut kirjanpitoa selvittävät asiakirjat. Kansallis-Osake-Pankin sittemmin oikeuskanslerille jätetyssä kirjoituksessa kanneltua takavarikkotoimenpiteestä oikeuskansleri oli Helsingin kaup. kaupunginviskaalinvirastolle lähetetyssä kirjelmässä katsonut, että edellä mainitussa oikeudenkäynnissä ja KHL:n v. 1935 samasta asiasta Helsingin poliisilaitoksen rikospoliisiosastoon tekemän ilmiannon johdosta toimitetuissa kuulusteluissa jo oli käynyt selville, että asunto-osakeyhtiön kaksi hallituksen jäsentä oli Maakuntain Pankki

runsaasti myös muissa laeissa ja asetuksissa, kuten tulli-, elinkeino-, väkijuoma- ja säännöstelylainsäädännössä. Niinkuin jäljempänä (ks. s. 173 ss.) osoitetaan, on puheena olevalla takavarikkolajilla määrättyjen edellytysten vallitessa myös merkitystä omistusoikeuden siirtymiselle, joten takavarikkoon otettu esine voi joutua pois sen omistajalta tai haltijalta.⁴⁷ Milloin sen vuoksi prosessissa nostetaan kysymys esineen konfiskoimisesta tai — mikä on siihen verrattavaa — sen saattamisesta käyttämättömäksi tai hävittämisestä — voidaan sanoa, että peruste esineen takavarikkoonottamiselle on olemassa.⁴⁸ Tämä on erikoislainsäädännössä usein expressis verbis ilmaistukin.⁴⁹

Oy:n Turun konttorista asunto-osakeyhtiön puolesta ja nimessä yhdessä saaduiksi kuitanneet 800.000 markan lainamäärän, jonka maksamisen vakuudeksi he olivat pantanneet asunto-osakeyhtiön omaisuuteen kiinnitetyt numeroilla 25–32 merkityt edellä mainitut haltijavelkakirjat ja samalla käyttäneet lainan määrän hallituksen erään jäsenen pankille olleiden sitoumusten suorittamiseen, ja ettei ollut ollut todennäköistä syytä otaksua pankin kirjanpidosta voivan vielä olla tästä seikasta saatavissa selvityksiä, jotka olisivat saattaneet olla KHL:n ilmiannon johdosta rikospoliisiosaston tutkittavaksi joutuneeseen asiaan vaikuttavia. Tämän vuoksi ja kun JBT niin muodoin oli edellä mainitussa poliisivirassaan menetellyt virheellisesti ilman riittävää aihetta päättäessään takavarikoida k.o. Kansallis-Osake-Pankille kuuluvat ja sen hallussa olleet asiakirjat ja pyytäessään Turun poliisilaitoksen rikososastoa takavarikoimaan ja Helsingin poliisilaitoksen rikospoliisiosastoon lähettämään ne, oikeuskansleri oli kehoittanut kaupunginviskaalinvirastoa nostamaan JBT:tä vastaan syytteen taitamattomuudesta tehdystä virkavirheestä.

Hels:n kaup. RO 2/8 1939 julistamassaan päätöksessä lausui selvitetyn, että JBT, yrittettyään turhaan saada Kansallis-Osake-Pankin pääkonttorissa tutustua p.o. asiakirjoihin, oli pyytänyt Turun poliisilaitokselta syytteessä kerrottua virka-apua, jota pyyntöä Turun poliisilaitos oli noudattanut, mutta koska JBT:n menettelyä siihen nähden, mitä jutussa oli käynyt ilmi, ei voitu lukea hänen syykseen virkavirheenä, RO hylkäsi syytteen. Turun HO 30/8 1940 katsoi rikoksen laatuun ja siihen nähden, mitä asiassa muutoin oli käynyt ilmi, JBT:llä olleen p.o. tutkimuksen toimittamista varten riittävää aihetta kirjanpitokirjojen ynnä muiden asiakirjojen haltuunsa ottamiseen, minkä vuoksi HO jätti asian RO:n päätöksen lopputuloksen varaan. Tämän päätöksen hyväksyi KKO 9/4 -41.

⁴⁷ Hassler, Föreläsningar, s. 114; Agge, m.t., s. 69; Tarjanne, LM 1927, s. 14.

⁴⁸ Tämän seikan merkitys ei aina ole ollut riittävän selvä tai on annettuja säännöksiä käytännössä tulkittu virheellisesti; vrt. esim. Oikeuskanslerin kertomusta v:ltä 1935 s. 40: Sitten kun V:n kaupungin poliisiviranomaiset, toimitettuaan tutkimuksen johdosta, että A:n valokuva oli luvattomasti julkaistu erään sanomalehden numerossa, olivat takavarikoineet saatavissa olleet kappaleet sanottua numeroa ja kaupungin poliisimestari, viitaten ValokL 10 §:n 1 mom:iin, oli hylännyt asianomaisen yhtiön anomuksen takavarikoitujen sanomalehtien palauttamisesta, yhtiö kääntyi oikeuskanslerin puoleen saadakseen takavarikoidut sanomalehtensä takaisin. Oikeuskansleri lausui päätöksessään m.m., että koska ValokL:ssa, jonka 10 §:n mu-

Esineen menetetyksi julistamista koskevaan seuraamukseen nähdessä lainstätätjä on menetellyt kahdella tavalla: 1. konfiskatio on rikoksen ehdoton seuraus tuomioistuimen voimatta vapaasti päätätä siitä, tai 2. konfiskatio on harkinnanvarainen seuraus rikoksesta, jolloin tarkastelusta in casu riippuu, julistetaanko se menetetyksi vai ei. Kohdassa 2 voidaan vielä erottaa kaksi tapausta: A. konfiskatio on jätetty tuomioistuimen harkintaan yleensä ja B. konfiskatio on määrätty rikoksen seuraamukseksi, jollei erittäin lieventäviä asianhaaroja ole olemassa.⁵⁰ Kun on kysymys kon-

kaan sanotulla lailla suojatun valokuvan luvottomasti valmistetut jäljennökset, jotka edelleen olivat rikollisen hallussa tai hänen käytettävissään, oli asianomistajan vaatimuksesta tuomittava hävitettäväksi, ei oltu viranomaisia oikeutettu takavarikoimaan tai muutoin väliaikaisesti huostaansa ottamaan tuollaisia valokuvan jäljennöksiä tai painotuotteita, joihin valokuva oli luvottomasti jäljennetty, ei poliisiviranomaisten toimenpiteellä ollut ollut tukea laissa. — Tämän johdosta on huomattava, että kun viranomaiset olivat takavarikoineet ne sanomalehdet, joissa luvottomasti jäljennetty valokuva oli painettuna, niin he kylläkin olivat ylittäneet toimivaltansa, mutta sitä vastoin ei sitä oikeuskanslerin lausumaa, ettei viranomaisilla olisi ollut oikeutta takavarikoida rikollisen hallussa olevia valokuvan jäljennöksiä, — jos sellaisia jäljennöksiä olisi ollut — voida pitää oikeana, koska, sen mukaisesti mitä jäljempänä on esitetty, esineen hävittäminen tai mitättömäksi saattaminen on konfiskatiota täydentävä ohje; se, että esine on tuomittava hävitettäväksi, merkitsee nim. samalla myös konfiskatiota eikä siitä ole ollut syytä erikseen mainita; esineen hävittäminen tapahtuu varmin siten, että viranomaiset ottavat sen takavarikkoon ja oikeuden annettua päätöksensä sen hävittävät. Toinen asia on, ettei takavarikon välttämättä tarvitse esillä olevanlaisessa tapauksessa tapahtua, jollei nim. ole pelkoa, että rikollinen luovuttaa esineet muille. — Ennen ValokL:n voimaantuloa näyttää käytäntö olleen sellainen, että itse esinekin, johon luvottomasti jäljennetty valokuva sisältyi, julistettiin menetetyksi, ks. oikeustapaus JFT 1907 s. 69.

⁴⁹ Ks. esim. ApteekkitavaraL 13 §; AAsel 5 ja 6 §; RäjähdyssaineA 82 §; MyrkyA 59 §; A 3/6 1927 (171/27) Genèvessä 12/9 1923 tehdyn, epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ja kaupaksipitämisen ehkäisemistä tarkoittavan kansainvälisen yleissopimuksen voimaantulemisesta V art.; VNp 22/12 1942 (1021/42) oikeudenkäyntiä varten takavarikoidun omaisuuden luovuttamisesta valtiolle. Konfiskation käsitteelle on ominaista vain, ettei asianomainen saa pitää esinettä; irrelevanttia sitä vastoin on, joutuuko esine valtiolle, muuhun julkiseen tarkoitukseen tai yksityiselle. Kun sen vuoksi esim. RL 2:17:ssä ja EpäsiiveellJulkEhkL 2 §:ssä säädetään, että niissä edellytetyn painotuotteen sekä laatan ja kaavan osa on tuomittava menetetyksi ja käyttämättömyyteen saatettavaksi, on jälkimmäistä määräystä pidettävä vain instruktiivisena ohjeena viranomaisille, vrt. myös Hurwitz, Konfiskation, s. 3.

⁵⁰ Määräyksen konfiskatiosta rikoksen absoluuttisena seurauksena sisältävät RL 2 luvun 16 §:n 1 ja 2 mom. (L:ssa 13/5 1932); sellainen määräys on myös hyvin

fiskatiosta, ei takavarikon käsitettä niin ollen voida määritellä, niin kuin oikeustieteellisessä kirjallisuudessa yleensä on tehty,⁵¹ selittämällä, että takavarikoida voidaan esine, joka on julistettava menetetyksi, vaan lausumalla vain, että esine on takavarikoitava, jos saatetaan olettaa oikeuden julistavan sen konfiskoiduksi. Selvää näet on, ettei takavarikkoa toimitettaessa useinkaan voi olla varmuutta siitä, miten tuomioistuin tulee menettelemään takavarikkoon otettuun esineeseen nähden.⁵²

Kysymys konfiskatiosta kuuluu aineelliseen rikosoikeuteen ja on sen vuoksi selvitettävä sitä koskevan esityksen yhteydessä. Kun takavarikko kuitenkin, niinkuin edellä on osoitettu, läheisesti liittyy konfiskatioon ja viimeksi mainittua koskevassa lainsäädännössäkin siitä usein on annettu määräyksiä⁵³ ja kun eräiden takavarikkoa koskevien kysymysten ratkaiseminen edellyttää konfiskation oikeudellisen luonteen selvittämistä,⁵⁴ jopa ratkaisevalla tavalla vaikuttaa oikean käsityksen saamiseen asiassa, näyttää tarpeelliselta seuraavassa lyhyesti kosketella konfiskation olemusta.

Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on ollut erimielisyyttä varsinkin konfiskation oikeudellisesta luonteesta eli siitä, onko konfiskatiota pidettävä rangaistuksena vai turvaamistoimenpiteenä. Rangaistusteorian kannalla ovat m.m. Metzger,⁵⁵ Kohler,⁵⁶ Glücksmann,⁵⁷

tavallinen erikoislainsäädännössä. Säännöksistä, jolloin konfiskatio riippuu tuomioistuimen harkinnasta, mainittakoon RL 2 luvun 16 §:n 3 mom. (L:ssa 13/5 1932), StandardisoimisL 10 §, AAseL 5 §, AAseA 37 §, LipeäkiviA 5 §, JärjTehostL 6 §, MoottorialusL 5 §, PainoL 37 §:n 2 mom. Lainsäädännöstä, joka sisältää konfiskation, jolleivät asianhaarat ole erittäin lieventävät, ks. esim. ElintarvikeL 10 §:n 2 mom., RadioL 5 §.

⁵¹ Granfelt, Sammandrag, s. 77; Wrede-Tirkkonen, s. 303; Wrede, Oikeus- ja yhteiskuntajärjestys, s. 389; Sundström-Salmiala, DL 1924, s. 197; Hakila, ss. 1044, 1048; Ropponen, s. 132; Alanko, s. 115.

⁵² Näin Ehdotus 1937 RikOL 104 §; vrt. myös PakkokeinoLE 1939 1 §.

⁵³ Vrt. esim. AlkuperäL 2 ja 3 lukua, joissa on varsin yksityiskohtaisia säännöksiä takavarikosta.

⁵⁴ Vrt. jäljempänä s. 231.

⁵⁵ Metzger, Strafrecht, s. 493; Sama, Grundriss, s. 138. Metzger huomauttaa nimenomaan, että konfiskatiota on pidettävä rangaistuksena siinäkin tapauksessa, että se kohtaa tertiusta.

⁵⁶ Kohler, Studien II, s. 72.

⁵⁷ v. Liszt-Schmidtin mukaan, s. 411 viite 18.

Peurakoski—Rautapää,⁵⁸ Willgren,⁵⁹ Sainio⁶⁰ ja Tegengren.⁶¹ Turvaamistoimenpiteenä pitävät konfiskatiota m.m. Sundström—Salmiala,⁶² van Calker,⁶³ Serlachius—Särkilahti,⁶⁴ Grotenfelt,⁶⁵ Beling,⁶⁶ Gerland,⁶⁷ Goldschmidt,⁶⁸ Nissen,⁶⁹ Stjernberg⁷⁰ ja Mayer.⁷¹ Välittävän kannan, jonka mukaan konfiskatio eräissä tapauksissa on rangaistus, eräissä turvaamis- tai muu toimenpide, ovat omaksuneet m.m. Forsman,⁷² Hurwitz,⁷³ v. Hippel,⁷⁴ Merkel,⁷⁵ v. Liszt—Schmidt,⁷⁶ Frank,⁷⁷ Allfeld,⁷⁸ Köhler,⁷⁹ Hagströmer,⁸⁰ Agge⁸¹ ja Torp.⁸²

Rangaistusteorian hyväksi voidaan esittää paitsi historiallisia syitä,⁸³ että useissa tapauksissa voidaan julistaa menetetyksi, jollei esine ole tallella, sen arvo, jopa joskus useampikertaisenakin.⁸⁴ Konfis-

⁵⁸ Peurakoski—Rautapää, s. 82.

⁵⁹ Willgren, Gårdfarihandel, s. 83.

⁶⁰ Sainio, LM 1931 s. 308. Sainio ei tosin aivan selvästi ilmaise kantaansa.

⁶¹ Tegengren, JFT 1901, s. 267.

⁶² Sundström—Salmiala, JFT 1926, s. 220. Sundström—Salmiala ei tosin suoraan lausu muuta kuin että konfiskatio ei ole rangaistus, mutta voitaneen hänen katsoa olevan tekstissä esitetyllä kannalla varsinkin, kun Sundström—Salmiala (s. 222) korostaa, että konfiskatio useissa tapauksissa on tosiasialliselta vaikutukseltaan rangaistuksen luontoinen.

⁶³ van Calker, s. 101.

⁶⁴ Serlachius—Salmiala—Honkasalo, s. 176; LM 1923 s. 185.

⁶⁵ Grotenfelt, Kommentar, s. 62 s.

⁶⁶ Beling, Grundzüge, s. 113 s.

⁶⁷ Gerland, Reichstrafrecht, s. 166 s.

⁶⁸ Goldschmidt, Strafen, s. 283.

⁶⁹ Nissen, s. 85 ss.

⁷⁰ Stjernberg, Den positiva straffrättens allmänna del, s. 62.

⁷¹ Mayer, Strafrecht, s. 476.

⁷² Forsman, Straffrättens allmänna läror, s. 349.

⁷³ Hurwitz, Konfiskation, s. 56 ss.

⁷⁴ v. Hippel, Strafrecht, s. 436. Konfiskatio on kuitenkin lähinnä »Unrechtsfolge»

⁷⁵ Merkel, Strafrecht, s. 228.

⁷⁶ v. Liszt—Schmidt, Lehrbuch, ss. 371, 411.

⁷⁷ Frank, s. 74.

⁷⁸ Allfeld, s. 242 ja s. 267 ss.

⁷⁹ Köhler, s. 611.

⁸⁰ Hagströmer, ss. 11 ja 464.

⁸¹ Agge, Straffprocessrätt I, s. 69. Agge ei kuitenkaan aivan selvästi lausu mielipidettään.

⁸² Torp, s. 741 s.

⁸³ Vrt. edellä s. 68.

⁸⁴ Ks. esim. SäännöstelyRL 3 §.

katiota koskeva yleissäännös on otettu RL 2 lukuun, jossa puhutaan rangaistuksista, ja sen 18 §:ssä lausutaan *expressis verbis*, että rangaistuksina voidaan käyttää muitakin kuin sanotussa luvussa mainittuja seuraamuksia.

Siitä huolimatta, mitä rangaistusteorian puolesta saatetaan esiintuoda, katsoisimme, ettei konfiskatiota Suomen oikeuden mukaan voida pitää rangaistuksena, vaan että sillä yleensä on turvaamistoimenpiteen luonne. Konfiskatio kohtaa näet kaikkia samaan rikokseen osallisia yhteisesti eikä kutakin erittäin ja vaikkei jotakuta voitaisi tuomita lainkaan rangaistukseen.⁸⁵ Konfiskatiovaatimus ei vanhene niinkuin rikosoikeudellinen syytevaatimus.⁸⁶ Varojen puuttuessa konfiskatiota ei voida muuntaa vapausrangaistukseksi. Konfiskatio saattaa myös eräissä tapauksissa kohdistua rikokseen osallistumattomankin omaisuuteen.⁸⁷

⁸⁵ *Serlachius-Salmiala-Honkasalo*, s. 177; *Serlachius-Särkilahti*, LM 1923, s. 185. Vrt. oikeustapausta *Pitkänen*, s. 118: Turun HO katsoi päätöksessään selvitetyn, että kalastaja RN ja hänen poikansa VN, joka viimeksi mainittu rikoksen tehdessään ei ollut täyttänyt viittätoista vuotta, olivat ottaneet talteen merestä löytämänsä 12 kappaletta 10 litran kanisteria, joissa oli ollut yhteensä ainakin 60 litraa väkiviinää, ja kätkenneet ne, pitääkseen ne ominaan, eräälle luodolle, jolta ne sitten olivat kadonneet. Tämän vuoksi ja samalla kun VN:n teko RL 3:1 nojalla jätettiin rankaisematta, RN tuomittiin VäkiJL 62 §:n nojalla väkijuomain salakuljetuksesta rangaistukseen, minkä ohessa m.m. VN:n holhooja, kuitenkin vain VN:n varoilla, velvoitettiin yhteisvastuullisesti korvaamaan valtiolle väkiviinan arvo ja todistajainpalkkioita. Vrt. myös SäännöstelyRL 3 §, jonka mukaan menetetyksi tuomitun määrän suorittamiseen on yhteisvastuullisesti rikoksenteikijän kanssa velvoitettava sekin, joka on rikoksesta hyötynyt, vaikkei syytetä häntä vastaan ole nostettu tai häntä ole rangaistukseen tuomittu. Toisaalta on kuitenkin mainittava, että saman lainkohdan mukaan hyödyn konfiskatio kohdistuu kuhunkin rikolliseen erikseen. Lain 4 §:n mukaan taas esine yleensä konfiskoidaan siltä, jolta se tavataan, sen arvo sitä vastoin muilta kultakin erikseen. Se, jonka puolesta tai hyväksi rikoksenteikijä on toiminut, voidaan tuomita kokonaan tai osaksi menettämään omaisuus tai yhteisvastuullisesti rikoksenteikijän kanssa suorittamaan omaisuuden arvo, vaikkei syytetä häntä vastaan ole nostettu tai häntä rangaistukseen tuomittu.

⁸⁶ Vrt. Lainopillisen yhdistyksen keskustelukysymystä N:o 6 v. 1898 JFT 1900 s. 452 ss.; ks. myös JFT 1939 s. 598 ss.

⁸⁷ Vrt. RL 2:16 ja edellä mainittua SäännöstelyRL 3 §:ää. Milloin on kysymys yleisvaarallisesta tai siveellisessäkin suhteessa vaaraa aiheuttavasta esineestä, voidaan se eräissä tapauksissa konfiskoida katsomatta siihen, kenelle se kuuluu, ks. JärjTehostL 6 §, EpäsiveellJulkEhkL 2 § ja RL 2:17; vrt. myös KKO 1933 Tieto 116: vakaamatta jätetty vaaka julistettiin valtiolle menetetyksi, vaikka yhtiö oli pidättänyt itselleen omistusoikeuden, kunnes kauppahinta oli täysin maksettu, ja vaaka saajan jouduttua konkurssiin oli yhtiön tietämättä viety toiseen liikkeeseen, joka oli sitä vakaamattomana käyttänyt ja jolta se oli otettu takavarikkoon.

Käsiteltyämme täten konfiskation oikeudellista luonnetta luomme seuraavassa vielä yleissilmäyksen tärkeimpiin aloihin, joilla Suomen oikeudessa on säännöksiä konfiskatiosta. Täten voidaan myös saada jonkinlainen käsitys siitä, miten laajalti takavarikko on voimassa olevassa oikeudessamme konfiskatiovaateen varmistamiseksi mahdollinen.

Konfiskatiosäännöksiä sisältyy, niinkuin edellä jo on mainittu, sekä RL:iin että muuhun lainsäädäntöön. Yleissäännös on RL 2 luvun 16 §:ssä (L:ssa 13/5 1932), jonka mukaan *res scelerae quesi-tae* on tuomittava ja *res scelerae instrumenta* voidaan tuomita menetetyiksi, vaikkei viimeksimainittua seuraamusta laissa olisi erikseen rikoksesta määrätty.⁸⁸ Sanotun yleissäännöksen ohella

(äänest.). — Eräessä tullirikosasiassa julistettiin tavara menetetyksi, vaikkei omistajaa tuomittu rangaistukseen, KKO 1933 Sel. 43 (plenum-ratkaisu, äänest.). — *Tertiukseen* kohdistuvissa konfiskatiomääräyksissään lainsäätäjä on joskus mennyt varsin pitkälle ja toiminut tavalla, joka voi aiheuttaa vahinkoa laillisesti suojattaville intresseille. Tämä koskee varsinkin väkijuoma- ja säännöstelylainsäädännössä olevia kuljetusneuvojen konfiskatiomääräyksiä, joiden mukaan *tertius* on saatettu todistusvelvolliseksi siitä, ettei hän ole tiennyt tai ettei hänellä ole ollut syytä varoa niitä käytettävän rikollisella tavalla; säännökset voi saattaa ymmärrettäviksi vain tärkeä yleisetu; ks. VäkiJL 78 § (L:ssa 4/12 1936) ja SäännöstelyRL 5 § (L:ssa 29/6 1945); vrt. Hakulinen, DL 1927 s. 215 ss.

Nissen, s. 85, lausuu konfiskation oikeudellisesta luonteesta puhuessaan: »Wir finden keine Bestimmung über das Verhältnis dieser angeblichen Strafe zu den übrigen, über die etwa notwendige Verwandlung, die Häufung, die Absorption, über die Vollstreckung und Verjährung, über die Strafmündigkeit, über die Wirkung des Todes». — Suomen oikeuskäytäntö on ollut vaihteleva. KKO näyttää varsinkin aikaisemmin olleen rangaistusteorian kannalla, mutta myöhemmin omaksuneen toisen mielipiteen. Aikaisempaan oikeuskäytäntöön nähden ks. *Sundström-Salmiala*, m.t., s. 214 ss.; ks. myös KKO 1931 Sel. 30, jossa KKO äänestyksen jälkeen katsoi, että konfiskatioon voitiin soveltaa armahdussäännöksiä. On kuitenkin huomattava, että armahdusinstituutti ei hyvin kelpaa perusteeksi ratkaistaessa kysymystä siitä, onko jotakin rikosseuraamusta pidettävä rangaistuksena vai turvaamistoimenpiteenä. Rangaistuksen luontoisena KKO on pitänyt konfiskatiota myös Sel. 87 1932 mainitussa tapauksessa katsoessaan, ettei vastoin metsänrauhoitussopimusta hakattujen puiden arvoa voitu konfiskoida rikoksentekijän kuoltua, samoin Sel. 32 1935. Toiseen suuntaan menevistä ratkaisuista mainittakoon m.m. edellä selostettu Sel. 43 1933 ja Sel. 24 1938, jossa viimeksi mainitussa tapauksessa syytetyn päätyttyä *erioikeudenkäynnissä* tuomittiin omaisuus menetetyksi, sekä KKO:n päätös 15/12 1943 (LM 1944 s. 206), jota koskevassa asiassa konfiskatio katsottiin mahdolliseksi rikoksentekijän kuoleman jälkeen; vrt. Sainio, LM 1931, s. 308. — Saksan oikeuskäytäntö on niinikään ollut vaihteleva, ks. RGES 8 s. 282, 46 s. 131 s., 2 s. 220, 13, 329, 53, s. 124 ja 57, s. 3.

⁸⁸ Konfiskatioon nähden on erotettava myös *res scelerae producta*,

RL:ssa on konfiskatiosta useita erikoismääräyksiä, varsinkin jos on kysymys esineistä, jotka yleisvaarallisuutensa vuoksi tai muusta syystä on julistettava menetetyiksi.⁸⁹

Muusta lainsäädännöstä, jossa on säännöksiä konfiskatiosta, on mainittava, että menettämisseuraamus sisältyy usein väkijuoma- ja elinkeinolainsäädäntöön. Varsin lähellä edellä mainittua olevassa säännöstelylainsäädännössä on myös lukuisasti konfiskatiomääräyksiä.⁹⁰ Niinikään on tällainen seuraamus tavallinen valtiolta kavaltamista koskevilla tapauksissa.⁹¹ Konfiskatiomääräyksiä sisältyy vielä monia muitakin aloja, niinkuin metsästystä, metsän- ja luonnonsuojelua, tekijänoikeutta, painovapautta y.m. koskevaan lainsäädäntöön.^{92, 93}

rikoksella saatu esine. RL 2:16:een nykyisessä muodossaan sisältyvät sekä r.s. instrumenta että quaesitae, mutta ei producta. Alkuperäisessä muodossaan lainkohdassa ei ollut yleistä konfiskatiomääräystä; 21/5 1921 ann. L:lla tehtiin mahdolliseksi tuomiota menetetyksi r.s. quaesitae ja 13/5 1932 ann. L:lla r.s. instrumenta. Serlachiuksen ehdotus uudeksi rikoslaiksi, 1920, 4:8, sisältää sitä vastoin r.s. instrumenta, producta ja quaesitae.

⁸⁹ Ks. esim. RL 2:17 (painotuotteen laatta ja kaava), 16:13 (lahjoma), 36:10 ja 12 (A:ssa 21/4 1894, mukaamalla tehty tai väärennetty karttapaperi, karttamerkki, postimerkki, leimamerkki, tullileima tai muu julkinen verotusmerkki, mitta, paino, punnitusväline), 37:7 (L:ssa 27/5 1932, mukaamalla tehty tai väärennetty metallitai seteliraha, arvopaperi, leimasin, merkkirauta, kaava), 38:15 (L:ssa 29/4 1926, tullirikostavara), 43:4 (L:ssa 17/11 1939, pelipöydältä tai -pankista tavattu raha ja muu tavara) ja 44:4 (L:ssa 16/4 1919, myrkky, hengenvaarallinen aine, ruuti, räjähdysaine).

⁹⁰ Ks. SäännöstelyRL 3, 4 ja 5 § (L:ssa 29/6 1945) sekä 6 ja 8 § (L:ssa 29/6 1945) ja VNp 30/12 1943 (N:o 1065) kansanhuollon alaan kuuluvista tarkastuksista ja etsinnöistä; VäkiJL 78 § (L:ssa 4/12 1936); SiementavaraL 10 §; KasvinsuojeluL 10 §:n 2 mom.; MargariinivalmisteL 16 §:n 2 mom.; MallasjuomaL 12 § (L:ssa 17/11 1939); ApteekkitavaraL 11 ja 13 §; RäjähdysaineA 73 a (L:ssa 2/3 1934) ja 82 §; AAseL 5 ja 6 §; AAseA 37 §; MyrkkyA 59 §; RehuaineL 12 §; LipeäkiiviA 5 §.

⁹¹ Tähän voitaneen lukea esim. ne tapaukset, joissa veronalaiset valmisteet päällyksineen tai niiden arvo on tuomittava menetetyiksi, jos joku pidättää tai yrittää pidättää valtiolle tulevaa veroa. Tavallisesti liittyy tähän määräyksiä konfiskatiosta myös sen nojalla, ettei annettuja määräyksiä muutoin ole noudatettu, ks. esim. TupakkaveroL 19 §, MargariiniveroL 15 §.

⁹² Ks. esim. SMetsäL 10 §, YMetsäL 22 §, LuonnonsuojeluL 24 §, MetsästysL 60 §, Kalastussääntö 29 §, LennätinL 16 §, RadioL 5 §, MoottorialusL 5 §, TleimaA 10 § (L:ssa 3/6 1921), ValokL 10 §, TekijäL 32 §, PatentiL 77 §, KaivosL 87 §. Hurwitz, Konfiskation, ss. 93 ja 251; Granfelt, Straffverktälligheten, s. 81.

⁹³ Painokirjoituksen konfiskatiota tarkoittavan vaateen turvaa takavarikko kuitenkin muunkin konfiskatiovaateen. Sitä vastoin painotuotteen konfiskatio on muuten

Niinkuin edellä on osoitettu, otetaan esine, johon nähden saatetaan olettaa oikeuden julistavan sen valtiolle menetetyksi, konfiskatiovaateen turvaamiseksi takavarikkoon. Tavallisesti saadaan tällöin selvitys myös esineen omistajasta. Toisinaan voi kuitenkin sattua, että vastaaja pakenee tai on tuntematon tahi hänellä ei ole tunnettua olinpaikkaa Suomessa. Kun yleisenä rikosprosessuaalisena sääntönä on voimassa, että ketään ei voida tuomita rangaistukseen tai muuhun rikoksesta johtuvaan seuraamukseen haastamatta hänet vastaamaan (ks. tästä edellä I lukua), mutta vastaajan henkilökohtainen kutsuminen prosessiin edellä mainituissa tapauksissa on vaikeaa, on lainsäätäjä tahtonut helpottaa niitä vaatimuksia, joita prosessin aloittamiseksi yleensä on olemassa. Tämän vuoksi ja kun prosessi tällöin muutoinkin muodostuu luonteeltaan jonkin verran summaariseksi, voidaan puhua erityisesti konfiskatioprosessista.

Konfiskatioprosessia koskevia määräyksiä on niitä aloja tarkoitavassa lainsäädännössä, joilla konfiskatio yleisimmin tulee kysymykseen, nimittäin tulli-, väkijuoma- ja säännöstelylainsäädännössä. Tälle prosessille ovat eräät yhteiset piirteet tunnusomaisia. Niinpä vastaajan kutsuminen prosessiin tapahtuu julkisella haasteella, jota koskevat yksityiskohtaiset säännökset eri tapauksissa jonkin verran vaihtelevat. Jollei ketään vastaajaa oikeuteen saavu, ratkaistaan asia virallisen syyttäjän esittämän näytöksen perusteella. Vastaa-jana konfiskatioprosessissa voi olla fyysillinen tai juridinen henkilö tai myös sellainen henkilöyhdistys tahi varallisuusyhtymä, jolla siviiliprosessissa on n.s. muodollinen asianosaiskelpoisuus.⁹⁴, ⁹⁵

Konfiskatioprosessin edellytyksenä on TulliL 128 §:n mukaan, että tavaraa on tullirikoksen⁹⁶ johdosta takavarikoitu. Julki-

erotettava tavallisesta konfiskatiosta, niin että siihen ei voida soveltaa esim. OK 30: 3:ssa olevia säännöksiä, ks. KKO 1928 Sel. 32 ja KKO 1938 Tieto 184.

⁹⁴ Ks. KKO 1921 Tieto 1210: KKO vahvisti HO:n päätöksen, jolla eräät osakeyhtiöt oli tuomittu korvaamaan valtiolle sellaisten sprimäärien arvot, jotka olisi ollut tuomittava menetetyksi, mutta joita ei ollut saatu takavarikoiduiksi. Yhtiöt vapautettiin kuitenkin armahduskirjan nojalla korvauksia suorittamasta.

⁹⁵ Kysymys vastaajakelpoisuudesta rikosprosessissa lankeaa tämän tutkimuksen ulkopuolelle; ks. siitä *Tarjanteen* kiintoisaa kirjoitusta LM 1927, s. 15 ss., ja siinä mainittua kirjallisuutta sekä *Wrede-Tirkkonen*, s. 259 ss.

⁹⁶ Tullirikokset ovat rikoksia, joiden tunnusmerkistöt käsittävät määrättyjen tavarain kuljettamista tai kulkuneuvon käyttämistä koskevien normien rikkomisen; rangaistus niistä on säädetty osittain RL:ssa, osittain VäkijL:ssa, osittain myös tullilainsäädännössä. Tällaisia rikoksia ovat m.m. salakuljetus (RL 38: 12), tullipetos (RL 38: 11), salakuljetettuun tai tullia kavaltäen maahan tuotuun tavaraan ryhtyminen.

sen haasteen antamista tarkoittavan menettelyn on lainsäätäjä saattanut riippuvaksi tavaran laadusta ja arvosta. Jos on takavarikoitu väkijuomia tai tavaraa, jonka arvo on vähäinen, on katsottu riittäväksi, kun haaste pannaan oikeuden ovelle ja intressentti velvoitetaan saapumaan oikeuteen viimeistään kuukauden kuluessa siitä päivästä lukien, jona haaste oikeuden ovelle kiinnitettiin. Muissa tapauksissa on haaste sekä pantava oikeuden ovelle että julkaistava virallisessa lehdessä ja määräpäivä asetettava olemaan viimeistään kahden kuukauden kuluessa haasteen julkaisemisesta.⁹⁷ Väkijuomalaki- ja säännöstelyrikosasioissa taas on haastamismenettelylle ominaista, että kuulutusta virallisessa lehdessä ei tarvita, vaan on haaste pantava vain oikeuden ovelle.⁹⁸

Harkittaessa kysymystä konfiskatioprosessin oikeudellisesta luonteesta on, kun tarkempia määräyksiä asiasta ei ole annettu, vastaus koetettava johtaa rikosprosessin yleisistä periaatteista. Aluksi herää kysymys, missä tuomioistuimessa tällaista prosessia on käytävä.

(RL 38:13) ja väkijuomien salakuljetus (VäkiL 62 § ja 77 §). Expressis verbis on säädetty, että pelkkä konfiskatio on käsiteltävä tullirikosasiانا (RL 38:15 L:ssa 29/4 1926, VäkiL 78 § ja L aavalta mereltä tapahtuvan väkijuomain salakuljetuksen ehkäisemisestä, 9/5 1932 2 §). Ks. myös TulliL 117 §; *Pitkänen*, s. 18 ss. ja siinä mainitut oikeustapaukset; *Pitkänen-Saraoja*, s. 106 ss. Oikeudenkäynti tullirikosasioissa eroaa huomattavasti tavallisesta rikosprosessimenettelystä; m.m. sille on ominaista erityinen joutuisuus, joka tulee näkyviin esim. siinä, että asiat on alioikeudessa viivytyksettä otettava käsiteltäviksi sekä asianosaiset ja todistajat, jolleivät he noudata kutsua, omalla kustannuksellaan tuotava oikeuteen. Jos tullirikosasia on käsiteltävä KO:ssa eikä lakimääräisiä käärijiä pian pidetä, on välikäärijiät määrättävä, mikäli asia ei ole vähäpätöinen (TulliL 129 §). Menetetyksi tuomittu takavarikkotavaran hoito-, kuljetus- ja arvioimiskustannukset on otettava lähinnä tavaran arvosta ja jos syntyy vajuus, on valtion se korvattava (TulliL 131 §). Ks. *Wrede-Tirkkonen*, s. 354 ss.; *Pitkänen*, s. 91; *Pitkänen-Saraoja*, s. 117 s.

⁹⁷ TulliL:n kosketellussa lainkohdassa säädetään, että jos tullirikoksen tekemiseen tai edistämiseen käytettyjä astioita ja päällyksiä sekä vetoeläimiä ja kulkuneuvoja on takavarikoitu, on prosessuaalinen menettely niihin sekä takavarikkotavarasta annettuun vakuuteen nähden sama kuin varsinaiseen konfiskatio-objektiin nähden.

⁹⁸ VäkiL 88 § L:ssa 10/12 1932; SäännöstelyRL 8 § L:ssa 29/6 1945. Se erityinen joutuisuus, jonka lainsäätäjä on katsonut tarpeelliseksi säännöstelyrikosprosessille, vaikuttaa, että haaste on riittävän ajoissa toimitettu, jos määräpäivää ei ole asetettu aikaisemmaksi kuin seitsemänneksi päiväksi julkipanosta lukien. Säännöstelyrikosasiain luonne on aiheuttanut myös sen, että omaisuus on, jollei haltija tai omistaja tule saapuville, sitten kun hänet on julkisella haasteella kutsuttu vastaamaan, tuomittava menetetyksi siinäkin tapauksessa, ettei asiallisia edellytyksiä siihen muutoin olisi.

Ajateltavissa olisi *forum delicti commissi* eli sen paikan tuomioistuimissa, jossa konfiskation aiheuttava rikoskin on tapahtunut. Kun rikoksenteleminen ei kuitenkaan aina ole tietoa, näyttää se mielipide puollettavalta, että oikeuspaikkana sellaisessa tapauksessa on pidettävä lähinnä sitä paikkaa, jossa konfiskoitavaa omisuutta on tavattu tai takavarikoitu, mikäli toisin ei ole säädetty. Tavallisesti on näet itse rikollinen toimintakin tapahtunut samalla paikkakunnalla.⁹⁹

Mikäli intressentti saapuu prosessiin vastaajaksi, täytyy katsoa, että asian käsittelyssä on noudatettava rikosprosessimenettelystä yleensä voimassa olevia säännöksiä.¹⁰⁰ Niinikään lienee asetettava sille kannalle, että jos tuomioistuimissa harkitsee asian voivan koskea jonkun määrätyn henkilön oikeutta, hänet OK 25:22:sta ilmenevän periaatteen mukaisesti on kutsuttava kuultavaksi. Mutta jollei julkisesta haasteesta huolimatta ketään vastaajaksi saavu, voidaan asia, niinkuin edellä on osoitettu, siitä huolimatta ratkaista. Millainen selvitys tällöin on vaadittava? Tässä suhteessa ei voitane, kun vastaajaa ei ole voitu asiassa kuulustella, asettaa aivan yhtä suuria vaatimuksia kuin prosessissa yleensä; usein jo tavaran laatu ja määrä muodostavatkin riittävän todistusaineiston. Puheena olevissa asioissa on vapaan todistusten harkinnan teoria vallitseva,¹⁰¹ joten vaadittavien näytösten määrä riippuu oikeuden harkinnasta. Käytännössä on tavallista, että jo ennen kuin julkiseen haasteeseen päätetään turvautua, tutkitaan, ovatko vaadittavat edellytykset konfiskatiotuumion antamiselle olemassa. Luonnollisesti on myös sellainen mahdollisuus olemassa, että tavallisessa rikosprosessissa syyte vastaajaksi haastettua vastaan hylätään ja tehdään päätös julkisen haasteen antamisesta, s.o. prosessi muuttuu konfiskatioprosessiksi.

⁹⁹ Erityisesti tullirikosasioista on huomattava, että ne on aina käsiteltävä RO:ssa. Vain jos rikos on tehty Lapinmaan tai Rovaniemen tuomiokunnassa, on se tekopaikan KO:n käsiteltävä. Väkijuomien luvatonta kuljetusta koskevat asiat, mikäli ne eivät sisällä luvatonta maahantuontia, kuuluvat siihen alioikeuteen, joka on alueellisessa suhteessa toimivaltainen; TulliL 127 § verr. 117 §; VäkiJL 87 §; *Wrede-Tirkkonen*, s. 242 s.; *Pitkänen*, s. 84. Jollei tullirikoksen tekopaikkaa tiedetä, voidaan asia käsitellä jossakin niistä tuomioistuimista, jonka tulee käsitellä sen tullipiirin tullirikokset, missä rikoksen voidaan otaksua tapahtuneen. Milloin taas tullirikos on tapahtunut jollakin valvontavyöhykkeellä, mutta tullut ilmi sen ulkopuolella tehdyn takavarikon johdosta, on asia käsiteltävä sen tullipiirin tuomioistuimessa, missä rikos on tehty, ks. *Pitkänen*, s. 85 sekä siinä mainitut oikeustapaukset.

¹⁰⁰ *Tarjanne*, LM 1927 s. 12.

¹⁰¹ TulliL 129 §; VäkiJL 91 §; SäännöstelyRL 22 §.

Voidaanko konfiskatioprosessia pitää luonteeltaan varsinaisena asianosaisprosessina, kun siinä yleensä ei esiinny mitään määrättyä vastaajaa? *Tarjanne*¹⁰² on vastannut kysymykseen myöntävästi katsoen, että se vaatimus, joka konfiskatioprosessissa esitetään, ei kohdistu itse esineeseen vaan siihen, joka sen omistajaa tai jonka hallussa se on tai on ollut. Tämä käsitys voitaneenkin hyväksyä, mikäli vastaaja oikeuteen saapuu, mutta jos ketään intressenttiä ei tule saapuville, niin silloin itse asiassa menettely on sen tapaista »objektiivista rikosprosessia», joka on tunnettu Saksan oikeudessa ja jolle on tunnusomaista, että siinä vain kantaja esiintyy asianosaisena.¹⁰³

D. Takavarikko restitution varmistamiseksi.

Olemme edellä käsitelleet kahta niistä tarkoituseristä, joita silmällä pitäen takavarikko tavallisesti on mahdollinen, eli niitä tapauksia, joissa esine otetaan talteen rikosasian selvittämiseksi tai sen vuoksi, että voidaan olettaa tuomioistuimen julistavan sen rikoksen johdosta menetetyksi. Takavarikko voi Suomen oikeuden mukaan tapahtua vielä *restitution* varten eli sen vaateen turvaamiseksi, mikä oikeutetulla, esineen haltijalla tai omistajalla, on rikoksella vietyyn esineeseen.

¹⁰² *Tarjanne*, m.t., ss. 15 ja 23.

¹⁰³ Vrt. *Tarjanne*, m.t., s. 15. Tässä yhteydessä on syytä lyhyesti käsitellä mainittua erikoislaatuista rikosprosessia Saksassa. Konfiskatiota koskeva yleissäännös sisältyy Saksan rikoslain 40 §:ään ja 41 §:ssä säädetään rikollisen painotuotteen käyttämättömyyteen saattamisesta. Jollei lainkohtien edellyttämissä tapauksissa syytettä määrättyä henkilöä vastaan voida ajaa tai häntä rikoksen johdosta tuomita (»Ist — — die Verfolgung oder die Verurtheilung einer bestimmten Person nicht ausführbar — —»), voidaan kysymys esineen konfiskoimisesta saattaa itsenäisessä prosessimenettelyssä ratkaistavaksi (StGB 42 §). Tätä koskevat säännökset sisältyvät Saksan rikosprosessilain 430—432 §:ään. Ensiksi mainitun lainkohdan mukaan on konfiskatiota tai esineen käyttämättömyyteen saattamista tahi hävittämistä tarkoitava vaade ajettava siinä oikeudessa, joka olisi oikea tuomioistuin, jos syytettä ajettaisiin määrättyä henkilöä vastaan. Asian käsittelyssä tulevat kysymykseen Saksan rikosprosessioikeuden pääkäsittelyä koskevat säännökset, m.m. tuomioistuimen kokoonpanoon, julkisuuteen, todisteluun y.m. nähden (StPO 431 §; *Löwe-Rosenberg*, s. 992; *Gerland*, Strafprozess, s. 479; *Binding*, Grundriss, s. 224; *Beling*, Reichstrafprozessrecht, s. 471; *von Kries*, s. 756). Käsittelyyn on kutsuttava, mikäli tämä on mahdollista, henkilöt, joilla on oikeudellisia vaatimuksia konfiskoitavaan, hävitettävään tai käyttämättömyyteen saatettavaan esineeseen. Heillä on valta käyttää kaikkia niitä oikeuksia, jotka kuuluvat syytetylle, mutta heidän poissa-

Milloin esine on jonkun hallinnassa, voitaneen olettaa sen omistus- tai hallintaoikeudenkin kuuluvan hänelle (legitimaatioperiaatteen nojalla).¹⁰⁴ Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa ei restitutiota aina ole otettu huomioon yhtenä takavarikon motivoivista tarkoituspelistä, vaan on käsitelty vain niitä tapauksia, jolloin esineen talteen ottaminen tapahtuu selvityksen saamiseksi rikosasiaan tai konfiskation vuoksi. Niinpä *Wrede—Tirkkonen*¹⁰⁵ määrittelee takavarikon viimeksimainitulla tavalla, samoin *Sundström—Salmiala*.¹⁰⁶ Kun *Wrede—Tirkkonen* toisaalta selittää kysymyksen olevan takavarikosta silloinkin, kun se, jolta rikoksella on viety irtainta omaisuutta tai joka on sellaista tavaraa kadottanut, ottaa sen lain edellyttämin tavoin takaisin, eli niissä RVA 12 §:n edellyttämässä tapauksissa, joissa takavarikkoonotto ei tapahdu poliisiviranomaisten toimenpiteestä tai tuomioistuimen välityksellä, niin itse asiassa kosketellaan nyt jo puheenaolevaa kolmatta tapausta.¹⁰⁷ RVA 12 §:ssä säädetään näet, ettei kukaan saa omin valloin ottaa takaisin, minkä hän tuntee omak-

olonsa, ei estä käsittelyä eikä tuomion antamista. Heillä on myös oikeus muutoksenhakekokeinojen käyttämiseen (StPO 432 §; *Gerland*, m.t., s. 480). Puheena olevan prosessin oikeudellisesta luonteesta on kirjallisuudessa lausuttu erilaisia käsityksiä. Erään mielipiteen mukaan kysymyksessä ei oikeastaan ole rikosprosessi vaan rikosprosessin luontoinen hallintomenettely, josta huolehtiminen on uskottu rikostuomioistuimelle. Tällä kannalla ovat m.m. *Gerland*, (*Gerland*, m.t., s. 478) ja *Binding* (*Binding*, m.t., s. 223 ss.). Toisen mielipiteen, jonka mukaan menettelyä on pidettävä rikosprosessina, ovat lausuneet m.m. *Frank* (*Frank*, s. 80) ja *Glücksman* (*Bindingin*, m.t., s. 222 mukaan). Ratkaisuun on nähtävästi vaikuttanut se, mikä käsitys asianomaisilla tutkijoilla on konfiskation oikeudellisesta luonteesta. Kun konfiskatioprosessin edellytyksenä on, ettei syytettä voida määrättyä henkilöä vastaan ajaa eikä häntä rikoksen johdosta tuomita, on näin laita, johtuivat syyt sitten tosiasiallisista tai oikeudellisista esteistä (*Hurwitz*, Konfiskation, s. 153 ss.; *Gerland*, m.t., s. 478 s.). Kysymys on kuitenkin riidanalainen. Eräät kirjailijat, kuten (*Binding*, m.t., s. 221) ja *Frank* (*Frank*, s. 81) katsovat, että lähinnä oikeudelliset esteet ovat ratkaisevia. Jos varsinaiseen rikosprosessiin ei niiden johdosta voida ryhtyä, ei konfiskatioprosessikaan ole mahdollinen, koskei mitään rikollista tekoa ole olemassa. Oikeudellisiin esteihin nähden on tahdottu tehdä ero vielä sen mukaan, onko kysymys syyllisyyden- vai rangaistuksenpoistamisperusteista. Jos varsinainen rikosprosessi ei ole mahdollinen esim. sen johdosta, että tekijä on synytakeeton, ei konfiskatioprosessiinkaan voitaisi ryhtyä. Toisin olisi sitä vastoin laita, jos rikosprosessi esim. eksterritorialisuuden eli siis rangaistuksenpoistamisperusteen johdosta ei olisi mahdollinen (*Hurwitz*, m.t., s. 155 s.).

¹⁰⁴ *Rautiala*, s. 138; *Jotuni*, DL 1942, s. 80.

¹⁰⁵ *Wrede—Tirkkonen*, s. 303; *Wrede*, Oikeus- ja yhteiskuntajärjestys, s. 389.

¹⁰⁶ *Sundström—Salmiala*, DL 1924, s. 197.

¹⁰⁷ *Vrt. Hassler*, *Föreläsningar*, s. 114.

seen, olipa se häneltä rikoksen kautta vietyä tai kadonnutta, vaan on hänen turvauduttava poliisiviranomaiseen tai tuomariin. Kuitenkin on hänellä valta ottaa takaisin omansa irtaimelta tai tuntemattomalta henkilöltä, siltä, jonka varoo karkaavan ja rikoksentekijältä vereseltään. Saatetaan asettaa kysymyksenalaiseksi, voidaanko toimenpidettä, jolla yksityinen palauttaa itselleen häneltä riistetyn esineen hallinnan, oikeastaan pitää takavarikkona, vai onko se pikemminkin eräänlaista lain sallimaa omankädenoikeutta eli itseapua.¹⁰⁸ Takavarikolle ominaista on näet esineen ottaminen talteen määrättyä rikosprosessuaalista tarkoitusta varten, esim. selvityksen saamiseksi rikosasiaan, mutta milloin esine palautetaan siihen oikeutetulle RVA 12 §:n edellyttämin tavoin, merkitsee se usein jo laillisen olotilan ennalleen saattamista. Tällainen omankädenapu voi kuitenkin palvella restitutiotarkoitusta. Sillä seikalla taas, ottaako esineen haltuunsa viranomainen vai yksityinen, ei voi olla sellaista merkitystä, että sanotut toimenpiteet olisi sen vuoksi vietävä eri kategoriaan.

Ulkomaaisessa oikeudessa on annettu nimenomaisia säännöksiä esineeseen oikeutetun omistajan oikeuksien turvaamiseksi. Siten *Norjan* oikeuden mukaan on voimassa, että jos esine on takavarikoitu henkilöltä, joka on sen rikoksella vienyt oikealta omistajalta, tällä on oikeus saada se takaisin, milloin asia on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu. Jos esine on takavarikoitu henkilöltä, jota itse ei ole tuomittu rangaistukseen, ja syntyy riita omistusoikeudesta esineeseen, ei rikosasiaa käsittelevä tuomioistuin ratkaise, kuka on restitution oikeutettu, mutta esineen varmistaminen voi tapahtua myös siten, että esine pidätetään, kunnes kysymys paremmasta oikeudesta on selvitetty. Tuomioistuin voi myös luovuttaa esineen asianomaiselle vakuutta vastaan tai ilman sitä jättäen ratkaisematta, kenelle se lopullisesti on tuleva.¹⁰⁹ *Tanskan* oikeudessa on restitution edellytksenä, että vindikatiovaatimus on auktoritatiivisesti vahvistettu.¹¹⁰

¹⁰⁸ Vrt. *Ollinen I*, s. 4 ja keskustelukysymystä JFT 1904, s. 241 ss. Myöskään *Hassler* ei pidä varsinaisena takavarikkona niitä toimenpiteitä, joihin yksityinen ryhtyy RVA 12 §:n (Ruotsin RVA 16 §:n 6 kohdan) edellyttämässä tapauksissa, vaan käyttää niistä nimitystä »självtäkt», ks. *Föreläsningar*, s. 109 s.

¹⁰⁹ *Salomonsen I*, s. 258 ss.; *Stang*, s. 91; *Skeie I*, s. 294 ss.; *Hagerup II*, s. 360 s.

¹¹⁰ RPL 745 §; ks. myös *Hurwitz*, *Strafferetspleje*, s. 732, joka huomauttaa, että jos on epäilyksiä siitä, onko esine viety vindikatioon oikeutetulta rikoksella, voitaneen ehkä soveltaa säännöksiä, jotka koskevat esineen takavarikoimista selvityksen saamisen tai konfiskation johdosta.

Saksan oikeuden mukaan on rikollisella teolla loukatulta viety esine tutkinnan päätyttyä tai mikäli mahdollista jo sitä ennen luovutettava loukatulle, jollei tertius ole esittänyt vindikatiovaatimusta, jolloin asiasta on ajettava erikseen siviilioikeudellista kannetta.¹¹¹

Tässä yhteydessä on harkittava, miten kysymys restitutiovaatteesta Suomen prosessioikeuden mukaan on ratkaistava? Adhesioperiaatteen¹¹² mukaisesti täytynee tällöin katsoa, että tuollainen vaade on käsiteltävä samassa prosessissa kuin itse rikosasiakin. Restitutiovaade merkitsee näet vain osaa siitä reparatiosta, jolla rikoksen tuottama järkytys saadaan täydellisesti poistetuksi. Milloin restitutiovaate esittää vain yksi henkilö, ei vaikeuksia ylipäänsä synny asian ratkaisemisessa, mutta toisin voi olla laita, jos kaksi tai useammat vaativat esinettä itselleen eli, jos syntyy riita paremmasta oikeudesta siihen. Tällöinkään tuskin voidaan asettaa epäilyksenalaiseksi tuomioistuimen oikeutusta ratkaista asia varsinaisessa rikosprosessimenettelyssä. Voitaisiin ajatella oikeuden puheena olevan vallan olevan analogisesti johdettavissa siitä, että rikosasioita koskevien ennakkokysymystenkin käsittely tapahtuu Suomen oikeuden mukaan yleensä rikosprosessissa.¹¹³ Toiselta puolen ei voitane pitää tuomioistuimen ehdottamana velvollisuutena ratkaista restitutiovaade rikosprosessissa, koska voi olla tapauksia, joissa tuollainen menettely olisi epätarkoituksenmukaista. Oikeudella täytynee katsoa olevan myös separatiovallan eli mahdollisuuden erottaa varsinaisesta rikosasiasta eri oikeudenkäyntimenettelyssä käsiteltäväksi rikoksen kautta omistajalta poisjoutunutta esinettä koskeva vaatimus. Mikäli näin tapahtuu, ei tuomioistuimella liene mahdollisuutta pitää esinettä takavarikossa, vaan silloin ei liene muuta keinoä kuin että restitution toteuttamiseksi on turvauduttava siviiliprosessuaaliseen takavarikkoon, mikäli sitä koskevat edellytykset ovat olemassa.¹¹⁴

¹¹¹ StPO 111 §; Löwe-Rosenberg, s. 302 muist. 1.

¹¹² Adhesioperiaatteesta ks. Granfelt, Föreläsningar, s. 216; Sama, Valda uppsatser, s. 37 ss.; Sama, JFT 1918 s. 291; Tirkkonen, LM 1945 s. 9; Sjöström, Processledning, s. 74 s.; Palmgren, s. 69 ss.; Agge, Straffprocessrätt I, s. 3.

¹¹³ Tirkkonen, LM 1945, s. 18; Granfelt, Lärobok, s. 20; Sjöström, LM 1925 s. 172 ss. Milloin henkilö on vangittu, ei ennakkokysymyksen siirtämistä eri oikeudenkäyntiin yleensä voida katsoa sallituksikaan, ks. Sjöström, Processledning, s. 144 s.; Granfelt, Valda uppsatser, s. 56.

¹¹⁴ Vrt. oikeustapausta NJA 1919 s. 275: A oli petoksella saanut houkuteluksi itselleen yhtiöltä rahoja, joista hän lähetti osan B:lle, jolta ne takavarikoitiin. A:ta vastaan kohdistetussa syyte- ja korvausjutussa yhtiö vaati, että se saisi korvausmäärän vähennyksenä B:lta takavarikoidut varat. B:n vastustettua vaati-

Katsoisimme näin ollen, että milloin joltakulta on rikoksella viety esine, tuomioistuimen on säännönmukaisesti rikosprosessuaalisessa järjestyksessä käsiteltävä sitä koskeva restitutiovaade, mutta että milloin se ei ole tarkoituksenmukaista, riidan ratkaisemisen ei ehdottomasti tarvitse tapahtua samassa oikeudenkäynnissä, jossa rikosasia on tutkittavana.¹¹⁵ Ruotsin oikeuskäytännöstä voidaan mainita, että siellä on tuomioistuin sekä eri oikeudenkäynnissä että itse rikosjutun yhteydessä velvoittanut tertiuksen lunastusta vastaan tai ilman sitä — riippuen siitä, onko hän ollut in bona fide vai onko hänellä ollut syytä epäillä saannon laillisuutta — luovuttamaan esineen asianomistajalle.¹¹⁶

Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on esiintynyt epätietoisuutta siitä, millaisin aineellisoikeudellisin edellytyksin restitutio Suomen

musta RO hyväksyi yhtiön vaatimuksen, mutta HO ja Ruotsin KKO katsoivat, että kun B:ltä takavarikoitu rahamäärä oli ollut B:n hallinnassa, ei yhtiön vaatimusta ollut otettava sanotussa yhteydessä tutkittavaksi, minkä vuoksi RO:n päätös sanotulta osalta poistettiin. Myös *Granfelt*, Valda uppsatser, s. 57, korostaa, että adhesionperiaatteen mukaisesti ei voida ratkaista prosessin ulkopuolella olevan henkilön editiovelvollisuutta koskevaa Kysymystä. Ks. vielä *Hassler*, Föreläsningar, s. 138 s., ja *Agge*, m.t., s. 68. Vrt. Ehdotus 1937 RikOL 318 §, jonka mukaan, jos yksityisoikeudellisen vaateen käsitteleminen rikosasian yhteydessä on omiaan viivyttämään rikosasian ratkaisua tai tuottamaan muita tuntuvia hankaluuksia, oikeus voi, olipa asia millä asteella tahansa, osoittaa asianomistajan erikseen riita-asiana ajamaan sitä vaadetta.

¹¹⁵ KKO 1928 Sel. 70; alemmat oikeudet olivat velvoittaneet antamaan taulun lunastuksetta RVA 11 §:n nojalla kantajalle, koska taulu oli viety pois varkaudella. KKO taas katsoi, että taulu tosin oli hävinnyt tilalta sinä aikana, jona vastaaja oli pitänyt sitä hallussaan, mutta kun ei ollut selvitetty taulun olleen vastaajan tai tämän edustajan hallinnassa, niin KKO kumosi alempien oikeuksien ratkaisut ja vapautti vastaajan ilman lunastusta antamasta taulua kantajalle. — KKO 1928 Tieto. 128: kun yhtiö oli vuokralle antanut vaa'an siihen asti, kunnes sen hinta oli kokonaan maksettu ja vuokrallesaja oli, vaikka osa hinnasta oli ollut vielä maksamatta, myynyt vaa'an toiselle henkilölle, niin kun ostaja oli ennen kaupan päättämistä ollut tietoinen siitä, että vaaka oli ollut vain vuokralla eikä hänen niin ollen voitu katsoa olleen vilpittömässä mielessä, ostaja velvoitettiin lunastuksetta luovuttamaan vaaka yhtiölle.

¹¹⁶ Vrt. Lainopillisen Yhdistyksen keskustelukysymystä JFT 1938, s. 513 ss. ja s. 519 sekä JFT 1939 ss. 156—157. Vrt. myös Ehdotus 1937 RikOL 320, jossa säädetään, että kun tuomio rikosasiassa annetaan, on oikeuden samalla määrättävä, että esine, joka rikoksella on viety asianomistajalta tai muulta henkilöltä, on tälle palautettava, vaikkei tämä ole sitä tarkoittavaa kannetta ajanut. Jollei tiedetä kenen sellainen esine on, on oikeuden siitä kuulutettava, niin kuin löytötavarasta on säädetty.

oikeuden mukaan on mahdollinen. 1734 vuoden lain RK 49 luvun 2 §:ssä oli annettu säännöksiä sen tapauksen varalta, että syntyi riita, kenelle varastettu esine oli tuleva. Tätä säännöstä, jonka tarkoituksena lienee katsottava olleen, että myös bona fide-haltijankin oli lunastuksetta annettava esine huostastaan, tulkittiin käytännössä eri tavoin, joko edellyttämämme alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti tai siten, että varastetun tavaran saanto nautti oikeussuojaa laillisen saannon tavoin tahi niin, että asia oli ratkaistava in casu taikka sitenkin, että bona fide-saajan vain lunastusta vastaan tarvitsi luovuttaa esine. Viimeksimainitulla kannalla olivat m.m. *Rabenius* ja *Calonius*. Sitä vastoin *Palmén* lausui julki sen mielipiteen, jonka nykyään valitsevan käsityksen mukaan katsotaan edustavan lain alkuperäistä kantaa ja joka on saanut positiivisoikeudellisen ilmaisun RVA 11 §:ssä.¹¹⁷ Erimielisyyttä on ollut siitä, miten sanottu lainkohta on tulkittava. *Chydenius* katsoo, että esineen palauttaminen lunastuksetta on mahdollinen vain, jos kysymyksessä on lainkohdassa nimenomaan mainittu rikos.¹¹⁸ *Wrede*¹¹⁹ sitä vastoin on asettunut laajentavan tulkinnan kannalle puoltaen sitä mielipidettä, että säännös käsittäisi muunkin kuin siinä mainitun rikoksen eli ylipäänsä kaikki ne tapaukset, jolloin esine ilman omistajan tahtoa on joutunut pois hänen hallinnastaan.

Teoriassa ja käytännössä mielenkiintoinen on kysymys, voidaanko restitutiovaade ulottaa sellaiseenkin esineeseen, joka on tullut rikoksella poisviedyn esineen sijaan? Vastauksen antaminen tähän kysymykseen ei ole aivan helppoa. Suoranaista lainsäädännöllistä ohjetta asian ratkaisemiseksi ei näet ole olemassa. Jotakin johtoa asiaan voisi kenties saada RL 32:1:n säännöksestä harkittaessa, voidaanko varastetun tavaran kätkemisenä rangaista ryhtyminen sellaiseenkin omaisuuteen, joka on tullut rikoksella viedyn omaisuuden sijaan. Mielipiteet tähän kysymykseen nähden menevät hajalle. *Forsman* on asettunut sille kannalle, että lainkohdan mukaan rangaistava on sellainenkin teko, joka käsittää ryhtymisen surrogaattiomaisuuteen, mikäli tässä kohden ei mennä liian pitkälle¹²⁰. *Sundström*—

¹¹⁷ Ks. Lainopillisen yhdistyksen keskustelukysymystä JFT 1938, s. 514 s.; *Wrede*, *Sakrätten*, s. 244 s.; *Lehto*, DL 1928, s. 55 ss.

¹¹⁸ *Chydenius*, *Kontraktsrätt* II, s. 179 s. ja s. 199 s.

¹¹⁹ *Wrede*, m.t., s. 245.

¹²⁰ *Forsman*, *De särskilda brotten* I, s. 530 ss.

Salmiala on omaksunut saman mielipiteen.¹²¹ *Serlachius—Särkilähti* ja *Honkasalo* taas ovat sitä mieltä, että lainkohdassa mainitun teon olemuksen toteuttaa vain rikoksen kautta poisjoutuneeseen omaisuuteen ryhtyminen. Poikkeuksen tästä muodostaisi ainoastaan se tapaus, milloin omaisuus on vaihdettu samanlaiseen paljoustavaraan kuin mikä on ollut alkurikoksen esineenä. Sellaiseenkin omaisuuteen ryhtyminen olisi määrättyjen edellytysten vallitessa rikoksen tunnusmerkistön toteuttava.¹²² Epätietoista kuitenkin on, missä määrin siitä, että rikoksen objektina voi olla muukin kuin alkurikoksen esine, voidaan analogisesti päätellä, että tuo muu esine olisi myös takavarikkoonotto-oikeuden alainen. Jos sitä vastoin on selvää, että restitutiovaade voidaan kohdistaa muuhunkin kuin rikoksella saatuun omaisuuteen, ei epäilyksiä puheena olevassa suhteessa voine olla olemassa.

Tämä periaatekysymys on silmällä pitäen rahoja ja muita paljousesineitä ollut käsiteltävänä myös Lainopillisessa yhdistyksessä. Tällöin huomautettiin, että vaikkakin lainsäätäjän tarkoituksena on ollut, että restitutiomahdollisuus säilyi vain niin kauan kuin omistaja saattoi erottaa häneltä rikoksella viedyn omaisuuden rikoksentekijän omaisuudesta, näyttivät käytännölliset syyt puoltavan vapaampaa tulkintaa. Näin oli laita jopa silloin, kun oli kysymys rahoista tai muista paljousesineistä. Keskusosaston enemmistö asettui sen vuoksi sille kannalle, että milloin joku oli rikoksella menettänyt rahoja tai muita paljousesineitä, restitutio oli mahdollinen, jos asiahaarat yksityistapauksessa osoittivat, että rikoksentekijältä tavattu omaisuus oli saatu rikoksella tai välittömästi vaihtamalla rikoksella hankittuun omaisuuteen. Turun paikallisosaston mielestä restitutio oli mahdollinen vain rikoksella vietyyn omaisuuteen nähden. Jos oli kysymys rahoista, niin restitution edellytyksenä oli, että ne voitiin identifioida, sillä muutoin syntyi omistajalle vain saamis-oikeus. Jos anastetuilla rahoilla oli hankittu omaisuutta, oli restitutio vielä vähemmän mahdollinen. Niinkään Vaasan paikallisosastossa kysymystä käsiteltäessä huomautettiin, että rikoksella viedyt paljousesineet saattoivat sekaantua muihin paljousesineisiin, jolloin syntyi yhteisomistusoikeus niihin. Jos se lakkasi — paljousesineet

¹²¹ *Sundström-Salmiala*, DL 1946 s. 25 ss.; *Sundström-Salmiala* selostaa myös ulkomaisen oikeuden kantaa asiassa.

¹²² *Serlachius-Särkilähti* II, s. 277; *Honkasalo*, Erinäiset rikokset, s. 67.

olivat esim. tulleet kulutetuiksi — jäi omistajalle vain saamisoi-
keus.^{123, 124}

RVA 12 §:n mukaan on henkilöllä, jolta on rikoksella jotakin viety tai jolta on jotakin kadonnut, oikeus kääntyä tuomioistuimen tai poliisiviranomaisen puoleen saadakseen sen takaisin. Tämän johdosta herää kysymys, milloin restitutio on mahdollinen poliisiviranomaisen ja milloin tuomioistuimen toimesta? Tässä ei ole syytä ryhtyä tarkemmin tutkimaan kysymystä poliisiviranomaisen oikeudesta ja velvollisuudesta antaa yleensä virka-apua häiriintyneen hallinnan palauttamiseksi.¹²⁵ Huomautettakoon vain, että poliisiviranomaisen toiminta käsittää usein jonkin asiointilan provisorista järjestämistä, vaikkakin tuo tila voi jäädä pysyväksi. Milloin sitä vastoin oikeusturvaa haetaan tuomioistuimelta, muodostuu sen ratkaisu asiasta, päätöksen saatua lainvoiman, lopulliseksi. Vaikkakaan periaatteellista eroa niiden tapausten välillä, jolloin loukattu voi kääntyä poliisiviranomaisen puoleen, ja niiden välillä, jolloin hänen on syytä turvautua tuomioistuimeen, ei RVA 12 §:n mukaan voitane katsoa olevan, tarjoaa siis viimeksi mainittu tie ilmeisesti varmimman keinon asian ratkaisemiseksi.¹²⁶

¹²³ Ks. JFT 1938 ss. 92—102; vrt. Agge, m.t., s. 68 ja oikeustapausta SvJT 1925 s. 60: kun varastetuilla rahoilla oli hankittu turkki, oli tuomittu velvollinen suorittamaan korvauksen vain rahassa, joten alioikeuden päätöstä muuttamalla vaatimus turkin luovuttamisesta hylättiin. — Vrt. myös Undén, s. 135 ja KKO 1933 Sel. 43: koska vaatimus ei koskenut yksilöllisesti määrättyjen esineiden vapauttamista takavarikkoon otetuista tavaroista, niin vaatimus hylättiin ja hakija osoitettiin erikseen hakemaan korvausta speditööriltä, joka tuomittiin rangaistukseen tullikavalluksesta (äänest.). Ks. myös Serlachius-Särkilahden mielipidettä asiassa KKO 1932 Tieto 61: KKO oli, kumoten HO:n päätöksen, jolla ulkomaalainen alkoholi-pitoista ainetta kuljettanut moottorialus oli julistettu varustuksineen ja väkijuomalasteineen takavarikoiduksi, samoin kuin laivan päälliköltä tavatut varat, pysyttänyt KO:n päätöksen, jolla syytevaatimus oli hylätty. Serlachius-Särkilähti hyväksyi HO:n päätöksen muutoin paitsi että, koska oli jäänyt selvittämättä mainittujen varojen kertyneen luvottomasti maahan myydyn alkoholipitoisen aineen vastikkeena eikä sitä myöskään ollut näytetty rikoksen tuottamaksi taloudelliseksi hyödyksi, Serlachius-Särkilähti määräsi rahat vapautettaviksi takavarikosta.

¹²⁴ Undén, s. 129 ss.; Hasselrot, s. 16 ss.; Wrede, m.t., s. 147; Rautiala, s. 94.

¹²⁵ Ks. siitä Jotuni, DL 1942, s. 80 ss.

¹²⁶ Jos asia on täysin selvä — rikoksentekijä on esim. tunnustanut varastaneensa polkupyörän asianomistajalta — voi poliisiviranomainen toimittaa restitution, vaikka asia muutoin joutuisi tuomioistuimeen. Vrt. KKO 1924 Tieto 1317: Kun kanteessa mainittu esine oli riidattomasti ollut B:n hallinnassa eikä A, joka poliisi-

Edellä esitetyn nojalla voimme määritellä takavarikon seuraavasti: takavarikolla tarkoitetaan rikosprosessuaalista pakkokeinoa, jonka nojalla viranomainen tai eräissä tapauksissa yksityinenkin voi ottaa talteen esineitä, jotka saattavat olla selvityksenä rikosasiasta tai joista voidaan olettaa, että tuomioistuimien julistaa ne rikoksen johdosta menetetyiksi, taikka jotka on rikoksella jollakin viety.

viranomaisen avustuksella vastoin B:n tahtoa oli ottanut sen haltuunsa, ollut voinut näyttää hänellä olleen sellaista ilmeistä oikeutta esineeseen, että hän poliisiviranomaisensa välityksellä olisi ollut oikeutettu sen ottamaan huostaansa, HO, kumoten KO:n päätöksen, velvoitti A:n luovuttamaan esineen B:n haltuun. — KKO kumosi HO:n päätöksen ja jätti jutun KO:n ratkaisun lopputuloksen varaan, koska A ollut omavaltaisesti ottanut vaan poliisiviranomaisten välityksin saanut haltuunsa p.o. esineen.

V LUKU

TAKAVARIKKOONOTTO-OIKEUS.

I. Takavarikon objekti.

A. Yleistä.

Olemme edellä takavarikon käsitettä koskevassa luvussa esittäneet eräitä takavarikon objektiin liittyviä yleisiä näkökohtia. Olemme tällöin voineet todeta, että tuollaisena objektina ovat yleensä vain specie-, mutta eivät genus-esineet, mikäli viimeksi mainitut eivät ole tarkoin rajoitetussa tilassa (ks. edellä, s. 120). Kun takavarikkoonotto-oikeuteen¹ nähden voi eri periaatteita olla voimassa, m.m. riippuen siitä, millainen esine on, ja kun objektilla muutoinkin takavarikkoa koskevassa esityksessä on tärkeä merkitys, on syytä yksityiskohtaisesti tarkastaa tätä käsitettä ja niitä kysymyksiä, joita tällöin saattaa esiintyä. Sen johdosta, että Suomen oikeudessa ei ole takavarikkoa koskevia yleisiä määräyksiä, vaan takavarikkoonotto-oikeus nojautuu tavanomaiseen oikeuteen tai hajallaan lainsäädännössä oleviin säännöksiin, on oikea ratkaisu sanottuihin kysymyksiin toisinaan vaikeasti löydettävissä.

B. Takavarikkoonotto-oikeuden laajuus.

Kun takavarikko käsittää rikosprosessuaalisen pakkokeinon, johon turvautuminen usein merkitsee tuntuvaa haittaa esineen omistajalle tai haltijalle, on se rajoitettava tarkoin koskemaan vain sitä tai niitä esineitä, joiden talteen ottamisella voidaan saavuttaa se tarkoitus, johon sanotulla pakkokeinolla pyritään. Pakkotoimenpitei-

¹ Nimitys »takavarikkoonotto-oikeus» on hyväksytty käytettäväksi, koska se paremmin kuin »takavarikko-oikeus» ilmaisee kysymykseen tulevan oikeuden laajuuden ja sisällyksen, vrt. myös Hakulinen, Sanakirja, s. 375.

siin ei siis saa ryhtyä laajemmalti kuin on ehdottoman välttämätöntä; t.s. takavarikkoonotto-oikeus on toteutettava sopivalla tavalla siten, että sillä aiheutetaan vähäisintä mahdollista haittaa.² Jos sen vuoksi takavarikkoon otettava esine voidaan erottaa muista esineistä, on niin tehtävä, ja vain silloin, kun lainsäädännössä nimenomaan määrätään tai sallitaan, on myös säilytysastia, kääre, kulkuneuvo t.m.s., jossa esinettä pidetään, otettava takavarikkoon. Käytännölliset syyt voivat näet vaatia, että säilytysesineetkin, päällykset y.m. takavarikoidaan.³ Joskus voi takavarikoitava esine sisältyä muuhun omaisuuteen siten, ettei sitä voida siitä erottaa. Takavarikkoonotto-oikeus saattaa silloin käsittää koko puheena olevan omaisuuden.⁴

C. Asiakirja takavarikon objektina.

1. Lainsäädäntöuudistukset.

Harkittaessa kysymystä takavarikon objektista ansaitsee erityistä huomiota asiakirja. Se on seuraavassa esityksessä ymmärrettävä laajassa mielessä, niin että sillä ei tarkoiteta vain todistuskap-paletta määrättyjen oikeuksien ja velvollisuuksien olemassaolosta.⁵ Asiakirjalla on yleensä tärkeä merkitys julkisen luotettavuuden, fides publica, kannalta, ja laki antaa sille sen vuoksi erityistä oikeussuojaa. Kun asiakirjalla usein myös on merkitystä luottamuk-sellisen suhteen säilymistä silmällä pitäen, on lainsäädännössä py-ritty suojaamaan sen sisältöä tulehasta luvattomasti sivullisten tie-toon. HM:n mukaan on kirjesalaisuus loukkaamaton ja sitä rajoit-

² Vrt. TulliL 123 §:n 3 mom. in fine ja SäännöstelyRL 9 §:n 2 mom. sekä edellä s. 122 viite 46 selostettua oikeustapausta. Erityisesti milloin on kysymys kau-panpito- y.m. sellaisista asiakirjoista, mutta muulloinkin on muistettava, ettei taka-varikkoaa saa laajentaa koskemaan objekteja, joihin takavarikkoonotto-oikeus ei varsinaisesti ulotu. Oikeustapauksessa KKO 1921 Tieto 1276 takavarikkoonotto-oikeus, joka käsitti m.m. sahan ja kirveen, on ulotettu varsin laajalle. Vrt. vielä VNp kansanhuollon alaan kuuluvista tarkastuksista ja etsinnöistä 30/12 1943 (1065/43) 6 §; Hassler, Föreläsningar, s. 116 s.

³ Vrt. tässä suhteessa eräiden valmisteverolakien säännöksiä, kuten Sokeri-veroL 11 §, VirvoitusjuomaveroL 25 §; ks. myös TulliL 123 §, MallasjuomaL 12 § [L:ssa 17/11 1939 (413/39)], SiementavaraL 10 §, KasvinsuojeluL 10 §, RehuL 12 §; SäännöstelyRL 5 § [L:ssa 29/6 1945 (629/45)].

⁴ Ks. SäännöstelyRL 5 §:n 1 mom. [L:ssa 29/6 1945 (629/45)].

⁵ Vrt. Forsman, De särskilda brotten, II., s. 244.

tavista poikkeuksista on säädettävä lailla. Huomioon ottaen mainitun luottamuksellisen suhteen säilymisen on säädetty, että posti- ja lennätinlaitoksen virkamiehillä ei ole oikeutta sivullisille ilmaista tuollaisen asiakirjan sisältöä eikä sivulliselle myöskään saa antaa tilaisuutta itse ottaa tietoa posti- ja lennätinlaitoksen huostassa olevasta lähetyksestä.⁶ Sama näkökohta on varteen otettava harkittaessa kysymystä asiakirjan takavarikoimisesta. Niiden maiden oikeudessa, joissa on säännöksiä takavarikosta, on luottamuksellisen suhteen säilyttämiseksi tavallisesti erikoismääräyksiä asiakirjan takavarikkoonottamisesta joko siten, että yleisestä takavarikkoonotto-oikeudesta on tehty poikkeuksia rikoksesta epäillyn ja määrättyssä suhteessa häneen olevien välisiin kirjallisiin tiedonantoihin nähden, tai siten, että posti- ja lennätinlaitoksen huostassa olevia asiakirjoja ei voida takavarikoida muutoin kuin kysymyksen ollessa raskaamanlaatuisen rikoksen selvittämisestä.

Kun asiakirjalla täten on muihin takavarikon objekteihin nähden erityinen merkitys, on oikeudenkäyntilaitosten uudistusehdotuksissakin asiaan kiinnitetty huomiota. Niinpä Ruotsin lakikomitea, joka vuonna 1810 oli asetettu suunnittelemaan 1734 vuoden lain revisioonia, katsoi vuonna 1839 ilmestyneessä ehdotuksessaan oikeudenkäymiskaareksi (ks. edellä s. 80), että yksityisiä kirjeitä ja asiakirjoja saattoi tosin ottaa ilman rajoituksia takavarikkoon, mutta mikäli ne olivat sinetöityjä, ei sinettiä saanut takavarikkoon toimitettaessa rikkoa, jollei se, jonka hallussa kirje tai asiakirja oli tai joka sellaisen oli lähettänyt taikka jonka sellainen tuli vastaanottaa, ollut vangittu tai etsintäkuulutettu. Eroa tavallisen ja sinetöidyn asiakirjan välillä perusteltiin sillä, että jos ennakolta tiedettiin tavallisen kirjeen tai asiakirjan sisältävän jotakin, mikä saattoi olla selvityksenä rikosasiasta, ei sellaisen avaaminen ollut arveluttavaa, mutta toisin oli laita, jos lähetyksessä oli sinetöity: »Den allmänna principen, att hwarje utwäg till brotts bewisande, som utan wåda kan begagnas, bör wara den förnärnade eller offentliga åklagaremakten obetagen, ägde då tillämpning, ty deraf att ett bref, hwars innehåll man förut kände, blefwe öppnadt, wore wådan ej särdeles stor. Men nu är fråga om att bryta ett bref, icke för det man redan wet hwad det innehåller,

⁶ Postisääntö 22/9 1944 (650/44) 61 §; A lennätinsäännöstä 15/11 1940 2 §; vrt. myös A Suomen sisäisten puhelujen välittämisestä posti- ja lennätinlaitoksen puhelinverkolla 31/3 1939 10 §.

⁷ Lagkommitteen 1839, 6: 39 s. 91 ja s. 129.

utan för det man önskar weta det; och då i denna önskan ej blott en otidig nyfikenhet, utan äfwen andra, lika obehöriga, men wida farligare, bewekelsegrunder lätteligen ingå, skulle ett fritt tillfredsställande deraf kunna leda till ganska äfwentyrliga missbruk.»⁷ Lainvalmistelukunnan ehdotus vuodelta 1849 sisälsi samanlaisen säännöksen, mutta siinä säädettiin sen ohessa, että jos kirje tai yksityinen asiakirja takavarikoitiin, oli se heti sinetöitävä, jollei niin ollut laita. Sitä ei saanut lukea muualla kuin oikeudessa.⁸ Uuden lainvalmistelukunnan ehdotukseen vuodelta 1884 laiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ks. edellä s. 83) taas sisältyi määräys, että yksityinen kirje tai muu yksityinen asiakirja, joka tavattiin koti- tai henkilöön kohdistuvassa etsinnässä sinetöitynä, voitiin takavarikoida, jos syytä siihen oli, mutta sellaista asiakirjaa eivät saaneet avata tai tutkia muut kuin määrättyssä asemassa olevat viranomaiset, nim. kuninkaan käskynhaltija, kruununvouti, poliisimestari tai, milloin asiakirja esitettiin oikeudessa, sen puheenjohtaja. Sen ohessa uudistettiin jo Ruotsin lainvalmistelukunnan 1849 vuoden ehdotuksessa ollut määräys, ettei asiakirjan sisältöä saanut ottaa pöytäkirjaan tai muutoin ilmaista laajemmin kuin rikoksen selvittämiseksi oli välttämättömän tarpeellista. Jos kysymyksessä oli tuollaisessa tarkastuksessa tavattu yksityinen kirje, sähkösanoma, muistiinpanoja tai kaupanpitokirjoja, joita ei ollut sinetöity, oli ne, mikäli ne oli syytä ottaa talteen eikä niiden haltija sallinut, että ne heti saatiin tutkia, suljettava sinetillä ilman lähempää tarkastusta, minkä jälkeen niiden avaamisessa ja tutkimisessa oli meneteltävä edellä kerrotuin tavoin.⁹

Niinikään 1920 vuoden ehdotuksessa oli säädetty, että yksityisiä asiakirjoja, jotka otettiin takavarikkoon tai määrättiin hukkaamiskiellon alaisiksi, eivät saaneet avata ja tutkia muut viranomaiset kuin kun. käskynhaltija, tutkintatuomari ja tuomioistuin. Jos takavarikon toimitti joku toinen, oli esine sinetöitävä.¹⁰ Mainittakoon vielä, että

⁸ Lagberedningen 1849, 6: 41. Rättegångs-Balk s. 138. — Perusteluissa, s. 69, huomautettiin, että oikean periaatteen mukaista oli, että vain tuomari sai lukea puheena olevanlaiset asiakirjat ja antaa asianosaisten tietää ainoastaan, mitä hän hyväksi näki. Näin pitkälle ehdotuksessa ei kuitenkaan tahdottu mennä, koska tuomari täten vastoin akkusatorista oikeudenkäyntijärjestystä joutui ratkaisemaan kysymyksen, mitä todisteita syytetyn hyväksi tuli esittää, ja koska täten samalla loukattiin syyttäjistön valtaa harkita saatavissa olevien todistuskeinojen käyttämistä.

⁹ Nya lagberedningen, 2: 28 ja 29, sekä perustelut s. 46.

¹⁰ Sanottu ehdotus, 3: 7.

prosessikomissio ehdotti, että jos yksityinen asiakirja oli sinetöity, sen sai avata ja lähemmin tutkia ilman asianomaisen suostumusta vain oikeus.¹¹ Prosessilakivalmistelukunnan ehdotuksen mukaan vain virallinen syyttäjä, tutkinnanjohtaja ja oikeus saivat avata ja tutkia yksityisen asiakirjan.¹²

Suomen oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotuksissa on puheena olevassa suhteessa poikkeavasti Ruotsin ehdotuksista yleensä asetettu yksityisen asiakirjan takavarikoimisoikeuteen nähden verrattain ankaralle kannalle. Niinpä 1900 vuoden komitean ehdotuksen mukaan kirje tai muu asiakirja voitiin takavarikoida ainoastaan, jos rikoksesta saattoi tulla vankeutta vähintään kaksi vuotta tai kuritushuonetta.¹³ Niinikään ehdotettiin, että takavarikon tekijä oli velvolinen sinetöimään kirjeen, jos omistaja sitä vaati. Milloin omistaja oli saapuvilla, oli hänellä oikeus itse sinetöidä se. Oikeutettu murtaamaan sinetin oli vain tuomari, ja oli kirjelmän omistajalle sekä muille henkilöille, joita asia koski, suotava tilaisuus olla silloin saapuvilla. Takavarikkoa tehtäessä oli vaarin otettava, etteivät asiaan kuulumattomat henkilöt saaneet tietoa kirjelmän sisällyksestä ja ettei tuomari tai syyttäjä saanut ottaa niistä enempää tietoa kuin oli tarpeellista.¹⁴ Lainvalmistelukunnan ehdotus vuodelta 1909 oli muutoin samanlainen, mutta takavarikkoon otetun kirjeen tai postilähetyksen sinetin oli oikeutettu rikkomaan myös ylisyyttäjä. Tämän säännöksen perustana oli se tosiasia, että kirjeiden ynnä muiden lähetysten takavarikoiminen oli asia, joka tavallisesti kuului valmistavaan tutkintaan.¹⁵ Granfeltin ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi vuodelta 1923 oli sillä kannalla, että asiakirjat, jotka voivat olla rikoksen todisteena, saatiin takavarikoida, jos rikoksesta saattoi tulla vankeutta yksikin vuosi tai kuritushuonetta. Samanlainen säännös on myös myöhemmissä oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotuksissa.

2. Voimassa oleva oikeus.

Suomen voimassa olevaan oikeuteen ei sisälly mitään yleisiä säännöksiä asiakirjan takavarikoimisesta. Näin ollen täytynee katsoa,

¹¹ Processkommissionen II, s. 112.

¹² Processlagberedningen I, 27: 12.

¹³ Ks. edellä, s. 91.

¹⁴ Ehdotus 1900 RikOL 140 §; perustelut, s. 229 s.

¹⁵ Mainittu ehdotus 128 §; perustelut, s. 150.

että yksityisen asiakirjan takavarikkoon ottaminen ei Suomen oikeuden mukaan ole riippuvainen sen rikoksen laadusta, joka on takavarikoimisen edellytyksenä. Mikäli asiakirja on sinetöity, lienee siihen nähden, mitä edellä on lausuttu asiakirjasta yleensä luottamuksellisen suhteen säilyttäjänä, kuitenkin katsottava, että tuollaisen asiakirjan on oikeutettu avaamaan vain sellainen viranomainen, jolla on kotietsintäoikeus.¹⁶ Tällainen asiakirja on näet verrattavissa postitai lennätinlaitoksen huostassa olevaan yksityiselle kuuluvaan asiakirjaan, jonka takavarikkoon ottamiseen vaaditaan, niin kuin jäljempänä osoitetaan, kotietsinnän toimittamiseen tarvittavat valtuudet. Jos taas sellainen viranomainen, jolla ei ole kotietsintäoikeutta, on ottanut sinetöidyn asiakirjan haltuunsa, ei häntä voitane pitää oikeutettuna avaamaan sitä, vaan on hänen tuotava se etsintään oikeutetulle viranomaiselle, joka voi sen todistajien läsnä ollessa avata, mikäli edellytykset sen takavarikkoon ottamiselle yleensä ovat olemassa.¹⁷ Postilähetysten ja sähkösanomien takavarikoimisesta tulee jäljempänä puhe.

Erikoislainsäädännössä on parissa tapauksessa annettu säännöksiä yksityisestä asiakirjasta takavarikon objektina. Jos liikekirjeenvaihdosta, kirjanpidosta tai muista asiakirjoista voidaan saada selvitystä tulli- tai säännöstelymääräyksiä vastaan tehtyä rikosta tutkittaessa tai jos sellaiset asiakirjat voivat olla todisteina oikeudenkäynnissä, voidaan ne takavarikoida niin pitkäksi ajaksi, kuin tutkintaa tai oikeudenkäyntiä varten on tarpeellista.¹⁸ Näiden tapausten varalta ei lainsäätäjä ole pitänyt tarpeellisena antaa muita rajoittavia määräyksiä kuin että tällaisen takavarikon voi suorittaa vain se viranomainen, joka yleensä on pätevä puheena olevissa asioissa toimimaan takavarikkoviranomaisena, ja että takavarikko on peruutettava heti, kun sen jatkumiseen ei ole pätevää syytä. Takavarikkoa toimitettaessa ei myöskään saa aiheuttaa tarpeetonta häiriötä asiakirjan omistajan tai haltijan lailliselle toiminnalle.

¹⁶ Ks. tästä jäljempänä s. 158.

¹⁷ Mainittakoon, että käytännössä on esim. Helsingin kaup. rikospoliisiosastossa jo ennen RVA 17/12 1943 tapahtunutta muutosta menetelty siten, että takavarikkoon otetut sinetöidyt asiakirjat sekä postilähetykset ja sähkösanomat on avattu vain kotietsintään oikeutettujen viranomaisten toimesta todistajain läsnä ollessa.

¹⁸ TulliL 123 §:n 3 mom.; SäännöstelyRL 9 §:n 2 mom.; Pitkänen, s. 71 s.; Alanko, s. 118.

3. Takavarikkoonotto-oikeuden rajoituksia.

a. Yleisiä periaatteita.

Yleiseen takavarikkoonotto-oikeuteen on ulkomaisessa lainsäädännössä tehty tärkeitä rajoituksia. On nimittäin katsottu yleisistä oikeusperiaatteista johtuvan, ettei sitä luottamusta, mikä vallitsee määrätynlaisten henkilöiden kesken tai jonka säilyttämistä eräiden henkilöiden asema edellyttää, saa järkyttää sellaisella toimenpiteellä kuin takavarikolla. Tällaisina henkilöinä tulevat tavallisesti kysymykseen ne, jotka ovat oikeutetut kieltäytymään todistajanaolovelvollisuudesta, sekä vaitiolovelvolliset, niinkuin esim. lääkäri ja kättilö. Niinpä Saksan oikeuden mukaan ei voida takavarikoida rikoksesta epäillyn ja niiden henkilöiden välisiä kirjallisia tiedonantoja, jotka eivät ole velvollisia todistamaan. Edellytyksenä on, että tiedonannot ovat viimeksi mainittujen henkilöiden hallussa ja että sanottuja henkilöitä ei epäillä osallisuudesta rikokseen eikä rikoksen tai rikoksentekijän suosimisesta.¹⁰ Norjan oikeudessa on asiasta annettu jonkin verran yksityiskohtaisempia määräyksiä. Takavarikoida ei voida rikoksesta epäillyn ja hänen eräiden lähiomaistensa välisiä, mutta ei myöskään epäillyn ja vaitiolovelvollisten (kuten lääkärin, papin, ap-

¹⁰ StPO 97 §. Lainkohdassa käytetään sanaa »Beschuldigter», jolla on tarkoitettava myös rikoksesta epäiltyä, ks. Doerr, s. 134. Erityisesti lääkärintarkastuskertomusten takavarikoimiseen nähden on Saksassa esitetty eri mielipiteitä. Erään käsityksen mukaan tuollainen kertomus sisältää lääkärin itsensä tekemiä muistiinpanoja, joten sitä ei voida verrata sellaiseen hänen ja syytetyn väliseen kirjalliseen tiedonantoon, joka StPO 97 §:n nojalla ei ole takavarikon alainen. Toisen mielipiteen mukaan sanotut kirjalliset tiedonannot tosin eivät ole mainitun lainkohdan alaisia, mutta niihin nähden ei ole olemassa editiovelvollisuutta, joten takavarikkosen vuoksi ei ole niiden osalta mahdollinen. Kolmas kanta lähtee siitä, että p.o. tiedonantoja ei voida pitää sellaisina todistuskeinoina, joita Saksan StPO 94 §:ssä edellytetään. Näitä käsityksiä vastaan on Kahn, s. 30 s., huomauttanut m.m., että vapautus editiovelvollisuudesta ei välttämättä sisällä takavarikoimiskieltoa, vaan että mainittu kielto on seuraus osittain StPO:n 52 ja 53 §:ään sisältyvästä periaatteesta, jonka mukaan syyllisen ja niissä mainittujen henkilöiden väliset kirjalliset tiedonannot eivät ole takavarikon alaisia, ja osittain periaatteesta, jonka mukaan suulliset tiedonannot on turvattu todistamisesta kieltäytymistä koskevalla oikeudella. Tätä mieltä lääkärintarkastuskertomusten takavarikoimismahdollisuuteen nähden on myös Thiersch, DJZ 1904 s. 354, joka tulee siihen tulokseen, että mainitut kertomukset ovat takavarikoimisoikeuden alaisia ja että ainoa keino asian korjaamiseksi on selventää StPO 95 §:n säännöstä.

teekkarin, kättilön, oikeudenkäyntiavustajan²⁰⁾ välisiä kirjallisia tiedonantoja. Takavarikoimiskiellon edellytyksenä on, että tiedonanto on lähiomaisen tai vaitiolovelvollisen hallussa ja että tätä ei epäillä osallisuudesta rikokseen. Rikoksesta epäillyltä ja puheena olevan suljetun piirin ulkopuolella olevan hallusta voidaan kirjallinen tiedonanto aina takavarikoida, niin myöskin tähän piiriin kuuluvilta henkilöiltä, jos tämä antaa siihen suostumuksensa.²¹ Saman tapaisia säännöksiä on *Tanskan* oikeudessa.^{21a} *Ruotsin* PakkokeinoL:ssa on rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa välinen kirjallinen tiedonanto suojattu takavarikolta.²² Samoin ei voida, jollei rikoksesta saata seurata vähintään kahta vuotta kuritushuonetta, ottaa takavarikkoon rikoksesta epäillyn ja hänen läheisen omaisensa välistä kirjallista tiedonantoa tai rikoksesta epäillyn ja virkamiehen, lääkärin tai muun henkilön välistä tiedonantoa, milloin tiedonannon sisällyksen voidaan otaksua olevan suojattu lakiin tai asetukseen perustuvan vaitiolovelvollisuuden perusteella. *Ruotsin* PakkokeinoL suojaa siis edellätarkoitettua tiedonantoa riippumatta siitä, kenen huostassa se on, siis silloinkin, kun se on tullut muiden kuin edellä mainittujen henkilöiden haltuun. Kun oikeusturvavaatimus täten ilmeisesti on johdettu liian pitkälle,²³ on *Ruotsin* uudessa oikeudenkäymiskaaressa²⁴ asetettu takavarikoimiskiellon edellytykseksi, että asiakirja tavataan rikoksesta epäillyltä tai hänen läheiseltä omaiseltaan. Lisäksi sisältyy sanottuun kaareen sellainen *Ruotsin* lakineuvoston ehdottama säännös, että rikoksesta epäillyn läheisten omaisten välisiäkään tiedonantoja ei saa takavarikoida, mikäli ne tavataan näiltä.²⁵

²⁰ Norjan rikosprosessilain 214 §. Vrt. NRT 1920 s. 682; 2/8 1918 ann. L:n voimaan tulon jälkeen ei Norjan rikosprosessilain 178 § lääkärin vaitiolovelvollisuudesta voi estää käyttämästä lääkärintodistuksia tai väkijuomareseptejä todistuksina rikosasioissa tai ottamasta niitä takavarikkoon sanotun lain 212 §:n nojalla. *Skeie* I, ss. 250, 505—506.

²¹ *Salomonsen* I, s. 249. — Sitä vastoin *Salomonsenin* mielestä p.o. rajoitusta varten ei ole välttämätöntä, että kysymys on juuri siitä läheisestä henkilöstä, jolta tiedonanto on tai jolle se on osoitettu, vaan esim. rikoksesta epäillyn kirjettä, joka on tarkoitettu hänen isälleen, ei voida takavarikoida hänen vaimonsakaan hallusta.

^{21a} RPL 745 § 2 mom.; *Hurwitz*, *Strafferetspleje*, s. 733.

²² *Ruotsin* PakkokeinoL 1 §.

²³ Vrt. *Processlagberedningen* II, s. 323.

²⁴ *Rättegångsbalk* 27:2; *Processlagberedningen* II, s. 323 s.

²⁵ *Rättegångsbalk* 27:2 (in fine); edellytyksenä on näissäkin tapauksissa, että kysymys on rikoksesta, josta ei saata tulla vähintään kahta vuotta kuritus-

Suomen oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotuksista on mainittava, että jo 1900 vuoden komitean ehdotuksessa²⁶ tehtiin takavarikkoonotto-oikeuteen se rajoitus, että ilmiannetun ja hänen puolustajansa kesken vaihdettuja kirjeitä ei saanut ottaa takavarikkoon. Säännöstä perusteltiin sillä, että se oli välttämätön luottamuksellisen suhteen säilyttämiseksi mainittujen henkilöiden välillä.²⁷ Niinkuin edellä (s. 93) on mainittu, sisälsi 1918 vuoden ehdotus²⁸ määräyksen, että viranomaisen huostassa olevaa yksityistä asiakirjaa ei saanut luovuttaa, jos kysymys oli sellaisesta tiedonannosta, joka puheena olevan ehdotuksen mukaan oli pidettävä salassa. Tämä säännös otettiin myös myöhempiin oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotuksiin. KKO:n lausunnon johdosta sisällytettiin lainvalmistelukunnan vuoden 1929 ehdotukseen edelleen säännös, että milloin henkilöllä lain mukaan oli oikeus kieltäytyä todistamasta, häntä ei voitu pitää velvollisena antamaan huostastaan hänen ja rikoksesta epäillyn välisiä kirjeitä ja muita kirjallisia tiedonantoja, jollei ollut syytä epäillä, että hän oli rikokseen osallinen.²⁹ Samanlainen säännös sisältyy myöhempiinkin oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotuksiin.³⁰

Takavarikkoonotto-oikeuden rajoitus sisältyy vielä 1939 vuoden PakkokeinoL:een, jonka 1 §:n 2 momentissa säädetään, että rikoksesta epäillyn ja häneen RL 17 luvun 3 §:ssä mainitussa suhteessa olevan henkilön välisiä kirjallisia tiedonantoja ei saa, niin kauan kuin ne ovat tuon henkilön huostassa, ilman hänen suostumustaan takavarikoida, jollei ole syytä epäillä, että hän on rikokseen osallinen, tai jollei rikoksesta saata tulla kuolemanrangaistus taikka kuritushuonetta kuusi vuotta tai enemmän. Momenttiin sisältyy niinikään säännös siitä, ettei vangitun tai syytetyn ja hänen puolustajansa kesken vaihdettuja kirjallisia tiedonantoja saa ottaa takavarikkoon. Ehdotettua säännöstä ei voitane pitää muodollisesti onnistuneena ja

huonetta. Samalla on Ruotsin oikeudenkäymiskaassa asetettu sille kannalle, että asiakirjaa ei saa takavarikoida, jos sen sisällyksen voidaan otaksua olevan sellainen, että virkamiestä tai sellaista henkilöä kuin asianajajaa, lääkäriä tai kättilöä heitä koskevan vaitiolovelvollisuuden johdosta ei voida kuulla todistajina ja asiakirja tavataan tällaiselta henkilöltä tai siltä, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on voimassa. Ks. myös Förslag 1941, s. 62 ja Proposition 1941, s. 62.

²⁶ Ehdotus 1900 RikOL 141 §.

²⁷ Mainittu ehdotus, perustelut s. 230.

²⁸ Ehdotus 1918 RikOL 12: 6.

²⁹ Lausunto 1928, s. 96. Ehdotus 1929 RikOL 107 §.

³⁰ Ehdotus 1937 RikOL 107 § ja Luonnos 1939 312 §.

asiallisesti se on takavarikkoonotto-oikeutta liiaksi rajoittava. Yleisten prosessuaalisten periaatteiden mukaista on kylläkin, että milloin asiakirjalla voidaan olettaa olevan sellainen sisältö, ettei sen antajaa voitaisi siitä kuulustella todistajana, asiakirjaa ei saa takavarikoida, mutta vaihtolovelvollisuus edellyttää vain, ettei asiakirjaa saa takavarikoida vaihtolovelvolliselta eikä siltä, jonka hyväksi vaihtolovelvollisuus on säädetty. Jos asiakirja on joutunut muun henkilön tietoon, ei sen salassa pitämiseen ole aihetta, koska sen silloin on katsottava tulleen tunnetuksi. Kun Pakkokeinoleissa ei ole otettu huomioon mainittua periaatetta muuta kuin sen tapauksen varalta, että kysymys on vangitun tai syytetyn ja hänen puolustajansa kesken vaihdetuista kirjallisista tiedonannoista, on säännös liian ahdas, minkä ohessa se on virheellinenkin siinä, että takavarikkoonotto-oikeuden rajoitus on ulotettu koskemaan niitäkin tapauksia, jolloin asiakirja on joutunut tertiuksen tietoon. Milloin kuitenkin tiedonanto on sellainen, että asianomainen henkilö häntä todistajana kuulusteltaessa olisi velvollinen olemaan sitä ilmaisematta, olisi puheena oleva sääntö ulotettava tällaisiin tapauksiin yleensä edellyttäen, että tiedonanto on vaihtolovelvollisen tai sen henkilön huostassa, jonka hyväksi vaihtolovelvollisuus on säädetty.³¹ Puheena olevan takavarikkoonotto-oikeuden rajoituksen tulisi myös koskea ei vain rikoksesta epäillyn ja hänen läheisen omaisensa välistä vaan myös viimeksimainittujen välisiä tiedonantoja.

Suomen voimassa olevaan takavarikkoonotto-oikeuteen ei sisälly edellä selostetunlaisia rajoituksia. Mitään erityisiä säännöksiä siitä, ettei luottamuksellisia tiedonantoja saisi takavarikoida, ei maassamme ole annettu. Huomioon ottaen erityisesti vangitun henkilön ei tällaisia tiedonantoja pitäisi ollakaan, koska Suomen oikeuden mukaan vangitulla ei ole valtaa olla vapaasti kirjeenvaihdossa oikeudenkäyntiavustajansa tai muunkaan henkilön kanssa. Suomessa ei myöskään, eräin jäljempänä mainittavin poikkeuksin, ole sellaiseen ryhmään kuuluvia henkilöitä, jotka voisivat kieltäytyä todistamasta, vaan samaan tarkoitukseen pyritään todistajanesteiden avulla.³² Sen johdosta, että nimenomaisia säännöksiä asiasta ei ole annettu Suomen oikeudessa, ei voida erottaa erityisiä tapauksia, joissa määrätynlaisia tiedonantoja voitaisiin jättää takavarikoimatta. Tästä säännöstä on

³¹ Vrt. Förslag till rättegångsbalk 1941, s. 62 ja Proposition till rättegångsbalk 1941, s. 62; Sjöström, Pakkokeinot, s. 5 ss.

³² Vrt. Hassler, m.t., s. 123.

kuitenkin eräitä tärkeitä poikkeuksia. Kun OK 17:7 mukaan oikeudenkäyntiavustaja ei saa todistaa siitä, mitä hänen päämiehensä on hänelle uskonut, täytynee edellä esitetyn periaatteen nojalla, jonka mukaan takavarikkoonotto-oikeutta ei voida konstruoida, milloin asiakirjalla saatetaan olettaa olevan sellainen sisällys, ettei sen antajaa voitaisi siitä kuulustella todistajana, katsoa, ettei oikeudenkäyntiavustajalta saa takavarikoida tiedonantoja, joihin nähden hän ei ole todistajanaolovelvollinen. Huomioon ottaen, että pappia on kielletty ilmaisemasta, mitä hänelle salaripissä on ilmoitettu (KirkkoL 58 §), täytynee samoin katsoa, ettei sellaisia tietoja sisältävää asiakirjaakaan voida häneltä takavarikoida. Samoin lienee asetuttava sille kannalle, että vastaavanlainen takavarikkoonotto-oikeuden rajoitus koskee tuomaria, mikäli on kysymys neuvotteluista, jotka tuomioistuim on pitänyt suljettujen ovien takana (OK 1:7), ja virkamiestä tai yksityistäkin, jos on kysymys valtiosalaisuuksista (RL 12:7 L:ssa 18/10 1939).^{32a} Toinen asia on, että takavarikkoviranomaisten on noudatettava varovaisuutta ryhtyessään takavarikoimaan määrätynlaisia tiedonantoja ja että, niinkuin jäljempänä osoitetaan, suljettuja kirjeitä ja sähkösanomia ei voitane takavarikoida muutoin kuin erityisten edellytysten vallitessa.³³

Suomenkin oikeudessa on eräisiin henkilöihin nähden säädetty, että heillä ei ole oikeutta luvattomasti ilmaista, mitä he virassaan tai tehtävää suorittaessaan ovat saaneet tietää. RL 38:3 säättää rangastuksen asianajajalle, lääkärille ja eräille muille henkilöille, jotka luvattomasti ilmaisevat yksityisen tai perheen salaisuuden, josta he ammattitoimissaan ovat saaneet tiedon. Erikoislainsäädäntöön sisältyy myös vastaavanlaisia säännöksiä.³⁴ Erityisesti lääkäriin osalta on pidettävä tärkeänä, että lainsäätaja suojelee lääkärin havaitsemia tai sairaan antamia tietoja joutumasta kolmannelle henkilölle, jotta luottamuksellinen suhde potilaan ja lääkärin välillä säilyisi. Jollei tällaista suhdetta olisi, monet sairast eivät turvautuisi lääkä-

^{32a} Vrt. *Serlachius-Särkilahti*, LM 1913 s. 37. Valtiosalaisuuksien ilmaisemisesta ks. *Honkasalo*, LM 1940 s. 48 ss. Ks. myös *Wrede-Tirkkonen*, s. 324.

³³ Vrt. *Hassler*, m.t., s. 123; *Kahn*, s. 39.

³⁴ Ks. esim. Pankkitarkastuslaki, 17/3 1933 (89/33), 8 §, L joukkotyöriitojen sovittelusta, 21/3 1925 (117/25), 19 §, A avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten valvonnasta, 22/12 1927, (339/27) 14 §, L sähkölaitoksista, 11/5 1928, (167/28) 20 §, L vilpillisen kilpailun ehkäisemiseksi, 31/1 1930, (34/30) 12 §, Säästöpankkilaki, 17/7 1931, (235/31) 66 § (L:ssa 27/1 1939), Elintarvikelaki, 3/7 1941 (526/41) 6 §, L tuotantokomiteoista 21/6 1946 (470/46) 3 §. Vrt. myös RL 40:15.

riin ja useat vakavatkin sairaudet saattaisivat jäädä parantamatta. Lääkärin sairaskertomus on eräänlainen lääkärin muistiinpanokirja, jonka salassa pysymistä yleensä edellytetään.³⁵ Toisaalta ei tässä kohden voida mennä liian pitkälle, vaan milloin yhteiskunnan etu vaatii tiedon saamista tuollaisesta suhteesta, täytyy siihen olla mahdollisuuksia. Lääkärin velvollisuus oikeudenkäynnissä todistaa, mitä hän ammatissaan on saanut tietoonsa, selviää jo mainitusta RL:n säännöksestä. Siinä esiintyvä kieltö »luvattomasti» ei näet tarkoita samaa kuin ilman sen lupaa, jonka hyväksi vaitiolovelvollisuus on olemassa, vaan samaa kuin oikeudenvastaisesti.³⁶ Mitä edellä on sanottu lääkäristä, koskee muutakin vaitiolovelvollista, paitsi oikeudenkäyntiavustajaa ja niitä edellämainittuja henkilöitä, jotka eivät ole todistajanaolovelvollisia.³⁷ Kun lääkäriellä Suomen oikeuden mukaan ei siis ole oikeutta kieltäytyä todistajanaolovelvollisuudesta, vaan hänet voidaan siihen pakottaakin, niin täytynee katsoa, että estettä lääkärintarkastuskertomuksen takavarikkoonottamiselle ei ole olemassa.^{37a}

b. Postilähetyksiin ja sähkösanomiin kohdistuvat rajoitukset.

Erikoisia takavarikkoonotto-oikeuden rajoituksia on olemassa posti- ja lennätinlaitoksen huostassa oleviin asiakirjoihin nähden. Sellaisena asiakirjana voivat tulla kysymykseen kirje, muu postilähetytys, esim. postipaketti³⁸ tai sähkösanoma. Kirjesalaisuuden turvaamiseksi on tällaisten laitosten, joihin voitaneen lukea myös rautatie- tai muu vastaavanlainen laitos, hallussa oleviin lähetyksiin nähden voimassa varsinkin ulkomaisessa oikeudessa erityisiä rajoituksia, m.m. siinä suhteessa, että vain määrätty viranomaiset voivat

³⁵ Vrt. DJZ 1904 s. 354.

³⁶ *Serlachius-Särkilähti*, LM 1913 s. 37; *Sama*, Oppikirja II, s. 180; *Anttila*, ss. 49 ja 164. Ks. myös KKO 1927 Tieto 141 ja DL 1927 s. 62; *Wrede*, JFT 1891, s. 113 ss.; *Sundström-Salmiala*, DL 1921, s. 493.

³⁷ Niinpä esim. pankin virkamies on velvollinen todistamaan seikoista, jotka hän toimessaan on saanut tietoonsa, ks. KKO 1930 Sel. 1.

^{37a} Voitaisiin hyvin puoltaa sitä kantaa, että milloin takavarikon on toimittanut hallintoviranomainen, sen olisi luovutettava lääkärintarkastuskertomus, siihen tarkemmin perehtymättä, oikeudelle, koska tuomioistuimien päätää siitä, onko lääkäriä kuultava asiassa todistajana vai ei.

³⁸ Oikeuskansleri on katsonut, että kirjesalaisuus suojaa myös postipakettia.

toimittaa takavarikon tai avata suljetut postilähettykset tai sähkösanomat. Eräissä maissa, niinkuin Saksassa, Tanskassa ja Norjassa, on, kuten edellä (s. 103 ss.) on osotettu, voimassa, että vain tuomari on oikeutettu avaamaan suljetun postilähettyksen tai sähkösanoman.

Kun postilähetysten ja sähkösanomien takavarikoimisella on suuri merkitys yksilön oikeussuojan kannalta, on kysymys ollut perustellisen valmistelun esineenä sekä Ruotsissa että Suomessa. Edellä (s. 145) on jo tehty selkoa siitä, miten Ruotsissa uuden lainvalmistelukunnan ehdotuksen mukaan vuodelta 1884 vain määrätty viranomaiset saattoivat avata ja tutkia yksityisen kirjeen tai muun yksityisen asiakirjan, joka tavattiin etsinnässä sinetöitynä. Samaan ehdotukseen sisältyi säännös, jonka mukaan myös vain määrätty viranomaiset, kun. käskynhaltija, kruununvouti tai poliisimestari, saattoivat määrätä sähkösanoman tai postilähettyksen takavarikoitavaksi posti- ja lennätinlaitoksesta. Edellytyksenä oli, että henkilöä todennäköisin syin epäiltiin rikoksesta, josta seurasi pakkotyötä. Jos tarkastuksessa havaittiin, että asiakirja ei ollut tarpeellinen rikoksen selvitystä varten, oli se heti palautettava sille, joka oli oikeutettu vastaanottamaan asiakirjan. Mikäli postilähetys tai sähkösanoma oli pidettävä edelleen viranomaisen huostassa, mutta adressaatti saattoi ilman tutkinnalle aiheutuvaa haittaa saada tiedon asiakirjasta kokonaisuudessaan tai osaksi, oli siitä jäljennöksellä tai otteella hänelle ilmoitettava.³⁹ Ruotsin 1920 vuoden ehdotuksen mukaan vain kun. käskynhaltija, tuomioistuimien ja tutkintatuomari olivat oikeutettuja avaamaan ja tutkimaan kirjeen tai muun postilähettyksen taikka sähkösanoman. Samoilla viranomaisilla oli valta määrätä, jos jotakuta epäiltiin rikoksesta, josta lain mukaan saattoi seurata kuritushuonetta, että kirje, muu postilähetys tai sähkösanoma, jonka voitiin otaksua olevan lähimmäisistä rikoksesta epäillyltä tai hänelle tarkoitettu, oli posti- tai lennätinlaitoksen toimesta pidätettävä, kunnes takavarikoimista koskeva kysymys oli saatu ratkaistuksi.⁴⁰ Prosessikomission ehdotuksen mukaan saattoivat valtionsyyttäjät ja poliisiviranomaiset takavarikoida postilähettyksen tai sähkösanoman posti- tai lennätinlaitoksesta samojen edellytysten vallitessa kuin 1920 vuoden ehdotuksessa oli säädetty. Ilmoitus takavarikosta oli kuitenkin heti tehtävä oikeudelle, jonka asiana oli määrätä, pysyikö takavarikko voimassa.

³⁹ Nya lagberedningen, 2: 28 ja 30, sekä perustelut, s. 47 s.

⁴⁰ Mainittu ehdotus, 3 luvun 2 ja 5 §.

Posti- tai lennätinlaitokseen saapuvan lähetyksen pidättämisestä saattoi prosessikomission ehdotuksen mukaan määrätä vain tuomioistuimien valtionsyyttäjän tai poliisiviranomaisen esityksestä. Pidättämistä koskeva määräys oli annettava vain lyhyeksi laissa säädettyksi ajaksi.⁴¹ Prosessilakivalmistelukunnan ehdotuksen mukaan olivat syyttäjä, tutkinnanjohtaja tai oikeus oikeutettuja avaamaan postilähetyksen tai sähkösanoman. Jos sillä, joka toimitti takavarikon, ei ollut oikeutta lähemmin tutkia asiakirjaa, oli se sinetöitävä. Prosessilakivalmistelukunnankin ehdotukseen oli otettu säännös oikeudesta pidättää posti- tai lennätinlaitokseen saapuva lähetyksen, mutta samalla tuo säännös sisälsi huomattavan takavarikkoonotto-oikeuden laajennuksen. Siihen aikaisempien ehdotusten mukaiseen rajoitukseen, että lähetyksen voitiin takavarikoida posti- tai lennätinlaitoksesta vain, jos se oli tarkoitettu rikoksesta epäillylle tai oli häneltä peräisin, ei prosessilakivalmistelukunnan mielestä ollut näet syytä, vaan takavarikoitavia olivat sen mielestä muutkin lähetykset, jos voitiin otaksua niillä olevan merkitystä rikosta selvitettäessä.⁴² Tällä kannalla on myös Ruotsin uusi oikeudenkäymiskaari,⁴³ samalla kun siinä on otettu huomioon posti- ja lennätinlaitoksen ohella rautatie- tai muu kuljetuslaitos. Lähetyksen pidättämistä koskevia säännöksiä on vielä tehostettu määräyksin, ettei pidättämisestä saa ilman tutkintaa johtavan henkilön tai syyttäjän lupaa tiedoittaa lähetyksen lähettäjälle, vastaanottajalle tai muulle henkilölle. Oikeutettuja takavarikoimaan posti- ja muita lähetyksiä ovat Ruotsin uuden oikeudenkäymiskaarenkin mukaan syyttäjä, tutkinnanjohtaja ja oikeus.⁴⁴ Ruotsin vielä voimassa olevan Pakkokeinon mukaan voi vain se viranomainen, jolla on oikeus antaa määräys takavarikon toimittamisesta, avata tai lähemmin tutkia postilähetyksen tai sähkösanoman. Jollei takavarikoitsijalla ole oikeutta avata tai lähemmin tarkastaa asiakirjaa, on hänen se sinetöitävä.⁴⁵ Takavarikkoviranomaisia Ruotsin Pakkokeinon mukaan taas ovat m.m. maavouti, maaviskaali ja kaupunginviskaali, poliisimestari, kaupungissa olevan rikososaston päällikkönä oleva poliisi-intendentti ja tuomioistuimien sen käsiteltävänä olevassa jutussa.

⁴¹ Processkommissionen II, s. 114.

⁴² Processlagberedningen I, s. 61 3 § ja s. 62 9 § sekä II, s. 324.

⁴³ Rättegångsbalk, 27:3 ja 9.

⁴⁴ Rättegångsbalk, 27:12.

⁴⁵ Ruotsin Pakkokeinon, 6 §.

Suomen ehdotuksista mainittakoon, että jo 1900 vuoden komitean ehdotuksen mukaan kirje tai muu postilähetys voitiin takavarikoida postilaitoksesta, jos tuomari harkitsi olevan todennäköistä, että lähettyksen sisällyksellä oli tärkeä merkitys rikoksen selvittämislle. Tuomarilla oli valta myös provisorisesti kieltää postilaitoksen johtajaa luovuttamasta tai perilletoimittamasta lähetystä siksi, kunnes takavarikko voitiin toimittaa. Pakottavissa tapauksissa oli valtionsyyttäjälläkin oikeus suorittaa sellaisen lähettyksen takavarikkoonotto, mutta hänellä ei ollut oikeutta itse avata lähetystä. Sen ohessa hän oli velvollinen viikon kuluessa hankkimaan takavarikkoonotolle tuomarin hyväksyminen.⁴⁶ Lainvalmistelukunnan vuoden 1909 ehdotus oli muutoin samanlainen, mutta takavarikkoon otetun kirjeen tai muun lähettyksen sinetin rikkomiseen oli myös ylisyyttäjällä oikeus. Tämän säännöksen perustana oli näet ajatus, että kysymys koski sellaista asiakirjojen tarkastamista, joka tavallisesti kuului valmistavaan tutkintaan.⁴⁷ Huomioon ottaen ilmiannetulle tulevat tai hänen lähettämänsä kirjeet ja muut postilähettykset taikka sähkösanomat, ehdotettiin, että ne saatiin takavarikoida, jos valtionsyyttäjä harkitsisi olevan todennäköistä, että niiden sisällys oli asialle tärkeä.⁴⁸ Sähkösanoma myös huomioon otettiin nyt siis takavarikon objektina. Nämä säännökset on otettu myöhempiinkin oikeudenkäyntilaitoksemme uudistusehdotuksiin. Sekä 1937 että 1939 vuoden pakkokeinolakiehdotukset sisältävät myös ehdotuksen postilähettysten ja sähkösanomien takavarikoimisesta posti- tai lennätinlaitoksesta. Edellytyksenä kuitenkin on, että henkilöä epäillään sellaisesta rikoksesta, josta saattaa seurata kuoleman- tai kuritushuonerangastus.

Suomen voimassa olevan oikeuden osalta täytynee asettua sille kannalle, että mikäli on kysymys avoimesta postilähettyksestä, ei estettä sen takavarikkoon ottamiselle postista voitane katsoa olevan.⁴⁹ Edellytyksenä on, että asiakirja saattaa edistää rikosasian selvittämistä ja että sen voidaan otaksua olevan lähtöisin rikoksesta epäillyltä tai hänelle tarkoitettun. Ilman laissa olevaa säännöstä ei

⁴⁶ Mainittu ehdotus, 141 § ja perustelut, s. 230.

⁴⁷ Mainittu ehdotus, 128 §, perustelut, s. 150.

⁴⁸ Mainittu ehdotus, 129 §.

⁴⁹ Niin myös *Granfelt*, Sammandrag, s. 78; vrt. *Hassler*, m.t., s. 121, *Bärrnhjelm*, s. 82.

sitä vastoin voitane pitää mahdollisena, että muukin kuin rikoksesta epäillylle tai sellaiselta lähtöisin oleva postilähetys voitaisiin takavarikoida, vaikka se saattaisi ollakin selvityksenä rikosasiasta. Posti- ja lennätinlaitoksen huostassa olevan suljetun postilähetyksen tai sähkösanoman takavarikoimiseen nähden on oikeustieteellisessä kirjallisuudessa *Granfelt* asettunut sille kannalle, että sellainen asiakirja voidaan takavarikoida vain, mikäli kotietsinnän edellytykset ovat olemassa.⁵⁰ Kun erityisiä säännöksiä asiasta ei ole annettu ja kun ei näytä tarkoituksenmukaiselta sallia tällaisten asiakirjojen takavarikkoonottoa miten vähäisen rikoksen johdosta hyvänsä, voitaneen *Granfeltin* mielipidettä sitä haittaavasta eräänlaisesta epämääräisyydestä huolimatta puoltaa. Nimenomaisten säännösten puuttuessa ei viranomaisilla saatettane katsoa olevan velvollisuutta omasta aloitteestaan myötävaikuttaa laitoksen huostassa olevia lähetyksiä koskevien takavarikkojen toimittamiseen, vaan tapahtuu takavarikkoonotto niiden viranomaisten vastuulla, jotka sanottuun pakkokeinoon ryhtyvät. Näiden on siis myös harkittava, ovatko edellytykset siihen olemassa.⁵¹ Posti- ja lennätinviranomaiset eivät voine myöskään pidättää postilähetystä, joka on rikoksesta epäillyn lähettämä tai hänelle aiottu, koska tällainen toimenpide edellyttäisi nimenomaista laissa olevaa määräystä.⁵²

De lege ferenda voidaan postilähetyksen takavarikoimisesta lausua seuraavaa. Vuoden 1939 PakkokeinoLE:n mukaan postilähetysten ja sähkösanomien takavarikkoon ottamisen edellytyksenä on, että rikoksesta saattaa tulla kuoleman- tai kuritushuonerangaistus.

⁵⁰ *Granfelt*, m.t., s. 79.

⁵¹ Vrt. *Löwe-Rosenberg*, s. 286. *Gerland*, s. 247, huomauttaa, että Saksassa posti- ja lennätinviranomaiset ovat tarkoin sidotut takavarikkoviranomaisten määräyksiin; *Doerr*, s. 136; vrt. myös *Hassler*, m.t. s. 121.

⁵² Tämän puutteen poistamiseksi on 1939 vuoden PakkokeinoLE 5 §:ään otettu säännös, ja että jos on syytä olettaa posti- tai lennätintoimipaikkaan saapuneen postilähetyksen, joka on rikoksesta epäillylle tarkoitettu tai häneltä lähtöisin, voidaan antaa määräys, että lähetys on pidätettävä siksi, kunnes kysymys sen takavarikoimisesta on ratkaistu. Sellainen määräys voitaisiin antaa rajoitetuksi, enintään kuukauden ajaksi. (Ehdotus 1937 ei sisällä ilmoittamisvelvollisuutta, vaan sen mukaan (RikOL 107 §) valtionsyyttäjä voi kieltää posti- ja lennätinlaitoksen johtajaa antamasta lähetystä tai sitä perille toimittamasta). Vastaavanlaista määräystä ei ole Ruotsin PakkokeinoL:ssa, mutta kyllä Ruotsin uudessa oikeudenkäymiskaaressa.

Voitaisiin ajatella, että postilähettykset saadaan takavarikoida samojen edellytysten vallitessa, jotka ovat voimassa kotietsintään nähden.⁵³ Sopivimpana ja oikeusturvallisuuden näkökohdat riittävästi huomioon ottavana ratkaisuna voitaneen pitää lainvalmistelukunnan ehdotusta vuodelta 1937, jonka mukaan postilähettyksen (ja sähkösanoman) takavarikkoonotto on sallittu, jos rikoksesta saattaa tulla vähintään vuosi vankeutta tai kuritushuonetta.⁵⁴

Käsiteltyämme edellä sellaisia kysymyksiä, jotka koskevat asiakirjaa takavarikon objektina, tarkastamme seuraavassa eräitä muita takavarikon objekteja, joilla on merkitystä tutkimuksemme kannalta. Tällaisista takavarikoista ovat käytännöllisesti tärkeimpiä väkijouma-, tulli-, painotuotteen ja säännöstelytakavarikko. Erottaessamme ne toisistaan objektin perusteella voimme samalla ottaa tarkastelun alaisiksi eräitä muitakin niihin läheisesti liittyviä kysymyksiä, jotka oikeustieteellisessä kirjallisuudessa ovat tähän mennessä joutuneet vain vähäiseltä osalta tutkimuksen kohteeksi.

⁵³ Yleisen lain (RVA 14 § L:ssa 17/12 1943) mukaan on kotietsinnän edellytyksenä tavallisesti n.s. törkeä rikos. Sen käsitteeseen nähden on aikaisemmin esitetty eri mielipiteitä, joista yleistä kannatusta on saanut *Granfeltin* käsitys: törkeä rikos on sellainen rikos, joka voimassa olevan oikeuden mukaan on alistettava (Ks. *Granfelt*, *Lärobok*, s. 9 ss.; *Sama*, *Häktning*, s. 64; *Sjöström*, *Ståhlberg-juhlajulkaisu*, s. 108 s.). Sitten kun RVA 46 §:ää on muutettu L:lla 26/5 1941, on *Sjöström* (m.t., s. 112) katsonut, että törkeinä rikoksina on pidettävä sellaisia rangaistavia tekoja, jotka ennen mainittua lainmuutosta voimassa olleen oikeuden mukaan oli alistettava HO:n tutkittaviksi. Törkeitä rikoksia ovat siten sellaiset rangaistavat teot, joiden rangaistusmaksimi on kuritushuonetta kuusi vuotta tai sitä ankarampi rangaistus. Törkeänä on rikosta pidettävä silloinkin, kun siitä jonkin lievennysperusteen vuoksi ei voitaisi tuomita kuutta vuotta kuritushuonetta, kun rikoksesta vain muutoin saattaisi tulla mainittua kovuutta oleva rangaistus. Tämän mielipiteen on *Granfelt*, SvJT 1945 s. 634, hyväksynyt. Ks. edellä sanotun johdosta myös *Wrede-Tirkkonen*, s. 238 erittäinkin viite 2.

⁵⁴ *Ruotsin* PakkokeinoL 2 §:n mukaan edellytetään, että rikoksesta saattaa tulla pakkotyötä. Samalla kannalla on *Ruotsin* uusi oikeudenkäymiskaari (27:3). *Norjan* rikosprosessilain mukaan tulee rikoksen olla sellainen, että siitä seuraa ankarampi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta, LRS 217 §. *Tanskan* oikeuskäytäntölain mukaan tulee rikoksen olla sellainen, että valtionsyyttäjän tulee siitä ajaa syytettä, ks. RPL 750 §; *Saksan* oikeuden mukaan on yhdentekevää, miten raskas perustana oleva rikos on, StPO 99 ja 100 § sekä *Löwe-Rosenberg*, s. 285 viite 3 ja s. 287 viite 2 b.

D. Muita takavarikon objekteja.

1. Väkijuomatakavarikko.

Alan, jolla jo vuosisatoja on ollut huomattava merkitys takavarikkoonotto-oikeuden kannalta, muodostaa väkijuomalainsäädäntö. Sitteen kun paloviinan valmistus oli tullut tunnetuksi myöskin pohjoismaissa, kiinnitettiin Ruotsi—Suomessa jo varhain huomiota niihin mahdollisuuksiin, joita tämä uusi aine tarjosi valtion finanssitulojen lisäämiseksi ja huomiota omistettiin vain vähäisessä määrin asian yhteiskunnalliseen ja sosiaaliseen puoleen.⁵⁵ Varsinkin Kustaa III:n hallituskaudelle oli ominaista, että paloviinan avulla pyrittiin kaikin tavoin lisäämään valtion tuloja. Kun verotusnäkökohdat olivat määrääviä alkoholipolitiikassa, mutta toisaalta ei voitu jättää huomioon ottamatta maan kykyä tuottaa tarpeellista määrää viljaa — paloviinaa valmistettiin näet alkuaan vain viljasta —, johtui tästä ja osittain eräistä muista seikoista, että paloviinalainsäädäntö muodostui erittäin kirjavaksi, niinkuin tuon tuostakin varsinkin 1700-luvulla annetut paloviina-asetukset osoittavat. Sen johdosta, että väkijuomalainsäädäntö helposti voi joutua ristiriitaan kansan tottumusten ja elintapojen kanssa, syntyy rikkomuksia sitä vastaan. Näin oli laita »paloviina-asetusten» voimassa ollessa, niin myös KieltoL:n aikana ja nykyisestä väkijuomalainsäädännöstäkin voitaneen sanoa, että tilanne tässä suhteessa ei liene suuressa määrin korjaantunut. Uudemman ajan oloille tunnusomaista on kuitenkin, että alkoholikysymyksessä on alettu havaita myös tärkeitä sosiaalisia ja yhteiskunnalliseettisiä näkökohtia.⁵⁶

Väkijuomien takavarikkoon ottamisen motivoivat siis varsinaisesti taloudelliset ja sosiaalseettiset syyt, mutta niitä tarkoittavaan takavarikkoon soveltuvat takavarikkoa koskevat yleiset rikosprosessuaaliset periaatteet.⁵⁷ VäkiJL 78 §:n (L:ssa 4/12 1936 (381/36))

⁵⁵ Ks. Tegengren, JFT 1901 s. 261 ss., s. 426.

⁵⁶ Serlachius-Särkilähti, LM 1922, s. 191, ja Sama, LM 1923, s. 60; Voionmaa, s. 22 ss.; Tigerstedt, s. 76 ss.; vrt. myös VäkiJL 5 §; Kekomäki, LM 1933, s. 177 s. ja Verkko, s. 183 s.; Hassler, m.t., s. 111, pitää alkoholipolitiikassa fiskaalisia, Hurwitz, Konfiskation, s. 221, ensi sijassa yleispreventiivisiä näkökohtia silmällä.

⁵⁷ Erittäin huomattava merkitys oli väkijuomilla takavarikon objektina KieltoL:n aikana, jolloin valtiovallan ja salakuljettajien välillä käytiin kiivasta ja kansalaisten kesken usein kiihkeätä mielipiteiden vaihtoa herättänyttä kamppailua; vrt. Serlachius-Särkilähti, LM 1922, s. 190 ss. Hurwitz, Konfiskation s. 220, huomauttaa,

mukaan muodostavat takavarikon objektin lähinnä väkiuomat sekä eräät väkiuomien valmistukseen tai kuljetukseen liittyvät tai niitä muutoin jollakin tavoin koskevat esineet. Jos väkiuomia on luvattomasti valmistettu, maahan tuotu tai myyty taikka jos niitä on luvattomasti välitetty, pidetty hallussa, säilytetty tai kuljetettu, voidaan ne takavarikoida, samoin raaka-aineet, astiat ja valmistuskojeet.⁵⁸

VäkiJL 78 §:n mukaan voidaan edelleen ottaa takavarikkoon ja julistaa menetetyiksi kuljetusneuvot, juhta tai alus, joiden pääasiallisena kuormana tai lastina on luvattomasti kuljettavia väkiuomia taikka joita on käytetty pääasiallisesti sellaisen aineen kuljetusta tai hankintaa tarkoittavaan matkaan. Määräys pääasiallisesta kuormasta tai lastista oli jo VäkiJL:ia edeltäneen lainsäädännön voimassa ollessa aiheuttanut tulkintaerimielisyyksiä.⁵⁹

että taistelussa salakuljetusta vastaan konfiskatio ei sisällä riittävän tehokasta uhkaa salakuljettajille, koska tavarana menetys, niin kauan kuin tullia ei ole maksettu, on vähäinen. Hurwitz tulee sen vuoksi siihen tulokseen, että on välttämätöntä määrätä salakuljetuksesta menetetyksi julistamisen ohella ankaria rangaistuksia. Erityisesti hän kuitenkin pitää tehokkaana kuljetusvälineiden menetetyksi julistamista: »En Bestemmelse om Konfiskation af Befordringsmidlet, naar Hovedformaalet med dettes Anvendelse er Smugleri, maa betragtes som formaaletjenlig og forebyggende og vil sikkert virke afskraekkende, saavel naar det er Ejeren selv, der benytter det til Smugleri, som naar der er Tale om ved Laan eller Leje at stille det til Raadighed for den ulovlige Trafik». Vrt. myös s. 240.

⁵⁸ Käytännössä ovat eräät VäkiJL:ia tarkoittavat säännökset antaneet aihetta erilaiseen tulkintaan. Niinpä milloin syytetyllä on ollut hallussaan enemmän väkiuomia kuin laki on sallinut, on koko takavarikoidun väkiuomamäärän hallussapito katsottu laittomaksi, ks. KKO 1933 Sel. 78. Tulkintavaikeuksia on aiheuttanut myös VäkiJL 34 §. Sen mukaan voidaan, jos havaitaan, että väkiuomia ilmeisesti käytetään väärin, kieltää niiden myynti määräajaksi, enintään vuodeksi. Jos henkilö tuon ajan kuluessa on pitänyt hallussaan laillisesta myyntipaikasta hankittuja väkiuomia, ei hänen ole katsottu syyllistyneen väkiuomien luvattomaan hallussapitoon, ks. KKO 1937 Sel. 35. Milloin teko, josta henkilöä on syytetty, ei käsitä rikosta, on takavarikkokin perustetta vailla; vrt. esim. KKO 1937 Tieto 225, KKO 1938 Sel. 2, KKO 1938 Tieto 462, 520, 542, 543, 581 ja 582. Säännös raaka-aineiden, astioiden ja valmistuskojeiden konfiskatiosta on VäkiJL:iin otettu aikaisemmasta lainsäädännöstä. Jo silloin voimassa ollut määräys oli aiheuttanut käytännössä jonkin verran tulkintavaikeuksia, vrt. esim. KKO 1919 Tieto 1041, KKO 1921 Tieto 429 (mäski), 598 (meijeriatia konfiskoitu), 961, 1276 (saha ja kirves menetetty), 1440, KKO 1922 Tieto 268, 542; 675 (pataa ei pidetty väkiuoma-astiana (äänestys)), 1230 ja KKO 1923 Tieto 324.

⁵⁹ Vrt. esim. KKO 1922 Tieto 169, KKO 1923 Tieto 615 ja KKO 1924 Tieto 30, 496.

Miten on pääasiallinen lasti määrättävä, jos aluksessa samalla kerralla on sekä muuta lastia että huomattava määrä väkijuomia?⁶⁰ Väki-JL 78 §:ään 4/12 1936 tehty lisäys voi helpottaa oikeaan tulokseen pääsemistä, sillä ratkaisevana on sen mukaan väkijuomien ja muun lastin arvon keskinäinen suhde. Lastiin ei saa lukea eräitä arvoesineitä, minkä ohessa tulee käydä ilmi, ettei muuta lastia ole käytetty väkijuomien suojaamisvälineenä. Kulkuneuvo, jota on käytetty välittämään yhteyttä maan ja Suomen aluevesillä tai niiden ulkopuolella olevan laivan kanssa väkijuomien maahan tuomiseksi, voidaan takavarikoida ja julistaa menetetyksi.⁶¹

Erimielisyyttä on aiheutunut sellaisissa tapauksissa, joissa väkijuomien luvattomaan kuljetukseen käytetyn kuljetusneuvon omistaja on muu henkilö kuin rikokseen osallinen. Jo KieltoL:iin (14 §) sisältyi määräys, jonka mukaan konfiskatio oli mahdollinen silloinkin, kun kuljetusneuvon omisti muu kuin rikoksentehtijä, jollei omistaja voinut saattaa todennäköiseksi, että se oli häneltä rikoksen kautta joutunut pois tai että hänellä ei ollut ollut syytä varoa sitä käytettävän rikollisella tavalla. Kun ratkaisevaa konfiskatiolle siis oli omistajan scientia tai varominen, mutta lakia väitettiin voitavan kiertää järjestämällä kuljetusneuvon käyttö siten, että omistaja pysyi asiasta erillään,⁶² lisättiin KieltoL:iin 29/4 1926 uusi 15 c §. Sanotun säännöksen mukaan kuljetusneuvo voitiin menettää silloinkin, kun ei vain omistaja vaan sekin, jonka käytössä kuljetusneuvo oli, joko oli ollut tietoinen tai hänellä oli ollut syytä varoa, että kuljetusneuvoa käytettiin rikollisella tavalla. Puheena oleva periaate, jota vastaan oikeudelliselta kannalta voidaan esittää muistutuksia,⁶³ on omaksuttu myös VäkiJL:ssa (78 § L:ssa 4/12 1936).⁶⁴

⁶⁰ Ks. esim. KKO 1932 Tieto 62: aluksen lasti käsitti 170 tonnia kivihiiltä, 800 tiiltä ja 9.820 litraa väkijuomia. KKO ei katsonut pääasiallisen lastin käsittäneen väkijuomia. Vrt. myös Tullilehti 1932 s. 2 ss.

⁶¹ KKO 1934 Tieto 27; KKO 1935 Tieto 111.

⁶² Ks. Hallituksen esitystä eduskunnalle N:o 78 1925 vuoden valtiopäivillä m.m. eräiden kieltolain säännösten muuttamisesta ja lisäyksistä sanottuun lakiin.

⁶³ Ks. Hakulinen, DL 1927 s. 215 ss.

⁶⁴ On myönnettävä, kuten Hakulinenkin on korostanut, että sanottu säännös on monessa suhteessa arveluttava, se kun voi johtaa ilmeisiin kohtuuttomuuksiin ja tekemällä omistajan tai käyttäjän näytösvelvolliseksi voi saattaa heidät ylivoimaisten vaikeuksien alaisiksi. Poikkeussäännöksenä olisi määräystä stricte tulkittava ja näin lienee käytännössä yleensä meneteltykin, ks. esim. KKO 1925 Tieto 73 ja 523; KKO 1929 Tieto 136: kun moottorivene, jota toiset olivat käyttäneet salakuljetukseen, oli korjausta varten jätetty konepajaan, katsottiin selvitetyn, ettei

2. Tullitakavarikko.

Edellä on osoitettu, että tullitakavarikko on ollut jo varhain tunnettu, paljon aikaisemmin kuin takavarikkoa koskevia yleisiä säännöksiä oli oikeudenkäyntilaitosten uudistusehdotusten yhteydessä ryhdytty suunnittelemaan Ruotsi—Suomessa. Tullitakavarikkoon nähden on erityisesti varteen otettava fiskaalisten näkökohtien merkitys. Tullituloilla on näet kaikkina aikoina ollut merkittävä asema valtiontaloudessa. Tullia koskevien määräysten noudattaminen ja valvonta on sen vuoksi ja maan elinkeinoelämän

omistajalla ollut ollut syytä varoa käytettävän sitä rikollisella tavalla; KKO 1940 Sel. 5: kun auto oli myyty reservato dominio ja ostajalle oli asianmukaisesti myönnetty oikeus auton kuljettamiseen ammattimaisessa liikenteessä ja tuollaisen liikenteen harjoittamiseen, katsottiin, ettei myyjällä ollut syytä varoa autoa käytettävän väkijuomien luvattomaan kuljetukseen; vrt. kuitenkin KKO 1924 Tieto 671 ja 672; KKO 1925 Tieto 68, 162, 262, 676, 1003, 1005, 1008 ja 1012; KKO 1937 Tieto 102. — KieltoL 15 c §:n soveltamisesta ks. esim. KKO 1927 Tieto 366; KKO 1928 Tieto 209: katsottiin selvitetyn, että A oli käyttänyt autoa rikolliseen tarkoitukseen ja että B oli jättänyt auton, jonka hän aikaisemmin oli ostanut eräältä yhtiöltä reservato dominio, A:n käytettäväksi B:n voimatta saattaa todennäköiseksi, ettei hänellä ollut ollut syytä varoa, että A, joka sitä ennen oli kärsinyt rangaistuksen alkoholipitoisen aineen luvattomasta kuljetuksesta, käyttäisi autoa sanotunlaisen tarkoitukseen, minkä vuoksi ja kun yhtiö ei edes ollut väittänyt, että auto oli joutunut pois siltä rikoksen kautta eikä se seikka, että yhtiö mahdollisesti oli hyvässä uskossa luovuttanut auton B:n käytettäväksi, perustanut yhtiölle oikeutta sen takaisin saamiseen, samalla kuin A tuomittiin rangaistukseen alkoholipitoisen aineen luvattomasta kuljetuksesta, auto julistettiin valtiolle menetetyksi; KKO 1928 Tieto 225: koskei ollut saatettu todennäköiseksi, ettei liikkeellä, joka oli vuokrannut auton sen omistajalta, luovuttaessaan auton A:lle ollut ollut syytä varoa sitä käytettävän rikollisella tavalla, niin pysytettiin HO:n päätöksen lopputulos, jonka mukaan auto julistettiin valtiolle menetetyksi; KKO 1928 Tieto 260: auto vuokrattu yhtiöltä; asiassa ei saatettu uskottavaksi, ettei yhtiöllä olisi ollut syytä varoa autoa käytettävän rikollisella tavalla; KKO 1929 Tieto 137: kun tulliviranomaisten takavarikoima moottorivene oli välittänyt yhteyttä valtakunnan ja avoimella merellä olleen väkijuoma-aluksen välillä, jonka viimeksi mainitun ilmeisenä tarkoituksena oli ollut luvattomasti kuljettaa maihin alkoholipitoista ainetta, niin ja kun oli ilmeistä, että moottoriveneen matka sanotulle alukselle oli tarkoittanut tuollaisen kuljetuksen edistämistä, moottorivene julistettiin valtiolle menetetyksi; KKO 1929 Tieto 151, 244, 245, 450, 473: koska A, jolla oli oikeus omaan lukuunsa käyttää takavarikkoon otettua moottoriveneä, oli sillä salakuljettanut alkoholipitoista ainetta, niin moottorivene oli, huolimatta siitä, kenelle sen omistusoikeus kuului, KieltoL 15 c §:n nojalla tuomittava menetetyksi; KKO 1929 Tieto 513: auto julistettu valtiolle menetetyksi, kun oli näytetty, että A oli sillä luvattomasti kuljettanut väkiviinaa eikä ollut saatettu todennäköiseksi, ettei B:llä, luovuttaessaan auton A:n käytettäväksi,

kannalta yleensäkin varsin tärkeitä. *Hurwitz*⁶⁵ tosin katsoo tullitakavarikon ensi sijassa tarkoittavan yleispreventiota, mutta toisaalta hänkin myöntää ankarien konfiskatiomääräysten välillisesti edistävän fiskaalisia intressejä. *Hassler*⁶⁶ korostaa niinkään viimeksi mainittuja näkökohtia. Vaikkakin siis varsinaisesti muut kuin rikosprosessuaaliset syyt ovat motivoineet tulliniinkuin väkijuomatakararikonkin toimittamisen, ei tätä takavarikkomuotoa, johon on sovellettava rikosprosessuaalisia periaatteita, voida takavarikkoa koskevassa yleisessä esityksessä sivuuttaa.

Tullitakavarikon objektina on tavara, jota luvattomasti on tuotu maahan tai viety maasta, sekä vetoeläin ja kulkuneuvo, jonka avulla on voitu edistää rikollista toimintaa. TulliL 123 §:ssä säädetään näet, että tavara, joka on luvattomasti tuotu taikka jota yritetään luvattomasti tuoda tullialueelle tahi viedä sieltä tahi jota todennäköisin syin epäillänsä luvattomasti tuoduksi tai vietäväksi, niin myös vetoeläin ja kulkuneuvo, joiden pääasiallisena lastina tai kuormana sellainen tavara on ollut tai jota on käytetty matkaan, minkä pääasiallisena tarkoituksena on ollut salakuljetus tai tullipetos tai luvattomasti maahan tuodun tavaran kuljettaminen, on otettava takavarikkoon. Takavarikon objektina voi myös olla, sen mukaan kuin edellä (s. 148)

olisi ollut syytä varoa, että sitä tulitaisiin käyttämään sanottuun tarkoitukseen; KKO 1929 Tieto 576; KKO 1930 Tieto 280: auto julistettu menetetyksi, kun oli selvitetty, että sitä oli käytetty alkoholipitoisen aineen salakuljetusta tarkoittavaan matkaan (itse väkijuomat oli kuljetettu toisessa autossa); KKO 1930 Tieto 428: auto menetetty, kun syytetyllä ollut oikeus käyttää sitä omaan lukuunsa; siitä, milloin auton on katsottava olleen muun kuin sen omistajan käytössä, ks. KKO 1930 Sel. 10; KKO 1931 Tieto 1: auto määrätty annettavaksi takaisin, kun näytöstä katsottu puuttuvan siitä, että auto oli ollut A:n käytössä ja asiassa oli esitetty seikkoja, joiden perusteella oli katsottava toteennäytetyksi, ettei B:llä, jonka luvatta A oli ottanut auton käytettäväkseen, ollut ollut tietoa siitä, että autoa käytettäisiin alkoholipitoisen aineen kuljetukseen eikä myöskään syytä sitä varoa; KKO 1931 Tieto 94, 142 (m.m. kysymys auton käyttämisestä omaan lukuun), Tieto 151 (samoin); KKO 1932 Tieto 58 (menetetyksi julistettu auto katsottu olleen salakuljetuksesta rangaistukseen tuomitun vakinaisessa käytössä); KKO 1934 Tieto 62. — VäkiJL 78 §:n tulkintaan nähden ks. esim. KKO 1935 Sel. 27: kun auto, jolla oli kuljetettu luvattomasti hankittua väkiviinaa, oli syttynyt tuleen sen vielä ollessa autoa kuljettaneen A:n hallussa ja hoidossa ja auto sekä siinä olleet palossa niinkään tuhoutuneet väkijuomat oli katsottava VäkiJL 78 §:n 4 mom:n tarkoittamassa mielessä hukatuiksi, niin A tuomittiin korvausvelvolliseksi; KKO 1935 Tieto 93 (auto julistettu menetetyksi, kun sillä oli edistetty luvaton väkijuomain kuljetusta).

⁶⁵ *Hurwitz*, Konfiskation, s. 221 s.

⁶⁶ *Hassler*, m.t., s. 112.

on osoitettu, liikekirjeenvaihtoa, kirjanpitoa tai muuta sellaista koskeva asiakirja, josta voidaan saada selvitystä rikosta tutkittaessa ja oikeudenkäynnissä. Tullitakavarikko tapahtuu tavallisesti n.s. tullirikosten⁶⁷ yhteydessä, joiden tunnusmerkitöt käsittävät määrättyjen tavarain kuljettamista tai kulkuneuvon käyttämistä koskevien normien rikkomisen.

Takavarikoitujen kuljetusneuvojen konfiskatio saattaa, ottaen huomioon mitä edellä on esitetty, VäkiJL 78 §:n nojalla tapahtua joko tullirikoksen tai VäkiJL:ia vastaan tehdyn rikoksen johdosta ja näin ollen voi takavarikon perustana olla yhtäaikaan sekä VäkiJL:n että tullilainsäädännön rikkominen. RL 38:15:ssa mainittu kuljetusneuvojen konfiskatio kohtaa vain omistajaa, jos tämä syyllistyy rikokseen, mutta ei haltijaa, vaikka tämä olisi ollut rikokseen osallinen tai hänellä olisi ollut syytä varoa, että kuljetusneuvoa käytetään rikolliseen tarkoitukseen.⁶⁸ Tässä kohden vallitsee siis ero puheena olevan VäkiJL:iin ja tullilainsäädäntöön nojautuvan VäkiJL 78 §:ssä tarkoitetun konfiskation välillä.

Tullitakavarikoksi voitaneen vielä nimittää sitä takavarikkoa, jonka eräät tulliviranomaiset voivat toimittaa tullirajavyöhykkeessä ja joka kohdistuu postilähetyksiin.⁶⁹

3. Painotuotteen takavarikko.

Painotuotteen takavarikkoa koskevat säännökset sisältyvät PainoL:iin, jossa puheena olevasta asiasta on varsin yksityiskohtaisia säännöksiä. Eroa ei tehdä ulkomaisen ja kotimaisen painotuotteen välillä, vaan molemmat ovat samassa asemassa (PainoL 53 §). Edellä (s. 120) on jo huomautettu, että painotuotteen takavarikko eroaa muusta rikosprosessuaalisesta takavarikosta. Edellinen ei näet ole vain rikosprosessuaalisten tarkoituserien motivoima, vaan sen tarkoituksena on myös sen julkisen vaaran torjuminen, jolla sisällykseltään rikollinen painotuote uhkaa yhteiskuntaa.⁷⁰

PainoL 42 §:n mukaan voidaan painotuote takavarikoida, jos se on sisällöltään rikollinen tai jos PainoL:ia muutoin on rikottu. Ta-

⁶⁷ Ks. niistä edellä, s. 131.

⁶⁸ Hakulinen, m.t., s. 232; vrt. Pitkänen, s. 50.

⁶⁹ A kotimaisten postilähetysten tullitarkastuksesta 20/12 1946 (867/46).

⁷⁰ Grotenfelt, Kommentar, ss. 60–67; Hassler, m.t., s. 117; Siara, s. 39.

kavarikon toimittamista koskevan määräyksen antaa oikeusministeriö, eräissä tapauksissa väliaikaisesti myös virallinen syyttäjä tai poliisipäällikkö. Itse takavarikoiminen tapahtuu siten, että painotuote otetaan talteen tai, jollei tämä käy päinsä, merkitään viranomaisen sinetillä tai muulla tavoin, joka selvästi osoittaa takavarikon tapahtuneen (PainoL 43 §). Käytännössä tärkeä ja kirjallisuudessa erimielisyyttä herättänyt kysymys on, mitkä painotetekappaleet toimitettu takavarikko käsittää, nekö vain, jotka de facto on otettu viranomaisen huostaan tai varustettu viranomaisen merkinnällä, vai ylipäänsä kaikki puheena olevan painotuotteen kappaleet. *Alexanderson*⁷¹ on Ruotsin oikeuteen nähden asettunut sille kannalle, että takavarikko käsittää kaikki samaan painokseen kuuluvat painotuotteet siitä riippumatta, onko ne tosiasiallisesti otettu haltuun vai merkitty takavarikoiduiksi. Saksassa ovat tämän mielipiteen omaksuneet v. *Liszt*⁷² ja *Schwarze—Appelius—Wulffen*.⁷³ Kun PainoL 43 §:ssä expressis verbis säädetään, että takavarikko käsittää kaikki tekijän, julkaisijan tai päätoimittajan, kustantajan, kirjanpainajan sekä kirjakauppiaan tai muun levittäjän hallussa olevat kappaleet painokirjoitusta, ja 47 §:ssä uhataan rangaistuksella sitä, joka tietäen painokirjoituksen joutuneen takavarikkoon myy tai muutoin levittää sitä, on *Sundström—Salmiala* tullut siihen tulokseen, että tosiasiallinen takavarikko aiheuttaa muihin kuin talteen otettuihin tai selvästi takavarikoiduiksi merkittyihin painotuotteisiin nähden kiellon niiden levittämistä vastaan.⁷⁴ Tämä mielipide näyttääkin hyvin puollettavalta. Edellä siteroidusta PainoL 43 §:stä johtuu, että vain ne painotuotteet saattavat tulla konfiskoiduiksi, jotka voivat joutua tosiasiallisen takavarikon alaisiksi, mutta eivät esim. yksityisen hallussa olevat painotuotteet. PainoL:n mukainen takavarikko on siis kahdenlainen: tosiasiallinen eli varsinainen ja kieltoperäinen eli epävarsinainen.⁷⁵

Mihin kaikkiin esineisiin painotuotteen takavarikkoonotto-oikeus ulottuu? Tähän kysymykseen antaa vastauksen PainoL 43 §, jossa

⁷¹ *Alexanderson*, s. 32 s. *Alexanderson* huomauttaa, että »I och med att denna förrättning ägt rum (viranomaisen tarkastus kirjapainossa) och alldeles oafsedt huruvida beslagsförsöket krönts med framgång, säges skriften vara belagd med kvarstad».

⁷² v. *Liszt*, *Das deutsche Reichs-Pressrecht*, s. 131 s.

⁷³ *Schwarze—Appelius—Wulffen*, s. 227.

⁷⁴ *Sundström—Salmiala*, DL 1924, s. 201 s.

⁷⁵ *Sundström—Salmiala*, m.t., s. 202.

säädetään, että takavarikko voi koskea myös niitä laattoja tai muita laitteita, jotka ovat olleet painotuotteen monistamiseen tarkoitettuja. Verrattaessa sanottua lainkohtaa RL 2:17 säännökseen, jossa puhutaan rikolliseksi havaitun painotuotteen valmistamiseen yksinomaisesti käytetyistä laitteista ja kaavoista, jotka on käyttämättömyyteen saatettava, täytynee tulla siihen tulokseen, että esim. jokin ladelma kirjakkeita, joita voidaan käyttää luvallisenkin painotuotteen valmistamiseen, saatetaan PainoL 43 §:n mukaan takavarikoida. RL 2:17:ssa puhutaan näet vain konfiskatiosta, PainoL 43 §:ssä taas takavarikosta, joka voi tapahtua ei vain konfiskatiovaateen turvaamiseksi vaan myös selvityksen saamiseksi rikosasiaan ja restitutiotarkoituksessa.⁷⁶

Miten on meneteltävä, jos joku tahallansa laittomasti liikuttaa takavarikkoon otettuja painotuotteita, esim. myymällä tai muuten levittämällä niitä? Jos on kysymys tosiasiallisesta painotuotteen takavarikosta, niin voitaneen tapaukseen analogisesti soveltaa RL 16:17:ssa tarkoitettua siviiliprosessuaalista takavarikkoa koskevaa rangaistussäännöstä. Sitä vastoin tuo säännös ei soveltune noudatettavaksi, milloin painotuotteen takavarikko on luonteeltaan kielto-peräinen. PainoL:ssa on kuitenkin huomioön otettu tällainen mahdollisuus. Sen 47 §:n mukaan rangaistaan erityisenä rikoksena, *delictum sui generis*, jos joku tietäen painokirjoituksen joutuneen takavarikkoon myy tai muuten levittää sitä. Rangaistuslatitudi on kuitenkin sekä RL 16:17:ssa että PainoL 47 §:ssä sama käsitäen sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

4. Säännöstelytakavarikko.

Olemme edellä (s. 117 ss.) tehneet selkoa siitä, että valtiiovallan on poikkeuksellisten olojen johdosta täytynyt ryhtyä säännöstelemään talouselämää ja että tässä tarkoituksessa annettiin erityinen laki, n.s. SäännöstelyvaltuusL. Rikokset säännöstelystä annettuja määräyksiä vastaan rangaistiin aikaisemmin toisen lain mukaan, joka nimikkeensä mukaan koski »väestön toimeentuloa vaarantavia rikoksia». Nykyään on voimassa SäännöstelyvaltuusL:n nojalla annettu n.s. SäännöstelyRL. Viranomaisella, jolla viimeksimainitun lain nojalla on oikeus etsintöjen tai tarkastusten suo-

⁷⁶ Samaan lopputulokseen on tullut myös *Sundström-Salmiala m.t.*, s. 202.

rittamiseen,⁷⁷ on myös valta takavarikoida omaisuutta, joka lain 4, 5, 6 tai 8 §:n mukaan voidaan julistaa menetetyksi. Kysymyksessä on todellinen rikosprosessuaalinen takavarikko, vaikkakin laissa puhutaan omaisuuden »haltuun ottamisesta», niinkuin jäljempänä (s. 195) osoitetaan. Takavarikko saattaa kohdistua myös liikekirjeen- vaihtoon, kirjanpitoon tai muihin asiakirjoihin, joista voidaan saada selvitystä rikosta tutkittaessa tai jotka voivat olla todisteina oikeudenkäynnissä (SäännöstelyRL 9 §, ks. edellä s. 148). Säännöstelyrikosasioissakin voidaan kuljetusneuvo, juhta tai alus, jonka pääasiallisena kuormana tai lastina on sellainen omaisuus, jota tarkoitetaan SäännöstelyRL 4 §:ssä tai 5 §:n 1 momentissa, tai jota on käytetty pääasiallisesti sanotunlaisen omaisuuden kuljetukseen tai sitä varten tapahtuvaan matkaan, julistaa konfiskoiduksi. Kuljetusneuvo, juhta tai alus voidaan tuomita menetetyksi samanlaisin edellytyksin kuin VäkiL 78 §:ssä edellä kerrotuin tavoin on säädetty silloinkin, kun ne omistaa muu kuin rikokseen osallinen, nim. jos omistaja tai se, jonka käytettävissä ne olivat, olivat tietoisia niiden käyttämisestä rikollisella tavalla tai heillä oli syytä sitä varoa. Kysymys pääasiallisesta kuormasta tai lastista on ratkaistava ottamalla huomioon edellä mainitun omaisuuden ja muun lastin arvon keskinäinen suhde. Pääasiallisesta kuormasta on säädetty, että jos omaisuuden määrä on niin suuri, että on perusteltua aiheuttaa katsoa muun lastin tarkoittavan sen tai kuljetusvälineen suojaamista, on omaisuutta pidettävä pääasiallisena kuormana.⁷⁸

Kun säännöstelymääräysten tarkoituksena, on niinkuin edellä on mainittu, väestön toimeentulon turvaaminen poikkeuksellisissa oloissa ja sanotuilla määräyksillä on siis väliaikainen luonne, ei tutkimuksemme kannalta ole syytä laajemmin, kuin mitä eri yhteyksissä tutkimustamme on tehty, ryhtyä käsittelemään itse säännöstelytakavarikkoa.

II. Takavarikkoonotto-oikeuden suhde sen perustana olevaan rikokseen.

Kun takavarikko merkitsee puuttumista yksilön laillisesti suojattuun oikeuspiiriin, herää kysymys, onko tällainen toimenpide mahdollinen millaisen rikoksen johdosta tahansa. Siihen nähden,

⁷⁷ Ks. tästä jäljempänä, s. 204.

⁷⁸ SäännöstelyRL 5 § [L:ssa 29/6 1945 (629/45)].

että kaiken rikostutkiminnan tarkoituksena on aineelliseen totuuteen pyrkiminen, on katsottava, että periaatteessa takavarikkoonotto-oikeus on riippumaton siitä, miten raskas tai lievä se rikos on, joka on takavarikkoonotto-oikeuden perustana. Takavarikon suorittaminen voi siis tapahtua silloinkin, kun rikos on aivan vähäinen. Jos takavarikolla pyritään esim. konfiskatiovaateen turvaamiseen, niin usein on kysymyksen varsin lievistä rikoksista, sellaisista, joista seuraa vain sakkoa.⁷⁹ Mutta niissäkin tapauksissa, joissa takavarikko on tarpeellinen selvityksen saamiseksi rikosasiaan tai restitution varmistamiseksi, johtuu rikosprosessuaalisesta intressistä, ettei rikoksen laatu periaatteessa voi vaikuttaa takavarikkoonotto-oikeuteen.⁸⁰ Myönnettävä kuitenkin on, että vähäisempien rikosten osalta sanottu intressi on pienempi kuin raskaampiin nähden.⁸¹ Sekä Suomen että Ruotsin oikeudenkäyntilaitosten uudistusehdotuksia tarkastettaessa voidaan havaita, ettei takavarikkoonotto-oikeutta yleensä ole saatettu riippuvaksi siitä, miten lievä tai raskas se rikos on, johon takavarikko nojautuu. Toinen asia on, että milloin takavarikko kohdistuu määrätynlaisiin objekteihin, esim. postilähetyksiin ja sähkösa-nomiin, voidaan, niinkuin edellä on osoitettu, edellyttää sen perustana olevan raskaammanlaatuisen rikoksen.

III. Takavarikkoonotto-oikeuden suhde tertiukseen.

Eräs vaikeimpia tehtäviä tutkimuksessamme on takavarikkoonotto-oikeuden suhdetta tertiukseen koskevan kysymyksen selvittäminen. Voidaanko takavarikolla loukata kolmannen miehen intressiä vai onko se rajoitettava koskemaan vain rikoksesta syytettyä tai siitä epäiltyä? Kun takavarikko merkitsee puuttumista yksilön oikeuspiiriin, saatettaisiin ajatella, että sitä koskevia valtuuksia olisi yksityiskohtaisten säännösten puuttuessa käytettävä ahtaasti eli rajoittamalla ne koskemaan vain mainittuja oikeussubjekteja.

⁷⁹ Ks. esim. RL 38:13 (L:ssa 29/4 1926), SäännöstelyRL 2 § sekä Pitkäsen, ss. 118 ja 127, mainitsevat oikeustapaukset 3 ja 13; vrt. myös Merkel, s. 228 s.; Hassler, m.t., s. 116.

⁸⁰ Vrt. Processkommissionen II, s. 104; Ellulä, Poliisilehti 1941 s. 317 s.

⁸¹ Hassler, m.t., s. 116.

Puheena olevalla seikalla ei ole merkitystä vain teoreettisena probleeminä, joka vaatii selvitystä, vaan se on käytännöllisestikin tärkeä, varsinkin rikostutkinnan kannalta. Jos takavarikkoonotto-oikeus on rajoitettava kohdistumaan vain syytettyyn tai rikoksesta epäiltyyn, vaikeutuu rikostutkinta huomattavasti. Jos sanottua oikeutta sitä vastoin voidaan soveltaa tertiukseenkin, lisääntyvät viranomaisen mahdollisuudet tutkinnan saattamiseen joutuisasti oikeaan tulokseen.

Jos tarkastamme aluksi ulkomaisen oikeuden kantaa, niin on todettava, että probleemi ei ilmene siinä yhtä vaikeana kuin Suomessa sen johdosta, että monessa maassa, niinkuin Saksassa, Tanskassa ja Norjassa on annettu nimenomaisia säännöksiä rikosprosessuaalisesta editiovelvollisuudesta: henkilöt, joilla on hallinnassaan prosessin edistämiseksi tarpeellisia esineitä, ovat, erinäisin rajoituksin, velvolliset tuomaan ne esille ja luovuttamaan viranomaisille. Jolleivät he sitä tee, voidaan heidät siihen erinäisin pakkokeinoin taivuttaa. Editiovelvollisuus koskee vain tertiusta, sillä syytettyä tai rikoksesta epäiltyä ei voida velvoittaa myötävaikuttamaan oman syyllisyytensä selvittämiseen.⁸² Saksan oikeutta silmällä pitäen on Löwe—Rosenberg⁸³ katsonut, että pakkokeinojen käyttö editiovelvollisuuden täyttämiseksi ja etsintään ryhtyminen tertiuksen luona esineen takavarikoimiseksi (StPO 103 §) ovat riippumattomia toisistaan ja vaihtoehtoisesti käytettävissä. Niiden käytöstä voi sen vuoksi viranomainen vapaasti määrätä. Editiovelvollisuus voi tulla kysymykseen vain, milloin todistajanaolovelvollisuuskin on olemassa.⁸⁴

Samoin kuin Saksan on myös Tanskan,⁸⁵ Norjan⁸⁶ ja Ruotsin oikeudessa voimassa editiovelvollisuus.⁸⁷ Suomen oikeuteen nähden viittaamme, mitä olemme asiasta aikaisemmin esittäneet.⁸⁸

⁸² Löwe-Rosenberg, s. 272 muist. 3; v. Hippel, ZStW 47, s. 526; vrt. Binding, Grundriss, s. 140 s.

⁸³ Löwe-Rosenberg, s. 272.

⁸⁴ Löwe-Rosenberg, s. 272.

⁸⁵ Tanskan prosessilaki 748 ja 749 §; Hurwitz, Strafferetspleje, s. 708 ss.

⁸⁶ Norjan rikosprosessilaki 216 §; Salomonsen I, s. 254; Hagerup-Paulsen, s. 171 ja oikeustapaus NRT 1913 s. 269; Skeie I, s. 290.

⁸⁷ Ks. edellä s. 21 viite 82. Vrt. Ruotsin uuden oikeudenkäymiskaaren 38 lukua ja Ekelöf, s. 113 ss.

⁸⁸ Ks. edellä, s. 20.

Takavarikkoonotto-oikeuden suhteesta editiovelvollisuuteen on oikeustieteellisessä kirjallisuudessa esitetty eri mielipiteitä. Sitä kantaa, jonka mukaan takavarikkoonotto-oikeus on editiovelvollisuuden liitännäisilmiö, edustavat *v. Hippel*,⁸⁹ *Birkmeyer*,⁹⁰ *Binding*,⁹¹ *Rosenfeld*⁹² ja *Beling*.⁹³ Toinen mielipide, jonka ovat omaksuneet m.m. *Bennecke—Beling*,⁹⁴ *Ullmann*⁹⁵ ja *Löwe—Rosenberg*,⁹⁶ korostaa taas takavarikkoonotto-oikeuden riippumattomuutta editiovelvollisuudesta. Sen mukaan on mainittua oikeutta edellytyksiinsä nähden täysin itsenäisesti arvosteltava.

v. Hippel on perustanut kantansa siihen, että henkilö, joka ei ole todistajanaolovelvollinen, ei ole editiovelvollinenkaan. Häntä ei voida näet pakottaa täyttämään sellaista, mikä on ristiriidassa todistamisvapautta koskevan periaatteen kanssa. Tästä johtuu *v. Hippelin* käsityksen mukaan, ettei tuollaisen henkilön omaisuuskaan ole takavarikkoonotto-oikeuden alaista.⁹⁷ Sekä todistajanaolovelvollisuutta että takavarikkoonotto-oikeutta silmällä pitäen on kysymyksessä ristiriita totuuteen pyrkivän julkisen intressin ja sen yksityisen (tai joskus yleisenkin) intressin välillä, jonka tarkoituksena on suojata yksityisen etuja aiheettomalta julkisuuteen tulolta. Editiopakko ja takavarikkoonotto-oikeus ovat *v. Hippelin* mielestä sen vuoksi paralleelli-ilmiöitä, sillä molemmilla loukataan samalla tavoin yksityisetujen salassapysymisoikeutta.

Yleisten prosessioikeudellisten periaatteiden mukaisena on kylläkin pidettävä, että milloin henkilö on vapautettu todistajanaolovelvollisuudesta, ei takavarikkoonotto-oikeuttakaan häneen nähden voida soveltaa. Tämä kanta omaksuttiin jo 1900 vuoden komitean ehdotuksessa. Tosin lainvalmistelukunta vuonna 1909 ehdotti luovuttavaksi sanotusta periaatteesta, mutta KKO:n ehdotuksesta palattiin mainitulle oikealle kannalle vuonna 1929 valmistuneessa lainvalmistelukunnan ehdotuksessa (ks. edellä s. 95). Editiovelvollisuutta ei kuitenkaan voitane pitää takavarikkoonotto-

⁸⁹ *v. Hippel*, m.t., s. 527.

⁹⁰ *Birkmeyer*, s. 498 ss.

⁹¹ *Binding*, Grundriss, s. 139 ss.

⁹² *Rosenfeld*, s. 182 ss.

⁹³ *Beling*, ZStW 31, s. 743.

⁹⁴ *Bennecke—Beling*, s. 162, muist. 10, ss. 164, 168.

⁹⁵ *Ullmann*, Deutsches Strafprozessrecht, s. 314.

⁹⁶ *Löwe—Rosenberg*, s. 277 müist. 9.

⁹⁷ *v. Hippel*, m.t., s. 527 s.

oikeuden ratkaisevana perustana, vaan sanottua oikeutta lienee pidettävä periaatteessa riippumattomana siitä, kenen hallinnassa esine on, onko se rikoksesta epäillyn, syytetyn, asianomistajan, tertiuksen tai ylipäänsä kenenkään hallinnassa. Hassler⁹⁸ lausuu asiasta: »Envar, som innehar föremål med karaktär av beslagsobjekt, bör anses vara skyldig att vid behov underkasta sig inskränkning i rätten att förfoga sig över detsamma». Samalle kannalle on asettunut Ruotsin prosessikomissio.⁹⁹ Ellilä¹⁰⁰ huomauttaa niinikään, että takavarikko tulee yleensä voida toimittaa riippumatta siitä, kenen hallussa takavarikoitava esine on.

On kuitenkin syytä vielä tarkastaa asiaa silmällä pitäen niitä eri tarkoituspäitä, jotka edellä takavarikon käsitettä koskevan esityksen mukaisesti ovat takavarikkoonotto-oikeudessa mahdollisia. Milloin on kysymys takavarikon toimittamisesta selvityksen saamiseksi rikosasiaan, ei estettä esineen takavarikoimiselle tertiukselta voitane katsoa olevan. Tämä kanta, joka on hyväksytty oikeudenkäyntilaitoksemme uudistusehdotuksissakin,¹⁰¹ on myös käytännössä saanut vahvistuksen.¹⁰² Jos takavarikkoon on ryhdyttävä konfiskatiovaateen turvaamiseksi, niin olemme jo aikaisemmin (ks. edellä s. 124) todenneet, että takavarikkoonotto on ylipäänsä aina

⁹⁸ Hassler, m.t., s. 116.

⁹⁹ Processkommissionen II, s. 104.

¹⁰⁰ Ellilä, Poliisilehti 1941, s. 317 s.

¹⁰¹ Vrt. edellä s. 90. Asiaa ei tietenkään muuta se, että tertiuksen ollessa kysymyksessä takavarikkoonotto-oikeus on ehdotettu riippuvaksi siitä, että esineen tulee olla tärkeä asian selville saamiseksi, ks. Ehdotus 1937 RikOL 106 §.

¹⁰² Ks. edellä s. 122 viitteessä 46 mainittua oikeustapausta, joka koski erään rikosasian selvittämiseksi tarpeellisten kirjanpitolukujen takavarikoimista Kansallis-Osake-Pankilta. Pankin taholta huomautettiin, että takavarikko oli laiton jo sen nojalla, että kysymys ei ollut ilmiannetulle vaan tertiukselle kuuluvista ja tämän hallussa olleista kirjanpito- ja muista asiakirjoista. Tertiuksena oli lisäksi julkisen tarkastuksen alainen pankkilaitos, jonka ei voitu edellyttää hävittävän tai muuttavan hankittavaksi tarkoitettua todistusaineistoa ja joka oli velvollinen pitämään salassa takavarikoiduissa asiakirjoissa olevat muita kuin ilmiannettua rikosta koskevat liike- y.m. tiedot. Pankin mielestä poliisiviranomaisilla ei ollut ilman tuomioistuimen määrystä oikeutta suorittaa takavarikkoa. Sanottua väitettä pidettiin aiheettomana eikä oikeuskanslerikaan, joka oli määrännyt nostettavaksi syytteen takavarikkomääräyksen antanutta rikospoliisiosaston päällikköä vastaan, nojautunut mainittuun seikkaan vaan siihen, että rikospoliisiosaston päällikkö oli oikeuskanslerin mielestä ilman riittävää aihetta antanut määräyksen puheena olevien asiakirjojen ottamisesta takavarikkoon ja siten menetellyt virkatoiminnassaan virheellisesti.

mahdollinen, milloin on syytä olettaa esineen joutuvan konfiskoituksi. Tertiusta koskeva takavarikko on siis tässä kategoriassa riippuva siitä, milloin tertiukseen vaikutuksensa ulottava konfiskatio yleensä on mahdollinen, mikä kysymys taas on luonteeltaan aineellisrikosoikeudellinen.¹⁰³ Tarkastettaessa vihdoin niitä tapauksia, joissa takavarikko suoritetaan restitution varmistamiseksi, näyttää kysymykseen olevan vastattava edellisen kategorian kohdalla lausuttua vastaavasti, että tertiusta koskeva takavarikko voidaan toimittaa, milloin restitutio tertiukseen nähden yleensä on mahdollinen.¹⁰⁴

IV. Takavarikon merkitys omistusoikeuden siirtymiselle konfiskatiotapauksissa.

Takavarikkoonotto-oikeuden sisällystä selvitettyä on huomiota kiinnitettävä myös siihen, mikä merkitys takavarikolla voi olla omistusoikeuden siirtymiselle. Kun takavarikko käsittää vain esineeseen kohdistuvan väliaikaisen pakkotoimenpiteen, saattaisi olettaa, ettei sillä ole mitään esineoikeudellisia vaikutuksia, vaan että sinä aikana, jona esine on takavarikossa, esinettä koskevat oikeussuhteet pysyvät voimassa tai, mikäli niissä tapahtuu muutoksia, ne ei johdu takavarikosta. Kysymystä on kuitenkin tässä lähemmin tarkastettava.

Milloin takavarikko toimitetaan selvityksen saamiseksi rikosasiaan, on kylläkin ilmeistä, ettei takavarikolla voi olla omistusoikeussuhteisiin mitään vaikutusta. Esine onkin tällaisessa tapauksessa yleensä palautettava omistajalle tai haltijalle, niin pian kuin sitä ei enää tutkintaa tai oikeudenkäyntiä varten tarvita.¹⁰⁵ Jos takavarikko suoritetaan restitution varmistamiseksi, ei myöskään omistusoikeussuhteessa tapahdu muutosta. Toinen asia on, että sen selvittäminen, ketä on pidettävä oikeana omistajana, saattaa tuottaa vaikeuksia (ks. tästä edellä s. 137). Sitä vastoin jos esine takavarikoidaan konfiskatiovaateen turvaamiseksi, ei ole yhtä selvää, mitä vaikutuksia takavarikolla voi olla aineellisoikeudelliselta kannalta.

¹⁰³ Ks. tästä edellä s. 128.

¹⁰⁴ Ks. edellä s. 138 ss.

¹⁰⁵ Ks. jäljempänä s. 179. Vrt. myös TulliL 123 §; SäännöstelyRL 9 §; Hurwitz, Strafferetspleje, s. 739.

Voimme ensiksikin todeta, että milloin esine konfiskoidaan, aiheutuu sen omistusoikeussuhteessa aina muutos. Muutoksen voidaan ajatella tapahtuvan joko konfiskation määräävällä tuomiolla tai siitä riippumatta jonkin oikeusfaktan nojalla. Mahdollisuus, että omistusoikeuden muutos tapahtuisi tuomiolla, antaa aiheen niiden oikeusvaikutusten tarkastamiseen, joita tuomiolla on prosessin esineenä olevaan oikeussuhteeseen. Siviiliprosessissa erotetaan tavallisesti kolmenlaisia tuomioita: vahvistustuomioita, suoritustuomioita ja muotoamis- eli konstitutiivituomioita, joita vastaavat samannimiset kannelajit.¹⁰⁶ Muotoamis- samoin kuin suoritus- ja vahvistustuomiol- lekin on ominaista oikeuden vahvistaminen.¹⁰⁷ Vahvistustuomio ei aiheuta oikeussuhteessa mitään muutosta; se ainoastaan auktoritaatiivisesti vahvistaa sen olemassaolon tai ei-olemassaolon. Suoritus- tuomio ei myöskään aiheuta muutosta prosessin objektina olevassa oikeussuhteessa, mutta se suorituskäsky, joka suoritusvelvollisuuden vahvistamisen ohessa tuomioon sisältyy, luo perustan täytän-

¹⁰⁶ *Wrede*, Civilprocessrätt II, s. 214; *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta, s. 22 ja siinä mainittu laaja kirjallisuus; *Honkasalo*, Vahvistuskanneoikeudesta I, s. 80; *Wrede-Tirkkonen*, s. 173. Muotoamistuomioiden kategoria on suhteellisen uusi saksalaisessa ja pohjoismaisessa oikeustieteessä. Muotoamistuomioille ominaista on, että ne eivät vain totea määrätyn oikeussuhteen olemassaolon tai ettei sellaista ole, vaan ne vaikuttavat oikeustilaa muuttavasti, muotoavasti, ks. *Palme*, Konstitutiv dom, s. 363 ss. ja siinä mainittua kirjallisuutta sekä sen lisäksi *Wrede-Tirkkonen*, ss. 95 ja 173. *Kisch*, Beiträge, s. 46, lausuu muotoamistuomiosta, että se »dient nicht dazu, die vorhandene Rechtslage festzustellen, sondern umgekehrt dazu, dieselbe zu verändern. Er beschränkt sich also nicht darauf, zu konstatieren, was ist oder nicht ist. Er wirkt vielmehr auf die Rechtsverhältnisse ein, und bestimmt insofern, was sein soll. Er enthält eine Modifikation, keine Deklaration des bisherigen Rechtszustandes». Muotoamistuomiota tarkoittavan kanteen objektista, ks. *Palme*, m.t., s. 373 ss. Muotoamistuomion käsitettä ei hyväksy *Olivecrona*, joka tavanmukaisen tuomioiden kolmijaon sijasta on esittänyt oman jakosysteeminsä, ks. *Olivecrona*, Domen i tvistemål, s. 56 ss., erittäinkin s. 68 ss. *Olivecrona* on esittänyt kantansa tueksi m.m., että kaikki tuomiot muuttavat oikeustilaa sen johdosta, että ne oikeusvoimaa koskevien sääntöjen nojalla muodostavat oikeusfaktoja, joilla on merkitystä vastaisuudessa tapahtuvalle tuomitsemiselle, ks. *Sama*, Om civildomens arter, s. 111. *Olivecronan* käsitystä vastaan on esiintynyt voimakkaasti *Kallenberg*. Hänen ja *Olivecronan* välisestä polemiikista m.m., »arvostelma (omdöme)»-teoriaan ja »imperatiivi»-teoriaan nähden ks. *Kallenberg*, SvJT 1944 s. 353 ss. ja SvJT 1945 s. 259-ss.; *Olivecrona*, SvJT 1944 s. 721 ss. ja SvJT 1945 s. 804 ss.

¹⁰⁷ *Tirkkonen*, m.t., s. 26. Toista mieltä on *Kisch*, m.t., s. 74, joka katsoo, että tuomioistuin kylläkin tutkii muotoamistuomion edellytykset ja toteaa ne oikeiksi, mutta ei niitä oikeusvoimaisesti vahvista. Vahvistaminen ei siis *Kischin* mukaan kuulu muotoamistuomion sisällykseen. Ks. myös viitettä 106.

töönpanossa tapahtuvalle oikeussuhteen muutokselle. Muutoksen aikaan saava vaikutus on ainoastaan muotoamistuomiolla.¹⁰⁸

Silmällä pitäen taas rikosprosessia, voidaan tuomion vaikutus käsittää kahdella eri tavalla. Jos rikosprosessin esineeksi katsotaan ulkoprosessuaalinen valtiolle kuuluva rangaistusvaade, olisi tuomion tehtävänä vain sen olemassaolon tai ei-olemassaolon vahvistaminen ja rangaistukseen määrääminen. Mutta jos, niinkuin edellä (ks. Johdantoa) on osoitettu, rikosprosessin kohteena on itse rikollinen teko ja sen tehtävänä määrätä siitä oikeusjärjestyksen mukaan aiheutuvat seuraamukset, on tuomiolla katsottava olevan konstitutiivisia vaikutuksia. Erityisen selvästi tulee muotoamistekijä näkyviin juuri konfiskatiotapauksissa.¹⁰⁹

Aiheutuuko se omistusoikeuden muutos, jonka konfiskatio aikaansaa, tuomiosta vaiko jostakin sen ulkopuolella olevasta oikeusfaktasta? Sellaisina faktoina tulisivat kysymykseen konfiskation aiheuttava rikos tai takavarikko, jolla esineen tai omaisuuden säilyminen on varmistettu. Jos oikeusmuutoksen aiheuttaa tuomiosta riippumaton oikeusfakta, olisi itse asiassa konfiskation julistavalla tuomiolla vain affirmatiivinen merkitys. Se vain auktoritatiivisesti vahvistaisi sen muutoksen, mikä siitä riippumatta on oikeussuhteessa tapahtunut. Sellaisen mielipiteen on meikäläisessä tieteisopissa lausunut *Willgren*.¹¹⁰ Tuomio on *Willgrenin* mielestä vain konfirmatorinen seikka. *Willgren* on puolustanut mielipidettään viittaamalla siihen, että muuten ei voitaisi pitää oikeana sitä oikeuskäytäntöä, jonka mukaan tuomioistuin julistaa kulkukauppiaalta takavarikoidun tavarana menetetyksi omistajan saapumatta oikeuteen tai saamatta *Willgrenin* mielestä edes laillista haastetta saapua vastaamaan. Ratkaisevana ei sitä vastoin ole tuomioistuimen päätös, koska omistaja silloin voisi joutua menettämään omistusoikeutensa esineeseen tietämättä, milloin ja miten tämä on tapahtunut. Omistusoikeuden siirtyminen tapahtuu *Willgrenin* käsityksen mukaan myös vain harvoin oikeuden päätöksellä.

Näitä *Willgrenin* perusteluja ei mielestämme voida pitää hyväksyttävänä. Väittäessään, että tuomioistuin voi joutua ratkaisemaan konfiskatiovaateen, vaikkei vastaajaa ole asiaan haastettu, *Willgren* jättää huomioon ottamatta, että julkinen haaste korvaa tavallisen

¹⁰⁸ *Tirkkonen*, m.t., s. 28; *Honkasalo*, m.t., s. 84 ss. ja s. 90.

¹⁰⁹ *Wrede-Tirkkonen*, s. 265 s.

¹¹⁰ *Willgren*, *Gärdfarihandel*, s. 84 ss.

haasteen. Muutoinhan tuomioistuin tekisi itsensä syylliseksi tuomiovirheeseen (OK 25: 21), josta asianomaisella olisi kantelu-oikeus. Toisaalta on vaikeata ymmärtää, miten omistusoikeuden muutos voisi tapahtua takavarikolla, jolla vain varmistetaan vallitseva oikeustila. Kirjallisuudessa onkin jotenkin yksimielisesti katsottu, että kysymyksen ollessa muotoamistuomioista oikeustilan muutoksen aiheuttaa itse tuomio. Niinpä *Wrede*¹¹¹ lausuu: »Även en sådan dom (konstitutiiv dom) förutsätter vissa fakta, vilkas tillvaro måste konstateras av domstolen, men rättsföljden inträder här icke omedelbart på grund av dessa fakta, utan först genom domen, såsom en direkt påföljd av denna». Tämä mielipide näyttääkin hyvin puoltettavalta. Konstitutiivisena faktana voi vaikuttaa vain tuomio, joka on prosessin normaalin lopettamismuoto.

Sillä, että muutoksen omistusoikeussuhteessa aiheuttaa itse tuomio, ei vielä ole ratkaistu sitä kysymystä, mistä hetkestä tuomion oikeusvaikutus on luettava. Konstitutiivituomio vaikuttaa useimmiten kylläkin *ex nunc*.¹¹² Niinpä esim. avioerotuomion vaikutus syntyy vasta sitten, kun tuomio on annettu ja se on saanut lainvoiman. Eräissä tapauksissa on konstitutiivituomion vaikutus kuitenkin luettava taannehtivasti, *ex tunc*. »Denn ebenso, wie nach positiver Vorschrift der rechtsgestaltende Privatakt der Anfechtung das durch ihn betroffene Rechtsverhältnis als ein von vorneherein nichtiges erscheinen lässt, ebenso könnte auch die dem Urteil verliehene Wirkung mit rückbezüglicher Kraft ausgestattet werden», lausuu *Kisch*.¹¹³ Silmällä pitäen nimenomaan konfiskatiotuomiota, voitaisiin ajatella *ex tunc*-vaikutuksen olevan luettavissa joko konfiskation aiheuttavasta rikoksesta tai takavarikosta, jolla esineen säilyminen

¹¹¹ *Wrede*, Civilprocessrätt II, s. 215. Vrt. myös *Palmé*, m.t., ss. 368, 374, 375; *Olivecrona*, m.t., ss. 62, 64, 68. *Schönke*, s. 267, lausuu konstitutiivituomioista, että ne »schaffen eine Tatsache, sie enthalten nicht einen Ausspruch über einen Anspruch. Das Gericht nimmt die Rechtsänderung bereits dadurch vor, dass es der Klage stattgibt». *Kisch*, m.t., s. 46, taas huomauttaa: »Das Urteil kann aber auch zu der betreffenden Rechtsfolge in dem Verhältnis stehen, dass es nach dem Willen des Gesetzgebers sie unmittelbar selbst schafft, dass es nicht bloss den mehr oder minder zufälligen Anstoss für sie giebt, sondern sie als der wirkende, rechtlich massgebende Thatbestand direkt aus sich heraus entwickelt. — — Der Spruch des Richters hat hier offensichtlich eine ganz eigentümliche, von seiner sonstigen Bedeutung durchaus verschiedene Funktion.»

¹¹² *Honkasalo*, m.t., s. 98. Ks. myös *Hurwitz*, Konfiskation, s. 144 s.; vrt. *Sama*, Strafferetspleje, s. 740.

¹¹³ *Kisch*, m.t., s. 77; *Honkasalo*, m.t., s. 98.

konfiskatiovaateen turvaamiseksi on varmistettu. Vaikkakin voisi tuntua luonnolliselta, että konfiskation oikeusvaikutus luettaisiin itse rikoksesta, puhuvat sellaisen kannan omaksumista vastaan tärkeät oikeudelliset näkökohdat. Rikos vielä selvittämättömänä oikeustapahtumana ei voi tulla huomioiduksi kolmannen miehen taholta, joka omaisuutta koskeviin oikeustoimiin ryhtymällä saattaisi joutua kärsimään. Näin ollen on ratkaisevana pidettävä takavarikkoa, joka tavallisesti esivallan suorittamana toimenpiteenä antaa konfiskatiovaateelle tarpeellisen julkisuuden.

Edellä esitetty mielipide näyttää saavan tukea myös seuraavasta oikeustapauksesta, joka on sattunut ennen uuden tullilainsäädännön antamista ja jossa on kysymys väkijuomien salakuljetusrikoksesta. Sitten kun AID:ltä oli 19/1 1924 ulosmitattu moottorivene erään asianajotoimiston saatavasta, Tullih vaati Helsingin kaup. maistraatille tekemässään anomuksessa ulosmittausta kumottavaksi, koska alus, jota oli käytetty alkoholipitoisen aineen salakuljetukseen, vähän sen jälkeen ja ennen ulosmittausta oli poliisiviranomaisten toimesta 14/12 1923 takavarikoitu ja sittemmin ulosmittauksen jälkeen sanotun kaup. RO:n 13/2 1924 julistamalla päätöksellä tuomittu valtiolle menetetyksi. Maistraatti 27/5 1929 antamallaan päätöksellä julisti ulosmittauksen kumotuksi, koska ulosottomieheltä oli puuttunut laillista syytä saatavan suorittamiseksi ulosmitata sanottu valtiolle sittemmin lainvoimaisella päätöksellä menetetyksi tuomittu moottorivene. Turun HO jätti asian 12/11 1929 antamallaan päätöksellä maistraatin päätöksen varaan viitaten siihen, että KKO oli 16/3 1926 julistanut sanotun 14/12 1923 takavarikoidun veneen marras- ja joulukuussa 1923 tehtyjen väkijuomain salakuljetusten johdosta menetetyksi valtiolle ja ulosmittaus UL 4: 9 ja 10 säännösten nojalla siis oli peräytyvä. KKO päätöksessään 7/2 1930¹¹⁴ pysytti HO:n päätöksen lopputuloksen, koska moottorivene oli KKO:n 16/3 1926 antamalla päätöksellä julistettu valtiolle menetetyksi edellä mainittujen rikosten johdosta ja ulosmittaus niin muodoin oli peräytyvä.

KKO:n päätös ei perusteluihinsa nähden ollut yksimielinen, vaan kaksi jäsentä olisi tahtonut niissä viitata siihen, ettei moottorivenettä, joka rikoksen vuoksi ja jotta se olisi voitu julistaa oikeuden päätöksellä valtiolle menetetyksi, oli takavarikoitu, t u o n t a k a v a -

¹¹⁴ KKO 1930 Sel. 9.

rikon kestäessä olisi saanut ulosmitata edellä kerrotusta saatavasta.

Tästä KKO:n ratkaisusta voitaneen ensiksikin päätellä niin KKO:n enemmistön kuin vähemmistönkin olleen sitä mieltä, että konfiskatiotuomion oikeusvaikutus on taannehtiva. Enemmistön mielestä moottoriveneen joutuminen takavarikoiduksi on ollut esteenä ulosmittausvaikutuksen syntymiselle edellyttäen, että sen alainen omaisuus sittemmin on tullut tuomiolla konfiskoiduksi. Seurauksena tämän kannan omaksumisesta on, että ulosmittaus esineeseen on tosin katsottu mahdolliseksi, mutta sen täytäntöönpanon jatkaminen on ollut riippuva siitä, onko oikeus hyväksynyt konfiskatiovaateen. Vähemmistön mielestä ei ulosmittaustakaan olisi saanut suorittaa.

Mielestämme tätä KKO:n kantaa, jonka mukaan tuomiolla on konfiskoidun omaisuuden siirtymiseen taannehtiva vaikutus, on pidettävä oikeana. Oikeustapauksesta ei kuitenkaan ilmene, mihin hetkeen tuon vaikutuksen on katsottava ulottuvan, takavarikoimisvai rikoksentekohetkeen vai johonkin muuhun ajankohtaan. Mielestämme mitkään syyt eivät estä pitämästä takavarikoimishetkeä tässä suhteessa ratkaisevana, joka kanta, niinkuin edellä on käynyt selville, on hyvin perusteltavissa.

Se periaate, mikä edellä mainitusta oikeustapauksesta ilmenee, on sittemmin saanut vahvistuksen TulliL 124 §:ssä, jossa expressis verbis säädetään, että jos oikeus tuomitsee takavarikkoon otetun omaisuuden menetetyksi, on omistusoikeuden katsottava siirtyneen valtiolle sinä ajankohtana, jona takavarikko tehtiin.¹¹⁵ Jollei takavarikkoa ole toimitettu, ei siis ex tunc-muotoamisvaikutustakaan ole tapahtunut.

Vastattavaksi jää vielä kysymys, milloin omistusoikeuden on katsottava siirtyvän sellaisessa konfiskatiotapauksessa, jolloin konfiskatiovaateen turvaamiseksi ei toimiteta takavarikkoa. Selvänä täytynee pitää, että omistusoikeus tällöinkin siirtyy tuomiolla, mutta kun edellä esitetyistä syistä sen vaikutusta ei voida lukea rikoksentekohetkestä, on omistusoikeuden siirtymisen katsottava tapahtuneen silloin, kun esineen menetetyksi julistava tuomio on saanut lainvoiman. Tuomion oikeusvaikutus tapahtuisi tällöin siis ex nunc.

¹¹⁵ Ks. myös Hallituksen esitystä N:o 88 1938 vp. s. 15.

V. Takavarikkoonotto-oikeuden lakkaaminen.

Takavarikkoonotto-oikeutta koskevan esityksen yhteydessä on kiinnitettävä huomiota vielä sen kysymyksen selvittämiseen, milloin tällainen oikeus lakkaa.

Yleisesti voidaan ensiksikin lausua, että takavarikko on voimassa siihen saakka, kunnes se rikosprosessuaalinen tarkoitus on saavutettu, jonka vuoksi mainittuun pakkotoimenpiteeseen ryhdytään. Milloin takavarikko suoritetaan selvityksen saamiseksi rikosasiaan, on takavarikko siis kumottava niin pian, kun esinettä ei enää tarvita sanottuun tarkoitukseen. Onko tässä suhteessa vaadittava, että asia on lainvoimaisella päätöksellä ratkaistu, vai voidaanko esine vapauttaa takavarikosta jo sitä ennenkin, on vaikeata ratkaista. *Granfelt*,¹¹⁶ *Wrede—Tirkkonen*¹¹⁷ ja *Alanko*¹¹⁸ ovat asettuneet ensiksi mainitulle kannalle. Sanotun käsityksen tueksi voitaisiin ehkä viitata SäännöstelyRL 10 §:ään, jossa on *expressis verbis* säädetty, että takavarikko on voimassa siihen asti, kunnes omaisuuden menettämistä koskeva asia on lainvoimaisesti ratkaistu. Lainkohdan mukaan voi oikeus kuitenkin määrätä takavarikon voimassapysymisestä toisinkin tai takavarikko raueta muun viranomaisen omaisuuden käytöstä antaman määräyksen johdosta. On näin ollen epätietoista, voidaanko tästä lainkohdasta, joka koskee konfiskatiota, saada tukea kannan muodostamiselle, kun on kysymys sellaisesta takavarikosta, joka toimitetaan rikosasiaan hankittavan selvityksen vuoksi. Kun positii-visioikeudellisia säännöksiä asiasta ei ole, niin edellä mainittua kirjallisuudessa esitettyä mielipidettä tuskin voitaneen pitää riittävästi perusteltuna. Milloin esine on takavarikoitu selvityksen saamiseksi rikosasiaan, jolloin sitä koskeva omistusoikeus, sen mukaan kuin edellä on esitetty, säilyy alkuperäisellä omistajalla, ei yleensä ole syytä jäädä odottamaan lainvoimaisen päätöksen antamista asiassa, jos takavarikon kumoamisesta huolimatta sitovasti voidaan esittää se selvitys, mikä esineen takavarikoimisella on tahdottu varmistaa. Tälle mielipiteelle antaa nähdäksemme tukea TulliL 123 §:n säännös, jonka mukaan siinä mainitut asiakirjat voidaan ottaa takavarikkoon niin pitkäksi ajaksi, kuin rikostutkintaa tai oikeudenkäyntiä varten

¹¹⁶ *Granfelt*, Sammandrag, s. 81.

¹¹⁷ *Wrede—Tirkkonen*, m.t., s. 306.

¹¹⁸ *Alanko*, s. 117.

on tarpeen. Jos katsottaisiin tämän merkitsevän odottamista aina siihen hetkeen saakka, kunnes lainvoimainen päätös asiassa on annettu, kävisi säännös merkityksettömäksi, koska esine, joka on takavarikoitu todistelutarkoituksessa, on joka tapauksessa palautettava omistajalle tai haltijalle viimeistään silloin, kun asiassa on annettu lainvoimainen ratkaisu. Niin kuin edellä (s. 122) on osoitettu, liittyy niihin objekteihin, jotka rikosasiaan hankittavan selvityksen vuoksi takavarikoidaan, usein suuria taloudellisia tai muita etuja. Niiden jääminen pitemmäksi ajaksi viranomaisten hallintaan voi sen vuoksi aiheuttaa omistajalle tai haltijalle aiheetonta menetystä. Milloin toisin ei nimenomaan ole säädetty, tuntuu sen vuoksi oikealta, että todistelutarkoituksessa toimitettu takavarikko olisi peruutettava niin pian kuin objektiivista syytä sen pysyttämiseen ei ole olemassa. Tällä kannalla on myös Skandinavian maiden oikeus.¹¹⁹

Toisin on sitä vastoin laita, kun on kysymys takavarikosta, joka on tehty konfiskatiovaateen turvaamiseksi tai restitution varmistamiseksi. Takavarikko jatkuu näissä tapauksissa yleensä siihen asti, kunnes lainvoimainen ratkaisu asiassa on annettu. Jos vaade kuitenkin ilmeisesti on perusteeton, voitaneen takavarikko peruuttaa.¹²⁰

¹¹⁹ Ks. Ruotsin PakkokeinoL 8 §, jossa säädetään, että jollei takavarikko enää ole tarpeellinen, on se heti kumottava, ks. myös 9 §; *Hassler m.t.*, s. 123; Ruotsin oikeusasiamies on eräässä oikeustapauksessa katsonut, että rahat, jotka oli takavarikoitu rikoksen tehneeltä, oli annettava takaisin heti, kun niitä oikeudenkäynnin päätyttyä ei tarvittu todistuskeinona asiassa. Tapahtuman kulku näyttää kuitenkin olleen sellainen, että palautusta ei juuri voitu aikaisemmin sanotussa tapauksessa suorittaa, ks. I.O. 1928, s. 34; Norjan RikosprosessiL 220 §:ssä säädetään niinikään, että esine, joka on takavarikoitu sen johdosta, että se voisi olla asiassa todistuskeinona, »skal tilbageleveres, naar de ikke laengere tiltraenges». Tanskan oikeudessa on *Hurwitz, Strafferetspleje*, s. 739, tosin esittänyt, että todistuskeinon saamisen tarkoituksessa takavarikoitu esine on annettava takaisin, »naar de ikke laengere behøves, det vil som Regel sige efter Sagens endelige Afslutning». Mainittu lausuma näyttää kuitenkin olevan ristiriidassa lain nimenomaisen säännöksen kanssa; Tanskan RikosprosessiL 754 §:ssä säädetään näet: »Ting, som er fravendte nogen ved en Forbrydelse eller er Udbyttet af saadanne Ting, bliver, senest naar Sagen er endeligt sluttet, at udlevere rette vedkommande. Andre Ting, som er beslaglagte for at tjene som Bevismidler, skal tilbagegives, naar de ikke laengere behøves». — Italian oikeuden mukaan (Italian rikosprosessilain 612 §) takavarikko pysyy voimassa, kunnes oikeuden lainvoimainen päätös on saatu. Esine voidaan kuitenkin antaa jo sitä ennen pois, jos omistaja sitä vaatii ja prosessin kulku saattaa sen mahdolliseksi. Oikeus voi määrätä asetettavaksi takuun ja velvoittaa esineen luovutettavaksi takaisin, jos sitä tarvitaan, *Manzini II*, s. 273.

¹²⁰ Vrt. edellä *Hassler, m.t.*, s. 123.

Joskus on erikoislainsäädännössä *expressis verbis* säädettykin, että konfiskatiovaateen turvaamiseksi tehty takavarikko yleensä lakkaa vasta sitten, kun tuomioistuin on lainvoimaisesti ratkaissut asian.¹²¹ Ulkomaisessa oikeudessa tämä kanta on ilmaistu esim. Norjan ja Tanskan lainsäädännössä.¹²²

Periaate, että takavarikko lakkaa niin pian kuin se rikosprosessuaalinen tarkoitus on saavutettu, jonka hyväksi mainittuun pakkotoimenpiteeseen on ryhdytty, käy ilmi myös oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotuksista. Edellä (ks. s. 80 ss.) selostetut Ruotsin lakikomitean ehdotus (1839) ja lainvalmistelukunnan ehdotus (1849) olivat sillä kannalla, että esine, joka oli takavarikoitu selvityksen saamiseksi rikosasiaan, oli pidettävä tallessa siihen asti, kun se oikeudessa esitettiin.¹²³ Uuden lainvalmistelukunnan ehdotuksessa (1884) säädettiin, että esine, joka oli takavarikoitu selvityksen saamiseksi rikosasiaan, oli pidettävä tallessa vain niin kauan kuin oli tarpeellista.¹²⁴ Sen jälkeen esine oli viivytyksestä annettava omistajalle, mikäli se lain mukaan ei ollut menetetty. Sama kanta on omaksuttu uuden lainvalmistelukunnan mietinnössä (1884).¹²⁵ Suomessa otettiin oikeudenkäyntilaitoksen uudistusta tutkimaan asetetun komitean ehdotukseen vuodelta 1900 säännös (RikOL 142 §), että esine, joka on takavarikoitu käytettäväksi todisteena oikeudenkäynnissä, on annettava takaisin heti, kun sitä ei tarvita. Kirjettä ei saanut pidättää kauemmin kuin oli välttämättömän tarpeellista. Samalla säädettiin, että kun sellaisen esineen takavarikkoonotto oli omiaan tuottamaan syytömälle vahinkoa, oli se peruutettava tai jätettävä tekemättä, jos esineen haltija sitoutui vaadittaessa esiintuomaan esineen sekä, jos harkittiin tarpeelliseksi, asetti siitä vakuuden. Tällainen säännös on otettu myös myöhempiin oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotuksiin ja PakkokeinoLE:een 1939 (10 ja 11. §).

¹²¹ Ks. edellä selostettua SäännöstelyRL 10 §:ää, jonka mukaan kuitenkin on varattu oikeudelle myös valta määrätä asiasta toisinkin sekä otettu huomioon se mahdollisuus, että takavarikko voi raueta muun viranomaisen omaisuuden käytöstä antaman määräyksen johdosta.

¹²² Vrt. edellä viite 119 ja Norjan oikeuteen nähden *Salomonsen* I, s. 258. Saksan StPO 111 §:ssä säädetään, että esine, joka on rikoksella viety joltakin, voidaan palauttaa hänelle jo ennenkin, kuin asia on tuomioistuimen päätöksellä ratkaistu; *Löwe-Rosenberg*, s. 303 muist. 5.

¹²³ *Lagkommitén*, 6: 37, *lagberedningen* (1849), 6: 38.

¹²⁴ *Nya lagberedningens förslag*, 2: 26.

¹²⁵ *Nya lagberedningens betänkande* 1884: Om rättegångsordningen i brottmål m.m. 5: 10.

Takavarikon voimassaoloaikaa ei siis voida tarpeettomasti pitkit-
tää, mutta mitään yleisiä säännöksiä ei ole annettu siitä, minkä ajan
kuluessa on ryhdyttävä toimenpiteisiin, joten takavarikkoviranomai-
silla on siinä suhteessa laaja harkintavalta.¹²⁶

Eräissä erikoistapauksissa on kuitenkin katsottu aiheelliseksi sää-
tää, että takavarikkotoimenpiteen laillisuus on joko heti tai määrä-
ajan kuluessa alistettava tuomioistuimen tutkitta-
vaksi uhalla, että takavarikko muuten raukeaa.

Siten on takavarikko, joka koskee maahan saapunutta tavaraa,
jossa tai jonka päällyksessä on sellainen merkintä, että se on omiaan
aiheuttamaan luulon tavarahan olevan peräisin muualta tahi muun
lajista kuin todellisuudessa on laita, alistettava viipymättä oikeuden
tutkittavaksi.¹²⁷ StandardisoimisL 5 §:n mukaan peräytyy sanotussa
L:ssa edellytetty takavarikko, jollei syytetä ole nostettu kuudessa
viikossa takavarikon toimittamisesta. PainoL 44 §:n mukaan (L:ssa
31/7 1930) painotuotteen takavarikko on alistettava oikeuden tutkit-
tavaksi viimeistään ensimmäisenä oikeuspäivänä kolmen päivän ku-
luttua takavarikosta tai, jos takavarikko on toimitettu toisella paikka-
kunnalla, viimeistään kahdeksan päivän kuluessa takavarikkoon-
panon jälkeen. Jollei näin ole tehty tai ellei oikeus ole neljän päi-
vän kuluessa a temporae scientiae vahvistanut tai peruuttanut taka-
varikkoa, se »peräytyy» eli raukeaa eo ipso.¹²⁸ PainoL 45 §:n
mukaan oikeuden on julistettava takavarikko rauenneeksi myös, jollei
haastetta pyydetä neljäntoista päivän kuluessa sen jälkeen kun oikeus
on takavarikon vahvistanut, tai jollei syyttäjä tai asianomistaja lail-
lisesti toimitetun haasteen nojalla määrättynä päivänä ryhdy asiaa
ajamaan. Voitaisiin harkita, onko alistamiseen syytä, kun takavarikon
määrääjänä on sellainen korkea viranomainen kuin oikeusministeriö
ja tuomioistuimena vain alioikeus. Kun rikosasioita koskeva lainkäyt-
tö ensimmäisessä asteessa yleensä kuuluu alioikeuksille ja takava-
rikko on vain rikoksesta johtuvaa yhteiskuntareaktiota turvaava toi-
menpide, niin saatettaneen pitää luonnollisena, että siitä voi päättää

¹²⁶ Vrt. myös Hassler, m.t., s. 124, ja siinä mainittu oikeustapaus, J. O. 1915 s. 46 ss. ja 1919 s. 9 s. (kysymys nimismiehen tuomitsemisesta rangaistukseen, kun hän otettuaan lohiverkot takavarikkoon, ei ollut palauttanut niitä tuomituille, vaikkei tuo-
mioistuin ollut julistanut niitä menetetyiksi eikä nimismies ollut niitä pitänyt huos-
tassaan esittääkseen oikeudenkäynnissä selvitystä tai panttina vahingonkorvauksen
saamisesta).

¹²⁷ AlkuperäL 5 §.

¹²⁸ Sundström-Salmiala, DL 1924, s. 207.

tällainen oikeus. Lain nimenomaisen määräyksen mukaan on tuomioistuimena RO. Kun sen päätöksestä on yleinen muutoksenhaku-oikeus,¹²⁹ saadaan takavarikosta yleisten prosessioikeudellisten periaatteiden mukaan valittaa pääasian yhteydessä.

Säättäessään, että jonkin painotuotteen takavarikko on alistettava tuomioistuimen vahvistettavaksi, lainsäätäjän on katsottava tarkoitettavan sellaista takavarikkoonpanoa, jolloin esine tosiasiallisesti on saatu takavarikoiduksi. Tämän vuoksi, jos tuomioistuin on vahvistanut jonkin painotuotteen, esim. määrätyn kirjan takavarikoimisen, ei vielä ole ratkaistu, etteikö muitakin samaa painotuotetta koskevia tosiasiallisia takavarikkoonpanoja myös olisi alistettava vahvistettaviksi.¹³⁰ Sen seikan määrittäminen, kenen viranomaisen on vahvistusta annettava, kuuluu oikeusministeriölle, jos kysymys on virallisen syytteen alaisista rikoksista. Niissä tapauksissa taas, joissa takavarikko voidaan toimittaa vain asianomistajan pyynnöstä, on viimeksimainittu itse annettava takavarikon vahvistamista. Harkitessaan takavarikon vahvistamista tuomioistuimen on ex officio tutkittava takavarikon sekä muodollinen että asiallinen laillisuus; s.o. onko takavarikko toimitettu oikeusministeriön määräyksestä ja onko siihen ollut pätevää aihetta. Viimeksimainittu seikka on selvitettävä sen teon nojalla, jonka vuoksi takavarikkoa on anottu vahvistettavaksi, mutta ei sitä vastoin muun ehkä rikolliseksi havaitun teon johdosta. Teon väärä nimitys ei kuitenkaan sido tuomioistuinta.¹³¹

Lainsäädännöstä de lege ferenda on mainittava, että Pakko-keinoLE 11 §:n mukaan on syyte rikosasiassa pantava vireille kahdessa kuukaudessa siitä, kun takavarikko on tehty, uhalla että toimenpide muuten raukeaa; LH voi kuitenkin myöntää tästä määräyksestä poikkeuksia.¹³² Oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotukset Ruot-

¹²⁹ Vrt. oikeustapausta KKO 1924 Tieto 381, jossa oikeuksien päätökset osittain kumottiin ja poistettiin, osittain kumottiin peruuttamalla takavarikko (kun ulkomainen painotuote oli takavarikoitu ilman oikeusministeriön määräystä), sekä KKO 1924 Tieto 415, 553, 717—719. Vrt. myös KKO 1934 Tieto 625, jossa mainitussa tapauksessa painotuotteen sisällys todettiin rikolliseksi ja oikeusministeriön määräyksestä toimitettu takavarikko vahvistettiin.

¹³⁰ Sundström-Salmiala, m.t., s. 203 s.

¹³¹ Sundström-Salmiala, m.t., s. 204 s.

¹³² Vrt. myös Ruotsin Pakko-keinoL 8 §, jonka mukaan takavarikko peruutuu, jollei syytettä nosteta kuukauden kuluessa takavarikon tekemisestä; kuitenkin on kuninkaan käskynhaltijalla valta pidentää sen voimassaoloaikaa. Vrt. vielä Ruotsin skogsvårdsdag 15/6 1923 26 § ja lag 20/6 1924 med särskilda bestämmelser ang. olovlig befattning med spritdrycker och vin 19 §.

sisä sisältävät niinkään lyhyitä määräaikoja, joiden kuluessa syyte on nostettava. Uuden lainvalmistelukunnan ehdotuksen mukaan se oli neljätoista päivää,¹³³ vuoden 1920 ehdotuksen mukaan (3:9) kolme kuukautta. Prosessikomission mielestä tuli tuomioistuimen saada määrätä takavarikon raukeamisesta, jollei syytettä nostettu tuomioistuimen in casu määräämässä ajassa.¹³⁴ Ruotsin uusi oikeudenkäymiskaari (27:7) on samalla kannalla, mikäli tuomioistuin on määrännyt takavarikon tehtäväksi tai sen vahvistanut, mutta muussa tapauksessa syyte on nostettava kuukauden kuluttua takavarikon toimittamisesta. Tuomioistuimella on kuitenkin valta pidentää mainittua aikaa, jos esitys siitä tehdään ennen sen päättymistä. Niissä maissa, joissa takavarikosta päättäminen kuuluu tuomioistuimelle, lienee katsottava tuomioistuimella olevan myös valta velvoittaa määrääjassa ryhdyttäväksi tarpeellisiin toimenpiteisiin, esim. syyteen nostamiseen asiassa.¹³⁵

¹³³ Nya lagberedningens förslag 1884 2:32 ja perustelut, s. 48.

¹³⁴ Processkommissionen II, s. 113.

¹³⁵ Siten esim. Tanskassa tuomioistuin RPL 746 §:n nojalla on määrännyt tuollaisen ajan neljäksitoista päiväksi, ks. oikeustapauksia *Karnov-Hurwitz*, s. 1235, viite 1874.

VI LUKU.

YKSITYINEN HENKILÖ TAKAVARIKON TOIMITTAJANA.

Takavarikon käsitettä tarkastettaessa on kiinnitettävä huomiota myös siihen kysymykseen, kuka voi toimittaa takavarikon. Niinkuin jäljempänä (ks. VII lukua) osoitetaan, kuuluu sanottu oikeus säännönmukaisesti viranomaisille. Eräissä tapauksissa on kuitenkin yksityisellä henkilölläkin katsottava Suomen oikeuden mukaan olevan valta toimittaa takavarikko. Mitkä nämä tapaukset ovat, on seuraavassa tarkemmin selvitettävä.

Yksityisellä henkilöllä on katsottava olevan takavarikkoonotto-oikeus ensiksikin kaikissa niissä tapauksissa, joissa hänellä on valta ryhtyä johonkin muuhun rikosprosessuaaliseen pakkokeinoon, joka tarkoittaa takavarikkoonotto-oikeuden toteuttamista. Näitä pakkokeinoja ovat etsintä, nimittäin koti- ja muun suljetun säilytyspaikan etsintä, sekä kiinniottaminen. Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa ei erimielisyyttä ole ilmaantunut siitä, etteikö yksityiselle kuuluisi takavarikkoonotto-oikeus mainituissa etsintää koskevilla tapauksissa,¹ mutta sitä vastoin kirjallisuudessa ei ole käsitelty sitä kysymystä, onko yksityisellä katsottava olevan valta kiinniottamisen yhteydessä takavarikoida rikostutkinnalle tai oikeudenkäynnille tarpeellisia esineitä. Mielestämme yksityisellä, silloin kuin hänellä lain mukaan on oikeus kiinniottaa henkilö, on myös valta toimittaa esineen *provisorinen* takavarikko. Mielipidettä puoltaa se, että rikoksen tekijä voisi muutoin hävittää esineen. Kun RVA 23 §:ssä, johon yksityisen kiinniottamisoikeus perustuu,² säädetään, että kiinniotettu

¹ Ks. *Granfelt*, *Sammandrag*, s. 77; *Wrede-Tirkkonen*, s. 303 ss.

² RVA 23 §:ssä on yksityiselle myönnetty oikeus ottaa rikoksen tekijä kiinni vain, jos hänet tavataan verekseltä tai pakosalta niissä tapauksissa, joissa vangitseminen (RVA 20 ja 21 §) tulee kysymykseen, sekä milloin henkilö on etsintäkuulutettu. Käytäntö lienee kuitenkin johtanut siihen, ettei sanottua ehtoa aina ole voitu riittävästi ottaa huomioon, vaan rikoksen tekijöitä on otettu kiinni lievemmissäkin tapauksissa kuin laki edellyttäisi.

rikoksenteikijä on jätettävä lainkohdan 2 momentissa mainitulle viranomaiselle tai poliisimiehelle, jonka velvollisuutena on toimittaa hänet sanotulle viranomaiselle, on yksityisen luovutettava tälle myös takavarikoimansa esineet. Norjan ja Tanskan rikosprosessilaeissa säädetään *expressis verbis*, että takavarikon saa toimittaa jokainen, jolla on oikeus ottaa rikoksenteikijä kiinni.³ Myös Ruotsin voimassa oleva oikeus näyttää olevan samalla kannalla.⁴

Edellä on jo ollut puhetta siitä, että RVA 12 § sisältää tärkeän säännöksen pidettäessä silmällä takavarikkoa restitutiovaateen varmistajana. Restitutio on takavarikon motivoivista tarkoituksista se, johon jo varhain kiinnitettiin huomiota. Tätä osoittaa m.m., että RVA 12 §:ää vastaava säännös sisältyi jo 1734 vuoden lakiin. RK 52:1:ssä säädettiin näet: »Ingen må sielfvilligt taga åter thet han vidkännes, ehvad thet är ifrån honom stulit, eller han thet tappadt hafver; utan lite Befalninghafvanden, eller Domaren ther om til: doch må han thet återtaga af then, som är löscker man, eller miss-tänckt at vilja rymma, eller ther stulit gods å färska gierning finnes». Säännös kieltää siis omankädenoikeuden ja on siinä suhteessa verrattavissa UL 7:14:ään,⁵ mutta se myöntää toisaalta yksityiselle valan tärkeissä poikkeustapauksissa ryhtyä toimenpiteisiin esineen talteenottamiseksi. Kun tällaiselle talteenotolle esineen varmistusintressi erityisesti on tunnusomaista, on puheena oleva toimenpide tässä kohdin hyvin verrattavissa siviiliprosessuaaliseen takavarikkoon, jota koskevat säännökset sisältyvät UK 8 lukuun.⁶

³ LRS 215 § ja RPL 746 §.

⁴ Ks. Ruotsin PakkokeinoL 4 §; vrt. myös Ruotsin uuden oikeudenkäymiskaa-ren 27:4; *Olivecrona*, *Straffprocessrätt*, s. 31; *Agge*, *Straffprocessrätt I*, s. 70. Vrt. *Hassler*, *Föreläsningar*, s. 113 ja *Promemoria*, s. 14. Saksan oikeuteen nähden vrt. *Mothes*, s. 19. Siitä, että yksityisellä on Suomen oikeuden mukaan valta kiinni-ottaa rikoksenteikijä määrätyissä tapauksissa, voitaneen tehdä eräitä muitakin tärkeitä johtopäätöksiä. Niinpä täytynee katsoa, että yksityisellä on RVA 23 §:n edellyttämässä tapauksissa sellainen oikeus n.s. julkisoikeudellisen hätävarjeluksen käyttöön kuin RL 3:8:ssa säädetään, vrt. *Jotuni*, *Poliisimies* 1945, s. 97.

⁵ *Wrede*, *Civilprocessrätt III*, s. 242 ss.; *Jotuni*, DL 1942, s. 85 s.; *Trygger*, *Kommentar*, s. 456 ss. Omankädenoikeuden harjoittamisesta on rangaistus säädetty RL 16:14:ssä. Sellainenkin omankädenoikeus, jonka tueksi vastaaja voi viitata hänelle kuuluvan oikeuteen, on rangaistava; *Wrede*, m.t., s. 244 ja JFT 1904 s. 241 ss.

⁶ Niin kuin RK 52:1:stä selviää, on varsinaisena täytäntöönpanoviranomaisena kuminkaan käskynhaltija niin kuin oli laita siviiliprosessuaaliseen takavarikkoonkin nähden. Jo 1669 v. täytäntöönpanosäännön mukaan oli siviiliprosessuaalista takavarikkoa haettava kuminkaan käskynhaltijalta. Sitä vastoin Kristofferin maan-

Eräissä muissakin tapauksissa on yksityisellä henkilöllä positiivisen oikeuden nojalla valta ottaa esine talteen. Näin on laita varsinkin silloin, kun yksityistä tai yhteisomistusoikeutta on loukattu lainvastaisella teolla. Tällöin voidaan määrätty esineet, joita on laittomassa teossa käytetty, ottaa n.s. tunnustodisteiksi.⁷ RakK 17 luvun 3 §:n mukaan oli kalaveden omistajalla oikeus, jos joku tavattiin veroksesta laittomasti kalastamasta, ottaa häneltä vene, nuotta ja verkot tahi muuta tällaisiksi tunnustodisteiksi ja pantiksi, kunnes hän hyvitti asian (»til thes han rätt för sig biuder»). Kun 23/7 1902 ann. L:lla muutettiin RakK 17 lukua, otettiin 17 §:ään vastaava säännös, joten samat periaatteet ovat edelleenkin voimassa.⁸ Sama oikeus kuin kalastusoikeuden omistajalla on kalastusoikeuden haltijalla sekä hänen kalastuksensa hoitajalla ja väellään, s.o. hänen palvelijoillaan, työntekijöillään ja muilla avustajillaan.⁹ MetsäL 47 §:n mukaan taas voivat metsän omistaja, haltija tai hoitaja ottaa henkilöltä, joka tavaataan rikosta tekemässä tai heti sen jälkeen, juhdan, työkalun tai muun tunnustodisteen, joka kuitenkin on luovutettava takaisin, jos annetaan vakuus sakosta ja vahingonkorvauksesta. Esineen ottaminen tunnustodisteeksi palvelee m.m. todistelutarkoitusta ja tämä tarkoitus tulee näkyviin myös silloin, kun tunnustodiste luovutetaan takaisin sakosta annettavaa vakuutta vastaan.

Milloin rikoksenteijältä on tunnustodiste otettu, on asianomistajan haastettava vastaaja oikeuteen, maalla viimeistään niihin kärkeihin, jotka kuukauden kuluttua ensiksi alkavat, sekä kaupungissa neljäljentoista päivän kuluessa. Jollei hän niin tee, on tunnustodiste annettava takaisin. Tätä määräystä voitaneen pitää perusteltuna, sillä jollei syytettä nosteta, ei tunnustodisteen hallussapitäminenkaan ole motivoitu. Jos taas asiassa on haaste otettu, jää oikeuden harkittavaksi, miten tunnustodisteen suhteen on meneteltävä. Oikeus voi siis, huomioon ottaen vakuus- ja todisteluinnostit, antaa sen mukaisia määräyksiä. Tunnustodistetta on hoidettava, niinkuin pantista on säädetty. Juhtaa on talteenottajalla oikeus käyttää hyödykseen.

Vastaavanlaisia oikeuksia kuin ne, mitkä MetsäL:n siteroidussa lainkohdassa on myönnetty yksityiselle esineen ottamiseksi talteen, sisältää myös MetsästysL. Siinä on näiden oikeuksien piiriä huo-

laissa oli säädetty, että takavarikkoviranomaisena oli laamanni tai kihlakunnantuumari, ks. *Sjöström*, Katsaus, s. 13; *Hassler*, Förfarandet, s. 74.

⁷ Vithermaeli (vedermaele), ks. *Schlyter*, Glossarium, s. 723.

⁸ *Granfelt*, m.t., s. 77; *Wrede-Tirkkonen*, s. 304.

⁹ *Granfelt*, m.t., s. 77.

mattavasti laajennettukin. Siltä, joka ilman erityistä oikeutusta pyydystää riistaa sen rauhoitusaikana, saa lain 49 §:n mukaan kuka tahansa verekseltä ottaa ampuma-aseet ja muut metsästysneuvot sekä koirat ja hänen pyydystämänsä otukset. Jos taas joku luvallisena metsästysaikana luvattomasti metsästää toisen metsästysoikeudella, on toimenpiteeseen oikeutettujen piiri ahtaampi. Vain metsästysoikeuden haltijalla, maanomistajalla tai vuokraajalla sekä heidän väellään,¹⁰ niin myös valtiolle kuuluvalla maalla niillä viranomaisilla, joiden asiana on valvoa sellaisella alueella metsästyksestä annettujen säännösten noudattamista, on sellainen oikeus (49 §:n 1 mom.). Niinkuin sanotusta selviää, on yksityisellä oikeus ottaa haltuun paitsi tunnustodistetta myös saalis. Siitä, mitä viimeksi mainitulle on tehtävä, ei ole nimenomaisia säännöksiä. Huomioon ottaen MetsästysL 60 § näyttää siltä, että hän saa sen pitää, jos otus oli pyydytetty luvallisena aikana, mutta muussa tapauksessa lienee hän velvollinen luovuttamaan sen poliisiviranomaisille. Yksityiskohtaisia säännöksiä on sitä vastoin arinettu siitä, miten tunnustodisteiksi otettujen esineiden suhteen on meneteltävä.¹¹

Siihen, joka metsästää, vaikka ei ole suorittanut säädettyä riistanhoitomaksua, tai joka luvattomasti käyttää metsästykseen sotilaskivääriä,¹² on noudatettava, mitä edellä on lausuttu henkilöstä, joka

¹⁰ Granfelt, m.t., s. 77 ja MetsästysL 51 §.

¹¹ Metsästysoikeuden haltija on ensiksikin ilmoitusvelvollinen poliisiviranomaisille. Voidaan erottaa kaksi tapausta: 1. ettei syytetä haluta asiassa nostaa, 2. että syyte tahdotaan tehdä. Edellisessä tapauksessa metsästysoikeuden haltija saa pitää hallussaan aseet ja muut metsästysneuvot, kunnes niiden omistaja on ilmoittautunut ja suorittanut niistä lunastuksen, mutta jollei tämä niitä lunasta kuukauden kuluessa siitä, kun niiden haltuunotosta on poliisiviranomaiselle ilmoitettu, saa metsästysoikeuden haltija ne omikseen. Jälkimmäisessä tapauksessa taas, niin myös, jos muu henkilö rauhoitusaikana on ottanut huostaansa edellä mainittua omaisuutta, on se viivytyksettä annettava poliisiviranomaisen säilytettäväksi siihen asti, kunnes sakkojen, vahingonkorvauksen ja oikeudenkäyntikulujen suorittamisesta on annettu vakuus (49 §:n 2 mom.). Koiriin nähden on kuitenkin sovellettava, mitä MetsästysL 33 §:n 3 momentissa on säädetty sellaiseen koiraan nähden, joka tavataan irrallaan metsässä tai vainioilla vieraalla metsästysoikeudella: koiran talteenottajan on viivytyksettä ilmoitettava asiasta koiran omistajalle, jos tämä on tunnettu ja oleskelee paikkakunnalla, sekä muussa tapauksessa asianomaiselle poliisiviranomaiselle. Koiran omistajalla on sitten määrätyin edellytyksin oikeus lunastaa koiransa takaisin.

¹² Sotilaskivääriä ei, eräin poikkeuksin, saa käyttää kuin määrättyjen eläinlajien, nim. karhun, suden ja ahman pyyntiin sekä hylkeen ampumiseen aavalla merellä ja sen partaalla, ks. MetsästysL 39 §.

metsästää rauhoitusaikana. Häneltä voidaan siis verekseltä ottaa pois ase ja muut metsästysneuvot, koirat ja hänen pyytämänsä otukset, mutta *expressis verbis* on säädetty, että tätä oikeutta ei ole kenellä tahansa vaan ainoastaan lain 48 §:ssä mainituilla henkilöillä eli niillä viranomaisilla, joiden asiana on valvoa metsästyksestä annettujen säännösten noudattamista, metsästysoikeuden haltijalla, maanomistajalla ja vuokraajalla sekä heidän välillään (49 §:n 3 mom.).

MetsästysL:n kosketellun 49 §:n ohella on huomioon otettava lain 50 §, jonka mukaan jokaisella, joka tapaa luvattoman tai luvottomasti asetetun pyyntilaitteen tahi myrkytetyn syötin, on oikeus se joko hävittää tai ottaa talteen. Viimeksi mainitussa tapauksessa, niin myös silloin, jos hän ottaa talteen maalle luvottomasti asetetun kalanpyydyksen, on noudatettava, mitä edellä 49 §:n 2 momentissa on menettelyyn nähden säädetty. LuonnonsuojeluL 15 §:n edellyttämässä tapauksessa on myös kenellä tahansa oikeus ottaa pois pyydykset, nimittäin paaluraudat ja muut sellaiset umpimähkään toimivat laitteet, jotka ovat omiaan pyydystämään lain 13 §:n mukaan rauhoitettuja lintuja. Lain 24 §:n mukaan tuollainen pyydys on aina tuomittava menetetyksi, mihin ilmeisesti vaikuttaa julkinen intressi.

Tunnustodisteen ottaminen on mahdollista vielä, milloin joku verekseltä tavataan RL 33 luvussa mainittua muuta rikosta tekemässä kuin luvottomasta kalastuksesta tai metsästyksestä.

Kun käytännössä voi helposti sattua, että se, joka on verekseltä tavattu luvottomasta kalastuksesta tai metsästyksestä tai mainittua muuta rikosta tekemässä, asettuu vastustamaan kalaveden tai maanomistajaa, haltijaa tai hoitajaa tahi näiden väkeä, milloin joku heistä koettaa saada häneltä anastetun omaisuuden tai mitä rikoksen tunnustodisteeksi saa ottaa, on tällainen vastustus RL 33:17:ssä kriminalisoitu. Rikoksen tunnusmerkistöön otettu maininta haltijasta ja hoitajasta osoittaa, että rikosoikeudellista suojaa on tahdottu antaa laajasti eli siten, että siitä osallisiksi tulevat omistajan ohella nekin henkilöt, joilla on oikeus käyttää kiinteää omaisuutta tai valvoa sen käyttöä.¹³

Millainen on oikeudelliselta luonteeltaan se toimenpide, jolla yksityinen henkilö edellä selostetuissa tapauksissa ottaa esineen huostaansa? Kirjallisuudessa sitä on yleisesti nimitetty *i t s e a v u k s i*.¹⁴

¹³ Honkasalo, *Erinäiset rikokset*, s. 108.

¹⁴ Wrede, *Civilprocessrätt III*, s. 242 s.; Honkasalo, *Vahvistuskanneoikeudesta I*, s. 15; Ollinen I, s. 4.

Kieltämätöntä on, että sanotunlaisen toimenpiteen avulla syntyy *retentio-oikeus*.¹⁵ Suomen oikeuden mukaan tarkoitetaan *retentio-oikeudella* rajoitettua esineoikeutta, jonka nojalla esineen haltijalla on valta pidättää toiselle kuuluva esine, kunnes tämä on täyttänyt määrätyn suorituksen.¹⁶ Mutta toisaalta kerrottu toimenpide, niinkuin edellä on osoitettu, riidattomasti palvelee myös rikoksen selvittämistarkoitusta.¹⁷ Mielestämme ei sen vuoksi mikään estä sen käsityksen hyväksymistä, että kosketeltu haltuunotto on takavarikkokategoriaan luettava.¹⁸ Varsinkaan ei mielestämme voida hyväksyä sitä *Hasslerin* perustelua, ettei kysymys olisi takavarikosta lähinnä sen vuoksi, että toimenpiteen suorittajana on yksityinen henkilö eikä viranomainen.¹⁹ Onhan yksityiselle annettu oikeus eräissä tapauksissa ryhtyä huomattavasti tärkeämpiinkin ja yksilön oikeuteen paljon syvällisemmin vaikuttaviin toimenpiteisiin, niinkuin rikosentekijän kiinniottamiseen ja kotietsintään. Yksityisen oikeuden ottaa haltuunsa esineitä motivoi se tosiasia, ettei hänellä, äkkiä yllätettyään rikosentekijän, esim. luvattomasti metsästystä harjoittavan henkilön, yleensä ole mahdollisuutta kääntyä poliisiviranomaisen puoleen saadaakseen oikeusturvaa. Kun rikosten selvittäminen kuitenkin yleensä kuuluu viranomaiselle, voitaneen toisaalta tehdä se johtopäätös, että edellä selostetut tapaukset ovat poikkeustapauksia ja että yksityisellä ei siis muulloin, kuin milloin laki sen erityisesti sallii, ole valtaa ryhtyä toimenpiteisiin, joilla toisen oikeutta voidaan loukata tai saattaa se vaaran alaiseksi.²⁰

¹⁵ *Wrede, Sakrätten*, s. 479 s.; *Serlachius, Sakrätten*, s. 424; *Undén, m.t.*, s. 373 ss.

¹⁶ *Wrede*, s. 473 s.; *Undén, m.t.*, s. 359; *Montgomery, JFT* 1881 s. 405; *Serlachius, m.t.*, s. 420; Lainopillisen yhdistyksen keskustelukysymys *JFT* 1881 s. 282 ss.

¹⁷ *Wrede, m.t.*, s. 479; *Serlachius, m.t.*, s. 424.

¹⁸ *Wrede-Tirkkonen*, s. 303 s.; *Granfelt, Sammandrag*, s. 77. Vrt. *Undén, m.t.*, s. 373, joka huomauttaa, että p.o. tapauksissa syntyvä *retentio-oikeus* on heikompi kuin yleensä.

¹⁹ *Hassler, Föreläsningar*, s. 110; vrt. *Ollinen I*, s. 4 viite 10. *Agge, Straffprocessrätt I*, s. 67, ei selvästi lausu mielipidettään asiasta.

²⁰ Toisin *Ollinen, m.t.*, s. 4 viite 10, joka lausuu, että itseapu olisi sallittu aina, milloin valtion viranomaisen apua ei oikeaan aikaan ole saatavissa ja vaara on tarjona, että vaateen toteuttaminen joko käy mahdottomaksi tai oleellisesti vaikeutuu, jollei toimenpiteisiin ryhdytä. Samoin *Ekström*, s. 278. Vrt. *Honkasalo, Vahvistuskanneoikeudesta I*, s. 15.

VII LUKU.

TAKAVARIKKOVIRANOMAISET.

A. Yleisiä näkökohtia.

Kun takavarikkoinstituuttia ei ole Suomen oikeudessa yhtenäisillä säännöksillä järjestetty, kohtaa vastauksen antaminen kysymyseen, ketkä saavat toimittaa takavarikon, eräitä vaikeuksia. Aikaisemman esityksemme yhteydessä olemme todenneet, että takavarikon voi määrätyissä tapauksissa toimittaa yksityinen henkilö, vaikkakin käytännössä takavarikon tavallisesti suorittaa viranomais-
nen. Kun yleisiä säännöksiä ei kuitenkaan ole annettu siitä, millä viranomaisella on oikeus takavarikoimiseen, jää tutkimuksemme tehtäväksi tämän kysymyksen selvittäminen. Erikoislainsäädäntöön sisältyy kylläkin runsaasti määräyksiä takavarikkoviranomaisista.

Jos pidetään silmällä rikosprosessuaalisen pakkokeinon luonnetta ja rikosprosessin tarkoitusta yleensä, niin voitaneen sanoa, että ainakin sellaisella viranomaisella, jolla on oikeus määrätä vangitsemisesta, on myös oikeus suorittaa takavarikko tai määrätä se toimitettavaksi, jollei toisin ole säädetty. Tämä johtuu säännöstä: *ma jus includit minus*, s.o., jolla on valta suorittaa rikosprosessuaaliselta kannalta yksilön oikeuspiiriin syvemmälle kohdistuva toimenpide, sillä on katsottava olevan oikeus ryhtyä vähemmän vaikuttavaankin ja oikeushyvää pienemmässä määrin loukkaavaan toimeen.¹ Tämän periaatteen mukaisesti on niinkään edellytettävä sillä viranomaisella, joka on oikeutettu toimittamaan etsinnän, olevan vallan määrätä takavarikostakin. Kotietsintä esim. muodostuisi täysin tarkoituksettomaksi, jollei siihen oikeutetulla olisi myös mahdollisuutta ottaa takavarikkoon niitä esineitä, joita tuossa etsinnässä tavataan.²

¹ Näin myös *Hassler*, *Föreläsningar*, s. 125.

² *Granfelt*, *Sammandrag*, s. 79; *Lohsing*, s. 228. Samoin Italian oikeuteen nähden *Manzini II*, s. 261: »l'ordine di perquisizione contiene implicitamente l'ordine di

B. Varsinaiset takavarikkoviranomaiset.

Edellä mainitun periaatteen mukaisesti tulisi siis niillä viranomaisilla, jotka on lueteltu RVA 22 §:ssä, eli n.s. vangitsemisviranomaisilla, olla oikeus päättää myös takavarikkoonotosta. Epäilyksiä siitä, että kotietsintään oikeutettu viranomainen voi tehdä takavarikon, ei, niinkuin edellä on osoitettu, voida katsoa olevan. Mutta sitä vastoin lainsäätäjä ei aina ole pitänyt selvänä, että vangitsemisviranomainen voisi päättää myös kotietsinnästä. RVA 14 §:n mukaan siinä muodossa, jossa se oli ennen 17/12 1943 tehtyä muutosta, ei näet kotietsintäoikeuden katsottu liittyvän RVA 22 §:ssä mainittujen viranomaisten valtuuksiin. Kun sanottuna päivänä ann. L:lla valtionsyyttäjiä tehtävät siirrettiin seuranneen vuoden alusta läänien poliisitarkastajille ja apulaispoliisitarkastajille³ ja tällöin kävi tarpeelliseksi laajentaa kotietsinnän toimittamiseen oikeutettujen viranomaisten piiriä selvennettiin RVA 14 §:ää siten, että vangitsemisviranomaisella selitettiin olevan oikeus myös kotietsinnän toimittamiseen. Edellä esitetyn mukaisesti on sanottuja viranomaisia pidettävä siis samalla takavarikkoviranomaisinakin.

RVA 22 §:n mukaan, sellaisena kuin se on 17/12 1943 ann. L:ssa, ovat takavarikkoviranomaisia näin ollen nimismies, apulaisnimismies, kaupungin poliisilaitoksen päällikkö ja hänen apulaisensa, poliisilaitoksen rikos-, huolto- tai järjestysosaston päällikkö ja hänen apulaisensa. Vangitsemisviranomaisia ovat lisäksi virallinen syyttäjä kaupungissa ja hänen apulaisensa, komisario, poliisitarkastaja, apulaispoliisitarkastaja ja poliisiylitarkastaja, valtiollisen poliisin päällikkö, valtiollisen poliisin osaston päällikkö, rikostutkimuskeskuksen päällikkö, eräät merivartiolaitoksen viranhaltijat sekä puolustusvoimain pääesikunnan ulkomaanosaston valvontatoimiston ja sen alatoimiston päälliköt. Käytännölliseltä merkitykseltään on rikostutkimuskeskuksen päällikön vangitsemisoikeus jäänyt vähäiseksi. Puolustusvoimain pääesikunnan valvontatoimisto on lakkautettu 30/6 1945 ann. A:lla (674/45) ja merivartiolaitos yhdistetty rajavartiolaitokseen 22/12 1944 ann. L:lla (980/44).

Lueteltujen vangitsemisviranomaisten joukossa ei ole mainittu,

sequestrare ciò che di processualmente utile verrà ritrovato». Vrt. Englannin oikeuteen nähden *Inhulsen*, s. 17 ss.

³ A poliisitarkastajista 30/12 1943 (1068/43).

niinkuin voidaan pitää luonnollisenakin, tavallista poliisikonstaapelia, koska hänellä ei voitane katsoa olevan riittäviä edellytyksiä päättää yksilön oikeuspiiriin siinä määrin syvästi vaikuttavasta toimenpiteestä kuin vangitsemisesta. Kaupungissa oli poliisimies kuitenkin RVA 14 §:n nojalla jo ennen vuoden 1943 lainmuutosta oikeutettu suorittamaan kotietsinnän ja toimittamaan siis takavarikonkin. Hallituksen tarkoituksena oli lainmuutoksen yhteydessä hankkia poliisimiehille koko valtakunnassa yleinen kotietsintäoikeus, mutta asiaa valtiopäivillä käsiteltäessä lakivaliokunta huomautti, että kun maaseutukonstaapelien ammattitaito saattoi olla varsin puutteellinen, näytti yleisen kotietsintäoikeuden myöntäminen poliisimiehille oikeusturvallisuuden kannalta arveluttavalta. Kotietsinnän toimittaminen edellytti näet, lausui valiokunta,⁴ sellaisen oikeuden käyttäjältä huomattavaa harkintaa ja arvostelukykä. Kun toisaalta useat nimismiespiirit olivat varsin laajoja ja olosuhteet muutoinkin saattoivat olla sellaiset, ettei maaseutukonstaapeli aina voinut riittävän joutuisasti saada yhteyttä esimieheensä, näytti itsenäisen kotietsintäoikeuden myöntäminen eräille maaseutukonstaapeleille kuitenkin nopean ja joustavan rikostutkinnan kannalta välttämättömältä. Sen vuoksi ja kun kelpoisuusvaatimukset ylikonstaapelin ja vanhemman konstaapelin toimiin olivat suuremmat kuin nuoremman konstaapelin toimeen, valiokunta ehdotti RVA 14 §:n muutettavaksi siten, että puheena oleva oikeus maaseudulla oli, paitsi vangitsemiseen oikeutetulla viranomaisella, ylikonstaapelilla ja vanhemmalla konstaapelilla. Tämän ehdotuksen eduskunta hyväksyi. Kun siis voimassa olevan oikeuden mukaan muilla poliisimiehillä paitsi maalla toimivalla nuoremmalla konstaapelilla on itsenäinen oikeus kotietsinnän toimittamiseen, on heillä edellä esitetyn mukaisesti katsottava olevan valta toimia takavarikkoviranomaisenakin.

Käytännössä voi sattua, että nuorempi konstaapeli maallakin joutuu toimittamaan alustavia tutkintoja rikosasioiden selvittämiseksi. Tutkinta voi johtaa tuloksiin useinkin vain edellyttäen, että sille tarpeellisia esineitä otetaan talteen. Näin ollen täytynee pitää selvänä, että nuoremmalla konstaapelilla maallakin on oikeus suorittaa provisorinen takavarikko, joka on alistettava päällikkönä toi-

⁴ Ks. Lakivaliokunnan mietintöä N:o 20 1943 vp.

mivan esimiehen vahvistettavaksi.^{5, 6} Vaikkakin sisäasiainministeriön 4/3 1938 antaman kiertokirjeen mukaan, joka koskee ohjeita läänien rikospoliisikeskusten käyttämisestä, rikostutkinnan toimeenpano yleensä ja erittäinkin niissä piireissä, joissa on valtion palkkaama kanslisti, mahdollisimman suuressa määrin kuuluu nimismiehille ja apulaisnimismiehille, voivat siis konstaapelitkin joutua suorittamaan rikostutkintaa ja sen yhteydessä takavarikkoonottoja asianomaisen valvonnan ja ohjauksen alaisina.⁷

Edellä esitetyn kanssa ristiriidassa näyttää olevan SäännöstelyRL 9 § ja kansanhuollon alaan kuuluvista tarkastuksista ja etsinnöistä 30/12 1943 (1065/43) ann. VNp 6 §, joiden mukaan sanotuissa lainkohdissa mainituilla viranomaisilla, vaikka heillä on oikeus toimittaa

⁵ Myös *Granfelt*, Sammandrag, s. 78, on katsonut ennen PoliisiA:n voimaantuloa ja RVA:n edellä mainittua muutosta, että konstaapelitkin ovat oikeutettuja rikostutkintaa suorittaessaan toimittamaan takavarikon. — Ruotsin oloihin nähden ennen Ruotsin PakkokeinoL:n voimaantuloa on *Hassler* yleensä asettunut sille kannalle, että alempi poliisiviranomainen voi vain varsinaisen takavarikkoviranomaisen määräyksestä toimittaa takavarikon, ks. m.t., s. 126 ss. Vrt. kuitenkin Ruotsin oikeuskäytäntöönkin nähden oikeustapausta NJA 1923 s. 151 ss.: rikoskomisario, joka suoritti erästä rikostutkintaa ja jolla ei ollut vangitsemisoikeutta, oli, etsittäessä erästä rikokseen epäiltyä, antanut takavarikoida tämän postilaatikosta kaksi kirjettä, avannut ja lukenut ne sekä pannut ne takaisin laatikkoon. Tämän johdosta oikeusasiamies, joka oli sitä mieltä, ettei komisariolla ollut ollut valtaa avata kirjeitä, vaan että hänen olisi tullut lähettää ne poliisi-intendentille (jolla oli vangitsemisoikeus), määräsi syytteen nostettavaksi komisariota vastaan virkavirheestä. Komisario oli sitä mieltä, että kotietsinnän suorittajalla täytyi olla oikeus avata kirjeet, koska rikostutkinnan kannalta muutoin kului aikaa hukkaan eikä sillä seikalla, ettei komisariolla ollut vangitsemisoikeutta, ollut merkitystä, kun kirjeiden avaaminen vain merkitsi suoritettua kotietsinnän loppuun saattamista. — RO tuomitsi komisarion taitamattomuudesta virantoimituksessa sakkoon. HO, jonka päätöksen Ruotsin KKO hyväksyi, hylkäsi syytteen, koska komisarion, antamalla noutaa p.o. kirjeet, jotka oli otettu rikoksesta epäillyn postilaatikosta kahden naapurin läsnä ollessa heidän saatua tiedon myös menettelyn syystä, ei voitu katsoa syyllistyneen virkarikokseen ja koska komisariolla hänelle asianomaisen viranomaisen antaman tehtävän laatuun ja muihin seikkoihin nähden oli katsottava olleen oikeus avata ja lukea sanotut kirjeet.

⁶ Vrt. MaalkonstJ 14 §. Huvittelaisuuksien järjestysmiehillä ei ole takavarikoimisoikeutta, ks. L huvittelaisuuksien järjestysmiehistä 5/5 1930 3 §; A yleisten kokouksien järjestysmiehistä 8/6 1933 2 §.

⁷ *Honkasalo*, Nimismies rikostutkijana, s. 6 ss. Konstaapelia, joka ei ole suorittanut valtion poliisikoulun kurssia tai läänin poliisiopetuskurssia, ei mainitun kiertokirjeen mukaan kuitenkaan olisi käytettävä rikostutkinnan toimeenpanoon, ellei hänellä sivistysmääränsä ja rikospoliisimiesominaisuuksiensa puolesta erikoistapauksissa harkita olevan siihen riittäviä edellytyksiä.

etsintöjä, ei ole valtaa takavarikoida omaisuutta vaan ainoastaan »ottaa se haltuunsa». Omaisuus on sitten, mikäli sitä tarkastuksen jälkeen ei välittömästi palauteta omistajalle, luovutettava SäännöstelyRL 10 §:ssä mainitulle viranomaiselle, s.o. poliisipäällikölle tai hänen määräämälleen poliisipäällystään kuuluvalla henkilöllä, jolla on valta määrätä se pantavaksi takavarikkoon. Tämän johdosta on lausuttava, että säännöstelyasioiden luonteesta johtuen on katsottu olevan syytä antaa oikeus säännöstelytakavarikosta päättämiseen vain ylemmälle poliisiviranomaiselle, jolla voidaan olettaa olevan suuremmassa määrin harkintakykyä kuin alemmilla viranomaisilla ratkaista sanotunlaisia usein arkaluontoisia ja taloudellisilta vaikutuksiltaan varsin merkityksellisiä kysymyksiä. Ne toimenpiteet, joilla lainkohdassa edellytetyt viranomaiset ovat ottaneet omaisuutta »haltuunsa», käsittävät kuitenkin todellisen rikosprosessuaalisen vaikkakin provisorisen takavarikon. Kun poliisipäällikölle on tahdottu antaa valta lopullisesti harkita, onko takavarikko pysytettävä voimassa vai kumottava, olisi ollut asianmukaista laatia säännökset siihen muotoon, että toimenpide olisi alistettava sanotun viranomaisen vahvistettavaksi.^{8,9}

Virallinen syyttäjä, s.o. kaupungissa kaupunginviskaali tai muu syyttäjä ja maalla nimismies sekä apulaisnimismies kuuluvat vangitsemisviranomaisiin, joten heitä on pidettävä myös takavarikkoviranomaisina, varsinkin kun heillä on valta päättää kotietsinnästäkin. Silmällä pitäen syyttäjäviranomaisen funktiota havaitaan tosin ero kaupunki- ja maaseutusyyttäjän välillä: viimeksi-

⁸ Vastaavanlainen virheellisyys esiintyi jo KieltoL 25 §:ssä, jonka mukaan poliisikonstaapeli ja raittiuspoliisi, vaikka heillä KieltoL 24 §:n nojalla oli kotietsintäoikeus, saattoivat ottaa omaisuutta vain haltuunsa, mutta ei takavarikoida sitä. Itse »takavarikoimisen» toimitti nimismies ja kaupungissa poliisiviranomainen tai kaupunginviskaali.

⁹ Tällaista alistamismenettelyä on sitä vastoin pidetty silmällä laadittaessa PakkokeinoLE 1939 4 §:ää. Lainsäätäjä on lähtenyt siitä oikeasta periaatteesta, että sellaisista rikosprosessuaalisista pakkokeinoista kuin takavarikosta ja etsinnöistä päättämään tulisi olla periaatteessa oikeutettu vain ylemmän viranomaisen. Sen vuoksi lakiehdotuksessa säädetään (3 ja 17 §), että tuolloisena viranomaisena tulisi olemaan se viranomainen, jolla lain mukaan on valta antaa vangitsemismääräys, tuomioistuin kuitenkin vain sen käsiteltävänä olevassa rikosasiassa. Lakiehdotuksen 4 §:n mukaan voi kuitenkin poliisimies, milloin olosuhteet vaativat kiireellistä tointa eikä määräystä voi heti saada, takavarikoida esineen, ei kuitenkaan posti- ja lennätinlaitoksen huostassa olevaa lähetystä, mutta oli takavarikosta viipymättä ilmoitettava edellä mainitulle viranomaiselle, jonka on päätettävä, jääkö takavarikko voimaan vai ei.

mainituksa yhdistyvät poliisipäällikkyyys ja syyttäjän tehtävät, joten rikos synnyttää syyttäviranomaiselle maalla velvollisuuden ryhtyä itse tai poliisien avulla tarpeellisiin toimenpiteisiin rikoksen selvittämiseksi, kun taas syyttäviranomainen kaupungissa tavallisesti saa asian hoidettavakseen vasta sitten, kun valmistava tutkinta siinä jo on suoritettu.^{10, 11} Suomessa ei siis, toisin kuin esim. Ranskassa, jossa tutkintatuomarista (*le juge d'instruction*) on käytännössä muodostunut eräänlainen virallisen syyttäjän (*le procureur de la République*) apulainen,¹² syyttäviranomainen kaupungissa juuri joudu puuttumaan rikostutkintaan, vaikkakin hänellä on siihen valta. Syyttäjällä on kylläkin oikeus ryhtyä kaikkiin niihin toimenpiteisiin, joihin tehty rikos antaa aihetta, siis myös takavarikon suorittamiseen. Tämä ilmenee osittain kaupunginviskaalien ohjesäännöstä¹³ ja 17/3 1933 annetusta ja 17/12 1943 kumotusta valtiosyyttäjiä koskevasta laista, jossa viimeksimainituksa *expressis verbis* säädettiin (3 §), että valtiosyyttäjiillä oli samanlainen oikeus takavarikon toimittamiseen ja toimituttamiseen kuin nimismiehellä maalla tahi poliisipäälliköllä tai kaupunginviskaalilla taikka muulla virallisella syyttäjällä kaupungissa.¹⁴

Vaikkakaan Suomen oikeudessa ei ole yleisiä säännöksiä takavarikkoviranomaisista, on, niinkuin edellä on mainittu, erikoislaainsäädännössä runsaasti määräyksiä tällaisista viranomaisista. Tavallisesti on erikoissäännöksissä syyttäjä- ja poliisi-

¹⁰ Lehto, DL 1932 s. 4 s.

¹¹ PoliisiA 12 §:n mukaan on rikostutkijan, jos tutkinnassa tulee ilmi asiahaaroja, jotka viittaavat määrätyn henkilön rikollisuuteen, jollei rikos ole hänen syytettävänä, antaa asianomaiselle syyttäjälle tilaisuus ottaa selvä tutkinnasta ja olla siinä läsnä. Maaseudun oloja silmällä pitäen on tällä säännöksellä merkitystä vain, milloin poliisikonstaapeli suorittaa tutkintaa, koska nimismies on paitsi rikostutkija samalla myös virallinen syyttäjä. Tiedoksiantovelvollisuus on poliisikonstaapelilla jo sillä perusteella, että hän rikostutkijana toimii nimismiehen valvonnan alaisena ja että nimismiehen on tarvittaessa täydennettävä hänen tutkimuksiaan. Kaupungeissa taas kehitys on johtanut siihen, että kaupunginviskaali ei juuri puutu valmistavaan tutkintaan. Ks. myös *Honkasalo*, m.t., s. 10.

¹² Ks. edellä s. 100.

¹³ Ks. A, joka sisältää kaupunginviskaalien ohjesäännön 10/5 1927 (130/27) 9—11 §.

¹⁴ *Ståhlberg*, Julkisen oikeuden lakikirja, s. 315, on selittänyt mainitun 3 §:n säännöksen siten, että sillä tarkoitettaisiin siviiliprosessuaalista takavarikkoa (*kvarstad*). Tätä käsitystä ei voitane pitää oikeana, mikä selviää jo siitäkin, että sanotusta takavarikosta päättäminen kuuluu ulosotonhaltijalle. Pykälän ruotsinkielisessä lakitekstissä käytetäänkin nimitystä »beslag» eikä »kvarstad».

viranomaisille annettu valta ryhtyä takavarikkotoimenpiteisiin. Tämä ei koske vain niitä tapauksia, joissa mainitunlainen toimenpide on riippuvainen asianomistajasta,¹⁵ vaan erittäinkin, milloin on kysymys asioista, joissa esineen vaarallisen laadun vuoksi tai muista syistä kuten terveys-, turvallisuus- tai järjestysnäkökohtien takia on tärkeätä, että julkinen intressi tulee valvotuksi.¹⁶ Toisinaan on nimenomaan määritelty, mitä poliisiviranomaisella asianomaisessa lainsäädännössä on ymmärrettävä. Tällöin on havaittavissa varsinkin seuraava ero: poliisiviranomainen käsitetään laajemmassa ja suppeammassa mielessä. Poliisiviranomaisella laajemmassa mielessä — esim. PassiA 13 §:ssä — tarkoitetaan poliisilaitosta kaupungissa, nimismiestä ja apulaisnimismiestä kauppalassa ja maaseudulla, valtiollista poliisia, rajavartiolaitosta sekä muuta viranomaista tai henkilöä. Suppeampi käsite on omaksuttu eräissä toisissa asetuksissa, joissa sanotulla viranomaisella tarkoitetaan poliisilaitosta kaupungissa tai kauppalassa sekä nimismiestä tai apulaisnimismiestä maaseudulla.¹⁷

Kysymys sellaisten syyttäjien kuin valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen takavarikkoonotto-oikeudesta voidaan tässä sivuuttaa, koska asialta puuttuu käytännöllistä merkitystä. Täytynee katsoa, että ainakin niissä tapauksissa, joissa mainittu korkeat viranomaiset itse ajavat syytettä,¹⁸ heillä on myös takavarikkoonotto-oikeus. Sisäasiainministeri ei ole syyttävaviranomai-

¹⁵ Ks. esim. AlkuperäL 3 ja 4 §; TekijäL 32 §.

¹⁶ Ensiksi mainitunlaisista tapauksista ks. esim. MyrkkyA 54 §; ApteekkitavaraL 13 §; A tulenarkojen nesteiden valmistuksesta y.m. 29/3 1924 48 §. Jälkimmäistä laatua olevista tapauksista ks. esim. MargariinivalmisteL 13 ja 15 §; L. rehuaineiden ja lannoitteiden valmistuksesta, maahantuonnista ja kaupasta 23/5 1929 15 §. AAseL 5 ja 6 §; Kalastussääntö 23/7 1902 35 §. Viimeksimainitun mukaan on takavarikkoonotto-oikeus myös n.s. kalastuskaisijalla.

¹⁷ AAseA 44 § KpHuviA 12 §.

¹⁸ Ks. HM 47, 49 §; *Granfelt*, *Lärobok*, s. 89 s. Oikeuskansleri on yleinen syyttäjä, mutta voi myös olla erikoissyyttäjä. Hänellä on sekä *devolutio-* että *substitutio-oikeus*, (*Hakkila*, *Perustuslait*, s. 222); hänellä on myös valta antaa erityistä rikostutkintaa suorittamaan määräämälleen henkilölle vangitsemisoikeus, joten sellaisella henkilöllä on edellä esitetyn mukaisesti katsottava olevan myös oikeus toimittaa takavarikkoja. Milloin oikeuskansleri on poissa tai estynyt hoitamasta tehtäviään, kuuluvat ne apulaisoikeuskanslerille. Eduskunnan oikeusasiamiehen toimivalta on rajoitetumpi kuin oikeuskanslerin edellisen valvontatehtävän rajoituksessa vain viranomaisen toimintaan; *Hakkila*, m.t., s. 235. N.s. sotasyllisyysasiassa, jossa eräitä entisiä VN:n jäseniä ja erästä entistä lähettilästä syytettiin v. 1945 virka-aseman väärinkäyttämisestä, toimi oikeuskansleri virallisena

nen eikä itse suorita vangitsemista, mutta hänellä on valta myöntää vangitsemisoikeus erityisiä rikostutkimuksia suorittamaan määräämälleen henkilölle;¹⁹ näillä on silloin katsottava olevan oikeus toimittaa takavarikkojakin. Milloin LH määrää jonkun toimittamaan vangitsemisen, on asian laita samoin.

Eräissä tapauksissa on annettu erikoissäännöksiä siitä, mikä viranomainen on oikeutettu toimittamaan takavarikon. Lainsäädännöstä, johon sisältyy tällaisia määräyksiä, mainittakoon väkijuoma-, tullipainovapaus- ja säännöstelylainsäädäntö.

C. Takavarikkoviranomaiset eräissä tapauksissa.

1. Väkijuomalainsäädäntö.

Väkijuomalainsäädännön valvonta on kautta aikojen antanut valtiovallalle paljon työtä ja vaivaa. Olemme jo edellä historiallisessa katsauksessa osoittaneet, että valtio menneinä vuosisatoina monenlaisin keinoin yritti tehostaa väkijuomalainsäädäntöä koskevien määräysten noudattamista. KieltoL:n voimassa ollessa muodostuivat olot valvonnan kannalta varsin vaikeiksi, kun laitton väkijuomaliike pääsi paisumaan niin laajaksi, että se suoraan uhmasi yhteiskunnan vastatoimenpiteitä. Valtiovallan oli sen vuoksi pakko ryhtyä laittoman väkijuomaliikkeen tukahduttamiseksi sellaisiin toimenpiteisiin, jotka herättivät kansalaisten keskuudessa vakavaa erimielisyyttä ja laajalti vastustusta.²⁰ Niinpä oli valtiiovallan myönnettävä kotietsintäoikeus n.s. raittiuspoliiseille,²¹ joilla ei ehkä aina ollut riittävästi edellytyksiä tehtäviensä asianmukaiseen suorittamiseen. Kun tällaisilla poliiseilla on ollut oikeus suorittaa kotietsintöjä, ovat he siis samalla voineet toimia myös takavarikkoviranomaisina.

VäkijL:n mukaan kuuluu varsinainen lain noudattamisen

syöttäjänä. Hän olisi siis voinut myös tehdä takavarikkoja, jotka mainitun oikeudenkäynnin vuoksi olisivat olleet tarpeellisia.

¹⁹ Tämä sisäasiainministerille kuuluva valtuus on saanut käytännössä suuren merkityksen m.m., kun n.s. asekatkentaikutun selvittämistä varten VN:n 21/9 1945 tekemän päätöksen nojalla perustettiin erityinen sisäasiainministeriön alainen tutkintaelin.

²⁰ Vrt. Serlachius-Särkilähti, LM 1925 s. 143.

²¹ KieltoL 24 §; VNp raittiuslautakuntain sekä raittiuspoliisien ja muiden kunnallisten raittiudenvalvojain toiminnasta, 7/7 1922 (162/22) 1 ja 6 §.

valvonta etupäässä poliisiviranomaisille (53 §). Valvonnan saattamiseksi riittävän tehokkaaksi sallii nykyinenkin lainsäädäntö erinäisin edellytyksin etsinnän toimittamisen asianomaisen luona, jos se asian ilmisaamiseksi on tarpeen (59 § L:ssä 24/3 1933). Etsintään oikeutettuja viranomaisia ovat virallinen syyttäjä, poliisiviranomainen tai poliisimies ja se on suoritettava todistajain läsnä ollessa. VäkiJL:nkin mukaan (57 §) voidaan asettaa raittiuspoliiseja, joiden tehtävänä on raittiuslautakunnan antamien ohjeiden mukaan yhteistoiminnassa paikkakunnan varsinaisten poliisiviranomaisten kanssa valvoa VäkiJL:n ja sen nojalla annettujen säännösten noudattamista sekä tarpeen vaatiessa toimittaa etsintöjä noudattaen, mitä siitä on säädetty.²²

2. Tullilainsäädäntö.

Samoin kuin väkijuomalainsäädännön on tullilainsäädännönkin noudattamisen valvonta aikojen kuluessa vaatinut valtiovallan taholta paljon huomiota osakseen. Olemme edellä tehneet selkoa takavarikkosäännöstöstä vanhempina aikoina silmällä pitäen varsinkin tullitakavarikkoa. Ennen nykyistä tullilainsäädäntöä voimassa olleessa vuoden 1887 tullisäännössä oli takavarikoitsijan käsite selvästi määritelty: takavarikoitsija oli se, joka tavaraa laittomasti maahan tuotaessa tai maasta viettäessä syytteen nostamista varten pidätti tavaran (156 §). Mikäli tullipalvelusmies (tullibetjänt) tapasi tullivirkamiehen johdolla suoritettavassa tullitarkastuksessa tavaraa, oli häntä pidettävä ilmiantajana ja tullivirkamiestä, jonka asiana oli päättää takavarikon toimeenpanosta, takavarikoitsijana.²³

Voimassa olevan tullilainsäädännön mukaan on oikeus tullitakavarikon toimittamiseen ensiksikin niillä tull- ja poliisimiehillä, joilla on valta suorittaa luvattomasti tullialueelle tuodun tavaran ja sellaisen tavaran etsintä, jonka todennäköisillä syillä otaksutaan olevan tarkoitettun tullialueelta luvattomasti vietäväksi, sekä sitä varten tarvittaessa toimittaa varsinainen kotietsintä.²⁴ Säännöstä laatiessaan lainsäätäjä on siis lähtenyt siitä edellä esittämästämme periaatteesta, että etsinnän suorittamiseen oikeutettu viranomainen voi toimittaa

²² Raittiuslautakunta A 1 ja 6 §.

²³ *Granfelt*, Lärobok, s. 113; *Sama*, Sammandrag, s. 80.

²⁴ TulliL 119 §; TulliS 145 §; *Alanko*, s. 117.

myös takavarikon. Silmällä pitäen taas kysymystä, mikä viranomaisen voi suorittaa etsinnän, tullilainsäädännössä on erotettu kaksi tausta. Etsintään oikeutettuja ovat: 1. ne tulliviranomaiset, joilla on itsenäinen syyteoikeus tullirikosasioissa, 2. eräät muutkin tullimiehet, joilta mainittu oikeus tosin puuttuu, mutta joiden virka-asemansa perusteella on katsottava olevan tehtävään päteviä. Henkilöitä, joilla on itsenäinen syyteoikeus tullirikosasioissa, ovat tullihallituksen kanneviskaali ja tullinhoitajat sekä sellaisten ylimääräisten virkojen hoitajat, joilla on vastaava virka-asema.²⁵ Niihin taas, joilla on etsintäoikeus ilman syyteoikeutta, kuuluvat tullitoimipaikan tai -aseman esimies sekä sellainen ainakin tullipäällyismiehen virka-asemassa oleva tullimies, jolle sanotut henkilöt ovat antaneet etsintöjen suorittamista koskevan määräyksen.

Poliisiviranomaisia, jotka ovat oikeutettuja toimittamaan etsinnän tulliasioissa, ovat poliisimestari ja poliisikomisario kaupungissa ynnä nimismies maalla. Tähän ryhmään voidaan lukea myös kaupunginviskaali. Milloin on kysymys tavarasta, joka tavaataan eräillä yleisillä paikoilla, on poliisikonstaapelillakin (samoin kuin tullivartijallakin) oikeus suorittaa kotietsintä ja toimia siis takavarikkoviranomaisenakin.²⁶ Niinikään ovat eräät rajavartiolaitoksen virkamiehet oikeutettuja suorittamaan tullitakavarikon.²⁷

Tulliasioden luonteesta johtuu, että takavarikon voi toisinaan joutua toimittamaan sellainenkin tullimies, jolla ei ole oikeutta tehdä siitä aiheutuvaa syytettä ja jota ei myöskään voida verrata niihin virkamiehiin, jotka edellä esitetyn mukaisesti ovat päteviä suorittamaan takavarikon virka-asemansa nojalla. Näin on laita, milloin esim. ulkomaalta Suomeen saapuvassa laivassa tavataan salakuljettua tavaraa, jonka tullivartijat yksinään ottavat haltuunsa. Samoin voi sattua, että esim. tulliviskaali suorittaessaan pidättämisen ottaa haltuunsa pidätetyltä tavaraa (TulliL 121 §). Näiden alempien viranomaisten toiminta rajoittuu vain provisorisiin toimenpiteisiin valtion intressien turvaamiseksi, sillä heidän on viipymättä ilmoitettava niistä edellämainituille tulliasioissa toimiville erikoissyyttäjille, joilla on valta harkita, onko takavarikko pysytettävä voimassa vai ei.²⁸

²⁵ TulliL 126 §; TulliS 147 §; Pitkänen, s. 90.

²⁶ TulliL 118 § 1 mom. 1 ja 2 kohta ja 119 §; Alanko, s. 118.

²⁷ TulliL 119 §, TulliS 145 §; RajavartiolaitosL 22/12 1944 (980/44) 1 ja 6 §.

²⁸ TulliS 145 § 2 mom. On huomattava, että sellainen ilmoitus on aina tehtävä, milloin tullitakavarikon on suorittanut viran- tai toimenhaltija, jolla ei ole oikeutta

Varsinaisia takavarikkoviranomaisia tullirikosasioissa ovat siis kanneviskaali, tullinhoitajat, tullitoimipaikan tai -aseman esimies ja poliisiviranomaiset. Erikoisasema tullilaitoksen virkamiesten joukossa on kanneviskaalilla. Hän on kanneviskaalintoimiston päällikkö ja samalla tullilaitoksen ylisyyttäjä.²⁹ Hänen tulee valvoa alaistensa tullisyyttäjiä toimintaa tullirikosasioissa ja antaa ohjeita heille syyttäjän tointa koskevista tehtävistä, valvoa muidenkin tullilaitoksen viran ja toimenhaltijain virkatoimia, käsitellä tullirikosasiat sekä tarkastaa tullitoimipaikkojen ehdotukset ilmiantajille ja valvontaviranomaisille tulevien palkintojen jakamiseksi. Kun kanneviskaali on tullisyyttäjiä esimies ja hänellä on devolutio-oikeus,³⁰ voi hän jo tässä ominaisuudessaan joutua toimittamaan takavarikkoja. Erittäin on kuitenkin vielä säädetty, että kanneviskaalilla on oikeus takavarikoida kulkuneuvoja ja tavaraa tullirikosten johdosta ja tällaisten rikosten selville saamiseksi toimittaa kotietsintöjä sekä tarkastaa liikennelaitoksia ja kulkuneuvoja.³¹

3. Painovapauslainsäädäntö.

Takavarikon käsitettä selvittäessämme olemme osoittaneet, että eräs niitä tarkoituspäriä, joiden vuoksi takavarikko toimitetaan, on konfiskatiovaateen turvaaminen. Olemme samalla viitanneet siihen, että tavallisesta konfiskatiosta on erötettava se menetetyksi julistaminen, joka voi kohdata PainoL:ssa mainittua painokirjoitusta. Aikaisemmin on niinikään huomautettu, että tällaisen painokirjoituksen takavarikoimisen tarkoituksena on, paitsi todisteluintressin edistäminen, sen vaaran torjuminen, mitä tällaisen sisällykseltään rikollisen tai muutoin annettuja määräyksiä rikkovan painotuotteen levittäminen merkitsee yhteiskunnalle.

PainoL 40 §:n mukaan on oikeusministeriö yleinen valvontaviranomainen painovapausasioissa. Jos painotuote on sisällyk-

itse tehdä siitä johtuvaa syytettä. Ilmoitus on yleensä laadittava kirjallisesti ja täsmälliseen muotoon, ks. Pitkänen, s. 72.

²⁹ TullihallintoA 4 §.

³⁰ TullihallintoA 15 §. — Kanneviskaalilla on siis valta jättää raukemaankin alaisensa tullisyyttäjän vireille panema syyte, jos katsoo olevan siihen aihetta, ks. Pitkänen-Saraoja, s. 282.

³¹ TullihallintoA 16 §.

seltään rikollinen tai jos havaitaan, että PainoL:ia muutoin on rikottu, on oikeusministeriön annettava määräys syytteen nostamisesta ja siitä, kenen se on tehtävä (42 §). Kun RVA 15 ja 16 §:n mukaan virallisella syyttäjällä on itsenäinen syyteoikeus saattoi, ennenkuin PainoL:ia tässä kohdin selvennettiin, herätä kysymys, oliko syytteenteko virallisen syytteen alaisiin rikoksiin nähden painovapausasioissa riippuva oikeusministeriön määräyksestä. Tähän kysymykseen oli vastattava myöntävästi. Painovapausasioissa on näet nimenomaan tahdottu rajoittaa virallisen syyttäjän syytevaltaa. Syyntä siihen on ollut m.m. painovapausrikossyytteiden yleinen arkaluontoisuus, minkä vuoksi näin tärkeätä määräämisvaltaa ei ole tahdottu jättää syyttäjälaitokselle sen kehittymättömän tilan takia, jossa se on ollut. Osittain ovat asiaan vaikuttaneet eräät muutkin seikat.³² Oikeuskanslerillakaan, jolla HM 46 §:n nojalla on periaatteellisesti rajoittamaton syyteoikeus virallisen syytteen alaisissa rikosasioissa, ei voitane katsoa olleen valtaa ilman oikeusministeriön määräystä nostaa syytettyä painovapausrikoksesta.³³ Sitten kun PainoL 42 §:ää on muutettu 31/7 1930 ann. L:lla, on sanottu tulkintavaikeus saatu poistetuksi, sillä lainkohdan nykyisen sanamuodon mukaan on virallinen syyttäjä tai poliisipäällikkö, jos painovapausrikos tulee hänen tietoonsa, velvollinen ilmoittamaan asiasta oikeusministeriölle. Näin ollen oikeusministeriö on ainoa viranomainen, joka voi määrätä syytteesenpanosta.

Sanotun lainkohdan mukaan tulee oikeusministeriön, jos syytä siihen on, määrätä painokirjoitus takavarikkoon pantavaksi. Tähänkin säännökseen nähden on vallinnut erimielisyyttä siitä, onko oikeusministeriöllä ollut eksklusiivinen valta määrätä sanotusta pakkokeinosta. Lainvalmistelukunnan ehdotus PainoL:ksi oli näet sillä kannalla, että sekä virallinen syyttäjä että poliisiviranomainenkin kaupungissa saattoivat *proprio motu* toimeenpanna painotuotteen takavarikon.³⁴ Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on *Sundström—Salmiala*³⁵ vastannut kysymykseen kieltävästi ja samalla kannalla on ollut oikeuskäytäntö.³⁶ PainoL 42 §:n muutoksen johdosta on sanottu epäselvyys saatu poistetuksi, sillä voimassa olevan oikeuden mukaan virallisella syyttäjällä ja poliisipääl-

³² Ks. *Sundström—Salmiala*, DL 1924, s. 190 s. ja siinä mainittua oikeustapaa.

³³ Toista mieltä *Sundström—Salmiala*, m.t., s. 194.

³⁴ Lvk:n ehdotus painovapauslaiksi, 46 ja 50 §.

³⁵ *Sundström—Salmiala*, m.t., s. 198.

³⁶ Ks. esim. KKO 1921 Tieto 953 ja KKO 1923 Tieto 471.

liköllä on valta toimittaa painotuotteen väliaikainen takavarikko. Siitä on kuitenkin lyhyessä ajassa, viimeistään vuorokauden kuluessa, ilmoitettava oikeusministeriölle, joka alistaa sen oikeuden tutkittavaksi tai, ellei katso olleen syytä takavarikon toimittamiseen, määrää sen peruutettavaksi. Jollei rikos ole virallisen syytteen alainen, saa takavarikon toimittaa ainoastaan asianomistajan pyynnöstä. Takavarikoimismääräys on annettava erittäin kutakin tapausta varten.³⁷

4. Säännöstelylainsäädäntö.

Poikkeuksellisen ajan johdosta syntyneen säännöstelylainsäädännön valvontaa varten on täytynyt antaa pakkokeinoista säännöksiä, jotka ovat vaihdelleet sen mukaan kuin säännöstelylainsäädäntökin on kehittynyt. Kun se on luonteeltaan poikkeuslainsäädäntöä, emme siihen puutu enemmälti, vaan tyydymme esittämään sitä koskevat käsiteltävänämme olevan aiheen kannalta tärkeimmät periaatteet.

SäännöstelyvaltuusL edellytti erityisiä sanktioita, joita koskevat määräykset sisältyivät samanaikaisesti eli 6/5 1941 ann. L:iin väestön toimeentuloa vaarantavien rikosten rankaisemisesta.³⁸ Viimeksi mainitussa laissa kiinnitettiin erityinen huomio valvontaan. Valvontaviranomaisia oli kahdenlaisia: 1. VN:n määräämät viranomaiset ja 2. virka-asemansa nojalla valvontaan oikeutetut, joihin kuuluivat virallinen syyttäjä sekä poliisipäällikkö tai hänen määräämänsä poliisimies. Mainittujen lakien nojalla 9/5 1941 ann. VN:n päätöksessä³⁹ säädettiin tarkemmin VN:n määräämistä viranomaisista.

Säännöstelyn jatkuessa osoittautui välttämättömäksi lisätä valvontaviranomaisten valtuuksia. Niin tapahtui 21/11 1941 ann. VN:n päätöksessä.⁴⁰ Myös kotietsintään ja henkilöön kohdistuvaan etsintään ryhtyminen saatettiin nyt mahdolliseksi. Edellytyksenä näiden pakkokeinojen käyttämiselle oli, että jotakuta todennäköisin perustein epäiltiin säännöstelyrikoksen teke-

³⁷ Sundström-Salmiala, m.t., s. 198 ja siinä selostettu oikeustapaus.

³⁸ Ks. edellä, s. 118.

³⁹ VNp eräiden viranomaisten oikeudesta toimittaa tarkastuksia säännöstelymääräysten noudattamisen valvomiseksi (322/41).

⁴⁰ VNp kansanhuoltoa koskevien säännöstelymääräysten noudattamisen valvomiseksi toimitettavista tarkastuksista (808/41).

misestä taikka että oli syytä varoa sen, joka oli syytteessä sellaisesta rikoksesta tai oli siitä lainvoimaisella päätöksellä tuomittu rangaistukseen, jatkavan rikollista toimintaansa.

Kun lain konfiskatiota koskevat säännökset antoivat aihetta erilaisiin tulkintoihin, kävi välttämättömäksi selventää lakia. Tämän johdosta muutettiin väestön toimeentuloa vaarantavien rikosten rankaisemisesta annettua lakia huomattavasti 24/4 1942 säätämällä m.m. expressis verbis, että syyttäjä, poliisimies ja muu viranomainen, jolla SäännöstelyvaltuusL:n nojalla oli valta suorittaa tarkastuksia tai etsintöjä säännöstelyrikosten selville saamiseksi, oli oikeutettu ottamaan haltuunsa omaisuutta, joka voitiin konfiskoida. Kun osa säännöstelystä perustui SotatilaL:iin, annettiin sen ja SäännöstelyvaltuusL:n nojalla samalla uusi VNp,⁴¹ jossa selvennettiin valvontaviranomaisille kuuluvia valtuuksia. Aikaisemmat vastaavat VNp:t olivat nojautuneet SäännöstelyvaltuusL:iin ja L:iin väestön toimeentuloa vaarantavien rikosten rankaisemisesta. M.m. säädettiin nyt, että matkatavarointa ja tavaralähetystä oli oikeutettu tarkastamaan yleensä poliisimies eikä vain sellainen poliisimies, jonka poliisipäällikkö oli siihen määrännyt. Sanottu päätös oli voimassa siihen saakka, kunnes se korvattiin uudella 30/12 1943 ann. SäännöstelyRL:iin nojautuvalla VN:n päätöksellä.⁴² Mainittu lainsäädäntö, josta jäljempänä tehdään selkoa, rakentuu aikaisempien määräyksien pohjalta ja on edelleenkin voimassa.⁴³

⁴¹ VNp kansanhuollon alaan kuuluvista tarkastuksista 24/4 1942 (346/42).

⁴² VNp kansanhuollon alaan kuuluvista tarkastuksista ja etsinnöistä (1065/43).

⁴³ Kansanhuollon tarkkailua varten perustettiin kansanhuoltoministeriöön v. 1943 erityinen tarkkailuosasto, joka aikaisemmin oli toiminut ministeriön tarkkailutoimistona. Ulospäin tapahtuva tarkkailutoiminta suoritetaan piiritoimistoissa, joilla on vähän yli 300 aluetarkkailijaa. Kun säännöstelymääräysten noudattamisen valvonta ei aina ehkä ole ollut riittävän tehokasta eikä näiden määräysten rikkomista ole aina voitu täysin estää, esitti hintaneuvosto v. 1942, että kansanhuoltoministeriöön perustettaisiin erityinen kanneviskaalin tai asianvalvojan virka, jonka haltijan tuli johtaa ja valvoa hinta- ja muiden säännöstelymääräysten rikkomista koskevia tutkimuksia ja jolla olisi valta ajaa tai ajattaa syytteitä tällaisista rikoksista. Tehokkaimpina toimenpiteinä oli tosin pidettävä sitä, että säännöstelymääräysten rikkomista koskevat jutut käsiteltiin kiireellisesti joko sitä varten asetetuissa ja kokoonpannuissa erikoistuomioistuimissa taikka säännöllisten alioikeuksien erityisissä osastoissa, jotka siinä saavuttaisivat tarvittavan kokemuksen. Koska kuitenkin oli vaikeata saada riittävästi päteviä voimia erityisiä tuomioistuimia varten ja määrättyjen osastojen asettaminen olennaisesti poikkeamatta nykyisestä tuomioistuinjärjestelmästä kävi päinsä vain suurehkojen kaupunkien raastuvanoikeuksissa ja kun säännöstelyä oli pidettävä ohimene-

Nykyisen säännöstelylainsäädännön mukaankin jakaantuvat valvontaviranomaiset kahteen ryhmään: 1. syyttäjään ja poliisiviranomaisiin sekä 2. VN:n määräämiin viranomaisiin.⁴⁴ VN:n määräämiä viranomaisia ovat: kansanhuoltoministeriön, kansanhuoltopiirin toimiston ja kansanhuoltolautakunnan tarkkailijat ja tarkastajat, kansanhuollon johtajat ja apulaiskansanhuollonjohtajat. Sanotuilla viranomaisilla sekä syyttäjillä ja poliisimiehillä on oikeus edellä mainitun VN:n 1 §:n nojalla niiden säännöstelymääräysten valvontaa varten, joiden rikkominen rangaistetaan SäännöstelyRL:ssä, tarkastaa myymälöitä, tuotantolaitoksia, konttoreja, huoneistoja, varastohuoneita, eläin- ja tavarasuojia, kuljetusneuvoja sekä niissä olevia varastoja ja eläimiä sekä liikekirjeenvaihtoa, kirjanpitoa ja muita sellaisia asiakirjoja. Asuntoa ei kuitenkaan saa tarkastaa sanotun lainkohdan mukaisesti. Tarkastuksessa tulee niissä tapauksissa, jolloin se hankaluudetta käy päinsä, olla saapuvilla todistaja, jos se, johon tarkastus kohdistuu, sitä vaatii. Sitä vastoin on niiden viranomaisten piiri, joilla on oikeus toimeenpanna matkatavaroiden ja kuljetettaviksi annettuihin tavaroihin kohdistuvia etsintöjä, ahtaampi, olipa kysymys poliisi- tai kansanhuoltoviranomaisista. Poliisiviranomaisista vain sellainen poliisimies, jolla yleisen lain mukaan on oikeus kotietsinnän toimittamiseen, ja hänen ohellaan syyttäjä ovat kompetentteja suorittamaan mainitunlaisia etsintöjä. Kun RVA 14 §:n mukaan, niinkuin se on 17/12 1943 ann. L:ssä, kotietsintäoikeus kuitenkin yleensä on poliisimiehellä paitsi nuoremmalla konstaapelilla maalla (ks. edellä s. 193), ei rajoituksella ole poliisiviranomaisten kannalta suurta käytännöllistä merkitystä. Niitä kansanhuoltoviranomaisia taas, joilla on oikeus suorittaa edellä sanotunlaisia etsintöjä, ovat kansanhuoltoministeriön tarkkailijat ja tarkastajat sekä ne kansanhuoltopiirin toimiston ja kansanhuoltolautakunnan tarkkailijat ja tarkastajat, joille kansanhuoltoministeriö on antanut sellaisen oikeuden.⁴⁵ Niillä edellä mainituilla viranomaisilla, joilla on valta suorittaa matkatavaroihin ja

vänä eikä sen takia ollut ryhdyttävä suhteettoman paljon voimia ja kustannuksia vaativiin toimenpiteisiin, hintaneuvosto oli tullut siihen tulokseen, että ainakin toistaiseksi oli pyrittävä aikaansaamaan parannusta vähäisemmin toimenpitein.

⁴⁴ SäännöstelyRL 9 §. Sen omaisuuden haltuunoton luonteesta, josta sanotussa lainkohdassa ja edellä mainitussa VN:ssä säädetään, ks. edellä, s. 194.

⁴⁵ Yleisistä kansanhuoltoa koskevista säännöstelymääräyksistä 24/4 1942 ann. VN:n (344/42) mukaan (58 §) poliisi- ja kansanhuoltoviranomaisten asiana on valvoa kansanhuoltoa koskevien säännöstelymääräysten noudattamista ja poliisiviranomaisten on annettava viimeksimainituille virka-apua valvonnassa ja määräysten

kuljetettaviksi annettuihin tavaroihin kohdistuvia etsintöjä, on puheena olevan VNp:n 4 ja 5 §:n nojalla oikeus toimittaa myös koti- ja henkilöön kohdistuva etsintä, milloin jotakuta todennäköisin perustein epäillään säännöstelyrikoksesta tai kun on syytä varoa, että se, joka on syytteessä sellaisesta rikoksesta tai on sen laatuaisesta rikoksesta lainvoimaisella päätöksellä tuomittu rangaistukseen, jatkaa rikollista toimintaansa.

5. Eräitä erikoistapauksia.

Myös tuomioistuimien voi toimia takavarikkoviranomaisena. Niin kuin aikaisemmin olemme huomauttaneet, on ulkomaisessa oikeudessa yleensä vallalla se periaate, että takavarikkotoimenpiteestä päättäminen kuuluu tuomioistuimelle. Tuomioistuin tai tuomari toimii takavarikkoviranomaisena esim. Saksan, Tanskan ja Norjan oikeuden mukaan. Kun käytännössä kuitenkin voi ilmetä tapauksia, joissa takavarikkotoimenpiteeseen on kiireellisesti ryhdyttävä odottamatta tuomioistuimen määräystä, on näiden maiden lainsäädännön mukaan muukin viranomainen oikeutettu toimittamaan provisorisen takavarikon, mutta se on kuitenkin yleensä lyhyessä määräajassa alistettava tuomarin vahvistettavaksi. Suomessa ei ole annettu erityisiä määräyksiä tuomioistuimesta takavarikkoviranomaisena. Tuomioistuimelle on kuitenkin katsottava kuuluvan tällainen oikeus aina, milloin on kysymys sen käsiteltäväksi joutuneesta asiasta.⁴⁶ Tämä on *expressis verbis* lausuttu, kun on kysymys esim. painovapausrikoksesta. Tuomioistuimella on nim. siitä hetkestä lähtien, jolloin varsinaiseen painovapausprosessiin on ryhdytty eli milloin haaste on asianmukaisesti toimitettu syytetylle,⁴⁷ valta antaa takavarikkoa koskevia määräyksiä. Oikeusministeriön yksinomainen oikeus määrätä painotuotteen takavarikoimisesta kestää siis vain sanottuun hetkeen saakka.

täytäntöönpanossa. — Vrt. myös kansanhuoltoministeriön kiertokirjettä 30/5 1942 N:o 162.

⁴⁶ *Granfelt*, Sammandrag, s. 63, katsoo, että tuomioistuin kuuluu vangitsemisviranomaisiin RVA 28 §:n säännöksen nojalla; vrt. PakkokeinoLE 1939 3 §; Prosessilakivalmistelukunta, Processlagberedningen I s. 61, II s. 325, ehdotti, että tuomioistuin saisi määrätä ei vain tuomioistuimessa esitettävän esineen takavarikoitavaksi vaan myös esineen, joka yleensä voitiin ottaa takavarikkoon; ks. Ruotsin uuden oikeudenkäymiskaaren 27:5.

⁴⁷ PainoL 42 § (L:ssa 31/7 1930) ja *Sundström-Salmiala*, m.t., s. 199.

Eräissä tapauksissa voi valtioneuvosto toimia takavarikkoviranomaisena. Tällöin on kysymys asioista, joilla on merkitystä Suomen suhteille ulkovaltoihin, minkä vuoksi on katsottu tarpeelliseksi antaa ylemmälle viranomaiselle valta määrätä pakkokeinoista. Siten on 9/5 1932 ann. L:ssa aavalta mereltä tapahtuvan väkijuomien salakuljetuksen ehkäisemisestä (135/32) VN:lla oikeus määrätä ulkomaalaisen aluksen ja sen lastin tarkastamisesta väkijuomien luvatonta maahantuontia koskevan rikoksen selvillesaamiseksi sekä niiden takavarikoimisesta (3 §).⁴⁸ Rikoksenteijäin luovuttamista koskevassa laissa taas on säädetty, että milloin henkilö on vangittu, ennen kuin hänen luovuttamisestaan on muodollinen pyyntö tehty — pyynnön tutkii oikeusministeri, milloin se on tullut diplomaattista tietä — on hänen hallussaan olevat esineet, jotka saattavat olla selvityksenä rikoksesta tai joihin nähden restitutiovaatimus voidaan esittää, otettava takavarikkoon. Esineet on sitten, jos vangittu luovutetaan, jätettävä vieraan valtion viranomaiselle. Suojellakseen tertiuksen oikeuksia VN voi esineisiin nähden tehdä sellaisen ehdon, joka voi olla tarpeen; takavarikkoonotosta päättää kuitenkin oikeusministeri.⁴⁹

Takavarikkoviranomaisia koskevia säännöksiä on paitsi edellä kosketellussa lainsäädännössä, vielä muissakin laeissa tai asetuksissa. Kun niillä kuitenkin ei ole suurempaa periaatteellista merkitystä, emme niihin tässä tarkemmin puutu. Takavarikkoviranomaisena mainitaan niissä usein poliisiviranomainen, joskus muukin henkilö, niinkuin luotsi- tai tulliviranomainen, ulosottomies j.n.e.⁵⁰

D. Takavarikkoviranomaisen yleinen ja erityinen kelpoisuus.

Sitten kun edellä on tehty selkoa takavarikkoviranomaisten yleisestä organisatiosta, on vielä käsiteltävä muita näitä viranomaisia koskevia erityisiä kysymyksiä. Eräs sellainen koskee takavarikko-

⁴⁸ VN:n asiana on niinkään määrätä, onko ulkomaalaista vastaan nostettava syyte tai muu vaatimus mainitun lain nojalla. VN on myös käytännössä joutunut soveltamaan sille mainitun lain mukaan kuuluvia valtuuksia, ks. KKO 1934 Tieto 203 ja KKO 1935 Tieto 108.

⁴⁹ L rikoksenteijäin luovuttamisesta, 11/2 1922 17—19 §; *Granfelt*, Läröbok, s. 79 s.

⁵⁰ Ks. esim. Virvoitusjuomaverol 23 §; Tupakkaverol 20 §; Sokeriverol 9 §; LuotsausA 1/6 1922 27 ja 52 §; Suojametsäl 11 s.

viranomaisen yleistä ja erityistä kelpoisuutta eli n.s. habilitaatiota. Tällöin on aihetta tarkastaa asiaa huomioon ottaen vain ne viranomaiset, jotka tavallisesti joutuvat toimittamaan takavarikkoja, eli syyttäjä- ja varsinaiset poliisiviranomaiset.⁵¹

Takavarikkoviranomaisten yleisen habilitaation voidaan katsoa johtuvan heidän virka-asemastaan.⁵² Eroa ei saateta tehdä vakinaisen virkasuhteen ja viransijaisuuden välillä. Kun sen mukaan kuin edellä on esitetty, konstaapelia, joka ei ole suorittanut valtion poliisikoulun kurssia tai läänin poliisiovetuskurssia, ei yleensä olisi käytettävä rikostutkintatehtäviin, jollei hänellä sivistysmääränsä ja rikospoliisimainaisuuksiensa puolesta erikoistapauksissa harkitta olevan riittäviä edellytyksiä, on katsottu, että mainittu kvalifikaatio on lisäedellytys virka-aseman luoman edellytyksen ohella itsenäisen rikostutkinnan toimittamiseen. Toimenpide, johon poliisikonstaapeli on ryhtynyt ilman sanottua lisäqualifikaatiota, pysyy kuitenkin yleensä voimassa, jollei erityisen määräyksen nojalla jokin toinen viranomainen ole ollut yksin pätevä sen suorittamaan.⁵³

Yleisen kelpoisuuden ohella on huomioon otettava takavarikkoviranomaisen erityinen habilitaatio, jonka arvostelemissa voidaan saada ohjeita tuomarin esteellisyttä koskevista säännöksistä (OK 13:1). Jääviperusteet ovat yleensä samat kuin tuomariin nähden. Takavarikoitsijaa ei kuitenkaan voitane pitää vastapuolena vain sen nojalla, että hänellä on viran puolesta asia vireillä rikoksesta epäillyn kanssa. Huomioon ottaen säännöksen UL 1 luvun 9:1:ssä voitaneen ex analogia päätellä, ettei takavarikkoviranomainen myöskään tule esteelliseksi sen johdosta, että rikoksesta epäilty tutkinnan alkamisen jälkeen etsii riitaa hänen kanssaan tai tekee hänelle sanoilla tai töillä jotakin saattaaksensa hänet esteelliseksi. Erimielisyyttä oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on herättänyt kysymys julkisesta vihamiehyydestä esteellisyysperusteena. *Granfelt*⁵⁴ on esittänyt sen mielipiteen, että viralliseen syyttäjään nähden on vaadittava suuremman asteista vihamiehyyttä kuin kysymyksen ollessa tuomarista.

⁵¹ Poliisiviranomaisten käsitteen ymmärrämme tällöin laajassa mielessä, siten, että siihen kuuluvat konstaapelitkin. Viimeksi mainittujen pätevyyydestä toimia takavarikkoviranomaisina ks. edellä s. 193.

⁵² Vrt. *Honkasalo*, Nimismies rikostutkijana, s. 8 ss. ja siinä mainittua kirjallisuutta.

⁵³ *Honkasalo*, m.t., s. 8 s.

⁵⁴ *Granfelt*, *Lärobok*, s. 88; vrt. *Inha*, LM 1919, s. 186 s.; *Tulenheimo*, LM 1911, s. 198.

*Honkasalo*⁵⁵ taas on asettunut sille kannalle, että rikoksesta epäillyn aseman huomioon ottaen olisi pikemminkin pidettävä perusteltuna suurempien takeiden asettamista tutkijan puolueettomuudelle. Ensiksi mainittu käsitys on nähdäksemme oikeampi, sillä tuomarilta, joka asian ratkaisee, täytyy tietenkin vaatia suurimmanasteista puolueettomuutta. Sen, mitä edellä on sanottu vihamiehyydestä rikostutkijan kannalta, pitää paikkansa luonnollisesti myös, kun on kysymys takavarikkoviranomaisesta.

Asiasta odotettavan hyödyn tai vahingon määrään nähden on esitetty niinikään eri mielipiteitä. *Granfelt*⁵⁶ katsoo tässäkin kohden, että hyödyn tai vahingon täytyy olla varsin huomattavan, paljon suuremmassa määrin esiintyvän kuin on vaadittava tuomarinjäävin ollessa kysymyksessä. *Honkasalo*⁵⁷ pitää oikeampana saman mittapuun soveltamista sekä rikostutkijaan että tuomariin. Huomioon ottaen, että rikostutkinnan kannalta on tärkeätä saada asiat joutuisasti selvite-tyiksi ja että asiasta odotettava hyöty tai vahinko ei sen vuoksi saisi estää tutkintaa, paitsi milloin hyödyn tai vahingon määrä todella on erikoisen huomattava, näyttää *Granfeltin* mielipide olevan hyvin puollettavissa. Asiamiehenä oleminen konstitui jääviperusteen takavarikkoviranomaiseen nähden vain edellyttäen, että hän on ollut asiassa vastaajan asiamiehenä. Samoin voi se seikka, että takavarikkoviranomaisella on ollut tuomioistuimessa samanlainen asia vireillä, muodostaa esteellisyyssperusteen vain siinä tapauksessa, että takavarikkoviranomainen on vastaajana samanlaisessa asiassa.⁵⁸

E. Takavarikkoviranomaisen alueellinen toimivalta.

Takavarikkoviranomaisen toimivalta ja velvollisuudet rajoittuvat yleensä määrättyyn alueeseen, jolla hän on oikeutettu ja velvoitettu toimimaan.⁵⁹ Kun eri viranomaisten toimialue vaihtelee

⁵⁵ *Honkasalo*, m.t., s. 9.

⁵⁶ *Granfelt*, m.t., s. 88.

⁵⁷ *Honkasalo*, m.t., s. 9.

⁵⁸ Vrt. *Granfelt*, m.t., s. 88; *Honkasalo*, m.t., s. 9.

⁵⁹ *Granfelt*, Sammandrag, s. 80; *Wrede-Tirkkonen*, s. 305; *Lehto*, DL 1932 s. 7; *Hassler*, m.t., s. 129. Ks. myös J.O. 1893 s. 45; metsänhoitaja oli menetellyt virheellisesti m.m. siinä, että hän ulkopuolella oman virkapiirinsä oli suorittanut takavarikon. — Vrt. myös KKO 1938 Tieto 262, jossa mainitussa tapauksessa oli ky-

suuruudeltaan, on toisilla takavarikkoviranomaisilla laajempi, toisilla suppeampi alueellinen kompetenssi. Eräiden takavarikkoviranomaisten toimialue käsittää valtakunnan koko alueen, toisten suurempia tai pienempiä osia siitä. Ensiksimainittuun ryhmään kuuluvia viranomaisia ovat poliisiylitarkastaja, jonka tehtävänä on seurata ja valvoa poliisitoimintaa yleensä maassa ja jolle on myönnetty poliisivaltuudet.⁶⁰ Samaan ryhmään kuuluvat myös valtiollisen poliisin päällikkö ja valtiollisen poliisin osaston päällikkö, sillä valtiollisen poliisinkin toimialueena on valtakunnan koko alue.⁶¹ Sama koskee rikostutkimuskeskuksen päällikköä.⁶²

Koko valtakunnan alueen käsittää useissa tapauksissa sellaisenkin viranomaisen kompetenssi, jolle spesiaalilainsäädännössä on myönnetty takavarikkoonotto-oikeus. Päättäessään takavarikoida painotuotteen oikeusministeriö harjoittaa valtaa valtakunnan koko alueella.⁶³ Tullihallituksen kanneviskaalin toimialue käsittää valtakunnan koko alueen.⁶⁴ Valta toimia koko valtakunnan alueella kuuluu myös niille tarkastajille ja tarkkailijoille, joille kansanhuoltoministeriö on antanut oikeuden suorittaa tarkastuksia SäännöstelyRL:n mukaan rangaistavien rikosten selville saamiseksi ja säännöstelymääräysten toimeenpanoa varten ja joilla edellä esitetyn mukaisesti on katsottava olevan oikeus myös takavarikkojen toimittamiseen.⁶⁵

Kun tuomioistuimien mukaisesti kuin edellä (s. 206) on osoitettu, voi toimia takavarikkoviranomaisena sen käsiteltäväksi joutuneessa asiassa, on sen alueellista toimivaltaa takavarikkotoimienpiteestä määrätessään pidettävä rajoittamattomana. Sen on siis myös katsottava koskevan valtakunnan koko aluetta.

symys siitä, oliko nimismies virkapiirinsä ulkopuolella ilman laillista oikeutta toimittanut takavarikon.

⁶⁰ PoliisiylitarkastajaA 17/1 1936 (41/36) 3 §.

⁶¹ A valtiollisesta poliisista 22/12 1938 (434/38) 9 §.

⁶² A rikostutkimuskeskuksesta 30/12 1937 (494/37) 3 §.

⁶³ Toinen asia on, että kun RO:n on vahvistettava tuollainen takavarikko, RO:n kompetenssiin nähden tulevat yleiset säännöt kysymykseen; vrt. KKO 1924 Tieto 381: kun kiihoituskirjeen takavarikkoonpanon tutkiminen ei kuulunut RO:lle, koskei kirjoitusta ollut julkaistu sen toimipiirissä, niin alempien oikeuksien takavarikkoa koskevat päätökset kumottiin.

⁶⁴ Tullis 147 §; Tullil 1 §.

⁶⁵ Vrt. Kansanhuoltoministeriön kiertokirjettä 30/5 1942 N:o 162 s. 2.

Muiden takavarikkoviranomaisten alueellinen toimivalta on suppeampi käsittäen suuremman tai pienemmän osan valtakunnan aluetta. Siten poliisitarkastajan ja apulaispoliisitarkastajan toimivalta rajoittuu asianomaiseen lääniin.⁶⁶ Kaupunginviskaalin toimivalta on rajoitettu hänen virkapiiriinsä, samoin nimismiehen ja apulaismiesmiehen toimivalta.⁶⁷ Niinikään poliisin toimivalta kohdistuu, jäljempänä mainittavin poikkeuksin, vain asianomaisen poliisipiirin alueeseen.⁶⁸ Alueellisesti rajoitettuna on pidettävä myös muiden tullitakavarikkoviranomaisten kuin kanneviskaalin toimivaltaa, koska se koskee vain asianomaisen tullipiirin aluetta.⁶⁹ Kansanhuoltopiirin toimiston tarkastajilla ja tarkkailijoilla on tarkastusoikeus asianomaisen kansanhuoltopiirin alueella sekä kansanhuoltolautakunnan tarkastajilla ja tarkkailijoilla asianomaisen kunnan alueella, paitsi milloin kaksi tai useampia kuntia on palkannut yhteisen tarkkailijan, jolloin hänellä on tarkastusoikeus mainittujen kuntien alueella. Kansanhuollonjohtajan tarkastusoikeus on samoin rajoitettu sen tai niiden kuntien alueisiin, joiden kansanhuollon johtajana hän toimii.

Rikostutkintaa suoritettaessa sattuu toisinaan, että rikoksen selvittämiseksi tai karkulaisen kiinniottamiseksi on välttämätöntä ylittää asianomaisen toimialueen rajat. Poliisin toimivallasta on tässä kohden *expressis verbis* säädetty, että poliisipiirissä tehtyjä rikoksia tutkiessaan tai ajaessaan takaa tai etsiskellessään rikoksentekejiä ja karkureita poliisilla on valta, milloin rikoksen selvittäminen taikka rikoksentekeijän tai karkurin kiinnisaaminen sitä vaatii, toimia piirinsä ulkopuolellakin. Kuitenkaan ei poliisimies ole oikeutettu näin menettelemään ilman poliisipiirinsä päällikön määräystä, paitsi milloin asia ei siedä viivytystä. Jos ylittämiseen on poliisipäällikön määräys olemassa, riippuu sen sisällöstä, mitä valtuuksia poliisilla on niiden ohessa, mitkä hänelle muutoin kuuluvat virka-aseman nojalla.⁷¹ Eräissä tapauksissa muulloinkin saattaa käytännöllinen tarve vaatia,

⁶⁶ LääninhallitusA 12/2 1937 1 §; PoliisitarkastajaA 30/12 1943 (1068/43) 2 s.

⁶⁷ NimismiesjohtoS 28/11 1898 2 §.

⁶⁸ PoliisiA 7 § L:ssa 4/3 1938.

⁶⁹ TulliL 118 § ja 123 §; TulliS 145 §.

⁷⁰ Ks. viite 65.

⁷¹ Honkasalo, m.t., s. 3.

että poliisimies on oikeutettu toimimaan piirinsä ulkopuolellakin.⁷² Toisinaan voi tällainen valtuus riippua annetusta määräyksestä. Poliisitarkastajasta on säädetty, että hän on tarpeen vaatiessa sisäasiainministeriön määräyksestä velvollinen toimimaan virka-alueensa ulkopuolella. Niinikään voi hän sellaisen rikoksen tutkimiseksi, josta hänen on lääninsyyttäjänä tehtävä syyte, ryhtyä toimiin muuallakin kuin virkapiirissään.⁷³ Erikoislainsäädännöstä mainittakoon, että tullitakavarikon suorittaminen voi tapahtua tullirajavyöhykkeen ulkopuolella, jos on päästy luvattoman tavarakuljetuksen jäljille ja ne johtavat sisämaahan.⁷⁴ Kansanhuollon piiritoimiston tarkastaja ja tarkkailija saavat tarvittaessa kansanhuoltoministeriön määräyksestä toimia muuallakin kuin omassa piirissään.⁷⁵

F. Takavarikkoviranomainen ja todistajana- olovelvollisuus.

Takavarikkoviranomaisia koskevassa esityksessä on vielä käsiteltävä sitä kysymystä, voiko tällainen viranomainen toimia oikeudessa todistajana. OK 17:11 mukaan on vahdeilla ja niillä, jotka oikeuden tai LH:n käskyjä ja asioita toimittavat, lupa valallaan todistaa, jos muita todistajia ei ole, mitä heille toimituksissaan on tapahtunut ja mitä he ovat toimittaneet. Takavarikoitsijaakin voidaan

⁷² PoliisiA 7 §; *Granfelt*, Häktning, s. 46. — Ennen sanottua asetusta oli valalla samanlainen periaate. Kun Vaasan poliisilaitoksen komisario JVM oli Kasikisten kaupungissa kuulustellut erästä henkilöä, vaikkei komisariota ollut määrätty selvittämään k.o. Vaasan kaupungin ulkopuolella tapahtuneita rikollisiksi väitettyjä tekoja, oli hän poliisin järjestämisestä niissä kaupungeissa, joissa oli täydellinen poliisilaitos 13/26 p:nä elok. 1903 ann. A 38 §:ään nähden, ylittänyt toimivaltansa, minkä vuoksi JVM tuomittiin rangaistukseen; Oikeuskanslerin kertomus 1924 III s. 66. — Vrt. myös KKO 1938 Sel. 40: kun poliisikonstaapelit olivat virkapiirinsä ulkopuolella pidättäneet juopuneen henkilön JRS:n, joka oli tehnyt väkivaltaista vastarintaa sanotuille poliisikonstaapeleille, niin KKO, kun ei ollut näytetty, että poliisikonstaapelit olivat olleet määrätty virantoimitukseen p.o. kaupunkiin tai muutenkaan olleet oikeutetut toimimaan siellä virkatehtävissä eikä JRS niin ollen ollut tuomittava rangaistukseen virantoimituksessa olevien virkamiesten väkivaltaisesta vastustamisesta, ottaen huomioon RVA 21 ja 23 §:n säännökset, vapautti JRS:n alempien oikeuksien hänelle virkamiesten väkivaltaisesta vastustamisesta tuomitsemasta rangaistuksesta.

⁷³ PoliisitarkastajaA 30/12 1943 4 §.

⁷⁴ *Pitkänen-Saraoja*, s. 111.

⁷⁵ Kansanhuoltoministeriön kiertokirje 30/5 1942 N:o 162.

kuulla todistajana vain, milloin muita todistajia ei ole ollut toimituksen tapahtuessa saapuvilla. Tämä on expressis verbis säädettykin esim. poliisimieheen ja luotsiin nähden.⁷⁶ Samoin säädetään Tullil:ssa (132 §:n 1 mom.), että tullimies tai muu henkilö, joka takavarikkoa toimitettaessa on avustanut takavarikoitsijaa, voi, milloin muita todistajia ei ole saatavissa, valallisesti todistaa, mitä toimituksessa on tapahtunut. Säännös on ilmeisesti niin käsitettävä, että jos takavarikon on tehnyt esim. kaksi tullimiestä, joista toinen on toiminut vain avustajana, voivat molemmat todistaa, jollei muita todistajia ole saatavissa. Viimeksi mainitulla sanonnalla taas ei ymmärrettäne sitä, että jos jossakin jutussa on nimitetty »mutakin todistajia», tiesivätpä he sitten asiasta tai ei, viranomaiset eivät saisi todistaa, vaan tarkoituksena on, että jos kysymyksessä olevaa tosiasiaa ei voida muilla henkilöillä toteuttaa, saavat tullimiehet siitä todistaa.⁷⁷

Käytännössä sattuu usein, että takavarikoitsija on samalla myös ilmiantaja. Näin on laita varsinkin silloin, kun tullimies suorittaa etsintää ja tapaa esineen, joka määräysten mukaan on otettava takavarikkoon. Tällöin herää kysymys, saako takavarikoitsija todistaa vai ovatko ilmiantajan todistajakelpoisuutta yleensä koskevat OK 17: 7:ssä mainitut kieltoperusteet häneen nähden sovellettavissa? Kun tullilainsäädännössä ei ole mainitun tapauksen varalta poikkeusta tehty ja tullivalvonta monessa tapauksessa menettäisi merkityksensä, jollei ilmiantaja-takavarikoitsija saisi todistaa, täytynee kysymykseen vastata myöntävästi ja niin on käytännössä meneteltykin.⁷⁸ Näin lie-

⁷⁶ PoliisiA 10 §; LuotsausA 1/6 1922 51 §. — Vaikka, niinkuin edellä on esitetty, huvitilaisuuksien ja yleisten kokousten järjestysmiehillä ei ole oikeutta toimittaa takavarikkoa vaan ainoastaan ottaa esine haltuunsa, on heihinkin nähden todistamista silmällä pitäen voimassa, mitä OK 17: 11:ssä on säädetty, ks. L huvitilaisuuksien järjestysmiehistä 5/5 1930 5 § ja A yleisten kokouksien järjestysmiehistä 8/6 1933 2 §.

⁷⁷ Pitkänen-Saraoja, s. 119.

⁷⁸ Ilmiantajasta ja takavarikoitsijasta säädettiin v. 1887 asetuksessa (156 §), että ilmiantajana takavarikkoasioissa oli se, jonka ilmoituksesta tai toimenpiteestä luvaton tavara in tuonti tai vienti ilmi saatiin; takavarikoitsijana taas se, joka tavaraa syytteen tekemistä varten pidätti. Jos etsinnässä luvattomasti tuotua tavaraa tapasi toimituksessa osallinen tullipalvelija, oli tätä pidettävä ilmiantajana ja takavarikon toimittanutta tullivirkamiestä takavarikkoonpanijana; vain, jos tavaraa oli esim. laivasta tavattu ilmoituksen nojalla, oli ilmoituksenantaja, jollei hän ollut laivan päällikkönä, ilmiantajaksi katsottava. — Kun tällaisten erotteluperusteiden sovelluttaminen aiheutti käytännössä sekavuutta, ei niitä ole otettu nykyiseen tullilainsäädäntöön.

nee laita muissakin tapauksissa, joissa on kysymys ilmiantaja-takavarikoitsijan oikeudesta todistaa. Säännöstä, jonka mukaan ilmiantajalla, joka ei ole asianomistaja, ei ole oikeutta vaatia syytettä nostettavaksi ilmiantonsa nojalla,⁷⁹ muodostaa tullilainsäädäntö sikäli poikkeuksen, että jos muu tullisyyttäjä kuin tullihallituksen kanneviskaali kieltäytyy ajamasta syytettä tullitakavarikon tai ilmiannon johdosta, takavarikoitsijalla tai ilmiantajalla on oikeus TulliS 147 §:n nojalla alistaa asia kanneviskaalin harkittavaksi, joka määrää, onko syyte nostettava vai onko asian annettava raueta.⁸⁰

Voiko se seikka, että takavarikoitsijalle saatetaan myöntää osuuk-sia takavarikoidun omaisuuden arvosta ja että hänellä siis voitaisiin katsoa olevan odotettavissa hyötyä tai vahinkoa todistuksestaan, muodostaa esteellisyysperusteen häntä vastaan? Kun voimassa olevan oikeuden mukaan takavarikoitsijalla ei ole mitään ehdotonta oikeutta tuollaisen hyvityksen saamiseen, vaan asia riippuu viranomaisten harkinnasta,⁸¹ on kysymykseen vastattava kieltävästi. Samalla kannalla on käytäntö ollut jo ennen tullilainsäädännön muuttamista.⁸²

Säännöstely takavarikon toimeenpanijoiden todistajakelpoisuudesta on expressis verbis säädetty, että heidän oikeudestaan olla todistajana on voimassa, mitä OK 17 luvun 11 §:ssä on säädetty.⁸³ Lainsäätäjä on mennyt SäännöstelyRL:ssä jopa niin pitkälle, että sellaista syytettyäkin, joka on rikkonut säännöstelystä annettuja määräyksiä, voidaan eräin edellytyksin kuulla oikeudessa todistajana.⁸⁴

⁷⁹ Ks. *Gränfelt*, *Lärobok*, s. 113.

⁸⁰ Vrt. v. 1887 tullisäännön 156 ja 171 §, joiden mukaan takavarikoitsijalla oli, eräin rajoituksin, itsellään oikeus ajaa syytettä tullitakavarikon johdosta.

⁸¹ Ks. jäljempänä, s. 241.

⁸² Ks. KKO 1934 Tieto 196: estemuistutus takavarikkoviranomaisia vastaan hylättiin: »enär de, om ock någon andel möjligen tillkomme dem i det under beslagsanspråk anhängna godset eller i böter, vartill de i målet tilltalade kunde varda fällda, icke av sådan orsak voro jäviga att vittna i målet».

⁸³ SäännöstelyRL 11 § 1 mom.

⁸⁴ SäännöstelyRL 11 § 2 mom.

VIII LUKU.

TAKAVARIKKOMENETTELY.

A. Yleisiä näkökohtia.

Niinkuin edellä on osoitettu, on takavarikko rikosprosessia edistävänä toimenpiteenä mahdollinen missä prosessin vaiheessa tahansa, vaikkakin se käytännössä useimmiten esiintyy valmistavan tutkinnan yhteydessä. Se voi muodostaa menettelyn alkuvaiheen, esim. milloin joltakulta tavataan laittomasti hallussapidettyjä säännöstelynalaisia tarvikkeita tai yleensä esineitä, joiden voidaan otaksua tulevan konfiskoiduiksi. Toisinaan taas, ja näin on laita varsinkin silloin, kun on kysymys takavarikon toimittamisesta selvityksen saamiseksi rikosasiaan tai restitutiotarkoituksessa, takavarikko muodostaa vain oikeudellisesti relevantin tapahtuman laajemmassa sarjassa, joka on saanut alkunsa muista takavarikosta riippumattomista syistä. Määräys takavarikon toimittamisesta voi tulla annetuksi myös tuomioistuinkäsittelyssä. Toimitettiinpa takavarikko missä prosessin vaiheessa hyvänsä, on sitä koskevassa menettelyssä varteen otettava eräitä yleisiä säännöksiä, joita seuraavassa on lähemmin tarkastettava.

Edellytyksenä takavarikon suorittamiselle on ensiksikin, että esine on saatavissa, s.o., että takavarikon toimittaja välittömästi voi päästä siihen käsiksi ja ottaa sen haltuunsa. Jos esine on rikoksesta epäillyllä, mutta sitä ei voida saada huostaan muutoin kuin ryhtymällä muihin rikosprosessuaalisiin pakkokeinoihin, niinkuin koti- taiikka henkilöön kohdistuvaan etsintään tai katsastukseen, on sellainen pidettävä, mikäli edellytykset tuollaisen pakkokeinon käyttämiselle ovat olemassa.^{1, 2} Jos takavarikkoon otettava esine on taka-

¹ Jos niin on laita, ei takavarikon toimittamista varten vaadita enää muita toimenpiteitä; sama koskee vangitsemista ja rikoksesta epäillyn kiinniottamista tai pidättämistä. Näin myös *Granfelt*, *Sammandrag*, s. 81; *Wrede-Tirkkonen*, s. 305. Ruotsin oikeuteen nähden ks. *Rättegångsbalk* 27: 4, jossa expressis verbis säädetään, että

varikkoviranomaisen saatavissa joko välittömästi tai etsinnän nojalla, on tämä oikeutettu ilman muuta, tarvittaessa pakkoa käyttäenkin, erottamaan esineen henkilön hallinnasta. Kuitenkaan ei saa käyttää muuta kuin soveliaista tai välttämättömän tarpeellista pakkoa tai väkivaltaa edellyttäen lisäksi, ettei se ole ilmeisessä epäsuhteessa pakkokeinolla saavutettavaan tulokseen.³

Takavarikko saattaa huomattavalla tavalla vaikuttaa yksilön oikeuspiiriin. On sen vuoksi tärkeätä, että sillä aiheutetaan niin vähän haittaa kuin suinkin ja että sen vaikutusala supistetaan niin pieneksi kuin sitä koskevan tarkoituksen saavuttamiseksi välttämättä on tarpeen. Näin on erittäinkin laita, milloin on kysymys tertiuksen luona tapahtuvasta takavarikosta, mutta sama koskee rikoksesta epäillynkin luona toimitettavaa takavarikkoa.⁴ Tämä periaate on selvästi ilmaistu myös erikoislainsäädännössä. Siten TulliL 123 §:ssä säädetään, että takavarikoitaessa lainkohdassa mainittuja asiakirjoja ei saa aiheuttaa tarpeetonta häiriötä omistajan lailliselle toiminnalle, ja samanlainen säännös sisältyy SäännöstelyRL 9 §:ään, mikäli on kysymys säännöstelytakavarikosta. Painotuotteen takavarikko on tarkoin rajoitettava vain niihin objekteihin, numeroihin tai vihkoihin, jotka ovat takavarikon aiheuttaneet, ja jos vain osa painokirjoituk-

tällaisissa tapauksissa saa takavarikoida esineen, joka tavataan; vrt. vielä *Bäärnhjelm*, s. 81; *Hassler*, *Föreläsningar*, s. 130; J.O. 1926 s. 258, jossa mainitussa tapauksessa, kun esine olisi ollut saatavissa vain toimittamalla kotietsintä, oikeusasiamies hyväksyi alemman viranomaisen menettelyn, johon ei sisällynyt takavarikon toimitamista. — Vangitsemisen yhteydessä tapahtuvasta takavarikosta on erikoissäännös L:ssa rikoksenteijäin luovuttamisesta, 11/2 1922 19 §; *Granfelt*, *Lärobok*, s. 79 s.

² Näitä pakkokeinoja sekä vangitsemista, pidättämistä ja kiinniottamista koskeva tarkempi esitys ei kuulu tämän tutkimuksen puitteisiin; vrt. kuitenkin edellä s. 48. Vangitsemista koskeva perussäännös on RVA 20 §:ssä, minkä ohessa on huomattava, että vangitsemisoikeutta on poikkeuksellisten olojen johdosta laajennettu määrätyissä tapauksissa. Kotietsintää koskevat säännökset sisältyvät RVA 13 ja 14 §:ään; erikoislainsäädännössä on runsaasti etsinnästä määräyksiä, ks. TulliL 118 ja 119 §, TulliS 143 §, VäkiL 53 ja 59 §, SäännöstelyRL 9 § ja VNp 30/12 1943 kansanhuollon alaan kuuluvista tarkastuksista ja etsinnöistä (1065/43), L epäsiivellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä 28/1 1927 (23/27) 3 §, JärjTehostL 1933 2 § ja A eräistä sotilas- ja siviiliviranomaisten välisistä suhteista rauhan aikana, 11/11 1922 (265/22) 10 §. — Muun suljetun säilytyspaikan etsintään nähden on yleensä noudatettava samoja määräyksiä kuin kotietsinnästä on voimassa, ks. *Granfelt*, *Sammandrag*, s. 76, *Wrede-Tirkkonen*, s. 303, *Alanko*, s. 115. — Henkilöön kohdistuvasta etsinnästä ja katsastuksesta puuttuu yleisiä säännöksiä.

³ Näin myös *Hassler*, m.t., s. 130 s.

⁴ *Hassler*, m.t., s. 131; *Processkommissionen* II, s. 112.

sesta havaitaan rikolliseksi ja sitä vastaavan osan laatasta tai laitteista voi vähällä vaivalla erottaa, on takavarikko ulotettava koskemaan vain sellaisen laatan tai laitteen osaa.⁵

Takavarikko toimitetaan tavallisesti siten, että takavarikkoviranomainen ottaa takavarikoitavan esineen haltuunsa. Milloin esineen on ottanut huostaansa henkilö, jolla ei ole oikeutta päättää takavarikosta, on hänen viipymättä luovutettava se takavarikkoviranomaiselle.⁶ Aina ei esineen haltuunottoa kuitenkaan tarvitse toimittaa. Jos esineen säilyttäminen aiheuttaa vaikeuksia ja kustannuksia, voidaan takavarikko suorittaa sitenkin, että esineen omistajaa tai haltijaa kielletään sitä käyttämästä ja toiselle luovuttamasta. Tämä koskee esim. aluksia, joiden kuljettaminen toiselle paikkakunnalle tai säilyttäminen saattaa aiheuttaa suuria kustannuksia tai hankaluuksia.⁷ Milloin esine on jätetty omistajansa tai haltijansa huostaan, voitaneen ex analogia siviiliprosessuaalista takavarikkoa koskevain säännösten nojalla (UL 7: 5 verr. 4: 17:ään) katsoa, että esine on sinetillä, julkipanolla tai muulla tavoin niin merkittävä, että se selvästi havaitaan takavarikoiduksi. Painotuotteen takavarikosta on nimenomaan säädetty, että se voi tapahtua sitenkin, että painotuote varustetaan viranomaisen sinetillä tai muutoin merkitään niin, että takavarikkoonpano selvästi ilmenee.⁸

Erikoislainsäädännössä on toisinaan määrätty, että hakijan on asetettava vakuus takavarikon aiheuttamista kuluista ja vahingosta. Näin on laita varsinkin, kun käsiteltävänä on asianomistajarikos, esim. milloin patentti- tai tekijänoikeutta on loukattu.⁹ Toisaalta takavarikkoon otettu esine voidaan joskus luovuttaa omistajalle tai haltijalle hyväksyttävää vakuutta vastaan,¹⁰ varsinkin jos omaisuuden jatkuvassa takavarikossa pitäminen aiheuttaa asianomaiselle tuntuvaa haittaa ja prosessin kulun vakuutta käyttäen voidaan katsoa

⁵ PainoL 43 §. Vrt. myös L epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä 28/1 1927 (23/27) 2 § ja TekijäL 33 §.

⁶ Vrt. VNp kansanhuollon alaan kuuluvista tarkastuksista ja etsinnöistä 30/12 1943 (1065/43) 6 §.

⁷ TulliL 123 §; Pitkänen, s. 71; Wrede-Tirkkonen, s. 306.

⁸ PainoL 43 §; PakkokeinoLE 1939 6 §; Wrede-Tirkkonen, s. 306; Hassler, m.t., s. 132; takavarikoituun kirjoitukseen nähden ks. Ehdotus 1937 RikOL 108 §. Erityisesti mikäli on kysymys vaarallisista aineista, on ne takavarikon tapahduttua sinetöitävä samalla kuin on ryhdyttävä tavarain säilyttämistä koskeviin varotoimenpiteisiin, ks. MyrkkäA 59 §.

⁹ PatenttiL 83 §; TekijäL 32 ja 34 §.

¹⁰ Ks. esim. MetsästysL 49 §; SuojametsäL 12 §; TulliL 124 §

olevan turvattu. Kun kysymys takavarikkoesineen luovuttamisesta sen omistajalle tai haltijalle vakuutta vastaan on käytännöllisessä elämässä tärkeä, on siihen kiinnitetty huomiota oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotusten yhteydessä. Milloin esineen takavarikoiminen on omiansa tuottamaan syyttömälle vahinkoa, on takavarikko sen vuoksi ehdotettu peruutettavaksi tai jätettäväksi tekemättä, jos haltija sitoutuu vaadittaessa esiintuomaan esineen ja, tarpeen vaatiessa, asettamaan siitä vakuuden.¹¹ Oikeuskansleri on eräässä lausunnossaan oikeusministeriölle niinikään korostanut sellaisen lainsäädännön aikaansaamisen tarpeellisuutta, jonka mukaan takavarikoitu omaisuus voitaisiin, sen turmeltumisen estämiseksi, pankki- tai muuta sen täydestä arvosta pantua vakuutta vastaan luovuttaa takaisin sille, jolta se on takavarikoitu. Oikeuskanslerin mielestä asiaa valtion kannalta harkittaessa ei näet sellaista menettelyä vastaan ollut periaatteessa mitään muistutettavaa, koska, jos takavarikoitu omaisuus julistettiin konfiskoiduksi, valtio sai omansa anastetusta vakuudesta, jonka arvo useissa tapauksissa todennäköisesti oli suurempikin kuin se hinta, minkä omaisuudesta myöhemmin kenties vuosien kuluttua, myymällä saattoi saada.¹²

Tarkastaessamme ulkomaista oikeutta voimme todeta, että Ruotsin voimassa olevaan lainsäädäntöön sisältyy sellainen säännös, että jos sama tarkoitus, mihin esineen erottamisella haltijan käytöstä pyritään, voidaan saada julistamalla esine myymis- ja hukkaamiskieltoon alaiseksi, ei esinettä saa ottaa takavarikkoon.¹³ Milloin jokin rikosprosessuaalinen tarkoitus on toteutettavissa lievemmillä keinoilla, on niitä ennen ankarampia käytettävä. Rikosprosessuaalinen myymis- ja hukkaamiskielto eroaa Ruotsin lain mukaan takavarikosta siinä, että esine, johon kielto kohdistuu, jää sen omistajan tai haltijan huostaan, joka voi sitä edelleen käyttää. Ruotsin prosessikommissio, jonka ehdotukseen sisältyi vastaavanlainen säännös,¹⁴ huomautti, että tuollaisesta järjestelystä saattoi olla suurta hyötyä esineen omistajalle tai haltijalle, esim. milloin kysymys oli tärkeistä asiakirjoista, niinkuin kaupanpitokirjoista.¹⁵

Ruotsin uuteen oikeudenkäymiskaareen ei puheena olevaa säännöstä tosin ole otettu, mutta siihen sisältyy määräys, jonka mukaan ta-

¹¹ Ks. esim. Ehdotus 1937 RikOL 110 § ja PakkokeinoLE 1939 10 §.

¹² Oikeuskanslerin kertomus v. 1929, s. 106.

¹³ Ruotsin PakkokeinoL 10 §; Promemoria, s. 16.

¹⁴ Processkommissionen II, s. 115.

¹⁵ Processkommissionen II, s. 112 ss.

kavarikko voi rajoittua pelkästään siihen, että omistajaa tai haltijaa kielletään esinettä myymästä tai hävittämästä.¹⁶ Se seikka, ettei myymis- ja hukkaamiskieltoa ole säilytetty takavarikosta erillisenä toimenpiteenä, johtuu siitä, että mainittu instituutti tunnetaan Ruotsin uudessa oikeudenkäymiskaaressa esityisenä pakkokeinona sakkojen ja vahingonkorvauksen saamisen turvaamiseksi.¹⁷ Prosessilakivalmistelukunta¹⁸ lausui tästä: »Med hänsyn till att i 26 kap. bestämmelser meddelats om skingringsförbud såsom tvångsmedel för säkerställande av böter och skadestånd har ansetts mindre lämpligt att bibehålla detta institut såsom ersättning för beslag. Samma syfte synes kunna vinnas genom särskilda föreskrifter om verkställighet av beslag för sådana fall, då föremålets omhändertagande eller sättande i förvar under försegling ej kan anses erforderligt. Det har därför stadgats, att beslagtaget föremål må, om det kan ske utan fara och eljest finnes lämpligt, kvarlämnas i innehavarens besittning; i sådant fall skall förbud meddelas honom att sälja eller skingra föremålet och, om det finnes erforderligt, detta genom anslag eller på annat sätt så utmärkas, att det är uppenbart, att det tagits i beslag». Esiineen haltijalla oli oikeus käyttää esinettä hyödykseen, mutta jos sen tarkoituksen saavuttaminen, johon takavarikolla pyrittiin, tämän johdosta vaikeutui, voitiin esineen käyttäminen mainitulla tavalla kieltää.

Harkittaessa kysymyksen ratkaisua Suomen oikeuden kannalta de lege ferenda, voidaan ajatella eri mahdollisuuksia. Puollettavissa olisi esim. se kanta, että jos kysymyksessä oleva tarkoitus on saavutettavissa myymis- ja hukkaamiskiellon avulla, sitä on sovellettava takavarikkotoimenpiteen asemesta. Toinen tie on se, että myymis- ja hukkaamiskielto säilytetään takavarikon ohella, s.o., esine tosin takavarikoidaan, mutta luovutetaan haltijansa huostaan, jota kielletään sitä myymästä tai hukkaamasta. Punnittaessa vastakkain näitä molempia mahdollisuuksia on pidettävä muistissa, että Suomen oikeuden mukaan myymis- ja hukkaamiskielto nyt jo on mahdollinen eräässä tapauksessa julkisoikeudellisen seuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi, nim. säännöstelyrikosasioissa, kun kysymyksessä on omaisuus, jonka voidaan olettaa tulevan konfiskoiduksi.¹⁹ Siinä käy-

¹⁶ Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 27: 10.

¹⁷ Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 26 luku: Om kvarstad och skingringsförbud.

¹⁸ Processlagberedningen II, s. 326.

¹⁹ Ks. säännöstelyRL 12—14 §; vrt. edellä s. 45. Vrt. myös A menetetyksi tuomitun omaisuuden pidättämisestä valtiolle, 9/5 1930 1 §(A:ssa 30/6 1939 (203/39)),

täntöön otettu järjestely voisi tulla laajennettavaksi koskemaan muitakin tapauksia kuin säännöstelyrikosasioita, joten siitä olisi säädetävä RTA:ssa.²⁰ Tällöin se siis läheisesti liittyisi UL 7 luvun takavarikkoa ja hukkaamiskieltoa koskeviin säännöksiin. Jos niin menettellään, ei takavarikkosäännöstöä koskeviin ehdotuksiin olisi sisällytettävä myymis- ja hukkaamiskieltoa takavarikkosäännösten korvikkeena, vaan olisi valittava sama tie, jota edellä esitetyn mukaisesti Ruotsissa on noudatettu.²¹

Milloin esine takavarikoidaan ja samalla erotetaan omistajan tai haltijan hallinnasta, on se, niinkuin edellä on lausuttu, otettava viranomaisen huostaan. Omaisuutta, joka jo on takavarikoitu, ei voida uudelleen takavarikoida. Rikosprosessuaalinen takavarikko eroaa näet siviiliprosessuaalisesta takavarikosta m.m. siinä, että kun jälkimmäisessä sama esine voi olla takavarikoitu useista saatavista,²² tulee rikosprosessuaalinen tarve tavallisesti tyydytetyksi niin pian kuin esine on viranomaisten toimesta otettu talteen tai sen dispoitiovallasta muutoin annettu määräyksiä.²³ Takavarikoitua esinettä

jonka mukaan, jos menetetyksi tuomitun omaisuuden pidättämiseen oikeutettu viranomainen katsoo, että pidättämiseen on aihetta, hänen tulee kieltää omaisuuden myynti, kunnes kysymys on ratkaistu.

²⁰ Vrt. Lakivaliokunnan mietintöä N:o 2 1943 vuoden valtiopäivillä hallituksen esityksen N:o 16 johdosta laiksi väestön toimeentuloa vaarantavien rikosten rangaistamisesta annetun lain muuttamisesta.

²¹ Vrt. *Sjöström*, Pakkokeinot, s. 13 s.

²² UL 4: 13, 20; *Wrede*, Ulosottotoimi, s. 330.

²³ Vrt. *Hassler*, *Föreläsningar*, s. 132, ja NJA 1920 I s. 228. Sitten kun Haaparannan kaup. kaupunginviskaali oli takavarikoinut myrkyä henkilöltä, joka oli luvattomasti yrittänyt viedä sen maasta, ja Tukholman kaup. kaupunginviskaali, joka oli sanotun kaupungin RO:ssa syyttänyt neljää muuta henkilöä siitä, että he olivat luvatta pitäneen hallussaan mainittua myrkyä, oli ottanut myrkyn takavarikkoon huutokauppakamarista, jonne se ole lähetetty myytäväksi, oikeuskansleri nosti syytteen viimeksi mainittua kaupunginviskaalia vastaan virkavirheestä. Kaupunginviskaali viittasi siihen, että koska siviiliprosessuaalinen takavarikko oli mahdollinen toisenkin henkilön oikeuden turvaamiseksi, vaikka omaisuus jo oli otettu takavarikkoon toisen henkilön saatavasta, ei pitänyt olla estettä, että omaisuus, jonka syyttäjä oli ottanut takavarikkoon, saman tai toisen syyttäjän toimesta, jonka virka-alueella omaisuus saattoi tulla tuomituksi menetetyksi, vielä otettiin takavarikkoon. RO tuomitsi kaupunginviskaalin rangaistukseen siitä, että tältä oli puuttunut laillista oikeutta takavarikoida sanottu, toisen syyttäjän jo takavarikkoon ottama ja viimeksimainitun syyttäjän lukuun talletettu myrkkymäärä sekä ajaa kannetta sen julistamisesta menetetyksi. HO ja Ruotsin KKO vahvistivat tämän päätöksen.

on huolellisesti hoidettava.²⁴ On katsottava, ettei se vaihdu tai ettei sitä muutoin väärinkäytetä.²⁵ Miten on meneteltävä, jos se on helposti pilaantuvaa, pian häviävää, arvoltaan nopeasti alenevaa tai huomattavan kallishoitoista? Jos on kysymys todistelutarkoituksessa toimitetusta takavarikosta, niin tuollainen esine tavallisesti voidaan joutuisasti palauttaa omistajalle tai haltijalle tarkoituksen tultua saavutetuksi. Milloin taas takavarikko on tehty konfiskatiovaateen turvaamiseksi tai restitution varmistamiseksi, täytynee katsoa, analogisesti huomioon ottaen siviiliprosessuaalista takavarikkoa koskevat säännökset (UL 7: 6, verr. 3: 7:ään),²⁶ että takavarikkoviranomaisella on oikeus myydä se. Jos oikeus sitten tuomitsee esineen konfiskoiduksi, on sen sijasta esineen arvo julistettava menetetyksi.²⁷ Monilla erikoisaloilla on asia lainsäädännöllä jo täten järjestetty.²⁸

Sellaisen tavarahan tutkimista varten, jonka voidaan edellyttää olevan takavarikonalaista, on viranomaisella katsottava olevan valta

²⁴ Vrt. PakkokeinoLE 1939 6 § ja KKO 1928 Tieto 298: kun tulliviranomaisten takavarikoima, mutta sen omistajalle takaisin luovutettavaksi määrätty moottorivene oli sanottujen viranomaisten laiminlyömän hoidon vuoksi pilaantunut, katsottiin valtio velvolliseksi korvaamaan vahinko (äänest.). Vrt. myös NJA I 1914 s. 543 ss., jossa selostetusta tapauksesta käy myös ilmi, että takavarikkoviranomainen on velvollinen pitämään huolta takavarikkoon otetusta tavarasta. Pitkänen-Saraoja, s. 261, esittävät sen mielipiteen, että jos tullitoimipaikka harkitsee olevan epävarmaa, miten alusten tai moottoriajoneuvojen takavarikkoa koskeva tullirikosjuttu tulee päättymään, tulee tullitoimipaikan tehdä Tullih:lle esitys niiden palovakuuttamisesta. Vrt. edelleen oikeustapausta NJA I 1899 s. 410: kun ei ollut näytetty, että takavarikkoviranomainen oli laiminlyönyt siten hoitaa takavarikkoesinettä kuin hänelle oli kuulunut, kumottiin alempien oikeuksien päätökset, joilla sanottu viranomainen oli velvoitettu palauttamaan omistajalle häneltä takavarikoitu määrä fotogenia tai korvaamaan puuttuva erä rahana.

²⁵ Jo Ruotsin lakikomitean ehdotus (6: 39) sisälsi määräyksen siitä, että takavarikkoon otettu tavara oli pantava niin varmaan säilyyn: »att ej, genom förbytande eller annorledes, missbruk deraf göras kan».

²⁶ Wrede, Ulosottoimi, s. 535.

²⁷ Vrt. KKO 1930 Tieto 277.

²⁸ Ks. SäännöstelyRL 10 §; TulliL 124 §; SuojametsäL 12 §; MetsästysL 52 §; AlkuperäL 9 §; MetsästysA 20 §; Margariinivalmistel 15 §:n 2 mom.; vrt. myös LöytötavaraL 19/11 1943 4 §. Milloin omaisuus on laillisesti voitu myydä huutokaupalla, ennenkuin tuomioistuimain lainvoimaisesti on ratkaissut takavarikkoasian, ei omistaja, jos tuomioistuimain katsoo, ettei takavarikkoon olekaan ollut aihetta, ole oikeutettu saamaan korvausta siitä vahingosta, mikä hänelle ehkä on aiheutunut tavarahan tultua myydyksi halvemmalla kuin mitä hän on siitä suorittanut; ks. KHO 1921 Tieto 457 ja 1785.

käyttää asiantuntija-apua.²⁹ Huomioon ottaen siviiliprosessuaalisen takavarikon täytäntöönpanosta annetut säännökset (UL 7:5; verr. 4:14:ään, niin kuin viimeksi mainittu lainkohta on L:ssa 20/2 1931) voitaneen ex analogia katsoa, että esineet, jotka otetaan takavarikkoon, on tarkoin lueteltava,³⁰ ja jos esineen laatu sitä vaatii, on toimitettava esineen arvioiminen, jonka kaksi esteetöntä henkilöä voi-
nee suorittaa.³¹ Mikäli hankaluudetta käy päinsä, on esineen omistajalle tai haltijalle varattava tilaisuus olla läsnä arviointia toimitettaessa, mutta heidän poissaolonsa ei estä toimitusta.³² Niinikään voitaneen UL 7 luvun 5 §:n säännösten nojalla pitää oikeana sitä kantaa, ettei sen henkilön poissaolo, jonka luona takavarikko on toimitettava, estä toimitusta, mutta on hänen omaisilleen tai talonväelleen

²⁹ Suomen oikeuskäytännöstä emme ole löytäneet tähän soveltuvaa oikeustapausta; Ruotsiin nähden vrt. *Hassler*, m.t., s. 132; 1920 v. ehdotus 3:7; Processlagberedningen, I s. 63; Rättegångsbalk 27:12; NJA I 1916 s. 21: kaupunginviskaali vaati RO:ssa rangaistuksen ja konfiskation ohella korvausta esineen säilyttämisestä aiheutuneista kustannuksista. RO hylkäsi vaatimuksen. HO ja Ruotsin KKO määräisivät sen maksettavaksi (yksi KKO:n jäsen vahvisti RO:n päätöksen). Takavarikkoa toimitettaessa oli käytetty asiantuntevaa apua (öljynäyte lähetetty kemiallisesti tutkittavaksi); vrt. kuitenkin NJA I 1893 s. 74: metsänhoitaja vaati toisen henkilön velvoittamista suorittamaan korvausta alamittaisesta metsästä luvtomasti hakattua puutavaraa koskevan takavarikon toimeenpanosta aiheutuneista kustannuksista, jonka puutavaran tuo toinen oli lautannut lastauspaikalle. Ruotsin KKO kumosi tuomioistuinten päätökset, koska vaatimus ei perustunut lakiin.

³⁰ Vrt. PakkokeinoLE 1939 9 §; Ehdotus 1937 RikOL 108 §.

³¹ Vrt. MetsästysL 52 §.

³² Vrt. StandardisoimisL 5 §. — Milloin valtiolle menetettäväksi vaadittava tai vaadittu omaisuus, joka on takavarikoitu, on määrätty luovutettavaksi valtiolle väestön toimeentulon tai maan talouselämän turvaamista silmälläpitäen, on se kansanhuoltoministeriön määräämän henkilön tuomarin vastuulla arvioitava. Arvioinnin paikasta ja ajasta arviomiehen on postitse tai muulla tavalla perille toimitettavalla kirjeellä, mikäli se hankaluudetta käy päinsä, hyvissä ajoin ennakolta annettava tieto sille, jolta omaisuutta vaaditaan menetettäväksi, ja vastaanottajalle sekä asianomaiselle poliisipäällikölle tai syyttäjälle. Arviomiehen vahvistamaan hintaan tyytymätön asianosainen on oikeutettu valittamaan siitä kansanhuoltoministeriöön seitsemän päivän kuluessa arvioinnin suorittamisesta, ks. VNp oikeudenkäyntiä varten takavarikoidun omaisuuden luovuttamisesta valtiolle 22/12 1942 (1021/42) 4 ja 5 §. — Tämä päätös koskee sellaisen omaisuuden takavarikoimista, jolla väestön toimeentulon tai maan talouselämän kannalta on merkitystä, siis esim. elintarvikkeita koskevia takavarikkoja; toimenpide on tarpeellinen, jotta maan tuotantoelämä poikkeuksellisinakin aikoina saataisiin pitää toiminnassa. — Tulliviranomaisten toimesta takavarikoitu tavara on myös aina arvioitava; ks. sitä koskevista määräyksistä TulliS 145 § ja *Pitkänen-Saraoja*, s. 259 ss.

varattava tilaisuus olla siinä saapuvilla.³³ Jollei heitä ole, olisi läheistä naapuria kehoitettava tulemaan toimitukseen, mikäli tieto voidaan niin nopeasti lähettää, ettei toimitusta sen johdosta vaaranneta. Edelleen voitaneen puoltaa sitä kantaa, että jos posti- ja lennätinhallituksen hallussa ollut lähetys on takavarikoitu, on siitä vastaanottajalle ja, mikäli lähettäjän osoite on tunnettu, myös tälle ilmoitettava, niin pian kuin se voi tapahtua haittaamatta rikoksen selvittämistä.³⁴ Jollei tämä ole mahdollista vaikeuttamatta tutkintaa, mutta lähetysten sisältö voidaan kokonaan tai osittain ilmoittaa adressaatille, on syytä niin menetellä. Mitä viranomainen tai muu henkilö on saanut yksityisesti tietää asiakirjoista, ei saa ilmaista laajemmin kuin rikoksen selvittämiseksi on välttämätöntä.³⁵ Tarkoituksenmukaista on, että takavarikoimistilaisuudesta tehdään pöytäkirja, jossa mainitaan takavarikon tarkoitus ja mitä siinä on tapahtunut, minkä ohessa siihen on liitettävä luettelo takavarikoiduista esineistä.³⁶ Käytännössä ei pöytäkirjaa tavallisesti laadita, vaan ainoastaan poliisipöytäkirjaan merkitään, mitä on takavarikoitu. Tällaista toimenpidettä ei kuitenkaan voitane pitää riittävänä. Mikäli omistaja tai haltija vaatii, on hänet katsottava oikeutetuksi saamaan todistuksen takavarikosta.³⁷ Niinkuin edellä on esitetty, on posti- ja lennätinlaitoksen huostassa olevien suljettujen kirjeiden ja muiden postilähetysten sekä sähkösanomien takavarikoimiseen nähden Suomen oikeuden mukaan katsottava olevan voimassa, että sellainen takavarikko voidaan suorittaa vain, jos kotietsinnän edellytykset ovat olemassa. Milloin takavarikon on joutunut toimittamaan henkilö, jolla ei ole valtaa siitä päättää, ei hänellä voitane katsoa olevan oikeutta avata tai lähemmin tutkia tällaista asiakirjaa, vaan on hänen luovutettava se

³³ Vrt. PakkokeinoLE 1939 7 §. Se, ettei Ehdotus 1937 sisällä tällaista vaatimusta, on katsottava ilmeiseksi puutteeksi, vrt. Processkommissionen II, s. 112; Processlagberedningen I, s. 62 11 §; Rättegångsbalk 27: 11.

³⁴ Vrt. PakkokeinoLE 1939 7 §.

³⁵ Hassler, m.t., s. 134; 1920 v. ehdotus 3:7; Processkommissionen II, s. 112.

³⁶ Vrt. StandardisoimisL 5 §. Italian oikeuden mukaan on pöytäkirja laadittava takavarikkotilaisuudesta, ks. Manzini II, s. 268.

³⁷ Granfelt, Sammandrag, s. 81; Wrede-Tirkkonen, s. 306; vrt. Oikeuskanslerin kertomusta v. 1936 s. 26; PakkokeinoLE 1939 9 §; Ehdotus 1937 RikOL 108 § on sikäli puutteellinen, että siinä ei mainita velvollisuudesta laatia pöytäkirja takavarikon toimittamisesta vaan ainoastaan velvollisuudesta luetteloida takavarikkoon otetut esineet. Pöytäkirjanpitovelvollisuus on sitä vastoin sanotun ehdotuksen mukaan säädetty, kun on kysymys koti- tai henkilöön kohdistuvasta etsinnästä, ks. RikOL 118 §. Takavarikosta on tavallisesti myös poliisikuulustelupöytäkirjassa tietoja;

varsinaiselle takavarikkoviranomaiselle.³⁸ Tämän viranomaisen täytynee katsoa olevan oikeutettu käyttämään yksityisen asiakirjan tutkimiseksi asiantuntevaa apua, niinkuin käsialantuntijaa, kielentutkijaa, tilimiestä j.n.e.; viranomaisen on kuitenkin annettava asiasta erityinen määräys sekä tarkemmat ohjeet työn suorittamiseksi.³⁹

Vaaditaanko takavarikon suorittamisen pätevyYTEEN, että se toimitetaan jäävittömäin todistajain läsnä ollessa? Kun puututaan kansalaisten perusoikeuksiin, tuntuisi luonnolliselta, että kysymykseen olisi vastattava myöntävästi. Erikoislainsäädäntöön sisältyykin siitä määräyksiä.⁴⁰ Ulosottolain mukaan (UL 7:5, verr. 1:10:een) tulee siviiliprosessuaalista takavarikkoa toimitettaessa olla saapuvilla jäävitön todistaja, mutta tästä ei voitane ilman muuta päätellä, että sama sääntö olisi voimassa rikosprosessuaaliseen takavarikkoonkin nähden.⁴¹ Saattaa näet esiintyä tapauksia, joissa todistajain paikalle

vrt. Lagkommittén 6:39; Lagberedningen 1849 6:40; Nya lagberedningen 2:26; 1920 v. ehdotus 3:6; Processlagberedningen I, 27:13; Rättegångsbalk 27:13.

³⁸ Ks. edellä s. 148. Ehdotus 1900 (RikOL 141 §) sisälsi sellaisen säännöksen, että jos valtiosyyttäjä pakottavissa tapauksissa oli oikeutettu takavarikoimaan postilähetyskiä, ei hän saanut itse niitä avata; hänen oli myös viikon kuluessa hankittava takavarikolle tuomarin hyväksyminen. Ruotsin ehdotuksissa on yleensä asetettu sille kannalle, että esine on sen viranomaisen toimesta, joka esineen ottaa väliaikaisesti haltuunsa, sinetöitävä; ks. 1920 v. ehdotus 3:7; Nya lagberedningen 2:28 ja 29; Processkommissionen II, s. 112; Processlagberedningen I, s. 63 12 §; Förslag 1941 27:12; Proposition 1941 27:12; Rättegångsbalk 27:12.

³⁹ Hassler, m.t., s. 134. Suomen oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotukset eivät sisällä tästä nimenomaista säännöstä; Ruotsin oikeuteen nähden k.s. 1920 v. ehdotus 3:7: »Utan hinder av vad nu är sagt må dock sakkunnig eller annan, som av sådan myndighet anlitas för utredningen angående brottet eller eljest höres inför densamma, efter dennas anvisningar granska föremål, varom här är fråga»; Processlagberedningen I 27:12; Förslag 1941 27:12; Proposition 1941 27:12; Rättegångsbalk 27:12.

⁴⁰ Ks. StandardisoimisL 5 §. Vrt. myös TulliL 123 §, jossa niinkään edellytetään todistajain olemista saapuvilla takavarikkotoimituksessa, vaikkakaan ei ehdotomasti. Italian oikeuden mukaan tulee takavarikkoa toimitettaessa, mikäli mahdollista, olla saapuvilla kaksi todistajaa, k.s. Manzini II, s. 265.

⁴¹ Toisin Bäärnhielm, s. 81; Wrede-Tirkkonen, s. 305, mainitsee, että, ainakin väkijuomista kysymyksen ollen takavarikko on toimitettava kahden esteettömän todistajan läsnä ollessa. Kuitenkaan ei VäkiJL anna tukea tällaiselle väitteelle, sillä todistajain läsnäolo on mainitun L:n mukaan välttämätön vain suoritettaessa etsintää (59 §), mikä pakkokeino koskettaa jo syvemmin yksilön oikeuksia kuin takavarikko. Hassler, m.t., s. 131 s. Huomattava on, ettei oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotuksiin Suomessa eikä Ruotsissa, ei PakkokeinoLE:een eikä Ruotsin PakkokeinoL:iinkaan sisälly määräystä todistajain saapuvilla olosta takavarikkotilaisuudessa.

kutsuminen tai niiden mukana pitäminen voi olla mahdotonta, kun takavarikko tavallisesti suoritetaan valmistavan tutkinnan yhteydessä ja esine on takavarikoitava usein varsin vaikeissa olosuhteissa. Se, että todistajien tulisi olla jäävittämiä ja ehkä mieluummin sellaisia, jotka eivät kuuluisi poliisi- tai muihin viranomaisiin,⁴² olisi omiaan myös estämään tuollaisen säännön soveltamista, varsinkin jos pidetään silmällä rikostiedustelua. Takavarikon tapahtuessa selvityksen saamiseksi rikosasiaan tai restitution vuoksi ei todistajilla tavallisesti ole samaa merkitystä, kuin jos omaisuus joutuu konfiskoiduksi. Voitaisiin ehkä katsoa, että todistajan tulisi olla saapuvilla, milloin se vaivatta voi tapahtua, mutta että tätä ei voida määrätä ehdottomaksi velvollisuudeksi. Milloin esineen takavarikoiminen tapahtuu jonkin muun pakkokeinon, esim. kotietsinnän tai henkilöön kohdistuvan etsinnän tahi katsastuksen yhteydessä, saavutetaan riittävä varmuus menettelyn oikeasta suorittamisesta siten, että noiden pakkokeinojen käyttäminen jo edellyttää jäävittömien todistajain läsnäoloa.⁴³

Kun yleisiä säännöksiä takavarikkoonotto-oikeudesta tai sitä koskevasta menettelystä ei Suomen oikeudessa ole, ei takavarikkoviranomaisella voitane katsoa olevan velvollisuutta ilmoittaa takavarikosta ylemmälle hallintoviranomaiselle tai tuomioistuimelle. Sitä vastoin on jo edellä huomautettu, että sellainen viranomainen tai henkilö, joka ei ole oikeutettu itsenäisesti päättämään takavarikosta, on velvollinen viipymättä ilmoittamaan siitä sille viranomaiselle, jonka asiana on sellaisesta päättää. Erikoislainsäädännössä on toisinaan määrätty alemman viranomaisen velvollisuudeksi ilmoittaa takavarikosta ylemmälle,⁴⁴ mutta tätä ei voida pitää ilmauksena yleisestä säännöstä, sillä sanotun lainsäädännön edellyttämässä tapauksissa takavarikon usein toimittaa muu kuin varsinainen takavarikkoviran-

⁴² Hassler, m.t., s. 131.

⁴³ Ks. RVA 13 §; TulliL 119 §; VäkiL 59 § [L:ssa 24/3 1933 (95/33)]; SäännöstelyRL 9 §; velvoitus todistajan olemisesta saapuvilla säännöstelyn alaan kuuluvissa etsinnöissä johtuu lakivaliokunnan lisäyksestä hallituksen esitykseen N:o 157/1940 Vp. — Tässä yhteydessä huomautettakoon, että 6/9 1944 ann. VNp:n mukaan (617/44), joka koskee tullimiesten etsintäoikeuden laajentamista eräissä tapauksissa, ei todistajan tarvitse olla saapuvilla, ellei etsintä ole perinpohjainen, jolloin se on toimitettava erillisessä huoneessa. Kun sanottu VNp perustuu SäännöstelyRL 9 §:ään, jossa expressis verbis säädetään, että etsintää suoritettaessa tulee olla todistaja läsnä, on päätös puheena olevassa suhteessa siis lainvastainen.

⁴⁴ Ks. PainoL 44 § [L:ssa 31/7 1930 (272/30)]; AlkuperäL 5 §.

omainen. Tavallisesti saavat syyttäjät ja tuomioistuin tiedon takavarikosta poliisitutkintapöytäkirjasta.⁴⁵

B. Oikeusturva.

Kysymystä oikeusturvan antamisesta sille, joka on joutunut takavarikkotoimenpiteen alaiseksi, ei Suomen oikeuden kannalta ole selvitetty. Eräissä asetuksissa on tosin säädetty velvoitus ilmoittaa viranomaiselle takavarikkotoimenpiteestä,⁴⁶ jolla seikalla kylläkin on merkitystä mainitussa suhteessa, mutta mitään sellaista säännöstä, joka myöntäisi yleisen muutoksenhakuoikeuden takavarikkoviranomaisen päätöksestä, ei Suomen oikeudessa ole. Harkittaessa oikeusturvan antamista sellaisessa tapauksessa on otettava huomioon, että takavarikko, silloin kun siihen ryhdytään valmistavassa tutkinnassa, on tavallaan hallintotoimi⁴⁷ ja että siihen sen vuoksi voitaneen soveltaa, mitä hallintotoimiin nähden hallinto-oikeudellisten periaatteiden mukaan yleensä on voimassa. Yleinen varsinainen muutoksenhakukeino Suomen hallinto-oikeudessa on **valitus**. Se on määrämuotoinen, lyhyeen määräaikaan sidottu ja sitä voi käyttää vain se, jonka oikeutta toimenpide koskee tai jolla muutoin lain mukaan on katsottava olevan puhevalta. Tämä muutoksenhakukeino, jolla

⁴⁵ Vrt. Hassler, m.t., s. 135. Ehdotuksessaan oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi Ruotsin prosessikomissio, joka oli sitä mieltä, että, milloin esine vapaaehtoisesti viranomaisille luovutettiin, kysymyksessä ei ollut takavarikko, (ks. edellä, s. 85), ehdotti, että takavarikosta oli heti ilmoitettava tuomioistuimelle, jonka asiana oli määrätä, pysyikö takavarikko voimassa vai ei. Komissio lausui tästä: »Ehuru företagande av beslag sålunda icke ansetts böra göras beroende på rättens medgivande, synes dock betydelsen av de enskilda intressen, som äro i fråga, böra föranleda, att beslag, som företagits av annan än rätten, genast anmäles för denna, vilken därefter förordnar, huruvida beslaget skall bestå. Det har i detta avseende ej ensetts tillräckligt betryggande att öppna tillfälle till överklagande av beslaget. Ofta kan prövningen vara av rättsligt sett invecklad art, och den enskildes intresse synes ej tillgodosett, med mindre domstolsprövning under alla förhållanden kommer till stånd», (ks. Processkommissionen II, ss. 107 ja 114). Prosessilaki-valmistelukunta (Processlagberedningen I 27: 6, II s. 325) sitä vastoin katsoi, ettei tuomioistuimen tullut pakollisesti tutkia tehdyn takavarikon pätevyyttä, mutta oli sillä, jota takavarikko oli kohdannut, oikeus saattaa asia tuomioistuimen tutkittavaksi. Samalla kannalla on myös Ruotsin uusi oikeudenkäymiskaari (27: 6).

⁴⁶ Niinpä RäjähdyssaineA säättää (82 §); että takavarikosta on sen toimittajan viipymättä ilmoitettava paikkakunnan lähimmälle poliisiviranomaiselle, jonka asiana on antaa tarpeelliseksi katsomansa määräykset.

⁴⁷ Ks. edellä, s. 37.

pannaan alulle erityinen hallintoprosessi, sisältää vaatimuksen hallintotoimen muuttamisesta tai kumoamisesta ja se perustuu joko siihen väitteeseen, että hallintotoimi on asialliselta sisällykseltään tai muodollisessa suhteessa lainvastainen, tai että sitä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena.⁴⁸ Mutta jos tarkoituksena on lopullisen, yleensä lainvoimaisen,⁴⁹ peruutettavissa olevan hallintotoimen muuttaminen tai kumoaminen tai jos tarkoituksena on jokin muu seikka, esim. virheellisesti menetelleen virkamiehen saattaminen rangaistukseen, vahingonkorvauksen saaminen y.m.s., voidaan puhua hallinnollisesta kantelusta. Se ei ole sidottu määräaikoihin eikä -muotoihin. Kantelu ei myöskään saa aikaan varsinaista hallintoprosessia vaan sen käsittely muodostuu hallintomenettelyksi. Kantelun voi tehdä yleensä kuka tahansa, sellainenkin, jonka etua ja oikeutta asia ei lainkaan koske.⁵⁰ Tämän kantelun ohella on oikeustieteellisessä kirjallisuudessa katsottu, huomioon ottaen että hallinnollisessa lainkäytössä on noudatettava yleistä oikeudenkäyntijärjestystä, mikäli toisin ei ole määrätty tai asian luonnosta muuta johdu,⁵¹ että käytettävissä olisi myös n.s. prosessuaalinen kantelu. Säännökset siitä olisivat OK 25:21 ja 22:ssa sekä 30:19:ssä ja sillä voitaisiin hakea muutosta hallintoprosessissa annettuihin ratkaisuihin. Onpa esitetty mielipide, että prosessuaalinen kantelu olisi mahdollinen hallintotoimiakin vastaan. Hallinnollisesta kantelusta prosessuaalinen kantelu eroaisi ennen kaikkea määräaikaisuutensa, määrämuotoisuutensa ja prosessuaalisen luonteensa puolesta siinä, että siihen voisi turvautua vain se, jonka oikeutta asia koskee. Se saattaisi kohdistua myös tuomioita eli siis viranomaisten peruuttamattomiakin toimenpiteitä vastaan.⁵²

Kysymystä prosessuaalisen kantelun mahdollisuudesta Suomen hallinto-oikeudessa on kirjallisuudessa asetunut vastustamaan *Ståhlberg*. Hän on viitannut siihen, että kun KHO on määrätty ylim-

⁴⁸ *Tarjanne*, Lausuntoja, s. 66 ss.; *Ståhlberg*, Suomen hallinto-oikeus, s. 435 ss.; *Merikoski II*, s. 95 ss.

⁴⁹ Sen kysymyksen johdosta, onko sellaistaikin hallintotointa pidettävä lainvoimaisena, johon nähden ei ole enää käytettävissä muutoksenhakuoikeutta, ks. *Tarjanne*, m.t., s. 66, ja *Ståhlberg*, m.t., s. 331 s.

⁵⁰ *Tarjanne*, m.t., s. 71; *Ståhlberg*, m.t., s. 434; *Merikoski II*, s. 86 ss.

⁵¹ *Willgren*, Förvaltningsrätten, s. 397; *Tarjanne*, m.t., s. 74.

⁵² *Tarjanne*, m.t., s. 77; *Merikoski II*, s. 111, katsoo, että prosessuaalinen kantelu koskee vain OK 25:22 mainittua tapausta ja että se soveltuu käytettäväksi myös hallinnollisessa lainkäytössä ja n.s. prosessuaalisessa hallintomenettelyssä (ks. siitä *Merikoski II*, s. 74 ss.) annettuihin päätöksiin.

mäksi valitusasteeksi hallinto-oikeudellisessa lainkäytössä ja sillä on valta purkaa lainvoimaisia päätöksiäkin ja kun se, joka haluaa oikaisua sellaisiin oikeudenkäyntivirheisiin, mitkä mainitaan OK 25: 21:ssä ja 22:ssa, yleensä voi valittaa samassa ajassa kuin kantelukin olisi tehtävä, ei prosessuaalinen kantelu ole tarpeellinen hallintoasioissa, eikä edes hallintoprosessissakaan. Se olisi vain omiaan, lausuu *Ståhlberg*, tuomaan hajaannusta asioiden käsittelyyn, varsinkin silloin, kun kantelu olisi tehtävä muulle viranomaiselle kuin KHO:lle. Sen ohessa tällaisen viranomaisen tai VN:n kompetenssiin ei sovellu oikeus OK 25: 21 tarkoitetun päätöksen poistamiseen.⁵³ Puuttumatta tarkemmin tähän kiistakysymykseen, johon tutkimuksemme kannalta ei ole aihetta, on syytä vain huomauttaa, että mielestämme ne näkökohdat, jotka on esiintuotu prosessuaalisen kantelun puolesta, puoltavat tällaisen ylimääräisen muutoksenhakukeinon hyväksymistä. Eräät oikeustapaukset viittaavat myös siihen, että lainkäyttökin on omaksunut tämän kannan.⁵⁴

Jos otamme huomioon, mitä edellä on lausuttu hallinnollisesta ja prosessuaalisesta kantelusta, niin käy ilmi, että oikeussuojan antaminen hallintoviranomaisen takavarikkotoimenpidettä vastaan käsittää hallinnollisen kantelun. Valitustie ei sitä vastoin ole mahdollinen. Tavallisesti turvautuu kanteluun henkilö, joka on joutunut sanotun pakkokeinon alaiseksi.⁵⁵ Kantelun luonteesta muutoksenhakukeinona kuitenkin johtuu, että sitä ei voida käyttää sellaisissa tapauksissa, joissa takavarikko voimassa pysyäkseen erikoissäännöksen nojalla on alistettava tuomioistuimen tutkittavaksi.⁵⁶

Harkittaessa sitten kysymystä oikeussuojan antamisesta sellaisessa tapauksessa, jossa takavarikkoa koskeva asia on joutunut tuomioistuimen tutkittavaksi, niin voinee oikeus antaa takavarikosta päätöksen joko erikseen tai pääasian yhteydessä.⁵⁷ Niin kuin

⁵³ *Ståhlberg*, Lisäyksiä, s. 154 s.

⁵⁴ Näistä oikeustapauksista ks. *Tarjanne*, m.t., s. 75 ss.

⁵⁵ Vrt. Oikeuskanslerin kertomusta 1933 s. 50: sitten kun Helsingin kaup. kolmas kaupunginviskaali oli 1/3 1930 erään yhtiön pyynnöstä takavarikoinut erään toisen yhtiön omistamia radioputkia, kanteli viimeksimainittu yhtiö toimenpiteestä oikeuskanslerille pyytäen hänen toimenpidettään asiassa, koska yhtiön mielestä takavarikko oli lakiin perustumaton ja asiaa ei viipymättä ollut saatettu tuomioistuimen tutkittavaksi. Tutkittuaan kantelun oikeuskansleri kehoitti kaupunginviskaalinvirastoa asettamaan kaupunginviskaalin syytteeseen hänen viakseen jäävistä virkavirheistä.

⁵⁶ Vrt. Oikeuskanslerin kertomusta 1929, s. 35 s., *Ståhlberg*, Lisäyksiä, s. 155.

⁵⁷ Vrt. PakkokeinoLE 1939 12 §; *Hassler*, m.t., s. 136.

edellä on esitetty, on tuomioistuimella katsottava olevan valta päättää takavarikosta rikosjuttua käsitellessään. Tuomioistuin ei ryhdy tällaiseen toimenpiteeseen *ex officio* muuta kuin ehkä suurissa rikosasioissa, vaan tavallisesti asianosaisen tai sellaisen muun henkilön pyynnöstä, joka väittää itsellään olevan omistus- tai hallintaoikeuden takavarikoituun esineeseen tai muutoin itselleen oikeudellisesti tärkeätä, että takavarikko kumotaan.⁵⁸ Voidaanko sellaiseen tuomioistuimen päätökseen, jolla esine on otettu takavarikkoon tai vaatimus takavarikon peruuttamisesta hylätty, erikseen hakea muutosta? Erikoislainsäädännössä on kysymykseen vastattu myönteisesti.⁵⁹ OK 16:4 nojalla täytynee asiassa tulla kuitenkin kielteiseen tulokseen samalla kun on huomattava, että rikosprosessuaaliset näkökohdatkin puhuvat sen puolesta, ettei erityistä valitusoikeutta ole takavarikkoa koskevasta päätöksestä, olipa se annettu erikseen tai pääasian yhteydessä.⁶⁰

Harkittaessa kysymystä tuomioistuimen ja hallintoviranomaisen päätäntävällästä takavarikon voimassa pysymiseen nähden, täytynee katsoa tuomioistuimen toimivan täysin itsenäisesti. Tuomioistuin ei ole mikään muutoksenhakuinstanssi, vaan sen harkinta on itsenäistä kohdistuen olosuhteisiin sinä hetkenä, jona asia joutuu tuomioistuimen käsiteltäväksi.⁶¹ Jos tuomioistuin kumoaa takavarikon, ei hallintoviranomainen voine siihen uudelleen ryhtyä, jollei asiassa ilmene uusia syitä. Samoin ei hallintoviranomainen voine ilman tällaisia syitä kumota takavarikkoa, jos tuomioistuin on hylännyt sitä tarkoittavan pyynnön. Milloin tuomioistuin ei ole tutkinut takavarikon pätevyyttä, hallintoviranomaisella täytynee katsoa olevan valta oman harkintansa nojalla kumota takavarikko, jos edellytyksiä sen voimassa pysyttämiseksi ei ole. Tällaisen vallan on katsottava kuuluvan sille viranomaiselle, joka johtaa rikostutkintaa, mi-

⁵⁸ Hassler, m.t., s. 136.

⁵⁹ PainoL 46 §.

⁶⁰ Ruotsin oikeuteen nähden on katsottu, että Ruotsin OK 16:10 1 mom. 2 kohtaan, jossa oli kysymys siviiliprosessuaalisesta takavarikosta ja hukkaamiskiellosta tai niihin verrattavasta toimenpiteestä, ja jollaiseen sai erikseen hakea muutosta, ei sisältynyt rikosprosessuaalinen takavarikko siinä muodossa, jonka lainkohta sai L:lla 14/6 1901. Sanottua lainpaikkaa on myöhemmin siten muutettu, että muutoksenhaku myöskin rikosprosessuaalista takavarikkoa koskevasta tuomioistuimen ratkaisusta on mahdollinen.

⁶¹ Hassler, m.t., s. 137. Vrt. vastaavasti tuomioistuimen ja hallintoviranomaisen vangitsemisoikeutta, Hassler, m.t., s. 271, ja Granfelt, Häktning, s. 39.

käli ei toisin ole määrätty. Siinä tapauksessa, että syyte asiassa jo on tehty, voinee syyttäjä päättää takavarikon peruuttamisesta, mikäli ei harkita olevan aihetta jossakin tapauksessa hankkia tuomioistuimen suostumus sellaiselle toimenpiteelle.

Jos hallintoviranomainen on päättänyt kumota takavarikon, herää kysymys, voidaanko tällaiseen toimenpiteeseen hakea muutosta. Asialla ei liene suurempaa käytännöllistä merkitystä, mutta voitaneen ajatella, että takavarikon voimassa pysyttäminen on tärkeä jonkun henkilön oikeuksien turvaamiseksi, esim. restitutiota tapauksia silmällä pitäen. Se muutoksenhakukeino, joka tällöin on ajateltavissa, on kantelu, nim. hallinnollinen kantelu. Ruotsin tietoisopissa on *Hassler*,⁶² tarkemmin perustelematta kantaansa, omaksunut sen mielipiteen, ettei kantelu hallintoviranomaisen tällaisesta päätöksestä ole mahdollinen. Ottaen huomioon sen edellä esitetyn mielipiteen, jonka mukaan takavarikko tavallaan on hallintotoimi, ja sen, mitä edellä on lausuttu hallinnollisesta kantelusta, ei *Hasslerin* käsitystä voitane pitää oikeana. Katsoisimme näin ollen, että kantelua hallintoviranomaisen puheena olevanlaisestakin toimenpiteestä on Suomen oikeuden mukaan pidettävä mahdollisena.

Oikeusturvan antamista takavarikkotoimenpidettä vastaan koskevan esityksen yhteydessä on vielä kosketettava kysymystä, mikä merkitys on sillä seikalla, että tertiushä väittää takavarikoidun esineen kuuluvan itselleen? Tapaukseen ei voida ex analogia soveltaa UL 4:10:n säännöksiä, kun takavarikkoviranomaisilla ei ole velvollisuutta keskeyttää takavarikkotoimenpiteitä parempaa oikeutta koskevan väitteen johdosta. Milloin esine, joka on otettu takavarikkoon joltakin, itse asiassa kuuluu kolmannelle miehelle, syntyy tälle n.s. vahvistusintressi.⁶³ Se on vahvistuskanneoikeuden prosessuaalinen edellytys. Kun prosessin esineenä on oikeussuhde tai oikeastaan kysymys oikeussuhteen olemassaolosta,⁶⁴ on tertiuksen prosessilla toteutettava oikeutensa esineeseen, t.s. hänen on ajettava siitä vahvistuskannetta.⁶⁵ Vahvistustuomio voi vaikuttaa takavarikon raukeamiseen ja sillä on merkitystä ainakin silloin, kun takavarikko lakkaa.

⁶² *Hassler*, m.t., s. 137.

⁶³ *Honkasalo*, Vahvistuskanneoikeudesta I, s. 141 ss.

⁶⁴ *Honkasalo*, m.t., s. 141.

⁶⁵ Positiivinen oikeutemme ei tosin sisällä yleistä säännöstä vahvistuskanteesta, mutta se on tullut yleiseen käytäntöön erittäinkin esineoikeuksia koskeissa tapauk-

C. Tuomioistuimen takavarikkoa koskevan päätöksen täytäntöönpano.

Esineen takavarikoiminen voi, sen mukaan kuin edellä on esitetty, tapahtua eri tarkoituksiperiä silmällä pitäen. Yhteistä niille on, että ne edistävät prosessin päämäärän saavuttamista. Jos takavarikko on toimitettu ja asia joutuu tuomioistuimen käsiteltäväksi, joka päättää kumota takavarikon, herää kysymys, voidaanko tällainen päätös panna täytäntöön ennen sen lainvoimaiseksi tulemistä? Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on asiasta esitetty eri mielipiteitä. *Wrede—Tirkkonen*⁶⁶ on asettunut sille kannalle, että oikeuden päätöksen täytäntöönpanon edellytyksenä on sen lainvoimaisuus. Ruotsissa ovat *Trygger* ja *Alexanderson* viitanneet siihen, että kun vanhastaan on voimassa sääntö, jonka mukaan tuomioistuimen päätöstä rikosasioissa ei voida panna täytäntöön muuta kuin lainvoimaisena, tuo sääntö on tarkoittanut vain tuomiota ja oikeudenkäyntiä koskevia ratkaisuja, mutta ei niitä täytäntöönpanonluontoisia päätöksiä, joita tuomioistuin rikosasiaa käsitellessään antaa. »Det har aldrig kunnat betvivlas — — — att ett kvarstadsbeslut eller ett beslut om någons hämtande till rätten finge gå i omedelbar verkställighet. — — — Fastmera ligger det lika mycket eller än mera i sakens natur, att om domstolen prövar tillräckliga skäl ej föreligga för att ett företaget ingrepp skall fortbestå, dess upphävande av den extraordinära inskränkningen i personlig frihet eller besittningsskydd skall omedelbart lända till efterrättelse. Gällande stadganden om lösgivande av häktad och om hävande av kvarstad, skingrings- eller reseförbud äro ett uttryck härför; och av bestämmelserna i 16 kap. 10 § rättegångsbalken, som giva rätt till särskild klagan åt den av ingrepp drabbade, men icke åt hans motpart, därest beslutet gått denne emot, framgår, vilketdera rättskyddsintresset lagstiftaren funnit vara det mest maktpåliggande».⁶⁷ Toisenlaisen mielipiteen asiassa on esittänyt *Kallenberg*. Hänen mielestään sitä, mitä on säädetty siviiliprosessuaalisesta takavarikosta, ei voida analogisesti soveluttaa rikosprosessuaaliseen takavarikkoon. Edellinen tarkoittaa yksityisoikeudellisen vaatimuksen realisation edistämistä, kun taas jälkimmäinen toimitetaan sen

sisä, ks. *Honkasalo*, m.t., ss. 103 ja 139. Vahvistustuomion sisällyksestä sekä sen ja suoritustuomion välisestä erosta ks. edellä s. 174.

⁶⁶ *Wrede—Tirkkonen*, s. 306.

⁶⁷ NJA I 1920, s. 570.

rängaistuksen mahdollisen toimeenpanon turvaamiseksi, jonka *Kallenbergin* käsityksen mukaan esineen menetetyksi julistaminen muodostaa. Molemmilla toimenpiteillä on tosin sama tarkoitus, mutta silmällä pitäen niitä vaatimuksia ja intressejä, joihin mainitut institutit kohdistuvat, vallitsee niiden välillä olennainen eroavaisuus. Sen vuoksi ja kun ei voida esittää suoranaisesti tai edes analogisesti tapaukseen soveltuvaan lainsäädäntöä, *Kallenberg* johtuu siihen tulokseen, ettei tuomioistuimen takavarikon kumoamista koskevaa päätöstä voida panna täytäntöön ennen sen lainvoimaiseksi tuleamista.⁶⁸

Mikäli on kysymys todistelutarkoituksessa toimitetusta takavarikosta, näyttää siltä, että samat syyt, jotka puoltavat esineen joutuisaa palauttamista tässä takavarikkokategoriassa (ks. edellä s. 179), tukevat kantaa, jonka mukaan tuomioistuimen takavarikon kumoamista koskeva päätös on täytäntöönpantavissa, vaikkei se ole saanut lainvoimaa.⁶⁹ Milloin takavarikko taas on toimitettu konfiskatiovaateen turvaamiseksi tai restitution varmistamiseksi, voi valtion ja yksityisenkin edun kannalta olla tärkeätä, ettei tuomioistuimen päätöstä takavarikon kumoamisesta panna täytäntöön ennen sen lainvoimaiseksi tuleamista. Jos takavarikko saadaan kumota jo aikaisemmin ja osoittautuikin tarpeelliseksi, että sen olisi pitänyt olla voimassa, ei myöhemmin tehtävällä takavarikolla asiaa ehkä enää voida auttaa. Erikoislainsäädännössä esiintyykin runsaasti tapauksia, joissa oikeuden päätöksen tulee olla lainvoimainen, jotta se saataisiin panna täytäntöön, jos on kysymys esim. konfiskatiovaateen turvaavasta takavarikosta. Näin on laita tullitakavarikkoon nähden.⁷⁰ Vaikka tuomioistuimen päätöksestä, jolla painotuotteen takavarikko on vahvistettu, saa valittaa, niin takavarikko pysyy voimassa.⁷¹ MyrkyA 60 §:n mukaan on menetetyksi tuomitun tavaran johdosta meneteltävä lainkohdassa tarkemmin säädetyllä tavalla vasta sitten, kun oikeuden päätös on saanut lainvoiman. Samanlaisen säännöksen sisältää A kansainvälisten huumausainesopimusten määräysten soveltamisesta 20/3 1942 (234/42) (16 §). Säännöstelytakavarikosta on edellä (ks. s. 180) jo mainittu, että se pysyy voimassa siihen saakka, kunnes omaisuuden menettämistä koskeva asia on lainvoimaisesti

⁶⁸ NJA 1920 I s. 574 ss.; *Kallenbergin* samoin kuin *Tryggerin* ja *Alexandersonin* lausunnot on annettu ennen Ruotsin PakkokeinoL:n voimaantuloa.

⁶⁹ Ulkomaisen oikeuden kannalta ks. edellä s. 180 viite 119.

⁷⁰ TulliL 135 §.

⁷¹ PainoL 46 §.

ratkaistu. Oikeus voi siitä kuitenkin toisinkin määrätä tai takavarikko muun viranomaisen omaisuuden käytöstä antaman määräyksen johdosta raueta.^{72, 73} — KKO on eräissä ratkaisussaan asettunut sille kannalle, että kun KO:n päätös, jolla alkoholipitoisen aineen luvattomaan kuljetukseen käytetyksi epäilty, takavarikkoon otettu auto oli määrätty luovutettavaksi takaisin sen omistajalle, ei ollut saanut lainvoimaa, ei omistaja ollut oikeutettu saamaan autoa haltuunsa.⁷⁴ Myös Ruotsin korkein oikeus on ennen Ruotsin PakkokeinonL:n voimaan tuloa katsonut, ettei asiassa, joka koski luvattomasti maahan tuodun tavaran julistamista menetetyksi, tuomioistuimen päätöstä, jolla takavarikko oli määrätty kumottavaksi, saanut panna täytäntöön, kun päätös ei ollut saanut lainvoimaa.⁷⁵ Sitävastoin Ruotsin nykyään voimassa olevan oikeuden mukaan pannaan tuomioistuimen takavarikkoa koskeva päätös, mikäli oikeus ei ole toisin määrännyt, ilman muuta täytäntöön.⁷⁶ Kun nimenomaisia säännöksiä asiasta ei ole annettu, ei Suomen oikeuden mukaan kuitenkaan voitane jyrkästi omaksua sitä kantaa, että konfiskatiota ja restitutiota koskeissa asioissa oikeuden takavarikon kumoamista koskeva päätös olisi täytäntöönpantavissa vain lainvoimaisena, vaikkakin sanotun kannan tueksi edellä olevan mukaisesti voitaneen esittää painavia syitä.

D. Menettely takavarikoituun omaisuuteen nähden.

Miten on meneteltävä takavarikoidun omaisuuden johdosta, kun takavarikko kumotaan, tapahtui tämä sitten tuomioistuimen määräyksestä tai hallintoviranomaisen toimesta? Yleisenä sääntönä

⁷² SäännöstelyRL 10 §.

⁷³ Suomen oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotukset ovat siinä kohden puutteellisia, etteivät ne sisällä mitään määräystä tuomioistuimen suhtautumisesta takavarikkoon, ei siitä, että tuomioistuimen ratkaistessaan asian olisi harkittava, jääkö takavarikko pysyväksi, tai että tuomioistuimen on lopullisen ratkaisun yhteydessä annettava lausunto takavarikosta. PakkokeinoLE:kaan 1939 ei sisälly määräystä, voidaanko tuomioistuimen päätös muutoksenhausta huolimatta panna täytäntöön vai ei.

⁷⁴ KKO 1927 Tieto 218.

⁷⁵ NJA I 1920 s. 570.

⁷⁶ Ruotsin PakkokeinonL 9 §; samanlainen säännös sisältyi 1920 v. ehdotuksen. 3: 10:een; vrt. myös Rättegångsbalk 49: 4 6 kohta; Processlagberedningen II, s. 505.

voitaneen esittää, että omaisuus on luovutettava sille, jolta se on otettu.⁷⁷ Esine, joka on takavarikoitu selvityksen saamiseksi rikosasiaan, on siis palautettava asianomaiselle, samoin omaisuus, jonka on otaksuttu tulevan konfiskoiduksi.⁷⁸ Siihen nähden, miten on menetteltävä, kun takavarikoitu esine on rikoksella joltakin viety, viittaamme, mitä olemme asiasta edellä (ks. s. 137) lausuneet.

Viranomaisella ei ole oikeutta pidättää takavarikoitua esinettä saadakseen korvauksen tai vakuuden sellaisesta yksityisoikeudellisesta saatavasta, mikä hänellä saattaa olla takavarikoidun esineen omistajaa tai haltijaa vastaan.⁷⁹ Viranomaisen ei myöskään ole oikeutettu pidättämään esinettä panttina niistä kustannuksista, joita esineen hoito ja säilytys ovat aiheuttaneet, jollei asianomainen ole velvollinen niitä korvaamaan.⁸⁰ Luovuttaessaan esineen omistajalle tai haltijalle takavarikkoviranomaisen on tehtävä tilitys esineen tuotosta takavarikkoaikana, esim. varojen koroista. Kun takavarikko-esinettä on huolellisesti hoidettava, lienee katsottava, että esim.

⁷⁷ Vrt. oikeustapausta NJA I 1919 s. 275: kun takavarikkoon otetut varat olivat olleet sellaisen henkilön hallussa, jota vastaan ei ollut esitetty rangaistusvaatimusta, hylättiin yhtiön vaatimus saada ne yhtiölle tulevan korvauksen vähennyksenä. Samoin hylättiin vaatimus, että mainittu henkilö osoitettaisiin yhtiön forumiin ajamaan kannetta paremmasta oikeudesta varoihin.

⁷⁸ Korkovaatimukseen nähden, milloin on puuttunut laillista perustetta omaisuuden ottamiseen takavarikkoon, vrt. oikeustapausta NJA I 1906 s. 332. VN:n 22/12 1942 (1021/42) antaman päätöksen mukaan, jos takavarikoitu omaisuus on väestön toimeentulon tai maan talouselämän turvaamiseksi luovutettu valtiolle ja se sitten tuomitaan palautettavaksi omistajalle, on tämä oikeutettu saamaan omaisuudesta LH:een maksetun hinnan ja sille karttuneen koron. Jollei hän tyydy sanottuun hintaan, on hän oikeutettu haasteen nojalla ajamaan valtiota vastaan kannetta suuremmasta korvauksesta. P.o. VN:n rationa on menettelyn järjestäminen sellaista tapausta varten, jolloin kansanhuollon kannalta tärkeitä tarvikkeita ei voida jättää viranomaisten haltuun oikeuden päätöstä odottamaan, vaan ne on kiireellisesti otettava yleiseen kulutukseen.

⁷⁹ Ks. J.O. 1928 s. 25 ja 1929 s. 8: kun maavouti oli kieltänyt luovuttamasta rahoja, mitkä oli takavarikoitu ryöstöä tutkittaessa, ryöstetyn omaisille sen johdosta, että hänellä oli yksityisoikeudellinen saatava heiltä toimittuaan heidän asianajajanaan asiassa, tuomittiin maavouti rangaistukseen virkarikoksesta. Sitävastoin oikeutettiin maavouti eri oikeudenkäynnissä ajamaan kannetta siitä vahingosta, johon hän katsoi aiheutta olevan.

Asianomistaja voi kuitenkin joskus olla oikeutettu saamaan takavarikoidun esineen hänelle tulevan vahingonkorvauksen vastikkeena, ks. ValokL 10 §.

⁸⁰ Vrt. edellä viite 29.

varat on sijoitettava pankkiin⁸¹ (vrt. UL 7:9) ja omaisuuteen nähden yleensä niin meneteltävä, kuin sen järkipäiväinen hoito edellyttää. Milloin arvopapereita on takavarikoitu, tulee kysymykseen kuitenkin vain niiden säilyttäminen, jota vastoin niiden sijoittamiseen johonkin yritykseen tai muuhun spekulatiotarkoitukseen ei ole oikeutta.

Kysymys siitä, miten on meneteltävä, kun takavarikkoon otettu omaisuus on julistettu konfiskoiduksi, ei varsinaisesti kuulu tutkimuksemme piiriin. Kun se kuitenkin läheisesti liittyy takavarikkoinstituuttiin, on syytä sitä seuraavassa lyhyesti käsitellä.

Milloin oikeus on julistanut omaisuuden menetetyksi, eikä sitä ole määrätty hävitettäväksi, joutuu se yleensä valtiolle.⁸² Kun tuomio on saanut lainvoiman, on omaisuus tai, jos se on pilaantuvaa tai laadultaan pian häviävää tahi arvoltaan nopeasti alenevaa taikka suhteellisen kallishoitoista, jo aikaisemminkin myytävä julkisella huutokaupalla.⁸³ Myyminen riippuu jälkimmäisessä tapauksessa LH:n tai, milloin omaisuus on tullirikoksen yhteydessä julistettu menetetyksi, Tullin harkinnasta. Kauppahinnasta säädetään, että siitä on tehtävä tili niinkuin sakosta, jollei omaisuutta oikeuden määräyksen mukaan ole hävitettävä tai vietävä maasta tahi jollei jossakin tapauksessa ole toisin säädetty. Näistä tapauksista tulee jäljempänä puhe.

Menetetyksi tuomittua omaisuutta ei kuitenkaan ole aina syytä myydä huutokaupalla, jolloin se saattaa joutua luovutetuksi varsin alhaisestakin hinnasta, vaan valtion edun mukaista voi olla pidättää omaisuus valtion käyttöön. RTA 6 luvun 7 §:n mukaan on tästä säädettävä asetuksella, joka on annettu 9/5 1930 (176/30).⁸⁴ Omaisuutta, jota valtio itsekin voi edullisesti käyttää, ovat esim. kuljetusvälineet. Jos omaisuus tuomitaan annettavaksi takaisin omistajalle, mutta sitä ei voida hänelle palauttaa, on sen arvo korvattava ennen pidättämistä toimitetun arvion mukaan sekä suoritettava hyvitys muustakin vahingosta, mikä omistajalle on aiheutunut pidätyksestä.⁸⁵ Mai-

⁸¹ Vrt. VN:n oikeudenkäyntiä varten takavarikoidun omaisuuden luovuttamisesta valtiolle, 22/12 1942 (1021/42) 6 §; *Hassler*, m.t., s. 138 viite 90.

⁸² RL 2 luvun 16 §:n 4 mom. L:ssa 13/5 1932; *Granfelt*, *Straffverkställighet*, s. 81 ss.

⁸³ RTA 6 luvun 7 §; *Granfelt*, m.t., s. 84.

⁸⁴ Osittain muutettu 30/6 1939 (203/39).

⁸⁵ Niinkuin edellä on osoitettu, on säännöstelytakavarikon alaisen omaisuuden luovuttamisesta valtiolle 22/12 1942 ann. VN:n päätöksessä (1021/42) asetettu sille

nitun 9/5 1930 ann. A:n mukaan antaa määräyksen menetetyksi tuomitun omaisuuden pidättämisestä valtiolle sisäasiainministeriö tai, milloin on kysymys ampuma-aseesta, myös LH niissä tapauksissa, jotka sisäasiainministeriö tarkemmin määrää. Jos valtiolle pidättämiseen oikeutettu viranomainen katsoo omaisuuden pidättämiseen saattavan olla aihetta, tulee hänen kieltää omaisuuden myynti, kunnes valtiolle pidättämistä koskeva kysymys on ratkaistu. A:ssa on myös tarkempia määräyksiä omaisuuden arvioimisesta ja omistajan oikeusturvasta, milloin valtiolle pidätetty omaisuus tuomitaan takaisin annettavaksi omistajalle, mutta sitä ei voida hänelle palauttaa.

Menetetyksi tuomitusta omaisuudesta on erikoislainsäädännössä runsaasti säännöksiä. Sellaiseen omaisuuteen nähden on RTA 6 luvun 7 §:n mukaan meneteltävä huomioon ottaen sanotun lainsäädännön määräykset.

Mainitut tapaukset voidaan jakaa kahteen ryhmään sen mukaan, onko toimenpiteellä loukattu julkista vai yksityistä intressiä. Varsinkin edellisen ryhmän tapauksissa on usein säädetty, että menetetyksi tuomittu tavara on hävitettävä tai käyttämättömyyteen saatettava tahi maasta vietävä eli saatettava yleensä sellaiseen tilaan, ettei rikoksen uusiminen sillä ole mahdollista. Milloin yksityistä etua on loukattu, on seuraamus usein samanlainen, mikäli esinettä ei esim. määrätä luovutettavaksi loukatulle.⁸⁶ Eräissä tapauksissa on molemmanlaatuisten etujen, siis sekä yleisen että yksityisen, loukkaus kysymyksessä.⁸⁷

Yleisen edun vahingoittaminen voi tapahtua monin tavoin. Jos rikos kohdistuu esim. siveellisyyteen, on menetetyksi tuomittu esine, niinkuin painotuote, kirjoitus, kuvallinen esitys tai muu tuote hävitettävä. Samoin on laatat ja kaavat, jotka on yksinomaan aiottu tuotteen valmistamiseen, hävitettävä tai käyttämättömyyteen saatettava.⁸⁸ Yleistä etua, s.o. siveellisyyttä ja turvallisuutta, sekä käytän-

kannalle, että, jos takavarikko kumotaan, omaisuutta ei luovuteta omistajalle vaan asianomaisen on tyydyttävä rahakorvaukseen.

⁸⁶ Ks. esim. MetsästysL 60 §.

⁸⁷ Ulkomaisessa oikeudessa on joskus säädetty meneteltäväksi niinkin, että menetetyksi tuomittu esine voi joutua rikosmuseoon, ks. Hurwitz, Strafferetspleje, s. 739.

⁸⁸ L epäsideellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä, 28/1 1927 2 §; vrt. myös A Genève:ssä 12/9 1923 tehdyn epäsideellisten julkaisujen levittämisen ja kaupaksipitämisen ehkäisemistä tarkoittavan kansainvälisen yleissopimuksen voimaantulemisesta, 3/6 1927 (171/27), V artikla; RL 2: 17.

nöllisiä näkökohtia on myös pidetty silmällä, kun on säädetty, että menetetyksi tuomitut väkijuomat on hävitettävä, jos niiden määrä on vähäinen tai ne ovat sen laatuista, ettei niiden arvon katsota vastaavan kuljetuskustannuksia. Muussa tapauksessa ne on luovutettava väkijuomayhtiölle.⁸⁰ Jos on kysymys huumausaineista, on ne, jos ne on tuomittu menetetyksi, päätöksen saatua lainvoiman, hävitettävä tai muunnettava muiksi aineiksi tai myytävä sille, jolla on oikeus pitää niitä hallussaan.⁸⁰ Ne eivät näet ole vain siveellisessä suhteessa vaan muutenkin yhteiskunnalle vaarallisia. Vaarallisen laatunsa vuoksi on myrkyistä säädetty, että jos ne on tuomittu menetetyksi, on ne joko myytävä sellaiselle henkilölle tai liikkeelle, jolla on oikeus pitää niitä hallussaan, tai jollei se voi tapahtua, vietävä maasta tai hävitettävä.⁹¹ Menetetyksi tuomittu räjähdysaine taas on viranomaisten toimesta myytävä tai räjähdysaineiden tarkastajan ohjeiden mukaan saatettava vaarattomaksi.⁹² Terveyttä vaarantavana on hävitettävä margariinivalmiste, jos se on sen laatuista, ettei sitä voida säilyttää eikä sitä omistajan etua silmällä pitäen voida myydä.⁹³ Kansantaloudellinen intressi eli siis yleinen etu on silloinkin ollut lainsäätäjän ohjeena, kun on säädetty, että sellainen tavara, joka havaitaan kasvintuhoojan saastuttamaksi, on hävitettävä.⁹⁴

Osittain yleisen osittain yksityisen edun suojaamista tarkoittaa säännös, että takavarikoitu tavara, jossa on väärää alkuperää tai lajia osoittava merkintä, on julistettava menetetyksi, jollei merkintää voida poistaa tavaraa hävittämättä tai tavarahan menettämättä arvoaan kauppatavarana. Päätöksen saatua lainvoiman tavara on määrättävä hävitettäväksi syyttäjä- tai tulliviranomaisten toimesta.⁹⁵ TleimaA 10 §:n (L:ssa 3/6 1921) mukaan tavara on niinkään hävitettävä, ellei laittomasti pantua tavaraleimaa voida hävittää tai poistaa tavarasta, joka on syylliseksi tuomitun tai takavarikkoonottajan hallussa.

Mikäli yksityisen etua on loukattu, voidaan menetetyksi tuomit-

⁸⁰ VäkiJL 85§. VäkiJL 92 §:n mukaan menetetyksi tuomitun omaisuuden arvo voidaan käyttää lain noudattamisen valvontaan.

⁹⁰ A kansainvälisten huumausainesopimusten määräysten soveltamisesta, 20/3 1942 (234/42) 16 §.

⁹¹ MyrkkyA 60 §; TerveysS 27 §.

⁹² RäjähdysaineA 82 §.

⁹³ MargariinivalmisteL 15 §.

⁹⁴ KasvinsuojeluL 6 §.

⁹⁵ AlkuperäL 6 §.

tuun omaisuuteen nähden menetellä eri tavoin. Eräissä tapauksissa tällainen omaisuus joutuu sille, jonka oikeutta on loukattu.⁹⁶ Joskus on määrätty, että se voidaan käyttää hyväntekeväiseen tai yleiseen tarkoitukseen.⁹⁷ Edellä mainittu säännös levyjen ja laattojen käyttämättömyyteen saattamisesta voi tulla kysymykseen myös silloin, kun vain yksityisen etua on loukattu.⁹⁸

⁹⁶ Ks. MetsästysL 60 §, ValokL 10 §; RL 33:13 (A 23/7 1902), TekijäL 32 §; YhteismetsäL 28/4 1925 7 § verr. RL 33:7 (L 4/6 1937).

⁹⁷ Kalastussäännön 36 §:n mukaan voidaan takavarikkoon otetut kalat antaa paikkakunnan kunnalliskodille. Vrt. Tanskan oikeuteen nähden Lov 31/3 1931 om Saltvandsfiskeri 51 §, jonka mukaan luvattomasti hankittu saalis on pantava takaisin veteen tai, ellei se ole elinkelpoista, käytettävä »i veldaedigt Øjemed eller til intetgøres», samoin L 31/3 1931 om Ferskvandsfiskeri 26 §, mutta luvattomaan kalastukseen käytetty pyyntiväline menetetään »til Fordel for Hjaelpékassen».

⁹⁸ Ks. ValokL 10 § ja TekijäL 32 §. Lainkohtien mukaan on myös, jos asianomistaja vaatii, takavarikoidut luvattomasti valmistetut, maahan tuodut tai monistetut valokuvan jäljennökset ja valmistetut, levitetyt tai käytetyt kappaleet teosta hävitettävä.

IX LUKU.

TAKAVARIKKOVIRANOMAISILLE SUORITETTAVAT
HYVITYKSET
(N.S. TAKAVARIKKO-OSUUDET).

Niinkuin edellä historiallisessa katsauksessa olemme osoittaneet, yritettiin varhaisempina aikoina monenlaisin toimenpitein, m.m. erityistä hyvitystä antamalla, kiihoittaa viranomaisia täyttämään heille kuuluvia tehtäviä rikosten selvittämiseksi. Takavarikoitsijalle suoritettiin sakoista ja menetetyksi tuomitusta omaisuudesta osuuksia, joiden suuruus eri aikoina vaihteli.¹

Voidaan kysyä, onko yleensä asianmukaista, että viranomaisille annetaan hyvitystä tehtävistä, joiden suorittamisen muutoinkin voidaan katsoa kuuluvan heidän toimialaansa. Tähän täytynee vastata, ettei sellainen menettely yleensä olekaan puollettavissa, mutta että valtiovalta on pitänyt tarpeellisenä, kun kysymys on ollut määrätynlaisista tehtävistä, esim. tullilainsäädännön valvomisesta, kannustaa viranomaisia erityiseen, viranomaisilta säännönmukaisesti vaadittavaa suurempaan uutteruuteen suorittamalla heille hyvitystä. Tällöin voidaan ajatella kahdenlaista menettelyä. N.s. osuusjärjestelmän tarkoituksena on turvata rikosten selvittämisen hyväksi suoritetun työn perusteella määrätty osuus niistä tuloista, jotka valtiolle kertyvät rikosten johdosta tuomitavista sakoista tai menetetyksi julistetusta tavarasta. Palkintojärjestelmä taas ei suo asianomaiselle mitään ehdotonta oikeutta korvauksen tai osuuden saamiseen edellä kerrotuin tavoin saaduista tuloista, vaan valtiovallan harkinnasta riippuu, onko hänelle ja miten paljon maksettava hyvitystä siitä vaivasta tai niistä kustannuksista, mitä hänellä on ollut rikoksen selvittämisen johdosta.

Viime vuosisadan lopulla kehittyivät olot maassamme sellaisiksi, että hyvityksiä suoritettiin takavarikoitsijalle kahdenlaisissa asiois-

¹ Ks. edellä s. 73 ja *Saraoja*, s. 118 ss.

sa, nim. niissä, jotka koskivat rikoksia tulli- ja väkijuomalainsäädäntöä vastaan.² Tällaisena on järjestelmä jatkunut nykyaikoihin saakka. Poikkeuksellisten olojen aiheuttamassa lainsäädännössä kuului lisäksi säännöstelyrikokset sellaisiin rikoksiin, joiden selvittämiseen osallistuville voidaan suorittaa hyvityksiä. Alkuaan sovellettiin tulli- ja väkijuomalakirikosasioissa osuusjärjestelmää,³ kunnes

² Kun RL tuli voimaan, menettivät viranomaiset heille aikaisemmin tulleen osuuden sakoista, uhkasakoista ja menetetyksi tuomitusta tavarasta. Näiden tulojen asemesta tuli heidän saada korvausta, josta oli erikseen säädettävä. Tämän johdosta annettiin 13/4 1896 kaksi asetusta, joista toinen koski korvauksen suorittamista virallisille syyttäjille ynnä eräille muille viranomaisille, ja toinen kysymystä, miten sakot ja menetetyksi tuomitun tavarän arvo tulliasioissa oli jaettava. Viimeksimainitun A:n mukaan oli sakoista, joihin tuomittiin tullimaksun kavaltamisesta, salakuljetuksesta tai niiden yrityksestä, $\frac{1}{3}$ tuleva valtiolle, ja $\frac{2}{3}$ ilmiantajalle ja takavarikoitsijalle tasan jaettaviksi. Jos viimeksimainittu samalla oli ilmiantajana, sai hän sekä ilmiantajan että takavarikoitsijan osuuden, jollei hän ollut menetellyt laittomasti, jolloin hän menetti osuutensa valtiolle. 17/12 1918 ann. A:lla muutettiin säännöstä siten, että valtiolle oli pidätettävä puolet kerrotuin tavoin tulevista sakoista sekä menetetyksi tuomitun tavarän myymisestä saadusta hinnasta tai sen arvosta ja toinen puoli oli jaettava ilmiantajan ja takavarikoitsijan kesken siten, että ilmiantaja sai kaksi kertaa enemmän kuin viimeksimainittu.

Vuoden 1896 asetuksilla saatettiin siis voimaan sellainen järjestely, että tullijutuissa oli suoritettava takavarikko-osuuksia, mutta että muissa jutuissa osuuksien maksaminen yleensä lakkasi. Sen sijaan oli muissa jutuissa valtion varoista suoritettava viranomaisille toistaiseksi hyvitystä sen mukaan kuin asetuksessa tarkemmin säädettiin. Viimeksi mainittuihin asioihin nähdän muodostivat poikkeuksen eräät silloisen väkijuomalainsäädännön rikkomista koskeneet asiat, joissa kertyviin sakkoihin ja menetetyt tavarän myymisestä saatuun hintaan nähdän säädettiin, että ne oli asianomaisille syyttäjille maksettava. (Asetus korvauksesta asianomaisille virkamiehille niistä sakkojen, uhkasakkojen ja menetetyksi tuomitun tavarän osuuksista, joita heille ei enää tule, 13/4 1896 3 §).

³ Osuusjärjestelmästä luovuttiin lyhyeksi ajaksi, kun v. 1920 säädettiin, että sakot ja menetetyksi tuomitun omaisuuden hinnan säästö ja arvo oli pidätettävä valtiolle, vaikkakin VN saattoi mainituin tavoin kertyneistä ja muista sitä varten varatuista varoista harkinnan mukaan antaa palkintoja niille viranomaisille tai muille henkilöille, jotka olivat osoittaneet uutteruutta rikkomusten ilmauttamisessa ja syytteesen pantaessa. (A 13/4 1896 3 § A:ssa 9/4 1920). KieltoL:n tultua voimaan siirryttiin jälleen osuusjärjestelmään. 22/9 1922 ann. A:ssa, joka kumosi vuoden 1920 asetuksen, säädettiin näet, että KieltoL:ia vastaan tehdyistä rikoksista, alkoholipitoisen aineen salakuljetusta lukuun ottamatta, kertyvistä rahoista oli suoritettava syyttäjälle maalla kolmannes, mutta kaupungissa oli tuo osuus jaettava siten, että syyttäjä sai siitä $\frac{1}{3}$ ja poliisimestari tai, missä sellaista ei ollut, poliisilaitosta johtava virkamies $\frac{2}{3}$.

Vuoden 1896 tullijuttuja koskeva A korvattiin uudella, 28/12 1926 ann. A:lla, jonka mukaan valtiolle tuleva osuus määrättiin puoleksi; toisen puolen osalta

vuonna 1939 siirryttiin palkintojärjestelmään.⁴ Se on nykyäänkin voimassa sekä näiden rikosten että säännöstelyrikosten osalta.

Säännökset takavarikkoviranomaisille tulevasta hyvityksestä tullija väkijuomalakirikosjutuissa sisältyvät tullilainsäädäntöön. TulliL 137 §:ssä näet säädetään, että sen oikeudesta hyvitykseen, joka tullirikoksen johdosta on takavarikoinut omaisuutta, on määrättävä asetuksella. Lainkohdassa ei siis lausuta mitään siitä, onko sellaisella henkilöllä ehdoton vai viranomaisen harkinnasta riippuva oikeus saada hyvitystä. TulliS 149 §:ssä, joka sisältää asiaa koskevat tarkemmat säännökset, on kuitenkin asetettu viimeksimainitulle kannalle. Näin ollen voimassa oleva oikeus on hyväksynyt palkintojärjestelmän. Tähän on voinut osaltaan olla syynä se osuusjärjestelmää vastaan tehty huomautus, että sanottu järjestelmä on aiheuttanut epätydyttäviä seurauksia m.m. siinä kohden, että viranomaisen, joka on saanut tietoonsa luvattoman tavaravaraston kätköpaikan, on pyrkinyt itse saamaan tavaran takavarikoiduksi ilmoittamatta tietojaan muille viranomaisille, mistä taas on voinut johtua, ettei tavaraa ole saatu takavarikoiduksi rikoksenteikijän ehtiessä siirtää sen muualle. Niinikään on väitetty, etteivät osuudet aina ole joutuneet juuri niille, jotka ovat erityisesti valvontatyössä kunnostautuneet, vaan että niiden saaminen on riippunut useinkin sattumasta.⁵

tehtiin ero sen mukaan, oliko asiassa toimitettu takavarikko vai ei. Molempien tapauksien varalta annettiin A:ssa tarkkoja määräyksiä. Sitten kun 18/1 1929 ann. A:lla oli laajennettu oikeutta takavarikko-osuuksien saamiseen siten, että tällainen oikeus oli olemassa sellaisessakin tapauksessa, jolloin väkijuomia luvottomasti kuljettanut alus takavarikoitiin ja julistettiin menetetyksi (L 4/5 1928 eräiden kieltolain säännösten muuttamisesta ja lisäyksistä sanottuun lakiin), uusittiin tullija väkijuomalakirikosjuttuja koskevien sakkojen ja menetetyksi tuomitun tavaran arvon jakamista koskeva lainsäädäntö perusteellisesti v. 1933 (A 22/6 1933 sakkojen ja menetetyksi tuomitun tavaran arvon jakamisesta tullijutuissa ja A samalta p:ltä sakkojen ja menetetyksi tuomitun tavaran arvon jakamisesta väkijuomalakirikosjutuissa, joita ei ole käsitelty tullijuttuina). Osuuksia jaettaessa oli nyt kummankinlaatuista juttuja käsiteltäessä noudatettava yleensä samoja säännöksiä. Valtiolla oli pidätettävä tullijuttuja käsiteltäessä edelleenkin puolet ja toinen puoli jaettiin eri tavoin riippuen siitä, millaisesta toimenpiteestä oli kysymys.

⁴ Viitteessä 3 mainitut 22/6 1933 annetut asetukset kumottiin 27/1 1939 ann. A:lla (A tullijutuissa ja väkijuomalakirikosjutuissa, joita ei ole käsitelty tullijuttuina, kertyneiden sakkojen ja menetetyksi tuomitun tavaran arvon käyttämisestä palkkioiksi ilmiantajille ja valvontaviranomaisille.)

⁵ Vrt. sisäasiainministeriön kirjettä tullihallitukselle N:o 2130 2/2 1939; vrt. myös tässä suhteessa oloja jo 1600-luvulla, jolloin 1699 v. A:ssa kiinnitettiin huomiota)

TulliL 137 §:ssä puhutaan vain tullirikoksista,⁶ mutta ei varsinaisista väkijuomalakirikoksista eli asioista, joita ei ole käsitelty tullijuttuina.⁷ TulliS 149 § koskee kuitenkin niitäkin, mikä johtuu näiden asioiden keskinäisestä yhteydestä. Se määrä, mikä voidaan hyvityksiin käyttää, on enintään puolet valtiolle kertyneistä sakoista, joihin on tuomittu⁸ tullirikoksesta tai edellä mainitunlaisista VäkiL:ia vastaan tehdyistä rikoksista, joita ei ole käsitelty tullijuttuina, tai sellaisten rikosten yrityksistä. Sama koskee sitä tuloa, mikä kertyy menetetyksi tuomittua tavaraa myytäessä saadusta hinnasta ja valtiolle tuomitusta tavarän arvosta, sitten kun niistä on vähennetty tavarän takavarikoimisesta, kuljetuksesta ja säilyttämisestä sekä myynnistä johtuneet kustannukset. Tarkemmat määräykset palkintojen jaosta ja siinä noudatettavasta järjestyksestä antaa väkijuomalakirikosjutuissa, joita ei ole käsitelty tullijuttuina, ja tullijutuissa, jotka eivät sisällä muuta tullirikosta kuin väkijuomalakirikoksen, sisäasiainministeriö sekä muissa tullijutuissa valtiovarainministeriö.⁹

vastaavanlaisiin seikkoihin, ks. edellä s. 73. Hyvitysten maksamista viranomaisille virkatehtävän suorittamisesta on yleensäkin vastustettu, ks. *Serlachius-Särkilahti*, LM 1925 s. 155. Voidaan olla eri mieltä siitä, onko ollut syytä tullilainsäädännössä käsitellä kysymystä palkintojen antamisesta myöskin väkijuomalakirikosjutuissa. Kun sanotut rikokset ja tullirikokset liittyvät läheisesti yhteen — eräät väkijuomia koskevat rikosasiathan, niinkuin salakuljetus, on käsiteltävä tullijuttuina — on palkintoja koskevien määräysten ottaminen samaan lakiin puollettavissa.

⁶ Siitä, mitä niillä on ymmärrettävä, ks. edellä s. 131. Tullirikosjuttuina voivat joutua käsiteltäviksi myös eräät SäännöstelyRL:ssä mainitut teot, ks. sanotun lain 7 §.

⁷ VäkiL 87 §:ssä on säädetty, että väkijuomain luvaton maahan tuontia koskevat asiat on käsiteltävä oikeudessa tullirikoksina. Sellaisina joutuvat näin ollen käsiteltäviksi väkijuomain salakuljetus (VäkiL 62 §), väkijuomain ammatti-mainen tai tavanomainen salakuljetus (VäkiL 77 §), mainittujen rikosten yhteydessä ajettava syyte kuljetusneuvojen, juhdan tai aluksen luovuttamisesta toisen käytettäväksi, vaikka on ollut syytä varoa niitä käytettävän väkijuomain luvattomaan maahan tuontiin (VäkiL 75 §), luvattomasti maahan tuotujen väkijuomien ja sellaiseen tuontiin käytettyjen kuljetusneuvojen, juhdan tai aluksen menetetyksi tuomitsemista koskevat asiat (VäkiL 78 §) sekä mainitunlaisten rikosten yhteydessä tuomittavat korvaukset rikoksen kautta saadusta taloudellisesta hyödystä (VäkiL 79 §), ks. *Pitkänen*, s. 42 s.

⁸ Hallituksen esitys tullilaki N:o 19/1931 v. valtiopäivillä 120 § sisälsi määräyksen, että palkinto tullirikoksen ilmiantamisesta voitiin antaa jo ennenkuin oikeus oli antanut tuomion asiassa. Valtiovarainvaliokunta piti sanottua määräystä arveluttavana ja poisti sen.

⁹ Ks. edellä mainittua sisäasiainministeriön kirjettä 2/2 1939. Valtiovarainministeriö on lähettänyt asiasta kirjeen tullihallitukselle 24/2 1939 N:o 934. Kun

Kun Tullis:n mukaan takavarikoitsijalla ei ole ehdotonta oikeutta saada valtionvaroista hyvitystä, vaan asia riippuu harkinnasta, herää kysymys, voidaanko sellaiseen Tullih:n päätökseen, jolla palkinto on määrätty maksettavaksi tai esitys sen jakamisesta hylätty, hakea muutosta KHO:ssa. Valtiovarainministeriö on katsonut, ettei tuollaisesta päätöksestä voida valittaa.¹⁰ Tullih:n päätöksistä on kylläkin yleensä valitusoikeus,¹¹ mutta kun takavarikkoviranomaisella ei ole mitään ehdotonta oikeutta saada hyvitystä, ei hänellä liene mahdollisuutta saattaa ylemmän asteen tutkittavaksi kysymystä, onko tullihallitus, jos se on jättänyt hänet ilman palkintoa tai ei ole antanut suurempaa palkintoa, oikein menetellyt.¹²

Edellä on huomautettu, että poikkeuksellisten olojen johdosta annetun lainsäädännön mukaan palkintoja voidaan jakaa myös säännöstelyrikosasioiden selvittämisessä kunnostautuneille henkilöille.¹³ SäännöstelyRL:n mukaan voivat eräät siinä mainitut teot joutua käsiteltäviksi tullirikoksina.¹⁴ Sellaisia juttuja selvitettyä voidaan valvontatyössä erityisesti kunnostautuneille ja siis myös takavarikoitsijalle suorittaa palkintoja sen mukaisesti, kuin edellä on esitetty. Kun myös monet muut säännöstelyrikokset ovat rinnastettavissa tullij- ja väkijuomalakirikosjuttuihin ja rikoksente kijätkin usein ovat samoja henkilöitä, on L:ssä säädetty (23 §), että sakot, joihin mainitun L:n nojalla tuomitaan, konfiskoidusta omaisuudesta saatu hinta ja tällaisen omaisuuden arvo samoin kuin valtiolle tuomittu rikoksen tuottama hyöty voidaan käyttää lain noudattamisen valvonnan ai-

Tullis:öön otettiin sellaisenaan 27/1 1939 ann. A:n sisältö, eivät ministeriöt ole katsoeet olevan syytä uusien ohjeiden antamiseen.

¹⁰ Ks. edellisessä viitteessä mainittua kiertokirjettä.

¹¹ Ks. TullihallintoA 101 §.

¹² Vrt. L valtion viran tai toimen haltijan oikeudesta eläkkeeseen, 30/12 1924 7 §, jonka mukaan sellainen viran tai toimen haltija, jonka virantoimituksen aiheuttaman ruumiinvamman tai sairauden johdosta on valtion palvelukseen kykenemättömänä siitä erottava, voi saada täyden eläkkeen riippumatta eläkeiästä ja eläkevuosien lukumäärästä; vrt. myös 15 §. Kysymykseen viranomaisen harkintavallan väärinkäytöstä ei tässä voida puuttua. Sitä vastoin ei aikaisemman lainsäädännön vallitessaan sen kysymyksen ratkaisu, ketä oli pidettävä takavarikoitsijana, kuulunut tuomioistuimelle, ks. KKO 1923 Tieto 1939.

¹³ Vrt. Hallituksen esitystä N:o 132/1943 laiksi väestön toimeentuloa vaarantavien rikosten rankaisemisesta. Edellisen maailmansodan aikainen säännöstelylain säädäntö erosi nykyisestä m.m. siinä, että takavarikoitsijalle ei annettu osuuksia; ks. elintarveasiain järjestelystä sodan aiheuttamissa poikkeuksellisissa oloissa 27/7 1918 ann. L; KHO 1924 Tieto 376.

¹⁴ Ks. viite 6.

heuttamien kustannusten peittämiseen sen mukaan kuin A:lla oli säädetty.¹⁵ Tällainen asetus on annettu 17/3 1944 (193/44). Määrä, mikä mainitun A:n mukaan voidaan käyttää säännöstelymääräysten noudattamisen valvonnasta aiheutuvien kustannusten peittämiseen, on enintään neljännes sanottujen määräysten rikkomisen johdosta kertyvistä sakoista ja muista tuloista. Jos rikos on käsitelty tullirikoksena, ei asetuksen määräyksiä ole noudatettava. Valvontatoiminnan tukeminen tapahtuu suorittamalla korvauksia viranomaisille ja yksityisille näille valvonnasta aiheutuneista menoista. Sellaisia ovat esim. valvontatoiminnassa suoritetuista kiireellisistä matkoista aiheutuvat kustannukset. Jos takavarikoitsijalle aiheutuu kerrotunlaisia menoja, voi hänkin siis saada niistä hyvitystä. Expressis verbis on säädetty, että rikoksen ilmiantamisesta ei sitä vastoin ole hyvitystä maksettava.

¹⁵ Asiaa eduskunnassa käsiteltäessä lakivaliokunta lausui, että ehdotus hallituksen esittämässä eli siinä muodossa, että mainitut varat oli käytettävä lain noudattamisen valvontaa edistäviin tarkoituksiin, oli valiokunnassa herättänyt epäilyksiä. Ei nim. voitu pitää periaatteellisesti oikeana palkkioiden maksamista määrättyllä alalla toimiville viran ja toimen haltijoille virkaan tai toimeen kuuluvan velvollisuuden täyttämistä, jollainen järjestelmä sitä paitsi saattoi johtaa siihen, että yleinen mielipide alkoi arvostella poliisi- ja muiden valvontaviranomaisten toimintaa ja menettelytapoja. Siitä olisi taas seurauksena säännöstelyrikosten selvittämisen vaikeutuminen. Kun toisaalta kuitenkin oli myönnettävä SäännöstelyRL:n noudattamisen valvonnasta aiheutuvan kustannuksia, joiden korvaamiseen olisi käytettävä sakoista ja rikosoikeudellisista seuraamuksista kertyviä varoja, valiokunta ehdotti lainkohtaan sellaisen muutoksen, että siinä tarkoitettuja varoja voitiin käyttää edellä mainittujen kustannusten peittämiseen sen mukaan kuin asetuksella säädettiin. Tämän muutoksen eduskunta hyväksyi. — Lakivaliokunnan mietintö N:o 22/1943 Vp. s. 2.

DIE BESCHLAGNAHME.

ZUSAMMENFASSUNG.

EINLEITUNG.

A. Über den Strafprozess und seinen Gegenstand.

Die Absicht des Verfassers ist, das die strafprozessuale Beschlagnahme betreffende Institut dem finnischen Recht gemäss klarzulegen. Anders wie in vielen anderen Ländern gibt es in Finnland keinerlei allgemeine Bestimmungen in bezug auf die Beschlagnahme, sondern die sie betreffenden Prinzipien stützen sich auf das Gewohnheitsrecht und auf zahlreiche, zerstreut in der Gesetzgebung befindliche Vorschriften. Um obengenannte Aufgabe zu erfüllen und die Stellung der Beschlagnahme unter den anderen strafprozessualen Zwangsmitteln zu beleuchten, betrachtet der Verfasser anfangs einige strafprozessuale Fragen allgemeiner Natur.

Der Strafprozess wird gewöhnlich durch die Erklärung definiert, dass er ein derartiges gesetzlich angeordnetes Verfahren meint, welches den Zweck hat, den Strafanspruch des Staates zu bestätigen und zu verwirklichen. Infolge der strafbaren Handlung entsteht nach genannter Auffassung für den Staat das Recht, gegen den Verbrecher zu Strafmassnahmen zu greifen in der Weise und dem Umfange, wie das materielle Strafrecht bestimmt. Es würde die Normen umfassen, in deren entsprechendem Verfahren zutage träte, ob für den Staat ein Strafanspruch entstanden ist, und würde bestätigen, welcher Art er ist. Ein so bestätigter Strafanspruch verwirklichte sich dann in dem Vollstreckungsverfahren der Strafe. Einige Schriftsteller wollen die Bedeutung des Strafprozesses als Aufrechterhalter der Rechtsordnung betonen: mit dem Strafprozess wird mittels Bestätigung und Verwirklichung des Strafanspruches zur Wiederherstellung der von der Staatsgewalt aufrechterhaltenen und durch das Ver-

brechen gestörten Rechtsordnung Rechtsschutz gewährt. Für diese Ansichten ist es charakteristisch, dass sie die Aufmerksamkeit auf die Strafe als ausschliessliche oder wenigstens hauptsächliche Reaktionsform des Gemeinwesens fesseln und den Strafprozess demgemäss definieren.

Dieser Theorie ist in der neuesten Rechtswissenschaft scharfe Kritik widerfahren. Man hat behauptet, dass zwischen dem Zivil- und Strafprozess ein grosser Unterschied bestehe, wenn es sich um die Gestaltung der gerichtlichen Funktion handelt. Der Strafprozess nämlich lässt dem Gericht bei Bestimmung der sich an Fakta schliessenden Rechtsfolgen sowohl in bezug auf Art als Menge bedeutend mehr Freiheit als der Zivilprozess. Der Strafprozess ist darum als ein gesetzlich bestimmtes vor Gericht stattfindendes Verfahren aufzufassen, durch welches die Schuld einer Person an einer bestimmten strafbaren Handlung entschieden und die Sozialreaktionen festgesetzt werden, die laut Gesetz dem Schuldigen anzupassen sind (*Agge*).

Die obenerwähnten Gedanken haben auch in Finnland Beifall gewonnen. Man hat auch gleichzeitig ganz neue Gesichtspunkte in der Sache vorgebracht. Die Frage über Umfang der Rechtskraft eines Strafurteils und über das Anfechtungsrecht in gewissen Fällen kann nämlich nicht zufriedenstellend erklärt werden, wenn die herrschende Auffassung über das Objekt des Strafprozesses gebilligt wird (*Tirkkonen*). Durch Klarlegung der Frage über das Prozessobjekt kann die Ergründung auch einiger anderen Probleme erleichtert werden. Der Strafprozess wird daher als gesetzlich angeordnetes Verfahren definiert, in welchem die Massnahmen festgestellt oder bestätigt werden, die infolge eines geschehenen Verbrechens zu treffen sind (*Palmgren, Tirkkonen und Palme*).

Über die auf dieser Lehre basierenden Definitionen des Strafprozesses liesse sich allerdings sagen, dass die neue Lehre noch nicht bis zum Ende entwickelt ist und dass ihnen eine gewisse Unbestimmtheit eigen ist. Doch scheint genannte Theorie dennoch annehmbar zu sein. Vom Standpunkte dieser Untersuchung aus spricht für diese Entscheidung ausdrücklich der Umstand, dass Konfiskation, welcher dies bezweckende Anspruch durch Beschlagnahme geschützt und in strafprozessualer Ordnung behandelt wird, nicht als Strafe sondern als sog. Sicherungsmassnahme zu betrachten ist.

B. *Stellung und Pflichten des Beklagten im Strafprozess.*

Die Frage, ob der Beklagte im Strafprozess bestimmte Verpflichtungen hat oder nicht, dürfte nicht mittels Konstruktion des Prozessrechtsverhältnisses gelöst werden können, sondern es muss der sog. *Offizialprinzip* als Ausgangspunkt genommen werden. In diesem ist u.a. enthalten, dass das Recht, die Verbrechen unter Anklage zu stellen, der öffentlichen Behörde als Organ der Staatsgewalt zukommt. Die Entscheidung der Aufgabe ist unabhängig davon, welcherlei Prozessform in irgendeinem Lande herrschend ist. Auch im inquisitorischen Prozess ist die Stellung des Beschuldigten als die des Prozess-Subjektes anzusehen, obgleich der Angeklagte im ursprünglichen inquisitorischen Prozess nur Untersuchungsobjekt war. Ob nun akkusatorische oder inquisitorische Prozessform vorliegt, so hat der Angeklagte jedenfalls die Erscheinungspflicht zu dem Prozess. Dass der Beklagte in dem Prozess besondere Pflichten hat, zeigt sich auch bei Betrachtung der Vorlegungs- oder Editions-pflicht der Urkunden. In Finnland gibt es zwar keine im geschriebenen Gesetz enthaltenen Bestimmungen über die Editions-pflicht, aber sie muss auch hier, durch Wissenschaftslehre und Praxis entwickelt, als gültig erachtet werden. Um den Strafprozess zu dem bezweckten Ergebnis zu bringen, enthält das finnische Recht, wie im allgemeinen die Gesetzgebung auch der anderen Länder, Bestimmungen über verschiedene Zwangsmittel wie Verhaftung, Vorführung, Geldbusse und Strafandrohung, Reiseverbot und Durchsuchung. Der Umstand, dass der Beklagte unter bestimmten Voraussetzungen verpflichtet ist, sich solchen Zwangsmitteln zu unterwerfen, zeigt bereits, dass er jedenfalls im Prinzip auch selbst die Pflicht hat, zur Erreichung der materiellen Wahrheit im Prozess beizutragen.

KAPITEL I.

ÜBER DIE STRAFPROZESSUALEN ZWANGSMITTEL IM ALLGEMEINEN.

A. *Die Natur des prozessualen Zwanges und der strafprozessualen Zwangsmittel.*

Da der Prozess bezweckt, den privatrechtlichen Interessen seitens der Staatsgewalt Rechtsschutz zu gewähren oder auf Betreiben der Staatsgewalt zu den Straf- oder sonstigen Massnahmen zu greifen,

zu denen die strafbare Handlung Anlass gibt, muss die Prozesstätigkeit auch durch *Zwang* verwirklichen können, wo für den ordnungsmässigen Verlauf Hindernisse vorhanden sind. Unter Zwang im allgemeinen verstehen wir, jemanden unter Anwendung von Gewalt oder Drohung geneigt zu machen, nach dem Willen eines Anderen zu handeln, zu tun, etwas zu erdulden oder ungetan zu lassen. Der prozessuale Zwang ist jedoch etwas anders zu definieren. Von Zwang und Zwangsmitteln im Prozess kann näml. nur dann die Rede sein, wenn die Beseitigung derartiger, die Prozesstätigkeit störender Hindernisse gemeint ist, welche sich auf berechnigte Begründung stützen.

Der prozessuale Zwang kann seiner Natur nach auf verschiedene Weise geteilt werden. Bei Variation des Teilungsgrundes kann ein bestimmter Zwang auch denjenigen irgendeinem anderen Teilungsgrund gemäss umfassen. Zuerst kann der Vollstreckungs- und der Feststellungszwang unterschieden werden. Mit ersterem wird die Vollstreckung des Urteils gesichert, handelte es sich nun um Ausführung einer zum Zivilurteil gehörenden Leistung oder Vollstreckung einer Strafe oder von einer anderen Folge, die von einem Verbrechen herrührt. Mit dem Feststellungszwang wiederum wird versucht den ungestörten Verlauf des Prozesses zu sichern. Den anderen Teilungsgründe gemäss ist der prozessuale Zwang unmittelbar, physisch oder mittelbar, psychisch. Letztgenannter hat den Zweck mit Hilfe seelischen Zwanges den Betreffenden dazu zu bringen, eine bestimmte Handlung auszuführen oder dieselbe ungetan zu lassen. Da das Staatsinteresse des Strafprozesses Ermittlung der materiellen Wahrheit fordert, muss dem Staate die Macht zustehen, im voraus, auch präventiv, Zwangsmittel anzuwenden. Der prozessuale Zwang kann ferner repressiv oder ein solcher sein, welcher im Falle von Nichterfüllung der Pflicht Anwendung findet. Der prozessuale Zwang kann auch auf die Person und auf den Gegenstand gerichtet geteilt werden davon abhängig, ob er eine Person oder einen Gegenstand betrifft.

Die Anwendung des Zwangsmittelrechtes hängt nicht von der auf materiellem Recht basierenden Befugnis ab. Obgleich auch die strafprozessualen Zwangsmittel grossen allgemeinpräventiven Einfluss haben können, herrschen zwischen ihnen und der Strafe wesentliche Unterschiede. Die strafprozessualen Zwangsmittel müssen auch von den Sicherungsmassnahmen getrennt werden. Andererseits schliessen sich die strafprozessualen Zwangsmittel eng an die in Verwaltungssachen benutzten an. Viele von letztgenannten sind die

gleichen, welche auch im Zivil- und Strafprozess angepasst werden. Im Verwaltungszwang sind aber auch solche Massnahmen enthalten, die nicht für strafprozessuale Zwecke Anwendung finden. Unter dem *strafprozessualen Zwangsmittel* ist im allgemeinen die Massnahme zu verstehen, durch welche das von der Rechtsordnung geschützte Privatinteresse bei Bedarf auch zwangsweise veranlasst wird, dem strafprozessualen Interesse zu weichen, um den Strafprozess zu sichern und zu einem objektiv rechten Ergebnis zu führen.

B. Bedarf an Zwangsmitteln im Strafprozess.

Zur Erreichung des Zweckes eines Prozesses ist es notwendig, dass man gewisse Personen und Gegenstände unverzüglich in den Prozess bekommt. Von solchen Personen ist zunächst der Beklagte anzuführen, dessen persönliches Geraten in den Prozess schon in erster Linie der Identifizierungsabsicht wegen unerlässlich ist. Die Anwesenheit des Beklagten bei dem Prozess kann auch zwecks Ermittlung der Angelegenheit vonnöten sein. Die allgemeine Regel ist, dass eine Sache vor Gericht ohne Erscheinen des Beklagten nicht entschieden werden kann, aber in begrenztem Masse ist dennoch im Strafprozess das Kontumazialverfahren möglich. Auch gegen eine andere Person als gegen die eines Verbrechens verdächtige oder beschuldigte kann im Strafprozess Zwang angewendet werden.

Der prozessuale Zwang kann sich ausser auf Personen auch auf solche Gegenstände richten, welche zur Erlangung des Zweckes eines Prozesses von Bedeutung sind. Durch Deponierung der vom Standpunkte des Prozesses aus notwendigen Gegenstände wird deren Abhandenkommen und Vernichtung verhindert und die Erhaltung des erforderlichen Prozessmaterials gesichert. In gewissen Fällen kann es notwendig sein, dass in Wohnungen, die durch Hausfrieden geschützt sind und auch an anderen Stellen Durchsuchungen vorgenommen werden oder dass die körperliche Unantastbarkeit einer Person verletzt werden muss, oder dass sich die Zwangsmassnahmen darauf erstrecken, Gegenstände zu berühren, welche die Person bei sich trägt.

Auf die Frage, welches Organ, Gericht oder Verwaltungsbehörde, im Prinzip die Anwendung von Zwangsmitteln bestimmen kann, muss vom Standpunkte des finnischen Rechtes aus geantwortet wer-

den, dass das Zwangsrecht nicht nur eine dem Gericht zukommende Macht, sondern ein prozessuales Hilfsmittel ist, welches auch den anderen am Prozess beteiligten Organen zur Verfügung steht.

C. Überblick über die strafprozessualen Zwangsmittel im Finnischen Recht.

Das wichtigste und die Rechte des Individuums am tiefsten beeinflussende der gegen die Person gerichteten Zwangsmittel ist die Verhaftung. Sie kann zur Identitätsermittlung der Person notwendig sein oder damit die Anwesenheit des Betreffenden in der Voruntersuchung und in der Gerichtsverhandlung gesichert werden könnte. Mittels Verhaftung kann auch verhindert werden, dass der Betreffende Beweise vernichtet oder sonst die Ermittlung des Verbrechens erschwert, und ausserdem ist die Verhaftung der Exekution vonnutzen. Die Hauptvorschrift über die Verhaftung steht im finnischen Recht in § 20 der Verordnung über Einführung des Strafgesetzes (gekürzt RVA). An die Verhaftung gliedern sich die Ergreifung und die vorläufige Festnahme, welche keine selbständige Zwangsmittel sondern ihrer Natur nach nur vorbereitende Massnahmen sind. Von der Verhaftung ist die Haft zu unterscheiden, die als mittelbares Zwangsmittel zur Erfüllung einer bestimmten prozessualen Pflicht benutzt wird. Persönliche Zwangsmittel sind noch die Abholung oder Vorführung, Geldbusse und Strafandrohung, welche angewendet werden, um eine Person geneigt zu machen, irgendeine prozessuale Pflicht zu leisten, sowie das Reiseverbot.

Die andere bedeutende Zwangsmittelgruppe wird von den dinglichen Zwangsmitteln gebildet. Zu dieser Gruppe gehören die sich gegen eine Person richtende Durchsuchung und Besichtigung. Erstere hat den Zweck klarzulegen, was jemand bei sich trägt, damit die vom Standpunkte des Strafprozesses aus notwendigen Gegenstände in Verwahrung genommen werden könnten. Die Besichtigung wieder ist eigentlich eine Form der Leibesvisitation, welche die Untersuchung des Körpers eines Menschen meint, um zu ergründen, ob er etwas versteckt hat, das für den Strafprozess von Bedeutung ist. Zu den dinglichen Zwangsmitteln gehört auch die Hausuntersuchung, die tief in der Geschichte wurzelt. Sie bedeutet ein Eindringen in den Kreis des Hausfriedens in der Absicht, zu den Gegenständen zu gelangen, mittels deren Klarheit über ein Verbrechen erhalten

werden kann, oder welche aus anderen Gründen zu beschlagnahmen sind, oder auch zu dem in der Wohnung verborgen gehaltenen oder sich verborgen haltenden Verbrecher zu kommen. Ein dingliches Zwangsmittel ist auch die Beschlagnahme.

KAPITEL II.

ÜBERBLICK ÜBER DIE ENTWICKLUNG DES BESCHLAG- NAHME-INSTITUTES IM SCHWEDISCH-FINNISCHEN RECHT UND IN DEN REFORMVORSCHLÄGEN DES RICHTSWESENS.

A. *Im Schwedisch-Finnischen Recht.*

Das Gesetz vom Jahre 1734 enthält keine allgemeinen Bestimmungen über Zwangsmittel, aber darin gibt es besonders in den Gesetzabschnitte für Verbrechen und Strafe einige diesbezügliche Vorschriften. Die Beschlagnahme war nicht als besonders legal geordnetes Institut bekannt. In der Sondergesetzgebung, nämlich in der Gesetzgebung für Zoll und alkoholhaltige Getränke, findet man doch die Beschlagnahme betreffenden Vorschriften jedenfalls schon seit Beginn des 17. Jahrhunderts. Andererseits sind die in bezug auf das Eigentum eingeführten Sicherungsmassnahmen, wie zivilprozessuale Beschlagnahme, von welcher die strafprozessuale Beschlagnahme anfänglich nicht schroff unterschieden wurde, schon zeitig bekannt. Von den Bestimmungen hinsichtlich Beschlagnahme muss erwähnt werden, dass den Vollziehern der Beschlagnahme Anteile bezahlt wurden, deren Höhe variierte. Da es für die Ausführung der Beschlagnahmen wichtig war, darauf zu achten, dass sich keine unerlaubte Ware im Umlauf befand, wurden besondere Personen zur Erfüllung dieser Aufgabe eingesetzt. Über die Behandlung von Beschlagnahmsangelegenheiten wurden eingehende Bestimmungen gegeben.

B. *In den Reformvorschlägen des Gerichtswesens.*

Als im 19. Jahrhundert daran gegangen wurde, Mittel zur Einführung einer völligen Reform des Gerichtswesens in Schweden zu erwägen, wurde die Aufmerksamkeit auch den Zwangsmitteln und der Herausgabe der sie betreffenden gemeinsamen Bestimmungen zugewandt. In dem i.J. 1839 von der Gesetzeskommission erschie-

nenen geprüften Antrag zu einem allgemeinen Strafgesetz wurden in den darin enthaltenen Vorschlag für den Abschnitt über Gerichtswesen auch Vorschriften über Zwangsmittel aufgenommen. Unter diesen gab es auch solche, die die Beschlagnahme betrafen. Der i.J. 1849 herausgekommene Antrag der Gesetzentwurfskommission auf ein neues Prozessgesetz wies auch Vorschriften hinsichtlich Beschlagnahme auf. Dasselbe betrifft den von der neuen Gesetzentwurfskommission i.J. 1884 erschienenen Bericht. Im Jahre 1920 wurde auf Betreiben des Justizdepartements ein Gesetzesvorschlag über polizeiliche Untersuchung in Strafsachen sowie über Verhaftung u.dgl. ausgearbeitet. Dieser Gesetzesvorschlag enthielt die erste vollkommene Darstellung von Beschlagnahme und auch von einigen anderen vom Standpunkte der Strafuntersuchung aus wichtigen, Rechtsinstitute betreffenden Fragen.

Von späteren, die Beschlagnahme betreffenden Gesetzanträgen ist zu sagen, dass in dem von der Prozesskommission i.J. 1926 herausgegebenen Bericht die diesbezüglichen Fragen gründlich behandelt wurden, wie auch in dem Bericht der Prozessgesetzentwurfskommission vom J. 1938. Die im letztgenannten enthaltenen Vorschriften sind die Grundlage für das Beschlagnahmehinstitut, welches einen Teil des neuen schwedischen Gesetzes für Prozessordnung bildet und anfang 1948 in Kraft tritt. Gleichzeitig wird das gegenwärtig in Schweden bestehende und i.J. 1933 gegebene Gesetz über einige Zwangsmittel in Strafsachen, worin genaue Bestimmungen auch über die Beschlagnahme sind, ungültig.

Die Entwicklung des Beschlagnahme-Instituts in *Finnland* ist dieselbe wie in Schweden darin gewesen, dass sie sich an die allgemeinen Reformbestrebungen des Gerichtswesens angeschlossen hat. Als eine besondere Kommission (*R. A. Wrede, Oskar Wilskman* und *August Juselius*) in den Jahren 1899 und 1900 ihren umfangreichen, die völlige Reform des Gerichtswesens bezweckenden Vorschlag fertig bekommen hatte, wurden darin auch Vorschriften über Beschlagnahme aufgenommen. Der Antrag enthielt eingehende Bestimmungen über das Recht zur Beschlagnahme, das Beschlagnahmeobjekt, die Beschlagnahmebehörde und das Beschlagnahmeverfahren, und er ist das Vorbild der späteren entsprechenden Vorschläge gewesen. Von diesen seien angeführt die in den Jahren 1908, 1909, 1911

und 1912 von der Gesetzentwurfskommission ausgearbeiteten Anträge, der Vorschlag einer besonderen Kommission (K. G. Söderholm, O. Hj. Granfelt und B. A. Sjöström) vom Jahre 1918 und derjenige von Professor Granfelt 1923. In dem letztgenannten gründeten sich die Bestimmungen betreffs Beschlagnahme mit geringen Änderungen im allgemeinen auf die Vorschläge der Kommission vom Jahr 1918. Die das Beschlagnahme-Institut betreffenden Vorschriften, welche im Zusammenhang mit den hiernach erschienenen, die völlige Reform des Gerichtswesens beabsichtigenden Vorschläge stehen, blieben im allgemeinen unverändert. Einen solchen Vorschlag (den revidierten Antrag Granfelts) machte i.J. 1925 eine Kommission (E. W. Söpanen, H. Malmberg und A. I. Björnvik); die übrigen wurden auf Betreiben der Gesetzentwurfskommission in den Jahren 1927 (K. J. Ståhlberg und C. G. Möller), 1929 (K. J. Ståhlberg und C. G. Möller) und i.J. 1937 (K. J. Ståhlberg und H. Malmberg) fertig.

Ausser diesen Vorschriften betreffs des Beschlagnahme-Institutes, welche die obengenannten, auf totale Reform des Gerichtswesens zielenden Anträge einschliessen, sind drei von der Gesetzentwurfskommission fertiggestellte Gesetzesvorschläge aus den Jahren 1937, 1939 und 1946 anzuführen. In den ersterwähnten beschränkte man sich darauf, das Beschlagnahmerecht der Postsendungen und Telegramme zu reglementieren. Der Antrag des Jahres 1939 enthält genaue Bestimmungen über das Beschlagnahme-Institut im allgemeinen. In dem i.J. 1946 fertig gewordenen Gesetzesvorschlag ist derjenige des Jahres 1939 revidiert enthalten.

KAPITEL III.

DAS BESCHLAGNAHME-INSTITUT IM AUSLÄNDISCHEN RECHT.

Die ausländischen, Beschlagnahme betreffenden Rechtsinstitute haben viele gemeinsame Kennzeichen, obgleich die Systeme in bezug auf die Einzelheiten voneinander abweichen. Die Übereinstimmung der Vorschriften ist begreiflich, wenn in Betracht gezogen wird, dass die Prozessrechtssysteme Anregungen voneinander erhalten haben. Besonders die das Strafprozessrecht von *Frankreich* betreffenden Grundsätze haben auch anderwärts auf dem Kontinent Anerkennung und Wertschätzung gefunden und das berühmte Strafprozessgesetz

dieses Landes, *Code d'instruction criminelle*, ist für viele europäische Länder Vorbild der strafprozessualen Reform gewesen. Der Verfasser gibt einen Überblick über die Beschlagnahme-Institute im Rechte einiger fremder Staaten. Für das englische und amerikanische System dürfte nach Ansicht des Verfassers für kennzeichnend zu halten sein, dass es darin kein speziell organisiertes Beschlagnahme-Institut gibt, sondern die Vornahme der Beschlagnahme von einer besonderen Bestimmung (warrant) abhängt. In den Prozessgesetzen einiger anderen Länder, wie Frankreich, Deutschland, Italien und Skandinavien bestehen dagegen sehr eingehende Vorschriften über Beschlagnahme. Gewöhnlich gibt es darin auch Bestimmungen über die Editionsspflicht, welche diesbezügliche Frage sich eng an diejenige betreffs Beschlagnahme schliesst. Als gemeinsam für die ausländischen Rechtssysteme kann wohl noch gesagt werden, dass der Beschluss über Beschlagnahme im allgemeinen dem Richter obliegt, und dass die übrigen Behörden nur in Ausnahmefällen, provisorisch, eine solche Massnahme treffen können.

IV. KAPITEL.

DER BEGRIFF BESCHLAGNAHME.

Die strafprozessuale Beschlagnahme ist von gewissen daran erinnernden Massnahmen zu unterscheiden. Sie ist zunächst mit der *zivilprozessualen Beschlagnahme* (Arrest) zu vergleichen, und beide haben auch gemeinsame Kennzeichen. Die zivilprozessuale Beschlagnahme betrifft jedoch das private, die strafprozessuale wiederum im allgemeinen das öffentliche Interesse. Die strafprozessuale Beschlagnahme muss auch von dem Verfügungsverbot getrennt werden, obwohl das letztgenannte auch effektiv strafprozessualen Zwecken dienen kann. Weiter ist noch die strafprozessuale Beschlagnahme von der sog. *verwaltungsrechtlichen Beschlagnahme* zu unterscheiden. Diese bezweckt, Gegenstände in eigentlicher Verwaltungsabsicht in Verwahrung zu nehmen und ist u.a. infolge von aussergewöhnlichen Umständen auf grund der Bewirtschaftungsgesetzgebung viel in Anwendung gekommen.

Die Beschlagnahme kann unter Berücksichtigung verschiedener Absichten erfolgen, von denen eine, der Aufklärungserhalt in der Kriminalsache, zu erwähnen ist. Gemäss einer Auffassung, welche besonders im Rechte von Deutschland, Dänemark und Norwegen

Beifall gefunden hat, muss der Gegenstand, um beschlagnahmt werden zu können, für ein Beweismittel gehalten werden. Letztgenanntes ist dann in weitem Sinne zu verstehen. Einer anderen Ansicht zufolge, die u.a. in Schweden Anklang fand, und welche auch dem finnischen Recht entsprechend angesehen werden kann, soll ein Gegenstand beschlagnahmbar sein unabhängig davon, ob beabsichtigt wird, ihn später im Prozess als Aufklärung zu verwenden oder nicht.

Ein Zweck der Beschlagnahme ist auch die Sicherung des Einziehungsanspruchs. Konfiszierbar sind die Gegenstände, von denen angenommen werden kann, dass das Gericht sie infolge des Verbrechens konfisziert erklärt. Diese Beschlagnahmekategorie hat in der Praxis grosse Bedeutung, und dieselbe betreffende Vorschriften finden sich ausser im Strafgesetz reichlich auch in anderen Gesetzen und Verordnungen, wie in den Zoll-, Gewerbe-, Alkohol- und Bewirtschaftungsgesetzgebung. Diese Art von Beschlagnahme hat unter bestimmten Voraussetzungen auch Bedeutung für die Übertragung des Eigentumsrechtes, wodurch der beschlagnahmte Gegenstand von seinem Eigentümer oder Inhaber weggeraten kann. Wenn deshalb im Prozess die Frage um Einziehung eines Gegenstandes aufgeworfen wird, kann man sagen, dass der Grund für seine Beschlagnahme auch vorhanden ist. Dies ist in der Gesetzgebung auch oft mit *expressis verbis* ausgedrückt.

Hinsichtlich der Konfiskationsfolgen ist der Gesetzgeber laut finnischem Gesetz entweder so verfahren, dass er die Konfiskation als unbedingte Folge des Verbrechens erachtet hat, ohne dem Gericht die Macht zu lassen, frei darüber zu beschliessen, oder der Gesetzgeber hat die Konfiskation als eine auf Ermessen beruhende Folge des Verbrechens angesehen. Obgleich die genauere Darlegung betreffs der Konfiskation als zum materiellen Strafrecht gehörend zu betrachten ist, liegt Anlass vor, zu erwähnen, dass über die rechtliche Natur der Konfiskation verschiedene Theorien vorgebracht worden sind. Einige Forscher (z.B. *Metzger, Kohler, Glücksmann, Peurakoski-Rautapää, Willgren, Sainio* und *Tegengren*) halten sie für eine Strafe, andere wieder (wie *Sundström-Salmiala, van Calker, Serlachius-Särkilähti, Grotenfelt, Beling, Gerland, Goldschmidt, Nissen, Stjernberg* und *Mayer*) meinen, die Konfiskation sei eine Sicherungsmassnahme. Einen vermittelnden Standpunkt, demzufolge die Konfiskation in gewissen Fällen eine Strafe, in anderen eine Sicherungs- oder sonstige Massnahme ist, haben sich gewisse Forscher (u.a. *Forsman, Hur-*

witz, v. Hippel, Merkel, v. Liszt-Schmidt, Frank, Allfeld, Köhler, Hagströmer und Torp) angeeignet. Dem finnischen Recht gemäss dürfte die Meinung für die beste gelten, nach welcher der Konfiskation im allgemeinen die Natur einer Sicherungsmassnahme zugeschrieben wird.

Da es im allgemeinen als strafprozessuale Regel gilt, dass niemand zu einer Strafe oder einer anderen aus dem Verbrechen resultierenden Folge verurteilt werden kann, ohne gestellt zu werden, es aber bisweilen geschehen kann, dass der Beklagte flieht oder unbekannt oder sein Aufenthaltsort nicht bekannt ist, ist dem finnischen Recht gemäss in gewissen Fällen ein besonderer Konfiskationsprozess möglich. Bestimmungen, welche diesen betreffen, befinden sich in der diese Gebiete bezweckenden Gesetzgebung, auf denen die Konfiskation am allgemeinsten in Frage kommt, nämlich in der Zoll-, Alkohol- und Bewirtschaftungsgesetzgebung. Die Aufforderung des Beklagten zu dem Prozess geschieht durch öffentliche Vorladung. Erscheint aber kein Beklagter vor Gericht, wird die Angelegenheit auf grund des vom Staatsanwalt vorgebrachten Beweises entschieden.

Beschlagnahme kann nach dem finnischen Gesetz auch wegen Restitution erfolgen oder zur Sicherung des Anspruches, den der Besitzer oder Inhaber des durch Verbrechen entwendeten Gegenstandes auf diesen hat. Als Basis für diese Beschlagnahmekategorie kann § 12 der RVA angesehen werden, wonach jeder, dem durch Verbrechen Eigentum entwendet wurde, oder der es verloren hat, das Recht hat, seine Sachen von einer heimatlosen oder unbekannten Person zurückzunehmen, von einer solchen, deren Flucht zu befürchten ist und von dem auf frischer Tat ertappten Verbrecher. Hier konnte man auch von einer Art gesetzlich zulässigen Selbsthilferechtes oder Selbsthilfe sprechen.

Bei Erwägung der Frage über Entscheidung eines Restitutionsanspruches dürfte laut finnischem Recht beachtet werden müssen, dass ein solcher Anspruch dem Adhäsionsprinzip gemäss in demselben Prozesse zu behandeln ist wie auch das Verbrechen selbst. Es könnte jedoch wohl auch angenommen werden, dass das Gericht Separationsrecht oder die Möglichkeit hat, den Anspruch betreffs eines Gegenstandes zwecks Behandlung in einem besonderen Gerichtsverfahren zu separieren. Hierbei dürfte der Gegenstand nicht im strafprozessualen Beschlag gehalten werden, sondern es ist zur zivilprozessualen Arrest zu greifen, sofern die demselben betreffenden Voraussetzungen vorhanden sind. Ungewissheit in der Literatur

herrschte darüber, unter welchen materiellrechtlichen Voraussetzungen die Restitution möglich ist. In § 2, Kapitel 49 des Abschnitts über Strafsachen im Gesetzbuch vom Jahre 1734 waren Vorschriften für den Fall gegeben, dass Streit entstünde, wem ein gestohlener Gegenstand zukommen sollte. Diese Bestimmung wurde auf verschiedene Weise gedeutet u.a. so, dass der bona fide-Empfänger ohne Einlösung den Gegenstand überlassen musste. Dieser Standpunkt hat positivrechtlichen Ausdruck in § 11 in RVA erhalten, worin es sich nicht nur um Restitution eines durch Diebstahl, sondern durch gewisse andere Verbrechen entwendeten Gegenstandes handelt. Interessant in Theorie und Praxis ist auch die Frage, ob sich der Restitutionsanspruch auch auf einen solchen Gegenstand erstrecken kann, der an die Stelle des durch Verbrechen weggebrachten gekommen ist. Bei Erwägung der Vorschrift im Strafgesetz 32: 1, ob als Hehlerei gestohlenen Gutes auch das Ergreifen solchen Eigentums bestraft werden kann, das anstelle des durch Verbrechen entwendeten gekommen ist, sind einige Forscher (*Forsman* und *Sundström-Salmiala*) der Ansicht gewesen, dass das Ergreifen auch von Surrogat-eigentum zu bestrafen ist, sofern darin nicht zu weit gegangen wird. Einige andere (*Serlachius-Särkilähti* und *Honkasalo*) wiederum haben den Standpunkt eingenommen, dass das Ergreifen des nur durch ein Verbrechen abhanden gekommenen Eigentums den Tatbestand der an genannter Gesetzstelle erwähnten Tat verwirklicht. Eine Ausnahme hiervon würde nur der Fall bilden, wo das Eigentum in dieselbe Quantitätsware ungetauscht wurde, wie der Gegenstand des Originalverbrechens gewesen ist. Es ist jedoch ungewiss, ob dieser andere Gegenstand dem Beschlagnahmerecht unterworfen sein kann.

KAPITEL V.

DAS BESCHLAGNAHMERECHT.

Bei Prüfung in erster Linie der Frage von dem Umfange des Beschlagnahmerechtes hat der Verfasser darauf aufmerksam gemacht, dass die Rechtssicherheit fordert, Zwangsmassnahmen nicht ausgehnter als unbedingt notwendig zu ergreifen. Wenn also der zu beschlagnahmende Gegenstand von den übrigen Gegenständen getrennt werden kann, so soll es geschehen. Als Beschlagnahmeobjekt verdient besondere Beachtung ein Schriftstück, über dessen Beschlagnahme im finnischen Recht, mit Ausnahme von einige auf das

Gebiet der Sondergesetzgebung gehörenden Fällen, keine Vorschriften enthalten sind. Im finnischen Beschlagnahmerecht gibt es auch keine derartigen wichtigen Beschränkungen, wie beispielsweise im deutschen, norwegischen und schwedischen Recht und welche schriftliche Mitteilungen zwischen dem Beklagten und gewissen zu ihm in bestimmten Verhältnis stehenden Personen betreffen. Nach Ansicht des Verfassers existieren jedoch einige Beschränkungen. So können nicht mit Beschlagnahme belegt werden: 1) schriftliche Mitteilungen vom Rechtsbeistand, die ihm sein Vorgesetzter anvertraut hat, 2) Mitteilungen vom Geistlichen darüber, was ihm in der Ohrenbeichte anvertraut wurde, 3) Angaben vom Richter über gehaltene Beratungen des Gerichtes hinter verschlossenen Türen und 4) Staatsgeheimnisse betreffende Mitteilungen. Die in der Obhut des Post- und Telegrafenamtes befindlichen Postsendungen und Telegramme wieder können einer Theorie zufolge (*Granfelt*), die befürwortenswert scheint, nur beschlagnahmt werden, sofern die Voraussetzungen zur Haussuchung vorhanden sind.

Ausser dem Schriftstück sind gewisse andere, vom Standpunkte des Beschlagnahmerechtes aus wichtige Objekte zu berücksichtigen. Der Verfasser hat speziell die Alkohol-, Zoll-, Drucksachen- und Bewirtschaftungs-Beschlagnahme geprüft, worüber sich eingehende Bestimmungen auf den sie vertretenden Gebieten in der Gesetzgebung finden. Die Alkohol- und Zollbeschlagnahme haben tiefe historische Wurzeln. Infolge der aussergewöhnlichen Umständen wieder hat die Bewirtschaftungsgesetzgebung und die Bestrafung der dieselbe betreffenden Verbrechen grosse Bedeutung erhalten. Sehr wichtig ist die Frage, ob wegen jedem beliebigen Verbrechen Beschlagnahme möglich ist. Da alle Strafuntersuchung den Zweck hat, zu materieller Wahrheit zu streben, hat sich der Verfasser dazu so eingestellt, dass das Beschlagnahmerecht im Prinzip unabhängig davon ist, wie schwer oder leicht das Verbrechen ist, welches besagtem Recht zugrunde liegt. Die Durchführung der Beschlagnahme kann somit auch dann erfolgen, wenn die strafbare Handlung ganz gering ist, obgleich zugegeben werden muss, dass in bezug auf solche Übertretungen das Beschlagnahmeinteresse kleiner ist als hinsichtlich schwererer.

Schwierigkeiten kann die Lösung der Frage verursachen, ob mit Beschlagnahme in die Rechte eines Dritten eingegriffen werden kann oder ob sie nur darauf zu beschränken ist, den eines Verbrechen Ver-

dächtigen oder eines solchen Beschuldigten zu betreffen. Bei Erwägung dieser Frage muss in Betracht gezogen werden, dass es in Finnland keine ausdrücklichen Bestimmungen über strafprozessuale Editionsspflicht gibt, wie es sich in einigen Ländern, z.B. in Deutschland, Dänemark und Norwegen verhält: Personen, in deren Besitz sich für die Förderung des Prozesses notwendige Gegenstände befinden, sind, mit gewissen Begrenzungen, verpflichtet, sie vorzulegen und der Behörde zu überlassen. Ohne gründlicher auf die Frage über das Verhältnis der Editionsspflicht zum Beschlagnahmerecht einzugehen, worüber verschiedene Ansichten dargelegt worden sind, hat der Verfasser den Standpunkt eingenommen, dass letztgenanntes Recht im Prinzip unabhängig davon ist, in wessen Besitz der Gegenstand ist, ob ihn der des Verbrechens Verdächtige, Beschuldigte, Sachinhaber, ein Dritter oder überhaupt irgend jemand innehat. Unter Berücksichtigung der verschiedenen Beschlagnahmekategorien dürfte für die Beschlagnahme eines Gegenstandes bei einem Dritten wohl kein Hindernis bestehen, sofern es sich um Beschlagnahme zwecks Aufklärung einer Kriminalsache handelt. Wenn zum Schutze des Konfiskations- oder zur Sicherung des Restitutionsanspruchs an die Beschlagnahme gegangen werden muss, beruht die Entscheidung darauf, wann eine ihre Wirkung auf den Dritten erstreckende Konfiskation oder Restitution möglich ist.

Was das Aufhören des Beschlagnahmesrechtes betrifft, ist die Sache besonders vom Standpunkte der verschiedenen Beschlagnahmekategorien aus zu prüfen. Handelt es sich um auszuführende Beschlagnahme in Beweisabsicht, ist nach Erachten des Verfassers eine solche sofort zu annullieren, wenn objektive Gründe zum Aufrechterhalten derselben nicht existieren. Anders dagegen dürfte der Sachverhalt anzusehen sein, wenn Beschlagnahme in Rede steht, welche zum Schutz des Konfiskationsanspruches und zur Sicherung der Restitution erfolgte. In diesen Fällen dauert die Beschlagnahme im allgemeinen so lange fort, bis die rechtskräftige Entscheidung in der Angelegenheit gegeben ist. In einigen Sonderfällen ist geltend, dass die Gesetzmässigkeit der Beschlagnahmemassnahme entweder sogleich oder innerhalb bestimmter Frist dem Gericht zur Untersuchung zu unterstellen ist, widrigenfalls wird die Beschlagnahme aufgehoben.

KAPITEL VI.

DER PRIVATE ALS AUSÜBENDER DER BESCHLAGNAHME.

Auf die Frage, wer die Beschlagnahme vornehmen kann, scheint von seiten des finnischen Rechtes die Antwort zu lauten, dass diese Befugnis zwar hauptsächlich der Behörde zukommt, dass aber auch einer Privatperson in gewissen Fällen ein solches Recht zuzusprechen wäre. Der Private ist zur Beschlagnahme berechtigt erstens in allen den Fällen, in welchen er auch zu einem andren strafprozessualen Zwangsmittel greifen kann, welches Verwirklichung des Beschlagnahmerektes bezweckt. Solche Zwangsmittel sind Durchsuchung, nämlich Haussuchung und Durchforschung anderer verschlossener Aufbewahrungsstellen, sowie Festnahme. Unter Berücksichtigung derartigen, einer Privatperson zukommenden Rechtes ist auch obererwähnte § 12 der RVA zu erwähnen. Auf grund des positiven Rechtes kann eine Privatperson ferner in einigen besonderen Fällen, namentlich wenn privates oder Gesamteigentum durch eine gesetzwidrige Tat verletzt worden ist, bei dieser strafbaren Handlung benutzte Gegenstände als Beweismittel nehmen. Diesbetreffende Vorschriften kommen besonders vor, wenn es sich um unerlaubtes Fischen oder Jagen handelt sowie in der Gesetzgebung hinsichtlich Naturschutz. In der rechtswissenschaftlichen Literatur wird genannte Massnahme nicht immer als Beschlagnahmerecht anerkannt, sondern es wird von Selbsthilfe gesprochen. Mittels besagter Massnahme entsteht gewöhnlich auch das Retentionsrecht oder das begrenzte Sachenrecht, an Hand dessen der Inhaber des Gegenstandes berechtigt ist, einen einem Anderen behörenden Gegenstand zu behalten, bis dieser eine bestimmte Entrichtung geleistet hat. Nach Ansicht des Verfassers dient die in Rede stehende Massnahme jedoch unstreitig auch dem Ermittlungszweck des Verbrechens und muss deshalb zur Beschlagnahmekategorie gezählt werden.

KAPITEL VII.

BESCHLAGNAHMEBEHÖRDE.

Obwohl eine Privatperson nach Obengesagtem in gewissen Fällen berechtigt ist, eine Beschlagnahme vorzunehmen, kommen als Ausübende der Beschlagnahme indessen gewöhnlich die Behörden in

Frage. Da das finnische Recht keinerlei allgemeine Bestimmungen über Beschlagnahme enthält, muss auf grund der allgemeinen Rechtsprinzipie versucht werden zu ermitteln, welche Behörden für Beschlagnahmebehörden zu halten sind. Der Verfasser hat — unter Berücksichtigung der Prinzip *ma j u s i n c l u d i t m i n u s* — den Standpunkt eingenommen, dass solche in erster Linie die Verhaftungsbehörden sind. Derjenige, welcher das Recht hat eine vom strafprozessualen Gesichtspunkte aus den Rechtskreis eines Individuums tiefer berührende Massnahme zu treffen, muss nämlich als ermächtigt angesehen werden, auch eine weniger einflussreiche und das Rechtsgut in geringerem Grade Verletzende Massnahme zu ergreifen. Darum ist auch die Behörde, welche zur Haussuchung berechtigt ist, als befugt zu betrachten, über Beschlagnahme zu bestimmen. Da nach dem finnischen Recht auch die gewöhnliche Polizisten, mit gewissen Ausnahmen, das Recht haben, Haussuchungen auszuführen, sind sie also, mit genannten Ausnahmen, auch für Beschlagnahmebehörden zu halten. Obgleich das finnische Recht keine allgemeinen Bestimmungen über die Beschlagnahmebehörden hat, gibt es dennoch in der Sondergesetzgebung reichlich Vorschriften über solche Behörden. In der Sondergesetzgebung ist gewöhnlich den Staatsanwalts- und Polizeibehörden das Recht erteilt, zu Beschlagnahmemassnahmen zu greifen. Der Verfasser hat besonders einige wichtige Gebiete der Sondergesetzgebung geprüft, nämli. die Alkohol-, Zoll-, Drucksachen- und Bewirtschaftungsgesetzgebung, und in bezug auf diese die Frage über die Beschlagnahmebehörde klargelegt. Ausserdem hat er einige, die Beschlagnahmebehörde betreffende prozessuale Spezialfragen untersucht, wie die allgemeine und besondere Habilität der Beschlagnahmebehörden, ihre territoriale Kompetenz und Beweispflicht.

KAPITEL VIII.

BESCHLAGNAHMEVERFAHREN.

Im achten Kapitel des Buches hat der Verfasser die Aufmerksamkeit auf die allgemeinen Anweisungen gerichtet, die bei dem Beschlagnahmeverfahren zu befolgen sind. Voraussetzung zur Ausführung einer Beschlagnahme ist in erster Linie, dass der Gegenstand erhältlich ist, entweder unmittelbar oder durch Anwendung anderer Zwangsmittel, sofern Voraussetzungen zur Ergreifung derselben vor-

handen sind. Es muss versucht werden, mit der Beschlagnahme so wenig wie möglich Störung zu verursachen. Die Beschlagnahme selbst wird gewöhnlich so vollzogen, dass die Beschlagnahmebehörde den Gegenstand in ihren Besitz nimmt. Führt die Aufbewahrung des Gegenstandes Schwierigkeiten oder Unkosten herbei, kann jedoch die Beschlagnahme auch auf die Weise geschehen, dass dem Eigentümer oder Inhaber des Gegenstandes die Benutzung desselben und seine Überlassung an einen Anderen verboten wird. Auf grund der Bestimmungen, welche den zivilprozessualen Arrest betreffen, dürfte ex analogia angenommen werden, dass der Gegenstand hierbei durch Siegel, Anschlag oder auf andere Weise so zu kennzeichnen ist, dass er deutlich als beschlagnahmt wahrgenommen wird. In dem Sondergesetz ist bisweilen bestimmt, dass der Beantragende eine Sicherheit für die durch Beschlagnahme verursachten Unkosten und Schaden ausstellen muss. Andererseits wieder kann der mit Beschlagnahme belegte Gegenstand bisweilen dem Eigentümer oder Inhaber gegen eine gutzuheissende Sicherheit überlassen werden. Wenn ein strafprozessualer Zweck mit milderer Mitteln zu verwirklichen ist, sind diese vor schärferen anzuwenden. Das strafprozessuale *Verfügungsverbot* kann für eine mildere Massnahme als die Beschlagnahme betrachtet werden, weil der Gegenstand, gegen den sich das Verbot richtet, in der Obhut des Eigentümers oder Inhabers bleibt, der ihn weiter verwenden kann. Im finnischen Recht sind jedoch nicht, wie beispielsweise im Zwangsmittelgesetz von Schweden, irgendwelche allgemeine Bestimmungen über derartige Zwangsmittel als Ersatzmassnahme der Beschlagnahme enthalten.

Der Verfasser hat ferner einige andere Detailfragen behandelt, die sich an das Beschlagnahmeverfahren gliedern, sowie das wichtige Problem der *Rechtsschutzgarantie* für einen unter die Beschlagnahmemassnahme Geratenen beleuchtet. Wird die Beschlagnahme in der Phase der Voruntersuchung vollzogen, ist zu beachten, dass die Beschlagnahme eigentlich ein Verwaltungsakt ist, und dass diesem deshalb angepasst werden dürfte, was in bezug auf Verwaltungsakte im allgemeinen laut verwaltungsrechtlichen Prinzipien gültig ist. Die Gewährung von Rechtsschutz gegen eine verwaltungsbehördliche Beschlagnahmemassnahme bedeutet nach Meinung des Verfassers verwaltungsmässige Beschwerde, wogegen das im Verwaltungsrecht allgemein zur Verfügung stehende Rechtsmittel, die Beschwerde, an eine formgebundene, kurze Frist gebunden, nicht mög-

lich ist. Handelt es sich wiederum um Rechtsschutzgarantie in einem solchen Falle, wo die die Beschlagnahme betreffende Sache vor das Gericht zur Prüfung gekommen ist, dürfte das Gericht die Entscheidung über die Beschlagnahme entweder getrennt oder in Verbindung mit der Hauptsache geben können. Für einen solchen Gerichtsbeschluss, mit welchem ein Gegenstand beschlagnahmt oder ein Antrag auf Annullierung der Beschlagnahme verworfen wurde, dürfe jedoch nach dem finnischen Recht wohl nicht getrennt Änderung nachgesucht werden.

Kann ein solcher Gerichtsbeschluss, mittels dessen die Aufhebung der Beschlagnahme bestimmt wurde, vollstreckt werden, ehe er rechtskräftig geworden ist? In der Literatur sind über diese Sache verschiedene Ansichten geäußert worden. Erfolgte die Beschlagnahme zwecks Ermittlung einer Kriminalsache, ist nach Erachten des Verfassers eine solche Stellungnahme zu verfechten, dass der die Beschlagnahme aufhebende Beschluss vollstreckbar ist, obwohl er noch nicht Rechtskraft erlangt hat. Wurde wiederum die Beschlagnahme zum Schutze des Konfiskationsanspruchs oder zur Sicherung der Restitution ausgeführt, kann es vom Standpunkte des Interesses des Staates und auch des Einzelnen aus wichtig sein, den Gerichtsbeschluss über Aufhebung der Beschlagnahme nicht zu vollstrecken, bevor dieser rechtskräftig geworden ist. In der Sondergesetzgebung finden sich viele Fälle, wo der Gerichtsbeschluss nur als rechtskräftig vollzogen werden kann, wenn es sich z.B. um Beschlagnahme zur Sicherung des Konfiskationsanspruchs handelt. Wegen Mangel an ausdrücklichen Vorschriften dürfte jedoch genannter Standpunkt nicht mit unbedingter Schroffheit angeeignet werden können.

Der Verfasser hat noch die Frage behandelt, wie in bezug auf beschlagnahmtes Eigentum vorzugehen ist, wenn die Beschlagnahme entweder auf Verfügung des Gerichts oder auf Betreiben der Verwaltungsbehörde aufgehoben wird. Als allgemeine Regel dürfte aufgestellt werden können, dass das Eigentum demjenigen zu überlassen ist, dem es genommen wurde. Wenn wieder das beschlagnahmte Eigentum als konfisziert erklärt worden ist, und es ist nicht bestimmt vernichtet zu werden, fällt es im allgemeinen an den Staat. In der Sondergesetzgebung sind zahlreiche Spezialvorschriften über verlustig gegangenes erklärtes Eigentum.

KAPITEL IX.

DIE DEN BESCHLAGNAHMEBEHÖRDEN ZUKOMMENDEN
VERGÜTUNGEN.

(sog. Beschlagnahme-Anteile).

Im historischen Überblick wurde schon gezeigt, dass vonseiten der Staatsgewalt frühzeitig versucht wurde, mit vielerlei Mitteln, u.a. durch Gewährung besonderer Vergütungen, die Behörden anzu-
feuern, die ihnen zukommenden Aufgaben zur Ermittlung von Ver-
brechen zu erfüllen. Obwohl im allgemeinen das Austeilen von sol-
chen Vergütungen an Behörden für Aufgaben, deren Lösung auch
sonst in den Bereich ihrer Tätigkeit gehört, nicht zu vertreten sein
dürfte, hat die Staatsgewalt doch ein solches Verfahren in gewissen
Spezialfällen als möglich erachtet. Hierbei kann an zweierlei Metho-
den gedacht werden. Der Zweck des sog. Anteilsystems ist,
den auf grund der zugunsten der Ermittlung von Verbrechen geleis-
teten Arbeit festgesetzten Anteil von den Einkünften zu sichern, die
infolge strafbaren Handlungen dem Staate durch Geldbussen oder
eingezogenes Gut zufließen. Dem Prämiensystem gemäss
wieder hängt es von dem Ermessen der Staatsgewalt ab, ob und wie-
viel Prämie dem Betreffenden für die Mühe oder die Kosten zu be-
zahlen ist, die er infolge Ermittlung des Verbrechens gehabt hat.
Die Gewährung von Vergütungen kommt gegenwärtig in Finnland
nur in Frage in Sachen, die Verbrechen gegen Zoll-, Alkohol- und
Bewirtschaftsgesetzgebung betreffen, und darin wird das Prämien-
system angewandt.
